

PET's overvågning af den antiimperialistiske venstrefløj 1945-1989

Trotskyer, maoister, Appel-gruppen, Fælles Kurs Klubben, Skolesamvirket Tvind, Den Røde Højskole samt solidaritetsbevægelser

von Essen, Sarah; Lang-Jensen, Sebastian; Mariager, Rasmus Mølgaard; Tamm, Ditlev

Publication date:
2009

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
von Essen, S., Lang-Jensen, S., Mariager, R. M., & Tamm, D. (2009). *PET's overvågning af den antiimperialistiske venstrefløj 1945-1989: Trotskyer, maoister, Appel-gruppen, Fælles Kurs Klubben, Skolesamvirket Tvind, Den Røde Højskole samt solidaritetsbevægelser*. København: Justitsministeriet. PET-Kommissionens beretning, Bind. 9

PET'S OVERVÅGNING AF DEN ANTIIMPERIALISTISKE VENSTREFLØJ 1945-1989

PET-KOMMISSIONENS BERETNING

BIND 9

PET'S OVERVÅGNING AF DEN

ANTIIMPERIALISTISKE VENSTREFLØJ 1945-1989

Trotskyer, maoister, Appel-gruppen, Fælles Kurs Klubben,
Skolesamvirket Tvind, Den Røde Højskole
samt solidaritetsbevægelser

FORFATTERE OG REDAKTØRER:

SARAH VON ESSEN, CAND.MAG.

Sarah von Essen er historiker fra Sussex University,
Columbia University og Københavns Universitet.
Sarah von Essen er forfatter til *Hillary Rodham Clinton*
(DR Multimedie, 2007).

SEBASTIAN LANG-JENSEN, CAND.MAG.

Sebastian Lang-Jensen historiker fra Københavns
Universitet og forfatter til *Den danske venstrefløjs modstand
mod EF* (Jean Monnet Center, University of Aarhus, 2003).

RASMUS MARIAGER, PH.D.

Rasmus Mariager, ph.d, er post.doc. ved Institut for
Historie, Kultur & Samfundsbeskrivelse, Syddansk
Universitet og forfatter til bl.a. *I tillid og varm sympati*
(MTP, 2006).

MOGENS PELT, DR.PHIL.

Mogens Pelt er lektor ved Afdeling for Historie,
Saxo-Instituttet, Københavns Universitet og forfatter
til bl.a. *Tying Greece to the West*. (MTP, 2006).

DITLEV TAMM, DR.JUR. & DR.PHIL. & DR.H.C.

Ditlev Tamm er medlem af PET-Kommissionen og
professor i retshistorie på Københavns Universitet
og forfatter til bl.a. *Retsopgøret efter befrielsen* (København,
1984).

PET'S OVERVÅGNING AF DEN ANTIIMPERIALISTISKE VENSTREFLØJ 1945-1989

**TROTSKISTER, MAOISTER, APPEL-GRUPPEN,
FÆLLES KURS KLUBBEN, SKOLESAMVIRKET TVIND,
DEN RØDE HØJSKOLE SAMT SOLIDARITETS-
BEVÆGELSER**

PET-KOMMISSIONENS BERETNING BIND 9

**Forfattere: Sarah von Essen
Sebastian Lang-Jensen
Rasmus Mariager
Ditlev Tamm**

**Redaktion: Rasmus Mariager
Mogens Pelt**

PET'S OVERVÅGNING AF DEN ANTIIMPERIALISTISKE VENSTREFLØJ 1945-1989

Publikationen kan bestilles
via Justitsministeriets hjemmeside (www.jm.dk)
eller hos
Schultz Distribution
Herstedvang 10
2620 Albertslund
Telefon: 43 22 73 00
Fax: 43 63 19 69
schultz@schultz-grafisk.dk
www.schultzboghandel.dk

ISBN: 89-91851-64-5
ISBN: 89-91851-65-3 (internet)
Tryk: Schultz Grafisk

Forord

Dette bind er forfattet af Sarah von Essen, Sebastian Lang-Jensen, Rasmus Mariager og Ditlev Tamm. Rasmus Mariager og Mogens Pelt har forestået redaktionen af bindet.

I henhold til PET-kommissionslovens § 1, stk. 4, har Kommissionen ansat et antal forskere, herunder Sarah von Essen, Sebastian Lang-Jensen, Rasmus Mariager, Mogens Pelt og Ingeborg Philipsen. De har haft adgang til at arbejde frit og med uhindret adgang til Kommissionens kildemateriale, herunder fra PET's arkiv.

Sarah von Essen har skrevet kapitel 21 og sammen med Sebastian Lang-Jensen kapitel 23. Sebastian Lang-Jensen har endvidere skrevet kapitlerne 11-17, 20, 22 og sammen med Rasmus Mariager udfærdiget bilagsmateriale. Sebastian Lang-Jensen er desuden medforfatter til kapitel 5. Kommissionsmedlem Ditlev Tamm har skrevet kapitel 18, og Rasmus Mariager har skrevet de resterende kapitler, idet Sebastian Lang-Jensen og Sarah von Essen er medforfattere til kapitel 25. Ingeborg Philipsen har indsamlet, systematiseret og bearbejdet materiale til kapitlerne 2-6.

På denne baggrund fremlægger forfatterne resultatet af deres historiske undersøgelser i nærværende bind. Kommissionen har nøje gennemgået og drøftet dette og de forudgående udkast til bindet, ligesom de er blevet sammenholdt med det underliggende kildemateriale. Efterfølgende har Kommissionen godkendt manuskriptet og antaget det til udgivelse i Kommissionens beretning.

Kommissionen har i henhold til PET-kommissionslovens § 4 foretaget anonymiseringer i fornødent omfang. Kommissionens retlige vurderinger efter PET-kommissionslovens § 3, stk. 2, er knyttet til vedkommende afsnit.

Johnny Laursen

Regin Schmidt

Ditlev Tamm

Jens Vedsted-Hansen

Leif Aamand
formand

INDHOLDSFORTEGNELSE:

Forord	3
Forkortelser og akronymer.....	9
1. INDLEDNING.....	15
Kilder og litteratur	17
DEL 1: TROTSKISTER 1945-89	22
2. INDLEDNING.....	22
Fjerde Internationale.....	23
3. TROTSKISTISKE MILJØER I 1940'ERNE OG 1950'ERNE	35
4. REVOLUTIONÆRE KOMMUNISTER 1959-1963	43
Krigen i Algier.....	44
Det nye Venstre.....	48
5. REVOLUTIONÆRE SOCIALISTER 1964-1971.....	53
Revolutionære Socialisters politiske program	53
Entrisme.....	55
Revolutionære Socialister og 'uroen'	61
Bombesager	73
6. KILDER OG DE OVERVÅGEDE MILJØER I 1960'ERNE	83
Demokratisk Alliance	84
Operation Samson.....	87
Kasper Neergaard-sagen.....	94
7. REVOLUTIONÆRE SOCIALISTERS FORBUND 1972-1980.....	102
PET's trusselsbillede.....	103
Rødt Europa	106
Arbejdsmarkedet	109
8. SAP OG ANDRE TROTSKISTISKE ORGANISATIONER	
I 1980'ERNE.....	114
PET's efterforskning.....	116
Slaget om Byggeren og BZ-Brigaden	118
Menneskesmugling og illegale celler.....	120
Andre trotskistiske organisationer	122
Efterforskningsmetoder og registreringer	123
Konklusion	127
9. KONKLUSION	128
10. RETLIG VURDERING FOR SÅ VIDT ANGÅR PERIODEN 1968-1989	132

DEL 2: MAOISTISKE MILJØER 1963-89	136
11. INDLEDNING OG BAGGRUND	136
12. KAK - KOMMUNISTISK ARBEJDSKREDS 1963-78	143
Den Antiimperialistiske Aktionskomité.....	147
Brud med Kina, Verdensbankmødet og støtten til PFLP 1970-77	151
PET's overvågning.....	159
13. KFML, KAP OG KAM-L 1968-78	165
KFML	165
Internationale kontakter	167
BOml og MLE.....	169
Revolutionær årvågenhed og partiforberedende arbejde 1975-76	172
Internationale kontakter 1975-76	175
KAP 1977-78	177
Overvågning af KFML og KAP	181
Kam-l	195
Overvågning af Kam-l	197
14. SAMMENFATNING: FØRSTE FASE 1963-78.....	199
15. KAP 1979-89	202
Kulmination og splittelse	203
KAP's internationale arbejde.....	206
Mellemøsten	208
Nicaragua.....	209
KAP 1983-89	210
Overvågning af KAP	213
16. KAM-L 1979-83 OG DKP/ML 1979-89	220
Overvågning af Kam-l	221
DKP/ml.....	222
Overvågning af DKP/ml.....	229
17. MANIFEST/KOMMUNISTISK ARBEJDSGRUPPE 1979-89 ("BLEKINGEGADEBANDEN")	243
Palæstinensiske kredse i PET's søgelys 1970-79.....	246
De palæstinensiske grupper i Danmark 1978-89.....	256
Rumaflytning på Rigshospitalet.....	262
Palæstinensisk kontakt til solidaritetsgrupper.....	263
Appel-gruppen – de første kontakter.....	265
Jens Holger Jensen-sagen.....	271
Glostrup 1980	273
Nye PFLP-forbindelser.....	274

Mistanke om kriminelle forhold 1982-85.....	276
Ved Vesterport	277
Lyngbyrøveriet	278
Rausingforholdet	279
Bagsværd Torv	281
Rullestolsrøveriet	282
Operation PINEAPPLE	284
Daells Varehus.....	287
Café Libération	289
Købmagergade Postkontor	291
PET og efterforskningen.....	292
Gennembrud og nye sigtelser	295
Z-FILE.....	297
Retssag og dom	298
Afslutning	300
18. SÆRLIGT OM PET'S OG JUSTITSMINISTERIETS ROLLE I FORBINDELSE MED EFTERFORSKNINGEN AF RØVERIET I LYNGBY DEN 2. MARTS 1983	302
Baggrund	302
Samarbejdet mellem PET og Lyngby Politi.....	306
Behandlingen i Justitsministeriet af udleveringsbegæring vedrørende de i Paris anholdte arabere	311
19. RETLIG VURDERING FOR SÅ VIDT ANGÅR PERIODEN 1968-1989.....	329
DEL 3: FÆLLES KURS KLUBBEN, SKOLESAMVIRKET TVIND, DEN RØDE HØJSKOLE OG SOLIDARITETSBEVÆGELSER.....	330
20. FÆLLES KURS KLUBBEN.....	330
Overvågning af Fælles Kurs Klubben	333
Registrering, partidannelse og udenlandske kontakter	338
Sammenfatning.....	342
21. TVIND	343
Mogens Amdi Petersen.....	343
Tvinds historie og ideologi	347
PET bliver opmærksom på Tvind	349
Den tredje verden.....	350
Operation Silkeborg	353
En kilde i Tvind.....	358
Afsløring og afvikling af Operation Silkeborg.....	359

Afslutning.....	262
22. DEN RØDE HØJSKOLE.....	363
23. SOLIDARITETSBEVÆGELSER.....	369
Syd- og Mellemamerika.....	370
Mellemøsten og Palæstina.....	378
Antipartheid- og befrielsesbevægelser.....	382
Konklusion	384
24. RETLIG VURDERING FOR SÅ VIDT ANGÅR PERIODEN 1968-1989.....	386
DEL 4: KONKLUSION, KILDER, LITTERATUR, BILAG OG RETSUDVALGETS SPØRGSMÅL TIL JUSTITSMINISTEREN	387
25. KONKLUSION	387
26. KILDER OG LITTERATUR	391
Kilder.....	391
Internetressourcer	393
Litteratur	393
27. BILAG	401
Bilag 1	402
Bilag 2.....	403
Bilag 3	404
Bilag 4.....	406
SPØRGSMÅL TIL JUSTITSMINISTEREN	407

FORKORTELSER OG AKRONYMER

AAP	Albaniens Kommunistiske Parti
AIS/UPS	KAP's antiimperialistiske og udenrigspolitiske sekretariat
ANC	African National Congress Den Afrikanske Nationalkongres
ASALA	The Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia Den Hemmelige Armenske Hær til Armeniens Befrielse
BOml	Boligorganisation Marxister-Leninister
BP	British Petroleum
B&W	Burmeister & Wain
BUPL	Børne- og Ungdomspædagogernes Landsorganisation
BZ	Besetze Besæt
CIA	Central Intelligence Agency Den Centrale Efterretningstjeneste
COMECON	Council for Mutual Economic Aid Rådet for Gensidig Økonomisk Bistand
CORQI	Comité de Organisation pour la Reconstruction de la Quatrième Internationale
DA	Dansk Arbejdsgiverforening
DA	Demokratisk Alliance
DANIDA	Danish International Development Authority Den Danske Internationale Udviklingsmyndighed
DDV	De Danske Vietnamkomitéer
DENOG	Deutsch-Nordische Gesellschaft Tysk-Nordisk Selskab
DISA	Dansk Industri Syndikat A/S
DKP	Danmarks Kommunistiske Parti
DKP/ml	Danmarks Kommunistiske Parti marxister-leninister
DKU	Danmarks Kommunistiske ungdom
DM	D-Mark (vesttysk valuta)
DNS	Det Nødvendige Seminarium
DSU	Danmarks Socialdemokratiske Ungdom
EF	De Europæiske Fællesskaber
ESSO	Eastern States Standard Oil

FATAH	Harakat al-Tahrir al-Watani al-Filastini Bevægelsen for frigørelse af det palæstinensiske hjemland Fatah betyder også ”erobring”
FDB	Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger
FDF	Frivilligt Drengeforbund
FE	Forsvarets Efterretningstjeneste
FFL	Faglig Fælles Liste
FK	Fælles Kurs (partiet)
FKK	Fælles Kurs Klubben
FLN	Front de la Libération Nationale Den Nationale Befrielsesfront
FMI	Forbundet mod Imperialismen
FN	De Forenede Nationer
FS	Forbundet Socialisterne
FSLN	El Frente Sandinista de Liberación Nacional Den Nationale Sandinistiske Befrielsesfront
GIM	Gruppe Internationale Marxisten, Den Internationale Gruppe af Marxister
GSG9	Grenzschutzgruppe 9 Grænsevagtgruppe 9 (vesttysk antiterrorkorps)
IBM	International Business Machines
IF	Internationalt Forum
INFIMA	Internationalt Netværk for Fred i Mellemamerika
IRA	Irish Republican Army Den Irske Republikanske Hær
IS	Internationale Socialister
IWGIA	International Work Group for Indegenous Affairs International arbejdsgruppe om forhold vedrørende den oprindelige befolkning
JM	Justitsministeriet
KAK	Kommunistisk Arbejdskreds
KAm-l	Kommunistisk Arbejderforbund marxister-leninister
KAP	Kommunistisk Arbejderparti
KE	Københavns Politis efterretningsafdeling
KF	Det Konservative Folkeparti
KFML	Kommunistisk Forbund Marxister-Leninister
KFML(r)	Kommunistiska Förbundet Marxist-Leninisterna (revolutionärerna)

KFUM	Kristelig Forening for Unge Mænd
KKP	Kinas Kommunistiske Parti
Komintern	Kommunistitjeskij Internatsional Kommunistisk Internationale
Komm.S.	Kommunistiske Studenter
KSm-l	Kommunistisk Sammenslutning/marxister-leninister
KU	Konservativ Ungdom
KUF	Kommunistisk Ungdoms Forbund
KUML	Kommunistisk Ungdom marxister-leninister
LCC	Liga Comunista de Chile Chiles Kommunistiske Liga
LCI	Lige Comunista Internacionalista Den Internationale Kommunistiske Liga
LfV	Landesamt für Verfassungsschutz
LO	Landsorganisationen i Danmark
LR80	Landbrugs Reform 80
LSA	Landskomitéen Sydafrika Aktion
MAMA	Militante Aktivister mod Apartheid
MfS	Ministerium für Staatssicherheit Ministeriet for Statssikkerhed
M/KA	Manifest/Kommunistisk Arbejdsgruppe
MLE	Marxistisk-Leninistisk Enhedsfront
MLF	Marxistisk-Leninistisk Forbund
NATO	North Atlantic Treaty Organization Den Nordatlantiske Traktats Organisation
NGO	Non-Governmental Organization Ikke-statslig Organisation
NKVD	Narodnyj komissariat vnutrennikh del Folkekommissariatet for Indre Anliggender
NPD	Nationaldemokratische Partei Deutschlands Tysklands Nationaldemokratiske Parti
NUNW	National Union of Namibian Workers Landsforeningen for Namibiske Arbejdere
OFml	Oyggyjaframi (marx-leninistar)
PAC	Pan African Congress Den Panafrikanske Kongres
PAF	Palæstinensisk Arbejder Forening
PCEml	Partido Comunista de España (marxista-leninista)

	Det Spanske Kommunistparti (marxister-leninister)
PET	Politiets Efterretningstjeneste
PFLP	The Popular Front for the Liberation of Palestine Folkefronten for Palæstinas Befrielse
PFLP-GC	The Popular Front for the Liberation of Palestine (General Command)
PFLP-SC	The Popular Front for the Liberation of Palestine (Special Command)
PLO	Palestinian Liberation Organisation Den Palæstinensiske Befrielsesbevægelse
POLISARIO	Frente Popular de Liberación de Saguia el-hamra y Río de Oro Folkefronten for befrielsen af Saguia el-hamra og Río de Oro
PWU	Palestinian Workers Union Den Palæstinensiske Arbejderforening
REA	Rigspolitichefens Efterretningsafdeling
REG	Rødt Europa Gruppe
RFO	Revolutionær Fagopposition
RK	Revolutionære Kommuniste
RRS	Realistiske Revolutionære Socialister
RSF	Revolutionære Socialisters Forbund
RSU	Regeringens Sikkerhedsudvalg
RÅ	Revolutionær Årvågenhed
S	Socialdemokratiet
SABAE	Sammenslutningen af Bevidst Arbejdssky Elementer
SACTU	South African Congress of Trade Unions Den Sydafrikanske Fagforeningskongres
SAP	Socialistisk Arbejderparti
SF	Socialistisk Folkeparti
SiD	Specialarbejderforbundet i Danmark
SOAK	Socialistisk Aktion
STASI	Staatssicherheitsdienst Statssikkerhedstjenesten (MfS)
SUF	Socialistisk Ungdomsforening Socialistisk Ungdoms Forum Socialistisk Ungdoms Front
SUKP	Sovjetunionens Kommunistiske Parti
SWAPO	South West Africa People's Organisation Det Sydvestafrikanske Folks Organisation

SÄPO	Säkerhetspolisen Sikkerhedspolitiet (det svenske)
TTA	Tøj Til Afrika
UFF	Ulandshjælp fra Folk til Folk
USSR	Union of Soviet Socialist Republics Unionen af Socialistiske Sovjetrepublikker, Sovjetunionen
UU	Uafhængig Ungdom
VS	Venstresocialisterne
WU	Wamberg-udvalget
YMCA	Young Men's Christian Association Kristelig Forening for Unge Mænd (KFUM)
ZANU	Zimbabwe African National Union

1. INDLEDNING

Ifølge PET-kommissionsloven (lov nr. 359 af 2. juni 1999) skal Undersøgelseskommissionen vedrørende Politiets Efterretningstjeneste (herefter: Kommissionen) undersøge og redegøre for Politiets Efterretningstjenestes (herefter: PET's) virksomhed i perioden 1945-89 inden for tre områder: politiske partier, faglige konflikter og politisk-ideologisk prægede grupperinger og bevægelser i Danmark. Endvidere har Kommissionen til opgave at redegøre for de aktiviteter i de overvågede miljøer, der dannede baggrund for PET's interesse. For så vidt angår perioden 1968-89 har Kommissionen desuden til opgave at vurdere efterretningsvirksomheden set i forhold til de nævnte aktiviteter og herunder belyse, om PET's virksomhed har været i overensstemmelse med de retningslinjer og bestemmelser, der var fastsat af Folketinget og skiftende regeringer.¹ Det er med dette som udgangspunkt, at Kommissionen nedenfor redegør for PET's overvågning af politiske partier og politisk-ideologisk prægede grupperinger på den yderste venstrefløj. Bindet er inddelt i fire dele, der beskriver PET's overvågning af (1) trotskistiske grupper 1945-89, (2) maoistiske miljøer 1963-89 og (3) Fælles Kurs Klubben, Skolesamvirket Tvind, Den Røde Højskole samt et antal solidaritetsbevægelser fra 1970'erne og 1980'erne. Afslutningsvis følger (4) en konklusion samt Kommissionens retlige vurdering af de aspekter af PET's virksomhed, der beskrives i bindets første tre dele.

Bogens første del beskriver som nævnt PET's efterretningsvirksomhed i forhold til trotskistiske grupper i Danmark. Trotskisme er et sammensat fænomen, hvori indgår den komponent, at trotskister kan opfattes som antistalinistiske kommunister. Hermed menes, at trotskister i det 20. århundrede var kommunister, ligesom stalinister var kommunister, men at trotskister var uenige med stalinister om fortolkningen af marxismen-leninismen. Desuden bestod der en magtpolitisk konflikt mellem Stalin og Trotskij. Stalin vandt denne strid, og i

¹ Lov om undersøgelse af politiets efterretningsvirksomhed på det politiske område og af de aktiviteter, der var baggrunden for denne virksomhed, § 3.

1940 blev Trotskij myrdet efter ordre fra Stalin. Tilhængere af Trotskijs teorier havde imidlertid to år tidligere organiseret sig i Fjerde Internationale, og under den kolde krig eksisterede der et antal trotskistiske miljøer i Danmark. PET's efterretningsvirksomhed i forhold til trotskister er beskrevet i dette bind, fordi trotskister i Danmark primært udfoldede deres virksomhed inden for de miljøer, hvor den antiimperialistiske venstrefløj stod stærkest, det vil sige inden for Det nye Venstre.

Bindets anden del udgør i omfang og tematik fremstillingens tyngdepunkt. Maoister betragtede sig som en antiimperialistisk venstrefløj med en kritisk stillingtagen til både Sovjetunionen og USA. Den første danske maoistiske gruppe blev etableret af Gotfred Appel i 1963, og i de følgende omtrent 25 år fulgte PET maoisternes virksomhed på dansk jord. Det er historien om PET's overvågning af blandt andet Kommunistisk Arbejderparti (KAP), Kommunistisk Forbund Marxister-Leninister (KFML) og Danmarks Kommunistiske Parti marxister-leninister (DKP/ml). Det maoistiske miljø udgjordes imidlertid også af Manifest/Kommunistisk Arbejdsgruppe, den såkaldte Appel-gruppe, der senere blev offentligt kendt under navnet "Blekingegadebanden". Denne stod i 1980'erne bag et antal kriminelle aktiviteter i Danmark. I den offentlige debat antages det ofte, at en af disse aktiviteter – selv om gruppen aldrig er blevet dømt herfor – var et røveri mod en pengetransport i Lyngby den 2. marts 1983. I tilslutning til dette røveri er der i den offentlige debat fremsat et antal påstande om karakteren af samarbejdet mellem PET og Lyngby Politi samt sagsbehandlingen med hensyn til udlevering af to mistænkte arabere. I kapitel 17 følger Kommissionens beskrivelse af PET's og Justitsministeriets rolle i forbindelse med efterforskningen af Lyngby-røveriet.

I de sidste to årtier af den kolde krig opstod der i Danmark nye venstrefløjsorganisationer, der havde PET's interesse. Dette beskrives i bindets tredje del. En af disse nye organisationer var Skolesamvirket Tvind, der eksperimenterede med socialistiske og maoistiske synspunkter i pædagogikken. Den Røde Højskole i Svendborg var et andet eksempel. Fælles for Tvind og flere maoistiske grupper var et antiimperialistisk udgangspunkt, der fokuserede på og identificerede sig med befolkningerne i den tredje verden. Dette gjaldt også for et antal af 1970'ernes og 1980'ernes solidaritetsbevægelser, som PET også interesserede sig for. Initiativtagerne til disse bevægelser var ofte at finde i tidligere eller eksisterende venstrefløjsgrupper, og ved adskillige demonstrationer og kampagner sås således deltagere fra både VS (Venstresocialisterne), maoistiske og trotskistiske grupper og efterhånden også fra DKP samt undertiden SF, Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre. Fra midten af 1980'erne begyndte endvidere personer fra BZ-miljøet at deltage i solidaritetsbevægelsernes aktiviteter.

Endelig er PET's efterforskning i forhold til Fælles Kurs Klubben (FKK) beskrevet i dette bind. Det skyldes, at gruppen, der blev stiftet i 1979, forsøgte at samle venstrefløjen bortset fra DKP i én organisation, og med dette som udgangspunkt indledte et samarbejde med undergrupper inden for det maoistiske KAm-l (Kommunistisk Arbejderforbund marxister-leninister). FKK's bagmand var fagforeningsmand og kommunist Preben Møller Hansen, og det stod hurtigt klart, at FKK trods bruddet med DKP forblev loyal over for Sovjetunionen og derfor ikke havde meget til fælles med de øvrige grupper.

Bindets fjerde del omfatter konklusion og Kommissionens retlig vurdering samt oplysninger om kilder, litteratur, bilag foruden en opregning af retsudvalgsspørgsmål, der er besvaret i dette bind.

Kilder og litteratur

Fremstillingen er baseret på et omfattende kildemateriale, idet PET's akter udgør et omdrejningspunkt. I bindet er der fra PET's arkiv anvendt relevante emnesager, personsager, administrative sager, kildesager, operationssager samt aftalemapper, juristernes kopimapper og Faktagruppens materiale. Sidstnævnte er materiale fra PET's arkiv systematiseret af tjenesten i slutningen af 1990'erne. Desuden er anvendt oplysninger fra PET's emnekartotek, det vil sige kortfattede og undertiden stenografiske oplysninger noteret på emnekort. Det er ofte ikke muligt at se, hvad oplysningerne på emnekortene er baseret på, og de må derfor anvendes med forsigtighed. Når de alligevel er anvendt i nærværende bind, skyldes det, at i de tilfælde hvor det underliggende materiale er makuleret, kan emnekortene være den sidste mulighed for at konstatere, hvilke oplysninger om et politisk miljø, PET var i besiddelse af. Desuden er anvendt referater fra Wamberg-udvalgets møder samt referater fra Embedsmændenes Sikkerhedsudvalg og Regeringens Sikkerhedsudvalg fra henholdsvis Udenrigsministeriet og Statsministeriet. Endvidere er anvendt såkaldte P.O.-sager samt ujournaliserede sager fra Justitsministeriet. I undersøgelsen af PET's og Justitsministeriets rolle i efterforskningen af Lyngby-røveriet den 2. marts 1983 er fra Udenrigsministeriet desuden inddraget korrespondance mellem danske og franske myndigheder, ligesom der er anvendt materiale fra Københavns Politi, Retten i Lyngby og fra Interpol.

Som supplement til det nævnte materiale er benyttet akter fra NATO Special Committee, der er beroende i PET's arkiv. Derudover er der gjort brug af forhenværende justitsminister Knud Thestrups (KF) dagbog samt retsbøger fra

Københavns Byret. Endvidere er fremstillingen baseret på Kommissionens vidneafhøringer af embedsmænd. Ydermere har Kommissionen inddraget almindeligt offentligt tilgængeligt materiale: aviser, tryksager, politiske programmer, programudkast mv.

Derudover har Kommissionen benyttet materiale fra flere overvågede miljøer: SAP, KAP, SF og VS, hvis arkiver alle er beroende på Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA). Dette materiale supplerer PET's kilder, der primært kaster lys over de aspekter af de overvågede miljøers virksomhed, der af PET ansås for at være af efterretningsmæssig interesse. Det gælder for flere af de overvågede miljøer, at de var været forsigtige med at bevare skriftlige vidnesbyrd om kontroversielle forhold. Det betyder, at de overvågede miljøers kildemateriale på visse punkter forekommer fragmentarisk. Som supplement til det nævnte materiale har Kommissionen gennemført samtaler samt et antal telefoninterviews med personer fra de overvågede miljøer. Flere af de interviewede personer er af Kommissionen lovet anonymitet og optræder derfor ikke med navns nævnelser.

Der foreligger kun forholdsvis få skriftlige arbejder om den yderste venstrefløjs politiske historie i Danmark. I det omfang der er offentliggjort studier herom, kan de inddeles i følgende grupper, om end der er en vis overlapning mellem dem. De fleste fremstillinger er skrevet af personer, der enten har eller har haft tilknytning til de politiske miljøer, de skriver om. Dette giver typisk fremstillingerne den dobbelte karakter, at de fremstår velinformerede, men at de samtidig ofte synes konciperet med et eksplicit politisk udgangspunkt og undertiden med sympati for det omhandlede.² Andre fremstillinger er skrevet af personer, der tidligere har haft en tilknytning til de beskrevne miljøer, men nu tager afstand herfra. Flere af disse studier er båret af megen viden, men også af en trang til opgør, som i visse tilfælde skygger for en mere nøgtern beskrivelse.³ En tredje type fremstilling har primært et journalistisk tilsnit.⁴ En fjerde gruppe har karakter af erindringer. Enkelte af

2 Det gælder f.eks. Per Askholm Madsen og Jens Otto Madsen, *Fra sandkasse til kadreparti. VS's dannelse og udvikling 1967-73* (VS forlaget, 1980); Kent-Åke Andersson, Mogens Pedersen, Daniel Bensaid, *Den lange march* (Socialistisk Arbejderforlag, 1988) og René Karpantschov og Flemming Mikkelsen, "Fra slumstormerne til de autonome. Husbesættelse, ungdom og social protest i Danmark 1965-2001" i: Flemming Mikkelsen (red.), *Bevægelser i demokrati. Foreninger og kollektive aktioner i Danmark* (Aarhus Universitetsforlag, 2002).

3 F.eks. Mikkel Plum, *Bombardér hovedkvarteret! Hvad venstrefløjen sagde, skrev og bedrev fra Stalins død til efter Murens fald* (Gyldendal, 1998).

4 F.eks. Hans Bunde, Peter Damborg og Mette Josias, *Blekingegade – Røvere eller soldater?* (Danmarks Radio - forlaget, 1991). Peter Øvig Knudsens tobindsværk *Blekingegadebanden*, bd. 1-2 (Gyldendal,

disse er meget oplysende.⁵ En femte gruppe foregiver primært at beskrive PET's virksomhed, men redegør i den forbindelse også for aspekter af den yderste venstrefløj's historie.⁶ En sjette gruppe handler ikke i udgangspunktet om den yderste venstrefløj, men er faghistoriske analyser af politiske miljøer og bevægelser, som den yderste venstrefløj agerede i. Disse fremstillinger rummer således bidrag til den yderste venstrefløj's historie.⁷ Imidlertid findes der også faghistoriske arbejder om nogle enkelte af de miljøer, som PET overvågede. Et af disse omhandler aspekter af KAP's historie.⁸ Et andet beskriver Skolesamvirket Tvinds historie.⁹ Kommissionen har endvidere haft mulighed for at benytte et upubliceret manuskript skrevet af historiker Bertel Nygaard. *Forsøg på et alternativ. Den trotskistiske bevægelse i Danmark 1933-1973*, som manuskriptet er betitlet, er baseret på såvel samtidigt aktmateriale fra trotskisternes egne arkiver som på offentligt tilgængelige kilder.¹⁰ Endelig er der gjort brug af diverse opslagsværker. Det gælder f.eks. Tidsskriftscentrets vejviser *Socialistisk Håndbog*,¹¹ der præsenterer et antal af de venstreorienterede miljøer, som PET overvågede, men også venstrefløjens eget elektroniske leksikon "www.leksikon.org" er anvendt.

Den eksisterende litteratur fremstår således fragmentarisk og sammensat, og der ses ikke nogen samlet fremstilling omhandlende de politiske miljøer, der beskrives på de følgende sider. Det gælder for dette bind som for Kommissionens øvrige beskrivelser, at perspektivet er PET's. Det betyder, at de følgende sider primært rummer de oplysninger om de overvågede miljøer, som PET havde til opgave at indsamle. Dermed er også understreget, at nærværende bind siger lige så meget om PET's efterforskning, som det siger om de overvågede miljøers historie.

2007) hører også til i denne kategori. Selv karakteriserer Øvig Knudsen fremstillingen som "en dokumentarisk beretning".

- 5 F.eks. Tine Eiby, *Til Tjeneste. Dengang i 70'erne* (Gyldendal, 2006).
- 6 F.eks. Erik Jensen, *De Hemmelige Tjenester. PET og FE gennem 40 år. En oversigt* (Demos, 1998).
- 7 Det bedste eksempel herpå er Søren Hein Rasmussen, *Sære alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark* (Odense Universitetsforlag, 1997).
- 8 Peter Frederiksen, *Kindkys af Pol Pot. Kampuchea og den danske forbindelse* (Lindhardt og Ringhof, 2004).
- 9 Jes Fabricius Møller, *På Sejrens Vej – historien om Skolesamvirket Tvind og dets skaber Mogens Amdi Petersen* (DIKE, 1999).
- 10 Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ. Den trotskistiske bevægelse i Danmark 1933-1973* (upubliceret manuskript, version juli 2005). Venligst udlånt af forfatteren.
- 11 *Socialistisk Håndbog – Politiske grupper på venstrefløjen og andre progressive organisationer. Formål og aktiviteter* (Tidsskriftscentret, 1975).

Nedenfor besvares et større antal spørgsmål til justitsministeren, som ministeren har undladt at besvare med henvisning til Kommissionens arbejde. Besvarelsene er placeret de steder i bindet, hvor det er relevant i forhold til det beskrevne. Der er dog yderligere et antal spørgsmål, der ikke direkte knytter sig til det beskrevne, men som naturligt bør besvares i nærværende bind. Det gøres hermed:

Der spørges, om PET har overvåget og/eller registreret ”medlemmer” af Husets Forlag, ligesom der spørges, om arrangementer afholdt af Husets Forlag er blevet overvåget.¹² Kommissionen har søgt i PET’s registre og har ikke fundet tegn herpå. Kommissionen har endvidere anmodet PET om at søge på samtlige oplysninger i PET’s arkiv omhandlende Husets Forlag, og Kommissionen har i disse oplysninger ikke fundet belæg for overvågning eller registrering af personer alene på baggrund af ”medlemskab” af Husets Forlag. Tilsvarende spørges der til en overvågning af Socialistisk Bogklub, og der spørges om medlemmer heraf qua deres medlemskab er blevet overvåget eller registreret.¹³ Kommissionen har foretaget en tilsvarende undersøgelse som ovenfor beskrevet, og svaret er også her afkræftende.

Et antal spørgsmål vedrører ”Kampagnen til støtte for de sultestrejkende irske fanger”. Kommissionen har undersøgt PET’s materiale, der ikke giver det indtryk, at justitsministeren skal have godkendt en overvågning af kampagnen. Der er heller ikke fundet belæg for, at PET har foretaget husundersøgelser af personer i tilslutning til deres virke i støttekampagnen. Et af spørgsmålene vedrørende Kampagnen til støtte for de sultestrejkende irske fanger lyder, om PET havde den opfattelse eller mistanke, at kampagnen ”havde karakter af samfundsomstyrtende virksomhed.” Kommissionen har undersøgt det relevante materiale i PET’s arkiv og kan ikke besvare spørgsmålet, da der ikke ses nogen analyse af kampagnen, der udtrykker PET’s ledelses vurderinger. Det fremgår dog, at PET’s interesse for Nordirlandskomiteen var motiveret af en mistanke om, at komiteen stod i forbindelse med IRA, og ifølge PET’s terrorafdeling (afdeling T) havde man erfaring for, at støttekomiteer undertiden forsynede IRA med våben. Endvidere stilles der spørgsmål om, hvorvidt og i givet fald i hvilket omfang PET har telefonaflttet eller rumaflyttet støttekomiteen eller Solidaritetshusets telefo-

12 Spørgsmål nr. 170: ”Er der medlemmer af ”Husets Forlag”, som qua deres medlemskab er blevet overvåget og/eller registreret?” samt spørgsmål nr. 171: ”Er der sket overvågning af arrangementer, som ”Husets Forlag” har afholdt?”

13 Spørgsmål nr. 172: ”Er der medlemmer af ”Socialistisk Bogklub”, som qua deres medlemskab er blevet overvåget og/eller registreret?” samt spørgsmål nr. 173: ”Er der sket overvågning af arrangementer, som ”Socialistisk Bogklub har afholdt?”

ner. Kommissionen har undersøgt det tilgængelige materiale samt gennemgået samtlige kendelser til sådanne aflytninger, og der er intet, der tyder på, at PET har foretaget rum- eller telefonaflytning af den nævnte komite eller lokalitet. Til gengæld ses der i en emnesag et eksempel på, at en aflyttet telefon var i kontakt med Nordirlandskomiteen. Dermed fik PET via aflytning i et tilfælde oplysninger om komiteen, om end det ses at aflytningen var af en anden telefon. Endvidere stilles der spørgsmål om omfanget af PET's eventuelle registrering og overvågning af medlemmer af støttekomiteen samt omfanget af PET's eventuelle forsøg på infiltration af støttekomiteen. Kommissionens svar er, at der ikke ses personer registreret alene som følge af deres medlemskab af støttekomiteen, men at PET havde en kilde i Nordirlandskomiteen, der gav oplysninger til PET vedrørende dens virke. Den samme kilde gav PET enkelte oplysninger om støttekomiteen.¹⁴ Vedrørende PET's overvågning af Nordirlandskomiteen henvises til Kommissionens beretning bind 7 om PET's overvågning af de politiske partier.¹⁵

Sluttelig stilles spørgsmålet, om medlemmer af "Modtryk" qua deres medlemskab er blevet overvåget og/eller registreret, og om der er sket overvågning af arrangementer afholdt af "Modtryk". Kommissionen har søgt i relevante registre i PET's arkiv og har ikke kunnet svare bekræftende på nogen af spørgsmålene.¹⁶

14 Spørgsmål nr. 324: "Godkendte den daværende justitsminister overvågningen af gruppen "Kampagnen til støtte for de sultestrejkende irske fanger", jf. Aktuelt den 14. maj 1998? I bekræftende fald – med hvilken begrundelse overvågede man gruppen? I benægtende fald – hvem godkendte overvågningen og med hvilken begrundelse?". Spørgsmål nr. 325: "Foretog PET husundersøgelser hos Inger V. Johansen eller andre medlemmer af gruppen "Kampagnen til støtte for de sultestrejkende irske fanger" i forbindelse med overvågningen, og med hvilken begrundelse, jf. Aktuelt den 14. maj 1998. Hvad skulle de indsamlede oplysninger bruges til?" Spørgsmål nr. 326: "Havde PET opfattelsen af – eller mistanke om – at arbejdet i gruppen "Kampagnen til støtte for de sultestrejkende irske fanger" kunne have karakter af samfundsomstyrtende virksomhed, eller at gruppen havde planer om at begå forbrydelse mod staten eller enkeltpersoner, jfr. Aktuelt den 14. maj 1998?" Spørgsmål nr. 332: "I hvilket omfang foregik der aflytning af støttekomiteens telefoner eller Solidaritetshusets telefoner?" Spørgsmål nr. 333: "I hvilket omfang er der sket overvågning, herunder rumaflytning og registrering af støttekomiteens lokaler?" Spørgsmål nr. 334: "I hvilket omfang skete der registrering og overvågning af personer med tilknytning til støttekomiteen, og af hvilke personer?" Spørgsmål nr. 335: "I hvilket omfang skete der registrering og overvågning af støttekomiteens aktiviteter?" Spørgsmål nr. 336: "I hvilket omfang forsøgte PET at infiltrere støttekomiteen?"

15 Se del 3 om overvågningen af Venstresocialisterne.

16 Spørgsmål nr. 174: "Er der medlemmer af "Modtryk", som qua deres medlemskab er blevet overvåget og/eller registreret?" Spørgsmål nr. 175: "Er der sket overvågning af arrangementer, som "Modtryk" har afholdt?"

DEL 1: TROTSKISTER 1945-89

2. INDLEDNING

I det følgende fremlægger Kommissionen hovedresultaterne af sit arbejde med PET's overvågning af trotskistiske miljøer i Danmark 1945-89. Det undersøges, i hvilket omfang og med hvilke begrundelser trotskistiske kredse blev overvåget af PET. Og det vil blive fremstillet, hvilken rolle trotskisterne indtog i PET's truselsbillede. Kommissionen finder det relevant med en beskrivelse af PET's efterretningsvirksomhed i forhold til trotskistiske miljøer af yderligere tre årsager:

For det første ønsker Kommissionen at anskueliggøre nogle af de vanskeligheder, PET kom til at stå over for i mødet med trotskistiske miljøer navnlig i slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne. Med udgangspunkt heri vil Kommissionen knytte en række kommentarer til vilkårene for PET's overvågning af politiske yderfløje og til aspekter af PET's kildeføring. For det andet skal fremstillingen opfattes som en baggrundsbeskrivelse for den del af Kommissionens beretning, der skildrer *Operation Zeus*, det vil sige Anders Nørgaards arbejde for PET i Århus og i København i 1970'erne og 1980'erne.¹⁷ Nørgaard indsamlede blandt andet oplysninger om Socialistisk Arbejderparti (SAP), der på det tidspunkt var den seneste trotskistiske organisationsdannelse i Danmark. Endelig har Kommissionen for det tredje fundet det relevant med en fremstilling af PET's efterretningsvirksomhed i relation til trotskistiske grupperinger, fordi dette emne gennem årene har givet næring til en del offentlig debat. Den såkaldte Randers-bombe-sag (1965) er et eksempel herpå. Trotyl-sagen (1969) og Kasper Neergaard-sagen (1971) er to andre. Eftersom en del af den offentlige debat herom har været præget af mytedannelser, har Kommissionen set det som sin opgave at præsentere offentligheden for en samlet fremstilling af væsentlige sager med forbindelse til trotskistiske miljøer, idet PET's overvågning dog står i centrum for fremstillingen.¹⁸

¹⁷ Om emnet, se Kommissionens beretning, bind 12.

¹⁸ Som eksempler på debatliteratur omhandlende PET og trotskistiske miljøer se Mads Nissen Styrk,

Fjerde Internationale¹⁹

Trotskismen udgør en retning inden for den internationale socialistiske bevægelse, der opstod i sidste halvdel af 1800-tallet. I 1938 organiserede trotskisterne sig i Fjerde Internationale som en selvstændig enhed vendt mod stalinismen, socialdemokratismen samt de borgerlige/kapitalistiske samfundssystemer.²⁰ Baggrunden skal kort skitseres.

Første Internationale blev stiftet i 1864. Hensigten var at forene de nationale arbejderbevægelser, idet rationalet var, at når kapitalen organiserede sig på tværs af landegrænser, måtte arbejderne gøre noget tilsvarende. Det skulle imidlertid vise sig vanskeligt. Første Internationale var fra sin tidligste tid genstand for ideologiske kampe, og i 1889, blot 25 år senere, blev Anden Internationale grundlagt. Anden Internationale var socialdemokratiernes sammenslutning.²¹ Efter at flere af de europæiske arbejderpartier og -bevægelser havde organiseret sig i de to første internationaler, opstod der i slutningen af 1800-tallet en revolutionær bevægelse i Rusland vendt mod tsaren og hans styre. Lev Bronshtejn (født 1879) tilsluttede sig denne bevægelse. I 1898 blev han arresteret og forvist til Sibirien. I 1902 tog han navneforandring til Trotskij. Han flygtede til England, hvor han i 1902 engagerede sig i Det Russiske Socialdemokratiske Arbejderpartis 2. kongres i London. Partiet, der var blevet grundlagt i 1898, blev på kongressen i London splittet i mensjevikker og bolsjevikker. Efter først at have hældet politisk mod mensjevikkerne placerede Trotskij sig i en position mellem mensjevikkerne, der ønskede etableret et masseparti, og bolsjevikkerne, der argumenterede for stif-

Poul Smidt m.fl., *Efterretningstjeneste på udflugt. Kasper Neergaard-sagen* (Demos, 1972); *Under Dække. Efterretninger om samspillet mellem NATO-politikere, efterretningstjenester og højre-ekstremistiske grupper* (Demos, 1978); Erik Jensen, *De Hemmelige Tjenester. PET og FE gennem 40 år. En oversigt* (Demos, 1998), s. 23-24, 27-28.

- 19 Det vil, jf. citaterne på de følgende sider, fremgå, at Lev Trotskij og trotskismen gennem tiden er blevet stavet på forskellige måder. Denne fremstillings beskrivelse følger den autoriserede danske stavemåde, sådan som den fremgår af opslagene "Trotskij" og "trotskisme" i *Den Store Danske Encyklopædi*, bd. 19 (Gyldendal, 2001), s. 278.
- 20 Den internationale arbejderbevægelses historie er skildret adskillige gange. Ovenstående er bl.a. baseret på to arbejder med forskellige perspektiver og tilgange: Richard Pipes, *Communism. A History* (Modern Library, 2003); Donald Sassoon, *One Hundred Years of Socialism. The West European Left in the Twentieth Century* (The New Press, 1996). Desuden er anvendt Morten Thing og Niels Finn Christiansen, "internationaler", *Den Store Danske Encyklopædi*, bd. 9 (Gyldendal, 1997), s. 429-430.
- 21 Richard Pipes, *Communism*, s. 15-20; Morten Thing og Niels Finn Christiansen, "internationaler", *Den Store Danske Encyklopædi*, bd. 9.

telsen af et eliteparti.²² I forbindelse med den første russiske revolution i 1905 rejste Trotskij tilbage til Rusland, hvor han blev formand for sovjetten i Skt. Petersborg. Da sovjetten blev erklæret ulovlig, blev Trotskij endnu en gang anholdt, hvorefter han på ny blev deporteret til Sibirien. Også denne gang lykkedes det Trotskij at flygte, og i de følgende år rejste han i Vesteuropa og i USA. I maj 1917 rejste Trotskij igen til Rusland, hvor han sammen med Lenin blev en central aktør i den bolsjevikiske magtovertagelse i oktober samme år.²³

Trotskij var ikke alene revolutionsleder, men tillige ideolog. Et fra hans hånd væsentligt bidrag til socialismens tænkning er teorien om ”den permanente revolution”. Trotskij definerede begrebet ”permanent revolution” således: ”...at de demokratiske opgaver i de tilbagestående borgerlige nationer fører i vor tid direkte til proletarietets diktatur, og at proletarietets diktatur sætter socialismens opgaver på dagsordenen.” Teorien tog udgangspunkt i de tilfælde, hvor kapitalismen endnu ikke var slået igennem, og hvor arbejderklassen derfor udgjorde et beskedent mindretal. I sådanne tilfælde havde proletariet til opgave at etablere forbindelse til den store gruppe af bønder for at bekæmpe den feudale samfundsorden. Målet var i første omgang at gennemføre en borgerlig revolution, der kort efter skulle slå over i en socialistisk revolution, idet demokratiet, sådan som det defineredes af Trotskij, ifølge teorien ikke ville kunne stabilisere sig i såkaldt økonomisk tilbagestående borgerlige lande. Det var desuden et centralt element i Trotskij's teori, at den socialistiske revolution ikke kunne fuldføres inden for et land, men måtte brede sig fra land til land. Når Trotskij og hans meningsfæller skrev og talte om den permanente revolution, var det således en opfattelse, at revolutionen ville være en vedvarende proces, og at den skulle brede sig fra land til land. Trotskij's teori var inspireret af 1905-revolutionen i Rusland, der var en serie af opstande.²⁴

22 Georg von Rauch, *Geschichte des bolschewistischen Rußland* (Fischer Bücherei, 1963), s. 24-26.

23 Trotskij's biografi er skitseret i *Internationalt Politisk Leksikon*, ved Sven Henningsen (Jul. Gjellerups Forlag, 1948), s. 327-328. Særligt interesserede læsere anbefales Isaac Deutschers tre-bindts-biografi: *The Prophet Armed. Trotsky: 1879-1921; The Prophet Unarmed. Trotsky: 1921-1929; The Prophet Outcast. Trotsky: 1929-1940* (Oxford University Press, 1954, 1959, 1963). Henvisninger i nærværende fremstilling er til paperback-udgaven fra 1970.

24 Den ovenfor anførte beskrivelse af teorien om den ”permanente revolution” er væsentligst baseret på Ernst Dahl, *Venstrefløjens lange march. Politiske strategier på venstrefløjens – DKP, SAP og VS (Solidaritet, 1999)*, s. 54-58 hvorfra det anførte citat er hentet; Isaac Deutscher, *The Prophet Armed. Trotsky: 1879-1921*, s. 145-162; Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 9-15. Desuden er anvendt en hemmeligt-stemplet tryksag *International Communism. The Fourth International – Status of the In-*

Efter den bolsjevikiske magtovertagelse tog Lenin initiativ til etablering af Tredje Internationale kaldet Komintern, stiftet 1919. Formålet var gennem revolutioner at etablere proletariats diktatur, herunder klassernes afskaffelse, og socialismens virkeliggørelse. Endvidere var det ambitionen, at der skulle etableres kommunistpartier i hvert land. Disse partier skulle fungere som afdelinger under Komintern.²⁵ Efter Lenins død i 1924 blev Sovjetunionen genstand for stridigheder mellem flere af revolutionens mest fremtrædende skikkelser. Væsentligt var modsætningsforholdet mellem Stalin og Trotskij. Ideologisk bestod konflikten hovedsageligt i, at Trotskij mente, at den permanente revolution var den eneste vej til proletariats diktatur, mens Stalin var af den opfattelse, at det var muligt at etablere og bevare socialismen som styreform i ét land. Stalin fandt af den grund, at det var de sovjetiske revolutionæres første opgave at konsolidere den opnåede samfundsmodel i Sovjetunionen. Revolutioner i andre lande måtte udsættes til senere.²⁶

Forholdet mellem Stalin og Trotskij rummede også en magtpolitisk dimension: Efter først at have mistet posten som krigskommissær i 1925, blev Trotskij i 1927 ekskluderet af det sovjetiske kommunistparti. To år senere blev han udvist af Sovjetunionen. I de følgende år rejste Trotskij i Europa for i slutningen af 1930'erne at ende i Mexico. I sit eksil videreførte Trotskij forfatterskabet, hvilket resulterede dels i en række ideologiske arbejder, dels i kritiske skrifter om det voksende bureaukrati i det stalinistiske Sovjetunionen.²⁷ Trotskijs og hans tilhængeres virksomhed opfattedes af to årsager som en udfordring for Stalins Sovjetunionen. For det første befandt trotskister og stalinister sig i et modsætningsforhold under Den spanske Borgerkrig (1936-39). Begge grupper tog del i den interne magtkamp i republikken. De spanske kommunister havde forud for borgerkrigen haft som endemål at danne en arbejder- og bonderepublik efter sovjetisk forbillede. Efter Hitlers indmarch i Rhinlandet i foråret 1936 æn-

ternational Trotskyist, Oktober 1973, s. 7, beroende i PET, 98-6400-4, Verdensorganisationen. Tryksagen er udfærdiget af en udenlandsk efterretningstjeneste. Se også debatbogen Alan Woods & Ted Grant, *Lenin og Trotskij. Hvad de virkelig stod for* (København: Socialistisk Standpunkt, 2007), s. 92-118.

25 Richard Pipes, *Communism*, s. 93-96; Donald Sassoon, *One Hundred Years of Socialism*, 31-35. Karl Marx og Friedrich Engels, *Det kommunistiske Manifest* (Tiden, 1946), s. 19-57. Komintern blev formelt opløst i 1943.

26 Georg von Rauch, *Geschichte des bolschewistischen Rußland*, s. 173-175.

27 Trotskijs forfatterskab behandles spredt i bind 3 af Deutschers biografi, se *The Prophet Outcast. Trotsky: 1929-1940*.

drede Stalin og følgelig Komintern syn på sagen. Truslen fra Hitler-Tyskland gjorde, at Stalin nu prioriterede at beskytte det borgerlige demokrati i Spanien mod fascismen. I det omfang, man overhovedet kan tale om en sovjetisk strategi i Spanien, var formålet med den militære støtte at holde republikken i live ved både at inddæmme den fascistiske trussel og den venstrerevolutionære elan. Sovjetunionens militære hjælp til Spanien måtte under ingen omstændigheder styrke Chamberlains sympati for general Francos antikommunistiske kamp, ej heller provokere det franske højre unødigt.²⁸ Sovjetunionens hemmelige politi NKVD (Narodnyj Komissariat Vnutrennikh Del, Folkekommissariatet for Indre Anliggender) planlagde og gennemførte i overensstemmelse med disse mål en række voldelige aktioner mod venstrefløjen i 1937, herunder mord på trotskister og andre venstrerevolutionære kræfter.

For det andet udgjorde trotskismen en udfordring for Stalin, idet Trotskij's meningsfæller stedse forsøgte at infiltrere og overtage sovjetorienterede kommunistpartier over hele kloden. Denne infiltration omtaltes som "entrisme". Det var en taktik, som Komintern havde praktiseret i 1920'erne.²⁹ Entrisme bestod i, at trotskister meldte sig ind i andre politiske partier og bevægelser og derpå arbejdede for trotskismens ideer inden for de pågældende organisationer, idet målet var at få andre organisationer til at overtage trotskismens ideologiske grundlag. Når trotskistisk infiltration/entrisme i sovjetorienterede kommunistpartier ifølge Stalin udgjorde en fare for Sovjetunionen, skyldtes det, at Stalin var af den overbevisning, at der uafvendeligt ville opstå krig mellem Sovjetunionen og de imperialistiske lande. Stalin beskyldte ved flere lejligheder trotskismen for at stå i ledtog med fascismen, eksempelvis at trotskisterne ville forsøge at tage magten i Sovjetunionen ved at indgå i forbund med Japan og Hitler-Tyskland, der til gengæld skulle have territoriale indrømmelser.³⁰ Selv om beskyldningerne var grundløse, har nyere forskning godtgjort, at trotskister og andre venstrerevolutionære grupperinger i vid udstrækning var infiltreret af Mussolinis efterretningstjenester, der forsøgte at manipulere bevægelsen til en styrket antistalinistisk kamp.³¹ Efter at have været på flugt i mere end ti år blev Trotskij i 1940

28 For en længere forskningsdiskussion vedrørende Sovjetunionens udenrigspolitiske og militære mål i Spanien, se Ángel Viñas, *La soledad de la República. El abandono de las democracias y el viraje hacia la Unión Soviética* (Barcelona: Crítica, 2006).

29 Robert Service, *Comrades. Communism: A World History* (Macmillan, 2007), s. 400.

30 Se f.eks. møde i Kreml 16. december 1936, hvor Dimitrov og Stalin deltog. Jf. Georgii Dimitrov, *Diario. Gli anni di Mosca* (Torino, 2002), s. 56-57.

31 Jf. Mauro Canali, *Le spie del regime* (Bologna, 2004).

dræbt, mens han opholdt sig i Mexico. Mordet skete efter Stalins ordre, og i sine erindringer har den forhenværende sovjetiske efterretningschef Pavel Sudoplatov beskrevet, hvordan drabsmanden, Ramón Mercader, udførte likvideringen.³²

I 1938 havde Trotskijs tilhængere som nævnt samlet sig i Fjerde Internationale.³³ Imidlertid blev anden verdenskrig en vanskelig tid for Internationalens medlemmer, da disse stod i konflikt med både Sovjetunionen, Tyskland og de vestlige lande. Efter krigen reorganiserede trotskisterne sig på ny, og af et i PET's arkiv beroende resumé om international trotskisme udfærdiget i slutningen af 1960'erne af en allieret efterretningstjeneste fremgår det, at Fjerde Internationale allerede i 1945 var af den opfattelse, at bevægelsen var verdensomspændende. Den højeste politiske myndighed var den Internationale Konference, idet den Internationale Eksekutivkomite dog varetog ledelsen i perioderne mellem den Internationale Konferences møder. Under krigen havde Fjerde Internationale haft sit hovedsæde i New York, men efter krigsafslutningen blev det flyttet til Paris. Ifølge Fjerde Internationales egne opgørelser, som den allierede tjeneste var i besiddelse af, havde Fjerde Internationale 26 af organisationen anerkendte sektioner rundt om i verden i 1947. Dertil kom grupperinger, der betragtede sig som trotskistiske, men som ikke var anerkendt af Fjerde Internationale. Den ledende skikkelse i Internationalen var på det tidspunkt Michel Raptis, der var af græsk oprindelse, og som inden for den trotskistiske bevægelse gik under dæknavnet 'Pablo'.³⁴

Efter at have måttet konstatere, at Internationalen kun kunne tiltrække få medlemmer, anbefalede Fjerde Internationale i 1951 de nationale sektioner at slå ind på entrismens vej. Hvor entrisme i 1930'erne havde været en såkaldt "åben taktik", da det på daværende tidspunkt stod klart for omgivelserne, at den pågældende var trotskist, blev entrismen ifølge et aktstykke i PET's arkiv nu en "undergrundstaktik", idet den enkelte trotskist skulle undlade at bekende sig som trotskist, men i stedet arbejde under dække af at dele den ideologi, der var gældende i det parti, han arbejdede inden for.³⁵ Set retrospektivt synes Internationalen i

32 Pavel Sudoplatov and Anatoli Sudoplatov with Jerrold L. and Leona P. Schecter, *Special Tasks* (Boston, 1994), s. 67, 78.

33 Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 10.

34 PET, emnesag: Verdensorganisationen. "DEN INTERNATIONALE TROTSKISME – ET RESUMÉ. DECEMBER 1967", 22. januar 1968. Raptis havde flere dæknavne. Foruden 'Pablo' kaldtes han ifølge PET's oplysninger for 'Gab', 'Martin', 'Gabriel', 'Jean-Paul'. PET, emnesag: Verdensorganisationen, "IV Internationale – fortegnelse over dæknavne", april 1971.

35 PET, emnesag: Verdensorganisationen. TROTSKISME. Udateret, men antagelig fra 1976 eller 1977.

1950'erne imidlertid at have været sin egen fjende, for bevægelsen var stedse præget af interne stridigheder, der blandt andet handlede om, hvordan trotskister rettelig skulle anskue udviklingen i Sovjetunionen. Samtidig synes der at have været forskellige opfattelser af, hvordan man skulle organisere Internationalen. I 1953 gik Fjerde Internationale således i opløsning, idet to nationale sektioner (den britiske og den amerikanske) brød ud og etablerede en ny, konkurrerende organisation, der betragtede sig som den rette fortolker af Trotskijs ideologi.³⁶ Den nye fraktion, der havde base i USA, kaldte sig den Internationale Komité. Den anden fraktion, der udgjordes af resterne af den internationale, der var blevet reetableret efter 1945, kaldte sig det Internationale Sekretariat. Denne var fortsat under ledelse af Michel Raptis.³⁷ I tiden der fulgte, befandt disse to fraktioner sig i et rivaliseringsforhold. Alligevel var årene efter splittelsen en periode, hvor trotskisterne, hvad enten de tilhørte den ene eller anden sektion, oplevede nogen medgang. Væsentligt herfor var tre forhold:

For det første blev Algerierkrigen (1954-62) vigtig. Krigen stod mellem på den ene side den nationale befrielseshær FLN (Front de la Libération Nationale, Den Nationale Befrielsesfront) og på den anden side den franske kolonimagt, der med sin krigsførelse demonstrerede vilje til at gå meget langt for at bevare Alger som koloni.³⁸ Trotskisterne søgte i den forbindelse at udstille Frankrig som en imperialistisk stat. Dertil kom, at Sovjetunionen og de sovjetorienterede kommunistpartier i Vesteuropa afstod fra at støtte den algeriske befrielseshær. Det gjaldt også det franske kommunistparti. Det gav trotskisterne mulighed for at benytte konflikten som afsæt for at bringe Fjerde Internationale væk fra den isolation, der havde præget den i første halvdel af 1950'erne.³⁹

For det andet blev det af betydning for Fjerde Internationales vækst, at det sovjetiske kommunistparti (SUKP) og det kinesiske kommunistparti (KKP) i sidste halvdel af 1950'erne bevægede sig ud i en politisk og ideologisk konflikt. I 1960 lagde Kina officielt afstand til Sovjetunionens doktrin om 'fredelig sam eksistens', og i 1961 tilspidsedes konflikten mellem de to lande, da Kina støttede

36 PET, emnesag: Verdensorganisationen. IV. Internationale (Oversigt udarbejdet pr. oktober 1963), s. 1.

37 Se Robert J. Alexander, *International Trotskyism 1929-1985. A Documented Analysis of the Movement* (Duke University Press, 1991), s. 20. Se også Kent-Åke Andersson, Mogens Pedersen, Daniel Ben-said, *Den lange march* (Socialistisk Arbejderforlag, 1988), s. 43 ff.

38 Træk af Algerierkrigens historie er beskrevet i Marc Ferro (red.), *Kolonialismens sorte bog. 500 års forbrydelser* (Høst og Søn, 2005), s. 594-613.

39 Kent-Åke Andersson m.fl., *Den lange march*, s. 43 ff.

Albanien i en konflikt med Sovjetunionen.⁴⁰ Fjerde Internationale benyttede splittelsen i den kommunistiske verdensbevægelse til at støtte KKP.

For det tredje opfattedes det af Fjerde Internationale som en opmuntring, da Fidel Castro greb magten på Cuba i 1959. Gennemførelsen af revolutionen dokumenterede, at kommunistiske omvæltninger i den vestlige verden ikke alene var et stykke teori. Det var også en realiserbar mulighed. Selv om der eksisterede forbindelser mellem Cuba og Sovjetunionen, var Cuba ikke under sovjetisk herredømme. Dermed fik Fjerde Internationale endnu en potentiel allieret.⁴¹

Splittelsen i Fjerde Internationale varede i ti år. Men i 1963 gennemførtes en såkaldt genforeningskongres. Ved den lejlighed blev Fjerde Internationales Forenede Sekretariat dannet. Selv om ikke alle nationale sektioner tilsluttede sig det nye sekretariat, er det en vurdering i litteraturen, at genforeningskongressen markerede en ny begyndelse for den trotskistiske bevægelse.⁴² Blandt de væsentligste aktører var den belgiske økonomiprofessor Ernest Mandel, der skulle komme til at spille en betydelig rolle i den internationale trotskisme i de følgende årtier. Mandel havde flere dæknavne, hvoraf det hyppigst anvendte var 'Germain'.⁴³ På kongressen i 1963 hed det om det fremtidige arbejde:

"Den mest sandsynlige variation i de nærmeste år er følgende: den koloniale revolution fortsætter, indbefattet nye lande og fordyber sin sociale karakter efterhånden som nye arbejderstater opstår. Dette vil ikke direkte føre til at kapitalismen styrttes i de imperialistiske centre, men det vil spille en mægtig rolle for at opbygge et nyt revolutionært lederskab, som det allerede er blevet illustreret ved fremkomsten af de castroistiske strømninger. Presset fra masserne i arbejderstaterne vil fortsætte, med en tendens til øgede masseaktioner og en mulig begyndelse på en politisk revolution i flere arbejderstater. Disse to udviklingstendenser vil på en fordelagtig

40 Skildret flere steder, f.eks. John W. Young, *America, Russia and the Cold War 1941-1998* (Longman, 1999). Khrusjtjovs fremstilling af konfliktens udvikling er skildret i dansk oversættelse i erindringsbogen *Uofficielle erindringer* (Munksgaard, 1991), s. 177-197.

41 Om den cubanske revolution se den kortfattede beskrivelse i Walter LaFeber, *America, Russia, and the Cold War 1945-1990* (McGraw-Hill, Inc, 1991), s. 207-209, jf. Richard Crockatt, *The Fifty Years War. The United States and the Soviet Union in World Politics, 1941-1991* (Routledge, 1996), s. 194-197.

42 Kort tid efter genforeningen brød nogle latinamerikanske trotskistiske grupperinger ud og tilsluttede sig en konkurrerende fraktion af Fjerde Internationale. Denne var under ledelse af den argentinske J. Posadas. Denne fraktion skulle have virket til i al fald op i 1980'erne. Se Robert J. Alexander, *International Trotskyism 1929-1985*, s. 20.

43 Foruden 'Germain' kaldte Mandel sig ifølge PET's oplysninger 'Albert Gerry', 'Le Viseur', 'Osmund', 'Pierre Bousse' eller 'Pierre Gouset', 'Walter' og 'Mr. Roberts'. PET, 98-6400-4, Verdensorganisationen, "IV Internationale – fortegnelse over dæknavne", april 1971.

måde påvirke fremkomsten af en ny kamplyst blandt masserne i de imperialistiske lande og forstærke den tendens som direkte udspringer af kapitalismens socio-økonomiske mekanismer og af dens reducerede ekspansionsniveau.”⁴⁴

Fjerde Internationale forudskikkede således en udvikling, hvor de kapitalistiske lande ville komme under stadigt større pres. I den forbindelse ville arbejderklasserne udgøre et revolutionsberedskab, idet det revolutionære lederskab allerede var skabt. I den genforenede internationale var det en artikulere opfattelse, at udviklingen i den tredje verden ville fremme en ”kamplyst” i den industrialiserede verden.

I slutningen af 1960’erne og begyndelsen af 1970’erne måtte medlemmerne af Fjerde Internationale konstatere, at genforeningen i 1963 kun holdt en kort tid. Det fremgår således af den amerikanske politolog Robert J. Alexanders sammenfatning af trotskismens historie, at genforeningskongressen aldrig fik de gamle konflikter fuldstændig bilagt. Allerede i 1966 brød de amerikanske trotskister ud af Fjerde Internationales Forenede Sekretariat, og fem år senere splittedes den Internationale Komite i to, da en ledende britisk trotskist, Gerry Healy, videreførte en britisk version af denne, mens den fremtrædende franske trotskist Pierre Lambert valgte at etablere en fransk trotskistisk sektion under akronymet CORQI (Comité de Organisation pour la Reconstruction de la Quatrième Internationale, Organisationskomiteen til Retablering af Fjerde Internationale). Men dermed havde trotskisterne fortsat ikke fundet sig til rette i deres fraktioner. I de følgende år splittedes de ovenfor nævnte sektioner i endnu flere afdelinger.⁴⁵

De fortsatte stridigheder i den trotskistiske bevægelse blev bemærket af de vestlige efterretningstjenester. I et resumé fra 1968 omhandlende international trotskisme tilstillet PET af en udenlandsk tjeneste blev det således konstateret, at der i midten af årtiet eksisterede hele fire internationale trotskistiske bevægelser, der rivaliserede med hinanden. Det samlede antal trotskister i Europa skønnedes på det tidspunkt omkring 5.000. Mildt opgivende noteredes det i referatet, at det ikke var ”let at forklare forskellene mellem de fire grupper”, idet det dog blev understreget, at trotskister syntes at have

”en forkærlighed for teori, og det ser ud til at ligge til mange trotskisters natur, at når først sådanne synspunkter er dannet, holder de fast ved dem med lidenskabelig uforsonlighed; det er denne stærke følelse kombineret med mange per-

44 Kent-Åke Andersson m.fl., *Den lange march*, citeret s. 52.

45 Robert J. Alexander, *International Trotskyism 1929-1985*, s. 21.

sonlige antipatier, der forhindrer fornuftige drøftelser og akceptering af politiske uoverensstemmelser.”⁴⁶

Om trotskisternes politiske indflydelse på internationale anliggender hed det, at bevægelsen nærmest var i opløsning, og at det ”i det lange løb” var ”et resultat af dens næsten totale ineffektivitet.” Det var ved notatets udfærdigelse kun sket to gange i historien, at trotskister havde været tæt på politisk indflydelse. Det var i Algeriet, hvor Michel Raptis havde været rådgiver for den forhenværende oprørsleder Ahmed Ben Bellas regering (1963-65), samt på Sri Lanka (i datiden: Ceylon), hvor trotskister en overgang havde dannet regering. Men – hed det lidt mere opmuntrende – ”[b]egge disse kapitler i trotskismens historie har givet anledning til kritik fra andre trotskisters side, som betragtede begge episoder som utilbørligt koketteri med bourgeoisiet.”⁴⁷

I 1980'erne opnåede trotskisterne imidlertid en vis indflydelse i det britiske Labour Party, idet en gruppe trotskister med Peter Taafe i spidsen erobrede magten i en Labour-afdeling i Liverpool. Trotskisternes stedlige fremgang skulle imidlertid vise sig at blive en succes for den konservative regeringsleder Margaret Thatcher, der i den offentlige debat med stor gennemslagskraft henviste til, at Labour stod i forbindelse med militante grupperinger på den yderste venstrefløj. En følgevirkning af trotskisternes indflydelse i Liverpool var, at byens budget ifølge den eksisterende litteratur blev administreret med ”stupendous incompetence”. Labours leder, Neil Kinnock, tog hånd om situationen, da han på en partikonference fik trotskisterne ekskluderet: ”And without its host, the parasite shrivelled into insignificance.”⁴⁸ Historien illustrerer et forhold, der, som det vil fremgå i det følgende, også viste sig i Danmark under den kolde krig: Når det lykkedes trotskisterne at overtage en lokalafdeling af en politisk organisation, radikaliserede de typisk afdelingens virksomhed i en sådan grad, at moderorganisationen valgte at ekskludere afdelingens medlemmer.

Efterretningsmyndighedernes arbejde med at opnå viden om trotskistiske miljøer kompliceredes yderligere af, at der i både Danmark og internationalt var en tendens til, at de politiske yderfløje infiltrerede hinanden med det formål at skade modparten. I dansk sammenhæng ses det eksempelvis, at PET blev opmærksom på, at en person, der angiveligt havde en fortid på den alleryderste

46 PET, emnesag: Verdensorganisationen. ”DEN INTERNATIONALE TROTSKISME – ET RESUMÉ. DECEMBER 1967”, 22. januar 1968.

47 Ibid.

48 Robert Service, *Comrades*, s. 400.

højrefløj, i midten af 1960'erne tilsluttede sig den danske sektion af Fjerde Internationale. Efter at have efterforsket personens politiske løbebane konstaterede en PET-medarbejder uden omsvøb:

”Han betegnes som værende i besiddelse af en helt abnorm politisk interesse, og i tidens løb har han ”stiftet” en række ”organisationer” spændende fra det yderste højre til det yderste venstre og med opdigtede navne som bestyrelse og medlemmer og med sig selv som formand eller leder.

I øjeblikket betegner han sig selv som anarkist, og der er ikke tvivl om, at han må karakteriseres som en fuldstændig uhæmmet politisk fantast.”⁴⁹

Det var i miljøer, hvor blandt andet sådanne personer virkede, at PET måtte operere, når der skulle skaffes viden om trotskisterne. Det siger noget om vilkårene for efterretningstjenestens arbejde, men selvfølgelig også om, hvordan notatets koncipist betragtede omtalte person.

De fortsatte brydninger inden for og i miljøet omkring Fjerde Internationale betød dog ikke, at trotskisterne var handlingslammede. For parallelt med den ovenfor skitserede udvikling kan der konstateres en tiltagende aktivitet blandt Internationalens medlemmer. Forklaringerne er flere. For det første forekommer det sandsynligt, at det politiske og ideologiske opbrud i den europæiske venstrefløj, der fandt sted i 1960'erne og 1970'erne, frembød nye muligheder for trotskisterne. Tidligere havde der i Vesteuropa reelt kun været to positioner, som socialister kunne tilslutte sig. Den ene var den demokratiske socialisme, sådan som den blev praktiseret af socialdemokratierne, der udgik fra Anden Internationale. Den anden var den sovjetorienterede kommunisme. Med det politiske og ideologiske opbrud blev det muligt at indtage andre socialistiske/kommunistiske positioner.⁵⁰

For det andet skal Vietnamkrigens betydning for Det nye Venstres, men også for trotskisternes vækstmuligheder betones. Med den amerikanske krigsførelse i den asiatiske konflikt blev det i sidste halvdel af 1960'erne klart for vesteuropæiske iagttagere, at det USA, der stod som forsvarer af vestlige, demokratiske idealer, havde engageret sig i en blodig krig. Som årene gik, blev det stadig mere klart, at skønt kampen mod kommunismen nok betragtedes med sympati i ledende politiske cirkler, så begik USA også fejl. Den periode hvor det amerikan-

49 PET, emnesag: NOTITS, december 1966.

50 Se f.eks. Thomas Ekmann Jørgensen, ”Hinsides kommunismen – det Nye Venstre og dets udløbere”, *Arbejderhistorie* 2004/4, s. 91-103.

ske militære engagement i krigen for alvor tog til – det vil sige mellem 1965 og 1970 – var således også perioden, hvor en lang række venstreintellektuelle samlede sig i det såkaldte Russell Tribunal, der havde sat sig for at dokumentere, hvilke krigsforbrydelser USA havde ansvaret for i Asien. Desuden afslørede New York Times i 1971 på baggrund af tophemmelige dokumenter fra det amerikanske forsvarsministerium Pentagon, at skiftende amerikanske regeringer siden 1950'erne havde ført såvel den amerikanske befolkning som de vesteuropæiske lande bag lyset hvad angik oplysninger om konflikten i Asien.⁵¹ Som følge af afsløringerne voksede kritikken af USA, og samtidig blev grobunden gødet for antiimperialistisk virksomhed. Det gav Fjerde Internationale endnu en base at virke fra.

En tredje forklaring på Fjerde Internationales øgede tilslutning blev nævnt i en rapport om international trotskisme udfærdiget af en udenlandsk efterretningstjeneste i begyndelsen af 1970. Heri hed det, at Sovjetunionens invasion af Tjekkosllovakiet i 1968 havde fremmet en ”desillusionering blandt visse marxister og andre på den ekstreme venstrefløj”. Ifølge den udenlandske efterretningstjeneste havde en række kommunister som følge heraf lagt luft til Sovjetunionen for i stedet at tilslutte sig Fjerde Internationale.⁵² I løbet af 1970'erne videreførtes den interne strid i Fjerde Internationale. Således blev både den britiske Internationale under Gerry Healy og den franske CORQI yderligere splittet.⁵³

Opsummerende kan det konstateres, at der var flere årsager til, at vestlige efterretningstjenester interesserede sig for Fjerde Internationale:

- Fjerde Internationale var en kommunistisk bevægelse, der virkede for en permanent revolution. Eftersom den permanente revolution skulle udgå fra et land og derpå brede sig til andre lande, måtte trotskister forventes at arbejde på tværs af landegrænser.
- Fjerde Internationale benyttede sig af entrisme i den revolutionære virksomhed. Ved at gå ind i andre politiske partier og bevægelser var det et erklæret formål at overtage og siden radikalisere disse partiers og bevægelses organisationer.

51 *Danmark under den kolde krig. Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991*, bd. 2 (DIIS, 2005), s. 57-63. Vedr. PET's overvågning af den danske vietnambevægelse, se Kommissionens beretning, bind 10.

52 PET, emnesag: Verdensorganisationen. ”UDVIKLINGEN I DEN INTERNATIONALE TROTSKISME SIDEN 1967”, februar 1970, s. 2.

53 Robert J. Alexander, *International Trotskyism 1929-1985*, s. 21.

- Fjerde Internationale befandt sig i et erklæret modsætningsforhold til sovjetkommunismen, der med vold søgte at bekriige Fjerde Internationale. En forventelig følgevirkning var voldelige konflikter i samfundet.

3. TROTSKISTISKE MILJØER I 1940'ERNE OG 1950'ERNE

Efter at Trotskij i 1929 var blevet udvist af Sovjetunionen, rejste han rundt i Europa. Tre år senere – i efteråret 1932 – gjorde han et kortvarigt ophold i Danmark. Den direkte anledning var, at foreningen af Socialdemokratiske Studenter havde inviteret ham til København for at holde foredrag om ”Sovjetstatens opståen”. Trotskij synes ikke at have vundet sig tilhængere ved den lejlighed, men blot få år senere opstod der noget, der kunne minde om en beskeden trotskistisk gruppe i Danmark. Ifølge den eksisterende litteratur var sammenhængen den, at der i det tyske emigrantmiljø i Danmark var en lille gruppe trotskister, der søgte at udbrede den trotskistiske ideologi. I slutningen af 1930'erne søgte denne kreds kontakt til Danmarks socialdemokratiske Ungdom (DsU) og Danmarks Kommunistiske Ungdom (DKU), men med pauvre resultater.⁵⁴ Under besættelsen var enkelte trotskister at finde blandt modstandens folk. Blandt andet udgav den i Danmark strandede tyske flygtning, trotskisten George Jungclas, et illegalt blad kaldet *Arbejderpolitik*. I 1944 blev medlemmer af en trotskistisk gruppe imidlertid anholdt og sendt i fangenskab.⁵⁵

I de første efterkrigsår eksisterede der ikke noget trotskistisk politisk parti i Danmark, men udelukkende et par trotskistiske diskussionsfora. Disse skal kun

-
- 54 Steen Bille Larsen, *Mod strømmen. Den kommunistiske ”højre”- og ”venstre”-opposition i 30'ernes Danmark* (SFAH, 1986), s. 156-157; Anton Schou Madsen, *Trotskismen i Danmark* (Upubliceret speciale, AUC, 1983), s. 52. Den tyske advokat Oscar Cohn skal angiveligt have spurgt statsminister Th. Stauning, om han kunne tilvirke et visum med lang opholdstilladelse til Trotskij, da denne besøgte Danmark i 1932. Det skal Stauning have afvist. Trotskij blev den 2. december 1932 ført ud af landet i bil. Se hertil Isaac Deutscher, *The Prophet Outcast. Trotsky: 1929-1940*, s. 182-190, her s. 188-190.
- 55 Steen Bille Larsen, *Mod strømmen*, s. 266-269. Jungclas' biografi frem til 1945 er skitseret af Hans Uwe Petersen i opslaget ”Jungclas”, Hans Kirchhoff, John T. Lauridsen og Aage Trommer (red.), *Hvem var hvem 1940-1945* (Gad, 2005), s. 190.

have haft sporadisk kontakt til Fjerde Internationale.⁵⁶ I januar 1947 etablerede en kreds af trotskister imidlertid en forening kaldet Revolutionære Kommunist, der påbegyndte udgivelse af et arbejderblad. I første omgang undlod Revolutionære Kommunist at erklære sig som trotskister, men anførte alene, at de to eksisterende arbejderpartier – Socialdemokratiet og DKP – havde fejlet.⁵⁷ Skønt antallet af danske trotskister var lille, var konflikterne store, og allerede i 1947 blev Revolutionære Kommunist delt i tre grupper, hvor bevægelsens hidtidige frontfigur, Poul Moth, blev leder af den mest aktive gruppe. Denne opnåede i begyndelsen af 1948 sympatisørstatus af Fjerde Internationales Eksekutivkomité.⁵⁸ I det følgende år videreførtes de danske trotskisters interne uoverensstemmelser, men omkring december 1949 etableredes endnu en trotskistisk organisation under navnet Internationale Socialister. Ifølge litteraturen bestod Internationale Socialisters væsentligste indsats i tiden omkring 1950 i dels at udgive et trotskistisk skrift dels at opnå indflydelse i den transnationale esperantobevægelse.⁵⁹ Trotskisternes indsats såvel i Danmark som internationalt bar imidlertid kun begrænset frugt, og under indtryk heraf, og som følge af en samtidig trotskistisk forventning om en forestående tredje verdenskrig, besluttede Fjerde Internationale i 1951, at de nationale sektioner skulle udføre entrisme. For danske trotskisters vedkommende betød det, at de havde til opgave at melde sig ind i Socialdemokratiet for at påvirke partiet og knytte forbindelser til eventuelle venstrefløjsfraktioner.⁶⁰

Selv om danske trotskister i slutningen af 1940'erne opfattede sig som trotskister, havde det Internationale Sekretariat aldrig fuldgældigt anerkendt dem som en dansk sektion.⁶¹ Følges korrespondancen mellem Fjerde Internationale og de danske trotskister, synes en årsag at have været, at danskerne havde vanskeligt ved at acceptere, at de skulle udføre entrisme, idet de frygtede at blive opslugt af det store arbejderparti. I tilslutning til Internationalens Verdenskongres i 1950 argumenterede danske trotskister således imod det Internationale Sekretariats pålæg. Danske trotskister forklarede deres standpunkt med henvisning til situationen i Storbritannien, hvor britiske meningsfæller havde meldt sig ind i

56 Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 130, 134.

57 Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 135, 137.

58 Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 143. Om Moth i 1930'erne se også Morten Thing, *Kommunismens Kultur. DKP og de intellektuelle 1918-1960* (Tiderne Skifter, 1993), s. 403.

59 Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 157-160.

60 Ibid., s. 161.

61 Ibid., s. 143.

Labour, hvilket angiveligt havde ført til et ”knæfald for reformismen”. Det Internationale Sekretariat afviste at tage en offentlig diskussion om det spørgsmål, men oplyste i fortrolighed danske trotskister om situationen i Storbritannien. Derefter ændrede de danske trotskister holdning. Kort efter, i 1951, blev den danske sektion formelt optaget i Fjerde Internationale.⁶²

Danske politimyndigheder var allerede i 1930'erne og under besættelsen opmærksomme på, at der opholdt sig personer i Danmark, der definerede sig som trotskister. Gennem de første mange år synes politiet imidlertid ikke at have opfattet trotskister som en trussel mod den lovlige samfundsorden. Herom vidner et notat udfærdiget af daværende politimester i Åbenrå og senere PET-chef, Ernst Brix.⁶³ Notatet, der antagelig er fra 1947, indeholdt følgende lidet alarmende konstatering: ”I København har der hidtil kun bestaaet en løs sammenhængende gruppe af Trotskister.”⁶⁴ Tre år senere var vurderingen tilsvarende. I en kvartalsberetning fra 1950 bemærkede Rigspolitichefens Efterretningsafdeling (fra 1. januar 1951: PET), at danske trotskister havde holdt et møde med svenske trotskister, men at der blot havde deltaget otte personer fra dansk side. Ifølge beretningen var det antal ”betydningsløst ringe”.⁶⁵ REA's vurdering af det trotskistiske miljø som betydningsløst afspejler to forhold. Dels at der reelt kun var meget få trotskister i Danmark. Dels at de i samtiden to store perciperede trusler var den eventuelt tilbageværende nazisme i Danmark og Tyskland og den i Danmark beroende sovjetorienterede kommunisme.⁶⁶ Det er illustrerende for PET's opfattelse af trotskisternes betydning, at ovenstående oplysninger var nedfældet i en 50-siders rapport om kommunismen i Danmark, hvor trotskisterne omtaltes på mindre end én side.⁶⁷ REA valgte dog i slutningen af 1940'erne at registrere danske trotskister. Ifølge en udateret rapport, ”Oversigt over de under gruppe II hørende specialkartoteker”, der antagelig er udfærdiget i 1948, hed det, at trotskisterne opfattedes som værende ”på linie med” DKP, og derfor blev

62 Diverse skrivelser i ABA, arkiv nr. 2307, ks. 1; jf. *Internationalens Venner*. Medlemsblad for Støtteforeningen for 4. Internationale, Festskrift for Preben Kinch, juli kvartal 1986, 3. årg., nr. 3, s. 4.

63 Om Brix, se Kommissionens beretning, bind 2.

64 Selv om Brix skrev om trotskister, var det stalinisterne, der var genstand for politimesterens trusselsvurdering. Brix konstaterede, at der var et fjendskab mellem trotskister og stalinister, og at politimyndighederne derfor kunne overveje at benytte trotskister til overvågning af DKP. Kommissionen har ikke fundet spor af, at REA forsøgte at realisere denne tanke.

65 PET, emnesag: ”Kommunismen i Danmark i perioden 1. april – 1. juli 1950”.

66 Om PET's såkaldte trusselsbillede, se Kommissionens beretning, bind 16.

67 Om PET's vurdering af DKP, se Kommissionens beretning, bind 2 og bind 6.

de registreret.⁶⁸ Denne registrering var i overensstemmelse med det gældende regelsæt, for selv om et justitsministerielt cirkulære af 31. maj 1947 havde forbudt REA at registrere danske statsborgere alene på baggrund af lovlig politisk virksomhed, så havde justitsminister Helga Pedersen den 4. maj 1948 meddelt REA's ledelse, at tjenesten havde til opgave at registrere kommunister. Alle kommunister.⁶⁹

Et par år senere – i sommeren 1952 – udfærdigede PET et 12-siders resumé over trotskismen i Danmark. Resuméet var baseret på samtlige oplysninger, som politiet gennem årene havde modtaget om trotskistiske grupperinger. Det fremgik, at den første trotskistiske organisation i Danmark hed Revolutionære Kommuniste (jf. ovenfor), og at den var blevet dannet i januar 1947. Ifølge organisationens formålsparagraf var sigtet ”oprettelsen af det proletariske diktatur gennem den proletariske revolution”. Om forholdet til Sovjetkommunismen og socialdemokratismen erklærede trotskisterne i deres program, at disse to arbejderpartier var ”forsumpede i reformisme, deres virksomhed består i parlamentariske kohandler, og de er enige om at bremse alle selvstændige arbejderreaktioner.” Hertil konstaterede Revolutionære Kommuniste:

”Vi forkaster fuldt og helt teorien om fredelig indvoksning i socialisme, som socialdemokraterne hylder, og som nu også stalinisterne er gået over til. De revolutionære arbejdere i alle lande må stå sammen i een stor international bevægelse, som lader den revolutionære bølge vælde frem fra land til land.”

Trotskister var således revolutionære, og de nærede principielt ingen tro på, at det lod sig gøre med en fredelig overgang til det kommunistiske samfund. At trotskisterne tog afstand fra stalinismen, fik PET til at omtale trotskisterne som ”oppositionelle kommunister.”⁷⁰

Ifølge PET opnåede trotskisterne tilslutning fra to befolkningslag: arbejdere og intellektuelle. ”Efter kilders opfattelse”, hed det, bestod arbejderklassens tilhængere ”mest af ofte straffede personer, ’bumser’ og personer, der ikke nærer skrupler ved at udføre et ’beskidt arbejde’”, mens de intellektuelle karakteriseredes som ”fraktionens ledelse og hjerne”. Ifølge PET's akter bestod personkredsen

68 PET, administrativ sag: ”Oversigt over de under gruppe II hørende specialkartoteker”, s. 3, udateret, antagelig fra 1948.

69 Om justitsminister Helga Pedersens ordre, se Kommissionens beretning, bind 2.

70 PET, emnesag: Revolutionære Kommuniste, 1. september 1952. Resuméet er kontinueret med to sider 9. juni 1955.

i begyndelsen af 1950'erne i betydelig grad af personer, der enten tidligere havde været medlem af DKP, eller som havde haft forbindelse til DKP. Eksempelvis anførtes det, at Marie Nielsen, der havde en fortid i DKP, men også i Socialdemokratiet, i 1947 havde været med til at etablere foreningen af Revolutionære Kommuniste, og det anførtes, at selv om Poul Moth fremstod som den officielle leder, så var det ”oplyst, at det hårdnakket påstås, at” Richard Jensen skulle være ”organisationens egentlige bagmand.” PET havde – som citatets ordlyd antyder – vanskeligt ved at stole på denne sidste oplysning.⁷¹ En skrivelse fra 1951 liggende i SAP's arkiv illustrerer da også, at der ganske vist eksisterede en forbindelse mellem trotskisterne og Richard Jensen, men at sidstnævnte ”absolut ikke [er] på vor linie.”⁷² Om antallet af trotskister i Danmark anslog PET, at de i 1952 udgjorde en personkreds på ikke over 200, hvoraf omtrent halvdelen befandt sig i København.⁷³

Hvad angik trotskisternes aktivitet konstaterede PET, at den væsentligst bestod i at udgive aviser og magasiner, herunder *Arbejderpolitik*, *Arbejderopposition* og *Det nye arbejderblad*. Fælles for udgivelserne var deres kortvarige levetid. Efter at få numre var offentliggjort, synes udgivervirksomheden indstillet. PET fulgte imidlertid med i udgivelserne, og det bemærkedes, at *Det nye arbejderblad* i sommeren 1947 bragte en artikel under overskriften ”Klassekamp”, hvori trotskisterne offentliggjorde en del af deres program. I artiklen hed det bl.a., at sådan som samfundet hang sammen på daværende tidspunkt, havde arbejderklassen udelukkende strejkemidlet til at forbedre arbejdernes vilkår. Dette redskab opfattedes imidlertid som lidet potent, når det konfronteredes med ”kapitalismens rovgriskhed.” Afslutningsvis hed det:

71 Om end Richard Jensen også af socialdemokrater opfattedes som en ”oppositionel kommunist”. Se f.eks. *Socialdemokratiske Noter*, 21. årg., 1949-50, s. 561. Som sådan ses der en semantisk overensstemmelse mellem REA's og Socialdemokratiets terminologi.

72 Preben Kinch til Bertil Säfström, 28. juni 1951. ABA, arkiv nr. 2307, ks. 1. Richard Jensen synes i det hele taget at have været en utilpasset revolutionær. Efter at have indtaget en central placering i DKP's ledelse og haft kontakt til Komintern i 1930'erne blev han i sommeren 1940 efter en konflikt med blandt andre Aksel Larsen ekskluderet af såvel DKP som af Søfyrbøderforbundet. I slutningen af 1940'erne blev Richard Jensen af kritikere tillagt titoistiske sympatier. Se hertil Morten Thing, *Kommunismens Kultur*, s. 836; Erik Nørgaard, *Krig og slutspil. Gestapo og dansk politi mod Kominterns ”bombefolk”* (Bogan, 1986), s. 20, 25.

73 PET, mnemag: Revolutionære Kommuniste, 1. september 1952. Resuméet er kontinueret med to sider 9. juni 1955.

”..... Den eneste måde, hvorpå vi kan befri os fra den kapitalistiske udbytning, er ved selv at sætte os i besiddelse af produktionsmidlerne, med vold knuse det kapitalistiske statsapparat og sætte vort eget statsapparat, proletariats diktatur i stedet, indtil socialismen er gennemført.

Hertil kræves en omhyggelig og omfattende forberedelse, og et afgørende led i denne forberedelse er oprettelse af arbejderråd på fabrikker og arbejdspladser, således som REVOLUTIONÆRE KOMMUNISTER kæmper for.

Disse arbejderråd skal engang danne kernen i vort proletariske statsapparat efter den sociale revolution.

Der er ingen, der vil løse vore lænker, vi må selv sprænge dem.”⁷⁴

Retorikken og programmet var revolutionært. Alligevel måtte PET konstatere følgende: ”Der er intet oplyst om, at fraktionen som sådan har gjort sig skyldig i illegale handlinger udover det tidligere nævnte om den ulovlige strejkeopfordring i maj 1946, men i flere tilfælde har der været behandlet kriminelle sager, hvorunder det er oplyst, at de sigtede har været tilsluttet RK [Revolutionære Kommuniste], eller i hvert fald haft en vis forbindelse til denne organisation.”⁷⁵ Eksempelvis konstateredes det, at en københavnsk kvinde i begyndelsen af 1947 var blevet frihedsberøvet af otte mænd, der forsøgte at aftvinge kvinden svar på, hvor der var et illegalt våbenlager. Ifølge PET var tre af disse otte mænd tilsluttet Revolutionære Kommuniste, mens tre andre ”vides at sympatisere stærkt” med organisationen. PET arbejdede af den grund med en hypotese om, at trotskiste bestræbte sig på at komme i besiddelse af våben. Den hypotese syntes underbygget af, at politiet fandt ”et større ulovligt våbenlager” under en ransagning af en lejlighed, der tilhørte en person, der angiveligt var rejsesekretær for Revolutionære Kommuniste. I sommeren 1952 var PET derfor af den opfattelse, at danske trotskiste var revolutionære, og at de arbejdede for at komme i besiddelse af våben til brug for revolutionen. Det vurderedes endvidere, at trotskisterne havde nære forbindelser til ideologisk ligesindede grupperinger i andre lande. Nogen dokumentation for, at ”fraktionen som sådan” bedrev kriminalitet, var politiet ikke i besiddelse af.⁷⁶

74 ”Klassekamp” citeret efter PET, emnesag: Revolutionære Kommuniste, 1. september 1952. Resuméet er kontinueret med to sider 9. juni 1955. Understregningen følger PET’s resumé.

75 PET, emnesag: Revolutionære Kommuniste, 1. september 1952. Resuméet er kontinueret med to sider 9. juni 1955.

76 PET, emnesag: Revolutionære Kommuniste, 1. september 1952. Resuméet er kontinueret med to sider 9. juni 1955. I Bertel Nygaards fremstilling er det en vurdering, at trotskisterne ønskede kontrol over våbnene, idet de frygtede, at den nævnte kvinde ville overdrage det illegale våbenlager

Tre år senere – i sommeren 1955 – ajourførte PET rapporten med de oplysninger, der i den mellemliggende periode var tilgået tjenesten. Det bemærkedes nu, at en række personer, der var kendte som trotskister, få år forinden ”havde helliget sig revolutionært arbejde i hæren.”⁷⁷ Sammenhængen var, at VK-regeringen med socialdemokratisk støtte i december 1951 havde truffet beslutning om en forlængelse af værnepligten fra 12 til 18 måneder. Beslutningen blev truffet under indtryk af Danmarks nye alliancemedlemskab og forværringen af Øst-Vestforholdet som følge af Koreakrigen (1950-53). Imidlertid var der tale om en omstridt beslutning. Således havde De Radikale, DKP og Retsforbundet stillet sig afvisende hertil. Mere bekvem blev situationen ikke for forligspartierne, da det samtidig stod klart, at en forudsætning for forlængelsens succesfulde gennemførelse var, at der skulle uddannes flere befalingsmænd, anskaffes mere materiel mv. I begyndelsen af 1953 annoncerede regeringen da, at nogle af hærens enheder skulle gøre tjeneste i 18 måneder, mens andre kunne nøjes med 12. I visse af hærens garnisoner nægtede de værnepligtige efterfølgende at adlyde dette påbud, hvorpå nogle af de indkaldte forlod kasernerne for at protestere over beslutningen.⁷⁸

Spørgsmålet er, hvem der havde taget initiativet til de såkaldte soldatermytterier? Ifølge PET's akter synes det ikke at have været trotskisterne. Til gengæld efterlader det bevarede materiale indtryk af, at trotskisterne forsøgte at benytte den opståede utilfredshed til at motivere de værnepligtige til revolutionær virksomhed. Således konstaterede PET, at en kendt trotskist var mødt op på en kaserne, hvor han havde stillet sig til rådighed som såkaldt ”fritidsunderviser”. Den fremmødte havde ikke lagt skjul på, at han var modstander af NATO og det danske alliancemedlemskab og gerne ville organisere nogle diskussionsaftener med NATO som emne. Når det ifølge PET var værd at notere den oplysning, hang det sammen med, at tjenesten var kommet i besiddelse af en skrivelse, der cirkulerede blandt de værnepligtige. Skrivelsen rummede en opfordring til at møde op i noget, der blev omtalt som ”Hobbyklubben”, hvor de fremmødte skul-

til nazister, eftersom hun under besættelsen angiveligt skulle have været forlovet med en såkaldt ”Gestapo-agent.” Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 139.

77 PET, mneseag: Revolutionære Kommuniste, 1. september 1952. Resuméet er kontinueret med to sider 9. juni 1955.

78 Aspekter af den storpolitiske baggrund for dette spørgsmål fremstilles i Poul Villaume, *Allieret med forbehold. Danmark, NATO og den kolde krig. En studie i dansk sikkerhedspolitik 1949-1961* (Eirene, 1995), kap. 3.3, s. 144-202, jf. også Ib Nordby, *Det glemt mytteri. Soldatermytterierne i 1953* (Syddansk Universitetsforlag, 2004), især s. 13-22.

le ”planlægge den kommende tids revolutionære arbejde i hæren.” Skrivelsen var påtegnet ”Revolutionær Socialistisk Ungdom”, der var en trotskistisk ungdomsorganisation. Og denne skrivelse var ikke noget isoleret fænomen. Således rummede PET's rapport flere eksempler på, at trotskister angiveligt stod bag plakatoptklæbninger, hvor slagordene blandt andet lød ”kamp mod militarisme”, ”ned med hæren” mv.⁷⁹

Med hensyn til spørgsmålet om, hvem der stod bag soldatermytterne, er det anslået i den eksisterende litteratur, at de væsentligst afspejlede en generel utilfredshed blandt unge værnepligtige, og at hverken trotskisterne eller DKP/DKU havde nogen vigtig betydning herfor.⁸⁰ Den tolkning bekræftes i Kommissionens delberetning om PET's overvågning af DKP, hvor det dog fremgår, at selvom de kommunistiske miljøer ikke var årsag til mytterne, fik de betydning for mytternes forløb.⁸¹ Med hensyn til trotskisternes rolle synes situationen at have været, at de hængte sig på en allerede opstået konflikt, som de forsøgte at udnytte til egen fordel. Det vil fremgå af de følgende sider, at det skulle blive en arbejds metode, danske trotskister vendte tilbage til.

Som nævnt eksisterede der i den tidlige periode af den kolde krig visse reservationer blandt danske trotskister over for at udføre entrisme mod Socialdemokratiet og DKP. Samtidig viste trotskisterne sig ineffektive, når det gjaldt om at foranstalte uro inden for hæren. PET var opmærksom herpå, men PET synes ikke at have udvist megen interesse for det trotskistiske miljø. I et fortroligt-stemplet resumé-notat udarbejdet af PET 16. januar 1998 hedder det betegnende:

”I 10-året efter den 2.verdenskrig førte den danske sektion af IV. INTERNATIONALE en helt isoleret tilværelse, og de meget fåtallige trotskyister nåede aldrig uden for deres egen kreds og ønskede det tilsyneladende heller ikke, men levede en tilværelse præget af snævre ideologiske forestillinger.”⁸²

79 I den følgende tid arbejdede trotskisterne på at udgive et soldaterblad kaldet *Folkets Søn*. PET, emnesag: Revolutionære Kommuniste, 1. september 1952. Resuméet er kontinueret med to sider 9. juni 1955.

80 Ib Nordby, *Det glemte mytteri*.

81 Om emnet, se Kommissionens beretning, bind 6.

82 PET, emnesag: ”IV. INTERNATIONALE”, 16. januar 1998. Udfærdiget i forbindelse med revisionen og makulering af sagsakterne vedrørende Den danske sektion af Fjerde Internationale.

4. REVOLUTIONÆRE KOMMUNISTER 1959-1963

PET's interesse for trotskistiske miljøer i årene omkring 1960 udsprang ikke af, at trotskisterne erfaringsmæssigt spillede nogen vigtig rolle for samfundsudviklingen i Danmark. Nærmest tværtimod. Som nævnt på de foranstående sider var det i 1950'erne efterretningstjenestens vurdering, at trotskisterne var fåtallige, og at deres indflydelse på samfundet var forsvindende lille. Alligevel kan det konstateres, at PET's interesse for trotskisterne var tiltagende fra slutningen af 1950'erne og frem. Hvordan kan det forklares?

Det er Kommissionens vurdering, at den øgede interesse udsprang af to forhold. For det første fik Danmarks medlemskab af NATO til følge, at landet i stigende grad udvekslede oplysninger med udenlandske efterretningstjenester. I den sammenhæng blev krigen i Algier (1954-1962) af betydning for PET's overvågning af trotskisterne. For det andet var PET's voksende interesse for trotskisternes virke forårsaget af det opbrud i dansk politik, som splittelsen af DKP i 1958 og SF's efterfølgende dannelse i 1959 bevirkede. I det følgende skal omstændighederne omkring disse to forhold udredes nærmere, idet betydningen af det danske alliancemedlemskab og krigen i Algier først skal fremdrages. Derpå følger en summarisk fremstilling af PET's perception af trotskisternes virke i det nye venstrefløjsmiljø i kølvandet på DKP's splittelse.

Trotskisternes dobbelte virksomhed afspejler ifølge en dansk trotskist, som Kommissionen har talt med, en uoverensstemmelse internt i den danske sektion af Fjerde Internationale. Uoverensstemmelsen handlede om, hvor den danske sektion skulle lægge vægten i det politiske arbejde:

”Var det arbejderbevægelsen i Danmark eller f.eks. Algeriet man beskæftigede sig med. Flertallet i den danske sektion kørte på småbønder i ulandene og det var dét Pablos teori gik ud på. ... Ernest Mandel og Pierre Frank, der tilhørte flertallet i IV-Internationale sagde, at de først og fremmest skulle arbejde med deres egen arbejderklasse og dernæst støtte oprørsbevægelser i Latinamerika.”

Den pågældende understreger, at det især var Pablos, dvs. Michel Raptis' synspunkter, der stod stærkt i Danmark i begyndelsen af 1960'erne.⁸³

Krigen i Algier

Det bevarede kildemateriale om PET's indhentning af informationer om trotskisterne og krigen i Algier er sparsomt, og det er derfor vanskeligt at redegøre præcist for PET's overvågning i den forbindelse. Analyseres de bevarede papirer, ses det dog, at de tidligst journaliserede indberetninger om spørgsmålet er fra sommeren 1959. Fra det tidspunkt begyndte udenlandske tjenester at tilsende PET oplysninger om Fjerde Internationales engagement i Algierkrigen. Det synes imidlertid først at være et års tid senere, at mere substantielle oplysninger om Internationalens involvering i krigen kom til PET's kundskab. I juni 1960 oplyste to udenlandske tjenester således, at Fjerde Internationale havde forbindelse til falskmøntneri samt fremstilling af falske legitimitetskort. Desuden hed det, at Fjerde Internationale købte maskiner til fabrikation af våben og våbendele. Endelig blev det anført, at trotskisterne erhvervede sig kemikalier, der kunne anvendes til produktion af sprængstoffer. Ifølge de udenlandske tjenester var de nævnte aktiviteter alle forbundet med Fjerde Internationales engagement i Algierkrigen og støtten til FLN.⁸⁴ Som sådan syntes Fjerde Internationale at være gerådet ud i en skjult, men militært forbundet konflikt med Frankrig. Endnu manglede de nævnte tjenester dog domstolens ord for, at ovenstående antagelser var korrekte. En dansk trotskist, der ifølge eget udsagn stod i forbindelse med såvel Raptis som Mandel, har over over for Kommissionen bekræftet, at "Pablo prøvede at lave falske penge i Holland ...".⁸⁵

Det var med afsæt i disse oplysninger, at hollandske politimyndigheder i første halvdel af juli 1960 anholdt Michel Raptis og den hollandske Sal Santen, der var henholdsvis generalsekretær i Fjerde Internationale og medlem af det Internationale Sekretariat. Den hollandske anklagemyndighed anlagde derpå sag mod de to personer. Ved retten i Amsterdam blev de idømt 15 måneders fængsel for "komplot med henblik på fremstilling af falske pengesedler". Til gengæld

83 Kommissionens arkiv: Notits vedr. samtale med [-].

84 PET, emnesag: "NATO special komite. Note fra udenlandsk delegation", 19. september 1960 og "Note fra udenlandsk delegation", 10. oktober 1960.

85 Kommissionens arkiv: Notits vedr. samtale med [-].

fundt retten det ikke bevist, at Raptis og Santen havde haft ansvar for indkøb af våbende, og ej heller at de havde været meddelagtige i forfalskning af legitimationskort.⁸⁶ Med dommen var det imidlertid godtgjort, at to ledende medlemmer af Fjerde Internationale stod i forbindelse med og havde støttet FLN i krigen mod Frankrig. Efter at have afsonet sin straf søgte Raptis via en dansk trotskist, læge Georg Moltved, om ophold i Danmark. Danske myndigheder ønskede dog hverken at give Raptis opholds- eller indrejsetilladelse. Derefter rejste Raptis til Algeriet, hvor han blev rådgiver for den forhenværende oprørsleder Ahmed Ben Bellas nyetablerede regering.⁸⁷

Når PET fra 1960'erne og frem rettede blikket stadig mere målrettet mod danske trotskister, var det blandt andet motiveret af, at flere NATO-lande på det tidspunkt ønskede indhentet oplysninger om Fjerde Internationales nationale sektioner. Det hedder i en vidneforklaring fra Jørn Bro:

”Adspurgte forklarede vidnet, at PET var en vigtig leverandør til det europæiske efterretningsnetværk, idet det var lykkedes PET at få velpacerede kilder, hvilket havde været vanskeligt for de andre efterretningstjenester. Trotskisterne begyndte at blive emner på de halvårlige møder i Nato Specialkomité, der beskæftigede sig med indre forhold. Trotskisterne var relativt aktive, og der var forbindelse til Cuba, Nordafrikanske oprørsbevægelser og enkelte andre områder, som de interesserede sig for, og navnlig franske trotskister ydede støtte til algeriske oprørsbevægelser.”⁸⁸

Ifølge oplysningerne i PET's arkiv begyndte danske statsborgere at engagere sig i Algerkrigen allerede i 1959. Dette år etablerede en kreds af danske trotskister en gruppe, der kaldte sig selv ”Det Frie Algiers Venner”. Denne kreds af personer begyndte kort tid efter at udgive et skrift under navnet *Algier Frit*. Redaktionen ønskede ikke at vedstå det offentligt, men *Algier Frit* var et organ for Fjerde Internationale. Udgivelsen var således finansieret af Fjerde Internationale, selv om det blev afvist fra bladets side. Formålet med udgivelsen synes at have været dobbelt: Dels at oplyse om Frankrigs krigsførelse i Algier, dels at skabe en folkelig støtte til FLN i Danmark.⁸⁹

86 PET, emnesag: ”NATO special komite. Note fra udenlandsk delegation”, 19. september 1960.

87 PET, emnesag: Notits: IV Internationale (oversigt udarbejdet pr. oktober 1963), 1. oktober 1963.

88 RB: Jørn Bro, 22. februar 2005. Om NATO's Special Committee se Thorsten Borring Olesen og Poul Villaume, *I blokopdelingens tegn 1945-1972. Dansk udenrigspolitik historie 5* (Gyldendal, 2005), s. 224-229.

89 PET, emnesag: Referat af afhøring af [-] 8. december 1963. Det fremgår også af Åge Skovrinds pjece *Trotskisterne og befrielseskampen i Algeriet* (Socialistisk Arbejderforlag), s. 3-5, at *Algier Frit* var

Oplysningerne i PET's arkiv giver det indtryk, at danske trotskister, parallelt med at de propaganderede til fordel for FLN, var involveret i opkøb og eksport af mekaniske komponenter til en våbenfabrik, som Fjerde Internationale havde forbindelse til i Marokko. Intentionen synes at have været, at de eksporterede komponenter skulle indgå i nyproducerede våben, der skulle tilgå FLN, som dermed ville stå bedre rustet i kampene mod de franske militære enheder. For at imødegå dette valgte politiet i Hvidovre i slutningen af 1960 at sigte redaktøren for *Algier Frit* for overtrædelse af våbenloven. Den direkte anledning til sigtelsen var, at politiet havde dokumentation for, at redaktøren havde forsøgt at købe kemikalier, der kunne anvendes til produktion af sprængstoffer, men også at han var i besiddelse af en pistol uden at have våbentilladelse. Samtidig var politiet på sporet af, at redaktøren havde forbindelse til Michel Raptis, der som nævnt få måneder forinden var blevet anholdt i Holland. I december 1960 afhørte PET derfor redaktøren. Denne afviste imidlertid at have noget med våbenproduktion at gøre. På PET's spørgsmål om, hvorfor han da havde forsøgt at købe kemikalier, der kunne anvendes til at producere sprængstoffer, svarede pågældende, at han ingen viden havde om, hvad disse kemikalier skulle benyttes til. Nærmere kommer de bevarede kilder i PET's arkiv ikke svaret på dette spørgsmål.⁹⁰ Det kan dog antages, at redaktøren havde forsøgt at indkøbe kemikalier for en tredje person, der skulle bringe disse til Nordafrika.

Hvad angik spørgsmålet om sit politiske ståsted forklarede den pågældende, at han ikke var trotskist. Desuden erklærede han, at han ingen forbindelse havde til Fjerde Internationale. I det omfang han havde kontakt til personer, der var tilknyttet Fjerde Internationale, var det ved tilfældighedernes mellemkomst, idet disse udgjorde et bindeled til FLN. Men i øvrigt gjorde redaktøren sig betydelige anstrengelser for at lægge luft til danske trotskister, der blev betegnet som "en ganske betydningsløs sekt" bestående af omtrent 20-30 personer. Og disse var – anførte han – en kreds af "teoretikere og idealister uden nogen jordforbindelse og ganske uegnede til et praktisk, politisk arbejde."⁹¹ På baggrund af det i PET's arkiv efterladte materiale kan slutes, at efterretningstjenesten i august 1961 var

organ for Fjerde Internationale. Om bladets budskab se f.eks. forsideartiklen på bladets første nummer, "Musikalsk cadence", *Algier Frit*, nr. 1, 1. årg., s. 1, 7.

90 PET, emnesag: Referat af afhøring af [-] 8. december 1963. "Interpol afhører nu i Danmark om sprængstoffer til Algier", *Ekstra Bladet*, 5. december 1960; "Ville skaffe dansk sprængstof til de oprørske algerere", *Dagens Nyheder*, 6. december 1960; "Dansk krudt til Algier-oprøret?", *Aktuelt*, 6. december 1960.

91 PET, emnesag: Referat af afhøring af [-] 8. december 1963.

af den opfattelse, at danske trotskisters hjælp til FLN på trods af sagens alvor var ”ganske harmløs”. Derpå vurderedes det, at ”som helhed må fraktionen betragtes som en betydningsløs sekt.”⁹² PET’s syn på trotskisterne i Danmark var således det samme i sommeren 1961, som det havde været i løbet af 1950’erne. Men det bemærkes, at den af redaktøren anvendte karakteristik af det trotskistiske miljø som en ”en betydningsløs sekt” var blevet overtaget af PET.

I begyndelsen af 1962 fik PET et tip om, at en dansk statsborger, der i midten af 1950’erne havde befundet sig på den yderste højrefløj i dansk politik, havde indsat 30.000 kroner på en konto i det firma, hvor han var ansat. Pågældende hævdede selv, at han havde modtaget pengene for noget arbejde, han havde udført i såvel Østtyskland som i Vesttyskland. PET nærede imidlertid mistanke om, at pågældende arbejdede for Østtyskland. Derfor iværksatte PET en efterforskningssag mod ham. Af en telefonaflytning fremgik det, at den pågældende havde kontakt til den af PET kendte tyske trotskist George Jungclas, der havde befundet sig i Danmark under besættelsen. Og det fremgik, at pågældende dansker havde modtaget de 30.000 kroner af Fjerde Internationale, idet formålet var, at pengene skulle anvendes til opkøb af våbendele, der skulle sendes til FLN.⁹³ Af PET’s efterforskningssag fremgik det efterfølgende, at Jungclas havde forbindelse til endnu to personer, der også skulle have haft kontakt med den yderste højrefløj i 1950’erne. Et gennemgående emne i disse fire personers omgang med hinanden var spørgsmålet om etablering af to dækfirmaer, hvis eksistens ifølge PET’s oplysninger var begrundet i en ambition om at eksportere mekaniske dele til den ovenfor omtalte fabrik i Nordafrika, der producerede våben til FLN. Imidlertid fremgik det af telefonaflytningerne, at de involverede personer havde vanskeligt ved at administrere de penge, der var blevet dem betroet af Fjerde Internationale. PET vurderede derfor i begyndelsen af 1963, at de tre implicerede danskere alle syntes at have lavet ”numre” med pengene, men at det ikke var muligt præcist at afklare på hvilken måde.⁹⁴ En aktør fra det trotskistiske miljø har over for Kommissionen bekræftet og præciseret det ovenfor skitserede billede. En navngiven trotskist hentede penge i Frankrig, og pengene skulle anvendes til indkøb af dele til maskingeværer. Den pågældende tilføjer: ”Det var en fortjenstfuld indsats, hvis man ser bort fra, at man brød nogle danske love. Det var noget algerierne

92 PET, emnesag: ”4. Internationale”, 24. august 1961.

93 PET, personsag: ”Rapport vedr. samtale den 27/2 1962 [1963] kl. 16.20 mellem George Max Walther Jungclas og [-] på Hotel Nørrevold”, 27. februar 1963.

94 Ibid.

påskønnede meget.”⁹⁵ En anden dansk trotskist har over for Kommissionen forklaret, at de omtalte penge kom fra algeriere bosiddende i Frankrig, idet pengene, der skulle hvidvaskes, var ”betaling for våbendele.”⁹⁶

Det af PET skitserede billede af danske trotskister som værende involveret i Fjerde Internationales støtte til de algierske oprørere blev bekræftet i slutningen af 1963, da PET modtog nye oplysninger fra sine udenlandske partnere. I en rapport hed det således, at Fjerde Internationale havde afholdt en konference i Bruxelles i september 1962, hvor det var blevet besluttet, at de nationale sektioner, nu hvor Ahmed Ben Bella havde dannet regering, skulle opmuntre europæiske importører til at købe algeriske varer samt danne algeriske venskabsforeninger. Ifølge PET's udenlandske forbindelser havde en dansk statsborger spillet en betydelig rolle i bestræbelserne på at få disse forslag vedtaget på kongressen.⁹⁷ Kommissionen har som del af sin undersøgelse af PET's overvågning af trotskister gennemført samtaler med et antal fremtrædende aktører fra trotskistiske miljøer. I en af disse samtaler har en trotskist, der især var aktiv i 1960'erne, forklaret, at en navngiven dansk trotskist i begyndelsen af 1960'erne var engageret i støtten til den ”algeriske modstandsbevægelse.”⁹⁸ Udtalelsen underbygger PET's samtidige mistanke om trotskistisk virksomhed i tilslutning til krigen i Algier.

Det nye Venstre

Trotskisternes involvering i den algierske konflikt var en årsag til, at såvel den internationale som den danske trotskistiske bevægelse oplevede fremgang i tiden omkring 1960. Samtidig var det en væsentlig årsag til, at vestlige efterretnings-tjenester og PET begyndte at vise interesse for trotskisterne. En anden årsag til trotskisternes øgede aktivisme i såvel Danmark som i Vesteuropa generelt var det opbrud på venstrefløjen, der fulgte i kølvandet på det sovjetiske overfald på Ungarn i 1956, og som i slutningen af 1950'erne og især i 1960'erne førte til nye socialistiske partidannelser.⁹⁹ I Danmark markeredes opbruddet i første omgang

95 Kommissionens arkiv: Notits vedrørende samtale med [-].

96 Kommissionens arkiv: Notits vedrørende samtale med [-].

97 PET, emnesag: ”IV Internationale”, Oktober 1963.

98 Kommissionens arkiv: Notits vedrørende samtale med [-].

99 Om socialismen i Vesteuropa navnlig i 1960'erne se Donald Sassoon, *One Hundred Years of Socialism*, s. 275-440. Se også Thomas Ekman Jørgensen, ”Hinsides kommunismen – det Nye Venstre og dets udløbere”, *Arbejderhistorie* 2004/4, s. 91-103, se især s. 92 ff. Per Askholm Madsen og Jens Otto

med splittelsen af DKP i 1958. Året efter, i februar 1959, blev Socialistisk Folkeparti (SF) dannet. Og derefter etableredes Socialistisk Ungdoms Forum (SUF) i 1961.¹⁰⁰

Når opbruddet i dansk politik blev vigtigt for den danske sektion af Fjerde Internationale, havde det sin forklaring i, at trotskisterne dermed fik et nyt politisk miljø at arbejde indenfor. Tidligere havde trotskisterne kun haft to politiske partier at arbejde med, nemlig det gamle, statsbærende socialdemokrati, der syntes resistent over for trotskisterne, og dernæst det sovjetorienterede kommunistiske parti, der ikke var trotskisterne venligt stemt. Med SF's dannelse opstod der imidlertid et, hævdede det selv, uafhængigt socialistisk parti, der hverken var rodfæstet i det borgerlige samfund eller som stod som repræsentant for Sovjetunionen.¹⁰¹

Fjerde Internationale ønskede at udnytte den nye situation. I 1958 havde Michel Raptis holdt et foredrag i England. Heri havde han opfordret trotskisterne til at arbejde inden for socialdemokratiske og kommunistiske partier. Kort tid efter at Raptis havde holdt foredraget, blev det publiceret og oversat til dansk. I den danske oversættelse blev der indføjet en note, hvori det hed, at der i Danmark fandtes "et tredje, uafhængigt socialistisk eller venstresocialistisk parti". Derfor var det naturligt, at "de revolutionære marxister", det vil sige trotskisterne, arbejdede inden for dette partis rammer.¹⁰²

Det fremgår af PET's arkivalier, at tjenesten var bevidst om trotskisternes forsøg på at udføre entrisme i de nye socialistiske miljøer. I en rapport fra oktober 1963 anførte PET således, at der på daværende tidspunkt antoges at være mellem 150 og 200 trotskister i Danmark. Den medgang, som trotskisterne havde oplevet i slutningen af 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne, skønnedes således at have givet sektionen en vis medlemstilgang. Det hang dog især sammen med,

Madsen, *Fra sandkasse til kadreparti. VS's dannelse og udvikling 1967-73* (VS forlaget, 1980), s. 28-29.

100 Opbruddet i dansk politik i 1960'erne og 1970'erne er skildret i *Danmark under den kolde krig. Den sikkerhedspolitiske situation*, bd. 2 (DIIS, 2005), s. 35-36. Politikens og Gyldendals danmarkshistorie skildrer også opbruddet og sætter det ind i en bredere sammenhæng. Se Henrik S. Nissen, *Landet blev by 1950-1970. Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, bd. 14 (Gyldendal og Politiken, 1991/2004), s. 211-220, 249-269; Poul Villaume, *Lavvækst og frontdannelse 1970-1985. Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, bd. 15 (Gyldendal og Politiken, 2005), s. 57-76, 130-142.

101 Danske trotskister havde dog allerede i 1950'erne søgt at gøre sig gældende inden for Danmarks Socialistiske Parti, der blev etableret i 1957 af en forhenværende DKP'er, der stillede sig kritisk til det sovjetiske overfald på Ungarn. Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 172-174.

102 *Hvad er 4. Internationale og hvad er dens mål?* Foredrag af Michel Pablo 12. august 1958.

at trotskisterne havde overtaget en lille kreds af venstreorienterede aktivister, der kaldte sig "Gruppe 61". Det var en kreds af NATO-kritikere, der havde organiseret sig som modstandere af den dansk-vesttyske enhedskommando, der blev etableret i 1961.¹⁰³ I rapporten fra oktober 1963 opregnedes derpå navn, adresse samt beskæftigelse på 24 trotskistiske aktivister, der mentes at være sektionens egentlige kerne. Om arbejdet i begyndelsen af 1960'erne anførtes det, at det var en "hovedopgave" for sektionen at infiltrere SF og dettes ungdomsorganisation SUF. Derpå nævntes det, at trotskisterne efter eget udsagn "beherskede" fire af SF's københavnske kredse.¹⁰⁴ Tilsyneladende var trotskisterne "tålt" af partiledelsen i SF, der havde vanskeligt ved at skille sig af med trotskisterne, da folkesocialisterne – i modsætning til kommunisterne – "gav sig ud for at være et parti med plads for afvigende anskuelser."¹⁰⁵ I bladet *Socialistisk Information* erklærede trotskister da også i 1964, at medlemmer af Revolutionære Socialister tillige var medlemmer af SF og af DKP, og at de igennem deres partiorganisationer forsøgte at påvirke partiernes ledelse og medlemmer i en "mere bevidst socialistisk retning",¹⁰⁶ hvilket dog ikke betød, at medlemmerne af DKP og SF var vidende om, hvem den enkelte trotskist var.

PET synes i første halvdel af 1960'erne at have været af den opfattelse, at trotskisterne havde vanskeligt ved at udnytte deres positioner i SF. I en indberetning fra oktober 1964 lyder det f.eks., at en af PET kendt trotskist ikke var blevet genvalgt i sin kreds på Nørrebro i København "p.gr.a. mgl. arbejdsindsats". I december samme år hed det, at en anden trotskist blev "smidt ud af" bestyrelsens afdeling på Vesterbro. I februar det følgende år tabte trotskisterne formands- og sekretærposten i SF's afdeling på Nørrebro. Der var også problemer med et sektionsmedlem, der var i bestyrelsen for SF's afdeling i Københavns Indre By. Medlemmet havde "tilvendt" sig nogle hundrede kroner fra denne afdeling. Han skyldte "ligeledes sektionen 200 kr."¹⁰⁷ Anderledes så det ifølge PET ud med hen-

103 PET, emnesag: "Beretning vedr. den virksomhed der er udfoldet af DKP, de kommunistiske frontorganisationer, SF og forskellige yderliggående danske bevægelser i tiden 1. april til 15. oktober 1963", s. 44. Vedr. Gruppe 61 se også Johs. Nordentoft og Søren Hein Rasmussen, *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen 1960-1972* (Odense Universitetsforlag, 1991), s. 76-77.

104 PET, emnesag: Notits: IV. Internationale (oversigt udarbejdet pr. oktober 1963), 1. oktober 1963.

105 PET, emnesag: Referat fra afhøring [-], 8. december 1960.

106 SI nr. 6, november 1964, bliver gentaget i senere numre. Samtidig blev både SF og DKP dog voldsomt angrebet i SI. jf. Juni-nummeret 1965.

107 PET, emnekartotek: "Int. Kommunisme – org. Fjerde Internationale: Den danske sektion", 19. oktober 1964; PET, emnesag: Skrivelse 20. oktober 1964; *ibid.*: 12. december 1964; *ibid.*: 2. februar 1965.

syn til trotskisternes indflydelse i SUF, hvor de angiveligt udnyttede ”en stærk anti-SF/Aksel Larsen stemning”.¹⁰⁸ Som rekrutteringssted, som politisk apparat og senere som fusionspartner fik SUF – som det vil fremgå nedenfor – imidlertid en vis betydning for trotskisternes videre arbejde.¹⁰⁹ I den ovenfor nævnte rapport, hvor PET identificerede 24 trotskistiske aktivister, konstateredes det, at af de 24 var 15 medlem af SF. Tre var medlem af SUF. Tolv var også medlem af personkredsen ”Gruppe 61”. Ni havde en fortid i DKP.¹¹⁰

I de første år af 1960’erne indtog trotskisterne fortsat en meget lille rolle i PET’s overordnede trusselsbillede. Dette havde sin forklaring i, dels at trotskisternes virke på dansk grund var meget begrænset, dels at PET fortsat opfattede DKP som den væsentligste trussel mod den lovlige danske samfundsorden. Endelig opfattede PET – som det fremgår andetsteds af Kommissionens beretning – i højere grad det nydannede SF som en trussel end trotskisterne.¹¹¹ Alligevel kan det konstateres, at trotskisterne kom til at optage PET mere i begyndelsen af 1960’erne end tidligere. Det hang sammen med, at Fjerde Internationale i årene omkring 1960 begyndte at blive et tema på de halvårslige møder i NATO Special Committee, idet der blandt alliancelandene eksisterede en forestilling om, at trotskisterne ikke blot solidariserede sig med den algierske oprørsbevægelse FLN, men tillige støttede den med materiel, der kunne anvendes i de militære konfrontationer med de franske enheder. PET befandt sig således i et samarbejde med udenlandske efterretningsmyndigheder, hvor PET modtog oplysninger fra udlandet, ligesom tjenesten – som det fremgår af Jørn Bros vidneudsagn – leverede oplysning til blandt andet NATO’s Special Committee. Efterretningsoplysninger om trotskisterne synes således primært at være interessante som en handelsvare for PET.

PET’s interesse for trotskisterne frem til 1963 godtgjorde, at der eksisterede en forbindelse mellem trotskisterne og til en meget lille del af den yderste højrefløj. På baggrund af det bevarede materiale er det ikke muligt at drage sikre konklusioner på spørgsmålet om, hvori forholdet har bestået.¹¹² Dog fremgår det, at trotskister stod side om side med personer, der tidligere havde befundet sig på

108 PET, emnekartotek: ”Int. Kommunisme – org. Fjerde Internationale: Den danske sektion”, 10. marts 1965.

109 Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 177.

110 PET, emnesag: Notits: IV. Internationale (oversigt udarbejdet pr. oktober 1963), 1. oktober 1963.

111 Om PET’s overvågning af SF se Kommissionens beretning, bind 7.

112 Spørgsmålet har gennem årene været genstand for en del overvejelse, jf. Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 184.

den yderste højrefløj. Og det fremgår, at disse to grupperinger var i stand til at samarbejde om at støtte Ahmed Ben Bella, der i den algierske oprørsbevægelse repræsenterede en socialistisk og national linje til forskel fra andre dele af oprørsbevægelsen, som mere antog karakter af ren kommunisme.

5. REVOLUTIONÆRE SOCIALISTER 1964-1971

Mellem 1964 og 1970 var den danske sektion af Fjerde Internationale overordnet set involveret i to former for politisk virksomhed. For det første forsøgte sektionen at udføre entrisme inden for de nye venstreorienterede parti- og organisationsdannelser. Det handlede mest om SF, VS og SUF. For det andet var sektionen engageret i det, der i PET's jargon gik under termen "uro". Nedenfor vil der blive redegjort for disse aktiviteter, sådan som de kan tegnes primært på baggrund af PET's akter, men også i nogen grad trotskisternes egne arkivalier. Det vil fremgå, at personer inden for trotskistiske kredse undertiden planlagde og udførte bombesprængninger.

Revolutionære Socialisters politiske program

I efteråret 1963 skiftede den danske sektion af Fjerde Internationale navn fra Revolutionære Kommuniste til Revolutionære Socialister. Det kan være vanskeligt at vurdere, om navneskiftet var udtryk for, at danske trotskister havde gennemgået nogen politisk-ideologisk forandring. Det har sin forklaring i, at den nye organisationsdannelse tilsyneladende aldrig fik udfærdiget et politisk program.¹¹³ PET var imidlertid ikke i tvivl om, at trotskisterne fortsat sigtede mod afskaffelse af kapitalismen blandt andet gennem den permanente revolution. Desuden var det fortsat PET's opfattelse, at danske trotskister ønskede Danmark udmeldt af NATO og at forhindre en eventuel optagelse i det europæiske fællesmarked. I det

113 Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 180. En af partiets teoretikere har over for Kommissionen forklaret, at Revolutionære Socialister i det væsentlige støttede sig til Fjerde Internationales synspunkter. Desuden har han forklaret, at der i løbet af 1960'erne var overvejelser om at udfærdige et egentligt program, men at det ikke skete. Kommissionens arkiv: Notits vedrørende samtale med [-]. Der er heller ikke fundet spor af noget politisk program i trotskisternes arkiv.

hele taget var det PET's opfattelse, at danske trotskister, hvad enten de kaldte sig Revolutionære Kommuniste eller Revolutionære Socialister, forfulgte de mål, som de havde forfulgt i løbet af 1950'erne og frem til 1963.¹¹⁴

En artikel bragt i december 1963 i det af SUF offentliggjorte *Københavnnerbladet* bekræfter PET's vurdering, at Revolutionære Socialister ikke havde gennemgået noget væsentligt holdningsskifte i forhold til Revolutionære Kommuniste. I artiklen forklarede en dansk trotskist, at Fjerde Internationale var et alternativ til Tredje Internationale, der opfattedes som redskab for Sovjetunionens udenrigspolitiske ambitioner. Desuden forklarede det, at Fjerde Internationale, og således også Revolutionære Socialister, hyldede den permanente revolution. Hvad angik situationen i Danmark, blev Socialdemokratiet karakteriseret som et bureaukratisk parti, hvis indsats mestendels bestod i at understøtte det kapitalistiske samfund, hvilket var i strid med Revolutionære Socialisters ambition om indførelse af socialismen.¹¹⁵

I artiklen tematiserede trotskisten ikke Fjerde Internationales holdning til parlamentarismen. Denne fremgik dog umiddelbart neden for redegørelsen i form af en rettelse til det forrige nummer af bladet. Her var et trotskistisk medlem refereret for at have udtalt, at han "ikke havde meget tillid til det parlamentariske styre", og at han anså det for "nødvendigt at bruge vold ved indførelsen af socialismen". I rettelsen forklarede vedkommende person: "Det er min og 4. internationales opfattelse, at det naturligvis ville være det bedste, om socialismen kunne indføres uden voldsanvendelse, men på grund af inden- og udenrigspolitiske erfaringer, anser vi det ikke for særligt sandsynligt og mener derfor, at det desværre kan blive nødvendigt at benytte voldelige metoder for at få socialisme, og at socialister må være forberedt herpå."¹¹⁶

På trods af ovenstående var det i første omgang PET's vurdering, at Revolutionære Socialister ikke udgjorde nogen betydelig trussel mod den danske samfundsorden. Et år efter organisationens etablering udfærdigede PET i september 1964 en notits om den trotskistiske sektion. Det hed, at selv om denne havde op mod 200 medlemmer, så udgjordes sektionens kerne næppe af flere end 30-40 aktivister. Det hed endvidere, at organisationens økonomi var svag, og at dens samlede indtægt i 1963 var på cirka 5.000 kroner.¹¹⁷ Vurderingen var således lidet alarmerende.

114 PET, emnesag: Notits: IV. Internationale (oversigt udarbejdet pr. oktober 1963), 1. oktober 1963.

115 ABA, arkiv nr. 2304, kasse 52, SUF lokalblade, SUF *Københavnnerbladet*, december 1963.

116 Ibid.

117 PET, emnesag: "Revolutionære Socialister. Den trotskistiske bevægelse – IV. Internationale", sep-

Entrisme

Socialistisk Folkeparti

Den entrisme i SF, som trotskisterne havde indledt i de første par år af 1960'erne, blev videreført gennem årtiet. PET var opmærksom herpå, og det var i august 1964 tjenestens opfattelse, at trotskisterne på længere sigt ønskede at "overtage" det nye partis ledelse eller i det mindste at "udnytte" partiet mest muligt. Imidlertid noterede en PET-medarbejder i sommeren 1964 i en notits, at mere "be-sindige kredse" inden for SF "forlængst har opdaget faren og har forberedt nød-vendige modforanstaltninger."¹¹⁸ Denne sidste vurdering blev dog efterfølgende gennemstreget, hvilket kan tyde på, at PET alligevel tillagde trotskisterne nogen vægt, eller, formentlig mere sandsynligt, at PET var usikker på, hvad SF havde tænkt sig at gøre med de trotskistiske infiltratorer.

Med folketingsvalget den 22. november 1966 fik Socialdemokratiet sammen med SF og et enkelt nordatlantisk mandat flertal på Christiansborg. Så snart det stod klart, inviterede Socialdemokratiet SF's ledelse til forhandlinger. Disse resulterede ikke i et regeringssamarbejde, skønt forhandlingerne varede i fire dage. Til gengæld blev der indgået aftale om, at SF skulle være en ny socialdemokratisk mindretalsregerings parlamentariske grundlag. Denne situation er i litteraturen ofte omtalt som "det røde kabinet".¹¹⁹ For trotskisterne betød den nye situation på Christiansborg, at de havde medlemmer, der var politisk aktive i regeringens parlamentariske grundlag. Dette forsøgte trotskisterne at udnytte. Ifølge PET's oplysninger stillede Hanne Reintoft, der var medlem af SF's folketingsgruppe, i slutningen af 1967 spørgsmål i Folketinget om danske virksomheders leveran-cer af våben(dele) til USA's krig i Vietnam. Spørgsmålet blev ifølge PET's oplysninger fremsat på baggrund af et udkast formuleret af en trotskist. Ifølge PET fandt Reintoft, at forespørgslen havde været en så stor succes, at hun efterføl-gende anmodede det trotskistiske medlem "om assistance til en ny forespørgsel til udenrigsministeren."¹²⁰ Som sådan synes i al fald Hanne Reintoft at have ladet sit arbejde påvirke af trotskistisk aktivitet. Set retrospektivt rummer PET's bevarede

tember 1964.

118 PET, emnesag Notits: Yderligtgående grupper. 14. august 1964.

119 Dette er skildret flere steder. Se til eksempel *Danmark under den kolde krig. Den sikkerhedspolitiske situation 1962-1978*, s. 72-73, 79-81.

120 PET, emnesag: "Vedr.: Den danske sektion af IV. INTERNATIONALE (Revolutionære Socialister), der under dække af forlaget TEMA har hovedkvarter i firmaet POGRA, Guldborgvej 28, kld., tele-fon Fasan 3174", 20. december 1967.

akter imidlertid ikke oplysninger om, at det lykkedes trotskisterne under "det røde kabinet" at øve indflydelse på SF's overordnede politiske linje. Ej heller er der noget, der tyder på, at trotskisterne gennem SF fik indflydelse på regeringens politik. Til gengæld var det et antal PET-medarbejderes opfattelse, at trotskisterne fik stor indflydelse på den proces i SF's udvikling, der førte til partiets splittelse. Med en formulering fra PET's arkiv var trotskisterne "stærkt medvirkende" hertil.¹²¹

De dokumenter, der ligger til grund for denne opfattelse, er makuleret, og det er derfor ikke muligt for Kommissionen at vurdere holdbarheden heraf. På baggrund af materiale i SF's arkiv samt en del af den offentlige debat forekommer det imidlertid ikke sandsynligt, at trotskisterne spillede en væsentlig rolle i SF's splittelse.¹²² I B.T. blev det i november 1967 ganske vist hævdet, at trotskister havde bidraget til at svække Aksel Larsens lederskab af SF.¹²³ Dokumentation for at trotskisterne skulle have spillet nogen væsentlig, endsige udslagsgivende, rolle for sprængningen af SF, er imidlertid ikke fundet, og det forekommer heller ikke sandsynligt. Dertil var trotskisternes indflydelse i sprængningsprocessen for begrænset og det samlede antal aktører for mange. En mere overbevisende forklaring på SF's splittelse er, at partiet rummede personer fra hele det politiske spektrum mellem DKP og Socialdemokratiet, og at betydelige dele af dette felt havde endog meget vanskeligt ved at forlige sig med forestillingen om, at det nye socialistiske parti skulle reduceres til et støtteparti for en socialdemokratisk mindretalsregering, hvis udenrigspolitiske ambition var at støtte dansk medlemskab af NATO og med tiden De Europæiske Økonomiske Fællesskaber. Som sådan kan man sige, at den af Socialdemokratiet i 1966 initierede politik med at tvinge SF "under ansvarets åg" var lykkedes.¹²⁴

Venstresocialisterne

I forbindelse med VS's dannelse i december 1967 var PET ikke udpræget interesseret i trotskisternes mulige deltagelse, men derimod i, hvordan det nye parti

121 PET, emnesag: "REVOLUTIONÆRE SOCIALISTER, den danske sektion af IV. INTERNATIONALE". Jf. diverse resume-notater i kassen. Om splittelsen af SF se f.eks. Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 194-195; Per Askholm Madsen og Jens Otto Madsen, *Fra sandkasse til kadreparti*, s. 39-43.

122 Om emnet se Kommissionens beretning, bind 7.

123 ABA, SF's arkiv ks. 26, løbenr. CII, læg 3. Skrivelse til partiforeningerne dateret 1. december 1967.

124 Om Socialdemokratiet, Hækkerup og ansvarets åg se Nikolaj Bøgh, *Hækkerup* (Aschehoug, 2003), s. 281-283. Om bruddet i SF se også Henrik S. Nissen, *Landet blev by 1950-1970* (Gyldendal og Politiken, 1991/2004), især s. 321.

stillede sig til følgende og andre spørgsmål: Måtte politiske aktivister anvende vold i den politiske praksis? Hvordan skulle man aktionere mod NATO? Var VS's medlemmer involveret i faglige konflikter? Havde partiet kontakter til befrielsesbevægelser i den tredje verden?¹²⁵ Som vist andetsteds i Kommissionens beretning var det i begyndelsen af 1968 PET's vurdering, at VS først og fremmest tegnedes af intellektuelle. Desuden var det en indledende vurdering, at VS nok var et revolutionært parti, men at det syntes at tage afstand fra voldsanvendelse.¹²⁶ Følges PET's akter om trotskisternes virke inden for VS, tegner der sig et billede af, at nogle af de trotskister, der havde været medlem af SF, nu gik over i VS.¹²⁷ Desuden tegner der sig et billede af, at trotskisterne forsøgte at påvirke VS i to sammenhænge. Dels i arbejdsmarkedskonflikterne, dels i forhold til VS's politisk-ideologiske profil. Umiddelbart forekom det PET, at resultaterne af trotskisternes virksomhed var ringe.

Hvad angår arbejdsmarkedsspørgsmålet fremgår det, at en af PET's kilder i efteråret 1968 oplyste, at trotskisterne ville forsøge at foranstalte uro under efterårets overenskomstforhandlinger. Ifølge kilden bestod strategien i, at trotskisterne gennem VS's tillidsrepræsentanter i fagbevægelsen ville formulere så vidtrækkende krav, at de på forhånd måtte anses som umulige at få gennemført. Hensigten var at benytte de derfor forventede afslag som argument for at iværksætte uroligheder på arbejdspladserne. PET's kilde oplyste videre, at der havde været arrangeret et møde mellem en af VS's faglige repræsentanter og ledelsen af Revolutionære Socialister. Og det havde vist sig, at en VS'er var så enig med trotskisterne, at han forventedes at tilslutte sig den danske sektion af Fjerde Internationale.¹²⁸ I forlængelse af trotskisternes forsøg på at påvirke VS's arbejdsmarkedspolitiske synspunkter ses det, at trotskisterne generelt forsøgte at benytte deres forbindelser i VS til at skabe opbakning bag de demonstrationer, som trotskisterne arrangerede. Dette billede bekræftes af en skrivelse fra august 1969 fra et medlem af det trotskistiske Revolutionær Aktion til VS. Her opfordrede brevskriveren Venstresocialisterne til, sammen med en håndfuld andre organisationer, at støtte en demonstration foran den sovjetiske ambassade i København

125 Om emnet, se Kommissionens beretning, bind 7. Om dannelsen af VS se Per Askholm Madsen og Jens Otto Madsen, *Fra sandkasse til kadreparti*, s. 53 ff.

126 Se hertil Kommissionens beretning, bind 7.

127 PET, mnemesag: "Vedr: Interndokument for Revolutionære Socialister – Strategien for den vesteuropæiske taktik", 31. marts 1970, s. 11-12.

128 PET, mnemesag: Notits vedr. IV. Internationales danske sektion, 28. oktober 1968.

i anledning af årsdagen for den sovjetiske invasion i Tjekkoslaviet 21. august 1968.¹²⁹ Af Kommissionens beskrivelse af de såkaldte Verdensbankuroligheder i september 1970 fremgår det endvidere, at kredse inden for det trotskistiske miljø opnåede støtte fra VS'ere i planlægningen af en del af den uro, der fandt sted under Verdensbankens årsmøde i København.¹³⁰

Ifølge PET's arkiv synes trotskisterne ikke at have haft succes med deres forsøg på at påvirke VS's ideologiske profil: I august 1968 var det kommet til PET's kundskab, at Revolutionære Socialister forsøgte at overtage VS. Sammenhængen var, at en af PET kendt trotskist havde opnået en placering i VS's hovedbestyrelse, og med dette som udgangspunkt havde udfærdiget et udkast til et program for VS; et program der lå ganske tæt på trotskisternes standpunkter. Konkret bestod et af programpunkterne i at kræve "arbejderovertagelse af produktionsmidlerne" efter en revolution, men ikke "statsovertagelse". Forskellen mellem disse to scenarier var, at såfremt arbejderne overtog produktionsmidlerne, da ville arbejderne selv kunne fastsætte deres lønninger. Det var, antog trotskisten, ikke muligt, hvis staten overtog produktionsmidlerne. Fulgte man trotskistens egen vurdering, var der god mulighed for at få udkastet vedtaget af VS.¹³¹

I september måned 1968 konstaterede PET imidlertid, at der internt i Revolutionære Socialister eksisterede en vis utilfredshed med den ovenfor anførte trotskists virksomhed inden for VS. En anden trotskist anførte således under et sektionsmøde, at det i VS's partiprogram hed, at partiet byggede på marxismens grundlag og ikke på proletariatets diktatur, sådan som trotskismen gjorde. Vedkommende var tydeligvis utilfreds hermed og foreslog nu, at trotskisterne skulle bryde med VS for i stedet satse kraftigere på SUF, som sektionen havde "brugt 8 år på at opbygge". Den førstnævnte trotskist bemærkede hertil, at en sådan "omvæltning" af trotskisternes hidtidige arbejde inden for VS ville nødvendiggøre en drøftelse med en af internationalens kammerater, der måtte komme til København – hvormed der henvistes til en af de ledende skikkelser i Fjerde Internationale. Den pågældende mente i øvrigt, at sektionen trods et beskedent forretningsudvalg og en medlemsskare på omkring 45 spillede en betydelig rolle i fremskyndelsen og forberedelsen af revolutionen i Danmark.¹³²

129 ABA, VS's arkiv, ks. 106. [-] til VS, 14. august 1969.

130 Om emnet, se Kommissionens beretning, bind 10.

131 PET, emnesag: Notits vedr. Den danske sektion af IV. Internationale, 24. september 1968.

132 Ibid.

Tilsyneladende var Fjerde Internationales ledelse ikke enig i forslaget om at bryde med VS på dette tidspunkt: Under et besøg af Ernest Mandel i november 1968 foreslog denne ifølge PET, at Revolutionære Socialister skulle forsøge at udvide med 20 nye medlemmer rekrutteret fra både VS og SUF inden for det næste halve år.¹³³ PET's oplysninger tydede således på, at Revolutionære Socialisters virksomhed ikke blot blev koordineret med det Internationale Sekretariat på et overordnet plan, men at ledelsen af Fjerde Internationale havde væsentlig, måske udslagsgivende indflydelse på den danske sektion's arbejde.

Socialistisk Ungdoms Forum

Trotskisternes forsøg på at vinde indflydelse på de nye venstrefløjspartier i 1960'erne synes ikke at have båret frugt. Anderledes forholder det sig, når det gælder trotskisternes forsøg på at overtage den ungdomspolitiske organisation SUF. Socialistisk Ungdoms Forum blev stiftet den 7. september 1961 med det formål at udbrede kendskab og tilslutning til socialismen. Ifølge en PET-rapport fra november 1970 var SUF i de følgende år blevet stadigt mere "venstredrejet". Det noteredes, at da SF blev sprængt, valgte SUF at følge SF's venstrefløj over i VS, hvis dannelse SUF tog aktiv del i. Derefter blev SUF formelt VS's ungdomsorganisation.¹³⁴ I månederne efter tilslutningen til VS havde trotskisterne indflydelse på SUF, men hen over sommeren 1968, konstaterede PET, var en del af SUF begyndt at flirte med maoismen.¹³⁵

Det var PET's opfattelse, at der af denne grund efterfølgende opstod en konflikt mellem maoister og den resterende del af SUF, "der var rigt repræsenteret af trotskyister."¹³⁶ Det første sammenstød indtraf i efteråret 1968. På det tidspunkt nedsatte SUF's landsledelse et programudvalg, hvori maoisterne udgjorde et flertal. Maoisterne udnyttede situationen, da de kort tid efter supplerede udvalget med formanden for Kommunistisk Forbund marxister-leninister (KFML), historikeren og maoisten Benito Scocozza. Derpå forsøgte maoisterne ifølge PET at overtage SUF's Københavnerafdeling. Trotskisternes modtræk bestod ifølge PET i at engagere en kreds af personer, der alle befandt sig på den yderste ven-

133 PET, emnekartotek: "Int. Kommunisme, org. IV. Int", 25. november 1968.

134 Jf. også Per Askholm Madsen og Jens Otto Madsen, *Fra sandkasse til kadreparti*, s. 267. Om SUF's forhold til SF se Kommissionens beretning, bind 7.

135 PET, emnesag "Vedr.: SUF – Socialistisk Ungdoms Forum", 18. november 1970. Se også Kommissionens beretning, bind 7.

136 PET, emnesag: "Baggrunden for striden i SUF mellem trotskyister og maoister", 16. juli 1969.

strefløj, men som havde det til fælles, at de stillede sig kritisk til maoismen. Denne personkreds meldte sig ind i SUF, hvorefter de to fraktioner konfronteredes på et møde i maj 1969, hvor der skulle vælges delegerede til SUF's forestående kongres. Trotskisterne vandt denne kamp, idet samtlige valgte var opstillet på trotskisternes liste. Dermed måtte man forvente, at trotskisterne ville få flertal på SUF's forestående kongres, der skulle afholdes i slutningen af maj 1969. Fra maoistisk side planlagde man som modtræk at afholde en konkurrerende kongres, hvor man skulle vedtage et maoistisk program for SUF. Landsledelsen reagerede imidlertid ved at erklære, at maoisternes varslede boykot måtte opfattes som "mandatsvig", hvilket ville føre til eksklusion.¹³⁷ Ifølge en rapport udfærdiget af PET i efteråret 1970 havde trotskisterne efter eksklusionen af maoisterne haft til hensigt at sammenlægge SUF og den danske sektion af Fjerde Internationale. På SUF's 11. kongres i 1970 var et sådant forslag således blevet fremsat, men nedstemt.¹³⁸

Det, der ikke lykkedes på SUF's 11. kongres i foråret 1970, lykkedes ifølge PET's oplysninger i løbet af sommeren og efteråret samme år. Ifølge en af tjeneestens kilder havde trotskisterne i SUF i den mellemliggende periode "systematisk arbejdet på at få SUF til at glide ind i sektionen, og det er det arbejde, som nu har givet resultat."¹³⁹ Samarbejdet bestod ifølge kilden i udgivelse af bladet *Klassekampen*. SUF stod udadtil som ansvarlig for udgivelsen, selv om bladets indhold afspejlede "sektionens direktiver". PET's kilde oplyste endvidere, at SUF i midten af januar 1971 ville afholde en ekstraordinær kongres, hvor SUF ville blive optaget i den danske sektion af Fjerde Internationale, men, anførtes det, "[d]et er et emne, som er af formel karakter og uden betydning, idet indlemmelsen er sket."¹⁴⁰ Ifølge et af PET udfærdiget notat var det i efteråret 1970 situationen, at SUF "indser nødvendigheden af en væbnet revolution for at forandre samfundet til en socialistisk stat, ligesom man indser nødvendigheden af et velorganiseret, revolutionært parti, der kan mobilisere arbejderklassen og føre den til sejr."¹⁴¹ Efter at trotskisterne fik ekskluderet deres modstandere i SUF, krævede VS eksklusionerne omstødt. Da SUF afviste dette, valgte VS at afbryde forbindelsen til

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ PET, emnesag: "Vedr.: SUF – Socialistisk Ungdoms Forum", 18. november 1970.

¹³⁹ PET, emnesag: "Vedr. Den danske sektion af IV Internationale og Socialistisk Ungdoms Forbunds sammenlægning".

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ PET, emnesag: "Vedr.: SUF – Socialistisk Ungdoms Forum", 18. november 1970. Understregning følger PET's skrivelse.

SUF.¹⁴² Et resultat af trotskisternes succesfulde virksomhed i SUF blev således, at Revolutionære Socialister ganske vist havde opnået tilgang fra venstrefløjsmiljøet, men at trotskisterne blot få måneder senere på ny var isoleret på den yderste venstrefløj. Heller ikke VS, der ellers tillod fraktionsdannelser, ønskede at stå model til trotskisternes virksomhed.

I PET's interne årsberetning for 1970 blev det anført, at den danske sektion af Fjerde Internationale havde besluttet at lade SUF leve videre som en trotskistisk dækorganisation, men på lidt længere sigt at lade Revolutionære Socialister og SUF smelte sammen i en ny organisation under navnet Revolutionært Socialistisk Forbund (RSF). Ifølge PET var det tanken med RSF, at dette skulle "virke som en styrende overbygning" på de grupper, som trotskisterne måtte overtage i de følgende år. Som sådan skulle hverken SUF eller Revolutionære Socialister formelt ophæves. Ifølge PET var det trotskisternes hensigt at overtage De Danske Vietnamkomitéer. Perspektivet var at "bringe de danske trotskyster frem til en sådan styrke, at gruppen får mulighed for at træde frem som partipolitisk organisation."¹⁴³

Revolutionære Socialister og 'uroen'

Den anden type af aktiviteter, som Revolutionære Socialister var involveret i mellem 1964 og 1971, var handlinger, der af PET blev defineret som "uro", hvilket også var årsagen til PET's overvågning. En forhenværende PET-medarbejder har over for Kommissionen udtalt. "Man betragtede dem [trotskisterne] som ballademagere, og derfor fulgte man dem – det var ikke den ideologiske ballast, der tyngede mest." Senere i samme afhøring hedder det: "Trotskisme blev ansat som værende en balladevirksomhed, og vidnet så på trotskisterne som de rene uomagerne – ikke som politisk virksomhed."¹⁴⁴

Foruden de to nedenfor anførte beskrivelser af trotskisternes virksomhed i relation til Francos Spanien og USA's krig i Vietnam udfoldede danske trotskister megen aktivitet op til og under de såkaldte Verdensbankuroligheder i september 1970. Denne episode beskrives imidlertid andetsteds i Kommissionens beretning.¹⁴⁵

142 Per Askholm Madsen og Jens Otto Madsen, *Fra sandkasse til kadreparti*, s. 267-268.

143 PET, administrativ sag: "Udvikling og tendenser på Urofronten i 1970", 14. januar 1971.

144 RB: 22. august 2001.

145 Om emnet se Kommissionens beretning, bind 10.

Antifascistisk virksomhed: Francos Spanien

Danmark var i 1964 og 1965 vidne til et antal aktioner, der relaterede sig til den politiske situation i Spanien, hvor general Franco opretholdt et diktatur fra 1939 indtil sin død i 1975. Danske politimyndigheder var opmærksomme på optøjerne, og PET bemærkede, at Revolutionære Socialister syntes at have forbindelse hertil. Ifølge en rapport fra 1964 havde danske trotskister i marts 1964 dannet en komité under navnet "Spanien Frit". Oprindeligt bestod komitéen udelukkende af erklærede trotskister, men siden havde også medlemmer af SF og DKP tilsluttet sig. Ifølge PET's oplysninger havde komitéen et dobbelt formål: For det første at oplyse om den politiske situation i Spanien, og for det andet at forhindre danskerne i at foretage de i samtiden populære turistrejser til Spanien. For at opnå det sidste af disse to mål iværksatte Revolutionære Socialister ifølge PET's oplysninger sabotagehandlinger mod danske rejsebureauer, der solgte charterrejser til Spanien. Det var imidlertid vigtigt, at Revolutionære Socialister ikke direkte kunne forbindes med disse aktiviteter, men at de udførtes af udvalgte, tilsyneladende uafhængige grupper. Blandt de aktiviteter, der planlagdes udført, var ifølge et notat udfærdiget i PET "rudeknusninger, hærværk, telefonbomber, punktering af Spaniensbusser, trusselsskrivelser o. lign., alt med det formål at standse turiststrømmen til Spanien."¹⁴⁶

Ifølge PET var de første af trotskisterne organiserede arrangementer af forholdsvist fredelig art. Det bemærkedes eksempelvis, at det var trotskister, der stod bag en demonstration under Melodi Grand Prix i Tivoli i marts 1964. PET mente tillige at være vidende om, at det var trotskister, der havde stået bag en underskriftsindsamling, hvis sigte var at opfordre danskere til ikke at rejse til Spanien. 50 personer havde skrevet under på denne appel, der i øvrigt indeholdt en støtteerklæring til "Den iberiske halvø befrielsesfront", der antagelig skulle have stået bag en række bombeattentater i 1963 mod såkaldte Spaniensfly i Genève, Frankfurt og London. PET var ikke vidende om, hvorvidt "Spanien Frit" stod under indflydelse af bemeldte befrielsesfront, men efterretningstjenesten bemærkede, at den danske trotskistiske komité havde erklæret at ville følge befrielsesfrontens paroler og "aktivt gå ind for en bekæmpelse af Franco-fascismen."¹⁴⁷

Det, der syntes at være ubetydelige aktioner, udviklede sig i sommeren 1964 til at have en karakter, som PET måtte tage alvorligt. Gennem juli og august konstaterede politimyndighederne således omkring 20 "attentater" blandt andet

¹⁴⁶ PET, emnesag: Notits: Yderligtgående grupper, 14. august 1964.

¹⁴⁷ PET, emnesag: "Den trotskyistiske bevægelse – IV Internationale", september 1964.

i form af rudeknusninger. Ved to lejligheder havde der været tale om ildspåsættelse. PET noterede: ”Der hersker ingen tvivl om, at det er IV-Internationale-folk, der står bag disse; enten personer, der er direkte knyttet til den danske sektion eller til en af de andre organisationer, som sektionen på det seneste har overtaget.”¹⁴⁸ Til grund for den vurdering lagde PET blandt andet, at to fremtrædende trotskister havde forbindelse til en række af optøjerne. Hvor det tidligere især havde været under navnet ”Spanien Frit”, at trotskisterne havde aktioneret, bemærkede PET i efteråret 1964, at den danske sektion af Fjerde Internationale et halvt års tid forinden havde taget kontakt til en komité under navnet ”Blowstrød-komitéen”, der snart skiftede navn til ”Socialistisk Aktion” også kaldet SOAK. PET var af den opfattelse, at en del af den af trotskisterne iværksatte uro fandt udtryk via ”Socialistisk Aktion”¹⁴⁹ Det var dog først i begyndelsen af 1965, at uroen toppede. Det skete, da en person i februar bragte en benzinbombe til sprængning i et rejsebureau ejet af Spies på Frederiksberg. PET bemærkede i en notits, at bomben havde forvoldt store skader, og at det kun var ved et tilfælde, at der ingen personskade var sket.¹⁵⁰ En fremtrædende trotskist har over for Kommissionen berettet, at det vist nok var ”en person fra IV. Internationale, der sprang [sprængte] en bombe ved Spies.”¹⁵¹ Ifølge et notat af 1. november 1971 beroende i Justitsministeriets arkiv udfærdiget i forbindelse med den såkaldte Kasper Neergaard-sag, blev der gennem 1964 og 1965 i alt forøvet omkring 25 ”attentater mod rejsebureauer med Spaniensrejser som speciale”, hvoraf flertallet dog blot var rudeknusninger.¹⁵²

Det fremgår af PET’s akter, at den danske sektion af Fjerde Internationale var meget aktiv i kampen mod Franco-Spanien i første halvdel af 1960’erne. Imidlertid fremgår det også, at trotskisterne ikke var alene herom. Således bemærkede efterretningstjenesten, at Danmarks socialdemokratiske Ungdom (DsU) havde etableret sin egen Spaniensindsamling tilbage i 1962. Samme år havde nogle SF’ere og

148 PET, emnesag: ”Den trotskyistiske bevægelse – IV Internationale”, september 1964; PET, emnesag Notits: Yderligtgående grupper, 14. august 1964.

149 PET, emnesag: ”Den trotskyistiske bevægelse – IV Internationale”. September 1964; PET, emnesag: Notits: Yderligtgående grupper, 14. august 1964.

150 PET, emnesag: ”Rebildfesten 1966, notits [vedr. -]”, 3. juni 1966.

151 Kommissionens arkiv: Notits vedr. samtale med [-].

152 JM, ujournaliseret: ”Notat vedr.: Fremstilling og anvendelse af sprængstoffer, brandbomber, sabotagehandlinger etc., anvendt af og udført af venstreekstremistiske – især trotskistiske – kredse her i landet”, 1. november 1971.

DKP'ere startet en anden indsamling.¹⁵³ Det generelle indtryk er imidlertid, at det var PET's opfattelse, at trotskisterne var de mest aktive i Spaniensarbejdet. I slutningen af 1965 gled dette imidlertid i baggrunden i Fjerde Internationales danske sektion. I stedet kastede trotskisterne sig over kampagnen mod Vietnamkrigen.¹⁵⁴ Da PET på samme tidspunkt vurderede betydningen af aktivisters aktioner mod rejsebureauerne, var det tjenestens opfattelse, at trotskisterne ikke havde haft nævneværdig succes med deres virksomhed. I en notits til NATO Special Committee i 1965 hed det således, at selv om dagspressen havde været optaget af angrebene på rejsebureauerne, havde det ikke fået nogen indvirkning på befolkningens holdning. Det lykkedes ifølge PET heller ikke aktivisterne at stoppe strømmen af turister til Spanien eller at skade Danmarks relation til landet.¹⁵⁵

Det politiske perspektiv med trotskisternes aktioner mod Spanien og danske turistbureauer var at kaste et negativt skær over et diktatur, som Danmarks nære allierede i NATO, USA, havde tætte militære forbindelser til. USA havde således indgået en baseaftale med Spanien i 1953. I 1969/70 skulle Danmark tage stilling til, om landet ønskede at forblive medlem af NATO. Lykkedes det at få vendt den danske befolkning mod Spanien, kunne man måske overbevise en del af den danske befolkning om, at Danmark skulle finde et sikkerhedspolitisk alternativ til NATO. Som sådan var trotskisternes aktioner også rettet mod Danmarks og danskernes forhold til Spanien. Som det fremgår af den eksisterende litteratur opstod der ganske vist en del offentlig debat om det fortsatte alliancemedlemskab i sidste halvdel af 1960'erne. Imidlertid fremgår det også af den eksisterende litteratur, at de dominerende parter i denne diskussion var de etablerede politiske partier, mens mindre venstrefløjsgrupperinger kun spillede en marginal rolle i den forbindelse.¹⁵⁶ Som sådan synes trotskisterne ikke at have nået deres mål med de mange Spaniensaktioner.

Antiimperialistisk virksomhed: Krigen i Vietnam

Et andet omdrejningspunkt i trotskisternes virksomhed i 1960'erne var kampen mod imperialismen. Den antiimperialistiske kamp kom i sidste halvdel af

153 PET, emnekartotek: "Org. m.v., – Spanienshjælpen", 28. maj 1962.

154 PET, emnekartotek: "Komiteen Spanien Frit", 11. november 1965.

155 PET, emnesag: "NATO Special Committee, Standing requirement list, note by the Danish delegation, E. Similar information regarding trotskyist organisations... OTAN/NATO, Paris, XVIe", udateret [1965].

156 Om emnet, se *Danmark under den kolde krig*, bd. 2, s. 65-98.

1960'erne blandt andet til udtryk gennem en kritik af USA, USA's krig i Vietnam, det dansk-amerikanske forhold og Danmarks medlemskab af NATO. En af de aktiviteter, der ifølge PET signalerede, at den danske sektion af Fjerde Internationale havde rettet fokus mod antiimperialismen, var internationalens begyndende engagement i den gryende Vietnambevægelse. PET's overvågning af Vietnambevægelsen beskrives andetsteds i Kommissionens beretning, og de følgende sider sigter derfor kun mod at illustrere de ifølge PET væsentligste sider af trotskisternes virke i Vietnambevægelsen.¹⁵⁷ Det vil fremgå, at trotskisternes antiimperialistiske kamp var båret af megen vilje, men liden succes.

I en PET-rapport fra 1967 over den danske Vietnamaktivitet fra 1965 til begyndelsen af 1967 hed det, at det var maoistiske grupper, der havde taget de første initiativer til at arrangere demonstrationer mod USA's politik i Vietnamkrigen, men at DKU, SUF, Clarté, Gruppe 61 og den trotskistiske dækorganisation SOAK kort tid efter havde arrangeret tilsvarende aktioner, der hovedsageligt formede sig som demonstrationer foran den amerikanske ambassade i København. De fleste demonstrationer var forløbet uden dramatik, men ifølge PET var det ikke trotskisternes fortjeneste, da disse almindeligvis sigtede mod at arrangere demonstrationer, der endte i uroligheder. Det var eksempelvis trotskister, der i 1966 havde taget initiativ til at foranstalte demonstrationer mod Rebildfesten samme år. Ifølge PET var det imidlertid lykkedes at inddæmme demonstranterne, således at deres aktioner kun fik et begrænset udtryk. På grund af uroelementet karakteriserede PET i rapporten fra 1967 den danske sektion af Fjerde Internationale som et "særligt kapitel i kampagnen mod krigen i Vietnam."¹⁵⁸

Et andet trotskistisk initiativ relaterede sig til det i samtiden stærkt omdiskuterede Bertrand Russell Tribunal, etableret i 1966 af den britiske filosof og matematiker Bertrand Russell. Dette tribunal havde sat sig for at dømme USA for krigsforbrydelser i Vietnam.¹⁵⁹ Ifølge PET's oplysninger havde danske trotskister i efteråret samme år stiftet en "dansk forberedelseskomite til støtte for Bertrand Russell's krigsforbryderproces". Strategien skulle have været at etablere en dansk, trotskistisk domineret afdeling heraf. Parallelt hermed etablerede en anden personkreds et dansk Vietnamråd, hvis politiske udgangspunkt af PET karakteriseredes som mere "moderat". Da den internationale Bertrand Russell-komite i ef-

157 Om emnet, se Kommissionens beretning, bind 10. Se også Bertel Nygaard, *Forsøg på et alternativ*, s. 188-194.

158 PET, emnesag: "Den danske Vietnam-aktivitet. 1/1 65- 15/2 67", 15. februar 1967.

159 Tribunallet introduceres kortfattet i *Danmark under den kolde krig*, bd. 2, s. 60.

teråret 1966 foreslog de to konkurrerende danske Russell-komiteer at arrangere et Vietnammøde i København, var trotskisterne hurtigst til at reagere. Kort tid efter offentliggjorde trotskisterne, at de havde arrangeret et stort møde i København, hvor blandt andre den i samtiden anerkendte franske filosof og forfatter Jean-Paul Sartre havde givet tilsagn om at holde tale. Ifølge PET var der "ikke det mindste gran af sandhed i påstanden om SARTREs deltagelse, men forventningerne om stor presseomtale og udsolgt hus slog til. Først derefter meddelte man beklagende, at SARTRE desværre havde fået forfald og ikke kunne komme."¹⁶⁰ Trotskisternes virke syntes at illustrere, at de ønskede at udkonkurrere mere afdæmpede røster, der også stillede sig kritisk til at USA's krig i Vietnam.

Denne antagelse blev bekræftet i begyndelse af 1967, da blandt andre Ebbe Reich tog initiativ til at etablere et dansk Bertrand Russell-råd, der ifølge PET skulle "forestå den danske propaganda for 'krigsforbryderprocessen.'" Ifølge PET havde trotskisterne som reaktion herpå "for ikke at tabe terræn" forsøgt at vinde indflydelse i det nye råd. I februar 1967 var det PET's vurdering, at det "muligvis" kun var et "spørgsmål om tid", førend trotskisterne fik overtaget rådet.¹⁶¹ Men allerede i august måned samme år konstaterede efterretningstjenesten, at trotskisterne ikke havde formået at "vinde tilstrækkeligt indpas" under de forhandlinger, der var pågået om koordinering af initiativer vendt mod USA's krig i Vietnam. Desuden hed det, at trotskisterne "heller ingen rolle" spillede i et udvalg, der blev nedsat til at koordinere Vietnamarbejdet i første halvdel af 1967.¹⁶²

At trotskisterne ikke formåede at overtage de politiske initiativer, der opstod i Danmark i anledning af Vietnamkrigen, betød ifølge PET ikke, at trotskisterne var uden indflydelse på de aktioner, der blev foranstaltet. Af den førnævnte statusrapport fra begyndelsen af 1967 fremgik det, at trotskisterne gennem tiden havde haft planer om at arrangere hærværk mod amerikanske virksomheder med afdelinger i Danmark, og PET vurderede, at trotskisterne på ny syslede med planer om "grove aktioner" realiseret i foråret 1967. I de sidste uger af januar 1967 havde "ukendte gerningsmænd", der "uden tvivl" var trotskister, foretaget "en serie rudeknusninger i bygninger tilhørende Ford Motor Company, General Motors og ESSO-olieselskabet". Desuden syntes det at være de samme gerningsmænd, der havde rettet en "telefonbombe" mod et Pan Am-fly, der fløj fra Kø-

160 Om emnet se endvidere Kommissionens beretning bind 10, hvor PET's overvågning af Vietnambevægelsen beskrives.

161 PET, emnesag: "Den danske Vietnam-aktivitet. 1/1 65- 15/2 67", 15. februar 1967.

162 PET, emnesag: "IV Internationale – DE Danske Trotskister", 8. august 1967.

benhavn til New York. I forlængelse heraf hed det i notatet: ”Tanken om sprængstofattentater mod USAs ambassade og amerikanskejet ejendom i Danmark er stadig latent i sektionens snævre inderkreds.”¹⁶³ En konkluderende sentens i rapporten lød, at ”kommunister, folkesocialister og yderligtgående bevægelser med trotskyisterne som ihærdige anførere og katalysatorer har i udstrakt grad formået at føre problemerne frem og stemple USAs indsats i Vietnam som blodig imperialistisk aggression.”¹⁶⁴

I foråret 1967 barslede trotskisterne med et nyt initiativ. Det handlede om at arrangere en såkaldt Pinsemarch. I et notat udfærdiget af PET i august måned samme år hed det, at trotskisterne havde sigtet mod at foranstalte en ”kæmpemæssig” demonstration, dels for Vietnams skyld, dels for at ”vise de øvrige venstreorienterede grupper i Danmark, hvad trotskyisterne kunne sætte i gang, når de virkelig ville.”¹⁶⁵ Trotskisternes succes bestod angiveligt i, at de opnåede opbakning til dette projekt, ”selv fra” DKP’s side samt fra Norge, Sverige og Vestberlin. Alligevel var marchen ifølge PET blevet en fiasko; trotskisterne anførte selv, at ”adskillige hundrede” udlændinge havde deltaget i marchen med ”op mod 20.000 personer”, men ifølge PET havde der end ikke været 100 udlændinge til stede. Hvad angik det samlede antal demonstranter, så oversteg det ikke på noget tidspunkt mere end 2.000 deltagere. PET havde endvidere oplysninger om, at trotskisterne havde haft til hensigt under marchen at ”trænge ind” på den amerikanske ambassades grund og kaste maling på bygningen. Men – hed det – ”[i] ntet af dette kom til udførelse, og i det hele taget var marchen præget af en vis mathed og opløsning omtrent fra begyndelsen, og det blev langtfra den ventede magtfulde antiamerikanske Vietnam-demonstration, som arrangørerne havde regnet med.”¹⁶⁶

Den ifølge PET mislykkede Pinsemarch kulminerede på Rådhuspladsen i København, hvor det var planen, at der skulle overrækkes en check på 25.000 kr. til den nordvietnamesiske ambassadør i Danmark. De 25.000 kr. var et beløb, som trotskisterne sammen med DKP havde indsamlet gennem et års tid ved den såkaldte ”Vietnamindsamling Giro 1616”. Ifølge PET’s oplysninger var checken

163 PET, emnesag: ”Den danske Vietnam-aktivitet. 1/1 65- 15/2 67”, 15. februar 1967. Jf. JM, ujournaliseret sag: ”Notat vedr.: Fremstilling og anvendelse af sprængstoffer, brandbomber, sabotagehandlinger etc., anvendt af og udført af venstreekstremistiske – især trotskistiske – kredse her i landet”, 1. november 1971.

164 PET, emnesag: ”Den danske Vietnam-aktivitet. 1/1 65- 15/2 67”, 15. februar 1967.

165 PET, emnesag: ”IV Internationale – De Danske Trotskister”, 8. august 1967.

166 Ibid.

imidlertid dækningsløs, idet én af de ansvarlige for indsamlingen havde anvendt pengene til sit eget og sin samleverskes privatforbrug. PET omtalte af den grund begivenheden som et ”propagandanummer.”¹⁶⁷

Historien om de indsamlede penge fik et efterspil. Ifølge PET’s akter udviklede spørgsmålet sig gennem 1967 og 1968 til at blive en pinlig sag for såvel DKP som for Revolutionære Socialister, da det snart blev offentligt kendt, at de indsamlede penge ikke var gået til det angivne formål. For at bringe kritikken til ophør rejste en DKP’er og en fremtrædende trotskist i sommeren 1968 til Paris, hvor det hed sig, at de havde overrakt en check på 50.000 kr. til den nordvietnamesiske delegation i Paris. Ifølge PET var der ingen tvivl om, at der endnu en gang var tale om en ”fiktiv overrækkelse”. Dog manglede PET dokumentation herfor.¹⁶⁸

Flere historier om trotskisternes aktiviteter i Vietnambevægelsen peger i retning af et meget virksomt aktivistmiljø, der imidlertid kun opnåede begrænsede resultater. Illustrerende herfor er en historie om, at den amerikanske udenrigsminister Dean Rusk i sommeren 1967 skulle holde tale ved årets Rebildfest. Ifølge PET var der fra trotskistisk side blevet lagt

”meget omfattende og meget rabiante planer om at forstyrre og ødelægge besøget mest muligt. Der er næppe tvivl om, at trotskyisterne og deres medløbere havde en fast og beslutsom vilje til at gennemføre den måske mest voldsomme aktion, der længe har været set her i landet.”

Imidlertid udsatte den amerikanske udenrigsminister besøget – ifølge PET – ”af andre grunde”. Hvilke grunde det var, fremgik ikke. Angiveligt var udsættelsen af besøget imidlertid en sådan skuffelse for de danske trotskister, at de tabte pusten i forbindelse med det fortsatte arbejde. Tørt konstaterede PET: ”Tilbage af de talrige aktionsplaner blev kun en bitter erkendelse af mange spildte kræfter.”¹⁶⁹

Efter et par års stilstand planlagde en aktivistgruppe kaldet Revolutionær Aktion en række aktioner under Rebildfesten i 1969, herunder var det ambitionen at aktionere mod USA’s forhenværende vicepræsident Hubert Humphreys besøg. Ifølge to af PET’s kilder var det planen at kaste æg, tomater og små sten

167 PET, emnesag: ”IV Internationale – De Danske Trotskister”, 8. august 1967. PET, emnesag: ”Vietnamindsamlingen Giro 1616” (Ekstrakt fra beretning 1. halvår).

168 PET, emnesag: ”Vietnamindsamlingen Giro 1616” (Ekstrakt fra beretning 1. halvår).

169 PET, emnesag: ”IV Internationale – De Danske Trotskister”, 8. august 1967.

mod den amerikanske politiker.¹⁷⁰ Desuden planlagde demonstranterne blandt andet at afsvide lyngen, at indtelefonere telefonbomber og at sprænge røg- og stinkbomber.¹⁷¹

Som ved de foregående års aktioner tog politimyndighederne deres forholdsregler. De politibetjente, der skulle være til stede under Rebildfesten, blev i forvejen præsenteret for lysbilleder af de forventede aktivister, så betjentene kunne være beredte, når de så de enkelte aktivister.¹⁷² Desuden overvågede politiet de lokaler i Århus, hvori man forventede, at aktiviteterne ville blive forberedt.¹⁷³ Endelig etablerede PET kontakt til en udenlandsk myndighed, således at denne var varskoet om et eventuelt overfald på Humphrey.¹⁷⁴

Efter at festlighederne var bragt til afslutning, gjorde PET status over forløbet og det konstateredes, at de planlagte aktiviteter i det væsentlige var blevet forhindret gennemført. Således bemærkedes det, at opstilling af uniformerede betjente omkring Humphrey havde afværget aktionen mod denne. Det hed i en rapport til Justitsministeriet, at aktivisterne virke havde indskrænket sig til ”de sædvanlige Ho-chi-min-råb” og til udfoldelse af transparente med antiamerikanske slagord. End ikke de mere uskyldige aktioner syntes at ville lykkes for trotskisterne. Til eksempel anførtes det, at aktivisterne havde haft til hensigt at forstyrre en tv-transmission ved at sende balloner op, men at vinden havde blæst ballonerne væk.¹⁷⁵

Overordnet set synes PET i slutningen af 1960’erne at have haft en meget klar opfattelse af trotskisternes virke i Vietnambevægelsen. På den ene side vidner oplysningerne i PET’s arkiv om, at efterretningstjenesten var bevidst om uroelementet i trotskisternes virksomhed. Dette element tog tjenesten alvorligt, og derfor gjorde den en betydelig indsats for at inddæmme det. På den anden side var der samtidig en erkendelse af, at trotskisterne, til trods for en betydelig virke-

170 PET, emnesag: ”Notits vedr. Aktioner mod Rebild-festen”, , 30. juni 1969. Samme sted, Krypto til LPL, Horsens og til pm. Hadsund og Ålborg, notits vedr. Aktioner mod Rebild-festen, 27. juni 1969. PET, emnesag: Notits: ”Aktioner mod Rebild-festen 1969”, usigneret, 2. juli 1969.

171 Ibid.

172 PET, emnesag: ”Notits REBILDFESTEN 1969”, rapport over forløbet af Rebildfesten 1969 udarbejdet til orientering for Justitsministeriet, 6. juli 1969.

173 PET, emnesag: ”Referat af møde 1/7-1969 vedrørende Rebild”.

174 PET, emnesag: ”Notits til [-], vedr. Aktioner mod REBILDFESTEN den 4/7 1969”, usigneret, 27. juni 1969.

175 PET, emnesag: Notits REBILDFESTEN 1969, rapport over forløbet af Rebildfesten 1969 udarbejdet til orientering for Justitsministeriet, 6. juli 1969.

trang, kun i begrænset omfang opnåede succes med deres aktioner. Gennemgås PET's arkiv med henblik på en analyse af efterretningstjenestens syn på de forskellige Vietnambevægelser, er det Kommissionens vurdering, at trotskisterne spillede en betydelig rolle som aktivister, men at de kun var en beskednen del af et meget større og sammensat miljø.¹⁷⁶

Demonstrationerne ved SAGA-biografen

I april 1969 blev det offentligt kendt, at John Waynes film "De grønne djævl" (orig. titel "The Green Baret") inden for nær fremtid ville få premiere i SAGA-biografen på Vesterbrogade i København. I filmen spillede John Wayne hovedrollen som oberst Kirby, der stod i spidsen for en farlig mission, som indebar kidnapning af en ondsindet nordvietnamesisk general. Filmen blev ikke uden grund opfattet som en hyldest de amerikanske specialstyrker og den amerikanske indsats i det hele taget. Da premieredatoen blev fastlagt til den 5. maj 1969, advarede Københavns Politi i en skrivelse den 28. april ordenspolitiet om, at det "utvivlsomt vil[le] virke som en 'rød klud' på alle såkaldt 'venstreorienterede' kredse her i landet", hvorfor man kunne vente sig demonstrationer både inde i og uden for biografen.¹⁷⁷ Allerede den 15. april havde en af PET's kilder meddelt PET, at en kontaktgruppe, der kaldte sig "Aktions-kontakt", på det kraftigste protesterede mod den påtænkte fremvisning. I en resolution, der var dateret 11. april og som den omtalte kilde havde viderebragt til PET, hed det, at filmen øvrige steder i Vesteuropa var blevet mødt med voldsomme demonstrationer, og at konsekvenserne ville blive de samme i Danmark. Resolutionen var blandt andet signeret af SUF, Revolutionære Socialister, Revolutionær Aktion, Krasniir, KUF (Kommunistisk Ungdoms Forbund), KFm-l (Kommunistisk Forbund Marxist-Leninister) og Socialistiske Studenter, det vil sige overvejende trotskistiske og maoistiske grupper.¹⁷⁸ Den 1. maj blev der holdt møde mellem Københavns Opdagelsespoliti Afdeling E, ordenspolitiet og Station 5 om forholdsregler i forbindelse med den forestående premiere. Det blev aftalt, at ordenspolitiet på den første dag skulle stille med 12 civilpatruljer a to mand, hvoraf de to patruljer skulle placere sig i biografens sal. Derudover ville Station 5 bringe en deling fra

176 Se Kommissionens beskrivelse af PET's overvågning af Vietnambevægelsen, Kommissionens beretning, bind 10.

177 PET, emnesag: Skrivelse fra Københavns Politi, 28. april 1968.

178 PET, emnesag: Notits vedr. Aktions-Kontakt, 15. april 1968.

udrykningstjenesten i beredskab. Endelig gav Københavns Opdagelsespoliti tilsagn om at søge oplysninger om planlagte aktioner gennem afdelingens kilder.¹⁷⁹

De første hærværksaktioner begyndte i weekenden forud for premieren. SAGA-biografens direktør fik natten til den 4. maj 1969 knust to vinduer og en glasdør i sin villa på Frederiksberg, og på hans bil blev der påmalet hagekors og ordene "Svin" og "US=SS".¹⁸⁰ Det er usikkert, hvem der stod bag disse aktiviteter, men PET var af den opfattelse, at der var tale om en rivaliserende gruppe til aktionskomitéen, der ønskede at være først med egne aktioner.¹⁸¹ Samme dag som De Grønne Djævel fik premiere, modtog PET's Afdeling C flere oplysninger fra kilderne i venstrefløjsmiljøerne om planlagte aktioner. En af efterretningstjenestens kilder omtalte et møde i det trotskistiske Revolutionær Aktion, hvor en navngiven person skal have opfordret demonstranterne til at medbringe sten, røgbomber, frugtfarve og tusch samt rundstokke til skilte. Personen havde ifølge kilden oplyst, at både SUF og KUF havde givet tilsagn om deltagelse, hvorved der kunne forventes ca. 200 demonstranter. Endelig havde han udtrykt irritation over aktionerne mod SAGA-biografens direktør, da han selv havde haft noget lignende i tankerne.¹⁸² Fra en anden kilde kom der oplysninger fra DKU om mindre voldsomme aktioner i form af falske billetbestillinger, forsøg på strømafbrydelse og forsøg på anskaffelse af det stinkende stof smørsyre. Oplysningerne var interessante, fordi DKU normalt ikke deltog i den slags aktioner. Det forlød da også, at DKU-aktivisterne ville deltage som enkeltpersoner og ikke som repræsentanter for DKU.¹⁸³

Aktivisterne mødtes i løbet af eftermiddagen den 5. maj og startede deres aktioner ved aftenforestillingen kl. 18.30. Inde i biografsalen forsøgte en gruppe aktivister at sabotere forevisningen med kanonslag, pibekonzert og anden uro for derefter at masseudvandre under højlydte protester. Fra Vesterbrogade trængte demonstranter ind i forhallen med rundstokke, røde faner og stinkbomber med smørsyre og æg, hvilket medførte, at filmen periodevis blev afbrudt. De mest betydelige uroligheder opstod imidlertid, da en gruppe af Vesterbros hårde

179 PET, emnesag: Skrivelse fra KA Haagaard Københavns Opdagelsespoliti afd. E, til politiinspektør Haslund.

180 PET, emnesag: Politirapport, Frederiksberg Kriminalpoliti, 4. maj 1969.

181 PET, emnesag: Redegørelse vedr. urolighederne i forbindelse med SAGA-bios forevisning af filmen "De grønne Baretter", 13. maj 1969.

182 PET, emnesag: Notits vedr. aktioner i forbindelse med filmen "De grønne Baretter", 5. maj 1969. Dette bekræfter umiddelbart PET's efterfølgende formodninger.

183 PET, emnesag: Notits vedr. DKU's aktioner mod filmen "De grønne baretter", 5. maj 1969.

kerne af motorcykelentusiaster, de "Vilde Engle", troppede op foran biografen i forventning om ballade. "Englene" var også motiveret af generel afsky for venstrefløjsgruppernes aktioner og holdninger. Konfrontationerne udviklede sig, og politiet måtte afspærre nogle hundrede meter af Vesterbrogade i et par timer, indtil optøjerne ebbede ud omkring midnat.¹⁸⁴

Dagen efter oplyste en af PET's kilder, at aktivistkredse den efterfølgende dag planlagde store demonstrationer på samme tidspunkt som dagen før.¹⁸⁵ De "Vilde Engle" troppede talstærkt op foran biografen, inden aktivisterne ankom, og venstrefløjsaktivisterne fik således en varm velkomst. Englene udså sig enkelte mindre aktivistgrupper, som efterfølgende blev overfaldet med motorcykelkæder og fik brændt deres faner. Først et par timer senere, ved 20.30-tiden, skred politiet ind og skilte grupperne ad, hvilket pressen kritisk bemærkede den følgende dag.¹⁸⁶ I Land og Folk blev de "Vilde Engle" kaldt "Læderhippoer": "Englene" var klædt i læder og bar hjelme med nazistiske symboler.

Den 7. maj 1969 deltog ca. 200 aktivister i et møde i de psykologistuderendes lokaler i Fiolstræde for at planlægge nye aktioner. På mødet blev "Aktionskomitéen af 7. maj 1969" stiftet, og det fire mand store arbejdsudvalg bestod blandt andet af det velkendte medlem af Revolutionær Aktion Jan Michaelsen samt den tidligere trotskist og nu aktive "Rødgardist" Finn Ejnar Madsen. Efter forslag fra aktionskomitéen vendte aktivisterne tilbage til biografen ved 21.30-tiden for at støde sammen med både "Vilde Engle" og politi.¹⁸⁷ En af PET's kilder underrettede telefonisk PET om dannelsen af aktionskomitéen. PET modtog samtidig fra en anden kilde oplysninger om fornyet aktivitet fra DKP's side. Igen understregede PET det bemærkelsesværdige i dette initiativ, da det ikke var typisk for DKP at indlede samarbejde med øvrige grupper, og mindst af alle den trotskistiske Fjerde Internationale.¹⁸⁸

184 *Information*, 6. maj 1969, og PET, emnesag: "Redegørelse vedr. urolighederne i forbindelse med SAGA-bios forevisning af filmen "De grønne Baretter"", 13. maj 1969.

185 PET, emnesag: "Indberetning vedr. Demonstrationer og aktioner ved og i SAGA biografen (...) den 6. maj".

186 *Berlingske Tidende, Ekstra Bladet, Land og Folk og Politiken*, 7. maj 1969. *Politiken* arrangerede et dobbeltinterview med en demonstrant og lederen af de Vilde Engle, og her indrømmede Englen, at "politiet var ret passive."

187 PET, emnesag: "Vedr. Aktionskomitéen af 7. maj 1969", 8. maj 1969.

188 PET, emnesag: "Vedr. Aktioneringen mod den amerikanske film "De grønne Djævle", der vises i SAGA bio", 8. maj 1969.

På filmens fjerde dag, den 8. maj 1969, offentliggjorde biografdirektøren, at aftenens forestilling ville blive den sidste. Alligevel mødte både aktivister og ”Vilde Engle” op og tørnede igen sammen. Ifølge PET’s sammenskrivning af begivenhedsforløbet var begge grupper denne aften dog mest drevet af hævnlyst. Det fremgår også af sammenskrivningen, at filmen blev taget af plakaten, fordi biografledelsen frygtede ”Aktionskomitéen af 7. maj 1969” og dens ledelse. Desuden fremgår det, at oplysninger om komitéen og dens ledelse blev registreret i PET’s arkiv. Sammenfattende var det PET’s egen vurdering, at politiets beherskede, men dog effektive indsats havde gjort det muligt at holde optøjerne på et niveau betydeligt under ”gadekamp-stadiet”. I løbet af de fire dage var 30 personer, primært aktivister, blevet anholdt.¹⁸⁹

Bombesager

I løbet af 1960’erne var Danmark genstand for en række bombesprængninger og forsøg herpå, der af PET blev sat i forbindelse med trotskisterne. Som nævnt ovenfor i beskrivelsen af trotskisternes såkaldte Spaniensarbejde havde trotskisterne i første halvdel af tiåret anvendt vold og uro som en del af den politiske praksis. Ifølge PET’s oplysninger videreførte trotskisterne denne praksis i midten og sidste halvdel af 1960’erne.

Randers-bombe-sagen

Mest kendt er den såkaldte Randers-bombe-sag. Baggrunden var, at der i marts måned 1965 skulle afholdes en militærøvelse i området omkring Randers. Foruden danske militære enheder skulle britiske og vesttyske soldater deltage. I Danmark vakte øvelsen en del modstand. Hos den ældre generation var det erindringen om den tyske besættelse, der gav mindelser, mens en del af den yngre generation mest synes at have stillet sig kritisk til det danske alliancetilhørsforhold. Randers-bombe-sagen bestod i, at en trotskistisk aktivist, Søren Kanstrup, der var bosiddende i København, kort tid før militærøvelsen skulle finde sted rejste til Jylland, hvor han ifølge PET’s oplysninger planlagde at bringe en bombe til sprængning i et øvelseshovedkvarter. Planen mislykkedes imidlertid, da bomben ved et uheld blev bragt til sprængning i en bygning, hvor Kanstrup havde

¹⁸⁹ PET, emnesag: ”Vedr. Uroligheder i forbindelse med SAGA-Bios forevisning af filmen ”De grønne Djævlae.”

taget ophold. Sagen vakte betydelig opsigt. For det første var eksplosionen af et sådant omfang, at den nævnte bygning næsten faldt sammen. For det andet kom en mindreårig dreng til skade. Efter at bomben var bragt til sprængning, anholdt politimyndighederne Søren Kanstrup, der foruden at være trotskist også var et fremtrædende medlem af SOAK, der som nævnt var en trotskistisk dækorganisation. Ved Randers Byret blev Kanstrup idømt 60 dages fængsel for overtrædelse af våbenloven. Dommen blev stadfæstet af Vestre Landsret.¹⁹⁰

Efterfølgende blev det i Land og Folk hævdet, at Kanstrup havde arbejdet for politiet. Dette var begrundet i en oplysning om, at politiet forud for bombesprængningen skulle være blevet varslet om, at Kanstrup var i besiddelse af en kuffert med sprængstoffer, men at politiet havde undladt at anholde ham. Også Kanstrups forsvarer, kommunisten Carl Madsen, fremførte et synspunkt om, at PET skulle have haft viden om bombesprængningen, som politiet valgte ikke at udnytte.¹⁹¹ På baggrund af det foreliggende materiale kan det ikke dokumenteres, at Kanstrup skal have været politiprovokatør, og det forekommer heller ikke sandsynligt. PET gjorde således en betydelig indsats for at opklare forløbet omkring bombesprængningen. Desuden fremgår det af oplysninger i PET's arkiv, at Kanstrup efterfølgende redegjorde for sagsforløbet over for Revolutionære Socialisters forretningsudvalg i maj 1965. Oplysningerne stammede antagelig fra en rumaflytning. Kanstrup forklarede, at det oprindeligt havde været hans og to andre personers hensigt at sprænge hovedkvarteret i luften. Kanstrup formulerede det med ordene:

”Kører derfra ud til – hvad er det nu det hedder – HAMMERSHØJ, hvor øvelses hovedkvarteret ligger i Hammershøj Kro, med det for øje at gå ind på en bondegård og fylde benzin i plastikdunken og binde jernrøret ved blandingen af produktet og

190 Ovenstående er baseret på PET, emnesag: ”Rapport vedr. eksplosion i ejendommen Slotsgade 16, Randers, 18. marts 1965”, 19. marts 1965; PET, emnesag: ”Rapport vedr. eksplosion i ejendommen Slotsgade 16, Randers, 18. marts 1965”, 20. marts 1965. JM, ujournaliseret: ”Notits vedrørende Søren Herbert Kanstrup”, 27. marts 1965. Udskrift af Dombogen for Vestre Landsret, den 24. september 1965, sag nr. 738/1965. Randers-bombe-sagen er omtalt i ”Hov det må I ikke”. Samtale med Jørgen Schytte og Pelle Bull”, Bente Hansen, Jesper Høm, Gregers Nielsen, Roald Pay og Jørgen Schytte (red.), *Dengang i 60'erne – billeder fra dengang, tekster fra i dag* (Gyldendal, 1979), s. 86-94. Se også Johs. Nordentoft og Søren Hein Rasmussen, *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen 1960-1972*, s. 77-78; Knud Holt Nielsen, *Giv mig de rene og ranke... Danmarks Kommunistiske Ungdom 1960-1990* (Upubliceret ph.d.-afhandling, 2007), s. 27-28.

191 PET, personsag: ”Vedr.: Advokat Carl Madsen's angreb på politiet i sagen vedr. eksplosionsbranden i Randers d. 18/3-1965 kl. 18.00 under den dansk-vesttyske militærøvelse”.

så en væge i dunken, og det skulle så anbringes i den mørklagte kro, selv om der altså ikke kunne ske andet end materiel skade ... Årsagen til at vi opgav var så den, at da vi i sidste omgang patruljerede igennem HAMMERSHØJ, var der to betjente foran kroen. Det vil altså sige, at så længe der var lys, var der ingen bevogtning, og vi havde ingen interesse i at kaste det ind, hvis der var mennesker i gæsterummene eller alt det der, men når der så var lukket, stod der to betjente foran kroen. Så opgav vi det der med kroen og kørte tilbage...”¹⁹²

Kanstrup og de to andre personer opgav således deres forehavende, da de opdagede, at hovedkvarteret var bevogtet. Over for forretningsudvalget kunne Kanstrup ikke give noget udtømmende svar på, hvorfor bomben var blevet bragt til sprængning. Men han forklarede, at han ikke havde været ene om at fremstille bomben.¹⁹³

Den kommunistiske forsvarsadvokat Carl Madsen var under den kolde krig en af den yderste venstrefløjs foretrukne advokater. Madsen, der her ses ved Københavns Byret, forsvarede trotskisten Søren Kanstrup, efter at han i 1965 havde bragt en bombe til sprængning i Randers.

¹⁹² PET, emnesag: ”Notits: vedr. Forretningsudvalgsmøde i den danske sektion af IV. Internationale afholdt 6. maj 1965”, 12. maj 1965. En trotskist har over for Kommissionen udtalt, at Kanstrup oprindeligt havde til hensigt at bringe bomben til sprængning, så at et antal officerer skulle dræbes, men at Kanstrups advokat, Carl Madsen, frarådede at fortælle den historie, da den ville medføre en længere fængselsstraf. Kommissionens arkiv: Notits vedr. samtale med [-].

¹⁹³ PET, emnesag: ”Notits: vedr. Forretningsudvalgsmøde i den danske sektion af IV. Internationale afholdt 6. maj 1965”, 12. maj 1965. En trotskist har over for Kommissionen udtalt: ”[-] tror ikke et øjeblik på antydningerne om, at Kanstrup skulle være plantet af politiet. Det er nok rygter, der er kommet fra kommunistisk side ...”. Kommissionens arkiv: Notits vedr. samtale med [-].

Materialet fra møderne i Revolutionære Socialisters forretningsudvalg viste ifølge en PET-notits fra juni 1965, at sektionen ikke havde stået bag ”den planlagte sprængning, men at enkelte af sektionens medlemmer – uden forretningsudvalgets viden har tilrettelagt sprængningen”. Derpå hed det i notitsen ”Forretningsudvalget erklærede sig tilfreds med den af Kanstrup afgivne redegørelse for begivenhederne i Randers og godkendte i princippet aktionen, men ikke dens ”kluntede” udførelse”.¹⁹⁴ Det skal dog nævnes, at en trotskist over for Kommissionen har omtalt ”bomben i Randers” som det rene ”gak gak”.¹⁹⁵

Attentat mod USA's ambassade?

PET's arkiv rummer oplysninger om endnu sag, hvor politiet anholdt en trotskist, der syntes at have haft til hensigt at bringe en bombe til sprængning. Historien var, at politiet på Frederiksberg i sommeren 1965 modtog et anonymt tip om, at et medlem af SOAK var i besiddelse af sprængstof, som han planlagde anvendt under et nært forestående attentat mod den amerikanske ambassade. Bombesprængningen skulle angiveligt signalere en protest over for USA's krigsførelse i Vietnam. Politiet ransagede derpå et tilholdssted for trotskisterne, og kort efter anholdt efterretningstjenesten den omhandlede trotskist, som var i besiddelse af 150 gram dynamit. I samme lokale som den anholdte befandt der sig tre andre trotskister, der alle angav ikke at være vidende om sprængstoffets eksistens.¹⁹⁶ Den anholdte medgav efterfølgende, at han var i besiddelse af dynamit, men erklærede ikke at vide, hvor han havde det fra, andet end at han havde modtaget den i en rus under et ophold i Sverige. Ej heller, hævdede den anholdte, vidste han, hvad dynamitten skulle være benyttet til. Den anholdte blev efterfølgende dømt for overtrædelse af våbenloven. Dommen blev gjort betinget med en prøvetid på tre år under nærmere vilkår (afvænningskur for spiritusmisbrug under tilsyn af Dansk Forsorgsselskab).¹⁹⁷

194 PET, emnesag: ”Notits: Demonstrationerne mod militærøvelsen ”Black Colour IV” i tiden 16/3 – 20/3 1965 ved Randers”, 3. juni 1965. Et års tid senere formulerede Revolutionære Socialister sig om sagen. I skriftet *Socialistisk Information* tog Revolutionære Socialister afstand fra en såkaldt ”smædekampagne” udført af *Land og Folk* mod Kanstrup og Revolutionære Socialister. Nu – i 1966 – anførte den danske sektion af Fjerde Internationale, at det skulle have været ”højreorienterede mod-demonstranter”, der skulle have stået bag Randers-bomben.

195 Kommissionens arkiv: Notits vedr. samtale med [-].

196 PET, personsag: ”Ekstrakt-afskrift, vedr. notits PET af 27/7-63 [skal antagelig være -65] vedr. påtænkt sprængstoffattentat mod den amerikanske ambassade”, udateret.

197 Dommen omfattede forsøg på ulovlig indtrængen og ildspåsættelse af en lejlighed i forbindelse med et jalousidrama inden for vennekredsen. PET, personsag: Notits [vedr. -], 21. juli 1965.

Dagen efter anholdelsen afholdt Revolutionære Socialister et møde, hvor anholdelsen blev drøftet. Ifølge PET's referat af mødet, der var baseret på en rumaflytning, var hverken Revolutionære Socialister eller de tre andre tilstedeværende trotskister vidende om, at den anholdte havde været i besiddelse af dynamit. Imidlertid, fremgår det af referatet, var sektionen mere foruroliget over, at politiet havde kendskab til sprængstoffet, end over de planer den anholdte skulle have haft om at sprænge den amerikanske ambassade i luften.¹⁹⁸ Det fremgår således af PET's aflytning, at organisationen undlod at ekskludere den anholdte. Organisationens væsentligste bekymring i forbindelse med denne og den ovenfor nævnte Randers-bombe-sag var, at disse skadede "såvel sektionen som de venstreorienterede kredse mere, end [de, anm.] havde gavnet dem."¹⁹⁹ Sektionen tog ikke afstand fra handlingerne.²⁰⁰

Som opfølgning på de ovenfor nævnte bombesager videreførte PET efterforskningen af trotskisterne og brugen af sprængstoffer. Et af de spor, som PET havde at arbejde med, var, at den anholdte fra Frederiksberg havde været i besiddelse af opskrifter til fremstilling af bomber. Efterforskningen viste imidlertid, at han ikke selv havde fremstillet disse recepter, men at de var bragt til veje af en navngiven tredjeperson, der læste kemi på et af landets universiteter. Da PET afhørte denne, erklærede han imidlertid, at han intet ulovligt havde foretaget sig. Således var de forskellige recepter blot afskrifter af lærebøger. I øvrigt havde han alene skrevet recepterne af, for at "kunne prale med en vis viden om sprængstoffer over for kammeraterne i SOCIALISTISK AKTION", hed det i et PET-notat fra august 1971. I samme notat blev det forklaret, at den unge kemistuderende havde været sat i forbindelse med bombeattentatet mod Spies' rejsebureau i februar 1965, en eksplosion uden for det spanske vicekonsulat i Århus i samme måned samt den ovenfor omtalte bombesprængning i Randers i marts 1965.²⁰¹ Af andet kildemateriale i PET's

198 PET, personsag: "Vedr. Lukket sektionsmøde i IV. Internationale tirsdag den 29/6-1965", 6. juli 1965.

199 PET, personsag: "Ekstrakt-afskrift, vedr. generalforsamling i den danske sektion af IV. Internationale den 31. oktober 1965 i Folkets Hus, Rømersgade 22", 12. november 1965.

200 Trotskisternes arkiver vidner dog om, at nogle medlemmer forlod den danske sektion af Fjerde Internationale som følge af bombesagerne, der karakteriseredes som udemokratiske og modproduktive. Se skrivelse i ABA: arkiv nr. 2307, ks. 1; jf. ABA: arkiv nr. 2304, ks. 47.

201 PET, emnesag: "Vedr.: IV. Internationale – fremstilling af sprængstoffer", august 1971. Jf. også JM, ujournaliseret: "Notat vedr.: Fremstilling og anvendelse af sprængstoffer, brandbomber, sabotage-handlinger etc., anvendt af og udført af venstreekstremistiske – især trotskistiske – kredse her i landet", 1. november 1971.

arkiv fremgår det, at samme person havde været involveret i en brand i Esbjerg februar 1965.²⁰²

Trotyl-sagen

Afslutningsvis skal den i samtiden opsigtsvækkende ”trotyl-sag” skitseres i hovedtræk på baggrund af de i PET’s arkiv beroende akter. Ifølge PET var historiens baggrund den, at omtrent 100 trotskister i 1969 havde planlagt at foranstalte uro under årets Rebildfest. Selv om trotskisternes ambitioner havde været betragtelige, var det lykkedes politimyndighederne at begrænse aktiviteterne. Da politiet efterfølgende gjorde sagen op, konstateres det, at det kun var lykkedes aktivisterne at kaste nogle røg- og stinkbomber, selv om der forelå dokumentation for, at der havde været planer om mere vidtgående uro.²⁰³ Ifølge en PET-rapport fra slutningen af 1969 opfattede trotskisterne selv indsatsen i Rebild som ”en umiskendelig fiasko”, og derfor var en kreds trotskister efterfølgende begyndt at fremme koordineringen af fremtidige aktioner mellem på den ene side den militante trotskistiske dækorganisation Revolutionær Aktion og på den anden side SUF i Århus. I sidstnævnte organisation var der en fraktion – Realistiske Revolutionære Socialister (RRS) – der ifølge PET’s oplysninger nærede sympati for trotskismen, og som fungerede som brobygger mellem RA og SUF.²⁰⁴

I oktober 1969 modtog PET fra to af hinanden uafhængige kilder oplysninger om, at danske trotskister forberedte voldelige aktioner mod to virksomheder, hvis produktion blev aftaget af blandt andet USA og anvendt i Vietnamkrigen. Det handlede om en aktion med ”hårde” midler mod firmaet Therma samt en militant aktion mod virksomheden DISA (Dansk Industri Syndikat A/S). Ifølge en af de to kilder havde to SUF’ere, der blev nævnt ved navn, kontakt til en tredje person med ansættelse i forsvaret. Denne havde efter forlydende givet tilsagn om at skaffe fem kilo trotyl.²⁰⁵ Det var med udgangspunkt i disse oplysninger, at

202 PET, D-004-004-00007: Fjerde Internationale, dansk sektion, 8. marts 1965. JM, ujournaliseret: Notat vedr.: Fremstilling og anvendelse af sprængstoffer, brandbomber, sabotagehandlinger etc., anvendt af og udført af venstrestremtiske – især trotskistiske – kredse her i landet, 1. november 1971.

203 PET, emnesag: ”Vedr.: Århusiansk aktivistgruppes tyveri af sprængstof m.v.”, 20. november 1969.

204 Ibid.

205 PET, emnesag: ”Notits vedr. oplysninger om påtænkt attentat mod det århusianske firma ”Therma”, som SUF, Århus har planer om at gennemføre evt. ved brug af sprængstoffer”, 27. oktober 1969. PET, emnesag: ”Notits vedr. Revolutionær Aktions planer om attentat mod DISA = Dansk Industri Syndikat A/S”, 27. oktober 1969.

politiet omkring månedsskiftet oktober-november 1969 anholdt otte personer på mellem 19 og 24 år. Flere af de anholdte var medlemmer af den århusianske afdeling af SUF, heraf tilhørte fire den ovenfor nævnte fraktion RRS. En person kom fra København.²⁰⁶

VKR-regeringen blev forud for anholdelserne oplyst herom, og fra regeringens side blev det besluttet at informere pressen. Ifølge daværende justitsminister Knud Thestrups dagbogsoptegnelser var det forsvarsminister Erik Ninn-Hansen, der foreslog pressen underrettet.²⁰⁷ Efterfølgende bragte medierne talrige artikler omhandlende den såkaldte "trotyl-bande", som de unge mennesker snart blev kaldt. I Berlingske Tidende hed det, at de anholdte havde planer om at foranstalte attentater mod militære anlæg, og det blev nævnt, at "den kendte københavnske demonstrantleder Jan Michaelsen" var en af de anholdte.²⁰⁸ Desuden fremgik det, at en af de personer, der befandt sig i politiets varetægt, havde haft forbindelse til den i samtiden meget opsigtsvækkende Kejsergade-sag, der drejede sig om, at Forsvarets Efterretningstjeneste havde haft en lyttecentral placeret i Kejsergade i København. Da denne central blev afsløret af en række studerende, kom såvel FE som PET under et betydeligt politisk pres. Eftersom der angiveligt eksisterede et personsammenfald mellem Kejsergade-sagen og trotyl-sagen, blev det en udbredt opfattelse, at myndighederne – med journalist Torben Kroghs ord – havde forsøgt en "rehabilitering af de forenede efterretningstjenester oven på Kejsergade-fiaskoen". Uanset hvor overbevisende den vurdering var, fremstod Krogh, som han selv påpegede, dog ikke som noget sandhedsvidne, idet han som redaktør af Information, der havde bragt en artikel, som politiet havde beslægtet, selv stod "anklaget" i forbindelse med Kejsergade-sagen.²⁰⁹

Hvad angik politiets efterforskning, blev det dokumenteret, at de anholdte var i besiddelse af en række remedier til produktion af røgbomber og bomber, herunder fem kilo trotyl samt en række detonatorer, der var stjålet fra et militærdepot i Viborg af en person med ansættelse i forsvarret.²¹⁰ Da der imidlertid ikke eksisterede noget skriftligt vidnesbyrd fra de involverede personer, der entydigt godtgjorde, at aktivisterne havde haft til hensigt at benytte trotylet i en

206 Se til eksempel Torben Krogh, *Anslag mod statens sikkerhed. Efterretningssagerne 1969-71* (Rhodos, 1971), hvori også dele af den samtidige offentlige debat er gengivet.

207 RA, Knud Thestrups privatarkiv. Dagbog, 1. november 1969.

208 *Berlingske Tidende* citeret efter Torben Krogh, *Anslag mod statens sikkerhed*, s. 19.

209 Torben Krogh, *Anslag mod statens sikkerhed*, s. 21.

210 PET, emnesag: Politirapport, 1. november 1969.

specifik sammenhæng, blev afhøringerne af de anholdte vigtige for politiets og anklagemyndighedens videre arbejde. Knap tre uger efter anholdelserne vurderede politiet, at der på baggrund af afhøringerne ”ingen holdepunkter” var for formodningerne om, at sprængstofferne skulle være taget i anvendelse ved sabotage mod Therma og DISA. Det eneste, en af de anholdte ville medgive, var, at der i den århusianske afdeling af SUF havde været planer om at udføre en løbeseddelaktion, hvis mål var at udstille Therma som havende en ”andel” i ”USAs imperialistiske krig i Vietnam”.²¹¹ Overhovedet nægtede samtlige anholdte, at der havde eksisteret konkrete planer om at tage det stjålne trotyl i anvendelse. Når det angik spørgsmålet om, hvorfor de anholdte var i besiddelse heraf, havde tre af de anholdte erklæret, at det skulle gemmes til ”en revolutionær situation, hvor der i givet fald kunne findes anvendelse for det.” Det nærmeste politiet kom en opklaring af, hvilke planer der havde været med røgbomberne, var, at en af de anholdte udtalte, at disse muligvis skulle have været anvendt under Rebildfesten i 1970, idet formålet skulle være at gøre demonstrationerne mere virkningsfulde.²¹²

At de anholdte afviste at have haft konkrete planer med sprængstoffet fik til følge, at anklagemyndigheden under den efterfølgende retssag undlod at forfølge spørgsmålet om de anholdtes intentioner, men i stedet fokuserede på spørgsmålet om tyveri og hæleri. Retssagen resulterede afslutningsvis i, at den i forsvarret ansatte person, der havde stjålet trotylet, blev idømt fire måneders ubetinget fængsel for tyveri af våben fra forsvarret og ulovlig besiddelse af våben, mens seks andre blev idømt betingede domme med en prøvetid på tre år for hæleri og overtrædelse af våbenloven.²¹³ Den sidste – Jan Michaelsen, der var blevet omtalt i Berlingske Tidende – fik senere medhold i en erstatningssag, hvor han blev tilkendt 2.000 kr. i erstatning for uberettiget varetægtsfængsling.²¹⁴

Afhøringerne førte imidlertid til opklaring af en anden sag: I første halvdel af oktober 1969 var IBM's lokaler i Århus blevet bemalet, og der var blevet omdelt løbesedler med slagord om den amerikanske imperialisme. Politiets efterforskning godtgjorde, at fem af de afhørte var gerningsmænd til denne aktion.²¹⁵

211 PET, emnesag: ”Vedr.: Århusiansk aktivistgruppes tyveri af sprængstof m.v.”, 20. november 1969.

212 Ibid.

213 Udskrift af dombogen for straffesager for Århus By- og Herredsret, 9. afdeling, straffesag nr. 173-9/1969, 19. marts 1969.

214 PET, personsag: Notits vedr. Jan Michaelsen, 11. december 1970. ”Trotylhovedmanden’ tilkendt erstatning”, *Land og Folk*, 11. december 1970.

215 PET, emnesag: ”Vedr.: Århusiansk aktivistgruppes tyveri af sprængstof m.v.”, 20. november 1969.

Opklaringen af bemalingsaktionen fik betydning for trotyl-sagens efterliv, for undervejs i det ovenfor skitserede forløb kom nogle af de anholdte under vejrs med, at nogle af PET's oplysninger kunne føres tilbage til en meddeler med forbindelser til SUF. Når dette syntes klart, hang det især samme med, at en af de personer, der havde deltaget i bemalingen af IBM's lokaler, ikke figurerede i anklageskriftet, skønt han havde været med til at udføre aktionen. Desuden var det bemærkelsesværdigt, at denne person udelukkende var omtalt ved fornavn i politiets afhøringsrapporter. I forlængelse heraf var de anholdte blevet opmærksomme på, at den person, de mistænkte for at være meddeler, syntes at være medlem af en højreorienteret forening kaldet Frihedsalliancen. Som sådan bestod de anholdtes mistanke i, at en højreorienteret person havde infiltreret SUF for derpå at meddele politiet om SUF'ernes aktiviteter. Under retssagen forsøgte Jan Michaelsens forsvarer at indkalde den pågældende person som vidne. Dette blev imidlertid afvist med en henvisning til, at anholdelsen af Michaelsen var foretaget på baggrund af oplysninger, politiet var kommet i besiddelse af under en ransagning hos en af de øvrige anholdte og ikke på baggrund af oplysninger fra omtalte person.²¹⁶ Efter domsafsigelsen opstod der dog i venstreorienterede miljøer en række rygter om, hvem "trotylstikkeren" var, og på Århus Universitet blev der ophængt plakater med et fotografi af den påståede meddeler.²¹⁷

Efter at sagen var afsluttet, gjorde flere af aktivisterne en betydelig indsats for at overbevise det omgivende samfund om, at de havde været udsat for juttitsmord. Det mest opsigtsvækkende eksempel herpå var, da Jan Michaelsen i januar 1971 i *Søndags-Aktuelt* skrev om det "kafkaske mareridt", det havde været at gennemleve trotyl-sagen.²¹⁸ Andre af de involverede oplevede omgivelsernes sympati. F.eks. modtog en af dømte efterfølgende en præmie fra Viby Amts-

216 PET, emnesag: "Rapport vedrørende fængslede Jan Michaelsen", 8. november 1969. Samme sted, samme rapport kontinueret 10. november. PET, emnesag: Notits fra Politiets efterretningstjeneste regionsafdelingen Århus, 30. november 1970. Samme sted, kopi af brev fra Jørgen Jacobsen til Århus By- og Herredsret 9. afdeling, 20. november 1970.

217 Afsløringen af den såkaldte "trotylstikker" er omtalt i blandt andet Mads Nissen Styrk, Poul Smidt m.fl., *Efterretningstjeneste på udflugt. Kasper Neergaard-sagen*, s. 13-20. Flere af de involverede i sagen anførte efterfølgende, at den ovenfor omtalte person, der angiveligt skulle have været meddeler for politiet, ikke var blevet straffet for sin medvirken ved bemalingsaktionen af IBM's bygning. Dette er ikke korrekt. Den pågældende blev i 1970 idømt 20 dagbøder a 30 kroner. Se hertil PET, emnesag: Udskrift af retsbogen for straffesager for Århus by- og herredsret 9. afdeling, 25. marts 1970.

218 Se *Søndags-Aktuelt*, 3. januar 1971; jf. Torben Krogh, *Anslag mod statens sikkerhed*, s. 29.

gymnasium. Rektor udtalte, at præmien skulle ses i lyset af præmiemodtagerens ”energiske indsats” på den politiske venstrefløj.²¹⁹

Det er vanskeligt for Kommissionen at have nogen entydig vurdering af, hvorvidt de unge mennesker, der udgjorde den såkaldte ”trotyl-bande”, havde haft konkrete hensigter om at anvende bombesprængninger som del af den politiske kamp. Imidlertid står det klart, at de pågældende havde anskaffet sig trotylet og en række andre remedier til fremstilling af bomber. Det står tilsvarende klart, at trotskister tidligere havde anvendt bombesprængninger og uro som del af den politiske kamp. Og det står klart, at en af de unge vedkendte sig, at trotylet måske skulle være taget i anvendelse på et senere tidspunkt. Som sådan afspejlede trotyl-sagen et basalt vilkår for PET’s virksomhed i forholdet til trotskisterne: Såfremt tjenesten valgte at optræde som et præventivt politi, risikerede PET at beviset på den planlagte forbrydelse ville gå tabt. Og kunne PET under en påfølgende retssag ikke dokumentere, at de pågældende personer havde haft konkrete planer om en forbrydelses gennemførelse, da ville kritikere kunne fremstille det således, at PET enten havde overreageret eller begået justitsmord. En anden mulig tolkning kunne imidlertid være, at tjenesten havde udvist rettidig omhu og forhindret en forbrydelses gennemførelse. En sådan tolkning kunne imidlertid være vanskelig at dokumentere. I den konkrete sag blev vilkårene for PET’s arbejde yderligere vanskeliggjort af, at forsvarsminister Erik Ninn-Hansen efter det foreliggende at dømme antagelig havde søgt at koble trotyl-sagen sammen med Kejsergade-sagen på en sådan måde, at det imod hensigten kom til at belaste PET’s omdømme.

Sammen med Kejsergade-sagen bidrog trytol-sagen, Kasper Neergaard-sagen (mere herom nedenfor) og en sag, hvor PET havde henvendt sig til en ungdomspolitisk organisation, til, at FE og PET kom under et betydeligt offentligt pres i årene omkring 1970.²²⁰ Dette må for PET antages at have været den væsentligste konsekvens af trotyl-sagen.

²¹⁹ PET, emnesag: Indberetning vedrørende [-].

²²⁰ Om emnet se Kommissionens beretning, bind 10.

6. KILDER OG DE OVERVÅGEDE MILJØER I 1960'ERNE

PET's oplysninger om den danske sektion af Fjerde Internationale var i første halvdel af 1960'erne væsentligst opnået gennem kilder, der havde infiltreret det trotskistiske miljø. Frem til 1966 blev kontakten til kilder i de politiske miljøer varetaget af Københavns Politis efterretningsafdeling (KE), eftersom denne stod for den operative del af efterretningsarbejdet, det vil sige indhentning af oplysninger om de overvågede miljøer til PET.²²¹

I 1971 udfærdigede PET en redegørelse omhandlende nogle af de vilkår, der gjaldt for PET's overvågning af trotskistiske miljøer. Det fremgik, at efterretningstjenestens viden om trotskisternes virksomhed gennem årene væsentligst var bragt til veje gennem indslusning af kilder i trotskistiske miljøer, men at sådanne kilder typisk havde en meget kort funktionstid. Dels var det meget tidskrævende at være kilde i de trotskistiske miljøer, dels var det behæftet med stor risiko. Dertil kom, at det for PET var forbundet med betydelige vanskeligheder at skaffe egnede personer, der kunne og turde "løbe den betydelige risiko, der ifølge sagens natur er forbundet med slig virksomhed". Endvidere havde man konstateret, at trotskisterne havde nedsat en såkaldt "kontrolkommission", hvis væsentligste opgave bestod i at forhindre "indslusning af agenter." Ovenstående forhold havde den følgevirkning, at PET i forsommeren 1971 ikke havde nogen velplacerede kilder i kernen af den danske sektion. Det var derfor en vurdering: "Vanskelighederne ved at placere og bevare en person i sektionens kerne er således uhyre store."²²² En anden måde, PET kunne skaffe sig oplysninger om trotskisternes virke på, var at indhente retskendelse til at foretage aflytning af trotskisters telefonsamtaler. Sådanne kendelser havde PET da også indhentet gennem

²²¹ Se Kommissionens beretning, bind 4.

²²² PET, mnemesag: IV. Internationale. Verdensorganisationen. "Notat", 18. maj 1971.

årene, men – hed det – værdien af aflytningerne havde oftest været ringe, idet trotskisterne i almindelighed var meget sikkerhedsbevidste. Derfor undlod de sædvanligvis at udtale sig om ulovlige forhold i telefonen. Notatet mandede ud i et ønske om at foranstalte rumaflytning.²²³

Det ovenfor refererede notat illustrerer en del af de vanskeligheder, som PET var konfronteret med i overvågningen af danske trotskistiske miljøer, navnlig i 1960'erne, men også i 1970'erne. Det vil fremgå nedenfor, at PET i 1960'erne anvendte kilder fra højreorienterede kredse i forsøget på at opnå viden om de trotskistiske miljøer. I den forbindelse bemærkes det, at PET's indhentningsvirksomhed var et centralt og almindeligt anerkendt virkemiddel under forudsætning af, at meddelelsen under sin indsamling af oplysninger ikke benyttede sig af ulovlige midler.²²⁴ At være kilde for en efterretningstjeneste kunne imidlertid være en risikofyldt og anstrengende beskæftigelse. Når kilden befandt sig på den modsatte side af det politiske spektrum og på eget initiativ infiltrerede modparten, blev kildens motiv vigtigt for vurderingen af de oplysninger, der fremkom.

Demokratisk Alliance

I efteråret 1962 sluttede en kreds af ungdomspolitikere sig sammen i en forening kaldet Demokratisk Alliance (DA). Initiativtagerne kom fra Konservativ Ungdom (KU) og fra Uafhængig Ungdom (UU), der var partiet De Uafhængiges ungdomsafdeling. Foreningens egne tryksager erklærede, at der var tale om en forening, der støttede det danske alliancemedlemskab. Desuden var foreningen ifølge egne udsagn imod enhver form for diskriminering, hvad enten det gjaldt race, tro eller politisk overbevisning. I en amerikansk ambassadeindberetning fra begyndelsen af 1963 hed det, at den direkte anledning til foreningens etablering var ungdomspolitikeres kritik af én af tidens mere fremtrædende folkelige bevægelser: Kampagnen mod Atomvåben.²²⁵ Denne gjorde sig i samtiden især

²²³ Ibid.

²²⁴ Om emnet se Kommissionens beretning, bind 4.

²²⁵ NA, RG 59, subject-numeric-file, 1963, POL.DEN., box 3887, Department of state airgram, Embassy's A-556, subject: "Democratic Alliance Wins Substantial Support", 13. February 1963; jf. PET, emnesag: "Notits Demokratisk Alliance", september 1963.

bemærket gennem en række atommarcher, hvor tusinder af mennesker protesterede mod den tiltagende atomare oprustning i såvel Øst som Vest.²²⁶

PET modtog de første oplysninger om Demokratisk Alliance i begyndelsen af 1963. Det fremgik, at foreningen ikke alene tog til genmæle mod kernevåbenmodstandere, men også måtte opfattes som en propagandaorganisation, der sigtede mod at oplyse kritisk om deres politiske modstandere. Ifølge en af PET udfærdiget notits om foreningen var det to personer, blandt andre Henning Jensen, der stod bag foreningens etablering.²²⁷ Disse to personer var ikke ukendte af PET. Året forinden – i 1962 – havde der været et indbrud i Kampagnen mod Atomvåbens lokaler. Under den påfølgende efterforskning var politiet blevet opmærksom på de to personer, og en del indicier pegede på, at de kunne være ansvarlige for indbruddet. Imidlertid manglede efterforskerne dokumentation for at kunne bevise, at de var skyldige, og derfor valgte politiet at henlægge sagen.²²⁸ Kort tid efter havde den for efterforskningen ansvarlige kriminalassistent ifølge en af de pågældende henvendt sig og hvervet dem som meddelere.²²⁹

I hvilket omfang PET anvendte medlemmer af Demokratisk Alliance som meddelere er vanskeligt at afgøre på baggrund af de i PET's arkiv beroende akter. I sidste halvdel af 1970'erne førte Henning Jensen imidlertid en retssag mod Ekstra Bladet, der ifølge Jensen uretmæssigt havde beskyldt ham for at være involveret i overgreb mod SF. Under retssagen forklarede Jensen, at han i første halvdel af 1963 havde meldt sig ind i Revolutionære Socialister, men at det først var senere, han havde fået kontakt til PET. Ifølge Jensen havde han gennem et par år holdt PET orienteret om aktiviteterne i trotskistiske kredse for så vidt der var tale om "voldelige aktioner". Desuden forklarede Jensen, at han på et tidspunkt var blevet betroet opgaven at ordne Revolutionære Socialisters arkiv, og at han i den forbindelse havde fotokopieret en del akter, der oplyste PET om trotski-

226 Om Kampagnen mod Atomvåben se Johs. Nordentoft og Søren Hein Rasmussen, *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen 1960-1972*; Klaus Jørgensen, *Atomvåbnenes rolle i dansk politik* (Odense Universitetsforlag, 1973); *Danmark under den kolde krig*, bd. 2, s. 43-55. Om PET's overvågning af atomvåbenmodstandere i 1960'erne, se Kommissionens beretning, bind 10.

227 PET, emnesag: "Notits: Demokratisk Alliance", september 1963.

228 PET, emnesag: "Afd. E, Fortsættelse af sagen vedrørende indbruddet i Kampagnen mod Atomvåben's hovedkontor, Vendersgade 13, den 20/4-62 mellem kl. 0,00 og kl. 6,45", 8. maj 1962 (kontinueret 10., 12., 19., 21., og 25. maj samt 6. og 22. juni 1962).

229 PET, ujournaliseret sag: Udskrift af dombogen for Københavns Byrets afdeling 15, sag A 22 935/1977, redaktør Henning Jensen mod Chefredaktør Axel Sjølin m.fl., 1. september 1978, s. 20. Vedlagt brev til Ole Stig Andersen.

sternes ”overtrædelse af straffeloven”.²³⁰ Ifølge Jensen havde hans kontakt til PET været tættest i perioden mellem 1963 og 1965.²³¹

Henning Jensen havde i begyndelsen af 1963 meldt sig ind i den danske sektion af Fjerde Internationale for der at virke som meddeler for PET. Hans virke hæmmedes imidlertid af, at han i 1964 fra DKP's lokaler i Dr. Tværgade i København blev fotograferet, mens han på den modsatte side af gaden var på vej ind til Demokratisk Alliances landsmøde. Dermed opstod der i venstreorienterede kredse mistanke om Henning Jensens reelle politiske tilhørsforhold på den politiske højrefløj.²³² Det anvendte kildemateriale godtgør, at PET modtog oplysninger om trotskisterne fra endnu en kilde, der befandt sig i omkredsen af Demokratisk Alliance.²³³ På baggrund af de bevarede akter i PET's arkiv er det dog vanskeligt entydigt at vurdere, hvorvidt denne kilde leverede oplysninger direkte til PET, eller om hans oplysninger tilgik tjenesten via mellemmand.

Det er som nævnt vanskeligt at afgøre, i hvilket omfang ovenstående udsagn er dækkende for forbindelsen mellem Henning Jensen og PET. Således står det udokumenteret, om Jensen var hvervet som meddeler af PET, eller om han selv henvendte sig til tjenesten. Det fremgår heller ikke, i hvilket omfang – om noget – PET måtte have støttet Jensen i dennes virksomhed i trotskistiske kredse. Imidlertid turde det stå klart, at Jensen, der var medlem af en stærkt højreorienteret forening, leverede PET oplysninger om trotskisternes aktiviteter. Som sådan er forbindelsen mellem Henning Jensen og PET et eksempel på, at PET modtog oplysninger om trotskisternes virke via politiske modstandere. Det antages, at PET's interesse i at have forbindelse til Henning Jensen var, at denne var i stand til at give oplysninger om, hvem der stod bag de i samtiden opsigtsvækkende Spaniensaktioner (jf. ovenfor).

230 PET, ujournaliseret sag: Udskrift af dombogen for Københavns Byrets afdeling 15, sag A 22 935/1977, redaktør Henning Jensen mod Chefredaktør Axel Sjølin m.fl., 1. september 1978. s. 26-27. Samme sted. Udskrift af dombogen for Københavns Byrets afdeling H, sag A. 10798/1978: Redaktør Henning Jensen mod Chefredaktør Axel Sjølin m.fl., 2. marts 1979, s. 15-19.

231 Ibid.

232 Fotografiet er gengivet i *Under dække. Efterretninger om samspillet mellem NATO-politikere, efterretningstjenester og højre-ekstremistiske grupper – hvorledes borgerskabet inddæmmer revolutionen og bekæmper de revolutionære* (Demos, 1978), s. 133.

233 Diverse oplysninger i PET, emnekartotek: ”org. m.v.”

Operation Samson

I slutningen af 1960'erne fik PET en ny kilde i det trotskistiske miljø. Lige som Henning Jensen havde denne også forbindelse til højreorienterede kredse, men hvor Henning Jensen væsentligst synes at have bidraget med at oplyse politimyndighederne om trotskisternes aktiviteter i Danmark, blev den nye kilde involveret i en dobbeltagentoperation kaldet Operation Samson. Historien og dens baggrund er i korthed følgende:

I 1968 blev der etableret en forbindelse mellem PET og en person, der havde været medlem af Revolutionære Socialister i godt og vel to år. Ifølge en forhenværende medarbejder i PET var sammenhængen den, at personen havde henvendt sig til en PET-kontakt på et højrefløjstidsskrift kaldet *Reflex* for at fortælle, at danske trotskister benyttede sig af falske pressekort, ”så at de kunne komme ind alle vegne”.²³⁴ Kort tid efter kontaktede PET den pågældende, der indvilgede i at indlede et samarbejde.²³⁵ Op til hvervningen gjorde PET sig overvejelser om, hvorvidt der burde indledes et hvervningsforsøg. Det grundlæggende spørgsmål var, om personen var pålidelig. I den sammenhæng spillede det antagelig en rolle for PET's overvejelser, at kilden ikke alene var medlem af Revolutionære Socialister, men også at han tidligere havde haft forbindelse til den ledende danske nationalsocialist Svend Salicath, og at kilden undertiden meddelte sig i racistiske vendinger. PET må antages at have været vidende om disse forhold, for det ses af PET's emne kort, at kilden tilbage i 1958 havde sendt et postkort med et billede af Hitler til redaktøren for det tyske *Nordische Kultur-Information*, der ifølge PET havde forbindelse til højreradikale kredse.²³⁶ PET tillagde imidlertid ikke personens (tidligere) politiske synspunkter afgørende vægt. En forhenværende PET-medarbejder har over for Kommissionen forklaret, at det var hans opfattelse, at der ikke bestod ”en risiko i at bruge en person, med en bestemt ideologi som meddeler eller kilde”, og at han ikke havde ”nogen betænkeligheder ved at bruge [kilden]”. Desuden var det, anfører samme person, usikkert, om kilden overhovedet havde været nazist.²³⁷ Jørn Bro har over for Kommissionen forklaret:

²³⁴ RB: 22. februar 2005.

²³⁵ Ibid.

²³⁶ PET, emnekartotek: ”International Nazisme”, 6. november 1958.

²³⁷ RB: 11. maj 2005.

”Den omstændighed, at vedkommende muligt havde nazistiske sympatier, var ikke nødvendigvis afgørende. Afgørende var, om den pågældende gav pålidelige informationer, om han havde første klasses adgang til materialet. Motivet var således ikke afgørende, men det måtte inddrages i vurderingen af kilden, om der var tegn på, at vedkommende var labil, og der således kunne være fare for, at han ”svingede tilbage”.²³⁸

Tjenestens vurdering blev, at kilden var pålidelig.²³⁹

I den følgende tid rapporterede den nye kilde om, ”hvad der skete på møder og i det daglige i det trotskistiske miljø”, og det ses, at kilden havde adgang til Revolutionære Socialisters arkiv.²⁴⁰ PET vurderede kildens oplysninger højt.²⁴¹ Kort tid efter hvervningen meddelte kilden da, at trotskisterne i samarbejde med Amager Vietnamkomité havde holdt møder vedrørende en ”fotosamling af politifolk”, som en af komitéens centrale skikkelser havde etableret sammen med en DKP’er. Fotosamlingen gengav såvel politifolk som et større antal højreorienterede personer. Ifølge kilden var formålet med fotosamlingens etablering dobbelt. Dels at kunne varsko demonstrantkredse om, hvordan civilklædte politifolk så ud, og hvem de var. Dels at orientere den sovjetiske ambassade om, hvem politifolkene og de højreorienterede personer var. Ifølge kilden fik ambassaden overdraget billedmaterialet, idet der samtidig blev givet oplysninger om de pågældende personer. Kilden mente endvidere, at denne opgave var blevet pålagt en navngiven person af DKP, idet denne person var hemmeligt medlem af dette parti. Kilden var også vidende om, at der i partibygningen i Dr. Tværgade beroede et større fotomateriale af de ovenfor omtalte personer. Endelig nævnte kilden, at fotos af ”enkelte af de højreorienterede personer” var sendt til ”forbindelser” i Østtyskland. Hensigten var, at ”visse myndigheder” eventuelt kunne forøve repressalier mod de pågældende, såfremt de som turister gæstede landet.²⁴²

Det fremgår af Kommissionens beskrivelse af PET’s overvågning af Vietnambevægelsen, at det må anses for hævet over enhver tvivl, at den omtalte fotosamling har eksisteret. Det er således antagelig materiale herfra, der blev offentliggjort i udgivelser fra den såkaldte Kartoteks Komité.²⁴³ Det fremgår imidlertid

238 RB: 8. juni 2005, Jørn Bro, s. 14.

239 RB: 22. februar 2005. PET, personsag: ”Notits vedr. Operation ”Samson””, 14. juli 1969.

240 RB: 22. februar 2005. Kommissionens arkiv: Notits vedr. samtale med [-]; Kommissionens arkiv: Notits vedr. samtale med [-]; Kommissionens arkiv: Notits vedr. samtale med [-].

241 RB: 11. maj 2005.

242 PET, personsag: Notits vedr. Fotosamling af politifolk, 31. maj 1968.

243 ABA, arkiv nr. 2304: SUF – trykt materiale: kartoteksorientering, udsendt af Sjællandskomitéen

ikke af akterne, hvorfra kilden havde oplysningerne om, at billedmaterialet var overgivet til den sovjetiske ambassade. Ej heller forklarede kilden, hvorfra han havde oplysningerne om, at billeder af højreorienterede var sendt til Østtyskland.

Et af PET's motiver til at hverve kilden var at modtage oplysninger om, hvad der foregik inden for Fjerde Internationales danske sektion. Et andet motiv var et ønske om at få viden om, hvad der foregik under de såkaldte Østersøuger, der var et årligt tilbagevendende propagandaarrangement, som siden 1958 havde fundet sted i Rostock i Østtyskland.²⁴⁴ I juli 1968 sendte PET derfor kilden til Østersøugerne i det håb, at han ville blive forsøgt hvervet af den østtyske tjeneste.²⁴⁵ Dette skete da også, da en Peter Lindner, der udgav sig for at være sekretær for DENOG (Deutsch-Nordische Gesellschaft, Tysk-Nordisk Selskab) tilnærmede sig kilden. Lindner forklarede, at han arbejdede på et videnskabeligt værk om de nordiske lande og venstrefløjen, og at han ønskede kildens hjælp til at fremskaffe oplysninger, avisudklip og lignende herom.²⁴⁶ Såfremt kilden bevarede kontakten til Lindner, ville det give PET mulighed for at se den østtyske tjeneste i kortene. PET opfordrede derfor kilden til at modtage en invitation til at mødes i Østberlin, hvilket kilden gjorde.²⁴⁷ Operation Samson var indledt.

Formålet med Operation Samson var at undersøge, hvordan den østtyske tjeneste opererede. For det første fik PET oplysninger om de østtyske efterretningsmedarbejdere, som kilden fik kontakt til. Disse medarbejdere blev forsøgt identificeret og kunne herefter overvåges, når de besøgte Danmark.²⁴⁸ For det andet gav operationen et indblik i de metoder, den østtyske efterretningstjeneste

mod de hemmelige kartoteker, udateret. I et af numrene præsenteredes læserne for "en række af medarbejderne" i PET. I samme forbindelse oplystes det, at etableringen af kartoteket over politifolk var et "modkartotek". Artiklen var ledsaget af et enkelt billede af en fotograf om hvem det blev påstået, at han arbejdede for PET.

244 Østersøugerne behandles mere indgående i Kommissionens beretning, bind 6.

245 Ifølge den tidligere PET-medarbejder manglede PET's DDR-afdeling oplysninger, og derfor "lokkede de [kilden] til at tage på en Østersø-uge for at blive hvervet, hvilket lykkedes." RB: 22. februar 2005.

246 PET, personsag: Notits vedr. Operation "Samson" – hvervningsforsøg mod dansk statsborger under Østersøugen 1968, 26. juli 1968.

247 I forbindelse med kildens beretning fra Østersøugen skrev en af hans PET-kontakter, at hans besøg den 10.-12. august ville kunne bringe mere klarhed over arten af den kontakt, som man fra østtysk side vil forsøge at etablere. PET, personsag: "Notits vedr. Operation "Samson" – hvervningsforsøg mod dansk statsborger under Østersøugen 1968", 26. juli 1968.

248 PET, personsag: Notits vedr. Operation "Samson", 6. februar 1969.

benyttede sig af, både når den hvervede udenlandske statsborgere, og når den havde hvervet en person. Hvervningen syntes at foregå på den måde, at østtyske myndigheder først indledte kontakt til en person, idet der blev etableret et personligt bånd mellem den østtyske efterretningsmedarbejder og den pågældende udlænding. Når hvervningen var gennemført, søgte de østtyske myndigheder dernæst at kompromittere den hvervede person ved at få denne til at skrive under på at have modtaget penge. Østtyske myndigheder skaffede sig også viden om pågældendes familie, vennekreds osv. Sådanne oplysninger – herunder at de hvervede havde modtaget penge – kunne eventuelt anvendes som afpresning på et senere tidspunkt.

Den viden, som PET fik, var vigtig. PET's Østtysklandsafdeling i bestod i slutningen af 1960'erne af ganske få medarbejdere, og selv om PET var vidende om, at østtyske myndigheder var virksomme i og over for Danmark, var den danske tjenestes viden om østlige aktiviteter rettet mod Danmark meget begrænset. Efter sine rejser til Østtyskland meddelte kilden derfor PET navne på de danske statsborgere, han stødte på. PET opsøgte derpå disse personer og advarede dem mod forbindelserne til Stasi-medarbejderne. I nogle tilfælde var der tale om uskyldige forbindelser, mens PET i andre tilfælde blev opmærksom på personer, der syntes at have konspirative forbindelser til østtyskerne.²⁴⁹ I endnu andre tilfælde gav det PET mulighed for at hjælpe personer, der uden at ønske det var blevet fanget ind af østtyske myndigheder.

Under operationen udtrykte PET sig positivt om kildens arbejde. Kilden blev eksempelvis betegnet som en "god iagttager". PET's tilfredshed understreges også af, at tjenesten i 1969 orienterede to udenlandske myndigheder om operationen og dens resultater.²⁵⁰ Betydningen af operationen illustreres endvidere ved, at PET i årene efter ophøret af operationen fortsatte med at overvåge Lindner og de andre østtyske agenter, når de var i Danmark.²⁵¹ Som sådan havde PET med Operation Samson i et vist omfang lært en væsentlig fjende og dennes metoder at kende. Det bemærkes, at Operation Samson var en af de første dobbeltagent-operationer, der blev kørt af PET.

249 I et tilfælde var det PET's opfattelse, at to studenterpolitiske aktivister havde konspirative forbindelser til østtyskerne. PET forsøgte derfor at indhente kendelse til at aflytte den organisation, de pågældende repræsenterede. Det blev dog afvist. PET, personsag: Notits vedr. [-], 17. juni 1969.

250 PET, personsag: Operation Samson, 13. februar 1969.

251 PET, personsag: Diverse notitser.

Operationen var imidlertid ikke uden omkostninger. Herom vidner nogle af de akter i PET's arkiv, der illustrerer, hvad kilden talte med sine østtyske kontakter om. Akterne viser, at kilden under sine møder med den østtyske føringsofficer overdrog denne oplysninger om danske statsborgere. På baggrund af kilde-materialet i PET's arkiv kan følgende dokumenteres:

Ved det første møde med den østtyske efterretningsmedarbejder blev kilden anmodet om at tilvejebringe oplysninger om VS. Dette imødekom kilden, da han under det andet besøg overleverede Lindner to dokumenter omhandlende VS's program og VS's forhold til andre socialistiske partier.²⁵² Under dette andet besøg udbad Lindner sig imidlertid yderligere oplysninger om såvel VS specielt og den danske venstrefløj generelt.²⁵³ Ved et følgende møde medbragte kilden derfor en tresiders rapport, der var udfærdiget af kilden selv. Denne rummede blandt andet en beskrivelse af baggrunden for, at to VS'ere havde meldt sig ud af partiet.²⁵⁴ Desuden medbragte kilden eksemplarer af danske og udenlandske tidsskrifter samt avisudklip fra danske dagblade.²⁵⁵

Under et efterfølgende møde ønskede Lindner udfærdiget en rapport om Fjerde Internationale. Rapporten skulle berøre såvel danske som ikke-danske forhold. Desuden blev kilden anmodet om at indsamle oplysninger vedrørende Fjerde Internationales entrisme.²⁵⁶ Østtyske myndigheders interesse heri var antagelig at skaffe sig viden om, hvorvidt der befandt sig trotskister i øst-blokken. En PET-medarbejder advarede kilden mod at levere sådant materiale til østtyskerne. Denne advarsel blev imidlertid ikke taget til efterretning, for i oktober 1968 overdrog kilden sin østtyske samtalepartner en rapport vedrørende den danske sektion.²⁵⁷ Rapporten rummede informationer om sektionens medlemstal og medlemmernes gennemsnitsalder. Desuden rummede den oplysninger om, hvor den næste generalforsamling skulle afholdes, lige-

252 PET, personsag: Brun kuvert, Operation Samson – Berlinrejse 10.-12. august 1968; indhold: Forslag til programskitse for VS, Diskussionsoplæg om forholdet mellem VS og de andre arbejderpartier [...].

253 Ved samme lejlighed skulle han medbringe *Statistisk Årbog*, samt en telefonbog for København og omegn. PET, personsag: Notits "Operation Samson", 16. august 1968.

254 Den original, der var blevet skrevet i hånden på nogle sider, der ser ud til at være revet ud af et lille noteshæfte, fyldte flere sider. Angivelsen af sider baseres på de renskrivninger PET foretog af rapporten.

255 PET, personsag: "Notits vedr. Operation "Samson" – Rostock-rejse 14-15/9-68", 20. september 1968.

256 Ibid.

257 PET, personsag: "Notits vedr. Operation "Samson" – Rostock-rejse 5-6/10-1968", 14. oktober 1968.

som der var oplysninger om det anslåede antal deltagere samt en karakteristik, af hvordan en sådan generalforsamling forløb.²⁵⁸ Ydermere blev Fjerde Internationales ledende skikkelse, Ernest Mandel, og dennes kontakter til Fidel Castro omtalt. Rapporten indeholdt endvidere oplysninger om Fjerde Internationales organisering, verdenskongres og medlemsgebyrer samt om Fjerde Internationales meddelelsesorgan til medlemssektionerne. Det blev oplyst, at en ny verdenskongres var planlagt til at finde sted i januar 1969, men kilden kunne ikke meddele nærmere om stedet, eftersom oplysninger herom først blev videregivet i sidste øjeblik.²⁵⁹ Ud over den nævnte rapport medbragte kilden et par eksemplarer af bladet *VS Bulletin* samt to tryksager fra den danske sektion af Fjerde Internationale.²⁶⁰

Selv om kilden i hvert fald delvist havde imødekommet Lindners ønske, var denne fortsat ikke tilfreds. Kilden blev derfor anmodet om at skrive endnu en rapport. Denne skulle udfærdiges på stedet, og det blev understreget, at den skulle indeholde navne og adresser på danske sektionsmedlemmer. Ifølge en notits i PET's arkiv havde kilden ikke kunnet "undslå sig for dette", da Lindner vidste, at kilden havde en betroet post i sektionen og derfor var vidende om sektionens medlemmer. Kilden havde dog forsøgt at begrænse oplysningerne til "et minimum". Ved at benytte dobbelt linjeafstand og udlade forkortelser "lykkedes det ham alligevel at skrive en rapport på 10 sider".²⁶¹ På et senere tidspunkt udbad østtyskeren sig oplysninger om trotskisternes virke i SUF og i arbejderbevægelsen.²⁶² Desuden ønskede han, at kilden skulle medbringe den danske sektions medlemsliste samt en liste over abonnenter bladet *Socialistisk Information*.²⁶³ I første omgang undlod kilden at medbringe de ønskede lister.²⁶⁴ I stedet afleverede han referater fra en af VS's lokalafdelinger, et referat fra Revolutionære Socialisters landsmøde i 1968 samt et julekatalog fra Daells

258 PET, personsag: "Kort gennemgang af Revolutionære Socialister – dansk sektion af fjerde internationale" (bilag 8), udateret.

259 PET, personsag: "Notits vedr. Operation "Samson", 19. maj 1969.

260 PET, personsag: "Notits vedr. Operation "Samson" – Rostock-rejse 5-6/10-1968", 14. oktober 1968.

261 Ibid.

262 Foruden det omtalte, ville Lindner således gerne have en "fuldstændig rapport" over trotskisternes rolle i arbejderbevægelsen med tilhørende "bevismateriale" i form af breve, pjecer og lignende. PET, personsag: "Notits vedr. Operation "Samson" – Rostock-rejse 5-6/10-1968", 14. oktober 1968.

263 PET, personsag: "Notits vedr. Operation "Samson" – Rostock-rejse 5-6/10-1968", 14. oktober 1968.

264 PET, personsag: "Notits vedr. Operation "Samson" – Berlin-rejse 8-10/11-1968", 5. december 1968.

Varehus.²⁶⁵ Imidlertid vendte Lindner tilbage til spørgsmålet om trotskisterne, hvorefter kilden medbragte de ønskede lister i december 1968.²⁶⁶

Hvad angår spørgsmålet om videregivelse af informationer til østtyske myndigheder ses det, at kilden – foruden de ovenfor anførte oplysninger – leverede følgende: Enkelte numre af *Kinesisk Bulletin*, et par eksemplarer af Reserveofficererforeningens blad, enkelte eksemplarer af *VS-bulletin*, ”interne og eksterne publikationer fra Fjerde Internationales danske sektion”, et eksemplar af den svenske sektion af Fjerde Internationales blad, ”notater og fotokopier vedrørende Fjerde Internationales verdenskongres”,²⁶⁷ dele af skriftserien *NATO-breve*, Danmarks Radios bog *NATO-høring*, et oplæg til diskussion om Fjerde Internationales fremtid, mødeliste for aktionsgruppen Revolutionær Aktion, den danske trotskistiske sektions skrivelser vedrørende en Vietnamkonference i Stockholm, et referat af møde i aktionsnetværket, Aktionskontakt, samt to skrivelser om maoisme fra SUF.²⁶⁸ Desuden overdrog kilden Stasi personoplysninger, herunder ægteskabelige forhold og politiske gøremål, om en navngiven dansk trotskist, men det er på baggrund af det foreliggende vanskeligt at vurdere, hvor mange oplysninger, der var tale om.²⁶⁹

Der er ikke dokumentation for, at kilden udleverede andet end det ovenfor beskrevne. Der var imidlertid tale om en bemærkelsesværdig mængde af oplysninger, for selv om det står klart, at samtlige oplysninger, der tilgik de østtyske myndigheder, var tilvejebragt af kilden selv, ses det, at PET var vidende om oplysningernes overdragelse. I nogle tilfælde synes PET at have advaret mod at overdrage østtyskerne oplysninger (jf. ovenfor), mens PET i andre tilfælde satte grænser for, hvilke oplysninger, der måtte udleveres. I 1969 lod PET således

265 Ibid.

266 Derudover afleverede kilden et eksemplar af Otto Sands indlæg på De storkøbenhavnske Vietnamkomiteers kongres, et særnummer af *Socialistisk Information* samt et eksemplar af *VS Bulletin*. PET, personsag: ”Notits vedr. Operation ”Samson” – Rostock-rejse den 14. og 15. dec. 1968”, 30. december 1968.

267 PET, personsag: ”Rapport over rejse til ”DDR” den 1., 2., 3., 4. maj 1969” (ad bilag 30). Samme sted: ”Notits vedr. operation ”Samson”, 19. maj 1969 (bilag 30).

268 Derudover medbragte kilden også det danske cirkulære om privatradio, en FN-sender som hobbysæt (til brug for en demonstration af sin viden om radiooperationer), samt en brochure fra Handelshøjskolen (med henblik på hans videre uddannelse, som Stasi var interesseret i at hjælpe ham i gang med). Personsag: ”Operation Samson”, 23. maj 1969.

269 PET, personsag: ”Notits vedr. Operation Samson – Rostock-rejse 5-6/10-1968”, 14. oktober 1968. Udlevering af oplysninger til en fjendtlig efterretningstjeneste kendes som ”kyllingefoder”. Se hertil retlig vurdering nedenfor samt oversigt over vigtige begreber i Kommissionens beretning bind 16.

kilden forstå, at han hverken måtte udlevere oplysninger om tjekkoslovakiske flygtninge eller tegninger over Frederiksberg Slot.²⁷⁰

Med operationen kom PET imidlertid i praksis til at bidrage til, at en højrefløjsaktivist informerede Stasi om danske statsborgeres politiske tilhørsforhold. PET var vidende herom, om end tjenestens rationale antages at have været, at den opnåede væsentlig og tiltrængt viden om østtyskernes måde at hverve danske statsborgere på, og at omkostningerne derfor var acceptable. Det bemærkes, at der ikke fandtes nogen retlig regulering af PET's dobbeltagentoperationer.

I 1970 blev Operation Samson afblæst, da kilden havde vanskeligt ved at fortsætte dobbeltspillet. Umiddelbart overvejede PET at fastholde forbindelse til kilden, men efter nogle måneder skrinlagdes kontakten.

Kasper Neergaard-sagen

Gennem navnlig sidste halvdel af 1960'erne bemærkede PET, at trotskisterne var involveret i en række uro-sager. Således havde den danske sektion af Fjerde Internationale i 1966 (jf. ovenfor) ifølge et notat udfærdiget i 1971 haft planer om "sabotage, blandt andet ved udlægning af landminer, som man agtede at stjæle fra militæret, hvilket dog ikke lykkedes."²⁷¹ Samme sted hed det, at den danske sektion af Fjerde Internationale i 1968 havde stået bag et attentat mod et møde arrangeret af foreningen "Moralsk Oprustning", ligesom det hed, at trotskisterne det følgende år havde deltaget i årets Rebildfest, hvor de havde kastet nogle "farlige" benzin- og røgbomber.²⁷² I den følgende tid verserede der ifølge PET forlydender om, at der eksisterede et "illegalt trotskyistisk sprængstoflaboratorium" i Danmark, som PET dog ikke havde kunnet lokalisere.²⁷³ Desuden var der ifølge Justitsministeriet fremkommet "oplysninger og formodninger" fra udlandet om "våbentransporter på dansk grund (transporter fra Sverige til Danmark, eventuelt videretransport til Tyskland)."²⁷⁴

270 PET, personsag: "Rapport over rejse til "DDR" den 1., 2., 3., 4. maj 1969" (ad bilag 30), Samme sted: "Notits vedr. operation 'Samson'", 19. maj 1969 (bilag 30), s. 10, 13-14.

271 PET, emnesag: IV. Internationale. Verdensorganisationen. "Notat", 18. maj 1971.

272 Ibid.

273 En trotskyistisk aktør fra 1960'erne har over for Kommissionen afvist, at der skulle have eksisteret et sprængstoflaboratorium i tilslutning til trotskisterne. Kommissionens arkiv: Notits vedr. samtale med [...].

274 JM, ujournaliseret: "Notat angående PET's kontakt med Kasper Neergaard", 1. november 1971.

Men dermed var alt ikke sagt om trotskisternes mulige brug af bomber i den politiske kamp. I januar og februar 1971 modtog PET fra udlandet oplysninger om, at den internationale trotskistbevægelse stod i kontakt med ceylonesiske trotskister, der i slutningen af 1970 havde anmodet om "1) Tilvejebringelse af og uddannelse i fremstilling af falske og forfalskede dokumenter...", "2) Tilvejebringelse af og anvendelse af sprængstoffer..." og "3) Skydevåben...".²⁷⁵ Ifølge de tilkomne oplysninger havde den internationale trotskistbevægelse meddelt de ceylonesiske trotskister, at den danske sektion af Fjerde Internationale havde et laboratorium i hovedstadsområdet, at lederen af dette laboratorium officielt var ekskluderet af den danske sektion, men at han reelt ydede "hjælp og støtte på sprængstofområdet til 'IV Internationale's sekretariat i Bruxelles/Paris", om end dette forhold var ukendt for den danske trotskistsektion. På baggrund af dette samt de øvrige oplysninger, som PET havde om trotskisternes forhold til bomber, indledte efterretningstjenesten en efterforskning af laboratoriet og den personkreds, der stod i forbindelse hermed. I første omgang koncentrerede man efterforskningen om den unge kemistuderende, der er omtalt ovenfor. Denne var forhenværende trotskist, og PET havde gennem årene sat ham i forbindelse med diverse bombesprængninger. Efter nogen efterforskning (observation og afhøringer) måtte PET imidlertid konstatere, at man ingen resultater opnåede.²⁷⁶

Under efterforskningen blev PET imidlertid opmærksom på, at en kendt trotskist, Kasper Neergaard, "meget vel kunne være mellemmand, også i denne henseende, mellem 'IV Internationale's hovedkvarter i Bruxelles og den danske sektion." Da man imidlertid ikke havde forventninger om, at Neergaard ville tale med PET, såfremt han vidste, at han talte med efterretningstjenesten, valgte PET i sommeren 1971 at kontakte ham under dække.²⁷⁷ Ifølge PET var der flere årsager til, at man kunne antage, at en tilnærmelse ville lykkes: For det første skønnedes Neergaard "at være den i den danske sektion af IV. Internationale, der havde den største viden om illegal fremstilling af sprængstoffer i Danmark", og for det andet var der gennem en periode opstået uoverensstemmelser mellem Neergaard og dele af det trotskistiske miljø i Danmark.²⁷⁸ For det tredje havde han gennem årene i interviews og artikler vist sig villig til at "give temmelig klart udtryk for sin opfattelse og sin indsig".²⁷⁹

275 JM, ujournaliseret: "Notat vedr.: PET's henvendelse til Kasper Neergaard", 1. november 1971.

276 Ibid.

277 Ibid.

278 PET, Kasper Neergaards personsag: "PET's henvendelse til Kasper Neergaard", 2. november 1971.

279 PET, Kasper Neergaards personsag: "PET's henvendelse til Kasper Neergaard", 2. november 1971;

PET havde derfor tilstillet Neergaard et anonymt brev, hvori det hed, at Neergaard var i fare på grund af konflikten med de øvrige sektionsmedlemmer. Derpå havde PET kontaktet Neergaard telefonisk for at finde ud af, om han ønskede at stå i kontakt til brevets afsender. Denne henvendelse var fortsat under dække. Neergaard var interesseret, hvorpå de to PET-medarbejdere var mødtes med Neergaard, idet de havde tilkendegivet, at de repræsenterede et tekst- og billedmagasin. Ifølge rapporten havde PET's medarbejdere – der fortsat ikke havde givet sig til kende som politifolk – bemærket over for Neergaard, at de var interesseret i oplysninger om trotskismen i Danmark og udlandet. Efter at være blevet lovet penge for oplysninger forklarede Neergaard samme aften om forhold inden for såvel Fjerde Internationale i udlandet som om den danske sektions våbenhjælp til den algierske oprørsbevægelse under Algierkrigen. Desuden berettede han om, at udlændinge tidligere havde været på besøg i Danmark med det formål at lære danske trotskister at fremstille eksplosiver. Endelig forklarede han, at trotskisterne ”var den egentlige initiativtager” til de militante aktiviteter under de såkaldte Verdensbankuroligheder, og at trotskisterne havde fremstillet og benyttet røg- og stinkbomber under Rebildfesterne.²⁸⁰

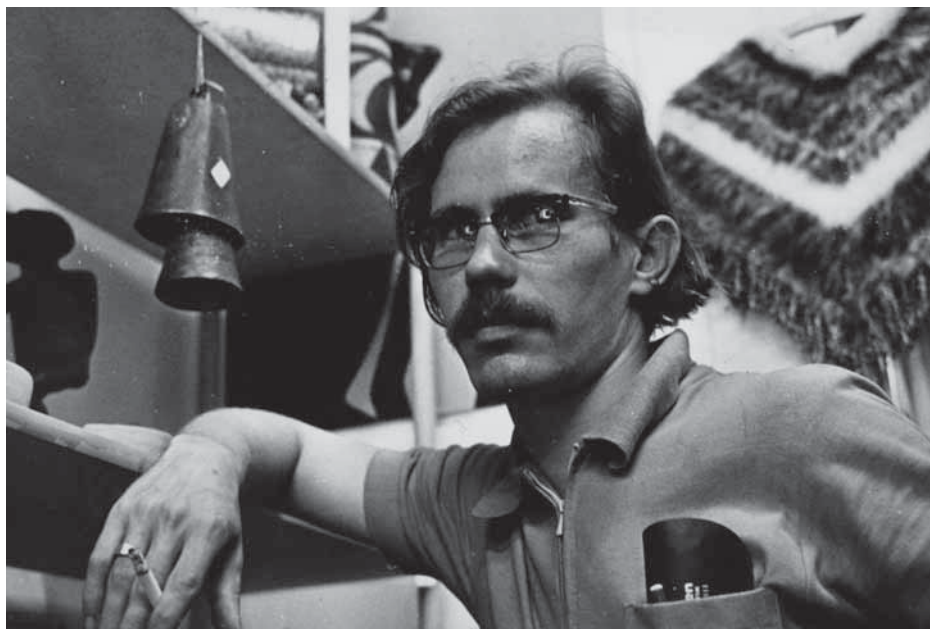
Det fremgik ikke af de to PET-medarbejderes rapport, hvor mange gange de havde mødtes med Neergaard, men det blev anført, at der i de følgende måneder var tale om ugentlige møder. Disse handlede alle om trotskisternes forbindelse til sprængstoffer. Ifølge rapporten havde Neergaard under de mange samtaler berettet, at Fjerde Internationale på et tidspunkt havde anmodet den danske sektion om at fremskaffe ”fornøden eksperthjælp til fremstilling af og undervisning i fremstilling af eksplosiver”. Eftersom Neergaard på det tidspunkt havde haft forbindelse til en kemistuderende, havde han ført den studerende sammen med de udenlandske aktivister, der skulle være sydafrikanere. Ifølge Neergaard blev der ved den lejlighed fremstillet mellem fem og ti kilo sprængstof. Efter først at have forklaret, hvor de nys fremstillede sprængstoffer var blevet anvendt, havde Neergaard på et senere møde vist sig mere tilbageholdende med at udtale sig herom. Hans forklaring på tilbageholdenheden var, at de implicerede risikerede betydelige fængselsstraffe.²⁸¹ Det hedder i en notits beroende i Justitsministeriets

JM, ujournaliseret: ”Notat vedr.: PET's henvendelse til Kasper Neergaard”, 1. november 1971.

280 PET, personsag: ”PET's henvendelse til Kasper Neergaard”, 2. november 1971. Om PET's overvågning af verdensbankurolighederne se Kommissionens beretning, bind 10.

281 PET, personsag: ”PET's henvendelse til Kasper Neergaard”, 2. november 1971. Oplysningen om at udlændingene var sydafrikanere fremgår af JM, ujournaliseret: ”Notat vedr.: PET's henvendelse til

arkiv, at PET efterfølgende havde undersøgt, hvilke sydafrikanere, der havde været i Danmark mellem 1969 og 1971. Det viste sig, at to navngivne sydafrikanske trotskister begge havde været i Danmark i 1969.²⁸² En af disse besøgte efter trotskistisk invitation på ny Danmark under Verdensbankurolighederne.²⁸³

PET forsøgte i 1971 at hverve den kendte trotskist Kasper Neergaard, der af PET blev sat i forbindelse med trotskisternes fremstilling af bomber. Hvervningsforsøget endte imidlertid uforudset, da Neergaard på forsiden af dagbladet Politiken afslørede PET's hvervningsforsøg. Han beskyldte ved samme lejlighed PET for at have opfordret ham til at stjæle trotskisternes korrespondance. (Arbejdermuseet/ABA).

Af hensyn til Kasper Neergaards sikkerhed havde de to PET-medarbejdere på et tidspunkt stillet forslag om at mødes med Neergaard i Amsterdam, hvilket han havde indvilget i. Under det efterfølgende møde havde Neergaard endnu en gang omtalt forbindelsen mellem moderorganisationen og den danske sek-

Kasper Neergaard", 1. november 1971.

282 JM, ujournaliseret: "Notat vedr.: PET's henvendelse til Kasper Neergaard", 1. november 1971.

283 Se Kommissionens beskrivelse af PET's overvågning af Verdensbankens og Valutafondens årsmøde i Danmark 1970 se Kommissionens beretning, bind 10.

tion af Fjerde Internationale. Desuden havde han betroet sine samtalepartnere, at korrespondancen mellem disse to rummede mængder af oplysninger om den danske sektions involvering i en række bombesager. I forlængelse heraf havde Neergaard ifølge notatet af egen drift nævnt, at det måtte have samtalepartnernes interesse at orientere sig i denne korrespondance. Efter at være kommet tilbage til København meddelte Neergaard, at det var muligt for ham at skaffe den omtalte korrespondance. Da han efterfølgende mødtes med en af PET-medarbejderne, overdrog han imidlertid denne en plasticpose med almindeligt skrivepapir. PET's notat slutter med ordene, at da det nu stod klart, at Neergaard ikke ønskede at udlevere korrespondancen, blev kontakten afbrudt.²⁸⁴

Dermed var PET's forsøg på at hverve Kasper Neergaard bragt til afslutning, men det var sagen ikke. To dage før de to PET-medarbejdere havde udfærdiget deres notat, bragte Politiken en forside-artikel, hvori det hed, at PET havde forsøgt at hverve Kasper Neergaard som meddeler. Men ikke nok med det. Ifølge artiklen – der var baseret på interviews med Neergaard, og som endvidere gengav et fotografi af de to PET-medarbejdere – havde PET opfordret Neergaard til at stjæle trotskisternes arkiver formodet 1.500 kr.²⁸⁵ I de følgende dage bragte dagbladene en lang række artikler om sagen, og PET blev hurtigt bragt i en vanskelig situation. Ekstra Bladet karakteriserede eksempelvis PET som en ”rak-kertjeneste af værste slags”, da det var bladets antagelse, at PET i virkeligheden havde forsøgt at afsløre våbenleverancer til den græske modstandsbevægelse, der på det tidspunkt bekæmpede det græske Juntastyre.²⁸⁶ Også B.T. kritiserede PET for manglede professionalismisme.²⁸⁷ Og i Informations spalter blev der opstillet en tese om, at PET selv havde fundet på historien om sprængstoflaboratoriet. Baggrunden var, at justitsminister Knud Thestrup (KF) efter afsløringen i Politiken havde udtalt, at han intet kendte til sådanne laboratorier.²⁸⁸ Berlingske Tidende udtrykte i modsætning til de andre ovenfor nævnte aviser forståelse for PET's aktion, om end avisen fandt, at tjenesten havde optrådt klodset.²⁸⁹

284 PET, personsag: ”PET's henvendelse til Kasper Neergaard”, 2. november 1971.

285 ”Usædvanligt skridt af Efterretningsfolk” samt ”Efterretningstjenesten”, begge i *Politiken*, den 31. oktober 1971.

286 ”I hemmelig tjeneste”, *Ekstra Bladet*, 5. november 1971.

287 ”Spionsigtet var advaret, men blev alligevel til grin”, ”Var du agent for begge parter Kasper Neergaard?”, *B.T.*, 2. november 1971; ”Ser E-tjenesten spøgelse, når de jager bombemænd?”, *B.T.*, 5. november 1971.

288 ”Thestrup kender intet til tip fra ’en udenlandsk myndighed’”, *Information*, 6.-7. november 1971.

289 ”Efterretningsjob spoleret”, *Berlingske Tidende*, 1. november 1971.

På baggrund af PET's akter er det ikke muligt at fastslå, hvorvidt de to PET-medarbejdere, sådan som Neergaard hævdede, havde opfordret Neergaard til at stjæle trotskisternes arkiv, eller om Neergaard selv havde foreslået at udlevere det, sådan som PET-folkene anførte det. Ifølge et af PET udfærdiget bilag omhandlende hvervningen af Neergaard hed det, at Neergaard "[p]å forespørgsel" havde oplyst, at der førtes en "omfangsrig korrespondance" mellem den danske sektion og det internationale sekretariat. Denne formulering kunne tyde på, at de to PET-medarbejdere havde tematiseret spørgsmålet om trotskisternes arkiv.²⁹⁰ Omvendt hedder det i et andet bilag, at Neergaard "selv bragte spørgsmålet på bane", og det understregedes, at de to PET-medarbejdere ikke havde anmodet Neergaard om at stjæle noget arkiv.²⁹¹ Heroverfor står Kasper Neergaards påstand.

Det er heller ikke muligt at afgøre, hvorvidt Neergaard reelt var blevet meddeler for PET, sådan som det var efterretningstjenestens opfattelse, så længe operationen kørte, eller om Neergaard blot havde haft til hensigt at afsløre PET i dets hvervningsforsøg, sådan som han selv hævdede. Påstand står mod påstand. Overhovedet er det vanskeligt at drage nogen sikker konklusion om, hvem der sagde hvad på hvilket tidspunkt. Det bemærkes således, at den redegørelse, som PET havde ladet udfærdige til justitsministeren, var skrevet, efter at Politiken havde bragt sin artikel om hvervningsforsøget. Ifølge en af PET udfærdiget månedssrapport fra august 1972 havde Neergaard imidlertid en samtale med en britisk trotskist i sommeren 1972. Hvad angik "spørgsmål om eksplosiver, sagde KN, at oplysningerne herom var rigtige, men de ville først blive afklaret, når PET ad åre kunne afslutte sprængstofsagen."²⁹² Det fremgår også, at PET var i stand til at verificere, at to sydafrikanske trotskister havde været i Danmark i 1969. Som sådan kunne en del tyde på, at Neergaard havde givet PET anvendelige oplysninger, hvilket dog ikke er ensbetydende med, at han var blevet hvervet.

Umiddelbart efter sagens afsløring anmodede folketingsmedlem Morten Lange 2. november 1971 på SF's vegne justitsminister K. Axel Nielsen (S) om en redegørelse om sagen. Et af spørgsmålene lød, hvilke kommentarer ministeren

290 JM, tjournaliseret: Gult omslag med påskriften "Til ministeren. Notat samt bilag A-I", notat vedr. Kasper Neergaard, usigneret, 1. november 1971 (bilag F).

291 JM, tjournaliseret: Gult omslag med påskriften "Til ministeren. Notat samt bilag A-I", notat vedr. Kasper Neergaard, usigneret, 1. november 1971 (bilag D).

292 PET, administrativ sag: Beretning fra afd. C: "Oversigt over demonstrationer og anden politisk uroaktivitet i august 1972", s. 7.

havde til oplysningerne om, at politiet havde anmodet Neergaard til at stjæle trotskisternes arkiv. To andre spørgsmål lød, om ministeren fandt, at den politiske kontrol med PET var tilfredsstillende og i forlængelse heraf, om ministeren havde nogen hensigt om at ”fremlægge forslag om en parlamentarisk kontrol med PET”.²⁹³ I sin redegørelse, der lå færdig to dage senere, svarede K. Axel Nielsen til det første spørgsmål, at Neergaards påstand måtte afvises, hvorved ministeren således valgte at tro på PET-medarbejdernes kommentarer. På det andet spørgsmål svarede ministeren, at han ikke var fremmed for en ”nedsættelse af et parlamentarisk kontroludvalg”, men at det ikke var hensigten at ”rokke ved justitsministerens politiske ansvar” for PET. Såfremt man ønskede etableret et kontroludvalg måtte det til drøftelse i regeringen og de politiske partier, hvortil han føjede: ”Jeg finder det for tidligt at afgive noget løfte om fremlæggelse af forslag i den retning.” Dermed var ministerens svar bragt til afslutning.²⁹⁴

Kasper Neergaard-sagen – som hvervningsforsøget hurtigt blev døbt – fik en række følgevirkninger for PET's videre arbejde. I pressen forlød det, at de to PET-medarbejdere ville blive forflyttet til andet arbejde, og det lå i luften, at der ville blive tale om en degradering. Noget sådant kom dog ikke på tale. Efter at de to medarbejders identitet var blevet afsløret via et foto, kunne de ikke længere stå for kontakten til kilderne. I december 1971 måtte den ene af de to medarbejdere derfor overdrage hvervet som kildefører for fem aktive kilder til en anden medarbejder. Det skete ved et møde i december 1971, hvor det også blev besluttet at nedlægge de forskellige dækkeligheder og postkasser, der hidtil var blevet benyttet i forbindelse med kildearbejdet. Det betød dog ikke, at arbejdet med kilderne ophørte. Jørn Bro bad således i forbindelse med mødet om en oversigt over afdelingens aktive kilder og deres placering samt de yderliggående grupperinger, som afdelingen fandt det var nødvendigt at forsøge at penetrere.²⁹⁵ Bro ønskede også en prioriteringsopstilling over de bevægelser, man efter afdelingens skøn særligt burde koncentrere sig om samt afdelingens ønsker med hensyn til materiel (køretøjer, radiomateriel, båndoptagere, fotografiapparater samt ønsker til uddannelse heri). Endelig ønskede han et budgetmæssigt overslag for det kommende halvår.²⁹⁶

293 PET, personsag: Morten Lange til justitsminister K. Axel Nielsen, 2. november 1971.

294 PET, personsag: Redegørelse fra justitsministeren om politiets efterretningstjenestes kontakt med Kasper Neergaard og besvarelse af spørgsmål stillet af SF's folketingsgruppe i skrivelse af 2. november 1971.

295 RB: 23. april 2001.

296 PET, kildesag: ”Kildeoversigt”, ”A”, med brun kuvert: ”kildeoversigt”, ”178”, kuvert indeholdende notits vedr. Kildearbejde, 22. december 1971.

Samtidig blev der strammet op. Jørn Bro fremhævede især, at der for hver kilde skulle oprettes en kildemappe med kontaktaftaler, kontaktsteder og -muligheder. Oplysninger om kildens identitet, inklusive eventuelt foto, skulle opbevares i en lukket kuvert i sagsmappen. Desuden skulle alle kontakter og kontaktforsøg over for kilden noteres herunder også telefonsamtaler med angivelse af tid, sted, emne osv. Kildemappen skulle også indeholde alt materiale vedrørende kildens person og aktivitet samt sagsbehandlerens optegnelser om kilden og kildens adfærd. Endelig pålagde Bro afdeling C at forelægge ”de ajourførte kildemapper” primo januar 1972, idet han understregede

”... nødvendigheden af planmæssighed, omtanke og sikkerhed i forbindelse med operationer på dette område. Det blev fremhævet, at de organisationer, vi i dag arbejder imod, er meget sikkerhedsbevidste, og at de råder over et ikke ubetydeligt efterretningsapparat. Vi må derfor påregne at vore kilder vil blive ’slidt op’ hurtigere, end vi tidligere har været vant til ligesom vi må regne med muligheden for dobbeltoperationer fra modpartens side. Uanset hvor nært et tillidsforhold sagsbehandleren mener at have til sin kilde, må sagsbehandleren i kontaktarbejde stedse træffe sikkerhedsforanstaltninger til mindskelse af kompromitteringsrisikoen.”²⁹⁷

Afslutningsvis påpegede Jørn Bro behovet for ”konstante nyrekrutteringer til afløsning og forbedring af eksisterende kildenet”, og at forslag til endelig hvervning af nye kildeemner skulle forelægges ham, inden hvervningen blev foretaget. Resultatet af Kasper Neergaard-sagen synes således ikke at have været et ønske om at neddrog kildearbejdet. Snarere ønskede man at opgradere og målrette arbejdet. I praksis havde sagen imidlertid afstedkommet visse problemer. Ifølge en tidligere PET-medarbejder måtte man begynde forfra med kildearbejdet efter Kasper Neergaard.²⁹⁸

²⁹⁷ Ibid.

²⁹⁸ RB: 12. juni 2002.

7. REVOLUTIONÆRE SOCIALISTERS FORBUND 1972-1980

Med Revolutionære Socialisters overtagelse af SUF i januar 1971 var der opstået en konflikt i det trotskistiske miljø. Konflikten kunne ses som en generationskonflikt, idet en række af yngre SUF'ere udfordrede en lille kreds af mere garvede medlemmer af Revolutionære Socialister. Imidlertid var der ifølge PET ikke alene tale om en generationskonflikt, men også uoverensstemmelser om hvilke midler, trotskisterne skulle tage i anvendelse i den politiske kamp. Ifølge 1971-årsrapporten fra PET's Afdeling C var de unge SUF'ere optaget af teoretiske og idébaserede diskussioner, mens de "ældre, militante medlemmer" af Revolutionære Socialister i højere grad var indstillet på at anvende vold i den politiske kamp. En følge af denne uoverensstemmelse var, at det trotskistiske miljø ved indgangen til 1972 var splittet i to, hvor "alle de ledende trotskyister med få undtagelser har forladt sektionen [Revolutionære Socialister], der nu væsentlig består af de unge – ca. 80 i antal – der fulgte med SUF ved overtagelsen".²⁹⁹ Den ældre kreds af trotskister forsøgte derfor som modreaktion at etablere en fraktionsdannelse, men ifølge PET var det endnu for tidligt at fastslå følgerne heraf. Ét resultat kunne dog konstateres: Trotskisternes splittelse havde i første omgang medført en "mærkbar afmatning" i "årets udadvendte aktiviteter".³⁰⁰

Næste kapitel i den interne trotskistiske kamp blev skrevet blot få måneder senere. Den 11. maj 1972 samledes således 15 af de ældre trotskister i København, hvor mulighederne for en retablering af Revolutionære Socialister blev drøftet. En af veteranerne var af den opfattelse, at en retablering burde forsøges, mens en anden var modstander af ideen, idet han skønnede, at der ikke var "kræfter dertil".³⁰¹ Ikke desto mindre konstaterede PET, at den gamle kreds af trotskister

299 PET, administrativ sag: "Urofronten 1971", 18. januar 1972, s. 3.

300 Ibid.

301 PET, administrativ sag: "Beretn. Fra afd. C.: Oversigt over demonstrationer og anden politisk uro-aktivitet i maj 1972", s. 4.

i september 1972 retablerede Revolutionære Socialister. Fra en af PET's kilder forlød det imidlertid, at "Socialistisk Ungdoms Forum – sympatiserende organisation af IV. Internationale" havde reageret med et hurtigt navneskifte til "Revolutionære Socialisters Forbund – tilsluttet IV. Internationale". Formålet med dette navneskifte var angiveligt at forhindre den gamle kreds af trotskister i at benytte navnet "Revolutionære Socialister" i forsøget på at opnå anerkendelse som den danske sektion af Fjerde Internationale.³⁰² Det er PET's overvågning af RSF, der vil blive behandlet nedenfor.

PET's trusselsbillede

Med trotskisternes historiske virke i Danmark in mente holdt PET sig orienteret om den nye organisations aktiviteter. I den forbindelse ses det, at PET umiddelbart var af den opfattelse, at trotskisterne var blevet en marginal aktør inden for uroen. Herom vidner PET's årsrapporter fra de første tre-fire år af 1970'erne. Rapporten fra 1972 konstaterede eksempelvis, at selv om trotskisterne fortsat var aktive, så havde de ikke "formået at gøre sig synderlig bemærket på uroområdet."³⁰³ Og i en opsummering hed det om trusselsbilledet for 1973, at DKP og DKU i 1960'erne havde været den

"faste ø i et hav af bestandigt vekslende små, men særdeles højrøstede grupperinger, hver med sin egen ideologiske opfattelse af socialisme og kommunisme, hver med sin egen fortolkning af Marx, Lenin og Mao Tsetung.

For disse grupperinger var revolutionen – trods den bestandig herskende uenighed om fortolkninger og praktisering af den sande lære – ikke en fjern og tåget drøm, men en snarligt forestående kendsgerning. Dette understregedes af gruppernes mange planer om vold, sabotage og andre former for væbnede angreb mod det bestående samfund, der forventede at ville falde for de første sabelhug.

Det lykkedes da også for visse enkelte grupper at gennemføre visse aktioner – kun for nålestik at regne – men i aktivisternes øjne drabelige gerninger. Imidlertid viste det bestående samfund sig at være mere modstandsdygtigt end formodet, sammenbruddet udeblev, og aktivisternes skuffelse var stor. Det samme blev uenigheden om midler og metoder, og snart herskede kaos og forvirring på den ekstremistiske venstrefløj.

302 PET, emnesag: "Vedr.: Socialistisk Ungdoms Forum – sympatiserende organisation af IV. INTERNATIONALE", 22. september 1972.

303 PET, administrativ sag: "Urofronten 1972".

Alt dette iagttoges med sindsro fra kommunisternes faste borg, hvor man næppe nogen sinde alvorligt har frygtet, at andre grupper skulle formå at gennemføre noget i retning af den socialistiske revolution. Selvfølgelig tog DKP/DKU udviklingen i agt, og der har sandsynligvis været adskillige DKP/DKU-agenter placeret i de mange ekstremistgrupper, således at man hele tiden har haft fornøden viden om udviklingens forløb.

Da den internationale udviklings strømninger og tendenser, afspændingen og den "kolde krigs" afslutning også nåede Danmark fik DKP/DKU den medbør, som man så længe havde savnet, og partiets besindige holdning under 60'ernes revolutionære stemningsbølge viste sig nu at give bonus i form af kommunistisk fremgang på næsten alle fronter, på arbejdspladerne og i uddannelsessektorerne, og i befolkningens almindelige opfattelse var kommunisterne næppe længere de grumme samfundsomstyrtere, der med vold ville gennemføre proletariats diktatur og oprette folkerepublikken Danmark. Denne ændring skete naturligvis på bekostning af de før så højrøstede revolutionære ekstremistgrupper, hvis antal hurtigt svandt ind – sikkert i mange tilfælde som følge af målbevidst kommunistisk undergravning...".³⁰⁴

Det turde fremgå, at forfatteren til den ovenfor citerede rapport – der var forfattet i januar måned 1974 – på ny betragtede DKP som den største trussel mod den lovlige samfundsorden, mens de ekstremistiske venstrefløjsgrupperinger opfattedes som krusninger på historiens overflade. Dette hang, som det fremgår, sammen med en i samtiden fremherskende opfattelse af, at den kolde krig var bragt til afslutning.³⁰⁵ Men det hang antagelig også sammen med, at en række af de grupperinger, der tidligere havde været særdeles aktive på uro-området, havde mistet det tidligere erobrede fodfæste, hvilket var en følge af, at den amerikanske krig i Vietnam var for aftagende, samt at afspændingen mellem Øst og Vest var på sit højeste netop midt i 1970'erne.³⁰⁶

PET tildelte imidlertid Revolutionære Socialisters Forbund fornyet opmærksomhed i sidste halvdel af 1970'erne, hvilket skyldtes, at trotskisterne formulerede en ny revolutionær strategi, der gik ud på at engagere sig i arbejdsmarkedskonflikterne. Desuden engagerede trotskisterne i Århus sig i en række boligaktioner

304 PET, administrativ sag: "Urofronten 1973", 14. januar 1974, s. 9-10.

305 Om synet i 1970'erne på den kolde krig som et stykke fortid se Klaus Petersen & Nils Arne Sørensen, "Den kolde krig på hjemmefronten. En indledning", Klaus Petersen & Nils Arne Sørensen (red.), *Den kolde krig på hjemmefronten* (Syddansk Universitetsforlag, 2004), s. 11.

306 Første halvdel af 1970'erne var afspændingsårenes absolutte højdepunkt. CSCE-processen og Helsinki-Slutakten er udtryk herfor.

med overgreb mod den private ejendomsret. Endvidere gjorde Revolutionære Socialisters Forbund kampen mod atomkraft til en hovedsag i sidste halvdel af årtiet.³⁰⁷ I slutningen af 1970'erne skulle der have foregået forhandlinger mellem Revolutionære Socialisters Forbund og Kommunistisk Forbund om et enhedsarbejde med det perspektiv at sammenlægge de to grupperinger, men ifølge afdeling C's årsberetning for 1978 blev denne sammenlægning ikke realiseret.³⁰⁸ Det fremgår også af PET's materiale, at den danske afdeling af Fjerde Internationale i løbet af 1970'erne fortsat bevarede sin kontakt til det internationale trotskistnetværk, herunder den portugisiske LCI (Lige Comunista Internacionalista, Den Internationale Kommunistiske Liga), den chilenske LCC (Liga Comunista de Chile, Chiles Kommunistiske Liga) og vesttyske sektion GIM (Gruppe Internationale Marxisten, Den Internationale Gruppe af Marxister).³⁰⁹ I slutningen af tiåret hed det i en årsberetning: "RSF er stadig, som i de senere år, et teoretisk, revolutionært parti." Men gruppen havde stedse vanskeligt ved at få økonomien til at slå til. I al fald havde PET oplysninger om, at den danske afdeling af Fjerde Internationale i 1979 ikke havde haft økonomisk råderum til at betale medlemskontingent til Fjerde Internationales internationale sammenslutning.³¹⁰

Kilderne til PET's viden om trotskisterne synes i løbet af 1970'erne – ganske som i de to foregående årtier – at have været politiske modstandere tilhørende den politiske højrefløj i Danmark. Illustrerende herfor er et af PET formuleret signalement af en kilde i de trotskistiske miljøer. Det hedder: "Hans politiske tilhørsforhold er så absolut til højre, og han føler det som en pligt at række firmaet her "en hjælpende hånd"."³¹¹ Desuden foretog PET fem telefonaflytninger af Revolutionære Socialisters Forbund og Socialistisk Ungdom mellem 1972 og 1977. Aflytningerne var alle motiveret med henvisning til straffelovens § 133, stk. 3 (anstiftelse af forbrydelse under opløb). Mere konkret handlede det om trotskisternes ageren i forhold til Vietnamkrigen og de arbejdsmarkedspolitiske konflikter i perioden.³¹² PET's

307 PET, administrativ sag: PET, Regionsafdelingernes årsberetning (1977), bilag 2: Årsberetning for regionsafdeling II for tiden 1. januar 1977 til 31. december 1977 vedrørende de i regionsafdelingen behandlede sagsområder, 3. april 1978, s. 5.

308 PET, administrativ sag: Afdeling C's årsberetning 1978, s. 13.

309 PET, administrativ sag: Afdeling C's årsberetning 1977, s. 13.

310 PET, administrativ sag: Afdeling C's årsberetning 1979, s. 19.

311 PET, kildesag: 5. januar 1972.

312 Kommissionens database over telefonaflytninger. Se også Kommissionens beskrivelse af PET's overvågning af den danske Vietnambevægelse og PET's overvågning af arbejdsmarkedet i hhv. bind 10 og bind 8.

viden om trotskistiske kredse øgedes i øvrigt i sidste halvdel af årtiet. I den forbindelse ses det, at en del af oplysningerne blev indhentet i Region II. Når betydelige dele af tjenestens kilder kom fra denne region, havde det dels sin forklaring i, at universitetsmiljøet i Århus var meget politisk i dette tiår. Dels havde det sin forklaring i, at en af PET's medarbejdere i Århus var meget kompetent i omgangen med kilderne. Om indhentning af oplysninger i trotskistiske miljøer har denne medarbejder over for Kommissionen berettet, at kilderne typisk var politisk interesserede uden dog at være medlem af noget politisk parti. Desuden har han forklaret, at de fleste af kilderne var akademikere.³¹³

Samme medarbejder har bemærket, at PET's blivende interesse for trotskisterne hang sammen med trotskisternes internationalisme, hvilket fortsat "var en fælles sag for natolandene..."³¹⁴ Der ses også eksempler på, at når danske trotskister tog del i internationale trotskistmøder, orienterede PET sine udenlandske samarbejdspartnere om danskernes ankomst, så at de pågældende udenlandske tjenester kunne holde dem under opsyn.³¹⁵ Desuden tilbød en udenlandsk tjeneste i 1978 at skaffe PET informationer om Revolutionære Socialisters Forbund. Sammenhængen var, at den pågældende udenlandske tjeneste havde penetreret trotskisterne i det pågældende land, og da trotskisterne var meget internationale i deres arbejde, kunne den pågældende tjeneste via sine medarbejdere i det udenlandske trotskistiske miljø skaffe PET oplysninger om danske trotskister. Den pågældende tjeneste havde tidligere forsynet andre lande med oplysninger om trotskister i andre lande.³¹⁶ Det vides imidlertid ikke, om PET tog imod dette tilbud.

Nedenfor følger først en summarisk gengivelse af PET's perception af en lille håndfuld trotskisters offentlighedsarbejde vendt mod de europæiske fællesmarkedsbestræbelser.

Rødt Europa

I slutningen af oktober 1970 modtog PET en henvendelse fra en udenlandsk tjeneste. Anledningen var, at denne var kommet i besiddelse af oplysninger om,

³¹³ RB: 13. januar 2004; jf. RB: 27. april 2004.

³¹⁴ RB: 27. april 2004.

³¹⁵ PET, administrativ sag: Afdeling C's årsberetning 1979, s. 19.

³¹⁶ PET, mødemappe, notits, 11. december 1978.

at den franske sektion af Fjerde Internationale (La Ligue Communiste, Den Kommunistiske Liga) samt en sympatiserende organisation (Jeune Garde Socialiste, Den Unge Socialistiske Garde) var i færd med at arrangere et internationalt stævne med deltagelse af trotskistiske organisationer fra det meste af Vesteuropa. Den udenlandske tjeneste var vidende om, at arrangementet skulle finde sted 21.-22. november 1970 på Det Frie Universitet i Bruxelles; formålet med arrangementet skulle være at rekruttere nye medlemmer til internationalen samt at fremme koordineringen mellem de nationale sektioner. Det hed i henvendelsen til PET, at der skulle deltage op mod 200 personer fra Danmark.³¹⁷

I de følgende måneder søgte PET at fremskaffe yderligere oplysninger herom. I midten af november kunne efterretningstjenesten konstatere, at der fra dansk side ville deltage såvel trotskister som ikke-trotskister. Imidlertid var der en del, der tydede på, at trotskisterne udgjorde den overvejende del af de danske deltagere. Et par uger senere overdrog en af PET's kilder i det trotskistiske miljø tjenesten navne på et par af deltagerne.³¹⁸ Desuden konstaterede PET, at det var Revolutionære Socialister, der var arrangementets danske kontakt, men at disse havde overladt en del af det praktiske arbejde til SUF for ikke selv at træde for tydeligt frem. Samtidig konstateredes det, at et af sloganerne for arrangementet lød "For et rødt Europa".³¹⁹ Ifølge akter fra SUF beroende i PET's arkiv skulle Mandel holde tale om "Fællesmarkedsproblematikken".³²⁰ Et vigtigt formål med konferencen var at fremme den folkelige modstand mod EF, men antagelig også at formulere en sammenhængende trotskistisk politik i forhold til yderligere et antal politiske spørgsmål.

PET's akter efterlader det indtryk, at konferencen i Bruxelles var opfølgning på, at Fjerde Internationale's sekretariat i Paris i juli 1970 havde truffet beslutning om, at de nationale sektioner rundt om i Europa skulle stifte en række "Rødt Europa Grupper" med det formål at agitere for et socialistisk Europa i modsætning til det Europæiske Fællesmarked, der var under udvidelse. Ifølge en af PET's kilder valgte en kreds af forhenværende danske trotskister at stifte en dansk Rødt Europa Grup-

317 PET, emnesag: "Internationalt stævne for Europas revolutionære 21.-22. november 1970 i Bruxelles", 23. oktober 1970.

318 PET, emnesag: "Vedr. Jeunesse Socialiste Unifiée's konference den 21-22/11 1970", 13. november 1970; PET, emnesag: "Vedr. Jeunesse Socialiste Unifiée's konference den 21. og 22. november 1970 i Bruxelles", 16. november 1970.

319 PET, emnesag: "Vedr. JSU's kongres Bruxelles 21-22/11 1970", 30. oktober 1970.

320 PET, emnesag: "Imod Et Kapitalistisk Fællesmarked – For Europas Forenede Socialistiske Stater! Bruxelleskonferencen d 21/11-22/11 70."

pe (REG) den 3. januar 1972. Ifølge kilden havde den erfarne kreds af aktivister truffet beslutning om, at en navngiven person skulle være formand for den danske gruppe, da han næppe var i stand til at gennemskue de økonomiske filfimer, som kilden forventede ville blive en del af dagens orden i den nye organisation. Kilden forklarede: "Det har vist sig gang på gang, at hovedpersonerne i administrationsgruppen, når de tidligere har beskæftiget sig med aktiviteter, der har været penge i, har lavet svindel, og det vil også vise sig i dette tilfælde."³²¹

Ifølge oplysningerne i PET's arkiv blev denne antagelse bekræftet i tiden, der fulgte. Således bemærkede tjenesten, at Rødt Europa kort tid efter stiftelsen erhvervede sig nogle lokaler i det indre København, og at gruppen fik møbleret disse lokaler med offentlige støttemidler. Vel fik formanden ret til at hæve penge fra den girokonto, som de offentlige støttemidler befandt sig på, men det gjorde også en af de personer, som PET's kilde havde udpeget som uvederhæftig. Efter at Rødt Europa havde modtaget 7.000 kr. af den danske stat til oplysning om EF, var den pågældende begyndt at fikle med midlerne. Til eksempel arrangerede den økonomiansvarlige ifølge kilden foredragsaftener, hvor talerne skrev under på, at de havde modtaget et beløb, hvorefter den ansvarlige undlod at udbetale beløbet. PET's rapport rummer yderligere en række eksempler på, hvordan Rødt Europa angiveligt snød med pengene. Afslutningsvis hed det i rapporten, at de offentlige støttemidler enten gik i de impliceredes egne lommer – eller også blev de benyttet til at finansiere udgivelsen af bladet Folkets Avis, der omtaltes som "et barn" af administrationsgruppen.³²² Desuden, bemærkede samme kilde i anden sammenhæng, syntes nogle af medlemmerne af administrationsgruppen at købe mere "livligt ind på restaurationer" og køre mere i taxa, end ledelsens indtjeningsmuligheder ellers gav indtryk af var muligt.³²³

Emnesagen rummer ikke oplysninger om, hvor længe Rødt Europa eksisterede. Under alle omstændigheder opnåede gruppen ikke nogen gennemslagskraft i den danske offentlighed. Står oplysningerne i PET's arkiv til troende, synes det at have været tilfældet, at administrationsgruppen – fraset formanden – havde mere travlt med at snyde med de økonomiske tilskud, end den havde med at oplyse mod EF. Desuden blev Folkebevægelsen mod EF stiftet i foråret 1972, og denne blev en paraplyorganisation for de bevægelser og organisationer, der var imod dansk medlemskab af EF.³²⁴

321 PET, emnesag: "Rødt Europa Grupperne (REG)", 18. august 1972.

322 Ibid.

323 PET, emnesag: "Rødt Europa Grupperne", 18. februar 1972.

324 Om dannelsen af Folkebevægelsen mod EF se Søren Hein Rasmussen, *Sære alliancer. Politiske be-*

Arbejdsmarkedet

Årene fra 1950'erne til begyndelsen af 1970'erne var en periode, hvor politikerne i Danmark formulerede en række socialpolitiske ambitioner, der realiseredes under overskriften "velfærdsstaten".³²⁵ Fra første halvdel af 1970'erne blev dansk politik imidlertid præget af ustabilitet. Væsentligt herfor var den økonomiske krise, som Danmark og den øvrige del af Vesteuropa gennemgik i løbet af 1970'erne. Krisen fik blandt andet til følge, at politikerne i stigende grad greb ind i overenskomstforhandlingerne, ligesom arbejdsløsheden steg. Den stadigt hyppigere forekomst af folketingsvalg var udtryk for krisen, og fremvæksten af protestpartier på den politiske højre- og venstrefløj markerede en tiltagende utilfredshed med "systemet", hvad enten kritikerne ønskede fremme af liberalismen eller socialismen. Et af de tydelige krisetegn var, at velfærdsstaten kom under pres. Dette og andre forhold bidrog til at skabe uro på arbejdsmarkedet fra 1970'erne og frem.³²⁶

Som dokumenteret i Kommissionens bind om PET's overvågning af arbejdsmarkedet, kom de arbejdsmarkedspolitiske konflikter i 1970'erne til at kræve en betydelig indsats af PET. I den sammenhæng ses det, at hvor arbejdsmarkedet traditionelt havde været en arena for kampen mellem Socialdemokratiet og DKP, engagerede militante grupper på den yderste venstrefløj – især maoister, anarkister og trotskister – sig i arbejdsmarkedspolitiske uoverensstemmelser i 1970'erne. Denne kreds af aktivister, der kom til at gå under navnet 'den fagoppositionelle bevægelse', fik forholdsvis stor betydning i løbet af 1970'erne, idet de kunne støtte overenskomststridige arbejdsnedlæggelser, som den etablerede fagbevægelse ikke havde mulighed for at støtte.³²⁷

Trotskisternes ekstraparlamentariske aktiviteter havde traditionelt relateret sig til udenrigspolitiske forhold. Imidlertid ses det, at PET i sin årsrapport for 1970 anførte, at året havde budt på en "bemærkelsesværdig" udvikling. Det konstateredes således, at danske trotskister havde slået sig på en af DKP fremkaldt "strejkesituation" i første halvdel af året. Sammenhængen var i korthed den, at

vægelser i efterkrigstidens Danmark (Odense Universitetsforlag, 1997), s. 75 ff. Se i øvrigt Kommissionens beretning, bind 10.

325 Niels Finn Christiansen & Klaus Petersen, "The Dynamics of Social Solidarity: The Danish Welfare State, 1900-2000", *Scandinavian Journal of History* 2001.

326 For et signalement af 1970'erne se Hanne Rasmussen og Mogens Rüdiger, *Tiden efter 1945. Danmarks historie*, bd. 8 (Gyldendal, 1988), s. 263-352.

327 Se Kommissionens beretning, bind 8.

lønmodtagerne oplevede en faldende realløn, hvorefter arbejdere over hele landet valgte at indlede en strejke. DKP stillede i den situation krav om, at timelønnen skulle øges med en krone. Trotskisterne støttede dette krav, idet de samtidig agiterede mod arbejdsretten i håbet om, at en sådan agitation ville skabe sympati i arbejderklassen. PET vurderede imidlertid, at resultatet ikke havde stået mål med anstrengelserne, og ”nu som før afvises trotskyisterne næsten over alt i faglige kredse og på arbejdspladserne.”³²⁸

Trotskisternes interesse for arbejdsmarkedspolitiske forhold afspejlede sig i det skolingsmateriale, som Revolutionære Socialisters Forbund lod udfærdige. I PET's arkiv findes dokumentet ”RSF-skolingsbulletin” nr. 2, forfattet i 1974. Heraf fremgår det, at arbejdsmarkedet var en ny, central arena for trotskisterne. Ifølge skolingsmaterialet var borgerskabet i færd med at gennemføre ”et større angreb på arbejderklassens positioner”. Dette bestod i, at ”borgerskabets” svar på 1970'ernes økonomiske krise var at kræve øget kontrol med lønningerne. Ifølge skolingsmaterialet kom det til udtryk på følgende vis: ”’frivillig’ eller tvungen indkomstpolitik bliver et nøgleproblem for borgerskabet; krav om afdæmpning af beskæftigelsen for at få en billigere og mere disciplineret arbejdskraft; krav om sociale nedskæringer (mindre ydelser til ofrene for det kapitalistiske systems funktionsmåde); krav om ændringer af uddannelsessystemet, så uddannelse og forskning mere direkte indordnes under erhvervslivets interesser.” I materialet hed det videre, at angrebene på arbejderklassen ikke var tilfældigheder: ”De er ikke udslag af bestemte arbejdsgiveres onde vilje, men af selve det kapitalistiske profitsystems udvikling, der gør det umuligt for borgerskabet at ’tildele’ arbejderklassen holdbare indrømmelser.”

Læren af ovenstående var, at hvis man ønskede fremme af arbejderklassens interesser, var revolutionen den eneste mulighed. Ved at gå reformismens vej ville man ikke alene bevare kapitalismen, men også demoralisere arbejderklassen. Det efterlod imidlertid spørgsmålet om, hvori trotskisternes revolutionære strategi bestod. Herom hed det, at arbejderklassens krav typisk drejede sig om ”fordeling af de samfundsskabte værdier under kapitalismen”. Det betød, at slige krav i udgangspunktet ikke anfægtede kapitalens magt. Derfor kunne arbejderklassens magtovertagelse ”kun finde sted som en bevidst proces.” Det åbne spørgsmål var derfor, hvordan man kom fra kravet om en mere retfærdig fordeling ”til etablering af de magtforhold”, hvor arbejderklassen skabte ”grundlaget for afskaffelse af al undertrykkelse”. Herom hed det i materialet, at det gjaldt om at udvikle et overgangsprogram:

328 PET, administrativ sag: ”Udvikling og tendenser på urofronten i 1970”.

”Dvs. et program for den socialistiske revolution, hvor der kombineres krav, der på den ene side knytter an til arbejderklassens øjeblikkelige situation og bevidstheds- og organisationsniveau, og på den anden side er i stand til at udvikle en kamp, der er rettet mod kapitalismen som sådan. Derved skabes der muligheder for at opnå kamperfaringer, der udvikler bevidstheden om den socialistiske revolutions nødvendighed, og samtidig at udvikle kamp- og organisationsniveauet, så denne magtovertagelse muliggøres. De helt centrale krav i dette program er kravene om arbejdveto og arbejderkontrol.”

Konkret handlede det for trotskisterne om, at der bl.a. skulle dannes arbejderkomitéer på de enkelte fabrikker. Disse komitéer skulle kontrollere f.eks. arbejdstempo, lønsystemer og indsættelse af nyt maskineri. Gennem brug af såkaldte arbejdvetoer skulle ansatte på de enkelte virksomheder forhindre alle forringelser i vilkårene for de ansatte. Arbejderkontrollen kunne eksempelvis demonstreres ved at kræve kontrol med regnskabsbøger og lagerbeholdninger. ”Dynamikken i dette krav ligger i dets angreb på et af kapitalismens grundprincipper: forretningshemmeligheden ... og dermed i sidste instans den private ejendomsret.” Når det angik lønforhandlinger, kunne man ”kræve kontrol med lønudregningen”, da dette ville ”gå imod de akkordsystemer/produktivitetsfremmende lønsystemer, der ikke alene presser arbejdstempoet i vejret, men også er med til at splitte arbejderne på den enkelte virksomhed...” I forlængelse heraf ville trotskisterne kræve ”fuldstændig dyrtidsdækning for alle pris- og skattestigninger.”

Ifølge skolingsmaterialet var det indlysende, at revolution og socialisme på ”én fabrik ikke er mulig.” Derfor gjaldt om at udbrede kampen fra den enkelte virksomhed til alle virksomheder. Lykkedes det, ville man ende i en ”dobbeltmagtsituation, hvor arbejderklassens organiserede magt står over for borgerskabets.” En sådan situation ville være ”optakten til en revolutionær situation”. I denne optakt måtte det revolutionære parti være særdeles aktivt såvel på den enkelte virksomhed som ”i alle kampe”, som undertrykte mennesker førte mod borgerskabet på alle områder.

Et sidste aspekt i den revolutionære strategi, der skal fremhæves her, er, at det revolutionære parti ifølge skolingsmaterialet skulle forsøge at ”spille en ledende rolle på det militære område gennem mobilisering af arbejdermilitser til nedkæmpelse af de borgerlige enheder.” I den forbindelse var konflikterne på arbejdsmarkedet vigtige, for som det hed:

”Spiren til arbejdermilitser opstår allerede under de tidligere kampe med organiseringen af strejkevægter, demonstrationsværn og andre selvforsvarsorganer i de enkelte konflikter.”

Det hed i forlængelse heraf:

”Men også her er en generalisering af denne organisering vigtig, ligesom det ikke er nok blot at organisere sig i defensive enheder – der kræves også opbygning af væbnede enheder, der offensivt kan sættes ind mod bestemte politi- og hærindheder, kan sikre kontrol med trafikknudepunkter, centrale administrationsbygninger, radiostationer etc.”³²⁹

For at fremme revolutionen måtte Revolutionære Socialisters Forbund gøre tre ting. For det første skulle man gennemføre propaganda og agitation i arbejderklassen og tematisere spørgsmålene om realløn, skatter og prisstigninger. For det andet skulle man indgå i et enhedsarbejde med andre partier og organisationer. For det tredje skulle man opbygge de såkaldte ‘fagoppositionelle grupper’.³³⁰

Det er i lyset af disse strategiske og revolutionære overvejelser, at trotskisterne i løbet af 1970'erne forsøgte at foranstalte uro på arbejdsmarkedet. I PET's årsberetninger for 1974 og 1975 bemærkedes det da også, at trotskisterne havde sluttet op bag maoisternes og anarkisternes uro på arbejdsmarkedet. Blandt andet blev konflikten på B&W fremhævet.³³¹ Og i første halvdel af 1978 kunne PET konstatere, at RSF havde spillet en central rolle både under en stilladsarbejderkonflikt og under den såkaldte Scaniadam-konflikt. Som det fremgår af Kommissionens beskrivelse af PET's overvågning af arbejdsmarkedet, skiftede efterretningstjenesten trusselsbillede i sidste halvdel af 1970'erne. Hvor tjenesten i første halvdel af tiåret væsentligst havde betragtet DKP som den største trussel mod den lovlige samfundsorden, tillagde tjenesten i sidste halvdel af tiåret de ekstremistiske venstrefløjsgrupper – herunder trotskisterne – mere opmærksomhed.³³² Det hedder da også i afdeling C's årsberetning for 1980, at selv om RSF i det forløbne år ikke havde gjort sig synderligt bemærket, så var trotskisternes

”betydning og indflydelse på venstrefløjen” i ”stadig vækst, f.eks. i stedfundne aktioner rettet mod indenrigspolitiske forhold, mod NATO, mod imperialismen og

329 PET, emnesag: Kopi af ”RSF-skolingsbulletin, nr. 2”, artikel ”Aspekter af den revolutionære strategi”, dateret 8. april 1974.

330 Ibid.

331 PET, administrativ sag: ”Udvikling og tendenser på urofronten i 1974”, samme sted, ”Udvikling og tendenser på urofronten i 1975”. Se også Kommissionens beretning, bind 8.

332 Se Kommissionens beretning, bind 8.

mod USA. Trotskisterne er ofte at finde i forbindelse med uroligheder omkring arbejdsnedlæggelser, udelukkende med det formål at skabe uro.”³³³

Trotskisternes øgede aktivisme på arbejdsmarkedet i 1970’erne var antagelig en udløber af den ovenfor omtalte konference i Bruxelles i efteråret 1970. Foruden at tematisere kampen mod de europæiske fællesmarkedsbestræbelser havde en del af foredragene handlet om arbejdsmarkedspolitiske spørgsmål.³³⁴

333 PET, administrativ sag: Afdeling C’s årsberetning 1980, citeret s. 3.

334 PET, emnesag: ”Vedr. Jeunesse Socialiste Unifié’s konference den 21-22/11 1970”, 13. november 1970; PET, emnesag: ”Vedr. Jeunesse Socialiste Unifié.s konference den 21. og 22. november 1970 i Bruxelles”, 16. november 1970.

8. SAP OG ANDRE TROTSKISTISKE ORGANISATIONER I 1980'ERNE

Ifølge PET's oplysninger havde et antal trotskister i slutningen af 1970'erne gjort sig overvejelser om at ændre Revolutionære Socialisters Forbunds virksomhed. Tidligere havde trotskisterne afskrevet den såkaldte "massefaktor" og i stedet samlet sig i små avantgardegrupper, der søgte at gøre deres indflydelse gældende enten gennem andre politiske partier og miljøer eller via aktioner undertiden af voldelig karakter; i PET's jargon omtalt som "uro". Formålet med at ændre RSF's virksomhed skulle ifølge PET være at opnå parlamentarisk indflydelse gennem repræsentation i byråd og i Folketinget. I 1980 blev PET bekræftet i disse oplysninger, da Socialistisk Dagblad offentliggjorde en artikel under overskriften "Trotskister danner nyt socialistisk arbejderparti". I artiklen udtalte forretningsudvalgsmedlem Frede Jacobsen, at det nye parti – Socialistisk Arbejder Parti – arbejdede på at indsamle 20.000 underskrifter, så partiet kunne blive opstillingsberettiget til det næste folketingsvalg.³³⁵

Ifølge et udateret notat beroende i PET's emnesag på Fjerde Internationale var navneskiftet fra "Revolutionære Socialisters Forbund" til "Socialistisk Arbejderparti" udtryk for, at trotskisterne fandt det nødvendigt med et mere "brugbart navn", når de ønskede at opnå valg til parlamentariske forsamlinger. Samtidig ændredes trotskisternes måde at bedrive politik på. I hele efterkrigsperioden havde trotskistiske miljøer været særdeles lukkede, og for at beskytte personer, der bedrev udenomsparlamentarisk virksomhed, havde trotskister i deres interne kommunikation typisk benyttet fornavne og pseudonymer. Dette gjaldt også i de tilfælde, hvor danske trotskister korresponderede med udenlandske trotskister. Med ønsket om at stille op til lokalvalg og folketingsvalg måtte denne praksis nødvendigvis fraviges. Efter etableringen af SAP præsenterede trotski-

335 "Trotskister danner nyt socialistisk arbejder parti", *Socialistisk Dagblad*, 3. juni 1980. Beroende i PET, emnesag:

ster sig i politiske sammenhænge ved deres fulde navn.³³⁶ Det fremgår af PET's emnekort, at PET i sommeren 1980 og i januar, februar og maj 1981 noterede, at trotskisterne forberedte sig på det parlamentariske arbejde og derfor indsamlede underskrifter, så partiet kunne blive opstillingsberettiget til det forestående folketingsvalg. Den 11. september 1981 hedder det i emnekortene, at SAP havde indsamlet 24.000 underskrifter.³³⁷ Ved folketingsvalget den 8. december 1981 stillede SAP op, men resultatet var magert. Kun 2.034 vælgere svarende til 0,1 procent af de afgivne stemmer havde sat deres kryds ved trotskisterne. Dette bragte dog ikke SAP's forhåbninger om repræsentation i Folketinget til afslutning: Igen i juli 1982 og i september 1984 blev det på PET's emnekort noteret, at SAP foretog underskriftsindsamlinger med henblik på det næstkommende valg.³³⁸ Ved folketingsvalget i 1984 opnåede SAP 2.151 stemmer svarende til 0,1 procent af de afgivne stemmer. Ved folketingsvalget i 1987 fik Socialistisk Arbejderparti 1.808 stemmer. Det var først ved valget i 1994, at trotskisterne kom i Folketinget, og det var i kraft af samarbejdet i Enhedslisten, der var stiftet i 1989 med deltagelse af DKP, VS og SAP. Den nye liste fik godt og vel 100.000 stemmer, hvilket beretigede til seks mandater.³³⁹

I 1980'erne indsamlede PET oplysninger om det nye politiske partis ideologiske opfattelser. Ifølge en sammenskrivning fra slutningen af 1990'erne var SAP's politiske linje karakteriseret ved "en voldsom understregning af det internationalistiske element i arbejderbevægelsen ud fra den opfattelse, at den internationale kapitalisme må bekæmpes internationalt." Heraf fulgte, at SAP arbejdede for gennemførelse af en "socialistisk revolution" med sigte på at afskaffe privatkapitalismen. PET betonedede endvidere, at socialisme og demokrati af trotskisterne opfattedes som to sider af samme sag: "Kun hvis den arbejdende befolkning gennem demokratisk valgte arbejderråd styrer samfundet, kan der tales om et socialistisk demokrati." Dermed stod det også klart, at trotskisterne ifølge PET's vurdering ikke betragtede forholdene i Sovjetunionen og Kina som demokratiske.³⁴⁰ Ifølge PET fulgte SAP i 1980'erne de samme mål, som trotski-

336 PET, emnesag: "Socialistisk Arbejderparti. SAP", udateret, men fra 1990'erne; jf. PET, emnesag: "Vedr.: Trotskisme – IV-Internationale", 18. februar 1982.

337 PET, emnekartotek: Oplysninger dateret 18. juni 1980, 23. januar 1981, 5. februar 1981, 14. maj 1981 og 11. september 1981.

338 PET, emnekartotek: Oplysninger dateret 7. juli 1982, 28. september 1984.

339 Stemmefordelingen ved folketingsvalgene er angivet i dokumentet "Valg og tendenser" på Folketingets hjemmeside www.folketinget.dk. Set 16. oktober 2007.

340 PET, emnesag: Resuménotat, "Socialistisk Arbejder Parti (SAP)", 19. januar 1998.

stiske organisationer havde gjort i de foregående årtier. Den væsentligste forskel var, at SAP anvendte andre midler end tidligere.

PET's efterforskning

PET's efterforskning af trotskistiske miljøer i 1980'erne godtgør, at trotskisterne var involveret i en bred vifte af politiske spørgsmål. Et af de emner, der optog SAP, var fredssagen. PET noterede således, at SAP'ere mellem 1981 og 1984 deltog i aktiviteter med relation til fredsbevægelsen.³⁴¹ Ifølge PET var SAP i samme periode engageret i internationalt solidaritetsarbejde, f.eks. i relation til befrielseskampen i El Salvador. SAP optrådte i sådanne sammenhænge sammen med andre partipolitiske organisationer og NGO'ere, f.eks. DKP, DsU, DKU og Mellemlfolkeligt Samvirke.³⁴² PET bemærkede endvidere, at SAP var engageret i arbejdsmarkedspolitiske spørgsmål og i den forbindelse blandt andet argumenterede for en 35 timers arbejdsuge.³⁴³ I en senere sammenskrivning hed det, at SAP's mærkesager inkluderede antiracisme og antinazisme, fagforeninger som kamporganisationer, bekæmpelse af 1980'ernes nedskæringspolitik foruden kampen mod NATO og EF.³⁴⁴

En væsentlig del af de oplysninger, som PET modtog, tydede på, at Socialistisk Arbejderpartis virksomhed befandt sig inden for lovens rammer. Alligevel nærede PET en vis mistænksomhed over for trotskistiske miljøers politiske virke. Til grund herfor har antagelig ligget PET's erfaringer med trotskisternes aktiviteter i 1960'erne og 1970'erne. Men også andre oplysninger, som PET modtog i 1980'erne, gjorde det naturligt for PET fortsat at have en vis opmærksomhed rettet mod trotskisterne. Et allerede kendt eksempel på en sådan oplysning er en historie om, at daværende medlem af SAP, Søren Søndergaard, i 1983 på en sommerlejr på Samsø arrangeret af SAP skal have meddelt, at han havde eksperimenteret sig frem til en velegnet type molotovcocktail, der kunne anvendes ved demonstrationer foran den amerikanske ambassade. Da PET's emnesag er

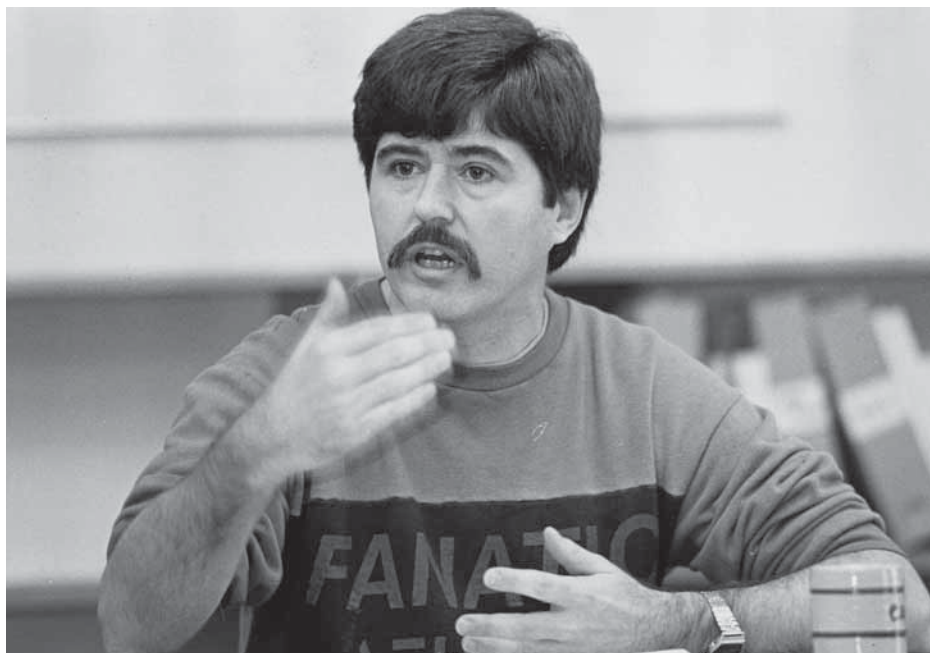
341 PET, emnekartotek: Oplysninger dateret 9. juni 1981, 10. juni 1981, 4. april 1982, 12. maj 1982, 14. maj 1982, 11. august 1983 og 18. oktober 1984.

342 PET, emnekartotek: Oplysninger dateret 5. marts 1981, 12. september 1983.

343 PET, emnekartotek: Oplysning dateret, 7. juli 1982. Vedr. SAP og PET's overvågning af arbejdsmarkedskonflikterne i 1980'erne se Kommissionens beretning, bind 8.

344 PET, emnesag: Resuménotat, "Socialistisk Arbejder Parti (SAP)", 19. januar 1998.

makuleret, er det ikke muligt at se, hvad denne oplysning er baseret på, men ifølge Faktagruppens, dvs. PET's egne undersøgelser i slutningen af 1990'erne, var Anders Nørgaard efter alt at dømme kilde til historien.³⁴⁵ Kommissionen har undersøgt alt relevant materiale, men har ikke kunnet komme historien nærmere. Oplysningen er oprindeligt noteret på et emnekort den 22. september 1983.³⁴⁶

Søren Søndergaard var i 1980'erne medlem af SAP. Han var i 1990'erne medlem af Folketinget for Enhedslisten, som ønskede nedsat en kommission, der skulle undersøge PET's efterforskning på det politiske område under den kolde krig. (Arbejdermuseet/ABA).

Mere baggrundsviden kan fremlægges i forbindelse med andre sager, som PET efterforskede i tilslutning til trotskisternes virksomhed i 1980'erne.

345 Citeret efter PET, Faktagruppen: "Socialistisk Arbejderparti (SAP) mistanke om § 114-relaterede aktiviteter", 8. april 1998. Historien er omtalt i journalist Hans Davidsen-Nielsens fremstilling *En højere sags tjeneste. PET under den kolde krig* (Politiken, 2007), s. 338. Søren Søndergaard har selv flere gange tematiseret og kritiseret PET's overvågning af SAP, f.eks. i Knud Holt Nielsen og Thomas Wegener Friis, "Mens vi venter på kommissionen...", *Arbejderhistorie* 2008/2, s. 115.

346 PET emnekartotek: Oplysning dateret 22. september 1983. Vedr. Anders Nørgaard, se Kommissionens beretning, bind 12.

Slaget om Byggeren og BZ-Brigaden

Som det fremgår af Kommissionens beretning, bind 10, modtog PET i 1970'erne og i 1980'erne oplysninger om, at trotskistiske kredse støttede slumstormernes og BZ-Brigadens aktiviteter. Et eksempel herpå ses i 1980 under "Slaget om Byggeren", der kan ses som en kulmination på 1960'ernes og 1970'ernes slumstormerbevægelse, men også som et skridt i retning af 1980'ernes BZ-Brigade. Sammenhængen var, at Københavns Kommune havde truffet beslutning om, at en byggelegeplads på Nørrebro skulle ryddes for at der kunne opføres et antal nye boliger. Såvel i Københavns Borgerrepræsentation som i dele af lokalmiljøet på Nørrebro var der uenighed om den beslutning. Da kommunens håndværkere mødte op på Byggeren for at rydde arealet, blev de mødt af aktivister, der forsøgte at forhindre håndværkernes ærinde. I dagene, der fulgte, lykkedes det håndværkerne at gennemføre rydningen; men kun under politibeskyttelse. Undervejs kom det til konfrontationer mellem myndighederne og et antal aktivister. PET fik i den forbindelse mistanke om, at trotskister medvirkede i urolighederne, og at de muligvis fungerede som en slags *situationens generalstab*. Efter byrettens godkendelse til at etablere en telefonaflytning blev Revolutionære Socialisters Forbund (RSF), organisationens blad *Klassekampen* samt et enkelt medlem af RSF aflyttet.³⁴⁷ Efter at have afsluttet indgrebet konkluderede PET, at "RSF ikke som gruppe har deltaget i urolighederne omkring byggelegepladsen "Byggeren" på Nørrebro i København, men at de har deltaget som enkeltpersoner i stort tal". Desuden havde et enkelt medlem været "dybt involveret" i urolighederne.³⁴⁸

I litteraturen om BZ-bevægelsens historie hedder det undertiden, at BZ'erne kan ses som en udløber af konflikten om Byggeren.³⁴⁹ Ifølge PET's samtidige observationer kan dette billede bekræftes. Efter "Slaget om Byggeren" stiftedes i 1980 en gruppe, der kaldte sig Ini'tivgruppen, der havde som mål at få Københavns Kommune til at stille et ungdomshus til rådighed. Ini'tivgruppen bestod af gymnasieelever, men ifølge PET's oplysninger var gruppen dannet på initiativ af SAP.³⁵⁰ Efter at forhandlinger mellem Københavns Kommune og repræsentanter

347 PET, emnesag: Politirapport, 30. april 1980; PET, emnesag: "Udskrift af Retsbogen for Københavns Byrets afdeling for Grundlovsforhør m.m.", 1. maj 1980.

348 For en mere udførlig beskrivelse se Kommissionens beretning, bind 10.

349 René Karpantschof og Flemming Mikkelsen, "Fra slumstormerne til de autonome. Husbesættelse, ungdom og social protest i Danmark 1965-2001" i Flemming Mikkelsen (red.), *Bevægelser i demokrati. Foreninger og kollektive aktioner i Danmark* (Aarhus Universitetsforlag, 2002).

350 PET, emnesag: "Emne: BZ-udviklingen i Danmark", 31. maj 1990.

for Ini'tivgruppen endte uden resultat, valgte et antal aktivister, heriblandt personer fra Ini'tivgruppen, at besætte et par ejendomme i København. PET fulgte hændelsesforløbet og bemærkede i en sammenskrivning, at PET i begyndelsen af 1981 havde været af den opfattelse, at husbesættelserne primært var styret af personer fra SAP. Til grund for den vurdering lå, at PET havde indsamlet løbesedler til støtte for husbesættelserne. Løbesedlerne var trykt hos et medlem af SAP. Desuden konstateredes det, at flere af de anholdte husbesættere var medlem af SAP. Senere i 1981 blev PET bekræftet i den opfattelse, at SAP stod centralt i BZ-miljøet, da et medlem af SAP under årets folketingsvalgkamp i Danmarks Radio agiterede til fordel for de unge. Sammenfattende vurderede PET i 1981, at hvis der var et politisk miljø, der stod tæt på BZ'erne, var det trotskisterne, idet man dog samtidig var opmærksom på, at også VS og især Viljo Sigurdsson havde kontakt til Ini'tivgruppen og havde ydet den støtte.³⁵¹

PET fortsatte gennem 1980'erne med at følge SAP's forbindelser til BZ-miljøet. PET vurderede i midten og slutningen af tiåret, at BZ'erne ikke repræsenterede noget bestemt politisk parti eller nogen organisationsdannelse, men at de nok havde nogen sympati for anarkistmiljøet.³⁵² Selv om BZ'erne ifølge PET således ikke kunne siges at være en trotskistisk dækorganisation eller lignende, så tydede PET's observationer på, at trotskisterne fortsat støttede BZ'erne i deres kamp mod systemet. I emnesagen på Fjerde Internationale findes således en kopi af en tryksag med overskriften "En varm hilsen til BZ'erne...". Underskrivere er Socialistisk Arbejderparti, Internationale Socialister og Revolutionære Socialister, der alle var trotskistiske organisationer. Tryksagen, der er udateret og antagelig er fra perioden 1983-86, slutter med følgende sentens:

"Den eneste gruppe, som kan stoppe profitjagten – systemets livsnerve – er arbejderne. Hvis man mener at det kapitalistiske system skal smadres, så må man derfor overalt opbygge solidariteten med arbejderklassens og andre undertrykte gruppers kamp i Danmark og i udlandet. Denne solidaritet kommer ikke alene ud fra militans. Det er nødvendigt at skabe forståelse for at alle undertrykte må slutte op om en fælles kamp mod systemet – FOR SOCIALISME."³⁵³

351 PET, administrativ sag: "Årsberetning for afdeling C 1981".

352 Om emnet se Kommissionens beretning, bind 10.

353 PET, emnesag: "En varm hilsen til BZ'erne...".

SAP var altså af den mening, at det kapitalistiske system skulle ”smadres”, og at man skulle stå sammen i en fælles kamp mod systemet.³⁵⁴ I den kamp betragtede man fra trotskistisk side BZ-Brigaden som allieret.

Menneskesmugling og illegale celler

PET synes i sidste halvdel af 1980'erne at have haft den opfattelse, at SAP i overvejende grad virkede inden for lovens rammer. I slutningen af 1980'erne blev PET gennem et antal kildeindberetninger imidlertid gjort opmærksom på, at et antal trotskister, der var medlemmer af SAP, gjorde sig skyldige i politisk virksomhed, der syntes i strid med den lovlige samfundsorden. Personer fra SAP skal således have været involveret i menneskesmugling, og et mindre antal yngre partimedlemmer skal have opbygget hemmelige celler inden for SAP med den hensigt at gøre sig klar til den væbnede kamp, som de pågældende mente var umiddelbart forestående.

Omkring 1990 kom PET i besiddelse af oplysninger om, at SAP skulle være involveret i menneskesmugling. Sammenhængen var ifølge PET's oplysninger, at flygtninge via et europæisk smuglernet skulle fragtes til et østland. Når flygtningene befandt sig i det pågældende Østland, blev der telefonisk givet besked til Danmark, hvorefter en navngiven person arrangerede en rejse til Danmark. I den forbindelse blev der blandt andet benyttet falske telefaxer, der skulle gøre det muligt for flygtningene at komme ind i Danmark. Proceduren med at anvende falske telefaxer skulle ifølge PET's oplysninger have været meget brugbar, for i 1989 skulle der på den måde være hjulpet 175 personer til Danmark. Det hedder i en PET-rapport fra juli måned 1990, at ”SAP/SAPs hovedkontor i DK kontaktcenter og SAP er meget stærkt involveret i menneskesmuglingen.” To danske statsborgere, hvoraf i al fald den ene var medlem af SAP, nævnes i rapporten, og samtidig anføres det, at et antal tyrkere/kurdere, der var organiseret i SAP, ”får mange ind”.³⁵⁵

I samme rapport hedder det, at den ovenfor omtalte, men anonymiserede person undertiden benyttede en anden smuglerliga, når der skulle bringes personer til Danmark. Dette smuglernet bestod af personer fra blandt andet Nord-

354 En angiveligt forhenværende trotskist gjorde sig også bemærket i PET i 1980'erne, da han i regi af Vesttysklandskomitéen støttede BZ-Brigaden og agiterede for Rote Armee Fraktion. Om dette, se Kommissionens beretning, bind 10.

355 PET, Faktagruppen, bilag 5: ”Vedr.: Operation Sytten.”, 3. juli 1990.

afrika og Mellemøsten. Når dette net skulle modtage betaling for at have smuglet personer til Danmark, kørte betalingen ”via SAP’s kontor.” Det hedder herefter i indberetningen: ”i den forbindelse nævner [-], at han altid forsøger at indskyde et mellemlid i al hvad han laver, således at sikkerheden bliver størst mulig.”³⁵⁶ Formuleringen lader ane, at SAP muligvis ikke var vidende om, at den anonymiserede person anvendte SAP’s kontor til sit forehavende, men sammen giver de to historier et billede af, at trotskister i slutningen af 1980’erne og i 1990 var involveret i menneskesmugling. I det første tilfælde var to trotskister samt udlændinge, der var medlem af SAP, angiveligt aktører heri. I det andet tilfælde blev SAP’s kontorer anvendt som mellemlid, hvilket giver anledning til at antage, at den anonymiserede person var medlem af SAP, ellers havde han næppe mulighed for at benytte SAP’s lokaliteter.

Spørgsmålet er, hvori trotskisternes interesse i at smugle personer til Danmark skulle bestå. Det giver et PET-notat fra 1991 et muligt svar på. Ifølge notatet ydede kredse inden for SAP på det tidspunkt støtte til De Tamilske Tigres aktiviteter i Danmark, idet tigrene til gengæld skulle støtte SAP og andre venstreorienterede bevægelser i deres antinazistiske og antiracistiske virksomhed. Ifølge en trotskist, der var formand for en af SAP’s lokalafdelinger, var det en opgave for SAP at aktivere herboende flygtninge ”for at skabe mere militante og revolutionære tilstande” i Danmark.³⁵⁷

Omtrent på samme tidspunkt, som PET modtog oplysninger om SAP’s mulige involvering i menneskesmugling, blev PET via en kilde gjort opmærksom på, at der eksisterede en splittelse inden for SAP. Splittelsen skulle dels ses som en generationskonflikt, dels som et spørgsmål om hvordan SAP skulle agere politisk. En del af partiet, der bestod af ældre medlemmer, var af den opfattelse, at SAP skulle virke inden for det parlamentariske system og dermed agere lovligt, mens – et antageligt mindre antal – ”yngre medlemmer” ifølge et navngivent medlem ”gik ind for en celleopbygning af SAP – parallelt med den eksisterende partiopbygning.”³⁵⁸ Ifølge PET’s kilde var det de yngre medlemmers opfattelse, at celleopbygningen skulle være illegal, dvs. hemmelig. Desuden skulle de forberede en væbnet kamp, så de var klar til at tage over, når den kapitalistiske krise satte ind. Ifølge et navngivent yngre medlem var

356 Ibid.

357 PET, Faktagruppen: Vedr.: Samarbejde mellem SAP i Danmark og de ”Tamilske Tigre”, 19. august 1991.

358 PET, Faktagruppen: ”Vedr.: Celleopbygning i partiet SAP”, 11. januar 1991.

”der rundt omkring opbygget disse celler og de bliver støttet af nogle enkelte lidt ældre SAP-medlemmer. Disse SAP-medlemmer ville forskellige steder afholde et foredrag kaldet ”Læren om Blekingegade”. Foredragene ville kun blive afholdt i kredse hvor man kendte tilhørerne.”

Ifølge PET's kilde ville foredragene blandt andet handle om ”større sikkerhed” og ”sletning af spor”.³⁵⁹ Den PET-medarbejder, der udfærdigede det ovenfor citerede notat, konkluderede, at selv om der tilsyneladende var opbygget et antal celler inden for SAP, så var truslen dog ikke af ”samme kaliber som 'Blekingegade-banden.'” PET-medarbejderens overordnede vurdering var, at celleopbygningen havde en noget ”teoretisk” karakter.³⁶⁰ Senere samme år blev PET af en kilde gjort opmærksom på, at der i den samme SAP-afdeling havde været en diskussion om eventuelt at forsøge at befri nogle af medlemmerne af Blekingegade-banden i tilslutning til de forestående retssager. Befrielsesaktionen skulle ifølge diskussionen omfatte et væbnet overfald på fangetransporterne. Efterfølgende ville man forsøge at bringe de befriede i sikkerhed i Mellemøsten.³⁶¹ Disse overvejelser blev som bekendt ikke ført ud i virkeligheden.

Andre trotskistiske organisationer

Trotskyisterne virkede ikke alene i SAP, men ifølge PET's oplysninger frem til midten af 1980'erne også i VS. Ifølge PET's oplysninger dannedes i 1984 en organisation, der kaldte sig Internationale Socialister (IS). IS kom alle fra en fraktion inden for Venstresocialisterne, der kaldte sig Faglig Fælles Liste (FFL). Internationale Socialister var tilknyttet Fjerde Internationale. Internationale Socialister gik ifølge PET ind for ”Lenins tanker om en parti-elite, der skal lede folket i opgør mod den kapitalistiske stat, og den er tilhænger af, at befolkningens demokratiske rettigheder sættes ud af kraft, hvis socialismen trues.”³⁶²

Den anden del af VS-fraktionen FFL etablerede i 1985 en gruppe, der kaldte sig Revolutionære Socialister (RS).³⁶³ Året efter formulerede en PET-medarbej-

³⁵⁹ Ibid.

³⁶⁰ Ibid.

³⁶¹ PET, Faktagruppen: ”Vedr.: Forlydender i SAP-kredse i Odense og København om befrielsesaktioner af personer, som er sigtet i APPEL-sagen og som p.t. er fængslet.”, 1991.

³⁶² PET, emnesag: ”Vedr.: Dannelsen af en ny gruppe ”Internationale Socialister (IS), tidligere medlem af VS's FFL”, 20. marts 1985. Om IS se Kommissionens beretning, bind 11.

³⁶³ PET, emnesag: ”Vedr.: Oprettelse af en ny organisation ”REVOLUTIONÆRE SOCIALISTER”, der

der en notits omhandlende RS's ideologiske grundlag. Notitsen var baseret på en artikel kaldet "Her står RS" i skriftet Arbejder Solidaritet. Ifølge PET's notits var RS's overordnede mål at få etableret et klasseløst kommunistisk samfund, hvor arbejderklassen havde en kollektiv magt over produktion og andre sider af samfundslivet. Overgangen til socialisme måtte foregå ved revolution, ikke ved reformer gennem Folketinget, og de drivende kræfter bag revolutionen måtte være arbejderklassen. Som erstatning for den borgerlige stat ønskede RS en såkaldt arbejderstat, der byggede på arbejdernes organisering i demokratiske råd. Rent praktisk ønskede RS at gribe det politiske arbejde an på den måde, at man ønskede at organisere de arbejdere, der havde brudt med det såkaldte "fagbureaukrati" i "oppositionsorganiseringer på arbejdspladserne". Målet var dels at styrke kampkraften i arbejderklassen, dels at opbygge et lederskab som et alternativ til den reformistiske samarbejdslinje. Dermed ønskede RS at samle de mest bevidste og militante arbejdere i et revolutionært parti. Hvad angik RS's internationale udsyn støttede de national-demokratiske revolutioner i den tredje verden.³⁶⁴

Endelig opstod der i december 1980 en ungdomsorganisation med tilknytning til SAP. Denne kaldte sig for Socialistisk Ungdoms Forening (SUF). Ifølge et af PET udfærdiget resuménotat opstod der imidlertid hurtigt konflikt mellem SAP og SUF, og allerede i 1982-83 skal SUF være blevet reduceret til en personkreds på omkring 10-15 medlemmer.³⁶⁵

Efterforskningsmetoder og registreringer

PET's emnesag på SAP er makuleret, og det er derfor ikke muligt præcist at rekonstruere PET's *modus operandi* over for det nye parti. Derfor er det heller ikke muligt at beskrive præcist, hvilke oplysninger om SAP PET var i besiddelse af. Hvad angår PET's arbejdsmetoder, efterlader det bevarede materiale dog det indtryk, at PET har anvendt flere forskellige efterforskningskridt over for det nye parti. Først og fremmest – sådan må man læse de bevarede akter – har PET indsamlet oplysninger om trotskisterne via åbne kilder, f.eks. aviser, tidsskrifter, tryksager mv. Et antal bevarede notitser er således baseret på oplysninger fra dagspressen. Der er også bevaret kopier af tryksager udsendt af trotskistiske

består af udbrydere af Faglig Fælles Liste under partiet VS", 21. marts 1985.

364 PET, emnesag: "Vedr.: Revolutionære Socialisters ideologi", 9. april 1986.

365 PET, emnesag: "Socialistisk Ungdoms Forening (SUF)", 16. januar 1998.

kredse. Det er almindelig kendt fra den internationale litteratur, at omkring 80 procent af en efterretningstjenestes oplysninger stammer fra åbne kilder.³⁶⁶ Dette synes også at være tilfældet i PET's overvågning af SAP.

PET havde også kilder i de overvågede miljøer. På baggrund af det bevarede materiale er det ikke muligt præcist at fastslå, hvor mange kilder PET havde, men klart står det, at PET har haft fire-fem. En af disse var Anders Nørgaard, der i 1980'erne virkede for PET i det københavnske miljø. Nørgaard indsamlede blandt andet oplysninger om SAP's virksomhed, og i PET's emnesag på Fjerde Internationale beror en kilderapport fra april 1983, hvor Nørgaard under dækningsnavnet "Zeus" leverede PET oplysninger om medlemmer af SAP's københavnerafdeling. Rapporten, der påstod at være næsten fuldstændig, rummede navne på 67 personer. Langt de fleste var allerede registreret, enten med en personsag eller på SAP's emnesag.³⁶⁷ PET modtog i 1980'erne oplysninger om trotskister fra yderligere et antal kilder, men på det foreliggende grundlag er det ikke muligt at stadfæste, at disse var kilder rettet direkte mod trotskistiske kredse. Derimod synes PET i 1980'erne at have haft et antal kilder i flere af de protestmiljøer (BZ-Brigaden, fredsbevægelsen, EF-modstanden mv.), som trotskisterne kom i.³⁶⁸ Således forekommer en del af PET's oplysninger om trotskisternes aktiviteter i 1980'erne at være såkaldt overskudsinformation.

PET foretog endvidere indhentninger i form af posttilbageholdelse, brevåbning og telefonaflytning. Disse efterforskningsskridt blev taget i anvendelse over for personer fra det trotskistiske miljø, som PET havde begrundet mistanke om bedrev ulovlig virksomhed. Imidlertid synes sådanne skridt kun undtagelsesvist at være foretaget mod trotskistiske organisationsdannelser som sådanne. Et eksempel på en telefonaflytning ses i 1980, da PET under det såkaldte "Slaget om Byggeren" i København fik byrettens tilladelse til at aflytte Revolutionære Socialisters Forbund, organisationens blad *Klassekampen* samt et enkelt RSF-medlem.³⁶⁹ Andre eksempler på brevåbning og aflytning, dog kun mod en enkelt person, ses senere i 1980'erne, da PET mistænkte en forhenværende trotskist, der fortsat blev sat i forbindelse med den antiimperialistiske venstrefløj, for at støtte

366 Se hertil Kommissionens beretning, bind 4.

367 PET, emnesag: "Vedr.: SAP – Socialistisk Arbejderparti", 18. april 1983. Om Anders Nørgaards virksomhed i København i 1980'erne se Kommissionens beretning, bind 12.

368 Vedr. PET's overvågning af protestmiljøer i 1980'erne se Kommissionens beretning, bind 10.

369 Emnet er beskrevet i Kommissionens beretning, bind 10.

vesttysk terror.³⁷⁰ Det fremgår af Kommissionens oplysninger, at PET's indhentninger i forhold til trotskistiske miljøer voksede i årene efter 1983. En væsentlig årsag hertil var Schlüter-regeringens godkendelse af et nyt sæt retningslinjer vedrørende politisk overvågning fra 1983. Ifølge disse havde PET adgang til ved brug af kontaktnet at orientere sig om blandt andet SAP og andre miljøer på den yderste venstre- og højrefløj. Såfremt disse partiers og organisationers programmer skulle gennemføres, forudsatte det ifølge PET brug af ulovlige metoder, hvilket bekræftedes af partiernes og organisationernes virksomhed.³⁷¹

På det foreliggende grundlag er det ikke muligt at konstatere, i hvilket omfang PET registrerede trotskister i 1980'erne. I det arbejde, som PET's Faktagruppe udførte i slutningen af 1990'erne, er der imidlertid opført en liste over mere end 150 navngivne personer, der enten havde været medlem af SAP eller relaterede til samme parti i perioden mellem 1977 og 1991. Et stort antal af disse personer var registreret, men ikke alle. Andre kan have været opført i PET's arbejdsskardotek.³⁷² PET's registreringer af trotskister var genstand for et antal drøftelser i Wamberg-udvalget. Baggrunden var, at SAP i 1981 opstillede til folketingsvalget, og derfor rejstes i januar 1982 spørgsmålet i Wamberg-udvalget, hvorvidt PET fortsat havde justitsminister Ole Espersens (S) opbakning til at videregive oplysninger om tilhørsforhold til SAP.³⁷³ Umiddelbart synes Ole Espersen ikke at have svaret på spørgsmålet, for på Wamberg-udvalgets møde den 28. maj 1982 rejste Engberg-Pedersen på ny spørgsmålet, og han udtrykte ønske om at ministeren "snarest" tog stilling til registrerings- og videregivelsesspørgsmålet. Ole Stig Andersen var enig heri, idet han anførte, at den hidtidige praksis burde opretholdes, indtil anden beslutning var truffet. Til grund herfor lå også, at der i de gældende politiske retningslinjer var taget højde for den aktuelle situation, "idet ændringer, i hvad der er tilladelige registreringer, vil medføre sletning af de ikke længere tilladelige registreringer under den løbende revision."³⁷⁴ Således fortsatte PET med at registrere SAP'ere; det bemærkes, at PET allerede havde fået Wamberg-udvalgets godkendelse til at registrere RSF i begyndelsen af 1970'erne.³⁷⁵

370 Emnet er beskrevet i Kommissionens beretning, bind 10.

371 Om emnet, se Kommissionens beretning, bind 3.

372 PET, Faktagruppen: Bilag 2, april 1993.

373 WU: Mødereferat, 11. januar 1982.

374 WU: Mødereferat, 28. maj 1982.

375 Om PET's registreringer mellem 1968 og 1989 se Kommissionens beretning, bind 3.

Da justitsministeren fortsat ikke havde taget stilling til spørgsmålet om registrering og videregivelse af oplysninger om SAP'ere, omdelte Ole Stig Andersen på et møde i Wamberg-udvalget den 23. august 1982 en kopi af en tryksag, der hed *SAP's organisatoriske principper og normer*. Det fremgik, at "[m]ålsætningen for Socialistisk Arbejderparti er afskaffelse af kapitalismen gennem en socialistisk revolution." Andre citerer i programmet lød: "Vi er et handlingens parti, et kampparti. Det betyder, at partiet stræber efter at blive en organisation af professionelle revolutionære, der så at sige har arbejdet for den socialistiske revolution som deres livsindstilling", "[f]jerde Internationale går ikke ind for demokrati i ordets abstrakte forstand, men for centraliseret demokrati", og "[l]oyalitet over for partiet er den første betingelse for medlemskab".³⁷⁶

Med udgangspunkt i SAP's program, der var formuleret over 38 bogsider, redegjorde Ole Stig Andersen for, at PET havde foretaget fem registreringer af personer, der havde deltaget i et introduktionskursus arrangeret af SAP. Under mødet blev der ifølge PET-chefen givet

"orientering om den trotskistiske ideologi og BZ-brigadens aktiviteter. Politimesteren fandt, at der var behov for registrering af disse personer, uagtet det ikke er konstateret, at de er eller vil blive medlemmer af SAP. Politimesteren fremhævede, at det er af væsentlig betydning, at PET er nøje orienteret om sådanne aktiviteter i betragtning af, at SAP og dennes ungdomsorganisation Socialistisk Ungdomsforum er involveret i BZ-brigadens aktiviteter".³⁷⁷

Ifølge Ole Stig Andersen havde Wamberg-udvalget tre muligheder: (1) At udskyde stillingtagen til registreringsspørgsmålet til efter et møde med justitsministeren. (2) At afvise registreringen på det foreliggende grundlag. (3) At godkende registreringen. Udvalgets flertal godkendte registreringen, idet et enkelt medlem tog det forbehold, at han først ville tage endelig stilling efter det forestående møde med justitsministeren.³⁷⁸

Spørgsmålet fandt sin løsning på et møde med justitsministeren den 11. november 1982. Den nyudnævnte justitsminister Erik Ninn-Hansen (KF) udtalte her, at det var tilladt at registrere medlemmer af opstillingsberettigede partier "såfremt et sådant parti ifølge sit program eller udtalelser fra partiets ledere m.v. forudsætter brug af ulovlige metoder, og såfremt partiets virksomhed bekræfter

³⁷⁶ SAP's *organisatoriske principper og normer*, citeret i forord samt s. 11, 15, 16.

³⁷⁷ WU: Mødereferat, 23. august 1982.

³⁷⁸ Ibid.

dette.” På den baggrund accepterede justitsministeren tillige, at der skete registrering af ”deltagere i et introduktionskursus arrangeret af SAP, hvori der blandt andet er givet nærmere oplysninger om husbesættelser.”³⁷⁹

Konklusion

PET videreførte i 1980'erne den overvågning af trotskistiske miljøer, som efterretningstjenesten havde gennemført over for trotskistiske grupperinger i de foregående årtier. Overordnet var det PET's vurdering, at trotskisterne i SAP ønskede at gøre sig gældende i almindelig partipolitik, og at partiet derfor var nødt til at forlade den tidligere fulgte strategi, der bestod i at etablere avantgardegrupper, der virkede enten inden for andre partier eller i diverse organisationer.

PET's efterforskning viste, at trotskisterne i 1980'erne støttede BZ-miljøet i dets konfrontationer med myndighederne, og i slutningen af 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne modtog PET oplysninger om, at personer inden for SAP var involveret i menneskesmugling, ligesom et antal yngre medlemmer af SAP angiveligt skulle have opbygget illegale celler inden for SAP for at forberede den kamp mod kapitalismen, der ifølge deres opfattelse var umiddelbart forstående. Det har dog ikke været muligt for Kommissionen nærmere at verificere disse oplysninger.

Hvad angår spørgsmålet om registrering ses det, at Wamberg-udvalget i 1982 og justitsminister Erik Ninn-Hansen senere samme år godkendte PET's registrering af SAP, af medlemmer af SAP samt af personer, der deltog i SAP's introduktionskurser. Årsagen var, at såvel Wamberg-udvalget som justitsministeren var af den opfattelse, at gennemførelse af SAP's program forudsatte ulovlig politisk virksomhed, men også at SAP i nærmere omfang på sine kurser redegjorde for lovstridig virksomhed.

379 WU: Møde med justitsministeren d. 11. november 1982. ”Udkast. Referat af møde på justitsministerens kontor den 11. november 1982”, s. 7.

9. KONKLUSION

I PET's overordnede trusselsbillede spillede de danske trotskister en meget begrænset rolle fra 1945 frem til begyndelsen af 1960'erne. For det første var trotskisterne fåtallige, og for det andet lykkedes det ikke for trotskisterne at øve indflydelse på politiske partier eller i samfundet i øvrigt. For det tredje havde trotskisterne ingen væsentlige kontakt til udenlandske magter. Fra første halvdel af 1960'erne begyndte PET imidlertid at tildele trotskisterne nogen opmærksomhed. Den direkte anledning var, at danske alliancepartnere – på grund af trotskisternes angivelige støtte til den algeriske oprørsbevægelse – efterspurgte oplysninger om sektionens internationale arbejde. Fra midten af 1960'erne frem til begyndelsen af 1970'erne stod trotskisterne centralt i PET's overordnede trusselsbillede. Ikke fordi de udgjorde nogen væsentlig trussel mod landets sikkerhed, men fordi trotskisternes foretrukne politiske udtryksmiddel bestod i at arrangere og hægte sig på demonstrationer og lignende arrangementer. Mens de fleste demonstranter agerede fredeligt, viste det sig i sidste halvdel af 1960'erne, at en gruppe centralt placerede trotskister var villige til at anvende politisk vold (bombesprængninger, molotovcocktails og lignende). Det gjorde det væsentligt for PET at være meget opmærksom på trotskisterne for at forebygge sådanne handlinger. I den forbindelse viste PET's undersøgelser, at den danske sektion af Fjerde Internationale – Revolutionære Socialister – ikke syntes at have opfordret sine medlemmer til at foretage bombesprængninger. Til gengæld tog sektionen heller ikke afstand herfra. I de tilfælde, hvor det blev offentlig kendt, at sektionens medlemmer havde været involveret i militante aktioner, var sektionens væsentligste bekymring, hvilken betydning sådanne forhold havde for sektionens renommé.

I de første par år af 1970'erne gennemgik ledelsen i den danske sektion af Fjerde Internationale et generationsskifte. PET's vurdering var, at dette havde ført til en afmatning i sektionens udadvendte aktiviteter, men allerede i midten af 1970'erne konstaterede PET's uroafdeling, at den danske sektion – Revolutionære Socialisters Forbund – var meget aggressiv på arbejdsmarkedet, hvor trotskisterne slog sig sammen med en række andre ekstremistiske venstrefløjs-

grupperinger i et fælles forsøg på at skabe grobund for en revolution. PET's overvågning af trotskistiske miljøer var tættest i årene mellem 1965 og 1971. Det var også årene, hvor trotskisterne synes at have været mest aktive.³⁸⁰

Overvågningen af trotskistiske miljøer frembød en række vanskeligheder for PET. Den væsentligste forklaring herpå er, at trotskisterne var meget sikkerhedsbevidste, ligesom personer, der befandt sig i sektionernes kerne, syntes meget ideologisk overbeviste. Således var det vanskeligt for PET at hverve kilder i trotskistiske miljøer. Derfor betjente PET sig gennem årene af såvel rumaflytninger som telefonaflytninger, ligesom PET modtog oplysninger om trotskisterne fra deres politiske modstandere, f.eks. Demokratisk Alliance. For så vidt angår infiltration i trotskistiske kredse er det Kommissionens vurdering, at personer fra den politiske højrefløj gennem hele perioden hørte til PET's vigtigste kilder til trotskisternes virke, om end det skal understreges, at naturligvis ikke alle personer fra højrefløjen, der befandt sig i trotskistiske kredse, var kilder for efterretningstjenesten. PET forsøgte dog også at hverve kilder i trotskistiske kredse. Et i offentligheden kendt eksempel herpå er PET's forsøg på at hverve Kasper Neergaard. Denne anførte i samtiden, at PET havde opfordret ham til at stjæle trotskisternes arkiv. Kommissionens undersøgelse kan hverken be- eller afkræfte denne påstand. Sagen fik stor betydning for PET. Den bevirkede, at tjenesten måtte opbygge et nyt kildenet for at få viden om trotskisterne. Men også på et mere overordnet niveau fik sagen betydning, idet PET efterfølgende måtte effektivisere kildestyringen.

Hvad angår telefonaflytninger ses det, at PET mellem 1962 og 1977 foretog ti telefonaflytninger af trotskisterne. Det kunne være enten af fremtrædende enkeltpersoners telefoner eller af trotskistiske organisationers telefoner. Til grund for PET's anmodninger om telefonaflytninger henviste tjenesten til straffelovens § 107 og § 108 (om spionage), § 133 (om anstiftelse af forbrydelse under opløb) og § 183 (om almenfarlige forbrydelser).³⁸¹

Et eksempel på en af PET gennemført hvervning er skildret under overskriften "Operation Samson", hvor PET mellem 1968 og 1970 benyttede en kilde i miljøet til at opnå viden om trotskisternes virke i Danmark. Desuden benyttede PET kilden i en dobbeltagentoperation. Gennem operationen erhvervede PET sig tiltrængt viden om den østtyske efterretningstjenestes virke overfor danske

³⁸⁰ For PET's overordnede trusselsperception henvises til Kommissionens sammenfattende fremstilling, hvor trotskisternes rolle forklares i en bredere sammenhæng.

³⁸¹ Kommissionens database over telefonaflytninger.

statsborgere. Prisen var, at kilden gav Stasi oplysninger om danske statsborgeres medlemskab af Revolutionære Socialister. Det kan fastslås, at PET ikke medvirkede ved tilvejebringelsen af de oplysninger, der blev udleveret til Stasi. Dog var PET vidende om, at kilden udleverede lister over danske statsborgeres politiske tilhørsforhold til østtyske myndigheder. Det skal i den forbindelse noteres, at der ikke forelå udtrykkelige regler for denne type af operationer, men det er bemærkelsesværdigt, at PET tillod, at oplysningerne blev viderebragt. Dette står så meget desto mere klart, da PET synes at have været vidende om, at kilden antagelig ideologisk set befandt sig på den yderste højrefløj i Danmark, og at han derfor syntes at have infiltreret trotskisterne med henblik på at skade dem. PET's rationale har antagelig været, at der nok var en pris at betale, men at tjenesten modtog værdifulde oplysninger om såvel det trotskistiske miljø som om østtyske myndigheders *modus operandi*.

PET vurderede ved indgangen til 1980'erne, at trotskisternes seneste organisationsdannelse, Socialistisk Arbejderparti, var motiveret i et ønske om at virke på den parlamentariske scene. PET vurderede i den forbindelse, at trotskisternes målsætninger i 1980'erne var ganske som trotskisternes politiske målsætninger havde været i de foregående årtier. SAP's politiske virksomhed befandt sig overvejende inden for rammerne af den lovlige samfundsorden, men PET ønskede og fik såvel Wamberg-udvalgets som justitsminister Erik Ninn-Hansens godkendelse til fortsat at registrere personer, der var medlemmer af SAP. Årsagen var, at gennemførelse af SAP's program ifølge PET forudsatte brug af metoder, der var i strid med den lovlige samfundsorden, hvilket ifølge PET kunne dokumenteres med henvisning til trotskisternes støtte til In'tivgruppen og den efterfølgende BZ-Brigade. Gennem 1980'erne mente PET sig berettiget til fortsat at overvåge SAP. I 1983 skal et medlem af SAP på en sommerlejr have forklaret, at han havde udviklet en særligt egnet molotovcocktail til brug for uro uden for den amerikanske ambassade i København. Senere i årtiet og tiden omkring 1990 skal medlemmer af SAP have været involveret i menneskesmugling. Dette synes at have været en omfattende beskæftigelse. Desuden modtog PET oplysninger om, at et antal yngre medlemmer af SAP opbyggede illegale celler inden for SAP, som skulle være rede til at virke, når revolutionen snart kom til Danmark. Til gengæld vurderede PET's medarbejdere det mindre realistisk, at kredse inden for trotskist-miljøet ville forsøge at befri personerne fra Appel-gruppen i forbindelse med retssagen mod gruppen, selv om PET modtog oplysninger om, at en personkreds førte drøftelser herom.

PET anvendte i betydelig grad åbne kilder i sin efterforskning af SAP i 1980'erne. Desuden gjorde PET brug af et antal kilder, blandt andre Anders Nør-

gaard, men også yderligere et antal. Endvidere foretog PET telefonaflytninger, ligesom tjenesten gennemførte posttilbageholdelse over for en lille kreds af personer med tilknytning til trotskistmiljøet.

Det skal afslutningsvis nævnes, at selv om trotskisterne i Danmark og DKP gennem hele efterkrigsperioden var fjender og rivaler, så mindede de to grupper ifølge PET's oplysninger om hinanden på ét bestemt punkt: De var begge tilsluttet et politisk-ideologisk miljø, der var rodfastet uden for Danmark, men som definerede og satte rammerne for gruppernes virksomhed i Danmark. Det ses således, at danske trotskisters virksomhed i forbindelse med Algerkrigen var koordineret med Michel Raptis fra Fjerde Internationale. Det ses, at Ernest Mandel i slutningen af 1960'erne traf beslutning om, at trotskisterne skulle fortsætte arbejdet inden for VS, selv om visse danske trotskister ønskede at afslutte arbejdet. Yderligere ses det, at oprettelsen af de forskellige "Rødt Europa"-grupper såvel i Danmark som i andre lande skete som følge af en beslutning på et møde i Bruxelles i 1970. Ydermere synes trotskisternes virksomhed på arbejdsmarkedet at være afledt af samme møde i Bruxelles i 1970.

10. RETLIG VURDERING FOR SÅ VIDT ANGÅR PERIODEN 1968-1989

Det fremgår af beskrivelsen ovenfor og af bind 4 og 7, at PET i et vist omfang anvender dobbeltagenter i sit virke. Disse dobbeltagenter – dvs. personer, der fremstår som agenter for en fremmed efterretningstjeneste, men som reelt arbejder for PET³⁸² – har særlig interesse i forbindelse med kontraefterretningsvirksomhed, der som udgangspunkt ikke omfattes af PET-Kommissionens kommissorium, jf. bind 1. Som det imidlertid også fremgår sammesteds kan det for så vidt angår visse forhold være nødvendigt for Kommissionen at berøre spørgsmål om PET's kontraefterretningsvirksomhed, og Kommissionen har herunder i fornødent omfang gennemgået akter vedrørende dobbeltagentoperationer, herunder operation Samson. Således kan dobbeltagentoperationer som operation Samson have andre implikationer end blot kontraefterretning, f.eks. fordi operationen kan have udspring i eller forbindelse til de af PET overvågede politiske miljøer.

Kommissionen har fundet det nødvendigt som led i sin stillingtagen til operation Samson at tage stilling til, om brug af dobbeltagenter er et efterforskningsskridt, der er foreneligt med reglerne for PET's virke.

En dobbeltagentoperation må formentlig i mange tilfælde forudsætte, at den fjendtlige efterretningstjeneste, som operationen er vendt imod, forsynes med oplysninger af en vis validitet, og som af den pågældende efterretningstjeneste må opfattes som ægte, eventuelt gennem en nærmere prøvelse, såkaldt "kyllingefoder", jf. ovenfor. Herved bibringes den fjendtlige tjeneste en urigtig opfattelse af dob-

382 Begrebet "dobbeltagent" er muligvis ikke aldeles klart defineret. Kommissionen har af fremstillingsmæssige årsager valgt at angive Operation Samson som dobbeltagentoperation. Dette valg er uden betydning for Kommissionens retlige vurdering af sagen. I Polmar & Allen, *The Encyclopedia of Espionage* defineres "double agent" således: "Agent engaged in clandestine activity for two or more intelligence services who provides information to one service about the others, or about each service to the others."

beltagenten og evt. af de oplysninger, som denne senere måtte fremkomme med, og en sådan tilsløring kan være afgørende for den fjendtlige tjenestes accept af dobbeltagenten. Det er Kommissionens opfattelse, at i det omfang det tillades PET at udøve kontraetterretningsvirksomhed gennem brug af dobbeltagenter, kan det ikke i sig selv kritiseres, at efterretningstjenesten i et vist omfang har ladet oplysninger tilgå en fjendtlig tjeneste gennem dobbeltagenten, selv om der herved evt. sker en realisering af gerningsindholdet i straffelovens spionagebestemmelser.

Formålet med PET's virke er angivet i Instruksen til Chefen for PET. I instruksen af 30. november 1953 fremgår det af punkt 1 bl.a., at PET skulle efterforske sager angående de i straffelovens kapitel 12 og 13 omhandlede forbrydelser, derunder spionage af enhver art. Af instruksens punkt 2 fremgår bl.a., at PET havde til opgave at bistå til planlægning og gennemførelse af forholdsregler til sikring mod spionage, infiltration og lignende bl.a. inden for statens og kommunernes civile administration. Også den i dag gældende instruks pålægger PET at efterforske handlinger, der truer statens sikkerhed, og fremmede magters ulovlige efterretningsarbejde.

Det fremgår således, at formålet for PET's virke i den for Kommissionen relevante periode udtrykkeligt var efterforskning vedrørende angreb på statens sikkerhed og ulovlig spionage og bistand med forholdsregler herimod. Der er ikke noget i instruksen, der forbyder PET at anvende aktive efterforskningsskridt, herunder brug af agenter. Det er endvidere Kommissionens indtryk, at anvendelse af dobbeltagenter internationalt har været et almindeligt anerkendt modtræk over for fjendtlige efterretningstjenester. Der er således efter Kommissionens opfattelse ikke tvivl om, at det har ligget inden for PET's beføjelse at efterforske og modvirke spionage i eller mod Danmark ved kontraetterretningsvirksomhed gennem brug af dobbeltagenter. Straffelovens bestemmelser er efter Kommissionens opfattelse ikke til hinder herfor. Formålet med disse bestemmelser har ikke været at hindre efterretningstjenesten i at anvende et almindeligt og formentlig nødvendigt instrument til at modvirke fremmede efterretningstjenesters arbejde i Danmark, og det videregående sigte med aktiviteten, herunder brug af det såkaldte "kyllingefoder", er netop dette. En fortolkning af straffelovens bestemmelser om spionage må indebære, at PET i forhold til disse bestemmelser lovligt kan udøve dobbeltagentvirksomhed og herunder udlevere (korrekte) oplysninger til en fremmed efterretningstjeneste.

I forhold til PET's brug af dobbeltagenter foreligger der således i forhold til spionagebestemmelserne såkaldt manglende materiel typicitet.³⁸³

Det kan imidlertid ikke antages, at en efterretningstjeneste frit og uden nogen begrænsning kan udlevere – eller lade udlevere – oplysninger til en fjendtlig efterretningstjeneste, når blot formålet har været at gennemføre en dobbeltagentoperation. Straffelovens bestemmelser om spionage må efter det ovenfor anførte fortolkes indskrænkende, når dobbeltagentvirksomhed skal accepteres som et relevant efterforskningsmiddel for PET. En sådan fortolkning, der indebærer en fravigelse af den udtrykkelige ordlyd i en lovbestemmelse, må dog ske med forsigtighed, og straffeloven må antages at sætte en grænse for, hvad der kan udleveres til en fjendtlig efterretningstjeneste, selv om en sådan grænse næppe kan beskrives abstrakt, men spørgsmålet må afgøres konkret fra sag til sag. Denne forsigtighed må i hvert fald iagttages, når loven – i dette tilfælde straffeloven – sætter grænser for PET's lovlige myndighedsudøvelse. Imidlertid må også karakteren af dobbeltagentoperationen, herunder karakteren af det efterretningsmæssige materiale, der var målet for operationen, afvejes i forhold til karakteren og følsomheden af de oplysninger, der udleveres til den fjendtlige efterretningstjeneste.

Af den foregående gennemgang fremgår, at en af PET's kilder med PET's viden og samtykke, samt i nogen grad efter PET's nærmere vejledning udleverede forskellige oplysninger om herboende personer og danske forhold til den østtyske efterretningstjeneste MfS (Stasi). De oplysninger, som kilden udleverede stammede ikke fra PET, men var fremskaffet af kilden selv, særligt gennem dennes kontakter i det trotskistiske miljø i Danmark. Det fremgår videre, at kilden blev hvervet af den østtyske efterretningstjeneste på en af de såkaldte "Østersøuger", som kilden deltog i efter PET's opfordring og med det klare formål, at kilden skulle hverves af MfS, således som det også skete. Operationen havde således karakter af en dobbeltagentoperation, hvorved PET gennem kildens arbejde for MfS skulle erhverve sig oplysninger om den østtyske tjeneste af efterretningsmæssig betydning.

Kommissionen har efter det ovenfor anførte ikke bemærkninger til selve den omstændighed, at PET anvendte sin kilde som led i en dobbeltagentoperation vendt mod MfS.

De informationer, som kilden med PET's indforståelse videregav til MfS, var af meget forskelligartet karakter. Eksempelvis overleveredes publiceret materiale, bl.a. Kinesisk Bulletin, Reserveofficerernes Blad, VS-bulletin, men også mere per-

383 Se endvidere Kommenteret Straffelov, Speciel del, s. 2 og 16, der anfører, at en rimelig afgrænsning af § 108 må ske bl.a. ved en indskrænkende fortolkning.

sonfølsomme oplysninger blev meddelt MfS. Således overleveredes medlemslister og abonnentlister fra den danske sektion af IV. Internationale, ligesom en persons ægteskabelige forhold og politiske gøremål blev meddelt denne tjeneste. Oplysningernes karakter og mulige anvendelse for MfS indebærer antageligt, at udleveringen af i hvert fald en del af disse oplysninger objektivt set realiserer straffelovens § 108. Kommissionen har imidlertid ikke grundlag for at fastslå, at nogen herved har pådraget sig et strafansvar eller i øvrigt handlet retsstridigt.

DEL 2: MAOISTISKE MILJØER 1963-89

11. INDLEDNING OG BAGGRUND

I 1960'erne og 1970'erne opstod der en række venstrefløjsgrupper i Danmark og det øvrige Vesteuropa. Ud over at ville bekæmpe de borgerlige samfund, var de nye grupper i opposition til de traditionelle moskvatro kommunistiske partier, i Danmark repræsenteret ved DKP. Mange af de nye grupper blev dannet på et maoistisk grundlag, som de selv kaldte for "Marxismen-leninismen, Mao Tse-tung tænkningen anvendt på den danske virkelighed", i daglig tale dog blot "ML-grupperne". Som den første blev Kommunistisk Arbejdskreds (KAK) dannet i 1963, hvorfra en af medstifterne i 1968 dannede Kommunistisk Forbund marxister-leninister (KFML), der senere blev til Kommunistisk Arbejderparti (KAP). KAP var den mest kinavenlige gruppe. En udbrydergruppe fra KFML dannede i 1973 Kommunistisk Arbejderforbund marxister-leninister (KAm-l), og i 1978 blev Danmarks Kommunistiske Parti marxister-leninister (DKP/ml) dannet. Dette parti fungerede som ideologisk støtte for Albanien, idet der var opstået uoverensstemmelser mellem Kina og Albanien og dermed også blandt danske maoistgrupper. Samme år, i 1978, blev KAK nedlagt og Manifest/Kommunistisk Arbejdsgruppe (M/KA) dannet. Det var kernemedlemmerne fra denne gruppe, der senere er blevet kendt under de to betegnelser "Appel-gruppen" og "Blekingegadebanden".

Denne del af bindet er struktureret i to. Første del beskriver PET's overvågning af maoistiske miljøer fra 1963 til 1978. Anden del beskriver overvågningen mellem 1979 og 1989. Første periode omfatter dannelsen af de maoistiske miljøgrupper, det vil sige KAK, KFML, KAP, MLE og KAm-l, og deres virksomhed, sådan som den kan læses gennem primært PET's, men også i nogen grad de overvågede miljøers egne arkiver. Anden fase omhandler de grupper og partier, som gjorde sig mest gældende på denne del af venstrefløjen i 1980'erne (KAP,

DKP/ml og Manifest/Kommunistisk Arbejdsgruppe), samt i et vist omfang PET's overvågning af palæstinensiske miljøer i Danmark.³⁸⁴

For at forstå de yderliggående venstrefløjsgruppers ideologiske opgør med den eksisterende venstrefløj er det nødvendigt at se på den konflikt, der udspil-

384 I det følgende besvares folketingsspørgsmål nr. 123: Er der personer, som er blevet registreret af PET, fordi de pågældende har skrevet under på anmeldelse af et politisk parti f.eks. SAP, KAP eller DKP/ML? Spørgsmål 152: Blev 1. maj møder i 1980'erne overvåget af PET? I bekræftende fald hvilke og hvor? Spørgsmål nr. 310: Ministeren bedes uddybe, hvad der menes med sætningen: "Det er således ikke blevet anset som værende i strid med regeringserklæringen, at PET har efterforsket mod f.eks. SAP, KAP og DKP/ML", (PET-redegørelsen side 39). Samtidig bedes ministeren oplyse, hvem der har foretaget vurderingen af DKP/ML, på hvilket grundlag det er sket, samt om sager har været forelagt den ansvarlige minister og i givet fald hvornår? Spørgsmål nr. 311: Ministeren bedes oplyse, om PET har infiltreret DKP/ML. I bekræftende fald ønskes oplyst, i hvilke perioder og hvem der har givet tilladelsen. Samtidig ønskes oplyst, om infiltrationen har været forelagt den ansvarlige minister og i givet fald hvornår? Spørgsmål nr. 312: Ministeren bedes oplyse, om PET har ransaget eller foretaget indbrud i DKP/ML's partikontor. I bekræftende fald ønskes oplyst hvornår? Spørgsmål nr. 313: Ministeren bedes oplyse, i hvilket omfang PET har foretaget rumaflytning af partiets kontorer og kontrolleret post sendt til partiet. Spørgsmål nr. 314: Ministeren bedes oplyse, om PET har overvåget eller infiltreret DKP/ML's årlige sommerlejr. I bekræftende fald ønskes oplyst, hvorvidt der er sket en registrering af lejrdeltagerne. Spørgsmål nr. 315: Ministeren bedes oplyse, om PET på noget tidspunkt har modtaget oplysninger på grundlag af de anmelderblanketter, som gjorde DKP/ML opstillingsberettiget til folketingsvalgene i 1984 og 1987 under navnet Marxistisk Leninistisk Parti. I bekræftende fald ønskes oplyst, om der er sket registreringer på grundlag af disse oplysninger. Spørgsmål nr. 316: Ministeren bedes oplyse, i hvilket omfang PET har aflyttet telefoner tilhørende DKP/ML og Dagbladet Arbejderen. Spørgsmål nr. 317: Ministeren bedes oplyse, om PET på noget tidspunkt har foretaget en registrering af abonnenterne på Dagbladet Arbejderen. Samtidig bedes ministeren oplyse, om det er korrekt, at PET gennem postvæsenet har indhentet oplysninger om Dagbladet Arbejderens abonnenter, samt på hvilket juridisk grundlag dette fandt sted. Spørgsmål nr. 318: Ministeren bedes oplyse, i hvilket omfang PET har foretaget telefonaflytninger, rumaflytninger og kontrolleret privat post hos ledende medlemmer af DKP/ML. Spørgsmål nr. 319: Ministeren bedes oplyse, om medlemmer af DKP/ML er blevet registreret af PET alene på grundlag af rejser til Albanien, Nordkorea eller Cuba. I bekræftende fald bedes oplyst hvem, og hvornår? Spørgsmål nr. 320: Ministeren bedes oplyse, om PET har benyttet kontaktnet til at registrere DKP/ML's medlemmer og/eller aktiviteter. Spørgsmål nr. 321: Ministeren bedes oplyse, om PET foretager registrering af medlemmer af DKP/ML alene på grundlag af deres partitilhørsforhold. Spørgsmål nr. 322: Ministeren bedes oplyse, om PET har videregivet oplysninger om DKP/ML – herunder oplysninger om lovlige politiske aktiviteter – til andre landes efterretningstjenester. Spørgsmål nr. 323: Ministeren bedes oplyse, om PET ved hjælp af sin overvågning, registrering og mulige infiltration af DKP/ML på noget tidspunkt har afsløret ulovligheder? Spørgsmål 341: Havde PET i 1980'erne agenter eller meddelere placeret i DKPml, eller overvågede PET KDPml? Spørgsmål nr. 342: Havde PET i 1980'erne agenter eller meddelere placeret i DKPml, eller overvågede PET DKPml?

lede sig mellem Sovjetunionen og Kina 1959-63. Konflikten rummede forskellige elementer, herunder almindelige samarbejdsproblemer, men også ideologiske uoverensstemmelser.

I Kina kom Maos radikale idéer om den menneskelige vilje og massernes styrke til udtryk gennem "Det Store Spring Fremad" i slutningen af 1950'erne. Der var tale om et radikalt forsøg på produktionsvækst og social forandring gennem militant organisation og kollektivisering af først og fremmest bondebefolkningen. I 1958 havde denne voldsomme udvikling resulteret i, at omkring 99 procent af bondebefolkningen var blevet organiseret i et stort antal folkekommuner med integreret ledelse for landbrug, produktion og politik. Mao betragtede udviklingen som et gennembrud i den socialistiske udvikling, der ville føre til kommunismen, men på et tidligere tidspunkt end teorierne ellers foreskrev.³⁸⁵

Maos idé om en "fortsat revolution" stod i kontrast til overbevisningen hos Sovjetunionens Kommunistiske Parti (SUKP), der som nævnt i del 1 siden 1930'erne havde betragtet den permanente revolution som trotskistisk kætteri og undergravende for partiets ledende rolle. Hertil kom, at Stalins efterfølger, Nikita Khrusjtjov, gennem anden halvdel af 1950'erne, samtidig med Det store Spring i Kina, indledte et opgør med stalintiden og de hårde revolutionære paroler. På SUKP's 20. partikongres i 1956 rettede Khrusjtjov således en skarp kritik af Stalin og hans ledelse. Kritikken suppleredes med teserne om mulighederne for fredelig sameksistens mellem den kapitalistiske og den socialistiske verden. Yderligere mente Khrusjtjov, at en fredelig ændring af de kapitalistiske stater til socialistiske stater var mulig, hvis proletariatet i de vestlige lande støttede et parlamentarisk flertal og gennemførte fundamentale sociale forandringer. I Vesten gav den nye, tilsyneladende mindre konfrontatoriske linje anledning til optimisme. Sådan var det imidlertid ikke i Kina. Mao betragtede Khrusjtjovs ytringer som et brud med den klassiske leninisme, der blandt andet rummede en forestilling om, at et opgør mellem de to verdener var uundgåeligt.

Mellem 1959 og 1961 blev uenigheden mellem Kina og Sovjetunionen mere udtalt. Kina havde siden Koreakrigen (1950-53) og under Det store Spring haft brug for sovjetisk støtte af enhver art. Khrusjtjov kæmpede imidlertid for at hæve den sovjetiske levestandard og havde selv brug for de knappe sovjetiske

385 Maos Kina er beskrevet talrige steder i den internationale litteratur, f.eks. Chen Jian, *Mao's China & the Cold War* (The University of North Carolina Press, 2001). På danske forligger bl.a. Jung Chang & Jon Halliday, *Mao. Den ukendte historie* (Gyldendal, 2006); Jonathan D. Spence, *Kina 1949-1991 – Folkerepublikken* (Lademann, 1992).

ressourcer, og Sovjetunionen så sig derfor ikke i stand til at støtte Kina og ønskede heller ikke at gøre det af ideologiske grunde. Samtidig var Chang Kai-Shek og hans styrker på Taiwan blevet udrustet med moderne våben fra USA, hvilket gjorde militær støtte fra Sovjetunionen ekstra påkrævet. Men Khrusjtjov udtrykte forsigtighed og ville ikke, hvad Mao hævdede han havde lovet i oktober 1957, forsyne kineserne med en prototype på en atombombe.³⁸⁶ Yderligere forværredes forholdet, da Kina og Indien i 1959 udkæmpede en territorial konflikt, hvor Khrusjtjov tilbød Indien betydelige økonomiske kreditter.

Beskyldninger og modbeskyldninger fløj gennem luften ved de efterfølgende internationale kommunistiske møder, og konflikten bredte sig til de socialistiske lande i Europa, hvor Albanien og Jugoslavien blev vigtige aktører i opgøret. Kina støttede Albaniens stalinistiske linje og uafhængighed af Sovjetunionen og fordømte Jugoslavien med hårde ord og holdninger, der var direkte møntet på Sovjetunionen. Khrusjtjov tog afstand fra Albanien og endnu engang fra Stalin, hvorved den ideologiske konflikt atter blev tydeliggjort. Ifølge kineserne ændrede den tilsyneladende modernisering ikke på de grundlæggende karakteristika ved imperialismen og den proletariske revolutionsepoke, ”trods de moderne revisionisters påstand om det modsatte”.³⁸⁷ Kritikken af Khrusjtjovs linje var utvetydig, og Kina blev Albaniens nye økonomiske og tekniske støtte. Sovjetunionen trak sine rådgivere og eksperter ud af Kina, og i 1963 indtraf bruddet mellem de to lande. I 1969 kom det til sammenstød ved Ussuri-floden og andre steder langs den sovjetisk-kinesiske grænse, hvor sovjetiske tropper var blevet opmarcheret i takt med, at spændingen mellem de to lande steg. I omkanten af 100 russiske og 800 kinesiske soldater blev dræbt eller såret ved kampene, der dog aldrig antog karakter af egentlig krig.³⁸⁸

Den kinesiske kritik af den sovjetiske linje lagde grunden til en tilsvarende kritik af de moskvavenlige kommunister i de vestlige lande. De følgende år blev der således dannet et antal marxistisk-leninistiske grupper (ml-grupper), der tog udgangspunkt i støtten til Mao, og som lå til venstre for de traditionelle SUKP-

386 Da Mao besøgte Moskva i 1957 underskrev de to ledere en hemmelig aftale om ”ny teknologi til det nationale forsvar”. Denne aftale hævdede Mao senere også indebar et russisk løfte om at forsyne Kina med ”et prøveeksemplar af en atombombe og tekniske data vedrørende fremstillingen af atomvåben”. Jonathan Spence, *Kina 1949-1991*, s. 626. Se også Richard Pipes, *Communism – A history* (New York, 2003) s. 123 f.

387 Jonathan Spence, *Kina 1949-1991 – Folkerepublikken*, s. 629. Citat fra partiorganet *Røde Fane*.

388 Om det sovjetisk-kinesiske forhold se eksempelvis Geir Lundestad, *East, West, North, South. Major Developments in International Politics since 1945* (Oxford University Press, 1999), s. 236-246.

orienterede kommunistiske partier. Et gennemgående stridspunkt var kritikken af og opgøret med det, der blev opfattet som de øvrige partiers og gruppers revisionisme. For mange danske ml-grupper repræsenterede det sovjetvenlige DKP derfor en hovedfjende, kun overgået af det borgerlige samfund, og i perioder ikke engang det.

Gruppernes teoretiske grundlag tog som hovedregel udgangspunkt i "Marxismen-leninismen, Mao Tse-tung-tænkningen", der af maoisterne selv blev betegnet som en videreudvikling af marxismen-leninismen: Karl Marx og Friedrich Engels nedfældede deres tanker i midten af 1800-tallet, hvor kapitalismen "befæstedes", og nye klasser blev skabt. De to teoretikere grundlagde den såkaldte "videnskabelige socialisme" og fandt gennem studier frem til de "love", som de mente, styrede historiens udvikling, og som bestemte samfundets "nødvendige" overgang fra et historisk stadie til et andet. Når denne "lovmæssige" udvikling havde nået det kapitalistiske stadium, som på Marx' tid altså var i sin vorden, ville proletariatet af "historisk nødvendighed" udgøre hovedkraften i den socialistiske revolution og dermed berede overgangen fra socialistisk styre til realiseringen af det klasseløse kommunistiske samfund.³⁸⁹

Lenin udviklede den marxistiske teori på baggrund af den omfattende kolonisering, der fandt sted omkring i slutningen af 1800-tallet og i begyndelsen af 1900-tallet, og tilføjede teorien om imperialismen som kapitalismens højeste stadium. Derudover kom han til at symbolisere den revolutionære udvikling ved at stå i spidsen for den første socialistiske omvæltning overhovedet, i Rusland i 1917. Han udviklede desuden teorier om revolutionære forudsætninger i kapitalistiske lande, såsom hvornår et land ville være "rede" til at bevæge sig fra en fase til en anden. Ikke mindst disse teorier blev senere genstand for diskussion og fortolkning. Endelig tilføjede Mao nogle nye dimensioner til den marxistisk-leninistiske tankegang og skærpede den antiimperialistiske teori netop på et tidspunkt, hvor den tredje verdens frigørelsesproces fra de tidligere kolonimagter fandt sted. Maos teorier om folkekrig og den koloniale revolution var vigtige elementer i den kamp, som de danske ml-grupper ville udkæmpe i de undertrykte folks navn. Blandt andet hæftede de sig ved Maos teori om, at klassekampen nødvendigvis måtte fortsætte under socialismen. I forhold til den klassiske marxistiske inddeling i basis og overbygning var det Maos pointe, at overbygningen ikke automatisk fulgte med den socialistiske omvæltning, der måtte have fundet sted

389 Se f.eks. Raino Malnes og Knut Midgaard, *Politisk tenkning fra antikken til vår tid* (Oslo, 1994), s. 247-268.

i basis. Proletarisk ideologi og socialistiske forhold ville ikke nødvendigvis være fremherskende i overbygningen, der generelt var præget af en vis træghed. Derfor var en løbende mobilisering af masserne i en stadig kamp mod forældede og borgerlige vaner en betingelse for, at den socialistiske udvikling ikke blev hæmmet. Det var således en gennemgående tese i Maos tænkning, at klassekampen ikke ophørte, selv når proletariatet havde vundet den politiske magt, men fortsatte på alle områder – herunder især på det ideologiske – gennem hele den socialistiske epoke. I modsat fald ville revisionistiske og kapitalistiske tendenser i og uden for det kommunistiske parti slå igennem, som det ifølge maoisterne så tydeligt havde været tilfældet i Sovjetunionen siden 1950'erne. Her havde Khrusjtjov som nævnt taget et opgør med stalintiden og blandt andet lanceret idéen om, at arbejderklassen i enkelte lande under de rette forudsætninger havde mulighed for at virkeliggøre et socialistisk samfund ad parlamentarisk vej. Denne mulighed afviste Mao blankt og betegnede det som et udtryk for revisionisme at tro på, at man kunne afvige fra den ”revolutionære nødvendighed”. Denne lå indbygget i den dogmatiske marxisme og afviste ikke-revolutionære midler som en metode til at realisere socialismen. Revisionisme repræsenterede således det modsatte af, hvad en revolutionær linje, som maoismen, plæderede for. Begrebet blev et skældsord på den yderste venstrefløj og hyppigt anvendt til at diskvalificere ideologiske modstandere og til at fremhæve egen revolutionær elan.

Maos idéer om den fortsatte klassekamp og den konstante revolutionære tilstand lagde både åndeligt og materielt grunden til ”Den Store Proletariske Kulturrevolution”, eller blot ”Kulturrevolutionen”, der kulminerede i 1966. Udgangspunktet var en forestilling om, at der trods alle socialistiske tiltag på de økonomiske og materielle områder, stadig herskede borgerligt og ”anti-socialistisk ukrudt” i det kinesiske kultur- og åndsliv. Lederne af kulturrevolutionen talte for et altomfattende angreb på de ”fire gamle” elementer i det kinesiske samfund: gamle skikke, gamle vaner, gammel kultur og gammeldags tænkemåde. Fortolkningen af disse begreber blev i høj grad overladt til frontfigurerne i kulturrevolutionen, de såkaldte ”Rødgardister”, der gik drastisk til værks. I løbet af efteråret og vinteren 1966 udviklede opgøret sig til bitre kampe mellem fraktioner og generationer, og tabene af menneskeliv var uhyrlige. Millioner af unge blev opfordret til at ødelægge gamle bygninger, templer og kunstgenstande, angribe lærere, skoleledere, partiledere og ældre familiemedlemmer i opgøret med gammel vanetænkning. Tusinder af intellektuelle blev tævet ihjel. Andre slap med at deklamere deres selvkritik foran hujende forsamlinger og gå gennem byerne med skilte hængt om halsen. Millioner blev forflyttet til landdistrikterne for at rense sig selv ved hjælp af fysisk arbejde. Der hersker tvivl om, hvor mange

der døde som følge af kulturrevolutionen, men der var ifølge den internationale litteratur tale om et tocifret milliontal.³⁹⁰

Det danske KFML udlagde i sit program fra 1970 kulturrevolutionen som "anti-revisionisme i praksis" og som et eksempel på "massernes mobilisering mod den snigende revisionisme og kapitalistiske udvikling".³⁹¹ Generelt fortolkende de danske ml-grupper kulturrevolutionen som et gennemgående opgør med sociale privilegier og som udtryk for "massekritik og proletarisk demokrati".³⁹² Mere overordnet opfattede grupperne udviklingen i Kina som et opgør med både amerikansk imperialism og med den "forstenede" og "revisionistiske" sovjetkommunisme. De mange ideologiske diskussioner blandt de yderliggående venstrefløjsgrupper handlede således om at definere det "rigtige" marxistisk-leninistiske grundlag og den "korrekte" maoistiske tolkning, ofte i relation til den antiimperialistiske kamp, som Lenin og Mao var symboler på. Diskussionerne kunne drives med en nærmest skolastisk nidkærhed og førte ikke sjældent til, at nye grupper opstod i et forsøg på at holde den "korrekte udlægning" i hævd og slutte ring om den "rene" marxisme-leninisme.

390 Geir Lundestad nævner, at der formentlig døde mere end 20 millioner kinesere alene som følge af tilbageslaget i kinesisk produktivitet. Geir Lundestad, *East, West, North, South*, s. 242. I *Kommunismens Sorte Bog* hedder det, at der antagelig har været mellem seks og ti millioner direkte ofre for kulturrevolutionen, hvortil kommer formentlig 20 millioner døde i straffelejrene samt mellem 20 og 43 millioner døde som følge af hungersnød. Stéphane Courtois m.fl., *Kommunismens Sorte Bog. Forbrydelser, terror, undertrykkelse* (Høst & Søn, 2003), s. 519. Jonathan Spence, *Kina 1949-1991 – Folkerepublikken*, s. 643-650.

391 Se KFML: *For et revolutionært kommunistisk parti – KFLM's baggrund og program 1970*, s. 44.

392 Paul Villaume, *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie bd. 15 – Lavvækst og frontdannelse 1970-1985* (Gyldendal & Politiken, 2005), s. 62-63.

12. KAK – KOMMUNISTISK ARBEJDSKREDS 1963-78

Den første maoistiske gruppe i Danmark blev dannet i 1963. Grundlæggeren hed Gotfred Appel. Han havde tidligere været medlem af DKP, men var blevet ekskluderet, da han tilsluttede sig kritikken af Sovjetunionens politik, og hvad han opfattede som en moderne revisionisme, der herhjemme blev repræsenteret af det moskvatro DKP. Appel stiftede Kommunistisk Arbejdsreds (KAK) og fik følgeskab af Benito Scocozza, der senere blev formand for Kommunistisk Arbejderparti (KAP). Scocozza meldte sig frivilligt ud af DKP.³⁹³ Sammen begyndte de at udgive bladet *Orientering* (fra oktober 1964: *Kommunistisk Orientering*), der i mange år fremover blev KAK's talerør. Land og Folk skrev hånligt om navnet Kommunistisk Arbejdsreds, at det næppe blev det sidste misbrug af ordet "kommunisme". Grundlæggende var det Land og Folks opfattelse, at udgiverne ikke så perspektiverne i kommunismens kamp.³⁹⁴ Gotfred Appel havde siden begyndelsen af 1950'erne været tilknyttet den kinesiske ambassade som underviser i dansk, og under et besøg i Kina i 1959 skrev han rejsebreve til Land og Folk om sine oplevelser. Efter eksklusionen fra DKP oprettede han i 1963 med tilskud fra den kinesiske ambassade forlaget Futura på Svanevej i Københavns nordvest-kvarter. Støtten kom via de kontrakter, som Futura indgik med ambassaden om udgivelse og oversættelse af kinesiske skrifter, herunder den kinesiske repræsentations eget blad *Bulletin*.³⁹⁵

KAK's ideologiske opgør med den moskvatro kommunisme bundede i den opfattelse, at der bestod en modsætning mellem de imperialistiske og de udbyttede nationer. I dette verdensbillede hørte Sovjetunionen til blandt de først-

393 *Socialistisk Håndbog* 1975, p. 15.

394 *Land og Folk*, 17. december 1963.

395 PET, personsag: "Afhøringsrapport i forb. med Blekingegadesagen 17/5 1989"; PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 5. februar 1964.

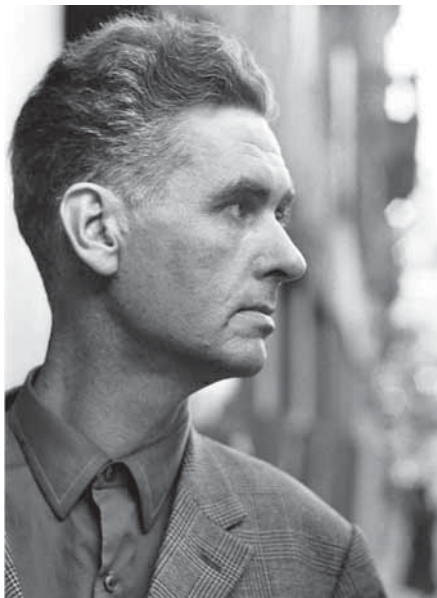
nævnte, eftersom Khrusjtjov, ifølge kritikere, havde svigtet de revolutionære idealer, mens Kina derimod stod som beskytter af de kæmpende folk i den tredje verden.³⁹⁶ Denne globalt orienterede antiimperialistiske tankegang brugte Gotfred Appel til at formulere den såkaldte ”snylterstatsteori”. Teorien blev efterfølgende et ideologisk omdrejningspunkt for KAK og den senere ungdomsafdeling Kommunistisk Ungdomsforbund (KUF). Grundtanken var, at den vigtigste konfliktakse gik mellem Nord og Syd – ikke mellem Øst og Vest – og at den industrialiserede verdens økonomiske, industrielle, tekniske og sociale udvikling i sidste ende baserede sig på udbytning og plyndring af den tredje verden. Arbejderklassen i det rige og udviklede Vesten indtog dermed en dobbeltstilling, i og med at den både var udbyttet som producerende klasse i nationalt perspektiv og bestykket med høj levestandard baseret på neokolonialt rov i et internationalt perspektiv. Bestikkelsesfaktoren, der kom til udtryk i den antiimperialistiske kamp, blev snart den dominerende del af teorien. Med henvisning til Lenin skrev *Kommunistisk Orientering* i 1966, at proletariats kamp i de kapitalistiske lande var simpelt bedrag, hvis den ikke blev forbundet med de undertryktes kamp mod imperialismen.³⁹⁷ Efterhånden som teorien blev udviklet, fik tredje verdensorienteringen stadig mere vægt, indtil den antiimperialistiske kamp overskyggede den hjemlige klassekamp i KAK’s skrifter fra sidste halvdel af 1960’erne. Ifølge gruppen var en socialistisk omvæltning i Danmark ikke mulig, så længe samfundet udnyttede den tredje verden.³⁹⁸ Det forklarer dels, hvorfor KAK almindeligvis ikke deltog i faglige konflikter om løn og arbejdsmarkedsforhold, dels gruppens fokus på internationale spørgsmål såsom Vietnam i 1960’erne og Palæstina i 1970’erne. Det skal dog nævnes, at KAK stadig så væbnet revolution som eneste mulighed for en socialistisk omvæltning i Danmark. Argumentet var begrundet i erfaringer, der viste, at borgerskabet selv ville sætte de demokratiske spilleregler ud af kraft, i det øjeblik en socialistisk omvæltning truede. Derfor var det nødvendigt at gennemtvinge udviklingen med voldelige midler.³⁹⁹

396 Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af ”Illusionsløs Realisme” – Et projekt om Blekingegadegruppen* (specialeafhandling RUC, 2000), s. 29 og Thomas Ekman Jørgensen, ”Jagten på Røde Oktober” i: Peter Scharff Smith og Adam Holm (red.), *Idealisme eller fanatisme*, (Forum, 2003), s. 82.

397 Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af ”Illusionsløs Realisme”*, s. 37. Refereret fra *Kommunistisk Orientering*, september 1966.

398 Lars Hedegaard, ”Farvel til arbejderklassen – Blekingegadebandens vej til illegaliteten” i: Peter Scharff Smith og Adam Holm (red.), *Idealisme eller fanatisme*, s. 202-205.

399 Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af ”Illusionsløs Realisme”*, s. 32.

Gotfred Appel stiftede i 1963 den første maoistiske gruppe i Danmark, Kommunistisk Arbejdskreds. I de følgende år knyttede Appel en række yngre maoister til sig, f.eks. Finn Ejnar Madsen der på et tidspunkt var formand for Kommunistisk Ungdoms Forbund. Den gruppe, der i slutningen af 1980'erne blev kendt som "Blekingegadebanden", havde i 1970'erne ligeledes været knyttet til Appel. Af denne grund blev gruppen i en periode omtalt som Appel-gruppen. (Polfoto).

Samtidig med at ideologien blev skærpet, faldt flere medlemmer fra. Medstifter og ansvarshavende redaktør af *Kommunistisk Orientering*, Benito Scocozza, forlod KAK i foråret 1965. Hovedårsagen var, at Scocozza og Appel ikke kunne blive enige om, hvad man skulle forstå ved "en arbejder", og i naturlig forlængelse af dette, hvem arbejderklassen bestod af. Derudover var Scocozza ikke enig i et antal af snylterstatsteoriens vigtigste præmisser. Andre meldte sig ud, da de mente, at gruppen var for kritisk over for den danske arbejderklasse.⁴⁰⁰ Hvor mange det drejede sig om er usikkert. Af PET's arkiv fremgår, at tjenesten havde noteret et medlemstal på 35-40 personer i 1964.⁴⁰¹ Andre kilder nævner, at KAK ved dannelsen af KUF i foråret 1968 kun bestod af fire-fem medlemmer, hvilket i praksis vil sige Gotfred Appel, hans partner Ulla Hauton og nogle få andre.⁴⁰² I 1970

⁴⁰⁰ Ibid., s. 35.

⁴⁰¹ PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 5. februar 1964.

⁴⁰² Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af "Illusionsløs Realisme"*, s. 57. I Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2, 1. th* (Borgen, 1994) nævnes et medlemstal på 25-30 personer i slutningen af 1960'erne. Flere ting i teksten tyder på, at forfatterne mener medlemstallet i KAK og KUF tilsammen. Dette bekræftes af tallene hos Nawrocki og Augustesen der skriver, at KAK havde ca. 5 medlemmer og KUF 20-25 medlemmer i denne periode.

var KAK's medlemstal næppe over ti,⁴⁰³ mens KUF på samme tidspunkt havde omkring 125 medlemmer. Antallet faldt dog op til 1972 af årsager, der vil blive behandlet nedenfor. Modsat en stor del af den øvrige venstrefløj blev dette ikke betragtet som et svaghedstegn. Forudsætningen for medlemskab var ubetinget tilslutning til Appels idéer og strategier, og frem til KAK's opløsning i 1978 blev den dogmatiske tankegang opretholdt af en stærk ledelse.⁴⁰⁴ Det lave medlemstal gjorde denne praksis mulig.

KAK's første hovedindsats i det antiimperialistiske arbejde lå i forlængelse af tesaerne om modsætningerne mellem den rige og den fattige verden og var rettet mod den amerikanske involvering i Vietnam. Protesterne mod interventionen og Vietnambevægelsen som helhed begyndte for alvor, da amerikanerne indledte bombardementer af det nordlige Vietnam i foråret 1965 og indsatte regulære tropper i sommeren samme år. En af de første danske Vietnamorganisationer, Vietnamkomitéen, blev dannet på KAK's initiativ i januar 1966 og tiltrak en række unge mennesker, der herigennem fik kendskab til KAK, og som senere var med til at danne KUF. Blandt disse unge var fire personer, der siden skulle indgå i den såkaldte "Blekingegadebande": Peter Døllner, Niels Jørgensen, Jan Weimann og Jens Holger Jensen.⁴⁰⁵ Vietnamkomitéen tog initiativ til en pengeindsamling til et nordvietnamesisk hospital under mottoer, der var betegnende for KAK's udgangspunkt: "Befri Syd, forsvar Nord, genforen fædrelandet" og "Vietnams folk kæmper også for os". I forhold til den splittelse, der senere opstod mellem en moderat og en radikal fløj i Vietnambevægelsen, hørte KAK og KUF til den sidste, hvor sammenstød med politiet ikke var ualmindeligt.⁴⁰⁶

Det var på dette antiimperialistiske og revolutionære grundlag, at KUF blev stiftet i marts 1968. I fjerde nummer af det maoistiske og DKP-kritiske skrift *Ungkommunisten* kunne man på forsiden læse en resolution, hvoraf det fremgik, at bladets arbejdsudvalg den 26. marts havde besluttet at danne en revolutionær organisation under navnet Kommunistisk Ungdoms Forbund. Det politiske grundlag var ikke overraskende marxismen-leninismen og, som det hed, Mao Tse-tung tænkningen anvendt på den danske virkelighed. Dette ville i praksis

403 Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af "Illusionsløs Realisme"*, s. 73.

404 Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2*, 1.th, s. 36.

405 Betine Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2*, 1.th, s. 27-32 og Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af "Illusionsløs Realisme"*, s. 42. Det sidste fremtrædende medlem, Thor-kil Lauesen, kom til i 1971.

406 Søren Hein Rasmussen, *Sære alliancer – Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark* (Odense Universitetsforlag, 1997) s. 58-59. Se endvidere Kommissionens beretning, bind 10.

sige, at forbundet godkendte KAK's politiske linje og anerkendte KAK's ledende rolle.⁴⁰⁷

KUF'erne blev hurtigt meget virksomme hvad angik antiimperialistiske aktiviteter, først med støtte fra KAK og siden uden. Aktiviteterne tiltrak aktivister fra den øvrige del af venstrefløjen, herunder den senere landskendte Finn Ejnar Madsen.⁴⁰⁸

Den Antiimperialistiske Aktionskomité

I april 1967 blev Finn Ejnar Madsen ekskluderet af den danske sektion af Fjerde Internationale efter at have været medlem i otte måneder.⁴⁰⁹ Årsagen var hans maoistiske synspunkter, der efterfølgende kom til udtryk i dannelsen af de kinesisk inspirerede "De Danske Rødgardister" i sommeren 1967.⁴¹⁰ Gruppen omfattede ifølge PET's oplysninger cirka 15 mennesker, og én af de første dokumenterede tilkendegivelser var opklæbningen af en vægavis efter kinesisk model den 8. juli 1967 med overskriften: "Kinas B-bombe er verdensproletariatets bombe".⁴¹¹ Gotfred Appel havde både i forbindelse med kinesernes første atombombe-sprængning i 1964 og nu også ved den første brintbombe udtrykt tilsvarende beundring for de kinesiske resultater.⁴¹² Trods fælles holdninger kom et samarbejde mellem de to grupper ikke umiddelbart på tale. PET fik ubekræftede informationer fra Fjerde Internationales forretningsudvalgsmøde om, at rødgardisterne havde kontakt til den kinesiske ambassade, og at ambassaden havde lagt pres på Gotfred Appel for at få ham til at samarbejde med den nystiftede maoistiske

407 *Ungkommunisten* 1. årg. nr. 4, april 1968.

408 Den aktivistiske linje kom på længere sigt til at koste ungdomsforbundet dets eksistens. Se nedenfor.

409 PET: personsag: Journalindføring 3. maj 1967.

410 I tiden op til Kulturrevolutionen i 1966 blev grupper af elever fra Pekings eliteskoler udstyret med røde armbånd og udnævnt til "Rødgardister" af de Kulturrevolutionære radikale. Siden strømmede utilfredse unge og studenter fra provinsen til og udgjorde fortroppen i Kulturrevolutionen (se ovenfor).

411 PET, personsag: "Vedr. Opklæbning af plakater med pro-kinesisk tekst 10/7 1967". Vægavisen hed "Danske Rødgardes avis nr. 1, årg. 1.

412 Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af "Illusionsløs Realisme"*, s. 39 og PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 4/8 1967.

gruppe.⁴¹³ Men en måned senere i august 1967 blev det oplyst, at rødgardisterne og KAK intet havde at gøre med hinanden.⁴¹⁴

Både før og under medlemskabet af Fjerde Internationale havde Finn Ejnar Madsen været aktiv ved især vietnamrelaterede aktioner og var noteret for flere tilfælde af gadeuorden og slagsmål.⁴¹⁵ Denne praksis fortsatte ved dannelsen af rødgardisterne, og den følgende oktober deltog gruppen i en demonstration foran den amerikanske ambassade, hvor der ifølge PET's oplysninger opstod alvorlige uroligheder og slagsmål med politiet.⁴¹⁶ Et andet eksempel på hans virkestrang var et forsøg på at hverve frivillige til de nordvietnamesiske kommunistiske styrker sammen med en trotskistisk frontfigur Poul Møller. Efter bruddet med trotskisterne genoptog Finn Ejnar Madsen initiativet "Foreningen af Vietnamfrivillige" og indkaldte i november 1967 til møde, der skulle opfordre folk til aktivt "selv med våbenmagt" at fremskynde den amerikanske imperialismes definitive nederlag ved at melde sig til kamp i det sydlige Vietnam.⁴¹⁷ Kontakten til den sydvietnamesiske befrielsesorganisation FNL foregik via dennes repræsentation i Prag, som Finn Ejnar Madsen besøgte flere gange. Repræsentationen takkede dog nej til tilbudet.

Men Finn Ejnar Madsen havde vanskeligt ved at indpasse sig i sin organisation. I marts 1968 fik PET oplysninger om, at tre forretningsudvalgsmedlemmer i Foreningen af Vietnamfrivillige havde ekskluderet ham fra foreningen på grund af selvdyrkelse og egenhændige beslutninger.⁴¹⁸ Allerede på dette tidspunkt var Finn Ejnar Madsen travlt optaget andetsteds som en af initiativtagerne til studenteroprøret. Særligt de psykologistuderende var meget aktive. I april besatte de studerende auditorier og undervisningslokaler, og kort tid efter tilsluttede studerende fra universitetets øvrige fakulteter sig ved en demonstration på Frue Plads den 23. april. Senere samme år, den 22. november 1968, erobrede Finn Ejnar Madsen talerstolen ved Københavns Universitets årsfest og blev af rektor Mogens Fog bevilliget tre minutters taletid.⁴¹⁹

413 PET, personsag: "Vedr. stud. psych. Finn Ejnar Madsen", 10. juli 1967.

414 PET: emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 10. juli 1967.

415 PET, personsag: "Registratur fra Rigspolitiet vedr. Finn Ejnar Madsen", 3. juni 1969.

416 PET, personsag: "Vedr. stud. psych. Finn Ejnar Madsen", juni 1969.

417 PET, personsag: "Vedr. Den Danske Rødgarde 28/11 1968".

418 PET, personsag: "Vedr. Splittelse i 'Foreningen af Vietnamfrivillige'", 29. marts 1968.

419 Bente Hansen, Jesper Høm, Gregers Nielsen, Roald Pay og Jørgen Schytte (red.), *Dengang i 60'erne. Billeder fra dengang, tekster fra i dag* (Gyldendal, 1979), s. 142. Vedr. PET's efterforskning i forhold til universiteterne se endvidere Kommissionens beretning, bind 10.

På baggrund af det foreliggende materiale kan det ikke fuldt ud afdækkes, hvordan kontakten mellem Finn Ejnar Madsen og KUF blev etableret. Det kan dog konstateres, at Gotfred Appels tætte og personlige kontakt i KUF, Jens Holger Jensen, i marts 1968 holdt tale ved en af Foreningen af Vietnamfrivilliges demonstrationer.⁴²⁰ Det næste tegn på kontakt er i forbindelse med et møde mellem en gruppe franske aktivister og SUF, trotskister, Vietnamkomitéerne m.fl. i august 1968 om en ”International Revolutionær Front”, hvilket der tilsyneladende ikke kom noget ud af.⁴²¹ Endelig konstaterede PET kontakt i forbindelse med Den Antiimperialistiske Aktionskomité i juni 1969, det vil sige ca. en måned efter SAGA-demonstrationerne. Aktionskomitéen var blevet dannet af KUF i januar 1969 og ville med egne ord på alle fronter ”... støtte de folkelige antiimperialistiske kampe i den 3. verden” ud fra samme antiimperialistiske ræsonnement som KAK. Da det desuden kom til udtryk i aktionskomitéens stiftende resolution i Ungkommunisten, at den med alle midler ville bekæmpe den imperialistiske propaganda, kunne filmpremieren på en proamerikansk Vietnamfilm ikke gå upåagtet hen.⁴²² Finn Ejnar Madsens lille flok rødgardister blev stort set ikke nævnt videre i indberetningerne. Selv spillede han fortsat en rolle i aktionskomitéens og dermed KUF’s aktiviteter.

I maj 1969 deltog KUF og den Antiimperialistiske Aktionskomité i demonstrationerne ved SAGA-biografen mod forevisningen af filmen *De Grønne Djævla*. Sammenstødene fik stor opmærksomhed i medierne, da unge medlemmer af motorcykelbanden *De Vilde Engle* optrådte meget voldeligt over for venstrefløjsgrupperne. Politiet blev beskyldt for kun i beskedent omfang at gribe ind over for motorcykelbandens overfald på de venstreorienterede demonstranter, der på deres side gjorde alt, hvad de kunne for at spolere forevisningen af filmen, både uden for og inde i biografsalen. Efter fire dages slagsmål blev filmen taget af plakaten.⁴²³

KUF og den Antiimperialistiske Aktionskomité’s begrundelse for at deltage i aktionerne lå lige for. Det var de muligheder, der lå i den enkelte begivenhed, som var det vigtige for den valgte aktionsform. De undertrykte kamp mod imperialismen var i den forbindelse lige så væsentlig, som overholdelse af det

420 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme” – ”De danske Rødgardister”, 4. marts 1968.

421 PET, personsag: Vedr. Oprettelse af en ”International Revolutionær Front”, 15. august 1968.

422 *Ungkommunisten* 2. årg. nr. 1, januar 1969, s. 2.

423 Om situationen se ovenfor i del 1.

borgerlige samfunds spilleregler var uvæsentlig.⁴²⁴ Også selv om det ikke umiddelbart ville styrke båndene til masserne i den danske arbejderklasse. Både KAK og KUF erkendte den negative og afvisende reaktion, demonstrationerne havde mødt i arbejderklassen, og at demonstrationerne ikke ”umiddelbart havde den virkning at højne klassens bevidsthed om nødvendigheden af anti-imperialistisk kamp”. Samtidig mente de, at det var indlysende, at det også var i den danske arbejderklassens interesse, at imperialismen blev bekæmpet og afskaffet.⁴²⁵

I forhold til den øvrige venstrefløj og det generelle mediebillende mente KUF, at kampen mellem demonstranter og politi fejlagtigt var blevet opfattet som en lille revolution. Der var ikke tale om revolution, for det handlede i virkeligheden om en lille minoritets kamp mod den imperialistiske propaganda. Selv om KUF var med i Aktionskomitéen af 7. maj, beklagede KUF, at det ikke havde formået at spille en mere afgørende rolle.⁴²⁶ Alt i alt var både KAK og KUF dog efterfølgende positive over for begivenhederne, især fordi de efter deres egen mening havde sat den fredelige del af Vietnambevægelsens passive demonstrationer i relief.

Den 4. juni 1969 arrangerede Den Antiimperialistiske Aktionskomité et møde med filmforevisning fra studenterurolighederne i Paris i maj 1968. Filmen viste eksempler på barrikadebygning og på politiets angrebsmetoder. Efter filmen indledte Finn Ejnar Madsen med navneopråb efter en protokol. Mødedeltagere, der ikke stod i protokollen, skulle af sikkerhedsmæssige hensyn redegøre for deres identitet og fortælle, hvordan de havde fået kendskab til mødet. Nummererede skemaer med aktionskomitéens fremtidige aktiviteter blev fordelt til deltagerne og skulle, ligeledes af sikkerhedshensyn, afleveres til ledelsen ved mødets afslutning. Nummereringen sikrede, at ingen deltager fik mulighed for at tage skemaet med sig. Ikke desto mindre gengav PET's kilde 13 punkter indtelt i de tre hovedgrupper I) Koordination, II) Kommunikation og III) Kampgrupper. Den sidste gruppe stod for det noget uklare ”anti-kommunikation”, ”anti-efterretningsvirksomhed”, ”provokationer”, ”sabotage og kampforsvar” og ”selvforsvarsteknik”.⁴²⁷ Allerede fire dage senere mødtes aktionskomitéen igen under Finn Ejnar Madsens ledelse, denne gang for at planlægge bemalingsaktioner i forbindelse med et amerikansk hangarskibs planlagte besøg. Kilden kunne

424 *Ungkommunisten* 2. årg. nr. 5, maj-juni 1969, s. 4-5.

425 *Kommunistisk Orientering* 6. årg. nr. 8, juni 1969, s. 1.

426 *Ungkommunisten* 2. årg. nr. 5, maj-juni 1969, s. 7-8.

427 PET, personsag: Indberetning fra kilde vedr. den Anti-imperialistiske Aktionskomité, 9. juni 1969.

ikke oplyse yderligere.⁴²⁸ Samme aften blev en person anholdt for opklæbning af plakater i nærheden af den amerikanske ambassade. Plakaterne viderebragte budskabet om, at ”USA-imperialismens bødler” var i byen og var signeret af Den Antiimperialistiske Aktionskomité.⁴²⁹

Ved årets Rebildfest den 4. juli 1969 var Finn Ejnar Madsen i aktion igen. Denne gang repræsenterede han aktionskomitéen i den trotskistisk dominerede aktionsgruppe Revolutionær Aktion.⁴³⁰ Trotskisterne havde ikke aktioneret i Rebild siden 1966, men havde denne gang vidtrækkende planer og opfordrede flere andre aktivistgrupper, herunder KUF, til at deltage.⁴³¹ Selv om Den Antiimperialistiske Aktionskomité var repræsenteret af Finn Ejnar Madsen, er der ingen tegn på, at KUF var særligt aktiv i denne forbindelse. Hverken i KAK’s blad *Kommunistisk Orientering* eller i KUF’ernes eget organ *Ungkommunisten* var der trykt opfordringer, resolutioner eller efterfølgende analyser. Finn Ejnar Madsen deltog formentlig på egen hånd og var ifølge en centralt placeret trotskist i øvrigt skyld i aktionernes fiasko.⁴³²

Brud med Kina, Verdensbankmødet og støtten til PFLP 1970-77

SAGA-demonstrationernes efterspil illustrerede den forskel, der opstod mellem KAK’s linje og Kinas kommunistiske partis (KKP) linje i løbet af 1969. Som nævnt advarede KAK mod at fortolke aktionerne og sammenstødene som andet end en lille minoritets kamp mod et større imperialistisk propagandaapparat. Ungdomsoprør, fredsmarcher og Vietnamdemonstrationer var i KAK’s perspektiv uvæsentligt i den overordnede antiimperialistiske kamp, hvorved de i første omgang distancerede sig fra den øvrige danske venstrefløj, men også fra KKP. På det kinesiske kommunistpartis niende partikongres i april 1969 udtalte centralkomitéen nemlig, at en hidtil uset gigantisk massebevægelse var brudt ud i kapitalismens ”hjerteområder”; Japan, Vesteuropa og Nordamerika, og at KKP ”med fasthed” ville støtte disse revolutionære kampe.⁴³³ KAK skrev i *Kommuni-*

⁴²⁸ Ibid.

⁴²⁹ PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme – Den Anti-Imperialistiske Aktionskomité”, 9. juni 1969.

⁴³⁰ Se også ovenfor om PET’s overvågning af trotskister.

⁴³¹ PET, emnesag: Rebildfesten 1969, bilag 74.

⁴³² PET, personsag: Vedr. Rebildfesten 1969. Oplysninger fra kilde.

⁴³³ *Kommunistisk Orientering*, 6. årg. nr. 7, maj 1969.

stisk Orientering i maj 1969, at man måtte erkende denne uenighed, men at de maoistiske grupper stadig stod på samme grund og havde samme mål. Opgøret i forhold til kinesiske repræsentanter i Danmark var imidlertid uundgåeligt: Den kinesiske ambassade afbrød kontakten med Futura og KAK, mens Appels tidligere kampfælle, Benito Scocozza, fik overdraget posten som redaktør af ambasadens månedsblad *Bulletin*. Derefter dannede Scocozza i 1968 Kommunistisk Forbund marxister-leninister, som efterhånden blev den mest markante prokinesiske stemme i Danmark.⁴³⁴ I årets sidste nummer af *Kommunistisk Orientering* kritiserede KAK både den brede moderate Vietnambevægelse og Benito Scocozza i uforsonlige vendinger. At Scocozza havde omtalt den store Vietnamdemonstration i november 1969 som ”værdig”, var ifølge KAK en ”... hån mod de folk, der af imperialisternes ”uværdige” optræden (...) [var] tvunget til og havde mod og hjerte nok til at slå igen med samme mønt.”⁴³⁵ Med henvisning til Scocozzas tale forud for demonstrationen mente KAK, at det hverken var i det fint afsllebne akademiske akkompagnement eller i de tusinder ”værdigt og hængeøret traskende demonstranter”, at kimen til revolutionær bevægelse lå. Fremtiden tilhørte derimod de vrede unge, der prægede SAGA-aktionerne.⁴³⁶

I samme periode, i efteråret 1969, begyndte KAK og KUF at interessere sig for PFLP (The Popular Front for the Liberation of Palestine, Folkefronten for Palæstinas Befrielse) og den palæstinensiske kamp mod israelerne. Den første artikel om den palæstinensiske konflikt optrådte i septembernummeret af *Ungkommunisten* og blev fulgt af et temanummer i november. I KAK's og KUF's optik var striden mellem Israel og de palæstinensiske grupper allerede fra begyndelsen en klassekamp mellem de besiddelsesløse masser og de imperialistiske israelere og reaktionære arabiske regimer.⁴³⁷ Fra sin start i december 1967 byggede PFLP da også på et marxistisk-leninistisk grundlag. Under ledelse af George Habash var PFLP den første palæstinensiske organisation til at udføre militære operationer og terrorhandlinger uden for det israelsk-palæstinensiske område. I ”Theoretical

434 PET, personsag: Vedr. Redaktørskifte på Den kinesiske Ambassades propagandablad ”Bulletin” 5. september 1969, og *Kommunistisk Orientering* 6. årg. nr. 9, december 1969.

435 *Kommunistisk Orientering* 6. årg. nr. 9, dec. 1969.

436 Ibid.

437 De israelske erobringer under Seksdages-krigen i 1967 viste iflg. KUF, at væbnet folkelig kamp var det eneste middel mod den israelske aggression. I marts 1968 stødte israelske styrker for første gang sammen med væbnede styrker fra den palæstinensiske Al-Fatah bevægelse ved flygtningelandsbyen Al-Karamah. Dette blev siden betragtet som en afgørende begivenhed i den palæstinensiske befrielseskamp. Se *Ungkommunisten*, 2. årg. nr. 9, s.16 ff.

Armament in the Liberation War”, der blev oversat og trykt i *Ungkommunistens* temanummer, teoretiserede Habash over den tætte forbindelse mellem Israel, den zionistiske verdensbevægelse og verdensimperialismen. Palæstinenserens kamp for den nationale befrielse havde ifølge skriftet flere paralleller til den tredje verdens kamp mod den imperialistiske verden, og der blev flere gange henvist til Maos tekster. Dog stod det palæstinensiske folk over for en ny form for kolonialisme: Ifølge Habash var det nemlig første gang, at et folk kæmpede for sin selvstændighed, mens det blev fjernet fra sit eget land. Habash’ udlægning og hans sammenkobling af befrielseskamp og kampen for socialismen afspejlede opfattelsen hos KAK og KUF og begrundede derved deres støtte til den palæstinensiske gruppe.⁴³⁸

I foråret 1970 blev der indberettet om flere PFLP-orienterede propagandaaktioner, som PET konkluderede, at KUF var ansvarlig for. I marts 1970 holdt en række københavnske butikker en såkaldt Israeluge og blev som en protest mod dette overmalet med antiisraelske slagord. Natten til den 7. maj blev der udøvet hærværk mod fire rejsebureauer, der arrangerede rejser til Israel. Endelig mente PET, at KUF stod bag en omfattende bemalingsaktion mod 113 S-togsvogne i Københavnsområdet natten til den 15. maj.⁴³⁹

Støtten til og kontakten med PFLP optog størstedelen af kredsens politiske og aktivistiske virke frem til anholdelsen af personerne bag Blekingegadebanden i 1989.⁴⁴⁰ Hvornår kontakten mellem PFLP og KAK præcist blev etableret er usikkert. Flere dokumenter peger dog på, at det skete omtrent samtidig med bruddet med Kina, dvs. i sommeren eller efteråret 1969, og at de første to KUF-aktivister mødtes med ledere fra PFLP i Beirut i oktober samme år.⁴⁴¹ Den ene af de to

438 Ibid., s. 2-9. Se desuden afsnittet om Manifest/Kommunistisk Arbejdsgruppe 1978-89.

439 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1970: ”Udvikling og tendenser på uro-området 1970”.

440 I visse vestlige efterretningsvurderinger betragtes forholdet mellem KAK og PFLP som værende så tæt, at KAK siges at have handlet på vegne af PFLP. Det nævnes også, at PFLP’s Special Foreign Operations Command havde held til at rekruttere en række vestlige terrorgrupper som f.eks. Japans Røde Hær, den hollandske gruppe Séjours Rouge, elementer fra Røde Armé Fraktion, samt armenske (ASALA) og tyrkiske grupper (Det tyrkiske folks Befrielseshær), PET, emnesag: 1 bilag. Sådanne betragtninger har desuden givet anledning til at omtale KAK – eller Blekingegadebanden – som en dansk celle i et større internationalt terroristnetværk.

441 Kommissionens arkiv: ”Vedr. sagen mod JAN WEIMANN m.fl.”, Kriminalpolitiet i København afd. C. Dokumenter modtaget fra Per Larsen. PET, personsag: Afhøring af Gotfred Appel, 17. maj 1989. Lars Hedegaard, ”Farvel til arbejderklassen – Blekingegadebandens vej til illegaliteten”, s. 209, der henviser til håndskrevet notat fundet hos et KAK-medlem.

KUF'ere fortalte under en afhøring i 1989, at de under opholdet modtog våben- og kamptræning; noget PFLP kunne have brugt som en måde til at sondere danskerens intentioner på.⁴⁴² Ved hjemkomsten berettede den ene af aktivisterne om et møde med Wadi'a Haddad og spurgte angiveligt KAK-ledelsen, hvorvidt man skulle indlede et samarbejde. Ifølge afhøringen fandt dele af KAK-ledelsen forslaget om samarbejde forhastet og uovervejet, og den afhørte forlod kort tid efter KAK.⁴⁴³ Kontakten mellem KAK/KUF og PFLP det følgende års tid er ligeledes lidt vanskelig at fastlægge. Dog er det sikkert, at visse møder fandt sted, blandt andet via kontakter i Paris.

Flere ting tyder på, at Peter Døllner, Jens Holger Jensen og to andre KAK/KUF-medlemmer i juni-juli 1970 var i Libanon og Jordan i ca. en måned for at etablere kontakt til PFLP. En af turens deltagere blev afhørt i forbindelse med optrevlingen af Appel-gruppen i 1989-90. Den pågældende nævnte, at gruppen mødtes med George Habash under dette besøg.⁴⁴⁴ Derudover fandt PET ved en ransagning af Peter Døllners lejlighed beskrivelser og vidnesbyrd i form af personlige breve og fotos fra dette og andre ophold.⁴⁴⁵

Selv var Gotfred Appel i Mellemøsten mellem den 1. til den 22. september 1970, hvilket var den første af sådanne rejser, PET fik kendskab til i denne periode. En rapport fra Københavns Opdagelsespoliti dokumenterede via passtempler, at Appel havde opholdt sig i Jordan i perioden 2.-11. september og i Beirut fra den 11. til den 22. september.⁴⁴⁶ Anledningen var den 2. Verdenskongres vedrørende Palæstina, der blev afholdt i Amman den 2. til den 6. september, hvor Appel deltog som repræsentant for Palæstinakomiteén. Han holdt sandsynligvis også tale.⁴⁴⁷ Derudover mødtes Appel med PFLP's operationelle leder Wadi'a Haddad. Endelig beså han de tre fly, der den 6. september var blevet kapret af PFLP og fløjet til *Dawson-field* i det nordlige Jordan. Flyene blev siden sprængt

442 PET, operationssag: Bil.002, s. 63-64.

443 PET, operationssag: Bil.002, s.64-65.

444 PET, operationssag: Bil.002, s.74.

445 PET, personsag.

446 PET, personsag: "Rapport fra Københavns Opdagelsespoliti 22/9 1970". Rapporten blev udfærdiget i forbindelse med Verdensbankurolighederne. Om PET's efterforskning i forhold til Verdensbankurolighederne se Kommissionens beretning, bind 10.

447 En vesteuropæisk allieret tjeneste sendte PET en skrivelse om Verdenskongressen. På baggrund af denne, konkluderede PET, at taler nr. 11, der repræsenterede solidaritetskomitéen i Skandinavien, var Gotfred Appel. Se PET, personsag: "Vedr. den 2. verdenskongres vedrørende Palæstina", 27. november 1970.

i luften, dog uden passagerer. Appel havde talt med nogle af passagererne og beskrev senere det hele som en både særpræget og spændende oplevelse.⁴⁴⁸

Samme dag Gotfred Appel kom tilbage til Danmark, blev han eftersøgt af politiet. Sent om aften den 22. september mødte han selv op hos Københavns Politiet og blev anholdt og afhørt. Baggrunden var de igangværende demonstrationer mod Verdensbankmødet, der blev afholdt i København den 21.-25. september 1970, hvor KUF og Den Antiimperialistiske Aktionskomité var aktive. Under demonstrationer foran Hotel D'Angleterre den 20. september var Finn Ejnar Madsen blevet anholdt med et antal molotovcocktails.⁴⁴⁹ Dette førte dagen efter til en ransagning af Appels forlag Futura på Svanevej. Her fandt politiet yderligere molotovcocktails, ståltråd med bolte, sten og stokke. Under afhøringen tog Appel afstand fra Finn Ejnar Madsen og dennes arbejdsmetoder og påstod desuden, at KUF ikke længere samarbejdede med ham. De beslaglagte effekter mente Appel ikke var bragt til forlaget af KUF-medlemmer, da sådanne ikke kunne "forenes med KUF's politiske arbejdsmetoder".⁴⁵⁰ Allerede den 20. september havde PET dog modtaget oplysninger om et KUF-møde samme eftermiddag, hvor ca. 100 personer havde deltaget, og hvor der skal have lydt en opfordring til slagsmål med politiet. Der var angiveligt også blevet solgt kæppe og brosten til formålet.⁴⁵¹ Under demonstrationerne var KUF'erne blandt de mest militante, selv om de talmæssigt udgjorde et begrænset antal af den samlede "kampstyrke".⁴⁵² Ved det retlige efterspil fik Finn Ejnar Madsen et års fængsel for blandt andet våbenbesiddelse og forstyrrelse af den offentlige ro og orden.

Gotfred Appel foretog i den følgende tid et opgør med de unge KUF'ere. Siden SAGA-demonstrationerne havde Appel og KAK lagt stadig større afstand til den øvrige venstrefløj og dennes midler i kampen for en socialistisk udvikling. Kampen for socialismen kunne eller skulle ifølge KAK ikke udkæmpes i gaderne, og der skulle heller ikke rettes enkelte aktioner mod instanser i det kapitali-

448 Flere beretninger nævner, at Gotfred Appel overværede selve sprængningen af flyene. Det er dog yderst tvivlsomt, fordi sprængningen foregik d. 14. september, og der findes dokumentation for, at Appel på dette tidspunkt havde forladt Jordan for at tage til Libanon.

449 Antallet afhænger af hvilken indberetning man læser, men ifølge PET's sammenskrivning af urolighederne under Verdensbankmødet, var der tale om ni stk. Om emnet se Kommissionens beretning, bind 10.

450 PET, personsag: "Rapport fra Københavns Opdagelsespolitiet, 22/9 1970".

451 PET, emnesag: "Vedr. Verdensbankmødet 1970".

452 PET, administrativ sag: Årsberetning 1970, s. 19. Se i øvrigt beretningens afsnit om Verdensbankdemonstrationerne.

stiske samfund. Det er i denne forbindelse værd at bemærke, at Appel senere og ud fra samme logik tog afstand fra den vesttyske terrororganisation RAF (Rote Armee Fraktion, Den Røde Hærs Fraktion) og dens aktioner.⁴⁵³ Efter eget udsagn kom Appel ikke længere så ofte på trykkeriet på Svanevej, efter at den kinesiske ambassade havde ophævet samarbejdet med ham. Derved fulgte han, ifølge eget udsagn, heller ikke tilstrækkeligt med i KUF og Den Antiimperialistiske Aktionskomité's aktiviteter. Adskillige forhold peger desuden på, at han efterhånden frygtede for at miste kontrollen med de unge.⁴⁵⁴ Verdensbankdemonstrationerne konfronterede atter Appel med bekymringen om samarbejdet mellem KUF og andre venstrefløjsorganisationer, som han hverken brød sig om eller kunne kontrollere. Dette skete samtidig med, at KUF fik en ny og foreløbig sidste bølge af medlemmer i kølvandet på demonstrationerne og i øvrigt blev stadig mere ivrig efter aktivistiske markeringer. Udfaldet blev, at KUF's ledelse, heraf tre-fire senere Blekingegadebandemedlemmer, blev suspenderet. KAK overtog selv ledelsen og udstedte et forbud mod aktioner af enhver art,⁴⁵⁵ og de unge blev opdelt i gruppe og sat til at studere Marx.⁴⁵⁶

Gennem de næste par år ophørte KUF helt med at eksistere selvstændigt. De mest loyale medlemmer blev indsluset i KAK og levede indtil dens opløsning i 1978 en tilbagetrukket tilværelse. Så tilbagetrukket, at perioden kun lader sig beskrive ved hjælp af senere afhøringer, interviews og beretninger.⁴⁵⁷ Offentlige ytringer fra tiden 1971-78 findes kun i fåtal. *Ungkommunisten* og *Kommunistisk Orientering* (med undtagelse af nogle få måneder i 1974-1975) ophørte helt med

453 Se Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af "Illussionsløs Realisme"*, s. 84. Fra Appels synspunkt ønskede RAF en bestemt udvikling i deres eget land, hvilket var i uoverensstemmelse idéen bag snylterstatsteorien.

454 Se Lars Hedegaard, "Farvel til arbejderklassen", s. 207, og PET, emnesag: "Vedr. KUF Svanevej 18". I skrivelsen nævnes en bemalings- og plakataktion i sommeren 1970, der var signeret af KUF. Københavns Politi rettede henvendelse til Gotfred Appel, der erkendte at materialet måtte stamme fra trykkeriet på Svanevej, men som samtidig nægtede at have haft noget med det at gøre.

455 PET, personsag: Afhøring af Gotfred Appel 17. maj 1989. Kommissionens arkiv: "Vedr. sagen mod JAN WEIMANN m.fl.", Kriminalpolitiet i København afd. C. Dokumenter modtaget fra Per Larsen.

456 Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2*, 1.th, s. 45.

457 Det gælder primært afhøringen af Gotfred Appel i maj 1989 (PET, personsag); PET's sammenskrivning ligeledes fra 1989 ("Vedr. sagen mod JAN WEIMANN m.fl.", Kriminalpolitiet i København afd. C.), interviews med Torkil Lauesen, Niels Jørgensen og Jan Weimann foretaget af journalisterne Betina Bendix og Lene Løvschall i 1994; Andreas Nawrocki og Lars Jacob Augustens interview med anonym kilde i 2000 (Nawrocki & Augusten: *Illussionsløs Realisme...*) og Lars Hedegaards gennemgang i "Farvel til arbejderklassen".

at udkomme, og deltagelse i demonstrationer eller opklæbning af plakater nævnes ikke af PET i denne periode. Inden de forsvandt helt fra den offentlige debat, ytrede KAK og KUF sig positivt om Danmarks tilslutning til EF, hvilket gjorde distanceringen til den øvrige danske venstrefløj endnu tydeligere. Hvor de øvrige grupper på venstrefløjen samstemmende var imod dansk deltagelse i EF, mente KAK-ledelsen, at udviklingen af det Europæiske Fællesskab var et uundgåeligt led i kapitalismens kollaps. Derfor var det ikke en revolutionær opgave at kæmpe imod denne udvikling.

Et enkelt, men ganske omfattende initiativ i perioden, nævnes dog flere steder og involverede flere nøglepersoner. Det var ”Tøj Til Afrika” (TTA), der blev iværksat i 1972 under effektiv ledelse af Peter Døllner. Ifølge Appel var initiativet ikke underlagt KAK eller Appels egen ledelse, og flere af de tilknyttede var ikke medlemmer.⁴⁵⁸ I løbet af ti år fik TTA indsamlet 210 tons tøj, der blev sorteret og sendt til afrikanske frihedsbevægelser som SWAPO (South West Africa People’s Organisation, Det Sydvestafrikanske Folks Organisation i Namibia), PFLO i Oman og ZANU (Zimbabwe African National Union) i Zimbabwe. Via arbejdet tog flere KAK-medlemmer til modtagerlandene, hvor der blev knyttet internationale politiske kontakter.⁴⁵⁹ I enkelte tilfælde blev tøj sendt i samarbejde med Tvind, hvilket dog ifølge Appel var den eneste kontakt, man havde med skolesamvirket.⁴⁶⁰

Beskrivelser af KAK viser, at det var virksomheden i denne periode, der lagde grunden til de senere omfattende illegale aktiviteter, som Blekingegadebanden udførte til fordel for PFLP.⁴⁶¹ Selv om det er vanskeligt præcist at bestemme karakteren af relationerne mellem de to parter, nævnes det i efterfølgende notisser, at KAK-medlemmer var i Mellemøsten ved adskillige lejligheder i løbet af 1970’erne. Dette støttes af en række af de afhøringer, der blev foretaget i 1989-90. Blandt andet blev der omtalt en rejse til Beirut i juli 1975. Otte KAK-medlemmer deltog, heriblandt Niels Jørgensen og Jens Holger Jensen. Turen varede 10-14 dage og indebar blandt andet et besøg i en flygtningelejr i Baalbek i Libanon og tilsyneladende også en PFLP-træningslejr, hvor de modtog skydeundervis-

458 PET, personsag: Afhøring af Gotfred Appel 17. maj 1989.

459 *MANIFEST* nr. 2, 27. november 1978 og Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2*, 1.th, s. 46.

460 PET, personsag: Afhøring af Gotfred Appel 17. maj 1989. Se i øvrigt beretningens afsnit om Tvind.

461 Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af ”Illusionsløs Realisme”*; Lars Hede-gaard, ”Farvel til arbejderklassen – Blekingegadebandens vej til illegaliteten”, Peter Scharff Smith og Adam Holm (red.), *Idealisme eller fanatisme? Opgøret om venstrefløjen under den kolde krig* (Forum, 2003).

ning.⁴⁶² I forbindelse med senere undersøgelser afslørede affotograferinger af Jens Holger Jensens pas i 1979 desuden fem rejser til Beirut i perioden 1972-1976, hver af ca. en uges varighed.⁴⁶³ Endelig eksisterer der indberetninger om hans besøg i Bagdad i 1977, hvor han blandt andre mødtes med en af de ledende PFLP-skikkelser, Tayssir Quba.⁴⁶⁴ I de afhøringsrapporter, som foreligger om dette besøg, nævnes det, at Jens Holger Jensen rejste sammen med Gotfred Appel og Ulla Hauton, og at de mødtes med Wadi'a Haddad.⁴⁶⁵ Gotfred Appel nævnte over for politiet i 1989-90, at denne tur efterfølgende skulle have givet anledning til uenighed mellem Jens Holger Jensen og Gotfred Appel. Modsat Appel og Hauton, der angiveligt ville lægge afstand til PFLP, ønskede Holger Jensen at imødekomme en opfordring til samarbejde, som Wadi'a Haddad havde frembragt. Det er vanskeligt at vurdere troværdigheden af Appels udtalelser i slutningen af 1980'erne.

Samtidig giver oplysninger i PET's materiale det indtryk, at kontakten mellem PFLP-folk i Danmark og KAK først blev etableret i 1977, altså året før gruppen blev splittet og opløst. Ifølge en afhøring af et tidligere medlem i 1990 ville KAK nødtigt knytte relationer til PFLP, angiveligt af frygt for at blive registreret af israelske agenter.⁴⁶⁶ Men i en række PET-notitser fra september 1977 nævnes den ægyptiskfødte palæstinenser Nubar Hovsepian's besøg i Danmark. Han blev regnet som PFLP's ansvarlige for Europa og tog under sit besøg i Danmark ophold hos Sati Bakir, der var den officielle leder af Den palæstinensiske Arbejderunion (PWU) i Danmark og den uofficielle PFLP-leder i Danmark.⁴⁶⁷ Sati Bakir fortalte Nubar Hovsepian, at han havde fået kontakt med "The Grapes", et af Appelgruppens kodenavne, og at han prøvede at få arrangeret et møde.⁴⁶⁸ Meget taler for, at det i virkeligheden var KAK-medlemmet Jens Holger Jensen, Bakir havde kontakt med. Det var det i hvert fald efter dannelsen af KA i 1978 og i tiden derefter.⁴⁶⁹ Den splittelse, der endte med at opløse Kommunistisk Arbejdskreds, kan føres tilbage til opgøret efter Verdensbankurolighederne. De yngre medlemmer,

462 Herunder afhøringer af Gotfred Appel d. 13. juni og d. 21. november 1989. PET, operationssag: Bil.002, s.120.

463 PET, personsag: "Vedr. Jens Holger Jensen", 17. september 1979.

464 PET, personsag: "Vedr. Jens Holger Jensen, ekstrakt afd. T", 24. februar 1977.

465 PET, operationssag: Bil.002, s.128.

466 PET, operationssag: Bil.002, s.67.

467 Se nedenfor om PET's overvågning af KA/Manifest og PET's overvågning af palæstinensiske kredse i Danmark.

468 PET, personsag: Notitser vedr. Nubar Hovsepian, 16. september 1977 og 6. december 1977.

469 Se nedenfor om PET's efterforskning i forhold til KA/Manifest og Appel-gruppen 1979-89.

specielt Jens Holger Jensen, ønskede at føre en mere aktivistisk linje og udbygning af kontakterne til den aktionsorienterede del af PFLP og den militært orienterede Wadi'a Haddad. I løbet af 1977-78 lagde Appel imidlertid stadig større afstand til PFLP. Især Haddads linje, der blandt andet indebar aktioner i Vesten, var i klar modstrid med Appels teorier om, hvor den antiimperialistiske kamp skulle føres. Da PFLP samtidig udtrykte støtte til Sovjetunionen, var endnu en ideologisk skillelinje blotlagt mellem KAK og PFLP, og en helt principiel skillelinje mellem de gamle og unge i KAK.⁴⁷⁰ Samtidig gennemgik gruppen, anført af Appels partner Ulla Hauton, en udmattende kamp om kønsroller. Efter et uforsonligt opgør dannede et antal yngre medlemmer i kredsen omkring Jens Holger Jensen Kommunistisk Arbejdsgruppe, hvorfra Blekingegadebanden opstod. Appel tog patent på navnet KAK, men gruppen rummede dog næppe meget mere end en håndfuld medlemmer. Enkelte dannede Marxistisk Arbejdsgruppe, der kun fik en kort levetid.⁴⁷¹

PET's overvågning

PET's interesse for Gotfred Appel og diverse maoistgrupper kan frem til 1978 inddeles i tre faser:

1. Tiden indtil dannelsen af KAK i 1963.
2. KAK og KUF-tiden fra 1963 til ca. 1972.
3. Den skjulte tilværelse op til opløsningen af KAK i 1978.

I den første periode var PET's interesse for Gotfred Appel begrundet i hans aktive medlemskab af DKP, som gik tilbage til besættelsen. Overvågningen synes i 1950'erne ikke at have været intensiv, og PET's arkiv indeholder kun få indberetninger om Appels aktiviteter. Tjenesten benyttede sig i den forbindelse blandt andet af åbne kilder. Eksempelvis bemærkede PET på baggrund af Land og Folk, at Appel i 1959 i tilslutning til en rejse til Kina skrev et antal

470 PET, personsag: Afhøring af Gotfred Appel 17. maj 1989, og Lars Willemoes, "Fighterne og de nyttige idioter" i *Information* 13-14. maj 1989. PFLP udtrykte i 1980 officiel støtte til det sovjetiske engagement i Afghanistan og dets angivelige formål at stoppe amerikansk imperialism i området. Dette stod i skarp kontrast til KAK's antisovjetiske linje.

471 Lars Willemoes, "Fighterne og de nyttige idioter", *Information*, 13-14. maj 1989.

Kina-forherligende rejseberetninger. Men PET's oplysninger om Appel stammede også fra overvågning af østambassader. Herfra fik PET oplysninger om Appels sprogundervisning af ambassadepersonale og om hans oversættelsesopgaver.⁴⁷² Frem til 1963 synes PET's oplysninger om Appels virksomhed endvidere at have været såkaldt overskudsinformation fra PET's øvrige efterforskningsopgaver.⁴⁷³

PET's interesse for Appel og KAK fra 1963 og frem indledtes med en redegørelse om Appels strid med DKP, som PET udarbejdede på baggrund af Horisont, Information og Land og Folk i oktober 1963. Tjenesten fik ved hjælp af en ”pålidelig kilde”, der var i kontakt med kredsen omkring Appel, kendskab til dannelsen af KAK og stiftelsen af forlaget Futura.⁴⁷⁴ PET bemærkede, at forlaget formentlig blev oprettet på baggrund af kinesiske midler, og kilden gav udtryk for den opfattelse, at Appel fungerede som ”stråmand” for kineserne. Tjenesten gjorde desuden en notits om, at der blev udgivet et prokinesiske skrift *Bulletin*, og at en af dette blads redaktører var Benito Scocozza. Han var også kendt i PET før dannelsen af KAK, fordi han var aktivt medlem af DKP og leder af det marxistiske studenterforum Clarté. I juli samme år gav en udenlandsk myndighed oplysninger til PET om Appels og Scocozzas ophold i Kina.⁴⁷⁵ Også i denne periode benyttede PET i vidt omfang oplysningerne fra overvågningen af den kinesiske ambassade til at danne sig et overblik over karakteren af den trussel, som Gotfred Appel og KAK måtte udgøre. Det fremgik, at Appel i efteråret 1966 næsten dagligt var i kontakt med folk fra den kinesiske ambassade, primært vedrørende udgivelser, kulturelle arrangementer og delegationer til Kina.

Det var kontakten med kineserne, der udgjorde den væsentligste del af grundlaget for PET's interesse, og via en udenlandsk myndighed fik PET oplysninger om generelle forhold og personale ved de kinesiske ambassader.⁴⁷⁶ Den udenlandske myndighed udbad sig til gengæld oplysninger om Appel og Scocozza, som den fik.⁴⁷⁷ Samtidig var gruppens udadvendte politiske aktiviteter dog

472 Se PET, personsag.

473 Om begrebet overskudsinformation, der i den juridiske sprogbrug betegnes tilfældighedsfund, se Kommissionens beretning, bind 4.

474 PET, personsag: Vedr. Forlaget ”FUTURA”, 22. april 1964.

475 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 22. og 24. juli 1964.

476 PET, personsag: Notits, 25. oktober 1966.

477 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 6. december 1967, og PET, personsag: ”Vedr. Gotfred Appel og den af ham sammen med Benito Scocozza stiftede pro-kinesiske fraktion ”Kommunistisk Arbejdskreds””, 22. marts 1968.

ret begrænsede. Det fik PET til at sammenfatte tjenestens opfattelse af Gotfred Appel som

”en person, der er fuldstændig afhængig af kineserne med hensyn til sin begrænsede indkomst, og som er klar over sin lille politiske gruppe, KAK’s magtesløshed, og hvis gruppe de facto praktisk talt intet indtryk gør på den danske politiske scene.”⁴⁷⁸

Trods gruppens tidlige deltagelse i protesterne mod Vietnamkrigen blev også denne virksomhed omtalt som værende af yderst ringe omfang, ikke mindst på grund af det begrænsede samarbejde med øvrige venstrefløjsgupper. Via overskudsinformation fra en aflytning af de danske trotskister fandt PET først omkring dette tidspunkt i 1967 ud af, at Appel og Scocozza var gået hver til sit, to år efter det var sket.⁴⁷⁹ PET’s sene viden herom viser, at PET’s interesse for Appel, Scocozza og KAK på det tidspunkt var behersket. I marts 1968 mente PET sig i besiddelse af viden om, at KAK nærmest kun bestod af Gotfred Appel selv, hvilket ikke bidrog til en skærpet trusselsopfattelse.⁴⁸⁰ Dannelsen af Kommunistisk Ungdomsforbund og gruppens loyalitetserklæring over for KAK i marts 1968 blev noteret, men tilsyneladende ikke analyseret yderligere. Da PET først via Aktuelt den 5. september 1969 erfarede, at Appel var blevet fratrædt redaktørposten på den kinesiske repræsentations blad *Bulletin*, og siden i januar 1970 blev oplyst om, at kineserne havde undsagt samarbejdet med Appel, undrede tjenesten sig over, hvordan han overhovedet tjente penge.⁴⁸¹

Operation Klør Fem

Den 7. november 1967, samme dag som en retskendelse for en telefonaflytning af trotskisterne ophørte, fik PET rettens tilladelse til at begynde en aflytning af Finn Ejner Madsens private telefon. Aflytningen startede under navnet Operation Klør Fem (Finn E.jnar M.adsen). Kendelserne til denne aflytning blev forlænget i det omfang, tjenesten udtrykte ønske om det, og fortsatte indtil november 1968. Herefter fandt PET det formålsløst at fortsætte, da telefonen var lukket det meste af tiden. Forud for iværksættelse af Operation Klør Fem opremsede PET

478 PET, personsag: Vedr. Gotfred Appel, 6. december 1967.

479 PET, personsag: Vedr. Forholdet mellem Gotfred Appel og Benito Scocozza, 3. maj 1967.

480 PET, personsag: Vedr. Gotfred Appel, 22. marts 1968.

481 PET, personsag: ”Vedr. redaktørskifte på Den kinesiske Ambassades propagandablade ”Bulletin” 5/9 1969”, og PET, personsag: ”Vedr. Gotfred Appel”, 30. januar 1970.

i en skrivelse Finn Ejnar Madsens omfattende aktiviteter i hans tid som trotskist samt hans forbindelse til Vietnamkampagnen. Afslutningsvis vurderede PET, at:

”Han betegnes af folk, der har haft forbindelse med ham, som en meget farlig person (...) og som med alle midler søger at skabe sig en position som revolutionær fører for de mest yderligtgående kredse her i landet.”⁴⁸²

PET konkluderede, at aflytningen ville være af stor betydning for afsløringen af aktionsplaner og afdækningen af den personkreds af revolutionære, som Madsen færdedes i. Tjenesten gjorde opmærksom på, at det var på grund af den forudgående aflytning af trotskisterne, at PET havde fået oplysninger om dannelsen af den nye maoistiske gruppe De Danske Rødgardister, hvor Finn Ejnar Madsen var frontfigur. Ifølge de indstillinger, der blev formuleret, hver gang en kendelse skulle fornys, leverede aflytningen de ønskede oplysninger.⁴⁸³ PET fik navne på aktivister og derudover kendskab til Finn Ejnar Madsens arbejde i forbindelse med studenterdemonstrationerne, de vietnamrelaterede aktiviteter og de begyndende sympatiaktioner til fordel for palæstinenserne. Derudover fik PET oplysninger om en tur til Berlin i januar 1968, hvor Madsen blandt andet besøgte Sozialistischer Deutscher Studentenbund, der ifølge PET af venstreorienterede kredse i Danmark blev regnet for den mest militante gruppe blandt de vestberlinske studenter. Endelig fik PET oplysninger om Finn Ejnar Madsens kontakt med en herboende svensk statsborger. Den pågældende foreslog oprettet en militær gruppe med militær disciplin og militær skoling i teori og politik. Madsen afviste ikke tanken, men tvivlede ifølge indberetningen på muligheden for at føre den ud i praksis.⁴⁸⁴

Mens PET tydeligvis ikke nærede mistanke om, at Finn Ejnar Madsen var involveret i spionage eller havde kontakt til fremmede magter, så man med interesse på hans aktive og politisk motiverede deltagelse i demonstrationer, hærværksaktioner samt vold og såkaldt ”uro”. Til trods for at han ikke havde udfoldet sig gennem sådanne aktiviteter, begrundede PET ønsket om fortsat aflytning med, at man måtte mistænke ham for at have intentioner om at overtræde straffelovens paragraffer om forbrydelser mod den offentlige orden og fred.⁴⁸⁵

482 PET, personsag: Vedr. Den tidligere trotskist nu leder af en maoistisk gruppe (...) Finn Ejnar Madsen, 3. august 1967.

483 Se f.eks. PET, personsag: Rapport fremlagt i Københavns Byret 9. maj 1968.

484 PET, personsag: Rapport vedr. Finn Ejnar Madsen, 31. januar 1968.

485 Ibid., PET henviste til straffelovens §§ 133, stk. 3, 180 og 181.

KUF og Den Antiimperialistiske Aktionskomité

SAGA-demonstrationerne og Finn Ejnar Madsens arbejde i forskellige aktionskomitéer bekræftede PET's mistanke om hans og komitéernes aktivistiske potentiale, og tjenesten fulgte via kilder et antal møder. Tjenesten havde op til demonstrationerne kilder blandt trotskister, i studenterkredse og hos DKU og DKP, som alle kom med oplysninger om SAGA-demonstrationerne. Det samarbejde, der bestod mellem Finn Ejnar Madsen og den KUF-relaterede Antiimperialistiske Aktionskomité i forbindelse med SAGA-urolighederne, ledte PET på sporet af komitéen og fik i øvrigt igen tjenesten til at rette blikket mod KUF. Således var det først i slutningen af maj 1969, at tjenesten blev bekendt med komitéens eksistens, selv om den var blevet dannet vinteren i forvejen. Finn Ejnar Madsen søgte om optagelse i KUF i maj 1969, men fik afslag.⁴⁸⁶ Trods komitéens sikkerhedsforanstaltninger lykkedes det PET at få en kilde placeret blandt tilhørerne i to møder i den Antiimperialistiske Aktionskomité den 4. og den 8. juni 1969.⁴⁸⁷ Kildens oplysninger ledte PET til den konklusion, at Finn Ejnar Madsen var leder af komitéen.

Forud for demonstrationerne mod Verdensbankens årsmøde fra den 21. til den 25. september 1970 beskrev PET, hvilke demonstrationer og aktioner man kunne forvente.⁴⁸⁸ PET havde fra en kilde oplysninger om Verdensbankgruppens arbejdsudvalg, sammensætning og funktioner. Hverken Finn Ejnar Madsen, Den Antiimperialistiske Aktionskomité eller KUF blev nævnt særskilt i oversigterne, før mødet og demonstrationerne begyndte. PET understregede flere gange i rapporterne forud for mødet, at Verdensbanken i sig selv kun var af sekundær interesse for den yderliggående danske venstrefløj, men at mødet som led i kampen mod kapitalismen og imperialismen repræsenterede en mulighed for konfrontation med myndighederne.⁴⁸⁹ Efter den første dags demonstrationer og uroligheder påkaldte KUF og Finn Ejnar Madsen sig opmærksomhed i indberetningerne. Hvor fokus forud for mødet i højere grad havde været rettet mod trotskisterne, blev der nu også fokuseret på KUF, dets oprindelse og maoistiske orientering. Interessen for Finn Ejnar Madsen var næppe overraskende især i be-

486 PET, personsag: Politiske notater af Peter Døllner, fundet under ransagning af hans lejlighed.

487 PET, personsag: "Vedr. den Anti-imperialistiske Aktionskomité", 9. juni 1969. Se ovenfor om demonstrationerne ved SAGA-biografen i maj 1969.

488 Se endvidere Kommissionens beretning bind 10 vedrørende overvågningen af Verdensbankurolighederne.

489 PET, emnesag: "Oversigt pr. 30/7"; "Oversigt pr. 4/9" og "Vedr. Verdensbank-mødet 1979".

tragtning af, at han blev fundet i besiddelse af molotovcocktails. Dette fund førte, som tidligere nævnt, til ransagningen af KUF's og KAK's lokaler på Svanevej og videre til eftersøgningen af Gotfred Appel, hvilket igen førte til, at PET blev bekendt med hans rejse til Mellemøsten og hans deltagelse i den 2. Verdenskongres vedrørende Palæstina. Via oplysninger fra en udenlandsk myndighed fik PET mere detaljerede oplysninger om kongressen. Derefter sendte PET oplysninger om Appel til den udenlandske myndighed.⁴⁹⁰ Som tidligere nævnt, var dette den eneste af de angiveligt flere rejser til Mellemøsten, som PET kendte til på dette tidspunkt.

Den sidste fase i PET's interesse for KAK, det vil sige fra 1972 til 1978, var mindst intens. Som nævnt var de interne opgør i KAK og KUF efter demonstrationerne mod Verdensbankens og Valutafondens årsmøde så kraftige, at KAK vendte sig bort fra offentligheden og endte med at udgøre en lille gruppe håndplukkede medlemmer, mens KUF helt forsvandt. Fra 1972 findes en enkelt indberetning om KUF i forbindelse med deltagelse i "Palæstina-ugen"⁴⁹¹ og en enkelt indberetning om KAK/KUF i forbindelse med en uofficiel deltagelse ved et KFm-l møde i maj 1972.⁴⁹² KAK blev nævnt igen i 1975, da PET, tilsyneladende til stor nytte for tjenesten, kom i besiddelse af *Socialistisk Håndbog*.⁴⁹³ Her blev Appels gruppe dog omtalt som værende af "ringe omfang".⁴⁹⁴ Til gengæld begyndte PET allerede i 1977 i stadig stigende omfang at fokusere på den kommende leder af den nye gruppe, Jens Holger Jensen. Hans besøg i Bagdad fra den 17. februar til den 21. marts 1977 kom til PET's kundskab via efterforskning mod den herboende PWU-leder, Sati Bakir. Det fremgik også, at Bakir ordnede det praktiske i forbindelse med rejsen.⁴⁹⁵

490 PET, personsag: "Vedr. den i Amman i dagene 2-6.9.1970 afholdte 2. verdenskongres vedrørende Palæstina", 4. december 1970.

491 PET, personsag: Notits vedr. Palæstinakomiteén, 8. august 1973.

492 PET, personsag: "Vedr. Kommunistisk Forbund Marxister-Leninisters weekend-konference d. 6. og 7. maj 1972".

493 *Socialistisk Håndbog – Politiske grupper på venstrefløjen og andre progressive organisationer. Formål og aktiviteter*. Udgivet af venstrefløjen selv via Tidsskriftcentret i 1975, anden udgave i 1978.

494 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 2. april 1975.

495 PET, personsag: Div. vedr. Jens Holger Jensen.

13. KFML, KAP og KAM-l 1968-78

KFML

Efter Benito Scocozzas brud med KAK gjorde han hurtigt, om end også kortvarigt karriere i VS. I maj 1968 blev han valgt ind i hovedbestyrelsen, men meldte sig ud fire måneder senere. I september 1968 dannede han sammen med en kreds på ca. 30 personer Kommunistisk Forbund marxister-leninister (KFML). KFML kaldte sig selv partiforberedende og betragtede det som sin primære opgave at danne et parti, der siden skulle stå i spidsen for lønarbejderklassen i dens kamp mod monopolkapitalismen. Det var også meningen, at den socialistiske revolution skulle gennemføres og proletariatets diktatur tage over. Det endelige mål var det klasseløse kommunistiske samfund.⁴⁹⁶ Forbundet præsenterede efter egen opfattelse et maoistisk alternativ til den sovjetisk styrede revisionisme, som i Danmark kom til udtryk i DKP. Forbundet støttede Kinas Kommunistiske Parti, der ifølge KFML repræsenterede kompromisløshed mod reformisme og imperialisme.⁴⁹⁷ Selve den revolutionære retorik og logik udmøntede sig i en forventning om, at når de arbejdende masser var blevet stærke nok til at kunne overtage magten, ville de siddende imperialistiske magthavere bruge våben og vold for at undgå revolutionen. For at sikre, at masserne kunne gennemføre den ønskede omvæltning og for at imødegå den truende aggression fra de magthavere, der ikke frivilligt ville give magten fra sig, var det nødvendigt med en bevæbnet arbejderklasse. Heri bestod det væbnede element i den revolutionære teori.⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ KFML: *For et revolutionært kommunistisk parti – KFML's baggrund og program 1970*, s. 38-39.

⁴⁹⁷ *Kommunist* 1. årg., nr. 3, september 1968.

⁴⁹⁸ Se f.eks. KFML: *For et revolutionært kommunistisk parti – KFML's baggrund og program 1970*, s. 43. Denne revolutionære logik var udbredt blandt de yderste venstrefløjsgrupper og Scocozza gentog ved flere lejligheder pointen. Bl.a. i et radiointerview i 1980, hvor han understregede, at den eneste

Dette var i sig selv ikke nyt. Såvel de antiimperialistiske som de revolutionære overvejelser var nærmest identiske med de tanker, man havde gjort sig i KAK nogle år tidligere. Ikke desto mindre repræsenterede parolerne en række opgør: Det ene var rettet mod VS, som Benito Scocozza netop havde forladt, da han mente, at Venstresocialisterne var at betragte som endnu et borgerligt arbejderparti.⁴⁹⁹ KFML skrev i sine programmer, at VS havde været et samlingssted for antiautoritære synspunkter, men ikke udgjorde et revolutionært alternativ til SF. Partiet var i det hele taget fremmed over for idéen om et demokratisk centralistisk revolutionært parti.⁵⁰⁰ Det andet opgør var rettet mod KAK og Gotfred Appels nedprioritering af den nationale klassekamp. KFML kritiserede KAK for at betragte klassekampen i Danmark som ”midlertidigt afblæst”, indtil den tredje verdens folk havde gjort op med imperialismen. KFML mente, at man burde sidestille den tredje verdens antiimperialistiske kamp med den danske lønarbejderklassens hjemlige kamp.⁵⁰¹ KFML kritiserede KAK for at have vendt sig direkte imod arbejderklassens daglige kamp mod klassefjenden, hvilket ”objektivt” set gjorde KAK til ”monopolkapitalens forbundsfælle”.⁵⁰² Over for dette krævede KFML i programudkastet fra den stiftende kongres, at medlemmerne skulle være villige til at propagandere på arbejdspladser samt til at organisere og lede alle former for massekampe.⁵⁰³ Derved var der lagt op til den faglige kamp, som fulgte nogle år senere. Heri deltog KFML og siden KAP, i modsætning til KAK/KUF, aktivt.

KFML's målsætning var som nævnt dannelsen af et revolutionært kommunistisk parti, hvilket dog, med forbundets egne ord, ikke lod sig gøre fra den ene dag til den anden. En afgørende forudsætning var et tilstrækkeligt antal kommunistisk bevidste kadrer, der var skolede i ”marxismen-leninismen Mao Tse-tung tænkningen”. Kadrerne skulle besidde tilstrækkelig praktisk erfaring og på samme tid være så nært forbundet med masserne, at de kunne stille sig i

mulighed for en fredelig overgang til socialismen var hvis arbejderklassen forberedte sig på, at der ville blive brugt vold mod den, og derfor selv bevæbnede sig. Se PET, personsag: Udskrift fra Radio-program på P1, 3. marts 1980.

499 ABA, KAP's arkiv, ks. 1: ”Stiftende landsmøde 15/9 1968”, udkast til program.

500 KAP: *Program for KAP* (1976), s. 18 og *Hvad vil KAP?* (1976), s. 2.

501 KAP: *Program for KAP* (1976), s. 15 og KFML: *For et revolutionært kommunistisk parti* (1970), s. 66.

502 KFML: *For et revolutionært kommunistisk parti*..(1970), s. 57. Ordet ”objektivt” havde en helt særlig betydning for m-l grupperne pga. deres ”videnskabelige” marxistiske tilgang.

503 ABA, KAP's arkiv, ks. 1: ”Stiftende landsmøde 15/9 1968”, udkast til program.

spidsen for massernes kampe.⁵⁰⁴ KFML's sigtede derfor i første omgang mod at tilføre og uddanne kommunistiske kadrer, der siden kunne danne grundlaget i det parti, som forbundet forberedte.⁵⁰⁵ Det skulle ske gennem grundige studier i den "videnskabelige" socialisme, hvilket ville hæve medlemmernes ideologiske niveau. Gennem diskussioner ville man opnå enighed på et højere niveau, hvilket igen ville give et bedre greb om propagandaen, agitationen og arbejdet i fagforeningerne og på arbejdspladserne. Med andre ord ville det gøre det nemmere at nå masserne. Selve arbejdet lå først og fremmest i at udgive forbundets blad *Kommunist*, løbesedler og pjecer, at deltage i og arrangere møder, og endelig at indgå i personlig agitation.⁵⁰⁶ Arbejdet var altså af propagandamæssig karakter, hvilket igen forklarer den omfattende studievirksomhed, sommerkurser, møder og foredrag, som KFML og siden KAP organiserede i 1970'erne og 1980'erne.⁵⁰⁷

Internationale kontakter

På forbundets anden kongres i marts 1969 fremlagde ledelsen et diskussionsoplæg om den internationale situation, hvor den revolutionære kamp på verdensbasis blev betegnet som gunstig. Den vietnamesiske kamp mod amerikanerne og den palæstinensiske kamp mod "korrupte arabiske og feudale nationalistiske ledere" var en videreudvikling af folkekrigen i den overordnede kamp mod imperialismen. Fokus på "folkekrigen" resulterede også i, at KFML ligesom KAK distancerede sig fra Che Guevara. Om situationen i Sydamerika hed det at: "I Latinamerika er den 'venstre'-opportunistiske Che Guevara-linie på tilbagetog, og partier og organisationer, der bygger på masselinien, er ved at vinde frem".⁵⁰⁸ Derudover hyldede KFML Kinas (KKP) og Albaniens (AAP) kommunistiske partier i deres "fremskredne kamp for socialisme og mod revisionisme". Den antirevisionistiske kamp var kommet klart til udtryk via kulturrevolutionen, der ifølge KFML opvejede de tab for socialismen, som Sovjetunionen var skyld i.

504 KFML: *For et revolutionært kommunistisk parti* (1970), s. 61-62.

505 *Kadre* var oprindeligt en betegnelse der blev brugt om den professionelt uddannede militære organisation, som i krisetider skulle være i stand til at overtage kommandoen over større hærstyrker. I denne sammenhæng er udtrykket forbeholdt revolutionære, som har en særlig politisk og teoretisk træning.

506 KFML: *For et revolutionært kommunistisk parti* (1970), s. 63.

507 Se afsnit om overvågningen af KFML og KAP.

508 ABA, KAP's arkiv, ks. 1: 2. Kongres 15.-16. marts 1969, oplæg fra forbundsledelsen..

Hertil støttede KFML til forskel fra KAK den kinesiske opfattelse af ungdomsoprøret i Vesteuropa. Dette medførte som nævnt, at Benito Scocozza overtog redaktørposten af det kinesisk-finansierede blad *Bulletin*.⁵⁰⁹ Støtten til de danske studenter var dog ikke helhjertet. Mens det på den ene side var forbundets opfattelse, at studenterurolighederne i Frankrig var udtryk for et samarbejde mellem arbejdere og studenter, der truede bourgeoisiets diktatur og afslørede revisionisterne, mente KFML samtidig, at det danske studenteroprør var modepræget og individualistisk.⁵¹⁰

I august 1970 besøgte en KFML-delegation Albanien. Delegationen sendte breve og referater til Scocozza om besøg på statsfarme, ved "frivilligt jernbanebyggeri" og på fabrikker. De rejsende fortalte også om foredrag holdt af værterne fra det albanske kommunistparti AAP. De ideologiske fællestræk med de danske maoister fremgik af en af disse taler. Hovedsynspunktet var, at de revisionistiske og ikke-proletariske idéer blev præsenteret, da Khrusjtjov kom til magten i Sovjetunionen, og at behovet for politisk-ideologisk uddannelse var vigtigere end teknisk uddannelse. Hvis uddannelsen var utilstrækkelig, ville de feudale og kapitalistiske træk forsøge at gøre sig gældende i den socialistiske fase. Således fik KFML atter bekræftet behovet for skoling og teoretiske studier.⁵¹¹

Trods forbundets antiimperialistiske holdninger er det værd at bemærke KFML'ernes fravær ved både SAGA- og Verdensbankdemonstrationerne i 1969 og 1970. Hverken i PET's eller i KFML/KAP's eget materiale er der oplysninger om, at forbundet deltog. Tilsyneladende udkæmpede forbundet sin egen interne kamp på dette tidspunkt, hvilket resulterede i en nykonstituerende generalforsamling i november 1970.⁵¹²

Ved den 6. generalforsamling i september 1971 fremlagde ledelsen en beretning, der ikke rummede megen optimisme: Strejker fandt sted, men førte sjældent til de ønskede resultater. Modstanden mod den borgerlige regerings politik var beskeden, og venstrestrømningen var inde i en afmatnings- og opløsningsperiode.⁵¹³ Studiearbejdet var ifølge forbundets eget skolingsudvalg heller ikke tilfredsstillende. Siden nykonstitueringen i 1970 havde man forsøgt sig med en

⁵⁰⁹ Se nedenfor.

⁵¹⁰ ABA, KAP's arkiv, ks. 1: 2. Kongres 15.-16. marts 1969, oplæg fra forbundsledelsen.

⁵¹¹ ABA, KAP's arkiv, ks. 24, læg: "Albanien 1970-71, 1977": "Rapport fra KFML's studierejse 31/7-14/8 1970".

⁵¹² ABA, KAP's arkiv, ks. 1: 4. Generalforsamling 14.-15. november 1970.

⁵¹³ ABA, KAP's arkiv, ks. 1: 6. Generalforsamling 26. september 1971, ledelsens beretning.

kombineret sympatisør/medlemsstudiekreds. Den fungerede indtil foråret 1972. Udbyttet havde angiveligt været svingende, og derfor blev der nu lagt op til en ny studievirksomhed, både internt og eksternt. Hovedvægten skulle ligge på fundamentale begreber som klasseopfattelse, klassekamp, strategi og taktik. Det blev pålagt medlemmerne at deltage i studiekredse, der ville finde sted hver 14. dag. Udadtill skulle sympatisørarbejdet, der med forbundets egne ord måtte opfattes som propaganda, give sympatisører den rette teoretiske ballast for senere eventuel optagelse.⁵¹⁴

Endelig mente KFML, at forbundet endnu hverken kvantitativt eller kvalitativt var i stand til at lede arbejderklassens kamp.

BOml og MLE

I april 1972 blev den revolutionære Boligorganisation marxister-leninister (BOml) stiftet. Organisationen var forløberen for Marxistisk-Leninistisk Enhedsforbund (MLE) og byggede på det teoretiske fundament, som slumstomerbevægelsen tilsyneladende havde manglet. Ifølge oplysninger i PET's arkiv var det BOml's formål at samle alle "fremskredne" og progressive kræfter inden for boligbevægelsen for siden at indgå i et enhedsforbund med KFML.⁵¹⁵ Umiddelbart var der derfor udsigt til både enighed, enhed og en styrkelse af ml-bevægelsen. KFML hilste den nye ml-organisation velkommen i *Kommunist* fra april 1972 og så frem til udviklingen af det fælles partiforberedende arbejde ved udveksling af erfaringer og gennem fælles arrangementer. En fælles sommerlejr 1972 var et eksempel på et sådant arrangement, men allerede inden lejren kom i gang, var der uoverensstemmelser mellem de to organisationer. Sommerlejren blev, med MLE's egne ord, som forventet et stort rivegilde, og det følgende efterår brød de to grupper med hinanden. Overordnet handlede uoverensstemmelserne om afklaringen af hovedmodsigelserne i det danske samfund. Kampen mod EF var i BOml's optik det vigtigste punkt i klassekampen i efteråret 1972; faktisk blev EF af BOml opfattet som tidens største imperialistiske trussel. "Arbejderkomitéen mod EF" var et resultat af disse tanker og blev stiftet på BOml's initiativ. KFML, der betragtede de to supermagter som den største trussel, fandt

514 ABA, KAP's arkiv, ks. 25: Oplæg om "Studiearbejdet i forbundet", 14. august 1972.

515 MLE's arkiv, ks. 7, læg: "BOml/MLE og KFML 1972-74". Udateret sammenskrivning. Formentlig fra 1975.

de gamle slumstormeres viden om marxismen-leninismen yderst begrænset. Overhovedet mente man i KFML, at BOml's platform var selvmodsigende.⁵¹⁶

I 1973 manifesterede BOml sine oprindelige enhedstanker og dannede Marxistisk-leninistisk Enhedsforbund (MLE). Dette undrede og irriterede tilsyneladende KFML. KFML spurgte, hvorfor MLE overhovedet var blevet oprettet, og MLE svarede, at KFML's program og politiske linje var utilstrækkelig, selv om principgrundlaget for de to grupper var næsten identisk. Endelig fandt MLE, at KFML var både "sektariske og spagfærdige" i deres kamp for marxismen-leninismen.⁵¹⁷

Bortset fra en mindre tilføjelse om, at den forestående kamp også måtte rettes mod "splittelsesmageri og sektarisme", var MLE's generelle politiske linje meget lig KFML's.⁵¹⁸ Målsætningen for det kommende år var af samme karakter som KFML's og handlede om at udvikle en massebevægelse blandt alle revolutionære, at udbrede de marxistisk-leninistiske synspunkter og at styrke og udvide fodfæstet i arbejderklassen. Som flere af de øvrige grupper i denne ende af venstrefløjen stillede MLE krav til sine medlemmer. Ansøgning om medlemskab skulle stiles direkte til centralkomiteén, og først efter en prøvetid på tre måneder og en ny indstilling fra den enkelte afdeling, som atter skulle godkendes af ledelsen i centralkomiteén, kunne medlemskabet blive fuldbyrdet. Derudover skulle man studere teori, være nært tilknyttet arbejderklassen og støtte organisationen økonomisk efter evne.

Trods uenigheder mellem de to grupper peger mange skrivelser i MLE's og KFML's arkiver på fortsatte forsøg på fælles initiativer og enhedstiltag frem til efteråret 1973. Det var ikke ualmindeligt, at MLE søgte af få KFML til at anerkende enhedsforbundet som en rigtig ml-gruppe, hvilket KFML kun delvis gjorde. I 1973 indbød MLE atter til diskussion om fælles sommerlejr for de to forbund, hvor det overordnede formål var at udbrede kendskabet til marxismen-leninismen blandt sympatisører. Mere konkret var der lagt op til diskussionsgrupper om formiddagen, hvor deltagelse var obligatorisk, og diverse aktiviteter som teater, film, kunst, sport, badning og andre mere apolitiske aktiviteter om eftermiddagen. Forslaget om fælles sommerlejr blev forkastet. KFML mente

⁵¹⁶ Ibid.

⁵¹⁷ MLE: *Platform for marxistisk-leninistisk enhedsforbund* (1973), s. 12, og KAP: *Program for Kommunistisk Arbejderparti* (1976), s. 24 f, og MLE's arkiv, ks. 7, læg: "BOml/MLE og KFML 1972-74". Udateret sammenskrivning, formentlig fra 1975.

⁵¹⁸ MLE: *Platform for marxistisk-leninistisk enhedsforbund* (1973), s.14.

ikke, det ville fremme enhedsbestræbelserne, og MLE afholdt således sin egen lejr.⁵¹⁹

Emnerne for diskussionsgrupperne havde et tydeligt antirevisionistisk tema. I debatoplægget forud for MLE's sommerlejr kunne man udover "opgøret med DKP-revisionismen" læse om "spørgsmålet om Stalin".⁵²⁰ Udgangspunktet var, at ethvert angreb på Stalin også var et angreb på hele den internationale arbejderklasse og alle marxister-leninister. En række af de mest kendte anklager mod Stalins ledelse blev således afvist. For eksempel var Moskvaprocesserne i 1930'erne, ifølge MLE, foregået offentligt og uden afpresning fra myndighedernes side. Videre havde vestlige diplomater og journalister overværet processen. Påstande om, at 15 millioner mennesker skulle være omkommet under Stalins regime var der ifølge MLE intet som helst bevis for, og Stalin havde i det hele taget tilladt fri og åben debat. Khrusjtjov derimod havde, ifølge MLE, ved sin magtovertagelse hårdhændet rensset alle stalinvenlige folk ud og stoppet den kamp mod revisionisme og bureaukratisering, som Stalin havde forudset og igangsat. Trods denne kontante afvisning af revisionismen måtte MLE i løbet af 1974-75 selv gribe fat i en af forbundets egne statutter⁵²¹ og rette en "dristig selvkritik" mod sine egne "revisionistiske tilbøjeligheder".⁵²² I september 1974 mistede enhedsforbundet 46 pct. af dets medlemmer på blot ti dage, og i juni 1975 afholdt MLE ekstraordinær generalforsamling. Her blev det vedtaget at nedlægge forbundet efter en afviklingsperiode, at udgive en selvkritik i pjeceform og i den forbindelse opfordre medlemmerne til at slutte op om KFML. Hovedpointerne i selvkritikken, og dermed grunden til, at BOml/MLE så sin rolle udspillet, var, at forbundet havde forsøgt at skabe en mellemvej mellem marxismen-leninismen og den moderne revisionisme, hvilket i sig selv var revisionistisk. En tydelig målestok for revisionistiske tendenser var forholdet til DKP. BOml/MLE havde ifølge selvkritikken ikke lagt tilstrækkelig afstand til det danske kommunistparti. Eftersom DKP i ml'ernes verden i visse sammenhænge udgjorde den største fare, havde MLE dermed "modarbejdet KFML's korrekte syn på DKP som borgerskabets yderste spydspids i arbejderbevægelsen".⁵²³

519 MLE's arkiv, ks. 7: "Forslag til diskussion om fælles sommerlejr mellem KFML og MLE" 1973.

520 MLE: *Arbejdspapir – Rød sommerlejr 1973* (1973), s. 12-21. Det følgende er refereret herfra.

521 MLE's statutter § 9 stk. 5: MLE's medlemmer skal være dristige med kritik og selvkritik. Se MLE: *Platform for marxistisk-leninistisk enhedsforbund* (1973), s. 24.

522 Om selvkritikken se nedenfor.

523 MLE: *Omkring nedlæggelsen af MLE* (1975), s. 23.

At dømme ud fra formuleringerne i MLE's nedlæggelsesresolution kunne man tro, at KFML havde været med til at forfatte den. Eksempelvis hedder det, at MLE's partiopbygningslinje var et revisionistisk tiltag vendt mod KFML, og at det påståede samarbejde mellem BOMl/MLE og KFML havde til formål at kapre KFML's medlemmer én for én.⁵²⁴ I KFML's egne skrifter hed det efterfølgende, at KFML aldrig havde betragtet MLE som en ml-organisation, og at KFML i øvrigt var den eneste af denne slags.⁵²⁵ Med MLE af vejen kunne skolingsarbejdet frem mod dannelsen af selve partiet så gå i gang.

Revolutionær årvågenhed og partiforberedende arbejde 1975-76

Nogle få uger før resterne af MLE besluttede at nedlægge sig selv, afholdt KFML den 17.-19. maj 1975 sit 10. landsmøde under meget hemmelige forhold. Hvert enkelt medlem fik oplyst en bestemt mødetid og et mødested samt en beskrivelse af kendetegn for en kontaktperson, der ville sørge for den videre transport til landsmødet. Endvidere blev medlemmerne pålagt at medbringe identifikation samt cigaretter og personlige hygiejning til tre dages varighed, da man af sikkerhedsgrunde ville undgå at gøre indkøb hos den lokale købmand. Afslutningsvis hed det i indkaldelsen:

”Det er vigtigt at disse sikkerhedsbestemmelser overholdes, hvis vi skal følge den linie op, som sekr. [sekretariatet] har forsøgt at anlægge ved tilrettelæggelsen af dette LM [landsmøde]. Hvis der siver noget ud, kan PET få kendskab til mødet og evt. skygge os, og derigennem få kendskab til centrale ting og personer i forbundet.”⁵²⁶

Det lykkedes tilsyneladende. PET noterede som hovedregel de fleste af den slags møder ned, men intet i det bevarede materiale fra PET nævner noget om tjeneestens kendskab til dette møde.

Politisk markerede landsmødet et højdepunkt i den antirevisionistiske tankegang og retorik. Forbundet ville skærpe den ideologiske profil i forhold til den øvrige venstrefløj og afsløre både højre- og venstreopportunistiske tendenser. Ligesom MLE havde KFML anbefalet ”med forbehold” at stemme på VS ved valget

524 MLE: *Omkring nedlæggelsen af MLE* (1975), s. 33 f.

525 ABA, KAP's arkiv, ks. 3: FL-møde 3. juni 1975.

526 ABA, KAP's arkiv, ks. 1: ”Indkaldelse til landsmødet 17-19/5 1975”.

i 1973. Det var der nu enighed om, at man ikke burde have gjort. VS blev omtalt som en alvorlig hindring i kampen for det revolutionære parti, "... en svamp af højst farlig karakter", der opsugede en række uformulerede venstrefløjstrømninger. SF fik den vanlige røffel, og i forhold til DKP var det forbundets opgave at afsløre disses forræderi mod lønarbejderklassen. De opportunistiske trotskisters betydning var blevet reduceret, hvilket blev begrundet med stærk konkurrence fra mere up-to-date opportunistiske strømninger i de to nye forbund Kommunistisk Forbund (KF) og Kommunistisk Arbejderforbund marxister-leninister (KAm-l).⁵²⁷

KFML's to politiske prioriteringer var 1) arbejderklassens faglige og økonomiske kamp, og 2) kampen i uddannelsessektoren. Den faglige kamp var led i udviklingen af kadrernes praksis og hvilede på en antagelse om, at fagbevægelsen var domineret af classesamarbejde og revisionisme. Arbejderklassens aktiviteter var præget af disse tendenser med undtagelse af enkelte strejker, hvor en klar kamplinje var kommet til udtryk. Et opgør med disse tendenser var nødvendigt i arbejderklassens rækker, og KFML's forbundsledelse havde derfor tidligere foreslået at omorganisere forbundet fra et geografisk princip til et 'produktionspunktprincip', hvor kampen skulle føres på de områder, hvor medlemmerne selv arbejdede.⁵²⁸ Dette afslørede givetvis den tendens, at KFML'erne var rigt repræsenterede i uddannelsessystemet og knap så rigt inden for LO-områderne.⁵²⁹ Under alle omstændigheder hed det i beretningen i maj 1975, at den faglige kamp også havde til formål at ændre classesammensætningen inden for selve KFML: "Den revolutionære kommunistiske organisation skulle jo ikke bare være en trop for klassen, men også en trop af klassen".⁵³⁰ I forlængelse af dette var det vigtigt, at uddannelseskampen blev underordnet den faglige kamp for at ændre den nuværende skæve classesammensætning i en proletarisk retning.

Alt dette dannede baggrund for de faglige aktiviteter, som forbundet tog del i den kommende tid.⁵³¹ I slutningen af 1975 foretog Hartling-regeringen et lovindgreb i en arbejdskonflikt, hvilket fik KFML til at fremføre paroler om at

527 ABA, KAP's arkiv, ks. 1: "Beretning ved Landsmødet 17-19/5 1975". Det følgende er overvejende refereret herfra.

528 KAP: *Program for KAP* (1976), s. 27.

529 På et møde i 1980 blev der krævet en diskussion om hvorfor det faglige arbejde gik så godt på BUPL-området, når det gik så dårligt på LO-området, hvilket igen afslører sammensætningen af forbundets medlemmer. ABA, KAP's arkiv, ks. 5: DM-Referat 26. januar 1980.

530 ABA, KAP's arkiv, ks. 1: "Beretning ved Landsmødet 17-19/5 1975".

531 Se eksempelvis Kommissionens beretning, bind 8.

gøre fagforeningerne til kamporganisationer og om, at der ikke fandtes ulovlige strejker: "Arbejderklassens kamp kan aldrig være ulovlig! Arbejderklassens lov er den eneste lov der gælder!"⁵³² De unge forbundsmedlemmer tog arbejde på større arbejdspladser, hvor de prøvede at overbevise de ofte lidt tilbageholdende kolleger om de større perspektiver i den faglige og antiimperialistiske kamp.⁵³³ I flere tilfælde kom det til direkte arbejdskonflikter, hvor KFML'erne deltog i urolighederne. I august 1975 mentes KFML-medlemmer – der hurtigt blev kendt som "kineserne" – at være blandt de mest aktive ved en strejke/blokade på B&W. På plakater opfordrede KFML til at danne strejkestøttekomitéer, og på et efterfølgende solidaritetsmøde for de strejkende figurerede en tidligere MLE-leder, på dette tidspunkt KFML's, som hovedtaler.⁵³⁴ Ligeledes på B&W opstod en ny konflikt i februar-marts 1976, da en større fyringsrunde var under opsejling, og fire "kinesere" blev fyret som følge af uoverensstemmelser mellem dem og den faglige ledelse på værftet, der givetvis var domineret af DKP.⁵³⁵ KFML var med i "Solidaritetskomitéen for de 4 politisk fyrede på B&W Motor", som den 23. februar arrangerede en demonstration på Christianshavns torv med ca. 200 deltagere fra samtlige venstrefløjsgrupper undtagen DKP.⁵³⁶ Forbundet producerede løbesedler og plakater, der annoncerede møder om konflikten, og det var i forbindelse med en sådan annoncering, at PET modtog oplysninger om arrestation af to KFML'ere for ulovlig plakatoptagning.⁵³⁷

Landsmødet i maj 1975 var også tidspunktet, hvor forbundet for alvor diskuterede forudsætningerne for dannelsen af det revolutionære kommunistiske parti. Oprindeligt var strategien, at partiet allerede på stiftelsestidspunktet skulle stå i spidsen for arbejderklassens kamp. KFML var endnu langt fra at indfri dette mål, og den såkaldte "idealistiske partiopfattelse" blev omformuleret. Nu mente forbundsledelsen, at partiet måtte stiftes, når der fandtes et sikkert politisk grundlag, når der fandtes tilstrækkelige kamperfaringer, og når forbun-

532 MLE's arkiv, ks. 7: KFML's forslag til plakattekster mod Hartling-regeringen 1975 (u.d.).

533 Se interview med tidligere KAP-medlem Jørgen Ramskov i *Weekendavisen* 10-16. januar 2003.

534 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 2. september 1975.

535 PET, Reg. IV: "Dokumentationsmateriale om kampen mod censuren og de politiske fyringer på B&W Motor", udarbejdet af KFML, februar 1976.

536 PET, emnesag: "Indberetning fra kilde vedr. "Solidaritetskomitéen for de 4 politisk fyrede på B&W motor"", 9. marts 1976.

537 PET, emnesag: Notits af 1. marts 1976, og PET, materiale fra Reg. IV: "Kommunistisk Arbejderparti": Notits af 10. februar 1976.

det havde opnået en vis landsdækning.⁵³⁸ Parolen var herefter den lidt knudrede ”*Styrk massearbejdet i forhold til kampen for enhed på grundlaget!*”⁵³⁹, og på et forbundsledelsesmøde i december samme år vedtog forbundsledelsen under bragende klapsalver at arbejde for stiftelsen af det kommunistiske arbejderparti umiddelbart efter sommerlejrene 1976.⁵⁴⁰

Internationale kontakter 1975-76

På omtalte landsmøde i maj 1975 blev den obligatoriske støtte til Kina og Albaniens kommunistiske partier (KKP og AAP) ledsaget af nyheden om, at de to venskabsforeninger Danmark-Kina og Danmark-Albanien havde oplevet betydelig fremgang. Kontakten til de to landes partier var under udvikling og havde for AAP's vedkommende resulteret i en delegationsinvitation til det danske forbund. Besøget blev gennemført det følgende år. Kontakten til det kinesiske KKP eksisterede ganske vist, men bar med forbundets egne ord præg af, at de ”kinesiske kammerater” formelt skelnede skarpt mellem forbindelse til partier og forbindelsen til partiopbyggende organisationer.⁵⁴¹ Sagt på en anden måde: Så længe KFML endnu ikke var blevet til et parti, var det begrænset, hvilken støtte forbundet kunne regne med.

Forbundets eget støttearbejde rettet mod bevægelser i den tredje verden var i årene 1974-76 lidt neddæmpet i forhold til det tidligere arbejde i Vietnambevægelserne og det senere omfattende støttearbejde i blandt andet ”Kampucheakomitéen” i 1978-79. En af de første tredjeverdensbevægelser KFML havde kontakt med, var Pan African Congress (PAC), der opererede i sydafrikanske lande som Zimbabwe og Namibia, og som havde et marxistisk-leninistisk grundlag. KFML deltog i 1975-76 i møder og foredrag om situationen i det sydlige Afrika og var værter for en fundraising-delegation fra PAC. Derudover lykønskede PAC det danske forbund med den fælles nordiske ml-konference i januar 1975 og roste konferencens sluterklæring og det danske folk for at have identificeret fjenden

538 KAP: *Program for KAP* (1976), s. 30 f.

539 ABA, KAP's arkiv, ks. 1: Beretning ved landsmødet 17.-19. maj 1975.

540 ABA, KAP's arkiv, ks. 3: FL-møde 13.-14. december 1975.

541 ABA, KAP's arkiv, ks. 1: Beretning ved landsmødet 17.-19. maj 1975.

som de to supermagter, Socialdemokratiet og de gamle kommunistpartier.⁵⁴² KFML beskrev selv den nordiske ml-konference som en styrkelse i kampen for det internationale ml-arbejde,⁵⁴³ selv om der ikke herudover er bevaret mange fælles nordiske erklæringer.

På europæisk plan var KFML først og fremmest aktivt i Spaniensarbejdet via "FRAP-komiteén i Danmark" og til dels i "Solidaritetskomiteén med Spaniens folk". Imellem disse to herskede dog tilsyneladende en vis uenighed om grundlaget for støtte.⁵⁴⁴ KFML holdt sig mest til den første og udtrykte desuden støtte til den spanske maoistgruppe PCEml. En skrivelse fra november 1975 opfordrede til at kaste alle kræfter ind i solidaritetsarbejdet, der rent praktisk skulle bestå af udarbejdelse af informationsmateriale, plancheudstillinger og pengeindsamling.⁵⁴⁵ Men ikke ualmindeligt for den slags aktiviteter kom det til organisatoriske sammenstød med øvrige venstrefløjsgrupper, i dette tilfælde KAM-l. KFML mente, at KAM-l via solidaritetsarbejdet med FRAP forsøgte at "hive sig selv op i hårene", og at de til stadighed "klistrede sig på" de FRAP-møder, som blev afholdt med KFML's støtte. Ud over Spaniensarbejdet var KFML hvert år den 21. august med til at markere årsdagen for den sovjetiske invasion i Tjekkoslaviet i 1968, men igen på deres helt egne præmisser. En løbeseddel fra 1975 afslørede, at KFML ikke opfattede den daværende tjekkoslovakiske leder Alexander Dubcek som noget positivt i sig selv. Dubcek blev omtalt som værende af samme revisionistiske skuffe som lederne i Kreml og hans politik som borgerlig og kapitalistisk. Det forbundet demonstrerede imod, var selve den røde hærs invasion, som KFML betragtede som udtryk for sovjetisk aggression og imperialism.⁵⁴⁶ KFML's holdning medførte, at de som regel markerede årsdagen alene, mens de øvrige venstrefløjsgrupper KE, RSF, VS og SF holdt en tilsvarende demonstration et andet sted.⁵⁴⁷

542 ABA, KAP's arkiv, ks. 24, Læg: "Sydafrika 1971-78": Brev fra PAC til KFML u. dato, men sandsynligvis fra 1975.

543 ABA, KAP's arkiv, ks. 1: Beretning ved landsmødet 17.-19. maj 1975.

544 ABA, KAP's arkiv, ks. 24: Debatindlæg vedr. Solidaritetskomiteén med Spaniens folk, november 1975.

545 ABA, KAP's arkiv, ks. 24: Skrivelse om solidaritetsarbejdet med Spaniens folk, november 1975.

546 Løbeseddel 21. august 1975 i forb. med årsdagen for USSR's invasion i Tjekkoslaviet.

547 Bl.a. i forbindelse med 10-årsdagen for invasionen i 1978. ABA, KAP's arkiv, ks. 24, Læg: "Tjekkoslovakiet".

KAP 1977-78

KFML blev til Kommunistisk Arbejder Parti (KAP) på det ekstraordinære landsmøde den 20.-21. november 1976. Efter otte års partiforberedende arbejde blev KAP det første maoistiske parti og hævdede selv, at det revolutionære kommunistiske parti nu var blevet genrejst.⁵⁴⁸ Det nye partiprogram var ifølge KAP et "spring i erkendelsen" af den internationale og den nationale situation. Udefra set var der dog mange gentagelser i forhold til programmet fra 1970. Hovedmodsatningen i verden gik mellem imperialismen på den ene side og arbejderklassen – herunder den danske – og de undertrykte folk på den anden. De to imperialistiske supermagter USA og Sovjetunionen var folkenes hovedfjender, og ikke mindst Warszawapagten blev betegnet som en aggressiv trussel mod Danmarks selvstændighed. Denne sidestilling af parterne i den kolde krig var karakteristisk for KAP.⁵⁴⁹

Efter dannelsen af partiet fulgte længere tids diskussioner om organiseringen på forskellige niveauer; lokale grupper, Københavnerledelse, centralkomité osv. At dømme ud fra en udtalelse fra Københavnerledelsen i oktober 1978 var partiets hovedopgave endnu i oktober 1978 at forklare sammenhængen i KAP's politik og propagandere for KAP's svar på klassekampssituationen.⁵⁵⁰ Man diskuterede opstilling til folketingsvalg, og den indadvendte skoling trådte i karakter, da Partiskolen – det tidligere skolingsudvalg – i dagene omkring KAP's dannelse fremlagde en foreløbig plan for dens arbejde. Partiskolens opgave var at "opdrage" forbundets medlemmer, sympatisører og kandidater til den eventuelle opstilling til valg. Grundstammen i arbejdet var et kursusprogram i marxismen-leninismens grundlæggende spørgsmål, hvilket dog først fik en fast form fra omkring 1980 og fremefter.⁵⁵¹

Internationale kontakter – det antiimperialistiske arbejde 1977-78

Hovedkraften i kampen mod imperialismen var ifølge KAP's program fra 1976 de undertrykte folk i den tredje verden. For at bekæmpe de to imperialistiske supermagter var det nødvendigt at skabe en verdensomspændende alliance mel-

⁵⁴⁸ KAP: *Program for KAP* (1976), s. 41.

⁵⁴⁹ Se *Socialistisk Håndbog* (1978), s. 15 f. og KAP: *Program for KAP* (1976).

⁵⁵⁰ ABA, KAP's arkiv, ks. 5, Læg: "CK 1976-77 + 1980": Møde i Københavnerledelsen 19. oktober 1978.

⁵⁵¹ ABA, KAP's arkiv, ks. 25, Læg: "Partiskolen 1976-79": Foreløbig plan for partiskolen 12. september 1976.

lem folkene. Denne alliance skulle bygges på en ”solidarisk støtte til de folk og nationer, der befinder sig i skærpede og væbnede opgør med de imperialistiske supermagter” og skulle altså forene arbejderklassen i det udviklede Vesten med folkene i den tredje verden.⁵⁵² Sådan kan KAP’s brede solidaritetsarbejde i slutningen af 1970’erne beskrives, og de forskellige komitéer blev en vigtig del af KAP’s selvopfattelse. På et møde i KAP’s antiimperialistiske og udenrigspolitiske sekretariat, AIS/UPS, i oktober 1978 blev de daværende arbejdsfelter ridset op⁵⁵³:

- Boykot EF
- Kampuchea⁵⁵⁴
- Eritrea-komitéen
- Venskabsforbundet Danmark-Kina
- Mellemøstgruppen
- Kalatdlit Nuunat, Grønland (Planer om en ”Nej til hjemmestyrekomité”)
- Færøerne (støtte til den færøske maoistgruppe Ofml)
- Nicaragua
- Chile-komitéen (i perioder sammen med øvrige venstrefløjsgrupper)
- Sydafrika (støtte til førnævnte PAC, men ikke til ANC)
- Vestsahara
- Østtimor

Langt de fleste af arbejdsområderne var kortvarige kampagner, der involverede information, typisk en plancheudstilling, løbesedler og eventuelt plakato-phængning samt periodevis giroindsamling. Trods den generelle uenighed med den øvrige venstrefløj deltog KAP derudover i en række arrangementer, herunder med Internationalt Forum, Forbundet Socialisterne, VS og Forbundet mod Imperialismen. Det gjaldt f.eks. i forbindelse med den såkaldte mexicanersag og i arbejdet for at udarbejde et ”politisk organisatorisk grundlag (...) angående Argentina i anledning af Fodbold-VM 1978”.⁵⁵⁵ En invitation fra Peru-komitéen i 1979 blev afvist med den begrundelse, at komitéen var trotskistisk, og at den kun

552 KAP: *Program for KAP* (1976), s. 71.

553 ABA, KAP’s arkiv, ks. 24: Møde i antiimperialistisk sekretariat, AIS, 24. oktober 1978.

554 Cambodja hed Demokratisk Kampuchea under Pol Pot styret 1975-79.

555 Det må antages, at det ikke var fodboldspillet i sig selv, KAP var imod, men styreformen i det land, hvor det skulle afholdes. ABA, KAP’s arkiv, ks. 24, læg: ”Sydamerika”: Skrivelse vedr. VM i Argentina 1978. Den såkaldte mexicanersag er beskrevet i Lars Bo Rasmussen, Gitte Vejlbj og Hans Chr. Viemose, *Mexicanersagen* (Roskilde Universitetsforlag, 1977).

støttede den ligeledes trotskistiske gruppe FOCEP i Peru. Samarbejdet med de øvrige grupper afhang tilsyneladende af den ideologiske karakter af manifestationen, men blev i øvrigt mere almindeligt i årene 1979-80.

KAP's arbejde i Kampuchea-komitéen, der blev dannet i efteråret 1978, var et af de internationale pejlemærker, som klarest distancerede partiet fra den øvrige venstrefløj.⁵⁵⁶ Endnu uden at have besøgt landet berettede KAP i *Arbejderavisen* i oktober 1977 om "imponerende resultater i opbygningen af landet" og i den cambodjanske revolution som helhed.⁵⁵⁷ En anden omstændighed, der adskilte KAP fra den øvrige venstrefløj, var partiets syn på den tiltagende konflikt mellem Cambodja og Vietnam. For KAP betød det, at ml'ernes tidligere forbillede i den antiimperialistiske kamp, Vietnam, nu blev et "socialimperialistisk" ha-deobjekt. Under Vietnamkrigen havde vietnameserne modtaget støtte fra både Sovjetunionen og Kina, men i 1977 bekendte vietnameserne sig til Moskvalejren, blandt andet via medlemskab af det sovjetisk dominerede handelssamarbejde COMECON. Kineserne støttede på den anden side Cambodja og ydede landet militær og teknisk hjælp.⁵⁵⁸ Voksende mistillid og en række grænsestridigheder mellem de to lande, hvor Cambodja blandt andet stillede krav om gamle besiddelser, endte med, at Vietnam sendte tropper ind i landet i slutningen af 1978. Vietnams og Cambodjas placering i hver sin kommunistiske blok understregede skillelinjen mellem de danske moskvatro kommunister og de overbeviste maoister i KAP. Da en delegation fra KAP besøgte Cambodja i juli-august 1978, satte konflikten med Vietnam sit tydelige præg på de møder, den danske delegation deltog i under besøget. Delegationen var i Kina, da invitationen fra De Røde Khmerer kom, hvilket tyder på en begrænset kontakt indtil da. To af Kina-delegationens medlemmer Peter Bischoff og den senere KAP-formand Svend Aage

556 I april 1975 fik De Røde Khmerer med Pol Pot i spidsen magten i Cambodja efter fem års borgerkrig. De Røde Khmerer var maoistisk inspirerede, men havde deres egne meget konsekvente idéer om det ultimative klasseløse bondesamfund. Befolkningen blev tvangsflyttet fra byerne ud på landet for at opbygge det pengeløse agrarsamfund og led uhyre lidelser under det blodige regime. Religion blev forbudt, klassefjender blev tortureret i massevis, og enkelte forskere mener, at op mod en fjerdedel af befolkningen døde. De Røde Khmerer sad ved magten, indtil Vietnam i 1978 invaderede landet og fik kontrol over det i 1979. Se Steen Andersen og Peter Frederiksen: "Mellem Potemkinkulisser og ideologisk forførelse" i Peter Scharff Smith og Adam Holm (red.), *Idealisme eller fanatisme*, s. 217-254.

557 Se Peter Frederiksen: *Kindkys af Pol Pot – Kampuchea og den danske forbindelse*, s. 48.

558 Steen Andersen og Peter Frederiksen: "Mellem Potemkinkulisser og ideologisk forførelse", s. 230-232.

Madsen tog imod invitationen og rejste rundt i Cambodja fra den 29. juli til den 5. august.⁵⁵⁹ De to KAP'ere blev modtaget af Pol Pot's "næstkommanderende" Noun Chea, med hvem de de to første dage havde en række samtaler. Herefter besøgte de skoler og landdistrikter og skrev om deres oplevelser i en rapport til KAP's forretningsudvalg den 6. august. Pol Pots tvangsflytning af folk fra byerne til landet blev forklaret med henvisning til de cambodjanske synspunkter, der igen begrundede det i fødevaremæssige og militære hensyn, og blev i øvrigt omtalt som "evakueringen af byerne". Ifølge rapporten havde den gamle byindustri ikke tjent den brede befolkning, og det var nødvendigt med en nulstilling forud for en genopbygning, der skulle foregå uafhængigt af tidligere tider og uden at privilegere visse befolkningsgrupper frem for andre. De to danskere mente ikke, at man helt kunne udelukke et vist element af tvang i denne proces, men mente samtidig ikke, at der var nogen betydelig modstand mod kollektiviseringen på daværende tidspunkt. Endelig gjorde rapporten opmærksom på, at de store landbrugskooperativer var oprettet i en krigssituation, hvilket muligvis har gjort hele konceptet mere "spiseligt." Helt ukritiske var KAP'erne ikke. Blandt andet blev der udtrykt en vis bekymring, eller måske snarere undren med hensyn til den tidligere arbejderklasse, der ifølge alle gængse fortolkninger af marxismen netop skulle udgøre kernen i den revolutionære overgang. Deres værter forklarede i den forbindelse "... at det var svært at omforme de gamle arbejdere ideologisk uden at de lærte at respektere bønderne og landbruget ved at prøve livet derude."⁵⁶⁰

Den sidste dag mødtes de to KAP'ere med De Røde Khmeres leder, Pol Pot. Under et halvanden time langt møde udtalte Pol Pot blandt andet håb om, at partibåndene til KAP i fremtiden ville blive styrket: "Trods de forskellige situationer i Danmark og Kampuchea er der gode betingelser for at udvikle forbindelserne mellem vore to partier"⁵⁶¹ Pol Pot fremlagde sine forhåbninger om at udbygge ml-kontakter på verdensbasis, men talte derudover mest om kampen mod Vietnam.⁵⁶²

559 Navnene fremgår af Steen Andersen og Peter Frederiksen: "Mellem Potemkinkulisser og ideologisk forførelse". Oplysningerne om delegationen bygger først og fremmest på artikler i Arbejderavisen august-september 1978.

560 ABA, KAP's arkiv, ks. 24: Rapport fra KAP-delegation til forretningsudvalget 6. august 1978.

561 Ibid.

562 Se desuden Steen Andersen og Peter Frederiksen: "Mellem Potemkinkulisser og ideologisk forførelse", s. 240-242.

I september 1978 formulerede KAP den politiske platform for ”Solidaritetskomitéen Danmark-Kampuchea” (”Kampuchea-komitéen”), der fra dens dannelse fik højeste prioritet i KAP’s internationale arbejde. Selve det politiske grundlag for komitéen var meget lidt marxistisk-leninistisk i sin ordlyd. De centrale punkter handlede om at forsvare landets nationale uafhængighed og territoriale integritet, primært i forhold til det aggressive Vietnam. I Danmark var det således komitéens opgave at sprede ”sand information” om Cambodjas forhold ved publikationsvirksomhed og deltagelse i debatter og at arrangere offentlige høringer og anden mødevirksomhed.⁵⁶³

Overvågning af KFML og KAP

1968-72

Som det var tilfældet med Gotfred Appel, var Benito Scocozza længe før sin tid som maoist registreret i PET’s arkiver som følge af sit aktive DKU- og DKP-medlemskab. I 1967, da PET lidt tilfældigt blev bekendt med, at Gotfred Appel og Benito Scocozza var gået hver til sit, blev det bemærket, at Scocozza ikke siden 1964 havde pådraget sig tjenestens opmærksomhed.⁵⁶⁴ I 1968 havde tjenesten fået oplysninger fra en tidligere benyttet kontakt, der havde kendskab til Scocozza. Kontakten havde undersøgt ”sagen” og indhentet oplysninger om økonomiske forhold, uden dog at kunne klarlægge Scocozzas politiske tilhørsforhold.⁵⁶⁵ I en skrivelse fra PET til en udenlandsk myndighed et par måneder senere fremgik det, at man havde erfaret – sandsynligvis via åbne kilder – at Scocozza havde meldt sig ind i VS og var blevet valgt ind i hovedbestyrelsen ved partiets kongres den 23.-24. marts 1968.⁵⁶⁶

Det var via PET’s overvågning af trotskister, at tjenesten fik informationer om, at Benito Scocozza havde forladt VS og siden havde planer om at danne sit eget forbund. Eftersom trotskisterne diskuterede situationen på venstrefløjen, og eftersom PET både telefonaflyttede og havde kilder i trotskistiske kredse, skabte

563 ABA, KAP’s arkiv, ks. 24: Politik platform for Solidaritetskomitéen Danmark-Kampuchea, 18. september 1978.

564 Oplysningerne var overskudsinformation fra overvågningen af de danske trotskister.

565 PET, personsag: ”Vedr. Benito Scocozza, 9/2 1968”.

566 PET, personsag: ”Vedr. Benito Scocozza, 17/5 1968”.

dette en del overskudsinformation om udviklingen i andre venstrefløjsmiljøer.⁵⁶⁷ PET's første informationer om KFML's dannelse stammede dog fra et interview med Scocozza i Jyllands-Posten den 22. september 1968. En måned senere var det stadig ikke lykkedes PET at fremskaffe oplysninger om fraktionens program, målsætning, medlemmer og bestyrelse, trods flere forsøg via flere forskellige kanaler. Det eneste, man havde, var navnet på forbundet og navnene på to af stifterne.⁵⁶⁸ I begyndelsen af december lykkedes det: Tjenesten modtog fra en kilde en kopi af forbundets blad, hvori forbundets grundlag og handlingsprogram var trykt, og hvor antallet af medlemmer i forbundets bestyrelse fremgik. Dog måtte PET stadig konstatere, at det ikke havde været muligt at fremskaffe navne ud over de to, som man havde i forvejen.⁵⁶⁹

I foråret 1969 fulgte PET, hvordan det nye maoistiske forbund udkæmpede en uforsonlig kamp mod trotskisterne om magtfordelingen i det socialistiske ungdomsforbund, SUF. KFML havde sat sig på Københavnerledelsens bestyrelse, men var generelt i undertal. Trotskisterne fik efterhånden overtaget og ekskluderede de fire KFML'ere i SUF's landsledelse. PET var velorienteret om hele opgøret, hvilket igen hang sammen med tjenestens overvågning af de trotskistiske grupper. Kilderne i de trotskistiske miljøer sendte flittigt indberetninger, og PET lavede grundige sammenskrivninger. På den måde fik PET også navne på medlemmer af det nye maoistiske forbund samt oplysninger om planerne for et marxistisk-leninistisk ungdomsforbund.⁵⁷⁰ Det blev dannet i august 1969, under navnet Kommunistisk Ungdom marxister-leninister (KUML) med en af de ekskluderede SUF'ere som formand.

Kort tid efter, i september 1969, udarbejdede PET en redegørelse for dannelsen af og de indbyrdes tilhørsforhold mellem de maoistiske grupper KAK, KUF, KFML og KUML. Vurderingen i forhold til KFML og KUML var afdæmpet, og de to forbunds medlemstal mentes at være begrænset. Uden at det kunne præciseres, blev kredsen omkring KFML vurderet til at omfatte færre end 100 perso-

567 Telefonaflytningerne af de danske trotskister "Operation Trojka". I en personsag findes journalindføringer, hvor oplysningerne stammer fra møder i den danske sektion af IV. Internationale 17. august 1968, og 17. september 1968. Se PET, personsag.

568 PET, personsag: "Vedr. dannelsen af Kommunistisk Forbund (ml), 21/8 1968".

569 PET, personsag: "Vedr. Kommunistisk Forbund, 3/12 1968".

570 PET, personsag: "Indberetning fra kilde 6/1 1969"; "Indberetning fra kilde [-] 22/1 1969" ; Redegørelse vedr. "Baggrunden for striden i SUF mellem trotskister og maoister", 16. juli 1969; PET, emnesag: Redegørelse vedr. "SUF's Københavnskonference fra den 24. april til den 26. maj 1969", 17. juli 1969.

ner. Sammenfattende hed det i redegørelsen, at der var en vis sammenhæng og et indbyrdes tilhørsforhold grupperne imellem, men at der også var klare forskelle. Den vigtigste var, at KAK/KUF ifølge PET så mere realistisk på tingene og derfor ikke anså en socialistisk revolution i Europa for nært forestående, mens KFML/KUML troede, eller i hvert foregav at tro, at revolutionen var umiddelbart forestående. PET mente dog, at det sidste primært skyldtes forbundets vilje til at stå på god fod med kineserne.⁵⁷¹ Den afdæmpede vurdering af KFML i disse tidlige år understreges af, at forbundet slet ikke blev nævnt i PET's årsberetning for 1970.

PET var ikke den eneste tjeneste, der fulgte de maoistiske bevægelser med interesse. Det fremgår af PET's arkivalier, at også KGB-agenter under diplomatisk dække holdt øje med gruppernes aktiviteter. Ambassadeattaché Mironov forsøgte at få et medlem af en maoistisk bevægelse til at abonnere på både *Orientering* (KAK), *Ungkommunisten* (KUF) og *Arbejderavisen*, der blev udgivet af KFML. Mironov havde i den forbindelse medbragt et eksemplar af *Arbejderavisen* og bad den pågældende om læse det og sætte sig ind i den strid, der var opstået internt mellem KAK og Benito Scocozza. Derudover var han meget interesseret i at få at vide, hvor og hvornår den planlagte "Verdens Maoist-organisation" skulle afholde kongres, og opfordrede vedkommende til at pumpe en formodet maoist for oplysninger ved hjælp af "en eller fem øller" på en nærliggende beværtning.⁵⁷² PET fik desuden informationer om, hvad tjenesten mente, var et andet eksempel på sovjetisk interesse. En korrespondent fra det sovjetiske nyhedsbureau TASS havde ved en reception i sommeren 1971 kontaktet en repræsentant fra De Danske Vietnamkomitéer og udvist generel interesse for den danske venstrefløj og stor interesse for især maoisterne.⁵⁷³ PET holdt øje med de sovjetiske repræsentanters omgang med de danske maoister.

I august 1971 indberettede en kilde til PET, at KFML for tiden førte en meget tilbagetrukket tilværelse,⁵⁷⁴ og måneden efter videregav en anden kilde oplysninger fra KFML's 6. generalforsamling, hvor det blev fastslået, at hovedvægten af KFML's arbejde skulle lægges på studievirksomhed og ideologisk arbejde.⁵⁷⁵

571 PET, emnesag: Redegørelse for dannelse og indbyrdes tilhørsforhold mellem de pro-kinesiske fraktionsgrupper, 23. september 1969.

572 PET, personsag: "Vedr. Albert Mironov". Skrevet 20. januar 1970.

573 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1971.

574 PET, personsag: Indberetning fra kilde [-] vedr. "Maoismen i Danmark", 31. august 1971.

575 PET, personsag: Indberetning fra kilde [-] vedr. Kommunistisk Forbund Marxister-Leninister, 20. januar 1972.

Til gengæld blev denne kilde i den følgende tid brugt ved flere KFML-arrangementer, hvilket tyder på, at overvågningen blev intensiveret. I december samme år deltog kilden i et møde arrangeret af det KFML-styrede Dansk-Albansk Forbund, hvilket over for PET blev beskrevet som ”så sagligt som en geografitime”, uden nogen politiske diskussioner af betydning.⁵⁷⁶ PET opfattede KFML som overvejende teoretisk og propagandistisk orienteret. Derimod har tjenesten nok overfortolket de forsonende toner mellem KFML og den øvrige venstrefløj, der tilsyneladende lød ved en konference arrangeret af KFML i maj 1972. I konferencen deltog ca. 55 personer fra KFML, BOml, SUF, SFU, VS, De Danske Vietnamkomitéer (DDV), Røde Mor, nogle B&W klubber samt uofficiel deltagelse af KAK og KUF. Efter den udførlige redegørelse at dømme, havde PET en kilde ved konferencen. Ifølge redegørelsen kunne man ikke udelukke dannelsen af et revolutionært kommunistisk parti i løbet af 1972 med KFML, VS og DDV som deltagere og SUF samt muligvis SFU som sympatiserende organisationer.⁵⁷⁷ PET’s kilde var imidlertid ikke den eneste, der var sat til at følge konferencen. Hans Hetler, der havde været medlem af det højreorienterede Demokratisk Alliance, og som i midten af 1970’erne arbejdede som kilde for FE, havde sendt to af sine egne folk med til mødet. Hetlers redegørelse var oplysende med hensyn til deltagernes fornavne og hvilke arbejdsgrupper, der blev nedsat, men ikke særlig informativ, hvad angik det politiske indhold. Dette skyldtes med rapportens egne ord, at det meste af indholdet gik henover hovedet på de to kilder. I en af grupperne gik man i dybden med ”Maos tænkning contra situationen her i landet i dag”, hvortil det i redegørelsen blev konstateret, at kilden ikke forstod meget heraf.⁵⁷⁸

Tankerne om enhed blandt grupperne lod meget tilbage at ønske, hvilket PET også blev informeret om, ikke mindst da en kilde forud for 1. maj demonstrationerne i 1973 berettede om store meningsforskelle mellem grupperne.⁵⁷⁹

BOml og MLE 1972-75; trussel og overvågning

I § 9 stk. 5 i MLE’s statutter hed det, at medlemmerne af MLE skulle beskytte forbundet ”... mod sikkerhedspoliti og andre af klassefjendens organer og hindre at

576 PET, personsag: Indberetning fra kilde [-] vedr. møde i Dansk-Albansk Forbund, 2. december 1971.

577 PET, personsag: ”Vedr. KFMLs weekendkonference d. 6-7/5 1972”.

578 JM, ujournaliseret sag: ”Hetler-sagen”, Vedr. ”Weekendkonferencen 6-7 maj 72 KFML”.

579 PET, personsag: Indberetning fra kilde vedr. venstreoppositionens aktiviteter op til 1. maj, 23. maj 1972.

vigtige oplysninger om organisationens medlemmer, sympatisører og andre progressive fald[t] i hænderne på dem”.⁵⁸⁰ Forståeligt nok fandt PET det interessant, når grupperne tog initiativer til at hemmeligholde ting. Derfor bemærkede tjenesten også i januar 1973, at BOml i sit blad *Tjen Folket* havde opfordret medlemmerne til skærpet sikkerhed mod PET’s registreringer og havde givet anvisninger om, hvad man ikke måtte oplyse via telefonen.⁵⁸¹ Tjenesten noterede navnet på den ansvarshavende redaktør, der senere blev MLE’s formand, men oprettede ikke nogen personsag. Efter at BOml var blevet til MLE i foråret 1973, noterede PET, at KFML havde protesteret mod dannelsen af en ny ml-organisation, da det ville sinke arbejdet med at genskabe et revolutionært kommunistisk parti. Samtidig havde tjenesten dog fået oplyst, at de to organisationer ville samarbejde i form af fælles diskussioner og fælles praksis.⁵⁸²

I forbindelse med en påsat brand og hærværksaktion mod B&W den 6. december 1974 var maoisterne blandt de hovedmistænkte. PET’s kontakt på værftet oplyste, at en gruppe bestående af både anarkister og maoister, og som mentes at komme fra universitetet, var blevet placeret på virksomheden for at skabe uro.⁵⁸³ Endvidere oplyste kontakten, at det var netop denne gruppe, der den 4. november samme år havde stået bag en to en halv time lang arbejdsnedlæggelse i forbindelse med en konflikt om fællestillidsmandens loyalitet. Efter det oplyste havde netop MLE et medlem i B&W’s repræsentantskab, som var identisk med ovennævnte redaktør.⁵⁸⁴ Allerede fire dage senere modtog PET en rapport fra Københavns Kriminalpoliti om den påsatte brand. Rapporten påpegede, at det var uvist, om der overhovedet lå politiske motiver bag branden, og at man var tilbøjelig til at mene, at det var en pyroman, der var på spil.⁵⁸⁵

Episoden gav således kun anledning til en kortvarig mistanke, og PET konstaterede i foråret 1975, at man ikke havde bemærket nogen nævneværdige aktiviteter fra MLE’s side.⁵⁸⁶ I PET’s årsberetning for 1974 blev de maoistiske grupper KAK, KFML og MLE under ét betegnet som små og uden indflydelse, samtidig med at det blev formodet, at den kinesiske ambassade gav økonomisk støtte til

580 MLE: *Platform for marxistisk-leninistisk enhedsforbund* (1973), s. 23.

581 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 26. januar 1973.

582 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 27. juli 1973.

583 Om emnet se Kommissionens beretning, bind 8.

584 PET, emnesag: ”Vedr. Hærværk/påsat brand 6/12 1974”. Redaktøren nævnes som ”Ukendt” hvilket vil sige, at der ikke på dette tidspunkt fandtes en personsag på ham.

585 PET, emnesag: ”Vedr. Hærværk/påsat brand 10/12 1974”.

586 PET, emnesag: ”Maoistiske grupperinger i Danmark”, 6. april 1975.

alle tre grupperes propagandamateriale.⁵⁸⁷ Da *Socialistisk Håndbog* udkom i 1975, benyttede PET den også i denne sammenhæng. Beskrivelserne af de enkelte grupper blev refereret meget tekstnært og derefter brugt i et sammenfattende notat. Således blev MLE's meget korte historie og en række praktiske oplysninger nedfældet, uden det dog tilførte tjenesten nogen nævneværdig ny viden.⁵⁸⁸ Da MLE nedlagde sig selv i november 1975, udarbejdede PET det sidste selvstændige notat om gruppen, hvori det blev bemærket, at forbundet havde overgivet deres værdier til KFML.⁵⁸⁹ I årsberetningen fra samme år hed det, at gruppen var blevet ledet af en meget aktiv studerende, men at den aldrig nåede ud over de teoretiske diskussioner.⁵⁹⁰

Øget interesse 1975-78

Embedsmændenes Sikkerhedsudvalg konstaterede på et møde i 1974, at den nedadgående tendens i antallet af demonstrationer, som man havde iagttaget siden 1971, fortsatte. På mødet oplyste PET's chef Jørgen Skat-Rørdam, at der den seneste tid i realiteten ikke havde været én eneste demonstration, der havde forårsaget vanskeligheder for politiet.⁵⁹¹ I PET's årsberetninger fra 1974 og 1975 blev tendensen ligeledes omtalt, og gruppernes aktiviteter blev generelt omtalt som lave eller begrænsede. Således blev uroskabende aktiviteter ikke opfattet som en trussel i et omfang, der påkaldte sig opmærksomhed fra tjenestens side. Til gengæld begyndte PET fra årene 1975-76 at fatte betydelig større interesse for KFML og dets aktiviteter. Det var der tre grunde til:

Den første var det øgede antal medlemmer. Fra 1973 voksede antallet af KFML-sympatisører til et niveau, der bevægede sig ud over de snævre kredse, som de maoistiske grupper ellers udgjorde. I september 1973 holdt forbundet et offentligt møde på Hovedbiblioteket i Århus, som PET's Region II efterfølgende udarbejdede en redegørelse om. Det hed blandt andet, at deltagerantallet på over 200 var det højeste for den slags arrangementer i lang tid,⁵⁹² og PET konkluderede efterfølgende, at KFML nu havde flere sympatisører end nogensinde.⁵⁹³ Da *Socialistisk Håndbog* udkom i 1975, gav det PET en oplagt anledning til at skabe

587 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1974.

588 PET, emnesag: "Maoistiske grupperinger i Danmark", 6. april 1975, og *Socialistisk Håndbog* (1975).

589 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme" 18. december 1975.

590 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1975.

591 UM, ESU, 1968-74: Møde 29. januar 1974.

592 PET, personsag: "Vedr. KFMLs offentlige møde 20/9 1973". Redegørelse dateret 26. september 1973.

593 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 20. september 1973.

forny et overblik over de forskellige grupperinger. I et notat blev det stigende antal KFML-personer nævnt:

”KFML, der menes at have en væsentlig større tilslutning end nogen af de andre maoistiske grupper, fører en relativ aktiv politik i form af bl.a. offentlige møder, studiekredse og forsøg på via arbejdspladserne og de højere læreranstalter at påvirke enkeltpersoner og grupper i maoistisk retning”.⁵⁹⁴

Den anden grund til PET's øgede interesse handlede om forbundets omfattende skolings- og studieaktiviteter. Disse var ifølge tjenesten medvirkende til forbundets forsøg på at skabe uro på arbejdspladserne og svække de øvrige fagforbund.⁵⁹⁵

Den tredje grund var en mistanke om kinesisk støtte. PET udtrykte flere steder formodninger om, at den systematiske skoling af forbundets medlemmer og sympatisører foregik ved hjælp af propagandamateriale og økonomisk støtte til publikationsvirksomhed fra den kinesiske ambassade.⁵⁹⁶ Formodningerne om kinesisk støtte blev i januar 1976 suppleret med oplysninger fra den anden side. I begyndelsen af januar 1976 udbad en udenlandsk myndighed sig oplysninger om, hvad PET vidste om Benito Scocozza, og hvilke eventuelle kontakter han havde haft med folk fra den kinesiske ambassade i Danmark.⁵⁹⁷ Ugen efter oplyste samme myndighed, at man havde sikre oplysninger om, at Scocozza og hans maoistiske gruppe fik økonomisk støtte fra Kina formidlet gennem en svensk maoistgruppe.⁵⁹⁸ I februar sendte PET en halvanden sides redegørelse retur til den udenlandske myndighed med en generel beskrivelse af KFML og forbundets seneste aktiviteter på arbejdspladserne. Videre i redegørelsen skrev PET, at der ikke forelå nogen sikre beviser for, at forbundet modtog direkte økonomisk støtte. Til gengæld havde man beviser for, at KFML modtog store mængder propagandamateriale.⁵⁹⁹

Den svenske parallel til PET-Kommissionen beskriver i *Hotet från vänster* den svenske sikkerhedstjeneste SÄPO's forsøg på at klarlægge eventuel kinesisk støtte til de svenske maoistiske grupper i samme periode. Den svenske tjeneste

594 PET, personsag: ”Ekstrakt af PET-notat vedr. maoistiske grupperinger i Danm. Udtaget fra ”Socialistisk Håndbog” 1975 (u. dato og sign.).

595 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1975.

596 Ibid.

597 PET, personsag: Notits vedr. Benito Scocozza, 7. januar 1976.

598 PET, personsag: Notits vedr. Benito Scocozza, 15. januar 1976.

599 PET, personsag: PET-skrivelse, februar 1976.

havde indikationer på, at støtte fandt sted, men ikke hvor meget og hvordan. Den nok tydeligste indikation kom fra overvågningen af den kinesiske ambassade i Stockholm, der afslørede, at den svenske maoistgruppe KFML/SKP's partikasserer i en periode aflagde månedlige besøg på ambassaden. Der var desuden tegn på, at kineserne støttede det svenske forbund via organisationer og kulturfonde, og fra internationale kilder var det blevet fastslået, at Kina i årene 1963-68 regelmæssigt finansierede ideologisk nærtstående partier i udlandet. Endelig berettede en kilde inden for det svenske KFML(r), at maoistiske grupper modtog støtte fra Kina og i øvrigt også fra Albanien i form af rejser og lignende.⁶⁰⁰

Som tidligere nævnt vides det, at først KAK og siden KFML udgav kinesisk-støttede publikationer, og at KFML og senere KAP aflagde delegationsbesøg i både Kina og Albanien. Samtidig udtrykte KFML ved flere landsmøder i 1970'erne over for sine egne medlemmer ønske om, at kontakten til Kina og Albanien blev udviklet. På KAP's stiftende kongres i november 1976 var det tydeligt, at kontakten mellem Kina og KFML ikke var på det niveau, man ønskede den skulle være, og der blev mindet om, at Kina formelt skelnede tydeligt mellem forbund og parti. Oplysningerne fra den udenlandske tjeneste om kinesisk støtte til danske maoister via svenske grupper kan altså ikke umiddelbart bekræftes. Til gengæld er der grund til at antage, at kineserne var behjælpelige med propagandamateriale.

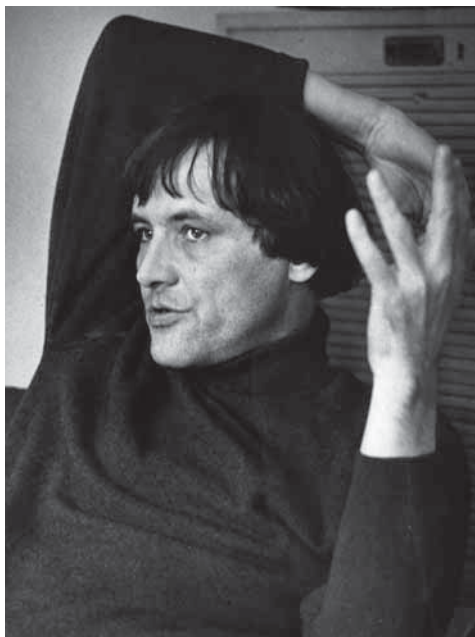
To nye PET-kilder med tilknytning til KFML indberettede om besøg i både Kina og Albanien i 1976, uden der i øvrigt blev nævnt noget om økonomisk støtte. En kilde informerede i slutningen af marts PET om, at en topersoners delegation med deltagelse af Benito Scocozza havde været i Albanien fra den 29. februar til den 6. marts, inviteret af Albaniens arbejderparti (AAP). Delegationen havde ifølge indberetningen et møde med Ramiz Alia fra AAP's politbureau, og de to parter havde konstateret fuld enighed i vurderingen af den internationale situation.⁶⁰¹ I september samme år fik PET fra samme og en anden kilde oplysninger om en KFML-delegation til Kina fra den 22. juli til den 10. august. Ingen af kilderne kendte antallet af medlemmer på turen, ud over at de delegerede fra rejsen til Albanien igen var blandt de rejsende. Derudover blev det oplyst, at delegationen havde besøgt fabrikker, folkekommuner og institutioner i en række

600 Magnus Hjort, *Hotet från vänster – Säkerhetstjänsternas övervakning av kommunister, anarkister m.m. 1965-2002*, Forskarrapport till Säkerhetstjänstkommissionen, 2002, s. 104-105.

601 PET, personsag: Indberetning fra kilde [-] vedr. KFML-delegation på besøg i Albanien, 26. marts 1976.

distrikter og desuden havde haft et møde med et medlem af Kinas Kommunistiske Partis (KKP) centralkomité, hvor den fælles kamp mod de to supermagter var blevet diskuteret.⁶⁰² Året efter var en delegation bestående af Benito Scocozza og tre øvrige medlemmer atter i Kina, og denne gang fik PET navnene på alle fire. Tre af dem var personregistreret. PET-notitsen nævner kort, at delegationen opholdt sig i landet i tre uger, og at den havde besøgt skoler, landbrug, sociale institutioner osv.⁶⁰³

Efter at have været medlem af DKP valgte Benito Scocozza at følge Gotfred Appel, da denne i 1963 stiftede Kommunistisk Arbejds-kreds. Allerede i 1965 brød Scocozza med Appel. Efter i en kort periode at have været medlem af Venstresocialisterne stiftede han i 1968 Kommunistisk Forbund marxister-leninister, som i slutningen af 1976 blev omdannet til Kommunistisk Arbejderparti. (Polfoto).

I februar 1977 anmeldte KAP en demonstration til Københavns Politi. Dette bevirkede, at PET havde en kortvarig mistanke om, at KAP arbejdede sammen med palæstinensiske grupper.⁶⁰⁴ Som følge af PET's overvågning af disse grupper kunne mistanken dog ikke opretholdes. Demonstrationen skulle foregå i forbindelse med en specialforevisning af filmen "Entebbe" i ABC-biografen i København den 20. februar 1977, hvor blandt andre den israelske ambassadør var

602 PET, personsag: Indberetning fra kilde [-] vedr. KFML-delegation på besøg i Kina, 20. september 1976.

603 PET, personsag: Notits vedr. KAP, 24. oktober 1977.

604 PET, emnesag: Kopi af anmeldelse af demonstration til Københavns politi, 18. februar 1977.

blandt gæsterne. Under sloganet ”For et frit Palæstina” havde KAP taget initiativ til demonstrationen og sendt invitationer til blandt andet PWU i Danmark. Tilsyneladende opfattede PWU dette som et ønske om samarbejde og sendte derfor invitationer til møder, som KAP telefonisk måtte afvise at deltage i. Selve filmforevisningen og demonstrationen blev overvåget af både Københavns Politi og PET’s Afdeling T (terrorafdelingen), der tydeligvis var mest interesseret i at identificere de palæstinensiske deltagere, men de fik dog kun identificeret fire af de i alt ti formodede ”arabere”, der deltog i demonstrationen.⁶⁰⁵ En PET-kilde uddybede efterfølgende problematikken ved at påpege, at KAP trods invitationer til både RSF, KAM-L, KF, Palæstinakomiteén og PWU ikke havde ment det som en fællesdemonstration, da KAP var uenig i mange af de øvrige grupperes Mellemøstpolitik.⁶⁰⁶

KFML’s årvågenhed

I foråret 1976 oplyste en PET-kilde, at KFML arbejdede intensivt på dannelsen af et politisk parti inden for samme år. Samtidig oplyste kilden om de planlagte 1. majarrangementer som forbundet – ikke overraskende – ville afholde alene.⁶⁰⁷ Efter 1. maj møderne kunne samme kilde melde om indsamlingsaktiviteter forud for dannelsen af det kommende parti i forbindelse med 1. maj demonstrationerne.⁶⁰⁸ Kilden kunne derudover oplyse om antallet af deltagere og mængden af indsamlede midler ved demonstrationer i Esbjerg, Herning, Odense, Aalborg, Århus og København. I det hele taget var interessen for årets 1. maj møder stor. I PET’s Region III, dvs. i Syd- og Sønderjylland, efterspurgte man oplysninger om planlagte 1. maj demonstrationerne i det område, hvortil det kunne oplyses at KFML den 30. april om aften havde afholdt et forberedende møde, til hvilket der i tidsrummet fra kl. 19.37 til 20.15 gik 16 mænd, 11 kvinder plus et barn.⁶⁰⁹ Et enkelt par kørte i bil, hvorefter PET via nummerpladen kunne identificere ejeren. Det københavnske 1. maj møde var noget større, og her måtte PET nøjes med et anslået antal deltagere, ca. 1.500-2.000, og navne på talerne samt disses temaer. En unavngiven kilde søgte ifølge PET’s notits at få oplysninger fra en 16-årig

605 PET, emnesag: Skrivelser ”Vedr. ”Sidegangsuplysninger I forbindelse med afholdelse af demonstration den 20/2 1977”, 21. februar 1977, og vedr. filmen ”Entebbe”, 18. februar 1977.

606 PET, emnesag: Indberetning fra kilde [-] vedr. demonstration arrangeret af KAP, 24. februar 1977.

607 PET, emnesag: Indberetning fra kilde vedr. 1. maj demonstrationer.

608 PET, emnesag: Indberetning fra kilde vedr. KFML, 19. maj 1976.

609 PET, emnesag: Vedr. 1. maj møder og demonstrationer i Esbjerg, 11. maj 1976.

gymnasieelev og aktivt KFML-medlem, hvilket dog blev begrænset af ”KFML’s ret effektive sikkerhedssystemer”, der medførte, at ”menige” forbundsmedlemmer ikke kendte det samlede antal medlemmer. PET vidste dog, at KFML’s blad, *Kommunist*, havde ca. 1.200 abonnenter og skønnede at forbundet havde 300-700 medlemmer.⁶¹⁰

De fynske KFML-aktiviteter blev også flittigt noteret og oplysningerne sendt videre fra den fynske Region IV til Centralafdelingen. Plancheudstillinger, ulovlige plakato-phængninger, 1. maj møder og politiske møder af anden art blev noteret og indberettet. Ved et KFML-møde om Portugal i Odense den 18. marts 1976 sørgede en PET-forbindelse for, at tre ”interesserede” unge overværede mødet, for senere at referere antallet af deltagere og mødets forløb. Oplysningerne blev sendt af den regionale PET-ansvarlige til Centralafdelingen i København.⁶¹¹

KFML’s involvering i faglige konflikter i 1975-76 vakte tilsyneladende en udenlandsk myndigheds interesse. Således informerede PET den udenlandske myndighed om KFML’s forsøg på at skabe uro på arbejdspladserne og videregav navnene på de to nøgleskikkelser, Benito Scocozza og den anden deltager på den ovenfor nævnte rejse til Albanien.⁶¹² Den udenlandske myndighed kvitterede med yderligere en forespørgsel vedrørende oprettelsen af KAP. I juni 1976 havde den udenlandske myndighed via den danske avis *Aktuelt* fået informationer om, at Scocozza havde planer om dannelsen af et nyt politisk parti. Den udenlandske myndighed ville være taknemmelig for bekræftende oplysninger og PET’s kommentarer til udviklingen, som man herefter ville videregive til et organ i myndighedens egen hovedstad, ”... hvis speciale det er at offentliggøre artikler uden kildeangivelse vedrørende yderliggående venstrebevægelser og dissens mål.”⁶¹³ Op til dannelsen af KAP udtrykte samme myndighed interesse og udbad sig oplysninger herom, hvilket PET lovede at underrette om, så snart den havde fundet sted.⁶¹⁴

Årets sommerlejr i 1976 løb således af stablen på et tidspunkt, hvor PET af flere årsager fulgte KFML forholdsvis tæt. De faglige konflikter, skoling af det øgede antal medlemmer, den kinesiske propagandastøtte, planerne om partidannelse og de udenlandske myndigheders interesse har utvivlsomt bidraget

610 PET, emnesag: Vedr. KFML, 22. april 1976.

611 PET, Reg. IV: Notits om KFML, 29. marts 1976.

612 PET, emnesag: Vedr. KFML’s medvirken til strejke på Burmeister og Wain, 29. juni 1976.

613 PET, personsag: Vedr. Benito Scocozza og KFML, 23. august 1976.

614 PET, personsag: Vedr. Benito Scocozza og KFML, 9. november 1976.

til PET's overvågning af den maoistiske gruppe. Som påvist ovenfor praktiserede forbundet, hvad det selv betegnede som "Revolutionær Årvågenhed" (RÅ) netop for at forhindre efterretningstjenestens adgang til oplysninger. Et tidligere KAP-medlem har således i et interview fortalt at:

"Vi smed os ned på jorden på sommerlejrene, hvis en flyvemaskine nærmede sig, så de ikke kunne fotografere os. Folk som ankom i bil eller motorcykel havde klistret nummerpladerne til. Og jeg har engang siddet til et møde, hvor tehætten blev anbragt over telefonen."⁶¹⁵

Af KAP's arkiver fremgår det, at en række foranstaltninger som den revolutionære årvågenhed bestod af, gang på gang blev overtrådt, tilsyneladende til formandens store irritation. Trods flere referaters påmindelse om at huske "revolutionær årvågenhed" ved telefoniske henvendelser, udtalte KAP's centralkomite på et møde i januar 1977, at der foregik "RÅ-slendrian" og påbød: "Stram ballerne!"⁶¹⁶ Til trods for det var det ganske svært for PET at få nærmere oplysninger om de forestående sommerlejre i 1976. Fra KFML's blad, *Kommunist*, vidste PET før lejrenes afholdelse, at der ville blive afholdt i alt syv sommerlejre. Regionsafdelingen på Fyn forsøgte forgæves at få oplyst lejrenes beliggenhed, men vidste godt, at dette først blev oplyst til medlemmerne kort tid før lejrenes afholdelse. Uvist hvordan lykkedes det PET at få oplysninger om, at der blev afholdt en sommerlejr i FDF's ejendom på Venø fra den 31. juli til den 7. august 1976. Herefter gik PET grundigt og systematisk til værks ud fra en klar målsætning om at få identificeret så mange af deltagerne som muligt. Åbenbart var det ikke alle, der havde klistret nummerpladerne til, eftersom det lykkedes at få sat navn på to deltagere, der kørte til lejren fra Struer havn. Fire andre køretøjer parkeret ved Struer banegård blev noteret, hvorefter ejerne blev identificeret og fotograferet. To busser, der fragtede lejrdelegerne fra Venø til henholdsvis Århus og Struer banegård, blev noteret med firmanavn og adresse, ud over at to deltagere blev identificeret ved det ene afleveringssted. Endelig fik PET oplysninger om en deltager, da tjenesten undersøgte udlejningsforholdene hos FDF.⁶¹⁷ Der var ingen af de identificerede deltagere, der var registreret.

I november 1976 kom indberetningen fra en kilde om dannelsen af KAP. Oplysningerne stammede fra den pågældendes deltagelse i stiftelsesfesten den

615 *Weekendavisen* 31. januar – 6. februar 2003: Interview med tidl. KAP-medlem Torben Weinrich.

616 ABA, KAP's arkiv, ks. 5, Læg: "CK 1976-77 + 1980": CK-møde januar 1977.

617 PET, Reg. IV: Vedr. KFML 27. september 1976 og 13. oktober 1976.

25. november, hvor 6-800 personer deltog. De eneste sikre personoplysninger, der kom ud fra mødet var, at en navngiven person var blevet medlem af partiets centralkomité, og at Benito Scocozza var blevet formand.⁶¹⁸ Arbejdet med at skaffe navne på flere centralkomitémedlemmer blev tydeligvis besværliggjort af, at KAP opretholdt sikkerhedsforanstaltninger, der var direkte rettet mod PET. De indebar blandt andet, at partiet ikke lå inde med medlemslister, og at medlemmerne fik tilsendt partiavisen i en neutral kuvert. Foranstaltningerne blev meget selvsikkert begrundet af Benito Scocozza i et interview i Politiken den 28. november 1976: "Efterretningsvæsenet må få sin løn for noget, og vi ønsker ikke at lette arbejdet for dem".

Tendensen fortsatte og blev bekræftet af regionsafdeling II i årsberetningen fra 1978. Det hed, at KAP fortsat var en fraktion, det var vanskeligt at indsamle oplysninger om, men at det efter flere forgæves forsøg i 1977 var lykkedes at penetrere gruppen. Ifølge beretningen havde dette "kun" resulteret i informationer om sympatisørarbejde, skolingsaktiviteter og beboeraktioner, hvortil det må bemærkes, at dette også udgjorde størstedelen af KAP's samlede aktiviteter.⁶¹⁹

Den revolutionære trussel – den politiske soldat

De sidste tre linjer i den PET-skrivelse, der blev udarbejdet på baggrund af kildeoplysninger om dannelsen af KAP, var understregede. De handlede om, at KAP ville bekæmpe "... alle illusioner om, at man inden for kapitalismens rammer og med dets statsapparat som redskab kan føre en politik, der leder frem mod socialismen."⁶²⁰ Altså en slags påmindelse om det revolutionære budskab fra en gruppe, der ellers ikke havde vist synderligt revolutionære tendenser i deres hidtidige aktiviteter. På et møde i Embedsmændenes Sikkerhedsudvalg i januar 1977 vakte to KFML/KAP-pjecer imidlertid en vis bekymring. *Politisk magt vokser ud af geværløbet* og *Bliv politisk soldat* udkom begge i efteråret 1976. Derudover var man informeret om, at en tredje pjece med titlen *Nægter/soldat* forelå i udkast. Sikkerhedsudvalget betragtede det som det hidtil mest konkrete forsøg på at koordinere undergravende virksomhed inden for forsvaret, planlagt af venstreekstremistiske grupper.⁶²¹ Man frygtede altså, at de unge maoister ville infiltrere forsvaret med den hensigt at bryde det ned inde fra. Da sagen blev

618 PET, personsag: "Indberetning fra Kilde [-] vedr. Kommunistisk Arbejderparti", 26. november 1976.

619 PET, administrativ sag: Årsberetning fra region II for året 1978.

620 PET, personsag: "Indberetning fra Kilde vedr. Kommunistisk Arbejderparti", 26. november 1976.

621 Embedsmændenes udvalg for sikkerhedsspørgsmål 1975-83, møde 6. januar 1977.

diskuteret i Wamberg-udvalget i april 1977, var der enighed om, at man kunne registrere ophavsmændene til pjecen, samt de personer der åbent bekendte sig til pjecens tesser.⁶²² Hidtil havde man dog kun konstateret aktiviteter inden for militæret af rent faglig art; lønninger, rettigheder, cafeteriaordninger o.l. De faglige perspektiver var netop, hvad KAP's egne diskussioner om "Soldaterkampen" i overvejende grad handlede om. Det blev diskuteret på et møde i KAP's skolingsudvalg den 7. august 1978, hvor emnerne var faglige krav og rettigheder inden for forsvaret og diskussioner om, hvordan man undgik at blive isoleret fra det store flertal af de øvrige værnepligtige. Sikkerhedsudvalgets bekymringer om værnepligtige KAP'ere var således ikke et udtryk for, at man frygtede et væbnet opgør. Dette trusselsaspekt blev til gengæld indirekte præsenteret i en notits fra en kilde til Forsvarets Efterretningstjeneste, der oplyste om en værnepligtig KAP'er ved Farum kaserne. Det var ordene "rådighed over sprængstoffer og våben" og "medlem af organisationen" – det vil sige KAP – der illustrerede truslen. Det blev dog ved ordene. Vedkommende havde efter sigende været med ved Verdensbankurolighederne og var i øvrigt registreret hos PET.⁶²³

Sammenfattende kan det konkluderes, at myndighederne fremhævede to forhold: 1) Faren for at maoisterne ville gribe til de våben, som de måtte have adgang til inden for militæret og begynde en væbnet revolution. Dette trusselsaspekt blev underbygget af en FE-notits samt af de revolutionære paroler i KAP's politiske programmer, men kom aldrig til at spille nogen rolle i den generelle trusselvurdering. 2) Faren for at KAP ville føre den faglige kamp ind i forsvaret, der skulle infiltreres for at udøve undergravende virksomhed. Det var tydeligvis dette trusselsaspekt, som bekymrede Sikkerhedsudvalget.

Samlet set kan det konstateres, at KAP's omfattende antiimperialistiske arbejde af PET typisk blev omtalt som "fredelige demonstrationer". Stort set samtlige demonstrationer blev noteret med bemærkninger om deltagernes antal og baggrund, samt demonstrationernes paroler osv. Enkelte, som KAP-demonstrationen mod den cubanske og sovjetiske aggression i Eritrea i marts 1978, blev fotograferet og fulgt ganske tæt af efterretningstjenesten. Det bemærkelsesværdige ved denne demonstration var en uventet deltagelse fra Konservativ Ungdom og den omstændighed, at KAP'erne højlydt bifaldt KU'eres antisovjetiske taler.⁶²⁴ I PET's årsberetning for 1978, hvor KAP i øvrigt blev beskrevet på hele fire sider

622 WU: Mødereferat, 28. april 1977.

623 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme" 3. februar 1977.

624 PET, emnesag: "Vedr. Demonstration afholdt med KAP som arrangør", 6. marts 1978.

mod de sædvanlige en til halvanden side, blev det bemærket, at de fleste demonstrationer havde et antisovjetisk budskab. Derudover blev delegationen til Cambodja nævnt, men ikke yderligere kommenteret, og om den erklærede politisk uafhængige ”Kampuchea-komiteén” bemærkede PET, at den tydeligvis var styret af KAP.⁶²⁵ Det meste af beskrivelsen henviste imidlertid til det handlingsprogram, KAP havde udarbejdet i forbindelse med partiets planer om at stille op til folketingsvalget året efter. Det blev gengivet, at KAP tog afstand fra vold og terror, men alligevel fandt sådanne metoder nødvendige som forsvar mod den siddende klasses eventuelle overgreb på arbejderklassen, samt at KAP ikke betragtede Folketinget som en institution, der repræsenterede folkets indflydelse, men KAP erkendte, at det fungerede som politisk centrum.⁶²⁶

KAm-l

I 1973 blev der dannet endnu en ml-gruppe. Kommunistisk Arbejderforbund marxister-leninister var, ganske atypisk for tiden, et resultat af samling og ikke splittelse, idet de stiftende medlemmer kom fra grupper omkring *Arbejderbladet* og ”Kommunistiske Arbejdere” med den tilføjelse, at de mest toneangivende personer oprindeligt var udbrydere fra KFML.⁶²⁷ Disse havde meldt sig ud i protest mod især KFML’s satsning på studerende frem for på arbejdere. Forbundet, der som de øvrige ml-grupper var partiforberedende, ville genskabe *arbejderklassens* kommunistiske parti, og havde radikale marxistiske målsætninger om at ”erstatte kapitalens diktatur med proletariats diktatur, gennem en væbnet socialistisk revolution, ledet af arbejderklassen i forbund med alle arbejdende og undertrykte”.⁶²⁸ Som andre maoistiske grupper tog forbundet afstand fra den aggressive sovjetimperalisme og talte for de fredsbevarende kræfter med Kina og Albanien i spidsen.

Konflikten med de øvrige ml-grupper, først og fremmest KFML/KAP, udsprang især af KAm-l’s arbejderorienterede strategi. KAm-l mente således, at KFML’s lønarbejderklassebegreb var for bredt: Ifølge KAm-l måtte arbejderklassen udelukkede defineres som ”merværdiproducerende arbejdere”, ligesom

625 PET, administrativ sag: Årsberetning fra afd. C for året 1978.

626 Ibid.

627 *Leksikon for det 20. årh.*

628 KAm-l: *Hvad vil KAm-l, Kommunistisk Arbejderforbund*, Arbejderforlaget 1975, s. 2.

KAM-l mente, at de øvrige ml-gruppers betoning af modsætningen mellem folket og monopolkapitalen var forkert. Det var modsætningen mellem klasserne – kapitalistklassen og arbejderklassen – der var den afgørende, fastslog KAM-l. Klassekampstankegangen betød også, at KAM-l tog afstand fra, hvad de kaldte ”småborgerlige grupper” som MLE og KFML. I kampen mod EF f.eks. mente KAM-l, at de to grupper sammen med DKP førte en kamp, der var baseret på princippet om national selvbestemmelsesret, mens den burde føres som en international klassekamp.⁶²⁹ Denne indstilling delte KAM-l i øvrigt med VS, som de tilbageværende KAM-l'ere endte med at melde sig ind i ved forbundets nedlæggelse i 1983.

KAM-l har selv inddelt forbundets levetid i tre faser: 1) 1973-75 der var en startfase. 2) 1975-78 der var et højdepunkt. 3) 1978-83 der var præget af opløsning. I begyndelsen af første fase havde forbundet ca. 50 medlemmer, og selv om de tilstræbte en meget arbejderorienteret profil, udgjorde medlemmerne en blanding af arbejdere og ”ps'ere” – det vil sige proletariserede studenter. Derudover havde forbundet flere kreative kræfter repræsenteret, deriblandt nogle tidligere medlemmer af ”Røde Mor”, der dannede rockbandet ”De Røde Raketter” (medlemmerne havde forladt Røde Mor, da gruppen ifølge disse medlemmer ikke levede op til sin formålsparagraf om at skabe ”politisk-proletarisk kunst”). Endelig drev KAM-l flere boghandler og tog initiativ til dannelsen af ”Røde Stjerne”-boldklubber i flere byer.⁶³⁰ Rent taktisk tilstræbte forbundet at organisere sig i celler på arbejdspladser og i boligområder, for at kunne føre kampen på de rigtige niveauer. Forbundet mente, at fagforeningerne var blevet en del af det kapitalistiske statsapparat, og så derfor ingen mulighed for at udvikle eksisterende fagforeninger til kamporganisationer.⁶³¹ Også dette stod i kontrast til de øvrige venstrefløjsgrupper. Den faglige parole lød: ”Længe leve de vilde strejker, skub fagforeningerne til side, dan strejkekomitéer” og var i øvrigt inspireret af KFML(r) i Sverige, der også havde virket som inspirator ved udarbejdelsen af forbundets stiftelsespapirer.⁶³²

Det andet landsmøde i maj 1975 markerede starten på KAM-l's 2. periode, der også var højdepunktet i forbundets levetid, og hvor det nåede op på 150 medlemmer. Større dele af forbundets medlemmer engagerede, eller forsøgte at

629 *Socialistisk håndbog* (1975), s.14.

630 *Leksikon for det 20. årh.*

631 KAM-l (1975): *Hvad vil KAM-l*, s. 2 og KAM-l (1983): *Hvad puklede ”kamelerne” for*, s. 12.

632 KAM-l: *Hvad puklede ”kamelerne” for* (1983), s. 8, *Socialistisk håndbog*, s. 14.

engagere sig i ”utallige masseorganisationer”, det vil sige primært i fagbevægelserne.⁶³³

I udenrigspolitiske spørgsmål afveg KAm-l fra den isolerede position, der ifølge KAm-l karakteriserede KFML/KAP. KAm-l's holdninger vendte sig i et stigende grad imod Kinas udenrigspolitiske paroler. Forbundet mente, at det var NATO og USA der var hovedfjenden, og forbundet tog afstand fra KFML/KAP's konsekvente og kategoriske sidestilling af USA og Sovjetunionen.⁶³⁴ I løbet af vinteren 1976-77 indledte forbundet et praktisk samarbejde med Forbundet Socialistjerne med hvem man blandt andet udgav et par numre af et fælles teoretisk tidsskrift, *Rød debat*. Derudover deltog forbundet i fællesdemonstrationer med de øvrige venstrefløjsgrupper. I samme periode optrappede gruppen sine aktiviteter ved at øge udgivelsernes omfang og hyppighed, at tilknytte en boghandel til hver lokalafdeling, at udbygge kontakterne til kunst- og musikgrupper og øge antallet af offentlige møder. Derved endte forbundet i samme situation som de øvrige yderliggående venstrefløjsgrupper i forhold til medlemssammensætning. Trods forsøg på at tage udgangspunkt i arbejdernes egen situation, og trods forbundets fokus på at lægge indsatsen i den faglige kamp, fik forbundet ikke det tag i arbejderne, som man havde håbet: I lighed med, hvad der gjaldt for flere af de andre grupper, resulterede de abstrakte proklamationer om proletariats diktatur og solstrålehistorierne fra Kina og Albanien i, at forbundet isolerede sig fra de arbejdere, som de ellers ønskede at forene sig med.⁶³⁵ Kongressen i efteråret 1978, hvor et meget omfattende partiprogram skulle vedtages, markerede starten på forbundets sidste periode, der i KAm-l's egne skrifter siden blev kaldt ”en langstrakt opløsningsproces”.⁶³⁶

Overvågning af KAm-l

Forud for dannelsen af KAm-l havde PET ved enkelte lejligheder stiftet bekendtskab med de to grupper, der udgjorde forbundet ved dets dannelse: Maoistgruppen omkring *Arbejderbladet* og Kommunistiske Arbejdere. I februar 1971 blev en af PET ”kendt” maoist i gruppen omkring *Arbejderbladet* bragt ind på Sta-

633 KAm-l: *Hvad puklede ”kamelerne” for*, s. 14.

634 Ibid., s. 15.

635 Ibid., s. 5-6 og s. 8.

636 Ibid., s. 20.

tion 1 på grund af gadeuorden. Personen var i besiddelse af optegnelser fra en "træningsweekend" i slutningen af oktober, hvor der blandt disciplinerne på programmet var lektioner i silketryk, brug af duplikator samt motionstræning og selvforsvar.⁶³⁷ Dette var ikke alarmerende, men bevirkede at PET nu var informeret om gruppens eksistens. Et par små notitser om Kommunistiske Arbejdere og deres udgivelser er alt, der findes i perioden indtil 1975. Den første notits om KAm-l i PET's arkiv kan dateres til 1975, det vil sige over et år efter gruppens dannelse. Den bygger alene på oplysninger fra *Socialistisk Håndbog* (1975), og beskriver kort KAm-l's baggrund, grundlag og udgivelser. PET's afsluttende vurdering var, at medlemskredsens omfang var beskeden, og at gruppens aktiviteter hidtil havde været begrænsede og i øvrigt ikke havde pådraget sig synderlig opmærksomhed.⁶³⁸ Beskrivelsen af KAm-l i PET's årsberetning for samme år var en forkortet, men direkte afskrift af denne notits.⁶³⁹

Generelt var PET's interesse for KAm-l, og dermed mængden af tjenestens materiale om gruppen, begrænset. Tjenesten oprettede dog personsager på mindst fem af de ledende figurer i KAm-l, men intet peger på en systematisk overvågning, f.eks. i form af faste meddelere tilknyttet gruppen. De fleste af indberetningerne om gruppen handlede om aktiviteter, hvor KAm-l deltog sammen med andre grupper, såsom ved 1. maj-møder eller ved antiimperialistiske demonstrationer. Eksempelvis deltog gruppen sammen med VS og KF i en antiisraelsk demonstration i maj 1977, som PET fandt interessant af grunde, der imidlertid ikke havde noget med KAm-l at gøre.⁶⁴⁰ PET's Region IV skrev i årsberetningen for 1978, at KAm-l var den eneste ekstremistorganisation, der havde udvist voksende aktivitet i det forløbne år, men at niveauet generelt var begrænset: Endnu en antiisraelsk demonstration, denne gang i samarbejde med både VS, KF og RSF og et par politiske møder. Endelig blev det nævnt, at organisationen lod til at gøre sig "en del gældende blandt arbejderne på Lindøværftet", uden at der anførtes noget om egentlige aktioner.⁶⁴¹

637 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 31. januar -12. februar 1971.

638 PET, emnesag: "Maoistiske grupperinger i Danmark", 4. april 1975.

639 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1975.

640 PET, emnesag: "Indberetning fra kilde vedr. anti-israelsk demonstration i Kbh.", 15. maj 1977. PET's interesse handlede om VS' og KF's mulige forbindelse til den Libyske ambassade via den palæstinensiske arbejderunion PWU.

641 PET, administrativ sag: Årsberetning fra Reg. IV for året 1978.

14. SAMMENFATNING: FØRSTE FASE 1963-78

I tiden efter den kinesisk-sovjetiske konflikt blev Kina et forbillede for en række nye yderliggående venstrefløjsgrupper. Det var der særlig to årsager til. Den ene var den revolutionære retorik, som var gennemført og kontant, hvad der blandt andet kom til udtryk i Kulturrevolutionen i midten af 1960'erne. Over for den etablerede Moskvakommunisme og Khrusjtjovs teorier om fredelig sam eksistens hævdede kinesiske kommunister at repræsentere en mere "ægte revolutionær" linje over for den "revisionistiske", og "anti-revolutionære linje", som Sovjetunionen blev symbol på. Den anden årsag var det antiimperialistiske forbillede, som Kina repræsenterede. I modsætning til de to imperialistiske supermagter, USA og Sovjetunionen, fremstod Kina som beskytter af det kæmpende folk i den tredje verden.

Eftersom man betragtede DKP som Sovjetunionens kommunistiske partis forlængede arm, var der ifølge grupper på den danske venstrefløj behov for et "ægte revolutionært" kommunistisk parti. Spørgsmålet om, hvordan et sådan parti skulle etableres, udløste imidlertid en ganske betragtelig uenighed. Fæles for 1960'ernes og 1970'ernes maoistiske grupper var en prokinesisk holdning, det ideologiske grundlag i "marxismen-leninismen, Mao Tse-tung tænkningen" og parolerne om den væbnede revolution. Dette kom blandt andet til udtryk i en forventning om, at borgerskabet ved udsigten til en socialistisk magtovertagelse, uanset om dette skete ad demokratisk vej eller ej, ville sætte demokratiets spilleregler ud af kraft og bruge våben mod folket. For at imødegå dette var arbejderklassen nødsaget til at bevæbne sig og forsvare sin magtovertagelse. Gruppernes betoning af ideologisk stringens indebar omfattende skolings- og studieaktiviteter, hvor det ideologiske grundlag og strategier blev debatteret. Dette medførte samtidig utallige splittelser internt i grupperne og i deres indbyrdes forhold.

Grupperne

KAK helligede sig først og fremmest den antiimperialistiske kamp og havde et temmelig sekterisk udgangspunkt og virkefelt i forhold til øvrige maoistiske

grupper. Det var nærmest målsætningen, at gruppen skulle være så lille som muligt, for at den strenge ledelse med Gotfred Appel i spidsen kunne kontrollere gruppen. En yngre generation dannede KAK's ungdomsforbund KUF i 1967 og Den Antiimperialistiske Aktionskomité i 1969 og optrappede de aktivistiske tendenser. Ud over plakato-phængning og overmalingsaktiviteter var flere KUF-medlemmer involveret i de uoprægede demonstrationer ved SAGA-biografen i 1969 og mod Verdensbankmødet i 1970. Den landskendte aktivist Finn Ejnar Madsen fik kontakt til Den Antiimperialistiske Aktionskomité og pådrog sig betydelig opmærksomhed fra PET's side, da han blev anholdt for besiddelse af et antal molotovcocktails. PET's efterforskning førte til oplysninger om, at Gotfred Appel på dette tidspunkt havde opholdt sig i Jordan. KUF's aktioner bragte det imidlertid på konfliktkurs med Gotfred Appel, der betonedede nødvendigheden af den globalt orienterede antiimperialistiske kamp. KUF blev nedlagt, og de mest egnede medlemmer blev optaget i KAK, hvorefter kredsen holdt en lav profil, samtidig med at man koncentrerede sig om at støtte den palæstinensiske kamp og gennemførte rejser til Mellemøsten og Afrika. Dette indebar også, at gruppen isolerede sig i forhold til den øvrige venstrefløj, og at den nærmest forsvandt ud af PET's søgelys. Den kinesiske støtte til kredsen var på dette tidspunkt indstillet, hvilket PET var opmærksom på. Gruppen afholdt hverken sommerlejre eller offentlige møder.

Det gjorde KFML og senere KAP derimod. Deres uroskabende aktiviteter var lige så begrænsede, som deres propagandistiske aktiviteter var fremtrædende. KFML overtog udgivelsen af det kinesisk støttede blad og dermed den indirekte kinesiske støtte og sendte flere delegationer til både Kina og Albanien. Som den eneste af grupperne lykkedes det KFML efter lange diskussioner om grundlaget at danne Danmarks første maoistiske parti, KAP. Gruppen og partiet iagttog "revolutionær årvågenhed", hvilket betød, at man overholdt en række sikkerhedsforanstaltninger, der havde til formål at hemmeligholde oplysninger primært over for PET. Medlems- og deltagerlister fandtes således ikke, sommerlejre blev forsøgt hemmeligholdt, og i korrespondancer blev der ikke nævnt navne. PET's interesse for forbundet begyndte først for alvor omkring 1975, hvor øget medlemstilslutning, omfattende skolingsaktiviteter og forbundets involvering i faglige konflikter tog til. Fra da af havde tjenesten et par faste meddelere tilknyttet forbundet og partiet.

I forhold til KFML/KAP's størrelse og aktivitetsniveau forekom KAM-1 at have været et forholdsvist ubetydeligt forbund, der kun påkaldte sig PET's opmærksomhed i forbindelse med deltagelse i enkelte faglige konflikter.

Kontakt til fremmede magter

PET's aktiviteter i forhold til de maoistiske grupper kan kun i begrænset omfang begrundes med gruppernes internationale kontakter. Alliancen med Kina udgjorde ganske vist et incitament til overvågningen, men blev ikke vurderet som en trussel af samme kaliber som DKP's støtte til Sovjetunionen. Grupperne havde en stærkt antiamerikansk retorik, men var samtidig hårde kritikere af "Sovjet-imperialismen". PET begrundede overvågningen af flere af grupperne, eksempelvis Finn Ejnar Madsen og KUF, ud fra et ro og orden-synspunkt; ikke på grund af frygt for spionage.

15. KAP 1979-89

Ml-gruppernes traditionelle forbillede, Kina, gennemgik en række betydelige forandringer i sidste halvdel af 1970'erne, der for flere af de danske grupper vedkommende medførte en vis distancering til landet og dets politik. Efter Maos død i 1976 kom Deng Xiaoping til magten og lancerede "De Fire Moderniseringer". Dette slogan dækkede over modernisering inden for landbrug, industri, forsvar og videnskab/teknologi. Det medførte en opsigtsvækkende udvikling, der blandt andet indebar et atomvåbenprogram med interkontinentale missiler samt iværksættelsen et satellitprogram. Det var desuden målet at få igangsat omfattende forskningsprogrammer inden for energi, rum- og computerteknologi. Endvidere havde landet ambitiøse planer om at gennemføre et uddannelsesprogram for 800.000 forskere. Deng fik genindsat kadrer fra KKP, der var blevet udrenset under Kulturrevolutionen, og han havde stigende held med sine planer om at få udenlandske investeringer til landet. Organisatorisk tog den kinesiske ledelse et opgør med den "overdrevne magtkoncentration" og fordrede en mere klar adskillelse mellem centrale myndigheder, lokale myndigheder og den virksomhed, der foregik på landet. De mange lokale bierhverv og mindre initiativer, der traditionelt havde været skydeskive i opgøret med borgerlige og revisionistiske tendenser, blev nu tilladt. Alt i alt var der tale om nye lokale kommercielle aktiviteter og uafhængige produktionsvirksomheder, kombineret med en åbenhed over for omverdenen, der blandt andet kom til udtryk ved, at Coca Cola og Boeing i december 1978 offentliggjorde aftaler om adgang til det kinesiske marked.

Udenrigspolitisk fordømte Deng freds- og samarbejdsstraktaten mellem Sovjetunionen og Vietnam, men han erklærede samtidig, at Kina og USA ville etablere fulde diplomatiske forbindelser pr. 1. januar 1979. Kina opretholdt sin støtte til Pol Pot-styret i Cambodja, der var i krig med Vietnam, hvilket igen skærpede modsætningerne mellem Vietnam og Kina. I januar 1979 bukkede Pol Pot-styret i Cambodja under for den vietnamesiske invasion, og Vietnam overtog magten i landet og holdt det besat indtil 1989. Den 17. februar 1979, en måned efter Vietnams endelige sejr over De Røde Khmerer, sendte Kina 85.000 soldater fra

Folkets Befrielseshær ind i det nordlige Vietnam. Motiverne var angiveligt en blanding af frygt for en stærk sovjetisk tilstedeværelse i Vietnam, en reaktion på Vietnams invasion af Demokratisk Kampuchea, der var Kinas nærmeste allierede i området, og endelig kulminationen på en række grænseprovokationer mellem de to lande.⁶⁴² Kineserne mødte stærk modstand, og tabstallene for begge parter var betydelige. Efter 16 dage trak kineserne sig tilbage. Konflikten blev afspejlet blandt de danske (og vesteuropæiske) venstrefløjsgrupper og understregede på internationalt plan forskellen mellem de maoistiske ml-grupper og de moskvatro kommunistpartier.

Endelig brød de to maoistiske partier, KKP og Albaniens Kommunistiske Parti (AAP) med hinanden i 1978, angiveligt som følge af KKP's moderniseringstendens, der af nogle iagttagere blev opfattet som både revisionistisk og højredrejet. Denne omstændighed førte i 1978 til dannelsen af DKP/ML, der betragtede Albaniens Kommunistiske Parti som den rette fortolker af marxismen-leninismen. DKP/ML og KAP blev de to mest markante maoistiske grupperinger i 1980'erne, da de fleste andre smågrupper havde opløst sig selv eller meldt sig ind i andre grupper.

Kulmination og splittelse

KAP fortsatte i 1979 det parlamentariske tilløb, der var blevet indledt efter folketingsvalget i 1977, og partiet indsamlede i foråret og sommeren de nødvendige underskrifter. Årene 1978-80 var KAP's højdepunkt, hvad angik medlemstal, og et medlem har senere fortalt, at han i denne periode følte det, som om det "væltede ind" med nye folk.⁶⁴³ Med en optimisme gjorde partiet sig klar til den kommende valgkamp og forberedte sig på at tilføje flere "nuancerede vurderinger" til et langt bredere politisk spektrum end hidtil. KAP var i egen selvforståelse gået fra at være en mindre venstrefløjsorganisation til at være landets fjerde-

642 Jonathan D. Spence, *Kina 1949-1991 – Folkerepublikken*, s. 696; Geir Lundestad, *East, West, North, South*, s. 246-250; Peter Frederiksen, *Kindkys af Pol Pot*, s. 247.

643 KAP's medlemstal er usikkert. Ifølge PET's årsberetning for 1979 (skrevet i begyndelsen af 1980) skulle KAP have 400 fuldgyltige medlemmer og ca. 2.000 sympatisører, hvor det er lidt uklart, hvilken status man skulle tillægge sympatisørerne. I en PET-notits fra august 1981 nævnes medlemstallet til at være 1.400, og sympatisørantallet er uoplyst. PET, administrativ sag: Årsberetning for 1979, afd. C og PET, emnesag: "Vedr. Det kommunistiske arbejderparti i Danmark", 12. august 1981.

største venstrefløjsparti. Derfor var KAP også tvunget til at agere som de øvrige venstrefløjspartier, dog uden tilnærmelsesvis at have de øvrige partiers størrelse, ressourcer og positioner i ”masseorganisationerne”.⁶⁴⁴ Et andet forhold, der blev diskuteret i tiden omkring folketingsvalget, var det i KAP-sammenhænge tilbagevendende problem om den manglende skoling af partiets medlemmer. I sommeren 1979 blev der fra Københavnerledelsens side lagt op til udviklingen af et ”opdragende og skolende arbejde blandt partiets venner sympatisører og kandidater”.⁶⁴⁵ Trods sådanne gentagne opfordringer konstaterede partiet i dagene omkring folketingsvalget, at en stor del af partiets egne medlemmer ikke engang havde været igennem et grundskolingsforløb. Det havde ifølge partiet bevirket, ”at den ideologiske tænkemåde ikke ... [var] blevet en integreret del af partiets indre liv.”⁶⁴⁶

Valget blev afholdt i slutningen af oktober 1979. KAP opstillede 44 kandidater landet over, og fik cirka 13.000 stemmer (0,4 pct.). Det fremstår ikke ganske klart, hvilke forventninger KAP's ledelse havde til valget, men på et møde i partiets Københavnerledelse blev man enige om, at det havde været et godt valg. Man blev desuden enige om at fortsætte med de metoder, man under valgkampen havde brugt til at markere de politiske budskaber. Cykeldemonstrationer og barnevogsdemonstrationer var blandt de nævnte. Derudover ville partiet arbejde videre med pressefremstød ved den kommende LO-kongres og tog i den følgende tid et udbredt problem blandt alle ml-grupperne op til diskussion. Nemlig den omstændighed, at indsatsen på LO-området gik dårligt, mens den gik godt på BUPL-området. Der var med andre ord for mange akademikere og pædagoger og for få arbejdere. Fremover var det nødvendigt at styrke det faglige LO-område, både kvalitativt og kvantitativt.⁶⁴⁷ De indsamlede underskrifter var gyldige et år frem, det vil sige til september 1980. KAP gik derfor i gang med at samle nye ind, hvilket lykkedes. Samtidig blev der taget initiativ til en pengeindsamling, da valgkampen havde været en økonomisk belastning.⁶⁴⁸

I foråret 1980 udsendte partiet et oplæg til medlemmerne, som i nogen grad lagde op til en politisk nyorientering. Oplægget anbefalede, at man lagde en vis

644 ABA, KAP's arkiv ks. 5, læg: KL-ledelse 1978-80: ”Oplæg fra Københavnerledelsen 17/7 1979”.

645 Ibid.

646 ABA, KAP's arkiv ks. 25, læg: Partiskolen 1976-79: ”PSK-referat 23/10 1979”.

647 KAP's arkiv, ks. 5, læg: KL-ledelse 1978-80: ”Ref. Af DM 26/1 1980.”

648 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1980, afd. C og PET, emnesag: ”Vedr. Det kommunistiske arbejderparti i Danmark”, 12. august 1981.

distance til udviklingen i Kina i almindelighed og en betydelig distance til Kulturrevolutionen i særdeleshed, samtidig med at man holdt fast i Mao Tse-tung-tænkningen som det rigtige grundlag for partiets politik. Skønt oplægget blev hilst velkommen af mange medlemmer, gav det også anledning til en debat og siden hen en dyb splittelse. Debatten om den fremtidige linje førte til en intern "demokratistrid" og utilfredshed med partiets ledelsesstil. Modstanden havde sit tyngdepunkt i partiafdelingen i Århus, hvorfra der heller ikke var opbakning til planerne om opstilling til de kommende kommunalvalg i november 1981 og det kommende folketingsvalg i december samme år. I september 1981 udtalte KAP's formand Benito Scocozza, at partiet var truet af opløsning, og at arbejdet med KAP som parti ikke havde været nogen succes. Scocozza skal angiveligt have foreslået den mulighed at omdanne partiet til en diskussionsklub. Striden medførte, at cirka 50 medlemmer, primært fra Århusafdelingen, blev ekskluderet, og at ca. halvdelen af partiets medlemmer meldte sig ud. Partiet stillede op til folketingsvalget i december 1981 og fik knap 4.000 stemmer. Man håbede, at den kommende kongres i marts 1982 ville kunne rette op på udviklingen.⁶⁴⁹

KAP's fjerde kongres i marts 1982 blev indkaldt uden den "revolutionære årvågenhed", der havde været karakteristisk for møderne i midten af 1970'erne. I stedet blev deltagerne bedt om at medbringe en "positiv indstilling". Centralkomitéen betegnede situationen på kongressen som den alvorligste krise i den danske ml-bevægelses historie. Et nyt trotskistisk venstrefløjsparti, SAP, var ifølge KAP med til både at cementere de reformistiske kræfter og til at svække den yderste venstrefløj. I opgøret mod revisionismen måtte KAP også erkende, at Kinas Kommunistiske Partis (KKP) linje ikke længere kunne skelnes fra den moderne revisionismes. I det hele taget mente KAP, at "venstresvinget fra slutningen af 1960'erne og starten af 1970'erne" var gået i stå, og at den socialistiske krise gjorde det nødvendigt at holde fast i de maoistiske principper, især når ingen andre gjorde det.⁶⁵⁰

649 *Leksikon for det 20. århundrede*: "KAP"; Samtale med Benito Scocozza, 10. august 2005; PET, personsag: "Vedr. Kommunistisk Arbejderparti", 21. september 1981 og PET, personsag: "Vedr. KAP", 30. november 1981.

650 ABA, KAP's arkiv, ks. 1: KAP's 4. kongres 12-14 marts 1982: Centralkomitéens forslag til resolution.

KAP's internationale arbejde

Som en af de få danske grupper havde KAP støttet Pol Pot-styret, siden det kom til magten i 1975. Kort tid efter at to KAP'ere havde besøgt "Demokratisk Kampuchea" (Cambodja) i 1978, tog partiet i efteråret 1978 initiativ til dannelsen af Kampuchea-komitéen, dog med det forbehold, at KAP ikke ville oprette officielle forbindelser til Cambodjas kommunistiske parti.⁶⁵¹ På baggrund af støttearbejdet havde partiet fra konfliktens start skarpt kritiseret det sovjetvenlige Vietnams adfærd over for Cambodja og hævdet landets ret til at forsvare sig selv.

Disse territoriale konflikter mellem konkurrerende sovjetisk og kinesisk dominerede kommunistiske regimer førte som nævnt til polemik blandt de danske venstrefløjsgrupper. KAP skulle på en gang kritisere Vietnams invasion af Cambodja og forsvare de kinesiske kamphandlinger over for Vietnam. I et langt indlæg i marts 1979 fremlagde KAP-lederen Benito Scocozza partiets synspunkter. Meget kortfattet var pointen i indlægget, at Kina havde gennemført en "strengt afgrænset aktion", der havde til formål at imødegå den trussel, som Vietnam udgjorde mod Kinas territoriale selvstændighed. Vietnam havde netop ved invasionen af Cambodja vist sine tilbøjeligheder til at krænke andres selvstændighed, hvorfor Kinas handlinger blev betragtet som folkeretligt legitime ud fra en logik om retten til at forsvare sine grænser mod et forestående angreb.⁶⁵² På den øvrige venstrefløj støttede DKP ikke overraskende Vietnam, mens *Politisk Revy* indtog en position, der både kritiserede Vietnams adfærd og tilstandene i Cambodja.⁶⁵³

651 Kommissionens arkiv: Samtale med Benito Scocozza, 10. august 2005.

652 ABA, KAP's arkiv, ks. 24, læg: "Krigen mellem Kina og Vietnam 1979": Artikel af Benito Scocozza, 25. marts 1979.

653 Brødsgaard, Karl-Erik, Vibeke Hemmel, Susanne Thorbek og Hatla Telle: "Indokina" (fra Pol. Revy nr. 368, jan. 1980) i Morten Thing (red.), *Politisk revy i 20 år* (Politisk Revy, 1983), s. 165-168. Den tidligere officielle og udtalte støtte til Pol Pot-styret affødte fra starten af 1979 visse kritiske indlæg inden for KAP's egne rækker. Den meget omtalte propagandaplakat fra efteråret 1978 med billedet af en cambodjansk pige og teksten "Smiler folk ikke mere i Kampuchea?" blev i november 1979 fulgt op af en artikel i *Arbejderavisen* med titlen "Hvor meget smiler folk i Kampuchea?" På dette tidspunkt havde Vietnam taget kontrollen med landet, og oplysninger om De Røde Khmeres frygtelige regime blev efterhånden mere kendte. De første kritiske røster i KAP kan dateres til januar 1979, uden at de dog på nogen måde slog igennem. Siden blev de mere accepterede, og partiet foretog de næste par år visse revisioner i de tidligere holdninger til Pol Pot-styret 1975-78. Partiet mente, at De Røde Khmerers radikalistiske politik kombineret med hårdhændede metoder til at udføre den havde skabt overordentlig store modsætninger, også "blandt folket". KAP blev derfor mere forsigtige med at afvise den hetz, der blev ført frem af vestlige medier – altså en meget indirekte og forsigtig

KAP's egen indsats i forhold til den internationale klassekamp tog udgangspunkt i følgende forudsætning: "Hovedkraften i kampen mod de to supermagters stræben efter at vinde eller genvinde indflydelsessfærer er den tredje verdens folk",⁶⁵⁴ og som i første fase lagde KAP lige stor afstand til begge supermagter. Partiet markerede derved atter sin distance over for de fleste andre venstrefløjsgrupper, der efterhånden dæmpede den kategoriske sidestilling af de to supermagter og trods alt mente, at USSR repræsenterede et mindre onde set fra et kommunistisk synspunkt. KAP's opfattelse af det "socialimperialistiske USSR" ændredes ikke i årene 1979-82, snarere tværtimod: Sovjetunionen var og blev et "statskapitalistisk diktatur".⁶⁵⁵

Den antiimperialistiske kamp med afsæt i den tredje verden kombineret med antisovjetiske holdninger dominerede aktiviteterne i KAP's internationale arbejde i disse år. Ifølge KAP havde det antiimperialistiske arbejde i København de foregående år været domineret af grupper som FMI (Forbundet mod imperialismen), FS (Forbundet Socialisterne) og VS, der desuden opretholdt et monopol på kontakten til befrielsesbevægelser og lignende. KAP mente, at disse organisationers initiativ og politiske styrke var aftaget, ikke mindst fordi de havde problemer med at vurdere verdenssituationen – specielt i forhold til USSR's Afrika-politik.⁶⁵⁶ Derudover mente KAP, at partiets egen linje var blevet styrket den senere tid. Ikke mindst arbejdet i Kampuchea-komitéen, der ifølge partiet selv lovede "godt for fremtidens enhedspolitiske arbejde", da det i dette tilfælde faktisk var lykkedes at fremføre en selvstændig politisk propaganda. Denne tendens så partiet gerne udbredt til det øvrige solidaritetsarbejde.⁶⁵⁷

Den 7. januar 1979, samme dag som Pol Pot flygtede fra Cambodjas hovedstad Pnom Penh, afholdt KAP en demonstration under slagordet "Sovjet og Vietnam ud af Kampuchea". Benito Scocozza udtalte, at nederlaget var en tragedie for alle

revision. Den KAP-styrede Kampuchea-komité var lidt længere tid om at nå til samme erkendelse, og først i 1981 begyndte den forsigtige kritik af de indre forhold under Pol Pot-styret. Komitéens aktiviteter, herunder udgivelsen af tidsskriftet *Frit Kampuchea*, handlede efter Vietnams invasion for det meste om Cambodjas nationale selvbestemmelsesret og suverænitæt. Se Peter Frederiksen, *Kindkys af Pol Pot*, s. 221 og 227.

654 Her taget fra ABA, KAP's arkiv ks. 1: KAP's 4. kongres 12-14.marts 1982: Centralkomitéens forslag til resolution.

655 ABA, KAP's arkiv ks. 1: KAP's 5. kongres 11-13. november 1983: Forslag til principgrundlag.

656 ABA, KAP's arkiv ks. 5, læg: "KL-ref. 1978-90": Situationsrapport for KAP-København, 7. februar 1979.

657 Ibid.

antiimperialister, og at det var en trussel mod verdensfreden.⁶⁵⁸ I demonstrationen deltog ifølge PET's oplysninger ca. 25 personer, og den forløb uden episoder af nogen art. Dagen efter, den 8. januar, afholdt KAP's nydannede Internationalt Sekretariat et prioriteringsmøde, hvor man opfordrede til at sætte alle nye kræfter ind på "Kampuchea-arbejdet". Derudover blev det sat som målsætning at få bemandet arbejdsgrupperne om Afrika, Latinamerika og Asien, hvilket kunne tyde på at disse indsatsområder endnu manglede profil og aktivitet.⁶⁵⁹ Et par uger senere afholdt Kampuchea-komitéen og KAP endnu en demonstration, der ifølge KAP's eget materiale samlede 500 mennesker i København og 150 i Århus. Trods konsolideringen på Cambodja-området mente partiets internationale sekretariat, at medlemmernes perspektiver for den antiimperialistiske kamp såvel som fremmødet ved de forskellige demonstrationer var utilstrækkeligt.⁶⁶⁰

Mellemøsten

Det antiimperialistiske arbejde i forhold til Mellemøsten blev eksempelvis markeret i forbindelse med afholdelsen af det internationale Melodi Grand Prix i Jerusalem den 31. marts 1979. Den danske Palæstinakomité indbød blandt flere andre grupper KAP til at deltage i et møde, der skulle lægge afstand til denne "zionistiske propagandaoffensiv", som begivenheden blev kaldt. Ved mødet deltog folk fra KAP, FMI, FS, PWU og De danske Palæstinagrupper, og man diskuterede planer om et antiisraelsk arrangement ved Kultorvet med musik, teater, plancher, foldere osv. Samtidig tog FS initiativ til protester mod Camp David-aftalerne i 1979 mellem Ægypten og Israel. Parolen lød: "Bekæmp alle imperialistiske fredsplaner", og i forlængelse af dette, "Bryd med Israel – Anerkend PLO".⁶⁶¹ Sidstnævnte formulering var i øvrigt interessant i forhold til eksempelvis Kommunistisk Arbejdsgruppe ("Appel-gruppen"), der generelt tog afstand fra PLO til fordel for PFLP. Efter den sovjetiske invasion af Afghanistan, der fordrede en række udadvendte aktiviteter fra KAP's side, blev det diskuteret, dels hvordan

658 ABA, KAP's arkiv, ks. 24, læg: Kampuchea: Skrivelse af 7. januar 1979, sign. BS, formentlig Benito Scocozza, og PET, personsag: "Vedr. Demonstration foran den sovjetiske ambassade i København", 7. januar 1979.

659 ABA, KAP's arkiv, ks. 24, læg: IS – Internationalt sekretariat: Prioriteringsmøde 8. januar 1979.

660 ABA, KAP's arkiv, ks. 24, læg: IS: Møde 12. februar 1979.

661 ABA, KAP's arkiv, ks. 24, læg: Mellemøsten: Brev fra FS til KAP, FMI, VS, IF og PWU, marts 1979.

de øvrige danske solidaritetsbevægelser forholdt sig til invasionen, dels hvordan PLO forholdt sig til denne begivenhed.⁶⁶² KAP mente – eller måske snarere håbede – at PLO tog afstand fra invasionen, hvilket organisationen dog tilsyneladende ikke gjorde. Til gengæld var der ingen tvivl om PFLP's holdning. I et indlæg i *PFLP-Bulletin* nr. 35, som KAP har bevaret i sine arkivalier, skrev PFLP-lederen George Habash, at verdensrevolutionens kræfter og det socialistiske fællesskab med Sovjetunionen i spidsen havde konfronteret den amerikanske imperialisme i Afghanistan.⁶⁶³ Altså en utvetydig opbakning til Sovjetunionens politik, hvilket lå meget langt fra KAP's egne synspunkter.

Samarbejdet med andre grupper afhang af, i hvilket omfang man kunne opnå enighed om paroler og standpunkter i forhold til den ene eller den anden konflikt. Uenigheden i forhold til PFLP's støtte til Sovjetunionen kunne tyde på begrænset kontakt mellem KAP og de herværende palæstinensiske grupper, og ifølge PET's oplysninger brød PWU-lederen Talal Zouabi sig ganske enkelt ikke om KAP.⁶⁶⁴ Grupperne deltog dog i fælles demonstrationer, blandt andet den 15. maj 1979, hvor der blev demonstreret mod Israel under parolen "Bekæmp den zionistiske kolonistat", i anledning af 31-års dagen for oprettelsen af staten Israel. Demonstrationen var anmeldt af KAP og havde deltagelse af Den Danske Palæstinakomité, VS, IF, FS, RSF, KF og PWU.⁶⁶⁵

Nicaragua

KAP's indsats over for Nicaragua blev diskuteret på et møde i KAP's internationale sekretariat i juli 1979. Ud over plancheudstillinger og indsamlinger ville partiet medbringe materiale om konflikten på partiets sommerlejr samme år. KAP mente, man burde støtte Sandinistfronten FSLN's (El Frente Sandinista de Liberación Nacional, Den Nationale Sandinistiske Befrielsesfront) krav i Nicaragua-kampagnen, der gik ud på en opløsning af nationalgarden, nationalisering

662 ABA, KAP's arkiv, ks. 24, læg: Afghanistan: Notat om "PLO og Afghanistan", 10. februar 1980.

663 ABA, KAP's arkiv, ks. 24, læg: Mellemøsten.

664 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 7. juni 1979.

665 PET, emnesag: "Vedr. Demonstration den 15. maj 1979 mod Israel".

af Somozafamiliens ejendom, gennemførelse af en jordreform og dannelse af en grundlovgivende forsamling.⁶⁶⁶

Som ved flere øvrige internationale forhold gjorde det sig dog snart gældende, at KAP's tolkninger af den internationale situation forhindrede tæt organisatoriske samarbejde med de øvrige venstrefløjsgupper. Det samme gjaldt ifølge PET tilsyneladende for arbejdet i Nicaragua-komitéen. På baggrund af nogle pressemeddelelser noterede PET, at KAP's landsledelse i forbindelse med formandsskiftet i 1984 udtalte sig kritisk om fredsvagtinitiativet, idet KAP efterspurgte komitéens solidaritet i forhold til kritikken af Sovjetunionens invasion af Afghanistan.⁶⁶⁷

KAP 1983-89

Fra begyndelsen af 1980'erne, hvor partiet havde cirka 1.000 medlemmer, til dets opløsning i 1994 var partiet i konstant tilbagegang. Partiet gjorde flere forsøg på at konsolidere sig internt og vedtog i lyset af den internationale udvikling i 1980'erne nye programmer, der skulle tilpasse praksis med partiets faktiske muligheder.⁶⁶⁸

I 1984 gik grundlæggeren og den mangeårige leder af først KFML og siden KAP, Benito Scocozza, af som formand. Han blev afløst af Svend Aage Lykke Madsen, der videreførte den linje, som Scocozza havde stået i spidsen for. Primært indebar dette en fortsat distancering til Sovjetunionen, hvilket kom til udtryk i en række debatindlæg, som Svend Aage Madsen skrev i 1980'erne. Derudover lagde partiet i stadig stigende grad afstand til Kina som forbillede i kampen for socialismen. Fra 1983 og fremefter fornemmedes en begyndende distancering til den kinesiske linje, og på partiets 6. landsmøde i 1985 blev dette sagt ganske tydeligt. I den politiske beretning forklarede ledelsen, at Kina var blevet en "upålidelig alliancepartner for folkene i den 3. verden", grundet socialismens "kranke skæbne" i Kina. Landet var slået ind på en kurs, der ville gøre det til et kapitalistisk samfund og i øvrigt bidrog til den verdensomspændende højredrejning og socialismens defensive position. Samtidig måtte partiet konstatere,

666 ABA, KAP's arkiv, ks. 24, læg: Nicaragua-kampagnen 1979: Møde i KAP's internationale sekretariat 4. juli 1979.

667 PET, emnesag: "Vedr. Formandsskifte i Kommunistisk Arbejderparti", 8. marts 1984.

668 *Leksikon for det 20. årh.*: "KAP".

at den tredje verdens folk, som var den strategiske hovedkraft i kampen mod supermagterne, var blevet svækket. Trods tilbageslaget mente partiet fortsat, at modstanden gjorde fremskridt i Afghanistan (mod den sovjetiske invasion), i Nicaragua, Kampuchea, El Salvador, Chile, Eritrea og Palæstina.⁶⁶⁹

De revolutionære overbevisninger blev opretholdt i partiets programmer, og det blev sagt på landsmøderne, at socialismen kun kunne opnås med et revolutionært parti i spidsen. Dette udelukkede dog ikke, at partiet kunne opstille i parlamentariske fora, hvilket partiet atter forsøgte ved folketingsvalget i 1984 og ved kommunalvalget i København 1985. Ved folketingsvalget fik KAP dog ikke anerkendt sin anmeldelse, da der ifølge PET's årsberetning var for mange gengangere fra DKP's anmelderlister blandt KAP's anmeldere.⁶⁷⁰ Ved kommunalvalget fik KAP ca. 300 stemmer og formand Madsen erkendte det dårlige valg. Den manglende opbakning fik partiet til – nok engang – at proklamere en opprioritering af oplysningsarbejdet, og én af hovedparolerne ved landsmødet i 1985 var: "Sæt studierne i centrum indadtil og propagandaen i centrum udadtil."⁶⁷¹ Ved årets 1. maj demonstrationer udsendte KAP en pressemeddelelse om, at partiet ikke ville deltage i den stort anlagte "Fælles Faglig 1. maj", arrangeret af DKP og SF i forlængelse af de store påskestrejker samme år, 1985. KAP bakkede op om strejkerne og mente, at LO's ledelse og Socialdemokratiet havde modarbejdet kampen på alle tænkelige måder. Distanceringen til SF og 1. maj arrangementet skyldtes, at SF i den senere tid havde gjort tilnærmelser til Socialdemokratiet, hvis forslag om indgreb i strejkerne havde været på linje med Schlüter-regeringens. Samtidig fremførte KAP endnu engang paroler, der ligestillede den amerikanske politik over for Mellemamerika med den sovjetiske politik over for Afghanistan.⁶⁷²

KAP's opfattelse af, at Sovjetunionen og USA udgjorde to lige betydelige trusler, skinnede igennem i partiets forslag til en dansk forsvarspolitik. I 1980'erne kredsede partiets ytringer ofte om truslen fra de to magter og ikke mindst om truslen fra deres indbyrdes opgør. På partiets kongres i 1982 blev "fredskampen" udråbt til en af de vigtigste kampe. Men til forskel fra andre grupper, der gik ind for afrustning, mente KAP, at man burde bevare et dansk forsvar for at kunne imødegå begge trusler. Det skulle dog ikke være i regi af NATO, eftersom man

669 ABA, KAP's arkiv, ks. 3: Landsledelsens politiske beretning, 6. landsmøde 9.-10. marts 1985.

670 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1984, afd. C.

671 ABA, KAP's arkiv, ks. 3: Landsledelsens politiske beretning, 6. landsmøde 9.-10. marts 1985.

672 PET, personsag: "KAP pressemeddelelse", 18. april 1985.

som traktatforpligtet blot ville komme til at tjene som ”kanonføde” for USA i et kommende opgør mellem de to supermagter. I stedet udtalte KAP ved flere lejligheder støtte til en nordisk atomvåbenfri zone og til tanken om et nordisk forsvarsfællesskab.⁶⁷³ Om det militære forsvar skrev formanden Svend Aage Lykke Madsen i maj 1986:

”*Det militære forsvar, der må være udpræget defensivt, decentralt funderet, så mobilt som muligt, indrettet på især at kæmpe i en situation, hvor landet er besat, eller i det hele taget grænserne overskredet af en fjende. Et sådant militært forsvar må bestå af en lille beredskabsstyrke og en omfattende milits. Beredskabsstyrken må bestå af enheder, der kan indsættes mod invasionspunkter for at trække tiden en smule ud og håndhæve suveræniteten i fredstid. ... Den tunge del er så militsforsvaret, der kan være på 3-500.000 m/k med 4-6 måneders værnepligt ... En sådan milits skal være bevæbnet med forsvarsprægede høj-teknologivåben, bl.a. imod tanks og kamphelikoptere ... Som det ses heraf, er der ingen mulighed for at forblive i NATO ud fra denne tankegang. Tværtimod vil NATO være en af de fjender, som denne forsvarspolitik må være rettet imod.*”⁶⁷⁴

En anden sag, som partiet tog op i slutningen af 1980'erne, var de nye nationalistiske grupper, der markerede sig i perioden. ”Svinehunden glammer”, som det blev sagt på partiets 8. landsmøde i 1988, hvor Søren Krarup, danskhedskomiteér og racismen blev udlagt som de nye trusler i det danske samfund. Efter landsmødet hed det i en presseudtalelse, at mødet ”først og fremmest blev brugt til at diskutere og vedtage KAP's principielle politik for kampen mod racismen og den hermed forbundne flygtninge- og indvandrerpolitik.”⁶⁷⁵

Kort tid efter dette møde, der desuden markerede partiets 20 års fødselsdag, begyndte omvæltningerne i østblokken. Denne udvikling og i særdeleshed sammenbruddet af det ”socialimperialistiske” Sovjetunionen blev hilst velkommen i KAP, der dog snart måtte erkende, at denne udvikling havde ført til en generel svækkelse af den yderste venstrefløj. Skønt KAP ikke blev inviteret med, da DKP og VS i 1989 indgik i det valgsamarbejde, der senere blev til Enhedslisten, meldte adskillige KAP'ere sig ind i Enhedslisten, og den 24. november 1994 nedlagde partiet sig selv.⁶⁷⁶

673 Se ”Oprustningens baggrund er politisk”, *Information*, 18. oktober 1979.

674 *Information*, 3.-4. maj 1986.

675 ABA, KAP's arkiv, ks. 3: Presseudtalelse efter det 8. landsmøde, 19. marts 1988.

676 Se *Leksikon for det 20. årh.*: ”KAP”.

Overvågning af KAP

PET's overvågning af KAP var tættest i årene 1979-81, hvor partiet stillede op til flere valg, og hvor partiet endnu havde en betragtelig medlemsskare og et betydeligt aktivitetsniveau. PET's overvågning af KAP aftog i takt med partiets svækkelse.

Tjenestens overvågningsindsats var i første omgang rettet mod KAP's forsøg på at stille op til folketingsvalget i 1979. I september og oktober 1978 afholdt KAP to kongresser i Odense for henholdsvis medlemmer og ”kandidatmedlemmer” hvor PET's Region IV, formentlig efter ordre fra PET's ledelse i afd. C, iværksatte visse overvågningsinitiativer. Regionsafdelingen noterede indregistreringsnumre på de biler, kongresdeltagerne kørte i, og fotograferede flere kongresdeltagerne ved ankomst og afgang til den skole, hvor kongressen blev afholdt.⁶⁷⁷ Ifølge indberetningen havde det dog ikke været muligt at identificere deltagerne. I årsberetningen for 1978 optog KAP, som tidligere nævnt, usædvanlig meget plads. En stor del af beskrivelsen drejede sig om det handlingsprogram for partiets opstilling til Folketinget, som KAP vedtog i efteråret 1978 på de ovennævnte kongresser, samt om hvad partiet ville gøre i tilfælde af, at det fik en plads på tinge. Efter valget var det i tjenestens årsberetning for 1979 udførligt noteret, at KAP den 13. september 1979 havde indleveret ca. 20.400 underskrifter til Indenrigsministeriet, hvilket havde gjort partiet opstillingsberettiget til Folketinget.⁶⁷⁸ I senere omtaler blev det ofte nævnt, at KAP havde fået ca. 13.000 stemmer.

Demonstrationer og sommerlejre

I januar 1979 afholdt KAP en lovlig anmeldt demonstration foran den sovjetiske ambassade under parolen ”Sovjet og Vietnam ud af Kampuchea”. Anledningen var ”Demokratisk Kampuchreas nylige nederlag til Vietnam”, som KAP tolkede som en trussel mod verdensfreden. PET havde ikke fundet anledning til at overvåge demonstrationen og blev af en vagthavende på en københavnsk politistation oplyst om, at ca. 25 personer havde deltaget i demonstrationen.⁶⁷⁹

Den 15. maj 1979 figurerede KAP som anmelder for en demonstration foran den israelske ambassade, på 31-årsdagen for statens Israels oprettelse. De delta-

⁶⁷⁷ PET, Reg. IV: Notits, 14. marts 1979.

⁶⁷⁸ PET, administrativ sag: Årsberetning for 1979, afd. C.

⁶⁷⁹ PET, personsag: ”Vedr. Demonstration foran den sovjetiske ambassade i København”, 9. januar 1979.

gende organisationer var herudover Den Danske Palæstinakomité, VS, IF, FS, RSE, KF og PWU og det fælles demonstrationsparole lød: ”Bekæmp den zionistiske kolonistat – For et frit og demokratisk Palæstina”. I oplægget forud for demonstrationen blev der udtrykt støtte til det palæstinensiske folks kamp for et frit og demokratisk Palæstina og protest mod Camp David-aftalerne, og den danske regering blev opfordret til at anerkende PLO.⁶⁸⁰ Allerede den 29. april var PET af en udenlandsk myndighed blevet informeret om, at palæstinenserne var ved at forberede en stor demonstration.⁶⁸¹ Den 10. maj meddelte en udenlandsk sikkerhedsofficer, at denne havde oplysninger om, at der ville blive afholdt en demonstration på årsdagen for Israels oprettelse, og at PWU stod bag. PET skrev i den efterfølgende notits, at det var KAP, der havde anmeldt demonstrationen, og at man forventede 3-500 deltagere.⁶⁸² Dagen før demonstrationen noterede PET, at demonstrationen var planlagt til at foregå ved den amerikanske, den israelske og den egyptiske ambassade, hvorefter der skulle være fest i Saltlageret på Gl. Kongevej. Ud over de førnævnte deltagende organisationer oplyste en kilde, at Tvind-skolerne ville sende ”ca. 76 personer” til demonstrationen, og at disse ville lave gadeteater og stå med plancher.⁶⁸³ PET oprettede observation med fotooptagelse af demonstrationens deltagere, hvis antal efterfølgende blev angivet til 250-300. Arrangementet forløb i ro og orden.⁶⁸⁴ Selv om KAP tog initiativ til flere demonstrationer mod Israel, er det værd at understrege, at KAP derudover ikke havde nogen relation til PWU i Danmark eller til PFLP. Det skyldtes ikke mindst PFLP’s meget prosovjetiske linje, som KAP ikke kunne støtte. Ligeledes er det værd at understrege, at PET var opmærksom på den begrænsede kontakt mellem PWU og KAP. Et eksempel, der bekræftede dette, var, da PET i juni 1979 fik oplysninger om planer om et fast samarbejde mellem VS og PWU, hvor muligheden for samarbejde med KAP også havde været nævnt. Det blev i den forbindelse oplyst, at PWU’s ledelse ”ikke brød sig om KAP.”⁶⁸⁵

680 PET, emnesag: ”For et frit og demokratisk Palæstina”.

681 PET, emnesag: Oplysninger fra udenlandsk tjeneste via en fælles overv gningsaktion mellem PET og denne tjeneste.

682 Det er ikke oplyst hvordan den israelske ambassade var blevet informeret om demonstrationen. PET, emnesag: ”Vedr. Demonstration ved den israelske ambassade”, 15. maj 1979.

683 PET, emnesag: ”Vedr. Demonstration den 15. maj 1979 mod Israel”, 14. maj 1979.

684 PET, emnesag: Observationsrekvisition, 16. maj 1979.

685 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 7. juni 1979. Den ikke eksisterende kontakt mellem PWU er blevet bekræftet i samtale med Benito Scocozza d. 10. august 2005.

I november 1979 oplyste en ”pålidelig forbindelse” til PET, at seks personer havde ”udfoldet aktivitet” til fordel for KAP i form af ulovlig plakato-phængning. Af de seks personer var kun en registreret af PET.⁶⁸⁶

En række demonstrationer i løbet af 1979, herunder 1. maj demonstrationen, som partiet holdt for sig selv, blev noteret, men ikke overvåget af PET. I juli måned afholdt partiet årets sommerlejre i Kerteminde, og PET's Region IV var orienteret om diskussionsemnerne for lejrene. De nærmere oplysninger om stedet og deltagerantallet var regionsafdelingen ikke i besiddelse af, dog er det heller ikke klart, hvilken indsats den gjorde for at få fat i disse oplysninger.⁶⁸⁷ Året efter fik PET oplysninger om nogle af sommerlejrene via en folder på et bibliotek i Vejle, der omhandlede partiets ”sommerhøjskole”.

I 1981 kunne man finde programmet for partiets sommerhøjskole optrykt i *Arbejderavisen*. Om sommerhøjskolen anførte PET sammenfattende, at formålet med kurserne var, ”gennem debat, kulturelle aktiviteter og foredrag, at få udviklet og afprøvet de politiske synspunkter.” Der er ikke noget, der tyder på, at tjenesten iværksatte overvågningsaktiviteter ud over at samle disse avisudklip.⁶⁸⁸

KAP's demonstrationsaktiviteter var stadig ganske mærkbare i årene 1980-81, men betydeligt nedadgående i årene efter. PET noterede fortsat de fleste af dem, uden at noget peger på, at de overvågede dem. Således blev det i årsberetningen for 1980 noteret, at partiet den 1. maj ”som sædvanlig” sammen med ”Fælles Kurs Klubben” havde demonstreret mod bl.a. Israel, og at de havde afholdt demonstration foran den sovjetiske ambassade på årsdagen for invasionen af Tjekkoslovakiet den 21. august.⁶⁸⁹

I september 1979 var KAP involveret i en arbejdskonflikt, hvor partiet var med til at besætte Steins Laboratorium i Albertslund. Via en kontakt fik PET oplyst, hvilke af de involverede, der var tilknyttet KAP. To af de syv nævnte personer var i forvejen registreret hos PET.⁶⁹⁰ Konflikten begyndte, da en tillidsmand blev fyret, hvorefter flere ansatte begyndte at strejke. Da flere af disse også blev fyret, og firmaet ansatte ny arbejdskraft, besatte en gruppe aktivister, herunder de nævnte KAP-medlemmer, laboratoriet og var flere gange i kamp med politiet. I oktober samme år noterede PET, at KAP havde demonstreret ved LO-kongres-

686 PET, emnesag: ”Vedr. Kommunistisk Arbejderparti”, 20. november 1979.

687 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1979, reg. IV.

688 PET, Reg. IV: ”Vedr. Kommunistisk Arbejderpartis sommerhøjskole 1981”.

689 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1980, afd. C.

690 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 12. september 1979.

sen, hvor redaktøren for KAP's avis, *Arbejderavisen*, holdt en tale, der skarpt kritiserede LO samt forhold for EFG-lærlinge.⁶⁹¹ Disse aktioner var angiveligt de sidste faglige konfronterende aktioner, hvor PET registrerede, at KAP deltog i et mere eller mindre betydeligt omfang. I løbet af 1980'erne faldt det af PET registrerede aktivitetsniveau mærkbart.

Trusselsvurdering, overvågning og registrering

I 1979, mens PET endnu opretholdt en vis overvågning af partiet, berettede regionsafdeling II, at man gennem de foregående tre år (1976-79) havde forsøgt at penetrere KAP's lokalafdeling i Århus, der var forholdsvis stor. Det var lykkedes delvist i to tilfælde, hvoraf det sidste havde strakt sig frem til foråret 1979. Arbejdet som KAP-sympatisør havde dog vist sig besværligt og krævende. Partidisciplin, skoling, og bundne opgaver som plakatoophængning, avissalg "... samt andre for PET irrelevante opgaver", gjorde det besværligt og hårdt "... for en ikke-socialist at klare denne langtidsopgave" det var at gennemføre en penetrering fra sympatisør til medlemsniveau.⁶⁹²

I marts 1980 deltog tre medlemmer af KAP i et radiointerview på Danmarks Radios P1, hvor emnet var KAP's grundlag og ideologi. PET udskrev hele interviewet (27 sider) og markerede med rødt de passager i interviewet, som fortjente ekstra opmærksomhed. Disse omhandlede primært partiets holdninger til væbnet revolution. Kort lød de: Hvis arbejderklassen befandt sig i en situation, hvor overgangen til socialismen var en reel mulighed, viste alle historiske erfaringer, at borgerskabet – med voldelige midler – ville forhindre at arbejderklassen fik magten. Dette krævede, at arbejderklassen – om nødvendigt med magt – tvang "sin ret" igennem, for at hindre en voldelig kontrarevolution. Det var på dette punkt, at partiet mente, at det adskilte sig fra DKP og SF, og KAP afviste, at Folketinget kunne bruges som redskab til at indføre socialismen. Ifølge KAP ville de borgerlige kræfter kun tillade parlamentarismen så længe, det ikke truede borgerskabets magt. Folketinget blev overordnet betragtet som redskab for den herskende klasse og som en del af det borgerlige statsapparat, hvis kerne var militæret og politiet.

PET noterede samtlige passager, som i øvrigt kan genfindes i de følgende årsberetninger om partiets aktiviteter. Årsberetningernes beskrivelser af KAP viser samtidig, at disse revolutionære betragtninger var noget af det eneste, der moti-

691 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1979, afd. C.

692 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1979, Reg. II.

verede PET's opmærksomhed på KAP. I årsberetningen for 1981 stod der således, at de nævnte revolutionære overbevisninger "... må være begrundelsen for, at PET stadig beskæftiger sig med KAP", selv om partiet ved valget i 1981 havde fået endnu færre stemmer og dermed havde endnu mindre opbakning end ved valget i 1979.⁶⁹³ Denne betragtning blev gentaget i årsberetningen for 1982, hvor PET i øvrigt betegnede KAP som "det mindst aktive venstrefløjsparti" og som et parti, der tydeligvis var truet af opløsning.⁶⁹⁴ Et år senere, i 1983, skrev PET i årsberetningen, at KAP i det forløbne år fortsat havde været udsat for en kraftig reduktion af medlemstallet, og tjenesten antog – selv om medlemsantallet var hemmeligt – at partiet havde ca. 80 medlemmer. Partiet havde ifølge tjenesten kun markeret sig ved at støtte fredskampen mod begge supermagters oprustning, en støtte tjenesten dog mente var "mere af navn end af gavn." PET's opfattelse var, at KAP skulle forny sig for ikke at uddø.⁶⁹⁵ Tjenestens nedtoning af dens vurdering af truslen fra KAP i forhold til vurderingerne fra sidst i 1970'erne blev bekræftet af KAP's indre strid og økonomiske krise i 1980-81. I august 1981 besvarede PET en udenlandsk myndigheds forespørgsel om blandt andet KAP's aktiviteter med, at organisationen for tiden ikke "anses som nogen potentiel trussel mod det danske samfund".⁶⁹⁶

Den 13. oktober 1978 fremlagde PET's chef et tresiders notat om KAP's oprindelse, udvikling og aktiviteter på et møde i Wamberg-udvalget. Som det fremgår ovenfor, var partiet på dette tidspunkt på et aktivitetsmæssigt og, set fra PET's synsvinkel, trusselsmæssigt højdepunkt. PET-chefen anførte, at tjenesten opfattede medlemskab af partiet som tilstrækkeligt grundlag for registrering, hvilket tilsyneladende ikke blev anfægtet af Wamberg-udvalgets medlemmer.⁶⁹⁷ Året efter, i november 1979, blev KAP igen drøftet på et møde i udvalget, der navnlig var interesseret i, hvad der lå i udtrykket "lovlig politisk virksomhed", eftersom partiet netop var blevet opstillingsberettiget til det seneste folketingsvalg. Udvalget fik i den forbindelse udleveret et nyt notat, der fremhævede partiets revolutionære paroler, den hårde partidisciplin og de faglige aktiviteter, som partiet havde været involveret i. De følgende par år blev spørgsmålet om KAP og registreringsgrundlaget flere gange bragt op på Wamberg-udvalgets møder. I april 1980 blev

693 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1981, afd. C.

694 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1982, afd. C.

695 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1983, afd. C.

696 PET, emnesag: "Det kommunistiske Arbejderparti i Danmark", 12. august 1981.

697 WU: Mødereferat, 13. oktober 1978.

udvalgets medlemmer enige om, at man ved vurderingen ikke alene kunne tage udgangspunkt i det officielle program, men også i de ”politiske omstændigheder omkring organisationen”, f.eks. hvorfra partiet modtog økonomisk støtte.⁶⁹⁸ Da KAP på dette tidspunkt var i økonomisk krise, og da der aldrig havde været sikre tegn på, at partiet modtog støtte udefra, var disse krav ikke nemme at imødekomme. I april 1982 efterspurgte et medlem af udvalget, at justitsministeren snarest tog stilling til registreringsspørgsmålet, hvad angik KAP og andre grupper i øvrigt.⁶⁹⁹ I februar 1983 kom så de nye retningslinjer fra justitsministeriet, hvorefter PET og Wamberg-udvalget havde mere præcise formuleringer at forholde sig til. Retningslinjerne gjorde det muligt at opretholde registreringerne af KAP og dets medlemmer.⁷⁰⁰

Personer, der havde været anmeldere/stillere for KAP, blev ikke oprettet med personregistreringssag alene af den grund. I et enkelt dokumenteret tilfælde gav en kilde PET's regionsafdeling I oplysninger om syv personer, der havde været anmeldere/stillere for partiet, forud folketingsvalget i 1981. PET anførte navnene i en notits og sendte oplysningerne videre til to øvrige regionsafdelinger, men oprettede ikke som følge heraf personsager på de pågældende.⁷⁰¹

Opsamling 1978-89

Langt den største del af PET's oplysninger om KAP stammede fra åbne kilder: Artikler i Politiken og Berlingske Tidende, indlæg i Information samt partiets egne skrifter. Dette gælder især for perioden 1979-89. Herigennem fik tjenesten oplysninger om udvikling og aktiviteter, herunder også om partiets indre konflikter og økonomiske krise i årene 1980-81.⁷⁰² Der er ikke noget i det bevarede materiale, der tyder på, at PET havde faste meddelere i KAP fra 1980 og resten af partiets levetid. PET's viden om medlemsantal og medlemsprofiler var således usikker. Partiet blev tydeligvis ikke betragtet som en trussel, der var tilstræk-

698 Ibid., Mødereferat, 14. december 1979 og 23. april 1980.

699 Ibid., Mødereferat, 28. maj 1982.

700 Om emnet, se Kommissionens beretning, bind 3.

701 PET, Reg. IV: ”Vedr. Anmeldere af partiet Arbejderpartiet (KAP) til det evt. kommende folketingsvalg”, 17. juli 1981. På et møde i Wamberg-udvalget i oktober 1983 fremhævede PET-chefen, at der hidtil ikke havde fundet nogen systematisk indsamling sted af oplysninger om anmeldere af nogen politiske partier.

702 F.eks. PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme” 21. juli og 22. juli 1980, der henviser til artikler i Information og Berlingske Tidende der omhandler KAP's alvorlige økonomiske vanskeligheder.

kelig stor til at retfærdiggøre penetration eller medlemshvervning. Fra 1984 består PET's bevarede arkivalier om partiet udelukkende af udklip af partiets egne indlæg i pressen, samt stadig kortere omtale i årsberetningerne. PET var af den opfattelse, at medlemskab af KAP i sig selv var tilstrækkeligt registreringsgrundlag. I praksis betød det dog langt fra, at alle medlemmer af KAP blev registreret. Engberg-Pedersen fra Wamberg-udvalget var ikke helt enig i PET's opfattelse af grundlaget for registreringer, hvilket blev tydeliggjort i forbindelse med KAP's opstilling til folketingsvalget i 1979, hvor man efterspurgte klare definitioner af "lovlig politiske virksomhed". Derudover mente Engberg-Pedersen, at det politiske program ikke alene kunne retfærdiggøre bedømmelsen af et partis aktiviteter. Da retningslinjerne kom i 1983, blev KAP ikke længere opfattet som den trussel, det mentes at have været i slutningen af 1970'erne.

16. KAM-l 1979-83 og DKP/ml 1979-89

Perioden 1978-83 blev i en senere publikation fra KAM-l selv kaldt "én "langstrakt opløsningsproces".⁷⁰³ Ved forbundets kongres i november 1978 blev der vedtaget et meget omfattende program, der forsigtigt gjorde op med flere typiske ml-holdninger. Der blev sat spørgsmålstegn ved "socialimperialismeteorien", altså opfattelsen af Sovjetunionen som et "imperialistisk og fascistisk" diktatur på lige fod med de øvrige imperialistiske lande. Derudover stillede forbundet "forsigtigt spørgsmål" ved Stalins ufejlbarlighed og gav i øvrigt udtryk for, at det opfattede sig selv som en del af en revolutionær bevægelse, der også omfattede VS og øvrige smågrupper. Ledelsen fik vedtaget programmet ved skiftende flertal mellem de interne grupper i forbundet, der tilsyneladende havde ganske forskellige opfattelser af et eventuelt samarbejde med andre revolutionære. Flere medlemmer var "indædte modstandere af at diskutere med de 'småborgerlige pædagoger og studenter i VS'" og ville udelukkende koncentrere sig om "massearbejdet". Allerede under selve kongressen forlod 15 pct. af medlemmerne KAM-l. I tiden efter kongressen fortsatte tendensen, og medlemmerne forsvandt i forskellige retninger. Denne "langstrakte opløsningstendens" fortsatte til forbundets endeligt ca. fem år senere.

I 1979 dukkede "en ny stjerne op på venstrefløjens brogede himmel",⁷⁰⁴ da en gruppe bestående af DKP'ere og DKU'ere dannede Fælles Kurs Klubben (FKK) med Preben Møller Hansen og Jørgen Tved som frontfigurer. En del af KAM-l's faglige folk deltog ligeledes. Ved konferencen i juni 1980 opgav KAM-l at arbejde videre for at etablere et politisk parti. Forbundet erkendte, dels at det ikke var den eneste marxistiske sammenslutning i landet, dels at opgaverne i forbindelse med udarbejdelsen af en klasseanalyse, en strategi og en politik var for store for det lille forbund. På kongressen blev Arbejderbladet nedlagt, og medlemmerne trådte ind i FKK, blandt andet i et forsøg på "aktionsenhed", det vil sige

⁷⁰³ KAM-l: *Hvad puklede "Kamelerne" for?*, s. 20.

⁷⁰⁴ *Ibid.*, s. 24.

en samling af de revolutionære grupper på venstrefløjen. I FKK kunne man – igen ifølge forbundets eget sidste skrift – få tilfredsstillet sine ”arbejderistiske” tilbøjeligheder. KAm-l blev opretholdt som fraktion, da man stadig mente, der var principielle uenigheder mellem de to grupper, heriblandt i synet på regeringsspørgsmålet og på Sovjetunionen. Efterhånden blev de principielle uenigheder for tydelige, og ”kamelerne” (KAm-l-folk) opfattede FKK som redskab for Preben Møller Hansens og Jørgen Tveds personlige ambitioner.⁷⁰⁵ Blandt de begivenheder, der adskilte holdningerne mellem FKK og KAm-l, var indførelsen af krigsretstilstand i Polen, hvor KAm-l mod FKK’s vilje tog initiativ til kritik af den polske ledelse. KAm-l oplevede yderligere en splittelse, hvor 10-15 medlemmer først foreslog FKK nedlagt og derefter, da det ikke lykkedes, forlod FKK. De efterhånden få tilbageværende ”kameler” udgav debatbladet *Kamelposten*, men havde ikke ressourcer til at udgive en egentlig partiavis.

Ved gruppens junikonference i 1982 blev den sidste række principper vedtaget i resolutionen ”Kommunismens principper og marxisternes hovedsætninger”. Kort fortalt var der tale om en endelig distancering til de øvrige maoistgrupper og dermed også endnu en åbning mod den øvrige venstrefløj. Denne åbning førte siden til, at forbundet erkendte, at VS var det bedste udgangspunkt for det videre arbejde for at samle den revolutionære venstrefløj. Kommunistisk Arbejdsforbund marxister-leninister nedlagde endeligt sig selv på en kongres i marts 1983, og de tilbageværende ”kameler” blev optaget i VS.

Overvågning af KAm-l

I sommeren 1978 fik PET oplysninger om, at KAm-l ville afholde to sommerlejre på en afdeling af Tvind-efterskolerne. Tjenesten fik desuden oplyst emnerne for dette års sommerlejre (indkomstpolitik og situationen ved Afrikas Horn), og fik i øvrigt et eksemplar af programmet for lejren.⁷⁰⁶ I september samme år oplyste en kilde til PET, hvor og hvornår forbundet ville afholde sin kongres samt emnerne for kongressen. Af en indberetning fra marts 1979 fremgår, at tjenesten havde en liste over deltagere samt fotos af en del af deltagerne.⁷⁰⁷

⁷⁰⁵ *Leksikon for det 20. århundrede*: KAm-l.

⁷⁰⁶ PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 14. juni 1978.

⁷⁰⁷ PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 15. september 1978 og 14. marts 1979. Oplysningerne om dette findes kun i emnekartoteket. Den oprindelige sag er makuleret.

Efter KAm-l's kongres i juni 1980 noterede PET, at det var blevet besluttet, at KAm-l's medlemmer skulle melde sig ind i Fælles Kurs Klubben. Det blev desuden bemærket, at det var KAm-l's formål "... at samle alle revolutionære marxister i en kommunistisk organisation".⁷⁰⁸ Ifølge PET's indberetninger var det tilsyneladende kun PET's Region IV, der bemærkede KAm-l's aktiviteter i denne periode. I 1979 berettedes det således, at KAm-l havde "gjort sig gældende" blandt arbejderne på Lindøværftet, uden at det dog blev uddybet, hvad det betød. Derudover havde forbundet, som tidligere nævnt, taget initiativ til dannelsen af "Røde Stjerne" fodboldklubber rundt om i landet, hvoraf Odenseafdelingen ifølge årsberetningen for 1979 havde udvidet sine aktiviteter med kvindefodbold, håndbold og volleyball.⁷⁰⁹ Det følgende år faldt aktivitetsniveauet i sportsklubben tilsyneladende. I hvert fald hed det i årsberetningen for 1980, at Røde Stjerne ikke havde lagt nogen aktiviteter for dagen i det forgangne år.⁷¹⁰

Frem til nedlæggelseskongressen i marts 1983 findes nærmest ingen indberetninger om KAm-l's aktiviteter i det bevarede materiale fra PET. Oplysningerne fra selve kongressen, i hvilke det blev nævnt, at KAm-l som følge af indre stridigheder og forbundets brud med FKK havde opløst sig selv, er dateret 25. maj 1983 altså to måneder efter kongressen. Det tyder på, at PET ikke havde overvåget kongressen og heller ikke havde prioriteret oplysninger om KAm-l særlig højt.⁷¹¹

DKP/ml

Dannelsen af DKP/ml (Danmarks Kommunistiske Parti marxister-leninister) den 31. december 1978 var kulminationen på en proces, der var startet før stiftelsen af KAP to år tidligere. Under diskussionerne i KAP's forgænger, KFML, forud for dannelsen af partiet KAP, var en lille gruppe medlemmer blevet uenige i den politiske linje og havde derefter dannet Marxistisk Leninistisk Forbund (MLF). Da KAP blev dannet i november 1976, havde partiet som en del af sit grundlag accepteret den maoistiske idé om verdens deling i tre ("3-verdens teorien"), ifølge hvilken den anden verden (Europa) og den tredje verden (udvik-

⁷⁰⁸ PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 11. september 1980.

⁷⁰⁹ PET, administrativ sag: Årsberetning for 1979, reg. IV.

⁷¹⁰ Ibid.

⁷¹¹ PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 25. maj 1983.

lingslandene) skulle forene sig mod den første verden, der bestod af de to supermagter USA og Sovjetunionen. Teorien udløste debat internt i partiet, hvilket resulterede i, at yderligere én gruppe brød ud af KAP i 1976 og dannede Kommunistisk Sammenslutning/ marxister-leninister (KSm-l). Samme teori havde på internationalt plan været medvirkende til, at de to hidtidige allierede i den kommunistiske verdensbevægelse, Kinas og Albaniens kommunistiske partier, havde brudt med hinanden. MLF og KSm-l erklærede sig enige med Albaniens synspunkter og sluttede sig sammen i DKP/ml med Albaniens kommunistiske parti (AAP) som det store forbillede. Således udtrykt af partiet i 1978:

”Albaniens Arbejdets Parti med den store marxist-leninist Enhver Hoxha i spidsen har hele vejen igennem stået i forreste række i den konsekvente og omfattende kamp mod alle disse revisionistiske strømninger og har således ydet uvurderlige bidrag til forsvar for marxismen-leninismen, socialismen og proletariatets diktatur, til forsvar for den kommunistiske verdensbevægelses enhed og slagkraft”.⁷¹²

Alene partiets navn vidnede om, at partiet opfattede sig som de rigtige arvtagere af de revolutionære traditioner, som i første omgang DKP og siden alle de andre grupper havde svigtet. I dokumenterne fra partiets stiftende forsamling i december 1978 hed det således, at det danske proletariat med dannelsen af dette parti atter havde fået sit kommunistiske parti: ”DKP/ML samler den røde fane op, som revisionister og opportuniste har trampet i sølet, og indskrifer igen den proletariske revolutions store løsen på den.”⁷¹³ Den proletariske revolution skulle bryde borgerskabets magt og ophæve udbytning af mennesket. Borgerskabets magt kunne dog ”kun brydes gennem proletariatets beslutsomme, væbnede, revolutionære magtanvendelse”, hvorefter proletariatet ville overtage det kapitalistiske statsapparat og erstatte det med et nyt. De revolutionære paroler mindede unægtelig om de øvrige ml-gruppers, med den forudsætning til forskel, at DKP/ml mente, at de øvrige grupper ikke (længere) var revolutionære. Andetsteds i programmet omtaltes den øvrige venstrefløj, især de tidligere partifæller i KAP, på følgende måde: ”KAP er på alle grundlæggende punkter i overensstemmelse med den moderne revisionisme, et revisionistisk parti på linje med DKP”.⁷¹⁴

712 Citat fra DKP/ml: *Program og love – vedtaget på DKP/ml's 1. kongres, december 1978 ...* (1981), s. 17. Se desuden *Leksikon for det 20. årh.*: ”DKP/ML”; DKP/ML: *20 års kamp for socialismen – Danmarks Kommunistiske Parti ML 1978-98*, s. 6 f.

713 DKP/ml: *Program og love...*, s. 9.

714 Ibid., s. 96.

I forhold til flere af de øvrige ml-grupper havde partiet angiveligt en større repræsentation af industriarbejdere samt en relativt set svagere forbindelse til de politiske miljøer på universiteterne;⁷¹⁵ en sammensætning flere af de øvrige grupper tydeligvis savnede.⁷¹⁶ Partiets første kongresperiode fra 1978 til den anden kongres i 1981 blev med partiets egne ord hovedsageligt brugt til at ”konso-lidere partiet”, og blot få måneder efter stiftelsen af partiet, dannede det sit eget kommunistiske ungdomsforbund, KUF (ikke at forveksle med det tidligere ungdomsforbund under KAK, der blev nedlagt omkring 1970).⁷¹⁷ Den følgende tid dannede partiet en række såkaldte ”revolutionære masseorganisationer”, hvoraf flere siden fangede PET’s opmærksomhed. Det drejede sig om Den Revolutionære Fagopposition (RFO), Landbofronten, Folkefronten mod Krig, Reaktion og Fascisme, Marxistisk-leninistiske Studenter samt Kvindefronten. Bortset fra den sidste nåede disse ”masseorganisationer” (beskrevet nedenfor) dog aldrig ud over partiets egne medlemmer og sympatisører.⁷¹⁸

Den faglige kamp – RFO

Den faglige kamp var en vigtig del af partiets politiske identitet, og DKP/ml markerede sig på dette område. I juli 1979 var partiet involveret i en faglig kamp på Svendborg skibsværft, og ifølge Fyns Amts Avis var partiet i al fald den ”dybere-liggende årsag” til, at ca. 100 ”ellers stabile og rolige SID-medlemmer” indledte en overenskomststridig strejke. Nogle måneder forinden var det hidtil ukendte fagblad *Værft Arbejderen – Bedriftsavis for Svendborg Skibsværft* dukket op på skibsværftet. Bladets udgiver var DKP/ml, der i flere numre udtalte skarp kritik af værftets tillidsmænd, angiveligt i forbindelse med de igangværende lønfor-handlinger. SID-folk tilbageviste efterfølgende, at de skulle være bukket under for ”kineserier”, som det blev kaldt i Fyns Amts avis. Tillidsmænd udpegede under hånden de strejkeprovokerende arbejdere, der stod til at blive afskediget.⁷¹⁹

Udgangspunktet for dannelsen af Den Revolutionære Fagopposition (RFO) i 1980 var, at den magt, som borgerskabet havde bevaret i Danmark, var tæt forbundet med den kontrol, som borgerskabet ifølge DKP/ml havde over LO. Partiet

⁷¹⁵ *Leksikon for det 20. årh.*: ”DKP/ML”.

⁷¹⁶ Ifølge *Leksikon for det 20. årh.* var 46 pct. af medlemmerne i 1998 arbejdere, mod 30 pct. intellektuelle og 22 pct. studerende.

⁷¹⁷ DKP/ML: *20 års kamp for socialismen...*, s. 12.

⁷¹⁸ *Leksikon for det 20. årh.*: ”DKP/ML”

⁷¹⁹ PET, emnesag: ”Notits vedr. strejke på Svendborg skibsværft.”

anså LO for at være et led i den ”kapitalistiske statsmagt” og derfor medvirkende til et ”institutionaliseret klassesamarbejdssystem”, som sikrede borgfred på arbejdspladserne og udhulede strejkeretten, der ellers var et af arbejderklassens vigtigste våben. I denne kamp mod det ”socialdemokratiske og revisionistiske forræderi” mente DKP/ml, at VS, KAP og SAP – trods forsøg på det modsatte – tillige havde svigtet. På denne baggrund dannede partiet i 1980 RFO. Målet var at udvikle den revolutionære fagbevægelse og skabe et ”mod-centrum” til LO’s ledelse. RFO skulle ikke opfattes som en etablering af en alternativ fagbevægelse, men som et instrument til at styrke oppositionen inden for LO-bevægelsen og give denne opposition en ”klar politisk og faglig indretning”. RFO skulle samle og stå i spidsen for revolutionære og klassebevidste arbejdere på arbejdspladsen eller i foreningen, og der blev lagt vægt på, at de revolutionære faglige arbejdere ikke måtte isoleres fra de brede masser, der var organiseret i fagforeningerne. DKP/ml ville hverken afvise at opstille til tillidsmandsposter eller at stille ”normale” økonomiske krav som led i den faglige kamp. Men for at afsløre de ”reaktionære ledesers sande karakter” skulle disse økonomiske krav kædes sammen med politiske krav og understøttes af ”militante aktioner”. Man ville ikke fremsætte ”overbudskrav”, men til gengæld fremlægge ”rigtige metoder til at kæmpe dem igennem og organisere kampen” for at sikre, at de fremsatte krav blev gennemført og derved afsløre de egentlige revisionister og klassefjender.⁷²⁰

I juli 1982 uddelte medlemmer af RFO løbesedler på slagteriet EXPO med opfordring til strejke mod indgåede akkordaftaler, og samme sommer blev RFO i to tilfælde udvist fra Lindøværftet af såvel ledelse som tillidsmænd på grund af ”ulovlige/uønskede” aktiviteter. RFO-aktivisterne uddelte eksemplarer af ”Lindø-arbejderen”, der opfordrede til strejker og andre protestaktioner, men angiveligt blev der ikke opnået støtte fra arbejderne på værftet.⁷²¹ I oktober samme år noterede PET, at RFO afholdt et protestmøde foran Falkoner Centret i forbindelse med LO-kongressen. RFO uddelte løbesedler og protesterede mod LO’s ”mangelfulde overenskomstkrav”.⁷²²

720 DKP/ML: *For et socialistisk Danmark under proletariatets diktatur – Centralkomiteéns beretning til DKP/MLs 2. kongres*, december 1981, s. 133-138.

721 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 10. juni og 6. juli 1982, samt PET, administrativ sag: Årsberetning for 1982, afd. C, og reg. IV.

722 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 21. oktober 1982.

I sit jubilæumsskrift fra 1998 erkendte partiet, at organisationen i for høj grad forsøgte at presse et politisk program ned ovenfra.⁷²³ Det gik ud over ”progressivt indstillede” faglige ledere, der blev hængt ud som ”bureaukrater” og ”arbejderaristokrater”, hvis de ikke delte partiets opfattelser. I praksis var det kun lykkedes at organisere ganske få kræfter i RFO, og organisationen visnede bort i tiden omkring partiets 3. kongres i 1985. Trods den ”forfejlede” RFO-taktik mente DKP/ml alligevel at have vundet en vis indflydelse i arbejderbevægelsen som helhed i 1980’erne uden dog at få poster i selve fagbevægelsens organisation. Blandt andet deltog gruppen i støttestræbsarbejdet for havnearbejderne i Esbjerg i 1982-83, i arbejdsløshedsbevægelsen 1984-85 og under storkonflikten i 1985, hvor partiet, ifølge egen selvforståelse, havde spillet en vigtig rolle i strejkebevægelsen.⁷²⁴

Kampen på landet

Som en af de eneste af grupperne på den yderste venstrefløj dannede DKP/ml en organisation, ”Landbofronten”, der var særligt rettet mod den revolutionære kamp på landet. Med dannelsen af Landbofronten mente partiet, at der for første gang siden 1930’erne var blevet skabt en ”progressiv” politisk organisation, der kunne samle landarbejdere, husmænd og småbønder for i alliance med arbejderklassen at bekæmpe de fælles fjender. Disse fjender var, ud over imperialismen og bourgeoisiet, den ”store agrarkapital” samt banker og kreditforeninger, der ”udpinte” og ”udplyndrede” de arbejdende bønder. DKP/ml var af den opfattelse, at socialdemokrater, revisionister og trotskister alle havde forkastet marxismen-leninismens princip om netop denne strategiske alliance mellem arbejderklassen og de fattige på landet i kampen for socialismens opbygning. DKP/ml var bevidst om de store vanskeligheder, der var forbundet med organiseringen af landarbejderne, da ejendomsbesiddermentaliteten ”af naturlige grunde” var vidt udbredt og ”gennemsyrede” landbefolkningens liv. Trods dette var målet med fronten at organisere bønderne i den proletariske kamp og tilintetgøre godsejernes og storbøndernes ejendom på landet. Der skulle oprettes statsbrug på de tidligere godser og stordrifter, og de små brugs ”frivillige sammenslutning til kooperative brug [var](...) vejen til en lykkelig fremtid for flertallet af landbefolkningen.” Kun ved hjælp af denne udvikling kunne man eliminere modsætningen mellem land og by.⁷²⁵

⁷²³ DKP/ML: *20 års kamp for socialismen...*

⁷²⁴ Ibid., s. 15-19.

⁷²⁵ DKP/ML: *For et socialistisk Danmark under proletariatets diktatur...*, s. 142-144.

Kampen mod krigen

”Folkefronten mod krig, reaktion og fascisme” blev stiftet med nogle forberedende komitéer i august 1981 og var, teoretisk set i hvert fald, en militant bevægelse mod krig. Som de øvrige ml-grupper mente DKP/ml, at man burde føre kamp mod begge supermagter og de to militæralliancer, en kamp som, med partiets egne ord, skulle være ”militant” og ”konkret”. Modsat den ”socialdemokratisk-revisionistiske-pacifistiske fredsbevægelse”, der fejlagtigt mente, at krigsfaren stammede fra et bestemt våben (atomvåben), anså folkefronten og DKP/ml det imperialistiske system som helhed som den største trussel mod freden. Midlet var at mobilisere brede kredse blandt arbejdere, småbønder, unge, progressive intellektuelle såvel i by som på land, hvor størstedelen af opmærksomheden dog var rettet mod arbejderklassen, der udgjorde ”hovedkraften i enhver virkelig progressiv og revolutionær bevægelse”.⁷²⁶ I praksis var DKP/ml medvirkende til dannelsen af en række lokalkomitéer især i Jylland i årene 1982-83, hvor debatten om atomvåben i Danmark og Vesteuropa var på sit højeste. DKP/ml’s lokalkomitéer kunne ses som alternativ til de tværpolitiske og DKP-kontrollerede fredsgrupper. I enkelte tilfælde, som i Odense i 1984, lykkedes det ifølge PET’s oplysninger DKP/ml at ”erobre” den DKP-kontrollerede ”Landsforeningen mod Krig”. Ifølge oplysningerne var DKP ikke glad for denne udvikling på den yderste venstrefløj.⁷²⁷

Samlet set var organisationerne tiltænkt en vigtig rolle i den revolutionære strategi. De skulle udløse masseaktioner, massebevægelser og massestrejker, hvilket ville munde ud i en revolutionær situation, hvor arbejderklassen ville tage magten gennem en voldelig revolution under partiets ledelse. Set i tilbageblik mente partiet dog, at denne strategi svigtede den vigtige opgave, det var at bringe partiet i kontakt med og i spidsen for massebevægelsen.⁷²⁸ I praksis døde de ”revolutionære masseorganisationer” RFO, Landbofronten og Folkefronten ud i 1980’erne.

Internationalt arbejde og demonstrationer

I februar 1979, to måneder efter dannelsen af DKP/ml, afholdt partiet en demonstration, hvor det fik lejlighed til at markere sig over for de tidligere kampfæller i KAP. Hvor KAP var fortalere for Kinas ret til at forsvare sig mod det ”Sovjet-

⁷²⁶ Ibid., s. 144-146.

⁷²⁷ PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 31. juli 1984.

⁷²⁸ DKP/ML: *20 års kamp for socialismen...*, s.22.

støttede, socialimperialistiske Vietnam”, protesterede DKP/ml mod det imperialistiske Kinas invasion af Vietnam.⁷²⁹

Generelt lå DKP/ml dog på linje med de øvrige ml-grupper i forhold til USA's og Sovjetunionens internationale kamp om indflydelsessfærer, og partiet lagde konsekvent afstand til begge supermagter og deres ”neokolonialistiske og imperialistiske dominans og manipulation”. Under overskriften ”Fremtiden tilhører arbejderklassen, folkene og revolutionen” fremhævede DKP/ml ”folkenes kamp for deres nationale uafhængighed ... heroisk og med våben i hånd”, med bred henvisning til den tredje verden. Og som for de øvrige ml-grupper var den palæstinensiske kamp for ”nationale og sociale rettigheder” et vigtigt symbol i den antiimperialistiske kamp.⁷³⁰ Det kom til udtryk i en række demonstrationer, blandt andet i Odense i 1982, hvor der under en propalæstinensisk demonstration opstod visse uroligheder, og hvor fire DKP/ml-medlemmer blev anholdt.⁷³¹

Albanien og det albanske arbejderparti (AAP) udgjorde som nævnt forbildet i DKP/ml's kamp for socialismen. Det dannede grundlag for, at Venskabsforeningen Danmark-Albanien, der var blevet stiftet allerede i 1970, nu blev tættere knyttet til DKP/ml. En vigtig del af venskabsforeningens aktiviteter var venskabsrejserne, eller ”studieturene”, til Albanien, som foregik hvert år i sommermånederne. Flere KAP-medlemmer (før 1978) og DKP/ml-medlemmer deltog i disse ture.⁷³²

Den parlamentariske kamp

I partiets første leveår anbefalede partiet at boykotte både folketings- og kommunalvalg. Fra begyndelsen af 1980'erne revurderede partiet dog den parlamentariske kamp og valgte at stille op til folketingsvalgene i 1984 og 1987 under navnet ”Marxistisk-leninistisk Parti”; det fik begge gange knap 1.000 stemmer. Efter det første valg rettede partiet henvendelse til Fælles Kurs, KAP og et par øvrige grupper med henblik på at etablere en såkaldt rød valgalliance, hvilket dog blev afvist af både Fælles Kurs og KAP. Partiet søgte desuden at stille op til kommunalvalgene i 1985 og 1989 på lokale lister sammen med beslægtede kræfter. Ved de to folketingsvalg fik partiet som nævnt ovenfor under 1.000 stemmer,

729 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 19. og 22. februar 1979.

730 DKP/ML: *For et socialistisk Danmark under proletariats diktatur...*, s. 38-41.

731 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1982, afd. C.

732 Se f.eks. interviews med tidligere medlemmer i *Weekendavisen*, 17.-23. januar og *Politiken*, 27. januar 2003.

og ingen kandidater blev valgt ved kommunalvalgene.⁷³³ Ved kongressen i 1987 blev der atter lagt op til etableringen af en rød valgalliance, der skulle bestå af marxister-leninister, uafhængige socialister "... og andre, der repræsenterer den kæmpende fagbevægelse og den brede front mod krise, krig og reaktion". Idéen om den røde alliance blev i første omgang stillet i bero, men dannede samtidig grundlag for, at partiet, efter nogle overvejelser, søgte om "kritisk optagelse" i Enhedslisten i 1989.⁷³⁴

Overvågning af DKP/ml⁷³⁵

1979-1983: *"En særdeles rabiat gruppe"*

PET's Region IV konstaterede i løbet af efteråret 1978, at Marxistisk-leninistisk Forbund havde afholdt to møder. Emnet for det første afspejlede splittelsen i forhold til Kina: "Den kinesiske ledelse går i Khrusjtjovs fodspor, hånd i hånd med imperialismen". Det andet møde var arrangeret i samarbejde med KS/m-l (Kommunistisk Sammenslutning/marxister-leninister) under slagordet: "Frem mod DKP/ML".⁷³⁶ I februar 1979 indberettede PET's Region II til Centralafdelingen, at man den 20. november 1978 havde bemærket etableringen af en ny fraktion på den danske venstrefløj. Uden at det blev oplyst, hvorfra PET havde sin viden, blev det i indberetningen nævnt, at 12 personer havde deltaget i et stiftende møde for DKP/ml, at udbryderne overvejende kom fra KAP, og at bruddet skyldtes modsætningsforholdet mellem Kina og Albaniens kommunistiske partier.⁷³⁷ Den ovennævnte demonstration i februar 1979, der var en af de tidligste markeringer udadtil, og som var rettet mod både USA's, Sovjetunionens og Kinas "aggression i Indokina", havde ifølge PET's oplysninger deltagelse af 31 voksne og tre børn. Efter demonstrationen kunne PET ved læsning af Land og Folk notere, at det nye parti bestod af en gruppe på højst 30 personer "med

733 DKP/ML: *20 års kamp for socialismen...*, s. 20 og Mikkel Plum: *Bombardér hovedkvarteret!*, s. 281-282.

734 DKP/ML: *20 års kamp for socialismen...*, s. 20.

735 Det skal bemærkes, at de fleste af sagsakterne om DKP/ML inklusive de personregistreringssager, der blev oprettet i den forbindelse, er makuleret i slutningen af 1990'erne. Afsnittet bygger derfor hovedsageligt på oversigtsbeskrivelserne i PET's årsberetninger, på sammenskrivningerne i PET's emnekort samt en enkelt bevaret personregistreringssag.

736 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1979, reg. IV.

737 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 27. februar 1979.

særstandpunkter”: ”Tidligere var de maoister, og lige i øjeblikket mener de, at Albanien er verdenskommunismens højborg”, som det hed i PET-notitsen.⁷³⁸

Ved ovennævnte strejke på Svendborg skibsværft i juli 1979 blev PET for første gang bekendt med DKP/ml's faglige aktiviteter. Selv om avisdebatten viste, at der var tale om generel utilfredshed blandt arbejderne som helhed, fik tjenesten oplysninger fra ”ledende funktionærer” på værftet om, at de fremsatte lønkrav var urealistiske, og at strejken reelt var ”politisk inspireret og dirigeret”. Da tjenesten samtidig fik oplyst, at de egentlige ophavsmænd ganske rigtigt var DKP/ml-folk, noterede PET navnene på fire af disse, hvoraf den ene var registreret i forvejen.⁷³⁹ I tjenestens omtale af episoden i årsberetningen for 1979 mente PET ligefrem, at arbejdsnedlæggelsen var ”erkendt anstiftet” af DKP/ml.⁷⁴⁰

I januar 1980 fik tjenestens afdeling i Aalborg, blandt andet via en lokalavis, oplysninger om stiftelsen af DKP/ml's ungdomsforbund KUF. Kort tid efter blev fire unge navngivne personer anholdt i Aalborg for ulovlig plakatoophængning, der reklamerede for et forestående møde i KUF. I slutningen af februar noterede PET, at KUF var DKP/ml's ungdomsforbund, og at forbundet ville organisere alle unge til kamp mod det ”kapitalistiske udbyttersystem”. I marts blev endnu en KUF'er anholdt for plakatoophængning med annoncering af et KUF-møde.⁷⁴¹

Ifølge PET's årsberetning for 1980, var DKP/ml den af ”venstrefløjsfraktionerne”, der i årets løb havde gjort sig mest bemærket, og partiet blev omtalt som ”særdeles rabiat”. Selv om medlemstallet var ukendt, blev det af PET vurderet som lille. Samtidig blev det dog bemærket, at ungdomsforbundet KUF, såvel som partiet i øvrigt, tiltrak flere unge mennesker. Dette blev konkluderet ud fra det voksende antal plakatoophængninger, som både partiet og ungdomsforbundet stod for samt de hyppige artikler i venstrefløjsblade og aviser.⁷⁴² Derudover oplyste PET's Region IV, at såvel DKP/ml som KUF havde afholdt sommerlejre i det forløbne år. I intet af tilfældene havde tjenesten oplysninger om stedet for lejrenes afholdelse.

738 PET, emnesag: ”Vedr. Danmarks Kommunistiske Parti/marxister-leninister”, 22. februar 1979, og PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 19. og 22. februar 1979.

739 PET, emnesag: Notits vedr. strejke på Svendborg skibsværft, samt udklip fra *Fyns Amts Avis*, 9. juli og 12. juli 1979.

740 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1979, reg. IV.

741 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 25. januar, 4. februar, 27. februar og 10. marts 1980.

742 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1980, afd. C.

At dømme ud fra antallet af indberetninger i det bevarede materiale var årene 1982-83 som tidligere nævnt de år, hvor DKP/ml pådrog sig størst opmærksomhed, ikke mindst som følge af de faglige aktiviteter. PET skrev sammenfattende om DKP/ml og RFO, at de i 1982 havde ”været særdeles aktive i form af plancheudstillinger og indsendelse af læserbreve til blade og tidsskrifter”, og at medlemmerne benyttede enhver lejlighed til at arrangere eller deltage i demonstrationer, som de enten selv eller andre venstrefløjsgrupper tog initiativ til.

Mere konkret fik PET via en kilde oplysninger, der tydede på forbindelser mellem Odense-afdelingen af Venskabsforeningen Danmark-Albanien og DKP/ML i samme by. Forbindelsen blev blandt andet konstateret ved adressesammenfald mellem DKP/ml's faglige organisation RFO og venskabsforeningen. Venskabsforeningen var ifølge kilden ”godt forsynet med penge” og med informations- og propagandamateriale og var angiveligt ved at være ”stærkere” end landsforeningen Danmark-Sovjetunionen.⁷⁴³

De få aktiviteter PET noterede fra Landbofrontens side fandt også sted i 1982. Året forinden havde en anden gruppe der kaldte sig ”LR80” – som ikke havde noget at gøre med DKP/ml – påkaldt sig en del opmærksomhed på baggrund af en række aktioner. LR80 var blevet dannet i 1980 som konsekvens af landbrugets hårde økonomiske vilkår med mange tvangsauktioner. Blandt de tidligste aktioner var placering af døde grise foran bankbygninger og offentlige bygninger, blandt andet som protest mod kreditforeningernes overtagelse af landejendomme. I foråret 1981 fik PET en meddelelse i gruppen. Den pågældende orienterede om LR80's planlagte aktioner, der overordnet gik ud på at forhindre drift på de ejendomme, der var blevet overtaget af kreditforeningerne. I april 1981 fik PET via åbne kilder og lokale politimyndigheder oplysninger om en række hærværksaktioner mod tre mejeritankbiler fra Vestjydsk Mejeri-selskab. Ud over hærværksaktionerne, der blandt andet omfattede skudhuller i to tankvognsbeholdere, havde mejeribestyrelsen været udsat for trusler om placering af sprængstoffer på mejeriet. En repræsentant for LR80 udtalte offentligt, at gruppen ikke stod bag aktionerne, men sagde samtidig, at man ikke ville tage afstand fra det passerende. Ifølge PET's notitser lykkedes det ikke at finde ud af, om gerningsmændene skulle findes blandt LR80's sympatisører.⁷⁴⁴ I sommeren samme år udtalte en talsmand for LR80, at man fremover ville bruge ”evt. ulovlige og straf-

743 PET, Reg. IV: Vedr. Venskabsforeningen Danmark/Albanien, 15. december 1982 og PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 26. august 1981.

744 PET, emnesag: ”Orientering om sabotageaktioner mod mælketransporter”, maj 1981.

bare” metoder for at forhindre kommende tvangsauktioner. Det skulle ske ved at forhindre selve auktionernes gennemførelse samt at ”lægge pres” på eventuelle købere af fallitramte ejendomme.⁷⁴⁵

I august 1981 fik PET oplysninger om, at der ved et ungskeue i Herning et par måneder tidligere var blevet uddelt løbesedler af ”20-25 pædagogtyper”. Tjenesten mente umiddelbart, at de var udarbejdet af LR80, hvilket den kontakt, der havde overleveret sedlen, dog afviste. Ikke desto mindre gav det anledning til, at PET mistænkte LR80 for at få støtte fra en marxistisk-leninistisk gruppe.⁷⁴⁶ Da PET's Region I i april 1982 fra politiet i Hjørring modtog en anmeldelse fra ”Landbofronten” forud for en planlagt demonstration, var det givetvis med LR80's aktiviteter i baghovedet, at tjenesten besluttede at oprette observation ved demonstrationen. I politimesterens notits til PET forud for demonstrationen gjorde man dog opmærksom på, at Landbofronten var i opposition til øvrige foreninger, og at organisationens hidtil afholdte demonstrationer havde samlet ca. 15 personer og i øvrigt foregået fredeligt.⁷⁴⁷ Den planlagte demonstration skulle foregå ved et landbocenter i Brønderslev på en onsdag, hvor der som regel var mange landmænd samlet, da der blev afholdt auktioner disse dage. Uheldigvis for demonstranterne var auktionen denne dag aflyst på grund af mund- og klovsyge andetsteds i landet, hvorfor der så godt som ingen mennesker var ved auktionshallen. PET-medarbejderen observerede derfor kun tre personer, som medarbejderen formodede alle var arrangører. Én bar et banner, mens en anden uddelte løbesedler. Tjenestens medarbejder fulgte demonstrationen forbi den lokale politistation, hvor de lokale politikollegaer oplyste PET-medarbejderen om, at de tre personer ikke var lokalt kendte. Ifølge løbesedlen, som medarbejderen fik et eksemplar af, var der samme aften arrangeret festmøde på en lokal kro, hvor der også blev oprettet observation. Ved mødet ankom én bil, hvis nummerplade PET noterede, og hvis ejer tjenesten herefter identificerede.⁷⁴⁸

I marts 1982 skrev den kvindelige formand for Landbofronten en helsides artikel i Socialistisk Dagblad, hvor frontens formål blev præsenteret, og hvor LR80 i øvrigt blev beskyldt for at være underlagt reaktionære og fascistiske kræfter. Formanden var landbrugselev og markerede sig i øvrigt som leder af et møde ar-

745 PET, emnesag: ”Orientering vedr. 'LR-80-landmandsgruppen'”, juli 1981.

746 PET, emnesag: ”Vedr. oplysninger om, at LR80 muligt får støtte fra en marxistisk-leninistisk gruppe”, august 1981.

747 PET, emnesag: Notits fra Politimesteren i Hjørring 24. marts 1982.

748 PET, emnesag: Notits af 7. april 1982.

rangeret af gruppen ”Socialistiske bønder” i februar 1983.⁷⁴⁹ I løbet af samme periode, fra foråret 1982 til foråret 1983, fik PET efterhånden klarlagt forbindelsen mellem DKP/ml og Landbofronten, og i øvrigt også til ”socialistiske bønder”, der efter tjenestens opfattelse var det samme som Landbofronten.⁷⁵⁰ PET oprettede, ligeledes i foråret 1983, en personregistreringssag på formanden, blandt andet med henvisning til hendes læserbreve og aktiviteter i relation til Landbofronten året forinden. I juli samme år oplyste PET’s Region III, at formanden var blevet valgt som talsmand for DKP/ml i Vejle amt, hvorved den førnævnte forbindelse blev bekræftet. Derudover oplyste tjenestens regionsafdeling på baggrund af åbne kilder, at partiet havde indhentet de nødvendige underskrifter og ville opstille til det kommende folketingsvalg under liste ”L”.⁷⁵¹

Det var ligeledes i 1982, at fik PET oplysninger om, at DKP/ml og RFO havde deltaget i et møde på Assens Højskole, hvor der angiveligt var blevet givet undervisning i sabotage på baggrund af en ”Kogebog”, der cirkulerede i anarkistiske kredse. Oplysningerne stammede fra én kilde, og det er uklart, om PET søgte at få oplysningerne bekræftet, eller om tjenesten overhovedet foretog sig noget.⁷⁵² Dog er det sikkert, at det bidrog til, at PET’s regionsafdeling IV skærpede tonen i omtalen af DKP/ml. På et møde mellem sagsbehandlere fra PET’s regioner og Centralafdelingen den 23. november 1982 diskuterede deltagerne forskellige venstrefløjsgruppers størrelse, aktioner og aktiviteter. Ved denne lejlighed var der en mærkbar forskellig opfattelse af DKP/ml’s aktivitetsniveau mellem PET’s Centralafdeling og PET’s Region IV. Centralafdelingens repræsentant mente, at der var tale om en lille, ikke særligt aktiv gruppe, og at der ikke burde foregå efterforskning af gruppen fra centralt hold. Hertil svarede sagsbehandleren fra Region IV, at partiet var meget aktivt, at det fungerede som dækorganisation for RFO, Landbofronten, Folkefronten mod Krig, Reaktion og Fascisme samt for ”en tyrkisk organisation”, og at partiet havde været aktivt i faglige konflikter.⁷⁵³ Månedene efter noterede PET’s Region IV i en notits, at DKP/ml, RFO og Folkefronten mod Krig, Reaktion og Fascisme arbejdede på grænsen ”til det absolut

749 PET, personsag: ”Oversigt over aktiviteter 1982-84”, u.d.

750 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 4. marts 1983.

751 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”.

752 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 14. december 1982 og PET, administrativ sag: Årsberetning for 1982, afd. C. Selve sagen om Assens Højskole blev makuleret i oktober 1996.

753 Kommissionens arkiv: ”Referat fra møde i Odense d. 23. november 1982 for sagsbehandlere af afd. C-stof i regionerne” (Dokument modtaget fra Per Larsen).

illegale”,⁷⁵⁴ en formulering der dog i regionens årsberetning blev ændret til, at gruppens aktiviteter foregik på ”halvlegalt niveau”.⁷⁵⁵ I regionens årsberetning for det følgende år, 1983, blev det dog igen understreget, at partiet ved flere lejligheder havde fremført ”hårde og militante” holdninger.⁷⁵⁶ Det er desuden karakteristisk, at de eneste bevarede kildenavne i forbindelse med DKP/ml’s aktiviteter ligeledes stammer fra region IV. Kildernes oplysninger vedrørte primært partiets udadvendte aktiviteter, eksempelvis DKP/ml’s ”fremtrædende” deltagelse ved Odensefestivalen i 1983.⁷⁵⁷

Selv om der fra centralt hold ikke foregik nogen efterforskning, betragtede PET i 1983 DKP/ml som et aktivt parti. Dette fremgår af årsberetningen for 1983. Det var således PET’s opfattelse, at de mange komitéer, som partiet dannede eller var med i, vidnede om en virksomhed, der sigtede mod at ”lave rav i foretagendet, så snart en mulighed viser sig”.⁷⁵⁸ I årsberetningen blev det endvidere anført, at DKP/ml havde deltaget i møder med BZ-grupper forud for daværende vicepræsident George Bushs besøg i juli 1983. DKP/ml-deltagerne skulle have været ”meget rabiater” og ønsket at besætte den amerikanske ambassade. Partiet havde desuden deltaget i demonstrationerne mod vicepræsidentens besøg i Rebild Bakker.

I september 1983 oplyste en kilde til PET’s Region IV, at en gruppe udbrydere fra Fælles Kurs Klubben fra tid til anden mødtes med folk fra DKP/ml, og under ledelse af disse diskuterede ”ekstraordinære situationer”. Møderne havde karakter af studiekredse, og der blev ifølge kildens oplysninger blandt andet diskuteret den tidligere nævnte ”anarkistiske kagebog” samt en række andre bøger og artikler om demonstrationer og uroligheder.⁷⁵⁹ Bortset fra kontakten til disse udbrydere er der ikke meget, der peger på kontakt mellem DKP/ml og Fælles Kurs Klubben. PET antog, at studiekredsene skulle ses i sammenhæng med det kursus i ”Marxisme og Reformisme” som Socialistisk Forum og Fælles Kurs Klubben skulle afholde i foråret 1983.⁷⁶⁰

754 PET, emnekartotek: ”Pro-kinesisk kommunisme”, 15. december 1982.

755 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1982, reg. IV.

756 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1983, reg. IV.

757 PET, Reg. IV: Vedr. DKP/ML i Odense, 16. september 1983.

758 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1983, afd. C.

759 PET, emnesag: ks. ”Vedr. Studiekreds ang. Ekstraordinære situationer arrangeret af udbrydere fra Fælles Kurs Klubben i Odense”, 18. september 1983.

760 PET, emnesag: ks. ”Vedr. Kursus i Marxisme og Reformisme”, 24. april 1983.

Overvågningen af RFO og "Folkefronten mod krig, reaktion og fascisme" 1979-83

I oktober 1980 fik PET oplysninger om dannelsen af "Den Revolutionære Faggruppe" (RFO) under DKP/ml på baggrund af en artikel i Socialdemokraten.⁷⁶¹ I februar 1981 afholdt RFO et offentligt møde i Esbjerg, hvor det efter de indkomne oplysninger at dømme må betragtes som sandsynligt, at PET havde en meddelelser eller en medarbejder blandt tilhørerne. Mødet handlede om LO og Dansk Arbejdsgiverforenings (DA) "forræderi" over for arbejderne, om et absolut nej til overenskomstforhandlingerne og om RFO's strategi om at integrere medlemmer på arbejdspladser og "nedbryde systemet oppefra". Det blev bemærket, at taleren holdt sit navn hemmeligt, men at han havde røbet, at han kom fra Lindøværftet, og PET var desuden kommet i besiddelse af forskelligt materiale.⁷⁶² I juni 1981 blev det indberettet fra Haderslev, at RFO planlagde at udvide sine aktiviteter blandt andet ved at afholde 14-dages møder, og PET mente, at der var tegn på, at DKP/ml via RFO søgte at få mere indflydelse på arbejdspladser og i fagforeningerne.⁷⁶³

Den 29. august 1981 blev der afholdt en stiftende konference for "Folkefronten mod Krig, Fascisme og Reaktion" i Nørrebrohallen i København. Konferencen var ifølge PET's oplysninger et led i dannelsen af en egentlig folkefront, hvilket skulle ske i løbet af foråret 1982. Formålet var ifølge PET's oplysninger at få Danmark ud af NATO, men, som det blev bemærket, som prokinesisk organisation var folkefronten ligeledes mod Warszawapagten. Heller ikke i dette tilfælde er det muligt at fastslå, hvor PET fik sine oplysninger fra, men vedlagt oplysningerne var en liste over 85 navngivne personer, der var initiativtagere til arrangementet.⁷⁶⁴ De følgende to måneder indløb der efterretninger om, at fronten havde stiftet afdelinger i Aalborg og Slagelse, og det blev konstateret, at organisationen i Aalborg havde adressesammenfald med DKP/ml.⁷⁶⁵

I marts og februar 1982 noteredes et par aktioner, som Folkefronten stod bag. Heriblandt en episode, hvor nogle medlemmer havde forstyrret et møde på Christiansborg, under parolen "Danmark ud af NATO". Københavns kriminalpoliti var angiveligt kilde til oplysningerne. I marts ansøgte Folkefronten om tilladelse til at afholde et politisk møde, hvor PET i sin notits om mødet

761 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 22. oktober 1980.

762 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 11. februar 1981.

763 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 26. august 1981.

764 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 1. oktober 1981.

765 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 28. september og 30. september 1981.

bemærkede, at de to arrangører var kendte medlemmer af både DKP/ml og RFO.⁷⁶⁶

I oktober samme år oplyste en kilde, at Folkefronten mod Krig, Reaktion og Fascisme i samarbejde med "Solidaritetskomitéen med Tyrkiets folk" havde arrangeret et møde i Odense. Ifølge det oplyste havde en navngiven tyrker anbefalet væbnet kamp i hele Vesteuropa, dog i første omgang mod den tyrkiske regering. To måneder senere oplyste en kilde, at solidaritetskomitéens medlemmer bestod af både tyrkere og kurdere, at indehaveren af komitéens postboks var en kendt ledende skikkelse inden for DKP/ml, og at komitéen i øvrigt havde forbindelser til både DKP/ML og RFO samt til den tyrkiske studenterorganisation "Tarago".⁷⁶⁷

På baggrund af artikler i Viborg Stifts Folkeblad og demonstrationsanmeldelser til lokale politimyndigheder konstaterede PET's Region II i september 1983 et vist samarbejde mellem Folkefronten mod Krig, Reaktion og Fascisme og "Århus-komitéen mod baserne".⁷⁶⁸ Fredsdemonstrationen skulle foregå ved Flyvestation Karup i Kølvrå, og komitéerne ansøgte desuden om lov til overnatning på to lokale skoler for at give arrangementet karakter af en "fredslejr", til hvilket de dog fik afslag. PET konstaterede – enten via meddeler eller egen tilstedeværelse – et fakkeloptog fra Karup skole til hovedvagten ved flyvestationen, hvor optoget stillede sig op og sang fredssange. Selve optoget forløb uden nogen form for uroligheder. Dagen efter blev der delt løbesedler ud i Viborg, og senere på dagen mødtes 60-70 personer i et nyt demonstrationsoptog, der igen gik til flyvestationens hovedport. Her holdt tidligere nævnte Landbofrontkvinde og DKP/ml-formand tale for deltagerne, i hvilken hun lagde kraftigt afstand til de to supermagters "krigsforberedelser" og til amerikanske baser i Jylland. En lille gruppe demonstranter iværksatte en blokade af flyvestationen ved at sætte sig på tværs af vejen. Det kom kun til få konfrontationer (flyvestationen dirigerede sine køretøjer en anden vej) og efter halvanden times tid opløste demonstrationen sig

766 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 4. februar, 11. marts og 19. marts 1982.

767 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 15. december og 20. december 1982.

768 I starten af 1980'erne opstod en række fredsgrupper som reaktion på den øgede spænding mellem de to supermagter. Spændingen kom bl.a. til udtryk ved, at begge parter opstillede nye mellemdistancevåben på det europæiske kontinent, hvilket ikke mindst i Danmark medførte en lang og sej sikkerhedspolitisk debat. Mange nye freds- og anti-atombvåbenkomitéer opstod som konsekvens heraf i hele Vesteuropa, udover at de eksisterende fredsbevægelser oplevede fremgang. Flere af disse var kontrolleret af DKP, mens andre bestod af folk, der lagde kraftigt afstand til DKP (eksempelvis ml-grupperne).

selv. PET indsamlede samtlige køretøjers indregistreringsnumre ved demonstrationens startsted og identificerede herefter ejerne.⁷⁶⁹

Aktionerne mod udenlandsk/amerikansk militær i Danmark udgjorde en betydelig del af PET's indberetninger om DKP/ml's aktiviteter i disse år. Tjenesten skrev i årsberetningen for 1983, at "DKP/ML opretter en komité, så snart de har et formål med det", og de mange lokale "anti-base-komitéer" blev nævnt som eksempel.⁷⁷⁰

1984-89: Partivirksomhed og registreringsgrundlag

DKP/ml stillede op til folketingsvalget den 10. januar 1984 under navnet "Marxistisk-leninistisk Parti". Det gav PET lejlighed til at rette opmærksomheden mod partiets program og ideologiske grundlag, og tjenesten konkluderede overordnet, at partiet var et af de mest yderliggående på venstrefløjen.⁷⁷¹ I 1981 havde tjenesten begrundet overvågningen af DKP/ml med partiets revolutionære paroler, idet det i PET's årsberetning for 1981 hed, at det var partiets opfattelse, at overgangen til socialismen måtte sikres gennem "knusning af det borgerlige statsapparat". Dette, samt formodningen om, at partiet ville ekspandere, "bør berettigge PET til fortsat at beskæftige sig med DKP/ml og fraktionen RFO", skrev tjenesten i årsberetningen for 1981.⁷⁷² Denne opfattelse blev bekræftet af partiets ytringer forud for valget i januar 1984, hvor tjenesten på baggrund af pressemateriale og valgbrochurer gengav partiets revolutionære paroler. Ikke overraskende henledte PET's notitser specielt opmærksomheden på de afsnit og ytringer, der handlede om "Den væbnede opstand", og tjenesten konstaterede under valgkampen, at DKP/ml var "villig til at omstyrte samfundet under anvendelse af vold og våben", at man ikke kunne stemme sig til socialismen, og at der kun fandtes en vej ud af tidens økonomiske krise: "Nemlig massekampens vej med strejker, aktioner og protester". PET noterede efter valget navnene på alle partiets 18 kandidater, hvor mange stemmer de hver havde fået, samt hvor mange stemmer partiet havde fået (i alt 972).⁷⁷³

I dagene omkring folketingsvalgets afholdelse fremgik det af DKP/ml's avis *Arbejderen*, at partiet planlagde "konkrete aktioner" mod NATO-anlæg i Dan-

769 PET, personsag: Vedr. demonstration ved Flyvestation Karup den 14. og 15. oktober 1983.

770 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1983, afd. C.

771 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1984, afd. C.

772 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1981, afd. C.

773 PET, personsag: "Vedr. DKP/ML og Folketingsvalget", 24. januar 1984.

mark. Derudover havde partiet ifølge PET's oplysninger kritiseret DKP og SF for ikke at ville deltage i nogle af disse aktioner.⁷⁷⁴ I februar 1984, en måned efter folketingsvalget, etablerede "Herning Komitéen mod fremmede baser" en uanmeldt demonstration ved flyvestation Karups hovedindgang. De 25-30 deltagere havde spændt et banner ud og blokerede for ind- og udkørsel. I et enkelt tilfælde bevægede nogle demonstrationsdeltagere sig ind på et afmærket militært område, men trak sig straks tilbage, da de blev bedt om det af det militære personel. Der blev angiveligt ikke foretaget nogen anholdelser. Tjenesten fik udleveret samtlige registreringsnumre på blokadedeltagernes biler, oplysninger om bilejerne og dissers børn, samt om de var kendt for overtrædelse af loven.⁷⁷⁵ Tjenesten kunne på baggrund af disse oplysninger konstatere, at flere af PET kendte medlemmer af DKP/ml var blandt deltagerne.

I april 1984 udarbejdede PET's regionsafdeling II en oversigt over de planlagte fredslejre og marcher. Selv om tjenesten havde konstateret visse uenigheder om parolerne, fremstod selve påskemarchen palmesøndag som en enhedsdemonstration. Derudover konstaterede tjenesten, at "Herning-komitéen mod fremmede baser", der blandt andet dækkede over DKP/ml, havde planer om en fredslejr i dagene 15.-19. april i området omkring flyvebasen i Karup.⁷⁷⁶

Som det var tilfældet med KAP, så PET det som sin opgave at efterforske DKP/ml. Det fremgår af ovenstående, at PET betragtede DKP/ml som et af de mest yderliggående og aktive partier på venstrefløjen og registrerede en del af medlemmerne, 15-20, ud af en medlemsskare på ca. 70. Flere personer var kendt i forvejen fra tidligere maoistiske grupper, men de fleste registreringer fandt sted op til folketingsvalget i 1984, hvor partiet stillede op. Den tidligste registrering i denne forbindelse blev forelagt Wamberg-udvalget og godkendt af det den 31. januar 1983 umiddelbart før PET's nye retningslinjer vedrørende efterforskning på det politiske område af 7. februar 1983.⁷⁷⁷ Registreringen gjaldt den person, der havde forestået underskriftindsamlingen forud for folketingsvalget. Ved samme møde forelagde PET for første gang et notat om DKP/ml for udvalgets medlemmer, hvilket blev fulgt op med en række længere notater på mødet et halvt

774 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 1. oktober 1981.

775 PET, personsag: "Vedr. Blokade/demonstration", 16. januar 1984.

776 PET, personsag: "Vedr. Påskemarcher og fredslejre i reg. II i april-maj måned 1984", samt udklip fra Herning Folkeblad 25. april 1984.

777 WU: Mødereferat, 31. januar 1983; Notat vedr. DKP/ML.

år senere, i august 1983.⁷⁷⁸ Ved Wamberg-udvalgets møde i oktober samme år fremhævede PET's chef behovet for at indsamle oplysninger om anmeldere af DKP/ml, uden at det dog ville føre til registrering. Wamberg-udvalget udtrykte betænkelighed, og PET-chefen lovede at overveje spørgsmålet på ny og eventuelt vende tilbage til udvalget.⁷⁷⁹ De forelagte registreringer af DKP/ml-medlemmer blev ikke anfægtet af udvalgets medlemmer, der var enige med PET i, at alene tilknytning til organisationen var tilstrækkeligt registreringsgrundlag, eftersom 1983-retningslinjerne gjorde det muligt at registrere personer, såfremt et partis program eller udtalelser fra partiets ledere forudsatte brug af vold.⁷⁸⁰

I resten af perioden op til 1989 var PET's interesse for DKP/ML koncentreret om to af partiets aktivitetsområder. Det ene var de ovenfor nævnte aktiviteter mod fremmede militærmagter, NATO og atomvåben, hvor partiet fortsatte sine aktiviteter. Under en NATO-øvelse i september 1984 demonstrerede grupper af DKP/ml-aktivister i flere dage ved Englandsfærgens anløbssted i Esbjerg havn, hvor britiske militærkøretøjer kørte i land. En af dagene blokerede en gruppe aktivister for en militærkolonne i et vejkryds, hvilket medførte, at seks personer blev sigtet for overtrædelse af Politivedtægten.⁷⁸¹ To år senere, i september 1986, foretog man telefonaflytning af to navngivne og registrerede DKP/ml-medlemmer på grund af mulige planer om aktiviteter i forbindelse med et NATO-møde i Odense fra 30. september til 3. oktober 1986.⁷⁸² Derudover har Kommissionen fundet dokumentation for, at et andet ledende medlem blev aflyttet i maj-juni 1987. Alle aflytningerne blev begrundet med, at man mistænkte de pågældende for at ville overtræde straffelovens § 114.⁷⁸³

778 WU: Mødereferat, 24. august 1983: Notater vedr. DKP/ML, Folkefronten mod krig, reaktion og fascisme, og disses organisationers deltagelse i planlægning af og udførelse af aktioner mod George Bush.

779 WU: Mødereferat, 7. oktober 1983.

780 WU: Mødereferat, 30. august 1983: Notat om registrering af organisationer. Om emnet se endvidere Kommissionens beretning, bind 3.

781 PET, personsag: Notitser vedr. demonstrationer i forbindelse med NATO-øvelsen "Bold Gannet", 10. september 1984.

782 PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 11. september 1986, og "Odense – Retsbog for særlige sager", 15. september 1986.

783 Kendelse fra Københavns Byret (33/87), 21. maj, 1. juni og 29. juni 1987. Ordlyden af straffelovens § 114, stk. 1 før ændringerne ved "Terror-pakken" i 2002: "Den, som deltager i eller yder væsentlig økonomisk eller anden væsentlig støtte til korps, gruppe eller sammenslutning, der har til hensigt ved magtanvendelse at øve indflydelse på offentlige anliggender eller fremkalde forstyrrelse af samfundsordenen, straffes med fængsel indtil 6 år."

Det andet af DKP/ml's aktivitetsområder, som PET bemærkede i årene 1984-89, var kampen mod EF. Allerede i 1984 var to DKP/ml-medlemmer blevet anholdt for ulovlig plakatoafhængning, der opfordrede til boykot af EF.⁷⁸⁴ Senere, i tiden omkring afstemningen om den såkaldte EF-pakke i 1986, markerede partiet sig med læserbreve, flere ulovlige plakatoafhængninger samt stiftelsen af "Ud af EF-komiteen".⁷⁸⁵

I december 1986 læste PET i DKP/ml's avis *Arbejderen*, at der var planer om en "Landskonference 87" i Nørrebrohallen i København den 24.-25. januar 1987. Konferencen skulle afholdes under parolen: "For et bedre Danmark mod krise, krig og reaktion", og det blev i annonceringen fremhævet, at det ikke var et politisk foretagende. Derimod var det ment som invitation til både fredsfolk, miljøaktivister, EF-modstandere, antiimperialistiske solidaritetsarbejdere osv. PET konkluderede dog i sin notits, at DKP/ml tydeligvis fremstod som primus motor i forbindelse med konferencen, og tjenesten konstaterede minimum syv medlemmer af DKP/ml, hvoraf seks var registreret, og hvor tre af disse var oprettet med personsag.⁷⁸⁶ På konferencen blev der ifølge PET's oplysninger taget initiativ til "Landskoordineringen for en Folkebevægelse mod Krise, Krig og Reaktion", en slags afløser af "Folkefronten mod Krig, Fascisme og Reaktion". PET opfattede det som et landsdækkende kontaktnet, og tjenesten fik fat i flere lokale lister over kontaktpersoner og lagde dem på DKP/ml's emnesag.⁷⁸⁷

Helt til slutningen af den undersøgte periode skrev PET i årsberetningerne, at partiet havde et højt aktivitetsniveau. I årsberetningerne fra 1986-87 var der dog skubbet et "det synes" og "det skønnes" ind foran beskrivelsen af det høje aktivitetsniveau, hvilket tyder på, at PET måske ikke havde præcise oplysninger. Eller sagt på en anden måde: PET havde hverken kontakter eller penranter i partiet.⁷⁸⁸

Opsamling – Afslutning

DKP/ml var den sidste, men også den mest yderliggående, af de mange ml-grupper, der blev dannet i årene 1968-78. Gruppen havde et maoistisk udgangspunkt,

⁷⁸⁴ PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 15. maj 1984.

⁷⁸⁵ PET, personsag: "Vedr. ulovlig opklæbning af plakater", 15. maj 1984; PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 11. og 12. februar 1986.

⁷⁸⁶ PET, personsag: Vedr. "Landskonferencen 87", 12. december 1986.

⁷⁸⁷ PET, emnekartotek: "Pro-kinesisk kommunisme", 15. januar, 2. februar, 2. juni og 11. juni 1987.

⁷⁸⁸ PET, administrativ sag: Årsberetning for 1986 og 1987.

men opfattede det albanske kommunistiske parti som sit forbillede i fortolkningen af marxismen-leninismen, og partiet blev dannet som konsekvens af splittelsen mellem de to hidtidige allierede i den verdenskommunistiske bevægelse, Kina og Albanien. DKP/ml havde ved sin stiftelse ca. 70 medlemmer og havde en hård og kompromisløs revolutionær retorik. Som led i den revolutionære strategi organiserede partiet dannelsen af en række såkaldte ”revolutionære masseorganisationer”, der skulle virke inden for hvert sit område. *Revolutionær Fagopposition* (RFO) var rettet mod arbejdsmarkedet, hvor DKP/ml generelt var meget aktiv. RFO konkretiserede den faglige kamp i opposition til den etablerede fagbevægelse, var involveret i en række faglige kampe og tog initiativ til flere overenskomststridige arbejdsnedlæggelser. *Landbofronten* var noget så sjældent som et socialistisk initiativ rettet mod landmænd og fik da også ret begrænset opbakning. Fronten gennemførte en række møder og demonstrationer, der ikke indebar uro eller ulovligheder. Endelig var *Folkefronten mod Krig, Reaktion og Fascisme* i udgangspunktet ment som et handlekraftigt alternativ til fredsbevægelsen, og fronten gennemførte en række aktiviteter og demonstrationer mod NATO i årene 1982-84. De revolutionære masseorganisationer døde ud i løbet af 1980’erne, men DKP/ml opretholdt flere af organisationernes aktiviteter op til 1989. I slutningen af perioden blev kampen for fred og mod NATO mere bred og kompromissøgende og i øvrigt suppleret af aktiviteter mod EF.

PET var fra starten opmærksom på DKP/ml’s revolutionære paroler og udtrykte ved flere lejligheder, at partiet var blandt de mest yderliggående grupper på venstrefløjen. Det er tydeligt, at PET ikke opfattede partiets kontakt med fremmede magter som en trussel, ud over at tjenesten noterede sig partiets tætte relationer til Venskabsforeningen Danmark-Albanien og de såkaldte ”studieture”. Derimod påkaldte partiets faglige og politiske aktiviteter i Danmark sig større opmærksomhed end tilfældet var for de øvrige tilbageværende ml-grupper. Især i årene 1982-83 havde PET et vist fokus på gruppen, dog med overvægt til tjenestens Region IV (Odense), hvor man opfattede partiet som ”rabiat” og meget aktivt. Partiets aktioner mod NATO, der havde karakter af blokader, demonstrationer og propaganda, blev fulgt ganske tæt af PET, og afstedkom sidenhen den ene af de to aflytninger, Kommissionen har fundet dokumentation for, at tjenesten foretog af DKP/ml-medlemmer. Partiets lokale komitéer i faglige konflikter eller ved militære installationer resulterede i en opfattelse hos PET af, at partiet søgte at lave uro, når som helst en mulighed viste sig.

Det må formodes, at PET ved flere lejligheder havde enten meddelere eller egne folk til stede ved offentlige møder og demonstrationer, at dømme efter de undertiden nøjagtige oplysninger om antal deltagere, talere og emner. I de sid-

ste år var denne del af indsatsen dog begrænset. Generelt holdt tjenesten sig orienteret primært via åbne kilder (partiaviser, dagblade og offentligt tilgængeligt propagandamateriale). Som eksempel kan nævnes partiets tredje kongres i februar 1985, hvor PET udelukkende indhentede oplysninger fra partiets egne publikationer.⁷⁸⁹ Der er ikke fundet tegn på, at tjenesten havde faste meddelere eller kilder tilknyttet partiet eller dets grupper, men der findes et par eksempler på, at dette foregik lokalt og på ad hoc basis. Til gengæld registrerede PET 15-20 DKP/ml-medlemmer ud af partiets ca. 70 medlemmer. Langt størstedelen af registreringerne fandt sted på grundlag af de nye retningslinjer fra februar 1983, som lagde større vægt på partiets program.

⁷⁸⁹ PET, administrativ sag: Årsberetning for 1985, afd. C.

17. MANIFEST/KOMMUNISTISK ARBEJDS-GRUPPE 1979-89 ("BLEKINGEGADEBANDEN")

Efter næsten et års splittelse i Kommunistisk Arbejdskreds (KAK) blev Kommunistisk Arbejdsgruppe (KA) dannet den 3. september 1978. En tilsyneladende bidragende årsag til bruddet var holdningen til PFLP, som KAK under Gotfred Appels ledelse i 1978 tog afstand fra at støtte. Gotfred Appel videreførte efter splittelsen en lille gruppe, der dog snart ophørte med at udfolde nogen virksomhed. Appel selv fortsatte imidlertid med at deltage i den offentlige debat og anførte eksempelvis i forbindelse med debatten om Pol Pot-styret i Cambodja, at der nok var begået visse "fejl" i perioden 1975-79, men at disse intet havde at gøre med overgreb på det cambodjanske folk.⁷⁹⁰ I 1980'erne kom Gotfred Appels antisovjetiske ytringer til udtryk gennem bitre politiske indlæg, der ligefrem udtrykte støtte til NATO og EF og samarbejdet med USA. Ifølge Appel udgjorde Sovjetunionen en politisk og militær trussel, der var større end den, de tre aksemagter under den anden verdenskrig udgjorde tilsammen. Enhver marxist måtte derfor bidrage til den opfattelse, at det var nødvendigt at sætte danske forsvarsudgifter i vejret, da Danmark og Vesteuropa i modsat fald ville være prisgivet en sovjetisk aggression.⁷⁹¹

KA startede et forlag under navnet Manifest og udgav i årene 1978-82 et meget tredjeverdensorienteret skrift med forlagets navn som titel. Derudover overtog den nye gruppe KAK's praktiske arbejde i Tøj Til Afrika (TTA), der blev drevet videre under KA's politiske ledelse. Det vigtigste ansvarsområde var i den forbindelse at vedtage, hvilke områder og bevægelser der skulle have tildelt tøj. Indtil 1987 indsamlede, sorterede og sendte TTA tøj til frihedsbevægelser i primært det sydlige Afrika. Derudover afholdt de i samarbejde med UFF og gruppen "Ulandsklunserne" loppemarkeder og "klunselejre", der i alt gav over en

⁷⁹⁰ Peter Frederiksen, *Kindkys af Pol Pot*, s. 232.

⁷⁹¹ KAK: *Forsvarsdebat på afveje*, maj 1981, og Gotfred Appel i *Politiken* 5. oktober 1980.

million kroner, hvoraf størstedelen blev sendt til befrielsesbevægelser.⁷⁹² I april 1987 åbnede KA Café Libération på Islands Brygge, hvis overskud ligeledes gik til bevægelser i den tredje verden. De officielle og udadvendte politiske aktiviteter herunder udgivelsen af politiske skrifter faldt dog i 1980'erne. I KA-regi blev der således kun holdt et enkelt møde fra åbningen af Café Libération til anholdelserne i 1989.⁷⁹³

KA's ideologiske grundlag var en videreudvikling af snylterstatsteorien, som var blevet formuleret af KAK i 1960'erne.⁷⁹⁴ Den korte udlægning af teorien var, at den vestlige verdens velstand hvilede på "plyndringen" af de tidligere kolonier. Arbejderklassens relative velstand i den vestlige verden skyldtes ikke de vestlige landes arbejderes egen kamp for bedre vilkår, men den vestlige verdens udnyttelse af den tredje verden. Derfor var kampen for socialisme i de vestlige lande både umulig og uvæsentlig, hvad enten den foregik via revolution eller parlamentarisme. Kun ved at støtte revolutionære bevægelser i den tredje verden kunne man bidrage til at skabe en revolutionær situation i Vesteuropa. Overordnet havde kampen tre niveauer:

System: Den globale modsætning mellem industrilande og tredjeverdenslande.⁷⁹⁵ KA rettede i endnu højere grad end KAK fokus på den antiimperialistiske kamp som en forudsætning for kampen for socialismen – og altså ikke bare som en del af den. Tyngdepunktet lå i befrielses- og klassekampen i den tredje verden. En sejr for de antiimperialistiske kræfter i den tredje verden ville samtidig bane vejen for socialisme i de imperialistiske lande, da en svækkelse af det imperialistiske system ville medføre "forarmelse og re-proletarisering".

Region: Prioriteringsgrundlaget skulle hvile på en afvejning af, hvor det antiimperialistiske arbejde ville opnå den største effekt. Jo større økonomisk, militærstrategisk og råstofstrategisk betydning området havde for imperialismen, jo større grund var der til at rette indsatsen mod netop dette område. Derudover var det nødvendigt med en vurdering af selve det revolutionære potentiale i den

792 *Manifest*, nr. 1, oktober 1978, og *Leksikon for det 20. århundrede*.

793 Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af "Illusionsløs Realisme"*, s. 125.

794 Det følgende bygger overvejende på *Manifest – Organ for Kommunistisk Arbejdsgruppe*, nr. 1, oktober 1978, og "Manifest – Kommunistisk Arbejdsgruppe (KA)", (u. dato) her taget fra PET, emnesag: "Manifest – Kommunistisk Arbejdsgruppe".

795 Inspireret af bl.a. Immanuel Wallersteins retning inden for teorierne om internationale relationer.

enkelte region. Her skelnede KA mellem de *objektive* og de *subjektive* kræfter: De *objektive* kræfter var masserne. I forhold til en prioritering af disse var det især afgørende, hvor stor en styrke og hvor sikkert et potentiale, disse kunne forventes at udgøre i den kommende kamp, samt hvorvidt de havde den rette klassemæssige sammensætning.

Bevægelse: De *subjektive* kræfter var de organiserede revolutionære grupper. Støtten til den enkelte bevægelse skulle foregå på baggrund af en nøje afvejning af gruppens egen ideologiske karakter og dens internationale perspektiver. Et eksempel var den palæstinensiske kamp, hvor der ifølge KA var to linjer: el-Fatah, der i KA's optik var nationalt og småborgerligt orienteret, og PFLP, der betragtede den israelsk-palæstinensiske konflikt som en klassekamp vendt mod imperialismen.

Dette var det teoretiske grundlag for KA's aktiviteter. Hvor KAK anså det for umuligt at opbygge en egentlig organisation i "snylterlandet Danmark", mente KA, at dette var både muligt og nødvendigt. Gotfred Appels tidligere nære allierede Jens Holger Jensen blev den uformelle leder af gruppen, der blandt andre talte de senere dømte medlemmer af Appel-gruppen Peter Døllner, Niels Jørgensen, Torkil Lauesen og Jan Weimann. I forbindelse med retssagen efter Købmagergaderøveriet udtalte et medlem af gruppen, at Kommunistisk Arbejdsgruppe og Appel-gruppen ud over personsammenfaldet intet havde med hinanden at gøre.⁷⁹⁶ Det skal forstås sådan, at den kerne inden for KA, der udgjorde Appel-gruppen, og som senere blev dømt for illegale aktiviteter, havde planlagt og udført disse i dybeste hemmelighed ved siden af det legale støttee arbejde, der blev udført i KA. Almindelige medlemmer og sympatisører af KA og Tøj Til Afrika (TTA) kendte intet til den lille gruppes aktiviteter. KA blev opløst kort tid efter at det illegale arbejde var blevet afsløret.

Det er imidlertid værd at bemærke, at Appel-gruppen formentlig udgjordes af en større personkreds. Det var i hvert fald opfattelsen hos både kriminalpolitiet og PET. I 1989 sigtedes oprindeligt 11 personer (heraf to palæstinensere), som PET opfattede som medlemmer af Appel-gruppen. Dertil kom yderligere tre personer, der sigtedes for forhold vedrørende en planlagt kidnapning af Rausing (se nedenfor). Desuden skal nævnes Jens Holger Jensen, der forulykkede i en bil i Århus samt muligvis et familiemedlem til en af de dømte i 1990, som også var

796 Nawrocki og Augustesen, *Konsekvensen af "Illusionsløs Realisme"*, s. 120.

aktiv i Århusområdet i begyndelsen af 1980'erne. Set over en tiårig periode kan gruppen have bestået af ca. 15 personer, hvoraf de syv dømte samt de to forulykkede (Carsten Nielsen og Jens Holger Jensen) var blandt de mest aktivistiske. På baggrund af telefonaflytninger, observationer og anden overvågning, bl.a. mod gruppens tilholdsted Café Libération, står det endvidere klart, at gruppen i sit arbejde har kunnet drage nytte af en række udenlandske og danske sympatisører (der dog ikke nødvendigvis alle har været vidende om gruppens kriminelle aktiviteter).⁷⁹⁷

Palæstinensiske kredse i PET's søgelys 1970-79

De tidligste PET-indberetninger om palæstinensisk aktivitet i Danmark er fra omkring 1970. Samme år tog herboende palæstinensere initiativ til dannelsen af Palestinian Workers Union (PWU), der i 1970'erne var den mest betydningsfulde palæstinensiske organisation i Danmark. Gruppen havde ifølge eget udsagn til formål "... at sprede oplysning om palæstinenserne situation og befrielseskamp, at udvikle solidaritet med det palæstinensiske folk og tage de problemer op, som palæstinensere har som fremmedarbejdere i Danmark".⁷⁹⁸ I 1972 steg antallet af PET's indberetninger vedrørende palæstinensisk aktivitet mærkbart, hvilket givetvis hang sammen med PFLP's og Sorte Septembers terroraktiviteter på den internationale scene. Tendensen kunne aflæses i PET's interne årsberetninger for de år: I årsberetningen for 1971 spores en stigende interesse for identifikation af personer med tilknytning til palæstinensiske terrororganisationer og for udvidede kontakter til udenlandske tjenester om disse grupper.⁷⁹⁹ Indledningsvis i årsberetningen for 1972 hed det, at PET-terrorholdets arbejde i 1972 havde været præget af "en stærk opblussen af international terror, herunder især den af arabiske terrororganisationer udførte terror." Beretningen gjorde desuden opmærksom på, at eksempelvis PWU havde ændret adfærd til mere hemmelige møder og aktiviteter, og området blev i det hele taget beskrevet væsentligt mere indgående end de foregående år.⁸⁰⁰

⁷⁹⁷ PET, oplysninger i diverse personsager.

⁷⁹⁸ *Socialistisk Håndbog* (1978), s. 71.

⁷⁹⁹ PET, administrativ sag: Årsberetning for 1971. Afd. C.

⁸⁰⁰ PET, administrativ sag: Årsberetning for 1972. Afd. C.

Det lykkedes PET at hverve en kilde i de palæstinensiske kredse, som blandt meget andet gav PET oplysninger om fremtrædende medlemmer af PWU: Sati Bakir, der siden fungerede som formand for både PWU og Den Arabiske Klub, samt Talal Zouabi og Hasan Abu-Daya.⁸⁰¹ I juni 1972 havde en anden herboende palæstinenser udtalt, at han ville anskaffe en pistol og skyde den israelske udenrigsminister Abba Eban under dennes besøg i København samme måned. Politiet anholdt og afhørte den pågældende, der derefter tog til Den Arabiske Klub for at fortælle om afhøringen. PET havde imidlertid en kilde til stede, som efterfølgende berettede til PET om mødet i Den Arabiske Klub. På den måde fik PET et indblik i stemningen i de arabiske kredse. Under afhøringen af ovenfor nævnte palæstinenser, der havde erklæret at ville dræbe Eban, fik man oplysninger om tre af de mest aktive palæstinensere, blandt andre Sati Bakir og Talal Zouabi. Derudover havde de tre aktivister bebrejdet den afhørte, at han ikke havde orienteret dem om sine udtalelser med hensyn til den israelske udenrigsminister. Alt i alt gav det danske politis interesse for palæstinenserne anledning til nervøsitet og usikkerhed.⁸⁰²

Nogle måneder senere, i oktober 1972, berettede en af tjenestens kilder, at herboende palæstinensiske aktivister nogen tid i forvejen havde haft besøg af en PFLP-repræsentant fra Beirut. Angiveligt havde PFLP-repræsentanten opfordret til, at man omorganiserede "organisationens" medlemmer i Danmark i grupper af fem, men også at der snart skulle "ske noget".⁸⁰³ Kilden mente, der eksisterede fire sådanne grupper, hvoraf han selv var medlem af en, og Sati Bakir og Talal Zouabi var medlemmer af en anden. Kilden berettede desuden om en, efter kildens opfattelse, højtråbende og utroværdig skikkelse inden for de palæstinensiske kredse, der ved flere lejligheder luftede muligheden for et attentat.⁸⁰⁴ Selv om det var uklart, hvordan og mod hvem attentatet skulle udføres, mente PET der måtte foreligge planer om en eller anden form for attentat, hvilket dog ikke blev bekræftet.

Palæstinenseren blev imidlertid selv udsat for et attentat den 30. november 1972, da han modtog en brevbombe fra Libanon.⁸⁰⁵ Han mistede delvist sin ene

801 PET, personsag: "Indberetning fra kilde vedr. Palæstinensisk Arbejderunion i Danmark", 8. maj 1972.

802 PET, personsag: "Indberetning fra kilde vedr. Stemningen i herboende arabiske kredse", 16. august 1972.

803 PET, personsag: "Indberetning fra kilde [-] vedr. muligt arabisk attentat her i landet", 16. oktober 1972.

804 Ibid.

805 PET, personsag: "Notat vedr. Ahmad Ahmed Darwish Awadalla", 6. december 1972.

hånd og udtalte under den efterfølgende afhøring på Gentofte Sygehus, at han aldrig havde været medlem af PFLP. Til dette bemærkedes det i PET-rapporten at, "... det er løgn".⁸⁰⁶ Ifølge rapporten mente den pågældende selv, at israelske såvel som palæstinensiske kræfter kunne stå bag attentatet. I løbet af november 1972 havde andre herboende palæstinensere, Sati Bakir og Nabil Kanafani, modtaget trusselsbreve, hvilket havde skabt en nærmest panisk stemning i miljøet. Nogle frygtede israelsk terror. Andre, som Sati Bakir, kontaktede selv en person, han i forvejen kendte inden for kriminalpolitiet, og gav over for ham udtryk for sin mistanke om, at politiet i Danmark skulle stå bag trusselsbrevene. Ved en efterfølgende samtale med kriminalbetjenten var de to PET-folk, der fulgte de palæstinensiske aktiviteter til stede, hvilket tilsyneladende medførte visse diskussioner mellem Bakir og PET-folkene. I trusselsbrevene blev Bakir truet med, at "Worlds organisation for the individual's welfare and security" holdt øje med ham, at han skulle forsvinde ud af landet, og endelig, at brevet lige så godt kunne have været en bombe. Flere oplysninger i brevet, mente Bakir, var ting, han kun havde fortalt til politiet, hvorfor han vedholdende beskyldte politiet og PET for at stå bag brevene. Derudover hævdede han, at en "herboende araber" gav oplysninger til politiet, og at han i øvrigt vidste, hvem det var. PET-folkene afviste dette, men gjorde samtidig Bakir bekendt med, at "... ikke kun én araber forsynede os med oplysninger, og at det jo nok ikke var klogt at stole for meget på sine landsmænd."⁸⁰⁷ Hvorvidt dette udsagn skulle forstås som andet end en løftet pegefinger, er uklart. Under alle omstændigheder fastholdt også Sati Bakir, at han intet som helst kendte til palæstinensiske aktiviteter, og at han i øvrigt ikke mente, at sådanne aktiviteter overhovedet fandt sted.

Det mente efterforskere i PET nok, at de gjorde. I den følgende tid fik tjenesten, blandt andet ved hjælp af supplerende oplysninger fra en udenlandsk tjeneste, bekræftet formodningen om de fremtrædende PWU-medlemmers tilhørsforhold til PFLP. En af tjenestens egne kilder forsynede stadig PET med stemningsrapporter fra de palæstinensiske kredse og kunne i 1973 berette om en intern splittelse i "herværende PFLP-kredse" i forbindelse med forestående fredsforhandlinger i Mellemøsten. Kilden beskrev to fløje. Det fremgik, at Ahmed Awadalla og Hasan Abu Daya tilhørte en aktivistisk indstillet fløj, mens Sati Bakir og Talal Zouabi tilhørte en afventende fløj.⁸⁰⁸ Sammenfattende ledte

806 Ibid.

807 PET, personsag: Notat vedr. "trusselsbreve, sendt til herboende arabere", 10. november 1972.

808 PET, personsag: Indberetning fra kilde [-] vedr. "Herboende arabere", 5. december 1973.

forholdene PET til den opfattelse, at PFLP-folk i Danmark organiserede sig omkring PWU, en opfattelse tjenesten bibeholdt helt frem til PWU's opløsning i 1980'erne. Det betød dog ikke, at PWU i sig selv blev anset som særligt tilknyttet PFLP, selv om lederen af PWU's kontor Sati Bakir sammen med to andre dominerende PWU-figurer med stadig større sikkerhed efterhånden blev anset som PFLP-folk.⁸⁰⁹ Når PFLP-folk fra hovedafdelingerne i Mellemøsten var i Danmark, fik PET ved flere lejligheder oplysninger om, at de havde møde i Sati Bakirs lejlighed, og ikke i PWU's lokaler. Ved en enkelt lejlighed blev det ligefrem indskærpet, at de udenlandske PFLP-medlemmer ikke måtte vise sig i PWU, og PET havde svært ved at få nærmere oplysninger om mødet, eftersom de almindelige PWU-medlemmer ikke havde nogen viden herom.⁸¹⁰ Sati Bakirs tilhørsforhold var der dog efterhånden ikke nogen tvivl om, og fra omkring 1975 blev de tre PWU-ledere som regel omtalt som PFLP-medlemmer i PET's materiale. Derudover blev Bakir de følgende år anset som ikke blot den ledende PFLP-kontakt i Danmark, men i hele Skandinavien. PET var i besiddelse af oplysninger, der pegede på, at PFLP-kredse i Sverige og Norge ved relevante lejligheder refererede til Bakir, og at PFLP-medlemmer fra disse to lande ofte besøgte Bakir i forbindelse med deres rejser til Mellemøsten.⁸¹¹ Derudover fremgår det af en senere indberetning, at Talal Zouabi fra den danske PFLP-gruppe rekvirerede propagandablade fra Beirut til beslægtede grupper i Gøteborg og Stockholm.⁸¹²

I slutningen af 1975 blev den første af mange aflytninger af Sati Bakirs telefoner etableret. Baggrunden var PET's efterhånden faste antagelse om, at Bakir var involveret i PFLP's aktiviteter. I PET's anmodning om tilladelse til at etablere aflytningen anførtes en række paragraffer i straffeloven, der henviste til alvorlige forbrydelser: Manddrab (§ 237), frihedsberøvelse (§ 261), skade på andres person eller formue (§ 183) og flykapring (§ 183a).⁸¹³ Dette var den eneste aflytning, hvor

809 RB: 3. december 2002. Dette vidne mente at flere fraktioner var tilknyttet PWU-kontoret, men understregede også i sin forklaring for Kommissionen, at PWU-lederen var tilknyttet PFLP.

810 PET, personsag: "Vedr. PFLP-mødet i Kbh. d. 12/11 1977".

811 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1977 afd. T.

812 PET, personsag: "Vedr. Kontakt mellem Talal Zouabi og PFLP/Al Hadaf-kontoret i Beirut", 30. marts 1978.

813 PET, operationssag: "Kendelse bilag 44". I forbindelse med retskendelser forud for aflytninger var standardformuleringen af man havde grund til at antage, "at der via den pågældende telefon blevet givet eller modtaget opkald til eller fra personer." der var mistænkt for overtrædelse af de enkelte paragraffer.

der blev henvist til disse paragraffer. Herefter blev der som hovedregel henvist til straffelovens § 114 – den milde terrorparagraf.

I løbet af 1976 var der en betydelig stigning i antallet af indberetninger fra de palæstinensiske kredse. Således indberettede en ny kilde i oktober 1976 om fire herboende PFLP-medlemmers ophold i Libyen og Libanon i august 1976, blandt disse Talal Zouabi og Sati Bakir.⁸¹⁴ Formålet med rejsen var angiveligt at få kendskab til og deltage i kampene i Libanon. Et ugelangt ophold i Tripoli i Libyen, hvor de fire udsendinge sammen med 250 andre deltagere modtog politisk skoling og våbentræning, fungerede som forberedelse. Herefter var de ifølge indberetningen taget til Libanon, hvor de var blevet fordelt blandt de "kæmpende brigader" i borgerkrigen. Endelig havde Bakir og en anden af delegationens deltagere under opholdet i Beirut besøgt en af PFLP's grundlæggere, George Habash.⁸¹⁵

Det var opholdet i træningslejren i Libyen, der vakte PET's opmærksomhed. Oplysningerne nåede til Regeringens Sikkerhedsudvalg på et møde i januar 1977, hvor PET's chef Ole Stig Andersen informerede udvalget om "Deltagelse fra Danmark i arabiske træningslejre for terrorister rekrutteret i den danske PFLP-celle".⁸¹⁶ I september 1976, ca. en måned efter hjemkomsten, etablerede PET med henvisning til straffelovens § 114 atter aflytninger af Sati Bakirs telefoner. Med ganske korte afbrydelser, hver af få dages varighed, blev disse aflytninger opretholdt nærmest uafbrudt de næste ni år, indtil juni 1985.⁸¹⁷ Fra efteråret 1976 blev Sati Bakir af PET betragtet som lederen af PFLP i Danmark og i enkelte notitser som en "potentielt meget farlig terrorist".⁸¹⁸ Retskendelserne for den langvarige aflytning blev givet med henvisning til straffelovens § 114.

I månederne efter træningslejrens afholdelse fik PET ved hjælp af udenlandske tjenester kendskab til flere af de PFLP-medlemmer, der havde fungeret som instruktører i træningslejren, og som til daglig holdt til i organisationens hovedkvarterer i Mellemøsten. Blandt disse var den senere leder af PFLP's politiske afdeling Tayssir Kuba og to ansvarlige for PFLP-forbindelser i udlandet, hvoraf

814 PET, personsag: Indberetning fra kilde, 27. oktober 1976. Enkelte vidner har under Kommissionens afhøringer foretaget i 2001 sagt, at de mente Jens Holger Jensen var blandt deltagerne. Dette kan på baggrund af datidens indberetninger med temmelig stor sikkerhed afvises. Samtidig er der dog ingen tvivl om, at flere af Appel-gruppens medlemmer fra tid til anden opholdt sig i Libanon eller Irak uden at der dog vides noget præcist om deres opholdssteder i de to lande.

815 Ibid.

816 RSU: 7. januar 1977.

817 PET, operationssag: "Kendelse bilag 45".

818 PET, personsag: "Vedr. Sati Awad Bakier", 14. januar 1977.

den ene var Marwan el-Fahoum.⁸¹⁹ Navnlig Fahoum fik siden en central betydning for danske forhold og dermed for PET, da han i 1978 overtog ansvaret for PFLP-kontakter i de skandinaviske lande og herigennem etablerede tæt kontakt til først Sati Bakir og senere til Appel-gruppen.

I løbet af 1976-77 fandt PET yderligere indikationer på især Sati Bakirs centrale rolle i PFLP's organisation og virke. I en rapport fra marts 1977 blev Sati Bakir omtalt som PFLP's aktivist nr. 1 i Skandinavien, blandt andet på baggrund af oplysninger fra udenlandske myndigheder. Tilsyneladende fik PFLP-aktivister i de øvrige skandinaviske lande instruktioner og hjælp af Bakir til at løse problemer. Hans status i forhold til PFLP's centrale afdelinger i lande i Mellemøsten blev afsløret ved hans hyppige kontakter til personer i disse lande, heriblandt lederen af udenrigsafdelingen, den ovenfor nævnte Tayssir Kuba.⁸²⁰ Senere samme år, i juli 1977, blev der afholdt endnu en træningslejr i Libyen, hvor Sati Bakir og Hasan Abu Daya igen deltog.⁸²¹ Ifølge PET's oplysninger havde Bakir i ugerne op til opholdet i lejren forsøgt at hverve deltagere i arabiske kredse i både Danmark og Sverige. Derudover kunne PET i løbet af efteråret 1977 konstatere en vis kontakt mellem den libyske ambassade i København og Sati Bakir. Allerede før træningslejren i sommeren 1977 modtog PET en indberetning fra en udenlandsk myndighed, hvori Bakir blev beskrevet som: "PFLP's forbindelse til Libyen og Iraq's ambassader, hvorfra han modtager hjælp til sine aktiviteter, som for eksempel finansiering, billetter og rejsedokumentation."⁸²² Oplysningerne blev i et vist omfang bekræftet af en PET-kilde i miljøet, der i marts indberettede, at Bakir ofte mødtes med 1. sekretæren ved den libyske ambassade.⁸²³ I forbindelse med træningslejren modtog PET fra to udenlandske kilder oplysninger om, at kontakten mellem de to parter "... i den seneste tid [var] accelereret voldsomt",⁸²⁴ og senere samme efterår fremkom bekræftende oplysninger fra diverse aflytninger. Disse afslørede, at PWU-delegationer ved i hvert fald én lejlighed havde

819 PET, personsag: "Vedr. PFLP-hovedkvarter for forbindelser til udlandet", 15. november 1976 og "Vedr. Oplysninger om palæstinensere", 24. december 1976.

820 PET, personsag: "Vedr. Sati Awad Suleiman Bakir", 15. marts 1977.

821 PET, personsag: "Vedr. Træningslejr i Libyen 1977", 10. august 1977, og PET, administrativ sag: Årsberetning for 1977, afd. T.

822 PET, personsag: "Vedr. Sati Awad Suleiman Bakir", 15. marts 1977.

823 PET, personsag: "Indberetning fra kilde vedr. forbindelse mellem PFLP-medlemmer og personale på den libyske ambassade i Danmark", 22. marts 1977.

824 PET, personsag: "Vedr. Forbindelse mellem den herboende PFLP-kreds og den herværende Libyske ambassade (...)", 27. juli 1977.

modtaget 7.-8.000 kr. og en anden gang var blevet tilbudt 4.-5.000 kr. Samtidig pegede oplysningerne på et tilsyneladende mistillidsforhold mellem ambassaden og PWU, da sidstnævnte angiveligt ved en bestemt lejlighed havde nægtet at modtage disse 4.-5.000 kr., og ambassadøren efterfølgende havde omtalt PWU-medlemmerne som "usympatiske".⁸²⁵ Angiveligt gik den libyske ambassade fra at yde månedlige ydelser til PWU, til "kun" at støtte enkeltarrangementer.⁸²⁶ Ikke desto mindre var der kontakt, og PET var opmærksom herpå. Vidneforklaringer for Kommissionen har underbygget, at det var PET's antagelse, at Libyen støttede PFLP økonomisk. Derudover har en tidligere ansat ved PET's kontraterorafdeling nævnt, at landet støttede PFLP ved at smugle våben til de lande, hvor gruppens terrorangreb foregik.⁸²⁷

I januar 1977 etablerede PET en særskilt Afdeling T med ansvar for terrorområdet, der indtil dette tidspunkt havde hørt under Afdeling C. Det er oplagt at antage, at udviklingen i den internationale terrorisme havde fremmet dette initiativ. Ud over at de palæstinensiske grupper fra 1974-75 og fremefter af PET blev opfattet som den største terrortrussel,⁸²⁸ fremkom nu indikationer på samarbejde på tværs af landegrænser de forskellige terrororganisationer imellem, samt på kontakter mellem disse og østbloklandene. Det fremgik af Afdeling T's omfattende bidrag i PET's interne årsberetning for 1977, at det forelå oplyst, at der i 1976-77 blev afholdt kurser i Sovjetunionen for palæstinensiske terrorister. Oplysningerne var usikre, men gav det indtryk, at det fra Sovjetunionens side handlede om at få indflydelse, mens det fra gruppernes side handlede om resourcer og materiel.⁸²⁹ Samarbejdet mellem grupperne Rote Armee Fraktion

825 PET, personsag: "Oplysninger fra kilde om "Den libyske ambassade – forbindelse til PFLP", 13. december 1977.

826 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1980 afd. T.

827 RB: 11. juni 2002.

828 Dette fremgår af flere af de vidneforklaringer der er afgivet til Kommissionen, f.eks. RB: 8. maj 2001 og RB: 3. december 2002.

829 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1977, afd. T. I *The Mitrokhin Archive* nævnes det, at PFLP-lederen Waddie Haddad allerede i 1970 blev rekrutteret som KGB-agent under kodenavnet "NATIONALIST", og at Haddad og KGB planlagde flere fælles operationer op gennem 1970'erne. De to parter havde en fælles interesse i at bekæmpe israelsk og amerikansk indflydelse i eksempelvis Libanon. Se Christopher Andrew og Vasili Mitrokhin (1999), *The Mitrokhin Archive – The KGB in Europe and the West*, s. 493-498.

(RAF), Japanese Red Army samt en IRA-fraktion blev nævnt i flere indberetninger.⁸³⁰

I august 1977 ankom ovennævnte Marwan el-Fahoum til Danmark. PET oprettede observation af ham med det formål at fastlægge hans kontakter.⁸³¹ Det fremgik, at Fahoum tog direkte til Sverige (han var svensk gift), men ankom atter til Danmark i september, angiveligt for at afholde møder med danske PFLP-medlemmer.⁸³² Fahoums besøg blev fra 1978 stadig hyppigere og stadig mere interessante for PET, hvilket vil fremgå nedenfor i beskrivelsen af PET's overvågning af KA og Appel-gruppen.

I tiden fra den 1. oktober 1977 til januar 1978 konstaterede PET, at PFLP-kredsen i København ved flere lejligheder benyttede Sati Bakirs bror Taysir Bakirs lejlighed som dæklejlighed for møder og overnatningssted for tilrejsende gæster. På den baggrund indledte tjenesten også aflytning af den telefon, der var tilmeldt denne lejlighed.⁸³³ I januar-februar 1978 godtgjorde aflytninger af denne telefon,

830 Den 13. oktober 1977 blev en Lufthansa Boeing 737 fra Mallorca til Frankfurt kapret af fire "arabisk udseende" mænd og fløjet til Mogadishu i Somalia. Ifølge PET skulle kapringen ses i sammenhæng med RAF-bortførelsen af den vesttyske arbejdsgiverforeningsformand, Hans Martin Schleyer, blot en måned tidligere den 5. september 1977. Flykaprenes krav omhandlede således, foruden frigivelsen af 11 vesttyske RAF-medlemmer, også løsladelse af to palæstinensiske terrorister der sad fængslet i Tyrkiet, hvilket vidnede om en vis kontakt mellem tyske og palæstinensiske terrorgrupper. Den 17. oktober krævede gidseltagerne, at de fængslede RAF-medlemmer efter frigivelsen skulle flyves til Mogadishu, hvilket de vesttyske myndigheder den følgende dag oplyste dem om var ved at ske. Samme aften landede en Boeing 707 ubemærket i Mogadishus lufthavn. Ombord var en styrke fra det vesttyske anti-terrorkorps GSG-9, der efter en times forberedelse stormede det kappede fly omkring midnat, natten til den 18. oktober. Tre af de fire gidseltagere blev dræbt, den sidste hårdt såret. 11 af de i alt 86 passagerer blev i flg. PET's årsberetning lettere såret og ingen blev dræbt. Udfaldet af kapringen førte til, at fire RAF-medlemmer den følgende dag begik selvmord i deres fængselsceller i Vesttyskland, heriblandt den oprindelige leder af Baader-Meinhof gruppen Andreas Baader. Dagen efter, den 19. oktober, blev Hans-Martin Schleyer likvideret af sine kidnappere efter 43 døgn fangelse. I PET's årsberetning blev det anset for "overvejende sandsynligt" at det var Waddie Haddads gruppe "inden for PFLP" (formentlig PFLP-SC) der sammen med RAF stod bag flykapringen. I den senere litteratur om emnet nævnes PFLP da også som ansvarlig, uden det dog er nærmere specificeret, hvilken gruppe inden for PFLP der var tale om. PET, administrativ sag: Årsberetning for 1977, afd. T. Om samarbejdet mellem palæstinensiske og vesteuropæiske grupper se også Livingstone & Halevy (1991), *Inside the PLO*, s. 208-209. Se desuden Richard Muffman, "This is Baader-Meinhof" på www.baader-meinhof.com/timeline/1977.html.

831 PET, personsag: Observations-rekvisition, 17. august 1977.

832 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1977, afd. T.

833 PET, operationssag: "Kendelse bilag 45".

at Sati Bakir førte en samtale med den irakiske ambassade i forbindelse med nogle visumansøgninger. Fra tidligere post-operationer havde PET kendskab til, at Bakir havde forsynet tilrejsende med falske pas, og tjenesten fik derfor rettens kendelse til at gennemgå al post til og fra Taysir Bakirs lejlighed. I marts havde tjenesten endnu ikke kunnet konstatere den ventede forsendelse, og operationen ophørte.⁸³⁴

I en periode indtil den 31. marts 1978 aflyttede PET ud over PWU's og Sati Bakirs telefoner også tre øvrige fremtrædende PWU-medlemmers telefoner. Disse initiativer var led i den efterforskning af "PFLP-cellen" i København, som med større eller mindre intensitet havde stået på siden 1972. Da PWU i februar 1978 ville oprette endnu en telefonlinje, anmodede PET om rettens tilladelse til også at aflytte denne telefon. Den rapport, der blev givet som begrundelse for kendelsen, sammenfatter ganske godt, hvordan PET overordnet betragtede tingene på dette tidspunkt: PWU fungerede som "centrum" for PFLP i det nordlige Europa (det vil sige de skandinaviske lande), og PWU's telefon blev benyttet ved kontakt til mere fremstående medlemmer af PFLP i Mellemøsten.⁸³⁵ I kraft af, at tjenesten var bevidst om, at de vigtigste PFLP-kontakter gik uden om det mere åbne PWU, afspejlede anmodningen den grundighed, PET lagde i overvågningen af de palæstinensiske grupper og deres kontakter.

I sommeren 1978 fik PET rettens tilladelse til at opretholde aflytningen af de fire ledende PFLP-kontakter, de to PWU-telefonlinjer, samt en rumaflytning af Sati Bakirs lejlighed. Aflytningen kom til at vare de næste to år. De hidtidige aflytninger havde ifølge PET's rapport dokumenteret, at "PFLP-gruppen" i Danmark stadig var meget aktiv, at de holdt flere møder og havde haft flere besøg fra Beirut. PET ønskede at klarlægge karakteren og antallet af deltagere i disse møder. Derudover forudså tjenesten, at der ville blive arrangeret en ny træningslejr for PFLP-sympatisører i Libyen senere på sommeren, som det havde været tilfældet de to foregående år.⁸³⁶ Træningslejren fandt tilsyneladende ikke sted, sandsynligvis grundet voldsomme kamphandlinger i Libanon.⁸³⁷ Rumafllytningen af Taysir Bakirs lejlighed i Arresøgade blev taget ned den 3. marts 1980, da det kom frem, at der fra den 19. december 1979 ikke fandt flere møder vedrørende PWU sted i denne lejlighed, og at disse møder nu foregik i Sati Bakirs nye

834 PET, operationssag: "Kendelse bilag 73".

835 PET, operationssag: "Kendelse bilag 45".

836 PET, operationssag: "Kendelse bilag 42".

837 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1978, afd. T.

lejlighed i Lundtoftegade på Nørrebro i København. Da PET nedtog rumaflytningsudstyret, foretog tjenesten samtidig en ransagning. PET affotograferede en mængde materiale affattet på arabisk, men påført PFLP's bomærke, og tjenesten antog, at materialet var en del af den danske PFLP-celles arkiv. PET opnåede efterfølgende rettens godkendelse til ransagningen.⁸³⁸

I september 1978, da kendelserne for alle ovennævnte aflytninger skulle for-
nys, fremlagde PET oplysninger om, at PWU af PFLP-kontoret i Beirut var ble-
vet bedt om "at foretage sig noget". Kort tid før havde Camp David forhandlin-
gerne mellem Egypten, Israel og USA resulteret i en fredsaftale mellem Egypten
og Israel, hvilket var upopulært i flere arabiske og palæstinensiske kredse.⁸³⁹ For
at få yderligere oplysninger om de eventuelt forestående aktiviteter i forbindelse
med aftalen fik PET rettens godkendelse til fortsat at foretage aflytningerne. I
oktober 1978 fremgik det af en rapport fra tjenesten, at Sati Bakir også var stærk
modstander af fredsaftalen. Bakir havde ifølge PET-rapporten den opfattelse, at
kun et attentat ville sætte en stopper for Sadats fredsbestræbelser, at de arabiske
lande burde afbryde deres diplomatiske forbindelser med Egypten, og at kun
Libyen fortsat ville kæmpe mod Israel.⁸⁴⁰ PWU ville holde møder om sagen, og
PET's overvågning dokumenterede senere, at PWU i samarbejde med den dan-
ske solidaritetsgruppe FMI (Forbundet mod Imperialismen) havde udarbejdet
en resolution mod Camp David-aftalerne.

Hvad angår forbindelsen mellem PFLP og eventuelle terrorhandlinger på
dansk grund, fremgår det af en rapport dateret den 8. september 1978, at kilder i
udlandet havde meddelt PET, at PLO planlagde at udføre et attentat mod "den zi-
onistiske sammenslutnings kontor i København". Til dette formål skulle en svensk
pige og en dansk mand den 10. oktober 1978 sendes fra Beirut til København.
Herefter skulle de, stadig ifølge den udenlandske kilde, mødes med Sati Bakir og
overnatte hos ham og den følgende dag mødes med en medarbejder på den liby-
ske ambassade i København, som skulle give dem våbnene til angrebet.⁸⁴¹

Seks dage senere annullerede PET varslingen om et terrorangreb på Køben-
havn. Begrundelsen var, at det ved debriefingen af kilden viste sig, at en svensk

838 PET, operationssag: "Kendelse bilag 42": Rapport 3. marts og 4. marts 1978 og udskrift af retsbog for
Københavns byret 25. marts. Ransagningen blev anset for foretaget i medfør af retsplejelovens § 797,
stk. 2.

839 PET, operationssag: "Kendelse bilag 45": Rapport 22. september 1978.

840 PET, personsag: "Vedr. PWU's reaktion på Camp David-aftalen", 11. oktober 1978.

841 PET, emnesag: Den 8. september 1978.

statsborger under en politisk konference afholdt af PFLP i juni 1978, hvori der også deltog ikke-arabere med forbindelse til PFLP, havde udtrykt, "at hun var villig til at arbejde for PFLP". I en efterfølgende "uforpligtende samtale" med kilden havde den svenske kvinde nævnt, at "hun kendte til eksistensen af et zionistisk kontor i København, som ikke var under beskyttelse." Ifølge samme kildes vurdering havde den svenske pige "i sinde at udføre et angreb mod dette mål."

PET begrundelse for at annullere den tidligere udsendte "early warning" var, at tjenesten ikke anså det for "sandsynligt, at man på et politisk møde, hvor der var en bred kreds af PFLP-medlemmer og ikke-arabere med forbindelse til organisationen tilstede, vil omtale hensigt/planer om at udføre et angreb."⁸⁴²

Det bemærkes, at den udenlandske kilde oprindeligt tilskrev PLO de påståede terrorplaner, men at de relevante samtaler fandt sted i PFLP-regi. Det har ikke været muligt nærmere at stadfæste, hvorvidt der var tale om et bevidst forsøg fra den udenlandske kildes side på at inkriminere PLO, eller om fejlinformationerne blev givet i god tro. Som det vil fremgå nedenfor, har Kommissionen imidlertid fundet eksempler på, at PET havde mistanke om, at informationer fra kilder med samme proveniens forsøgte at påvirke den danske tjenestes trusselsopfattelse af palæstinensere i en retning, der var i overensstemmelse med den pågældende kildes hjemlands interesser.

De palæstinensiske grupper i Danmark 1978-89

Ifølge PET's daværende operative chef Per Larsen brugte PET i 1980'erne megen tid på terrorisme. I dette tiår observerede PET således ca. 50 "kendte terrororganisationer" i Danmark. Der var imidlertid tale om et meget komplekst "klu-detæppe". Det var PET's vurdering, at PFLP var den organisation, der var mest aktiv på dansk grund, om end tjenesten også konstaterede IRA-forbindelser i Danmark. I 1980'erne gennemførte PET efterforskningsoperationer mod blandt andet Force 17 og IRA, ligesom PET forsøgte at hverve kilder. PET havde imidlertid betydelig færre kilder på dette område end på andre felter. PET kunne muligvis låne en medarbejder fra en anden tjeneste, der kunne bistå, og man kunne samarbejde med udenlandske tjenester ved hvervning.⁸⁴³

842 PET, emnesag: Den 14. september 1978.

843 RB: 2. oktober og 4. december 2002.

Hvad angår informationer om den terrorisme, der udsprang fra Mellemøsten, fremhæver daværende jurist i PET Poul Mose Hansen, at særligt én udenlandsk tjeneste forsynede PET med oplysninger. Drøftelserne med denne tjeneste foregik i Danmark. I begyndelsen var pågældende tjenestes repræsentant "vist stationeret i Paris", men blev senere stationeret i København og var senere igen "vist på ny væk fra København". Mose Hansen havde kun kontakt med én mand fra denne tjeneste, men det var ikke den samme mand gennem alle årene. Møderne fandt sted på Mose Hansens kontor, "nok én gang om måneden". De drøftede international terrorisme og konkrete efterforskningssager, som begge kendte, og generelle spørgsmål om terrororganisationer. Kun hvis det blev vurderet, at den pågældende udenlandske tjeneste kunne være relevant, blev denne inddraget i en dansk operation. Typisk kunne man bede pågældende udenlandsk tjeneste om at undersøge et spørgsmål, f.eks. om denne tjeneste havde nogen viden om nogle bestemte navne. Den pågældende udenlandske tjeneste kunne derefter vende tilbage med et svar.⁸⁴⁴

Det fremgår af Kommissionens undersøgelser, at den pågældende udenlandske tjeneste i en periode havde en tolk i PET's hovedkvarter, men at denne praksis ophørte under Hanne Bech Hansen, der blev chef for PET i 1988. Hanne Bech Hansen fortæller selv, at hun ved sin tiltræden blev præsenteret for spørgsmålet om tolken som et problem, og at hun opfattede forholdet som problematisk: Det var uheldigt at have folk fra andre tjenester fast i huset. Hanne Bech Hansen tror ikke, at tolken kunne dansk. Vedkommende kunne i hvert fald ikke oversætte til dansk. Hanne Bech Hansen fortæller desuden, at hun ikke havde indtryk af, at tolken havde misbrugt den viste tillid. Tolken sad på 2. sal i PET's bygning på Borups Allé og var altid under overvågning. Tolken tolkede aflytninger, blandt andet af Force 17-celler og aflytninger mod Abu Nidal-mistænkte. Tolken oversatte fra arabisk til engelsk.⁸⁴⁵

Hvad angår den pågældende tjenestes generelle forhold til Danmark, har Per Larsen over for Kommissionen forklaret, at denne var interesseret i at holde sig på god fod med så mange tjenester som muligt, men hvis noget i udpræget grad var i dens interesse, så kunne den pågældende tjeneste presse ret meget. Det fremgår også, at PET besøgte den pågældende tjenestes hjemland, og at denne praksis fortsatte formentlig frem til 1986-87. Per Larsen fremhæver dog samtidig, at han aldrig selv været på besøg i det pågældende land, idet han altid valgte

844 RB: 3. april 2001.

845 RB: 4. april 2001.

disse invitationer fra: Politimesteren og Per Larsen var enige om at nedkøle disse invitationer og forsøgte derved at sende et signal. Alt overvejende begyndte besøgene i pågældende tjenestes hjemland at aftage efter Ole Stig Andersens tid. PET har efter Per Larsens erindring aldrig sendt folk til pågældende udenlandske tjenestes hjemland i uddannelsesøjemed. Adspurgte vedrørende formuleringen "og så kunne de presse ret meget", forklarede Per Larsen, at han erindrer en konkret sag, hvor den pågældende udenlandske tjenestes stationschef i en europæisk hovedstad var mødt op og "havde skabt sig" lidt. Alle andre samarbejdspartnere fulgte spillereglerne.⁸⁴⁶

Per Larsens redegørelse stemmer overens med det indtryk, som Kommissionen i øvrigt har dannet sig af PET's omgang med pågældende udenlandske tjeneste og informationer derfra: Det fremgår af kommentarer i løbet af 1980'erne til rapporter fra pågældende tjeneste, at PET var skeptisk blandt andet over for pågældende tjenestes definition af terrorisme: Man fandt den til tider alt for omfattende, som når f.eks. stenkastende unge omtaltes som terrorister. Dette giver et klart indtryk af, at PET var opmærksom på, at der eksisterede en risiko for, at den pågældende udenlandske tjeneste kunne forsøge at påvirke den danske tjeneste til at nå frem til trusselsvurderinger, som var i overensstemmelse med pågældende udenlandske tjenestes hjemlands interesser.

Det var, som ovenfor nævnt, primært PWU, som PET holdt øje med. De mest centrale personer inden for PWU blev overvåget nærmest uafbrudt fra 1975 til 1984 med det formål at klarlægge PFLP's aktiviteter og kontakter i Danmark. I 1984 blev PWU reelt nedlagt. Formanden Sati Bakir forsøgte antageligt med hjælp fra PLO-fraktionen Fatah at drive PWU-klubben i Danmark videre som et PLO-kontor.⁸⁴⁷ Ifølge PET's oplysninger lykkedes dette ikke, da der opstod uoverensstemmelser mellem PWU-bestyrelsen og Sati Bakir. Samtidig blev Bakir afsat som leder af den danske PFLP-gruppe, formentlig som følge af et opgør med en anden ledende PWU/PFLP'er, Hassan Abu Daya, der efterfølgende overtog ledelsen af PFLP. Abu Daya repræsenterede en mere yderliggående linje, men synes ikke at have fået samme opbakning fra ledelsen i Damaskus og blev

⁸⁴⁶ RB: 4. december 2002.

⁸⁴⁷ PET, administrativ sag: Årsberetning for 1984. Fatah har traditionelt været den største af de mange undergrupper i PLO, der mest kan opfattes som en paraplyorganisation. PFLP var en anden undergruppe og var ofte meget uenig med Fatah og den generelle politiske linje i PLO.

i 1987 afsat som leder. I det hele taget mente PET i 1985, at det "tidligere så talstærke PFLP i Danmark" var "skrumpet ind" til kun tre aktive personer: Hassan Abu-Daya, Talal Zouabi samt yderligere en person. PET mente dog stadig, at den lille gruppe opretholdt et betragteligt aktivitetsniveau, og at de fortsat plejede kontakt til danske sympatisører.⁸⁴⁸ Talal Zouabi havde efterfølgende planer om at danne et yderliggående socialistisk parti og stillede ved kommunalvalget i november 1985 op for Fælles Kurs Klubben (FKK). Alle tre PFLP-folk blev fortsat overvåget af PET. En række palæstinensere, der var bosiddende i Danmark tog i 1985 initiativ til at oprette "Palæstinensisk Arbejder Forening" (PAF). Ifølge PET's oplysninger tog initiativtagerne kontakt til den Arafat-tro del af PLO, det vil sige Fatah, i Tunis, men søgte samtidig at skjule tilknytningen til PLO.

Ydermere oprettede PLO et informationskontor i København den 15. maj 1985. Kontoret blev åbnet ved en pressekonference på Christiansborg, hvor Pelle Voigt, medlem af Folketinget for SF, var vært. Kontoret blev indledningsvis ledet af en palæstinenser med norsk statsborgerskab, Omar Kitmitto. PLO-kontoret blev accepteret af de danske myndigheder under forudsætning af, at det blot virkede som en forening og ikke gjorde krav på diplomatisk status. Det var PET's opfattelse, at kontorets aktiviteter hovedsageligt gik ud på at oprette kontakt til og søge sympati hos danske venstrefløjsgrupper.⁸⁴⁹ Samtidig påpegede PET, at den eksisterende gruppe af PFLP'ere stod i opposition til PLO-kontoret og dets politiske linje, især med hensyn til planerne om et møde mellem Kitmitto og den danske overrabbiner Bent Melchior.⁸⁵⁰ Derudover fungerede kontoret ifølge PET som rådgivende organ for de palæstinensiske asylansøgere, der kom til Danmark i årene 1985-89, primært som følge af konflikten i Libanon.⁸⁵¹ I november blev Kitmitto afløst af en anden person af palæstinensisk oprindelse, Abdul Alawi, der var gift med en vesttysk statsborger og dermed, som PET påpegede, var berettiget til at opholde sig og arbejde i Danmark i henhold til EF-regler. Alawi havde ikke forudgående kontakter til danske miljøer og brugte den første tid på at etablere sig og overtage sin forgængers kontakter. Ifølge PET's årsberetning for 1985 var dette lykkedes ganske godt, idet det måtte konstateres "... at PLO-kontoret har gjort store landvindinger i Danmark idet man ... har skaffet sig stor

848 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1985.

849 Ibid.

850 PET, personsag: Notat vedr. Sati Bakir", 17. august 1985.

851 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1985. Ifølge Carsten Fenger-Grøn og Malene Grøndahl, *Flygtningenes Danmarkshistorie 1954-2004*, ankom der i årene 1985-89 ca. 5.600 palæstinensere.

sympati på den politiske venstrefløj her i landet". Derudover bemærkede PET, at der næppe blev foretaget en terrorhandling i verden, uden at PLO-kontoret blev kontaktet af mediernes.⁸⁵²

PET's opfattelse af PLO's aktiviteter tog udgangspunkt i de palæstinensiske terroraktioner i 1970'erne. PET påpegede, at PLO-kontoret blev ledet af en person med tilknytning til Fatah, en gruppe der "havde stået bag mange terrorangreb i såvel Mellemøsten som i Europa gennem tiderne."⁸⁵³ Derudover havde PET angiveligt oplysninger om enkelte personers forsøg på at skaffe oplysninger om israelske og jødiske organisationer i Danmark. PET anførte, at erfaringer fra udlandet havde vist, at PLO-kontorer blev brugt til at indsamle oplysninger om "jødiske aktiviteter" i de enkelte lande. Oplysningerne blev herefter sendt til Fatahs hovedkvarter i Tunis for at blive behandlet "på bedste efterretningsmånér".⁸⁵⁴

I september 1985 påbegyndte PET en overvågning af PLO's kontor i Danmark. Overvågningen lå nærmest i direkte forlængelse af de mangeårige efterforskninger af PWU's formænd og stod på indtil 1991. Samlet set overvågede PET således PWU og PLO i perioden fra 1975 til 1991. I januar 1987 nævnte en kilde, at PLO-kontoret i København var i jævnlig kontakt med PLO-kontoret i Bagdad, og at den danske PLO-leder Alawi "givetvis via telefax" fik instruktioner fra Irak-kontoret om, "hvilke politiske foranstaltninger han skal foretage".⁸⁵⁵ I efteråret 1987 meddelte en kilde endvidere PET, at personer fra PLO-kontoret via kontakter i humanitære organisationer forsøgte at foretage undersøgelser blandt palæstinensiske flygtninge i Danmark.⁸⁵⁶ Undersøgelserne skulle vise, hvor mange der havde fået asyl, hvilke uddannelsesprogrammer/integrationsprogrammer, der var blevet gennemført, omfanget af økonomisk hjælp mv. PET's efterforskere vurderede, at oplysningerne skulle bruges til at finde ud af hvilke midler, der skulle tages i anvendelse for at motivere flygtninge til at vende tilbage til Libanon og deltage i kampene mod israelerne.⁸⁵⁷ Dokumenter i PET's arkiv betegnede undersøgelserne som "spionage", men PET foretog sig tilsyneladende ikke noget ud over at følge med i udviklingen. Det er uklart, om de omtalte undersøgelser overhovedet blev gennemført, men i juni 1988 forelå det oplyst for PET, at ca.

852 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1985.

853 PET, emnesag.

854 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1985.

855 PET, emnesag: "Informationer fra kilde [-], vedr. PLO-kontorets brug af telefax", 15. januar 1987. Dile af PLO's ledelse, herunder Arafat, flyttede i 1987 fra Tunis til Bagdad.

856 PET, emnesag: "Indberetning fra kilde", 19. november 1987.

857 PET, emnesag: "Vedr. samtale mellem...", 14. december 1987.

50 palæstinensere den foregående måned havde forladt Danmark for at tage til Libanon og deltage i kamphandlingerne.⁸⁵⁸

Den 14. november 1988 modtog PET en telex fra en udenlandsk myndighed. Telexen berettede om en i Danmark bosiddende palæstinenser med tilknytning til et større politisk parti, samt om dennes møde med lederen af PLO-kontoret, Alawi. Den udenlandske myndighed formodede, at Alawi ville forsøge at udnytte personens kontakter i partiet til at fremme kontakter mellem PLO og det pågældende parti. PET modtog desuden oplysninger om andre i Danmark bosiddende personer med palæstinensisk oprindelse.⁸⁵⁹ PET noterede ved flere andre lejligheder Alawis politiske kontakter og hans forsøg på at få de politiske partier til at anerkende PLO. Blandt de noterede navne var Henrik Berlau (Fælles Kurs Klubben), Pelle Voigt (SF) og Helle Degn (S).⁸⁶⁰

Generelt noterede PET i betydeligt omfang møder mellem PLO-folk, danske organisationer og politiske aktivister og oprettede ved flere lejligheder fotoobservationer ved sådanne møder.⁸⁶¹ Derudover udarbejdede PET med jævne mellemrum oversigter over ansatte og personer med tilknytning til PLO-kontoret. Flere af disse blev registreret. Overvågningen af de palæstinensiske miljøer blev suppleret med oplysninger fra en udenlandsk tjeneste, der ligeledes fik oplysninger fra PET om palæstinensisk aktivitet i Danmark.

En tidligere PET-medarbejder har som nævnt ovenfor over for Kommissionen forklaret, at PET i 1980'erne observerede ca. 50 grupperinger, og at hele miljøet var "et meget komplekst kludetæppe".⁸⁶² I 1987 afslørede PET ifølge den tidligere PET-medarbejders vidneforklaring den såkaldte Force 17-gruppe i Danmark. Denne palæstinensiske gruppe, der oprindeligt fungerede som Yassir Arafats sikkerhedstjeneste, blev opfattet som en "meget operativ" terrorfraktion, og det blev drøftet med statsadvokaten, hvorvidt der skulle rejses tiltale mod gruppen. Da Statsadvokaten ikke mente, at der skulle rejses tiltale, tog PET en "meget

858 PET, emnesag: "Vedr. palæstinenserens udrejse fra DK", 19. juli 1988. I tiden mellem de første rygter om udrejsende palæstinensere og disse oplysninger var intifadaen brudt ud i december 1987.

859 PET, emnesag.

860 PET, emnesag: "Vedr. Alawis arbejde for at få Danmark til at anerkende PLO", 7. marts 1988.

861 PET, emnesag: "Observation af div. fagforeningsmedlemmer forud for PLO møde i forbindelse med tur til mellemøsten", 4. maj 1988.

862 RB: 4. december 2002. Det må formodes, at der i dette tal er indregnet grupper med kontakt til palæstinensiske miljøer, f.eks. Appel-gruppen, Palæstinakampagnen etc.

pædagogisk samtale" med lederen af gruppen, der kort tid efter forlod landet. Sagen om Force 17 døde herefter ud.⁸⁶³

Rumaflytning på Rigshospitalet

Den 20. april 1985 blev et ældre fly af typen Fokker 27 knust, da det forsøgte at nødlande på den grønlandske østkyst. Flyet var blevet købt af det nicaraguanske luftfartsselskab AERO-NICA og var på vej fra Nord Yemen til Nicaragua. To af flyets fem besætningsmedlemmer døde ved ulykken eller i løbet af den følgende nat. De tre overlevende blev fundet den følgende morgen af et amerikansk rekognosceringsfly. Den ene af disse, navigatøren, var amerikaner og blev bragt til USA umiddelbart efter flystyrtet. Blandt de to tilbageværende jordanske besætningsmedlemmer var en palæstinenser med kontakter til palæstinensiske kredse i Danmark. Som følge af denne kontakt indhentede PET rettens tilladelse til at etablere rumaflytning af den stue på Rigshospitalet, hvor den pågældende var indlagt. Rumaflytningen blev afsløret af en lokal radioamatør, der opfangede lydsignalerne og efterfølgende fortalte historien til medierne.⁸⁶⁴

På dette tidspunkt involverede PET en udenlandsk tjeneste, da sagen, ifølge en tidligere PET-medarbejder, ikke umiddelbart var interessant for Danmark. Den udenlandske tjeneste stillede en arabisktalende medarbejder til rådighed for PET. Den pågældende deltog i første omgang i selve afhøringen af den indlagte under dække af at være PET-medarbejder. Ifølge vidneforklaringer fra en tidligere PET-medarbejder afgivet til Kommissionen var det den udenlandske tjenestes plan at rekruttere den afhørte palæstinenser og mere generelt at skaffe sig viden om PLO's aktiviteter. Medarbejderen fra den udenlandske tjeneste, som kunne arabisk, opførte sig imidlertid angiveligt aggressivt, hvilket fik den afhørte palæstinenser til at betvivle, hvorvidt den arabisktalende person virkelig var dansker. Herefter var det udelukkende PET-personel, der foretog afhøring, mens den arabisktalende indtog en "lytte-position".⁸⁶⁵

863 RB: 4. december 2002.

864 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1985.

865 RB: 2. oktober 2002 og 4. december 2002. Episoden er desuden omtalt i Demos-publikationen *De Hemmelige tjenester*, 1998, s. 74-75.

Palæstinensisk kontakt til solidaritetsgrupper

Ud over kontakten til Appel-gruppen etablerede palæstinensiske kredse primært via PWU kontakter til en række danske venstrefløjsgrupper og solidaritetsbevægelser. De vigtigste af disse var Dansk-Palæstinensisk Venskabsforening, Forbundet mod Imperialismen (FMI), KAP, Internationalt Forum (IF), Tvindskolerne, VS, De Danske Palæstinagrupper og Den Danske Palæstinakomité. Kontakterne havde primært karakter af samarbejde i forbindelse med udstillinger, filmforevisninger, foredrag osv., hvor den palæstinensiske sag, med PET's ord, blev "forherliget". Flere medlemmer fra de nævnte grupper deltog i møder og kongresser i Beirut og Damaskus, ligesom PFLP-folk fra disse steder – blandt disse Marwan el-Fahoum – deltog i møder eller holdt foredrag for de danske solidaritetsgrupper.⁸⁶⁶ Derudover mente PET, at de danske grupper havde hjulpet med at skaffe arbejde til palæstinensere med turistvisum for at give dem bedre muligheder for at få opholds- og arbejdstilladelse.⁸⁶⁷

Grupperne var ikke altid helt enige, og samarbejdet var undertiden vanskeligt. Det fremgik således af PET's overvågning af PWU, at PWU ikke ønskede at deltage i en skandinavisk solidaritetskonference i marts 1978 på grund af uenighed i forhold til Palæstinagrupperne. Da det var FMI, der stod for konferencen, og da FMI udtrykte beklagelse på egne og VS' vegne over, at PWU truede med at udeblive, valgte PWU alligevel at deltage.⁸⁶⁸ PET's kilde aflagde efterfølgende rapport til tjenesten om konferencens forløb.⁸⁶⁹

Et ofte nævnt arrangement i PET's akter er "Palæstina-ugen", der blev afholdt flere gange, f.eks. i perioden fra den 17. til den 29. november 1980. Arrangører var IF, FMI, VS og PWU. De vigtigste personer i relation til arrangementet var i forvejen kendte af PET. Derudover var der indbudt en række gæster fra henholdsvis PFLP, PLO, Fatah og den ægyptiske nationalbevægelse. PET bemærkede, at personerne alle var indbudt af VS, og at invitationerne var udfærdiget på "originalt folketingspapir".⁸⁷⁰ Da arrangørerne havde store problemer med at skaffe de økonomiske midler – budgettet var ifølge PET på 50.000 kr. (20.000

866 Eksempelvis fik PET oplysninger om, at to medlemmer af VS' internationale udvalg var i Beirut, hvor de havde kontakt med palæstinensiske kredse. PET, personsag: Notits, 16. juni 1978.

867 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1980, afd. T.

868 PET, personsag: "Vedr. Skandinavisk Solidaritetskonference i København og forholdet mellem PWU og FMI", 8. marts 1978.

869 PET, personsag: „Vedr. Solidaritetskonferencen 24-28/3 1978”.

870 Ibid.

kr. mere end året før) – anmodede de om støtte fra den libyske og den irakiske ambassade. Fra den libyske modtog de efter det oplyste 15.000 kr. ud af et ansøgt beløb på 25.000 kr., og fra den irakiske blev de lovet 15.000 kr., men fik dem ifølge PET's oplysninger aldrig.⁸⁷¹ PET bemærkede, at selve Palæstinaugen blev "kørt på et meget lavt niveau" med meget sparsom annoncering, plakatoptklæbning mv. Deltagerantallet var ligeledes ret begrænset, og ifølge PET samlede de mest besøgte møder kun ca. 100 tilhørere.⁸⁷²

En række kvindekongresser, der blev afholdt samme år, kom også i PET's søgelys som følge af palæstinensisk deltagelse. Den mest interessante af disse var FN's officielle kvindekonference, hvor PET's overvågning af de palæstinensiske miljøer havde gjort det klart, at en kvindedellegation på 15 PFLP- og PLO-medlemmer ville deltage. Blandt disse "PFLP-piger", som PET kaldte dem, befandt sig den kendte PFLP-kvinde og "flypirat" Leila Khaled. PET noterede, at Leila Khaled straks ved ankomsten til København blev kørt til Sati Bakirs lejlighed, hvor hun blev i et par timer. Senere samme dag indlogerede hun sig på det samme hotel som de 14 øvrige delegationsdeltagere. Dette, kombineret med den omstændighed, at delegationen havde tæt kontakt med den danske PFLP-gruppe, gjorde det forholdsvis let for PET at identificere dem som sikre PFLP-medlemmer. PET bemærkede visse af de sikkerhedsforanstaltninger, der blev gjort i forbindelse med den tidligere flykaprers besøg, og mente, at Khaled "absurd nok" gik rundt i en evig skræk for selv at blive kidnappet, formentlig af israelere. Et par herboende "arabere" opholdt sig således konstant ved hendes side, og hun skiftede hotelværelse hver nat. PET fulgte ganske godt med i Leila Khaleds færden, om end tjenesten mente, at hendes deltagelse udelukkende måtte betragtes som et "blikfang" i forhold til PLO/PFLP. PET bemærkede, at hun forsøgte at sløre sin afrejse fra Danmark, men fik alligevel med sikkerhed konstateret, at hun fløj direkte fra København til Østberlin.⁸⁷³

871 Ibid., s. 23. Ved den efterfølgende kvindekonference dækkede den irakiske ambassade angiveligt PLO-delegationens hotelomkostninger. Derudover blev det nævnt i årsberetningen, at de tidligere års "Palæstinauger" havde modtaget støtte fra den irakiske ambassade. Endelig modtog PWU indirekte støtte i form af billige flybilletter med Iraqi Airways. Den irakiske støtte skal utvivlsomt ses som led i kampen om indflydelse i arabiske kredse mere generelt. Det var alment kendt, at Irak og Syrien måtte opfattes som rivaler/fjender i den arabiske verden, hvorfor Irak søgte at begrænse det stærke tilhørsforhold mellem PFLP og Syrien.

872 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1980, afd. T.

873 Ibid.

Appel-gruppen – de første kontakter

PET nedtonede som nævnt sit fokus på KAK gennem 1970'erne, netop i en periode, hvor flere ting tyder på, at grundlaget for illegale aktiviteter til fordel for PFLP blev lagt. Jens Holger Jensen var, som det eneste medlem af KA, da gruppen blev dannet i 1978, registreret og oprettet med personsag i PET's kartoteker allerede i 1967, på grund af hans aktive DKU-medlemskab og deltagelse i forskellige Vietnamaktioner. De øvrige medlemmer af gruppen blev registreret i 1979. I forbindelse med sit DKU-medlemskab havde Jens Holger Jensen i 1968 deltaget i en "arbejds- og skolingslejr" på Cuba, hvilket i de følgende PET-notitser blev nævnt med jævne mellemrum.⁸⁷⁴

Der er ovenfor gjort nogle overvejelser om tidspunktet for de tidligste kontakter mellem Appel-gruppen og PFLP. Mange af de overvejelser bygger på senere beretninger, redegørelser og afhøringer, hvilket kun delvist bidrager til en beskrivelse af, hvordan PET i samtiden opfattede truslen. For at beskrive dette er det nødvendigt at se på, hvordan og hvornår PET i samtiden beskrev kontakten. Et at de tidligste notater omhandler Jens Holger Jensens rejse til Bagdad i februar-marts 1977, hvor han mødtes med den centrale PFLP-figur Tayssir Kuba. Netop denne indberetning skærpede tjenestens fokus på Jens Holger Jensen og hans palæstinensiske forbindelser. En anden oplysning, der tydede på kontakt mellem Appel-gruppen og palæstinenserne, hidrører fra et besøg i Danmark i september 1976 af en af de centrale PFLP-skikkelser med ansvar for de europæiske forbindelser. Under en samtale mellem denne person og Sati Bakir oplyste sidstnævnte, at han havde opnået kontakt med "The Grapes" – et af Appel-gruppens kodenavne – og at han prøvede at få arrangeret et møde. Det var uden tvivl det fremtrædende KAK-medlem, Jens Holger Jensen, Sati Bakir havde fået kontakt til, eftersom det i en anden indberetning hed, at førnævnte Hovsepien ud over Sati Bakir, Talal Zouabi og Ahmed Remeih også mødtes med en dansk statsborger, der tidligere på året havde været i Bagdad.⁸⁷⁵

I marts 1978 er der endnu et tegn på kontakt mellem Jens Holger Jensen og PFLP, denne gang i forbindelse med rygter hos PET om en forestående terroraktion, der dog aldrig fandt sted. I Taysir Bakirs lejlighed – hvor PET tidligere havde fastslået, at udenlandske PFLP-folk overnattede under besøg i København – opholdt der sig i slutningen af marts 1978 to folk med arabisk klingende navne.

874 Indkaldelsen til "lejren" på Cuba blev af arrangøren selv omtalt som et "stævne". PET, personsag.

875 PET, personsag: "Vedr. Nubar Hovsepien..", 6. december 1977.

PET's aflytninger af lejligheden røbede et telefonopkald fra Bagdad til gæsterne i Taysir Bakirs lejlighed. Samtalen drejede sig om, at når de to arabere var færdige med deres arbejde i Danmark, skulle de rejse "der hen" for at hjælpe med "the wedding celebration". PET's tolk, der var udlånt af en udenlandsk tjeneste og fast tilknyttet den danske tjeneste, mente at "the wedding celebration" var kodeordet for en terroraktion.⁸⁷⁶ Det fremgår ikke af det bevarede materiale, om dette var rigtigt. PET holdt de to gæster under observation og konstaterede, at de begge forlod landet den 1. april 1978.

Telefonaflytningerne af herboende palæstinensiske kredse, Sati Bakir, PWU, Talal Zouabi m.fl. skulle vise sig at blive en vigtig kilde til at klarlægge kontakten mellem Appel-gruppen og de PFLP-tilknyttede palæstinensere. Det var ad denne vej, at PET fik oplysninger om de møder, der fra 1979 begyndte at finde sted mellem de to parter på dansk jord. Et af de tidligste af disse møder, som PET fik oplysninger om, var et møde mellem Jens Holger Jensen og Sati Bakir i broderen Taisir Bakirs lejlighed i februar 1979, hvilket foranledigede observation af Jens Holger Jensen.⁸⁷⁷ Derudover kom PET i besiddelse af oplysninger, der tydede på, at Sati Bakir og Marwan el-Fahoum havde et møde med Appel-gruppens stifter, Gotfred Appel, i maj 1979.⁸⁷⁸ Formålet med mødet blev i indberetningen angivet som ukendt, men det blev antaget, at der ikke foregik synderligt konspirative ting på mødet, og at det snarere var en slags gestus. Ovenfor fremgår det således, at Appel havde lagt distance til de unge, ifølge ham selv fordi han ikke gik ind for militante aktioner til støtte for PFLP. Det underbygges af, at ingen af de yngre medlemmer deltog i mødet.

I løbet af efteråret 1979 fik PET flere oplysninger om disse møder og flere oplysninger om, hvem der deltog i dem. I august resulterede aflytninger i oplysninger om, at Jens Holger Jensen og Jan Weimann, tilsammen under kodenavnet "Æblet" (= "Appel-gruppen") ville tage til Beirut den 30. august 1979, hvor de skulle mødes med den tidligere nævnte PFLP-leder, Taysir Kuba. Ved deres hjemkomst til København arrangerede PET's Afdeling T, der var ansvarlig for dette område, i samarbejde med politiets narko-afdeling en kontrolundersøgelse af Jens Holger Jensens bagage og fik i den forbindelse nogle generelle

876 PET, personsag: "Vedr. En eventuel terroraktion i Danmark", 3. april 1978.

877 PET, personsag: Ledning "PIG d. 9/2 1979". Notits Vedr. Jens Holger Jensen.

878 PET, personsag: "Vedr. PWU-kontakt til Gotfred Appel", 14. maj 1979.

oplysninger om hans rejse.⁸⁷⁹ PET satte besøget i forbindelse med Fahoums besøg i København i maj samme år. Ifølge tjenestens oplysninger havde Fahoum under dette møde bedt en anden herboende palæstinenser, Talal Zouabi, om at finde ud af, hvilke grupper der var villige til at udføre militære operationer.⁸⁸⁰ Jens Holger Jensens og Jan Weimanns besøg i Beirut ledte PET til den mistanke, at en af disse grupper var en indtil da ukendt gruppe – det vil sige Appel-gruppen, hvor Jens Holger Jensen og Jan Weimann var medlemmer. For at afdække et eventuelt samarbejde mellem Jan Weimann og Jens Holger Jensen og PFLP anmodede PET om rettens tilladelse til at foretage aflytning af Jan Weimanns telefon.⁸⁸¹

Den 7.-10. oktober 1979 var Maran el-Fahoum igen i København. Aflytninger af Sati Bakir, Jan Weimann og Jens Holger Jensen fik PET til at konkludere, at Fahoum og Bakir havde et møde med Jan Weimann, Torkil Lauesen, Peter Døllner, Niels Jørgensen og Jens Holger Jensen på sidstnævntes bopæl den 8. oktober 1979.⁸⁸² Dette betragtede PET siden som det første møde mellem alle Appel-gruppens kernemedlemmer og PFLP's repræsentanter. Omkring dette tidspunkt oprettede PET som nævnt personsager på alle fire medlemmer (ud over Jens Holger Jensen, der var registreret i forvejen), og indledte yderligere telefonaflytninger af først Peter Døllner og siden Torkil Lauesen.⁸⁸³ Dagen efter mødet, den 9. oktober, foregav Niels Jørgensen og Jens Holger Jensen at tage på et halvt års ophold i USA, via Esbjerg-Harwich og med fly fra London. Utvivlsomt vel vidende at PET aflyttede et eller flere af gruppens medlemmer, tog Jens Holger Jensen afsked med venner og familie over telefonen for herefter at afmelde den og tog desuden orlov fra sit arbejde i Gentofte brandvæsen.⁸⁸⁴ For troværdighedens skyld havde gruppen sendt nogle færdigskrevne postkort i lukkede kuverter til kontakter i USA, der så skulle sende dem til bekendte i Danmark og dermed bi-

879 PET, personsag: "Vedr. Jens Holger Jensens ankomst til Danmark efter rejse til Beirut", 11. september 1979.

880 PET, personsag: "Vedr. Jan Weimanns og Jens Holger Jensens rejse til Beirut i aug. 1979", 31. august 1979 og PET, personsag: Oversigt over PWU's kontakter med PFLP/Mellemøsten i august 1979.

881 PET, personsag: PET-rapport 18. september 1979.

882 PET, personsag: "Vedr. Besøg i København af Marwan Fahoum fra PFLP's kontor for udenlandske forbindelser og operationer, okt. 1979", 10. oktober 1979.

883 Peter Døllner blev aflyttet 30. oktober 1979 – 30. juni 1980; Torkil Lauesen blev aflyttet 19. december 1979 – 30. juni 1980. PET, operationssag.

884 PET, personsag: "Vedr. Jens Holger Jensens rejse til London/ "USA" i okt. 1979", 19. oktober 1979 og Betina Bendix & Lene Løvshall, *Blekingegade 2, 1.th*, Borgen 1994, s. 56 ff.

drage til at opretholde illusionen om rejsen til USA.⁸⁸⁵ PET observerede de to på selve dagen for afrejsen den 9. oktober og skyggede dem helt til toget, og fotograferede de to rejsende umiddelbart inden afgang.⁸⁸⁶ Samtidig kontaktede PET en udenlandsk myndighed for at få bekræftet rejsens forløb. Denne meddelte PET, at Jørgensen og Holger Jensen efter en dags ophold i udlandet tog et fly tilbage til København den 11. oktober.⁸⁸⁷ PET etablerede et observationshold i Kastrup og fulgte de to KA-medlemmer til en lejlighed i Rantzausgade, hvorfra de tilsyneladende forsvandt sporløst under "mistænkelige omstændigheder". PET opfattede hele rejsen som et konspirativt foretagende og indledte efterfølgende aflytninger af yderligere to af gruppens medlemmer, Peter Døllner og siden også af Torkil Lauesen, hvorefter alle fem kernemedlemmer fik aflyttet deres telefoner i slutning af 1979 og starten af 1980.⁸⁸⁸

Den "falske USA-tur" lykkedes således delvist i det omfang, at de to medlemmer formåede at gå under jorden i et stykke tid, indtil tjenesten knap et par måneder senere fik oplysninger om, at de rent faktisk *var* taget til USA.⁸⁸⁹ Aflytninger afslørede, at Niels Jørgensen den 26. november 1979 ringede til Peter Døllner fra et YMCA-herberg i San Francisco og meddelte, at "de" ville komme hjem inden for et par dage.⁸⁹⁰ Via en udenlandsk myndighed blev PET's Centralafdeling den 29. november informeret om Holger Jensens og Niels Jørgensens ankomst til en europæisk storby og videre rejse til Danmark. PET's Regionsafdeling blev af Centralafdelingen bedt om at oprette observation ved Jens Holger Jensens og Niels Jørgensens ankomst. Fotografier af de to mistænkelige rejsende blev tidligt om morgenen den 30. november fløjet til lufthavnen i Skrydstrup.⁸⁹¹ Region III fik i samarbejde med toldbetjente, teknisk afdeling og det lokale paspoliti oplysninger om bagage og fotografier af passene, ud over at de havde etableret

885 Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade* 2, 1.th., s. 57.

886 PET, personsag: "Vedr. Konstatering af udrejse fra Kbh. Hovedbanegård af 2 danske statsborgere", 9. oktober 1979.

887 PET, personsag: Notitser vedr. besøg i England, 11-12. oktober 1979.

888 Se PET, personsag: Rapport, 17. juni 1980.

889 Senere blev PET oplyst om at Niels Jørgensen og Jens Holger Jensen havde deltaget i et PFLP-møde d. 19. november 1979. Formålet med mødet var at indsamle penge til skoler til palæstinensiske børn i Libanon. PET, personsag: Notits vedr. Jens Holger Jensen og Niels Jørgensen, 24. juli 1980.

890 PET, personsag: Vedr. Jens Holger Jensen og Niels Jørgensens rejse til USA, 29. november 1979.

891 PET, personsag: "Vedr. De danske PFLP-medlemmer, Jens Holger Jensen (...) samt Niels Jørgensen (...) indrejse i Danmark d. 30.11.79 kl.12.30 via Esbjerg havn", 29. november 1979.

fire observationshold.⁸⁹² Et observationshold fulgte dem i bil til Odense, hvor Jens Holger Jensen, vel vidende at han blev skygget, bevidst rystede forfølgerne af sig.⁸⁹³ Den forløbne uges undersøgelser godtgjorde, at Jens Holger Jensen og Niels Jørgensen var taget til USA den 13.-14. november 1979. Tjenesten afsøgte "relevante" adresser uden resultat og bad samtlige regioner indberette eventuel observation af den bil, der blev tabt i Odense, og som tilhørte Jens Holger Jensen.⁸⁹⁴

Først i august 1980, det vil sige mere end et halvt år senere, fik PET atter sikre oplysninger om Jens Holger Jensen, trods mange forsøg på at indhente oplysninger om ham: Den 6. december 1979 forhørte tjenesten sig således hos to udenlandske myndigheder, der dog ikke var i besiddelse af relevante oplysninger.⁸⁹⁵ Tjenesten skabte herefter kontakt til en ansat på et kollegium, hvor man vidste, der boede en veninde til Jens Holger Jensen. Den ansatte fandt et brev, sendt af Jens Holger Jensen i San Francisco til veninden på kollegiet, men kunne under en efterfølgende afhøring ikke bidrage med nogen nyttig viden. Siden fraflyttede veninden sit værelse, som kontakten undersøgte, men uden resultat.⁸⁹⁶ Fra den 9. november 1979 til den 1. marts 1980, hvor PET opgav aflytningen af Jens Holger Jensens telefon, var den nærmest tavs. Et enkelt opkald den 26. januar tydede umiddelbart på, at Jens Holger Jensen selv ringede til KTAS for at afmelde sin telefon. Men da den efterfølgende skriftlige afmelding tydeligvis var signeret af en anden end Jens Holger Jensen – men dog med dennes navn – antog PET, at det ikke var Jens Holger Jensen, der havde foretaget opringningen til KTAS.⁸⁹⁷ I februar efterspurgte PET endnu engang oplysninger vedrørende Niels Jørgensen og Jens Holger Jensen hos to udenlandske myndigheder, men fik igen negative svar.⁸⁹⁸ En kilde oplyste, at Jens Holger Jensen i februar eller marts havde kontak-

892 PET, personsag: Vedr. Jens Holger Jensen og Niels Jørgensens indrejse, 3. december 1979.

893 Ibid., samt Betina Bendix & Lene Løvschall: *Blekingegade 2*, 1.th, s. 57.

894 PET, personsag: "Notits Vedr. Personmotorvogn rød Mazda 929", 4. december 1979, og "notits vedr. observation d. 30/11 1979", 6. december 1979.

895 PET, personsag: Rapporter fra søstertjenester, 12. december og 14. december 1979.

896 PET, personsag: "Indberetning fra reg. III til Centralafdelingen vedr. Jens Holger Jensen", 25. februar 1980. Undersøgelsen af værelset havde ikke karakter af en ransagning, eftersom fraflytningen var sket, da kilden på kollegiet undersøgte venindens værelse.

897 PET, personsag: "Telefonkladder vedr. Jens Holger Jensen 28/9 1979 – 1/3 1980", 21. marts 1980, og "notits vedr. Jens Holger Jensen", 20. marts 1980.

898 PET, personsag: Rapporter fra søstertjenester, 8. februar og 13. februar 1980.

tet og besøgt sin arbejdsplads Gentofte brandvæsen og havde fået et års orlov,⁸⁹⁹ og i april fik tjenesten en indberetning om, at Jens Holger Jensens bil havde skiftet ejer den 1. april.⁹⁰⁰

Gruppens øvrige tre kernemedlemmer blev overvåget gennem samme periode, dog med en lidt faldende interesse fra PET's side. Kort tid efter det fra PET's synspunkt "skelsættende" møde mellem Appel-gruppen og Fahoum i oktober 1979 oplyste kilder, at Torkil Lauesen rejste til Beirut i slutningen af oktober/november, det vil sige samtidig med Jens Holger Jensen og Niels Jørgensens rigtige USA-tur. Indberetningerne nævnte hverken ærinde eller eventuelle kontaktpersoner.⁹⁰¹ I løbet af foråret 1980 havde PET kendskab til flere møder mellem Sati Bakir og Jan Weimann, uden at det affødte øget overvågning.⁹⁰² I juni indstillede PET aflytningerne af de tre medlemmer, da de "ikke havde tilført efterforskningen nye oplysninger af betydning."⁹⁰³

I slutningen af august 1980 fik PET som nævnt ovenfor endelig kontakt til Jens Holger Jensen. I midten af måneden oplyste en kilde, at Marwan el-Fahoum var i Göteborg, og at han via Sati Bakir forsøgte at få kontakt med "The Tofaha", det vil sige Appel-gruppen (Tofaha = det arabiske ord for æble).⁹⁰⁴ Den 26. august modtog PET oplysninger fra en udenlandsk myndighed om, at Jens Holger Jensen den 23. august var ankommet til en europæisk storby fra Istanbul for at tage videre mod København den 24. En udenlandsk myndighed havde affotograferet passet, hvorved nogle af Jens Holger Jensens opholdssteder det forløbne halve år blev klarlagt. Passet havde ind- og udrejsestempler fra Spanien i december 1979, et polsk indrejsevisum udstedt den 29. april 1980 og ind- og udrejsestempler fra Tyrkiet fra august 1980.⁹⁰⁵ Dagen efter PET fik disse oplysninger, det vil sige den 27. august, observerede PET, at Jens Holger Jensen, ved PWU's lokaler, mødtes med Fahoum, Hassan Abu Daya fra PWU i Danmark og med Otto Lægård fra

899 PET, personsag: "Notits vedr. Jens Holger Jensen", 27. maj 1980.

900 PET, personsag: "Vedr. ejerskifte på personvogn", 18. april 1980.

901 PET, personsag: "Vedr. Torkil Lauesens rejse til Beirut"

902 PET antog at Peter Døllner og Torkil Lauesen også deltog i møderne. PET, personsag: Vedr. møde mellem Jan Carl Weimann og Sati Bakir, 21. april og 21. maj 1980.

903 PET, personsag: Rapport 17. juni 1980.

904 PET, personsag: "Vedr. Marwan el Fahoums rejse i Skandinavien", 15. august 1980.

905 PET, personsag: "Vedr. Jens Holger Jensen", 26. august og 9. september 1980.

Tvind. Efterfølgende kørte Fahoum, Jens Holger Jensen og Otto Lægård rundt til diverse UFF-butikker stadig under observation af PET, og efter et par timer tog de afsked med hinanden foran PWU's lokaler.⁹⁰⁶

Jens Holger Jensen-sagen

Den 15. september 1980, det vil sige knap tre uger efter at PET fik genetableret overvågningen af Jens Holger Jensen, omkom han i et trafikuheld lidt uden for Århus. Jens Holger Jensen sad i et "folkevognsrugbrød", der holdt parkeret i vej-kanten tæt ved varehuset Bilka, da en lastvogn fra den modkørende vejbane kørte frontalt ind i den bil, Jens Holger Jensen sad i. Chaufføren i lastvognen havde fået insulinchok og var besvimet over rattet. To dage efter, natten mellem den 16. og 17. september, nedbrændte møbelhuset "Cebra", der lå kun 200 meter fra det sted Jens Holger Jensen befandt sig ved sin død. En gruppe ved navn "Danmarks Socialistiske Befrielseshær" (DSB) tog ansvaret for branden, hvilket fik PET til at efterforske eventuelle forbindelser mellem Appel-gruppen og DSB.⁹⁰⁷ Undersøgelserne kunne ikke godtgøre, at Peter Døllner, Torkil Lauesen og Jan Weimann havde noget med DSB at gøre. PET havde ikke tiltrækkelig viden om Niels Jørgensen og Jens Holger Jensen til at man kunne påvise en forbindelse.⁹⁰⁸

Andre interessante ting kom frem i forbindelse med efterforskningen af Jens Holger Jensens død. Bilen, han sad i, var ejet af Niels Jørgensen. Den var dog ikke indregistreret på hans adresse, men på en anden adresse, der viste sig at være et tomt værelse lidt uden for Århus.⁹⁰⁹ Derudover blev der fundet en bærbar radio, der ikke var registreret hos Post- og Telegrafvæsenet, og en kvittering udstedt til "Aksel Mortensen", der angiveligt var tilmeldt to adresser. Efterforskningen viste, at ingen af de angivne adresser var beboet af en Aksel Mortensen, og at den ene

906 PET, personsag: "Vedr. Jens Holger Jensen og Niels Jørgensen", 19. september 1980, og PET, personsag: "Vedr. Marwan el Fahoum", 29. august 1980.

907 PET, personsag: "Vedr. Jens Holger Jensen og omstændighederne omkring hans død", 19. september 1980. Vedr. "Danmarks Socialistiske Befrielseshær" henvises til Kommissionens beretning, bind 12.

908 PET, administrativ sag: Årsberetning for afd. C 1980, s. 52., og PET, personsag: Vedr. Operation [-], 23. september 1980. PET havde dog fortsat mistanke til gruppen. Se Kommissionens beretning, bind 12. At PET ikke var i stand til at bevise nogen sammenhæng blev bekræftet af chefkriminalinspektør Per Larsen under Kommissionens afhøring d. 18. september 2001. RB: 18. september 2001.

909 PET, personsag: "Vedr. anmodning om rettens kendelse til aflytning af Peter Døllners telefon", 4. november 1980.

adresse var et ubenyttet værelse på Åboulevarden i København. På værelset fandt PET nogle dokumenter vedrørende en anden varevogn end den, Jens Holger Jensen holdt parkeret i, nemlig en varevogn af mærket Dodge, som senere blev fundet hos en brugtvognsforhandler lidt uden for Århus. Forhandleren havde fået en fuldmagt til at sælge varevognen og var blevet bedt om at sende pengene til Aksel Mortensen på adressen på Åboulevarden. Ganske i overensstemmelse med PET's formodninger genkendte brugtvognsforhandleren Aksel Mortensen som Jens Holger Jensen ud fra et foto. Kort tid efter, i november 1980, dukkede en mand, der kaldte sig "Per Henriksen", op hos udlejeren på Åboulevarden for at sige værelset op. Per Henriksen havde ved gentagne lejligheder indfundet sig på adressen for at "varetage Aksel Mortensens interesser", mens denne angiveligt havde været i udlandet. PET etablerede et videoanlæg ved adressen og fik dermed identificeret "Per Henriksen" som identisk med Peter Døllner.⁹¹⁰ Eftersom tjenesten fra tidligere indberetninger havde kendskab til gruppens kontakter med PFLP, antog man, at de mange mistænkelige lejemål og falske adresser var dæklejligheder til brug ved "operationel handling", og PET anmodede derfor om forlænget aflytning af Peter Døllner og forlaget Manifests (Kommunistisk Arbejdsgruppes eget politiske forlag) telefoner.⁹¹¹ Da pengene for salget af varevognen blev sendt på en crosset check til adressen på Åboulevarden, og der ingen var til at modtage den, blev den videresendt til det nærliggende postkontor. Her dukkede Peter Døllner op den 19. marts 1981 for at afhente checken. Han identificerede sig med et kørekort under navnet Aksel Mortensen og blev efterfølgende anholdt og varetægtsfængslet indtil den 11. april 1981 for siden at få en dom på et års betinget fængsel for dokumentfalsk.⁹¹² PET ransagede hans lejlighed og fandt blandt andet breve fra hans ophold i PFLP-lejre i Mellemøsten i midten

910 Peter Døllner erkendte ved den senere anholdelse at have benyttet flere falske navne og blev i alt sigtet for dokumentfalsk i fire forhold. PET, personsag: "Resumé vedr. undersøgelserne mod Jens Holger Jensen og Niels Jørgensen", 9. juni 1981 (rapport fra rejseafdelingen), PET, personsag: "Vedr. CK 82.539 – tilhørende Jens Holger Jensen". "Per Henriksen" var navnet på sønnen af den tidligere ejer af Jens Holger Jensens bil. PET, emnesag: "Vedr. Operation [-]", 27. juli 1992.

911 PET, administrativ sag: Årsberetning for afd. C 1980, s. 52, og PET, personsag: "Vedr. anmodning om rettens kendelse til aflytning af Peter Døllners telefon", 4. november 1980.

912 PET, personsag: "Resumé vedr. undersøgelserne mod Jens Holger Jensen og Niels Jørgensen", 9. juni 1981 (rapport fra rejseafdelingen) og PET, personsag: Vedr. anholdelsen af Peter Døllner, 24. marts 1981.

af 1970'erne.⁹¹³ Dette var den første anholdelse af et medlem af Appel-gruppen, siden KA/Manifest blev dannet i 1979, og i øvrigt en af de eneste før anholdelserne i forbindelse med opklaringen af røveriet mod Købmagergade postkontor i april 1989.

Glostrup 1980

Fire dage efter Jens Holger Jensens død fik PET rettens tilladelse til at ransage Niels Jørgensens og Jens Holger Jensens værelser og lejligheder.⁹¹⁴ Ransagningen gav, sammen med ovenstående forhold, tjenesten anledning til mistanke om konkrete kriminelle handlinger, heriblandt et forsøg på bankrøveri den 7. juli 1980. Bankdirektøren i Forstædernes Bank i Glostrup var denne dag blevet overmandet i sit hjem. De tre gerningsmænd havde lænket bankdirektørens kone og barnebarn, der også befandt sig i huset, i husets kælder, og tvang bankdirektøren ind i en bil og kørte ham til Forstædernes Bank for at få ham til at åbne bankens hovedboks. Bankdirektøren var hverken i besiddelse af nøgler eller kode og forsøgte at stikke af fra gerningsmændene foran banken. Han blev indhentet, hvorefter de potentielle bankrøvere opgav deres forehavende; de kørte direktøren tilbage til huset, hvor han også blev lænket i kælderen. Gerningsmændene stjal cirka 1.000 kroner fra direktørens tegnebog og kørte væk.⁹¹⁵ Ifølge den rapport, som rejseafdelingen udarbejdede ved hjælp af oplysninger fra PET, havde man under ransagningen af Jens Holger Jensens hjem fundet en kortbog, hvori der var foretaget indtegninger af det område, hvor bankdirektøren boede, og hvor Forstædernes Bank lå. Bilen, som Holger Jensen havde holdt parkeret i ved påkørslen i Århus, var af samme type og farve som den, der var blevet benyttet ved røveriforsøget i Glostrup. I den påkørte bil blev der fundet en walkie-talkie "...der kunne svare til en tilsvarende, som gerningsmændene brugte ved røveriet". Endelig blev Dodge-varevognen købt nogle uger før røveriet og leveret tilbage til sælgeren nogle uger efter røveriet, og den havde i denne periode kun kørt ca.

913 PET, personsag: "Resumé vedr. undersøgelserne mod Jens Holger Jensen og Niels Jørgensen", 9. juni 1981 (rapport fra rejseafdelingen).

914 PET, personsag: "Foranstaltninger under efterforskningen mod Niels Jørgensen og (afdøde) Jens Holger Jensen", 19. september 1980.

915 PET, personsag: "Resumé vedr. undersøgelserne mod Jens Holger Jensen og Niels Jørgensen", 9. juni 1981 (rapport fra rejseafdelingen).

900 km.⁹¹⁶ Alt dette var dog blot indicier. Rejseafdelingen løb tør for "efterforskningsmuligheder", og sagen førte ikke til anholdelser.⁹¹⁷

Om ikke andet havde både rejseafdelingen og PET fået større kendskab til gruppen og dens arbejdsmetoder. Gruppen fabrikerede falske identitetspapirer på baggrund af "lånte identiteter", hvilket Peter Døllners "kørekort" var et eksempel på. I senere interviews har gruppens medlemmer fortalt, hvordan de fiskede kopier af udlejningskontrakter op af biludlejningsfirmaernes skraldespande. På den måde fik de adgang til CPR-numre, kørekortenes løbenumre og udstedelsesdatoer, hvorved de kunne fremstille meget nøjagtige falske kørekort.⁹¹⁸

Fra dette tidspunkt udgjorde mistanken om de kriminelle aktiviteter sammen med de kendte kontakter til PFLP-kredse en vigtig del af PET's billede af gruppen. Ransagningen hos Peter Døllner underbyggede sammenhængen, da man fandt breve fra hans besøg hos PFLP i Mellemøsten nogle år tidligere. Således fandt tjenesten det værd at notere, at Marwan el-Fahoum ved nyheden om Jens Holger Jensens død have givet udtryk for, at det var et stort tab for PFLP-organisationen.⁹¹⁹ PET's Afdeling T var samtidig usikker på, hvem der skulle overtage Holger Jensens rolle som kontaktperson til PFLP, og Afdeling C gav i årsberetningen for 1980 udtryk for, at PFLP øjensynligt havde droppet kontakten til de resterende medlemmer af Appel-gruppen.⁹²⁰

Nye PFLP-forbindelser

Der gik kun kort tid, før PET kom i besiddelse af oplysninger, der tydede på, at gruppen havde genetableret, eller måske snarere bibeholdt, kontakten til PFLP. Den 1. februar 1981 fremgik det af aflytningen af Sati Bakirs telefon, at han prøvede at komme i kontakt med Marwan el-Fahoum i Beirut. Da dette ikke lykkedes, gav Bakir en besked til en anden person på PFLP-kontoret, der lød: "The

916 Rejseafdelingen overtog efterforskningen, da muligheden for forbindelse til Glostrup-røveriet forelå. PET, personsag: "Resumé vedr. undersøgelserne mod Jens Holger Jensen og Niels Jørgensen", 9. juni 1981.

917 PET, personsag "Resumé vedr. undersøgelserne mod Jens Holger Jensen og Niels Jørgensen", 9. juni 1981. Sagen indgik i undersøgelserne efter røveriet mod Købmagergade Postkontor i november 1988.

918 Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2*, 1.th, s. 59.

919 PET, administrativ sag: Årsberetning for afd. T 1980, s. 18.

920 PET, administrativ sag: Årsberetning for afd. C 1980, s. 56.

Apple, Postbox nr. 190, Vesterbrogade". Fra tidligere oplysninger genkendte PET betegnelsen "The Apple" som PFLP's kodenavn for Appel-gruppen, og tjenesten anmodede om rettens tilladelse til at tilbageholde og gennemse al post, der var bestemt for "Per Mortensen" på den nævnte postboksadresse.⁹²¹ Tjenesten antog, at "Per Mortensen" var en sammensætning af to tidligere falske navne som gruppen havde benyttet, nemlig Aksel Mortensen og Per Henriksen.⁹²² Den 28. marts indløb det første telegram til Appel-gruppen, som PET ad denne vej fik kendskab til: "I hope to see you in Sweden march 31.st. Marwan.", hvilket underbyggede PET's formodning om, at PFLP i skikkelse af Marwan el-Fahoum sad i den ene ende af linjen.⁹²³

I efteråret 1981 mente PET at have klare indikationer på, at det var Jan Weimann, der indbetalte lejen for boksen, og at det også var ham, der havde overtaget ansvaret for kontakten til PFLP efter Jens Holger Jensens død.⁹²⁴ Først den 11. december 1981 var der beviselige tegn på brug af boksen som kontaktled mellem PFLP og Appel-gruppen. Denne dag indløb et telegram med følgende tekst: "Meet my friend in Sophia on 22 dec cable us to confirm date Talaat". PET mente, at "my friend" refererede til Marwan el-Fahoum, og at der således var tale om et møde mellem et medlem af Appel-gruppen og Fahoum. Derfor overvågede tjenesten postboksen resten af dagen i håb om at klarlægge kontakten. Senere på dagen blev telegrammet afhentet af Peter Døllner, der ankom i selskab med Niels Jørgensen og Torkil Lauesen.⁹²⁵ Derved fik PET også bekræftet, at det var Appel-gruppen, der sad i den anden ende af linjen, at gruppen stadig var aktiv, og at der var grund til at antage, at der foregik et operationelt samarbejde mellem PFLP og Appel-gruppen. Oplysningerne førte til, at tjenesten i december 1981 indhente nye kendelser til aflytning af Peter Døllner og Torkil Lauesen. Afhøringerne ophørte dog igen i september året efter, da overvågningen ikke havde givet yderligere oplysninger i sagen.⁹²⁶ I en rapport med titlen "Kortfattet oversigt over de umiddelbare muligheder for udenlandsk terrorisme på dansk grund i 1982", noterede Afdeling T dog den 4. december 1981, at gruppen havde

921 PET, personsag: Rapport, 2. februar 1981.

922 PET, personsag: Rapport, Anmodning om rettens tilladelse til at tilbageholde og gennemse post, 2. februar 1981.

923 Se PET, operationssag: Her omtales et telegram af 28. marts 1981.

924 PET, personsag: "Vedr. PFLP-boxen hos firmaet BBC, Vesterbrogade", 12. oktober 1981.

925 PET, personsag: "Vedr. PFLP-boxen 190 hos firmaet BBC, Vesterbrogade", 12. oktober 1981 og PET, personsag: "Vedr. Den hemmelige PFLP-box her i landet", 17. december 1981.

926 PET, personsag: Rapport 14. december 1981; Rapport 10. marts 1982 og Rapport 14. september 1982.

"virkeligt gode forbindelser til PFLP-kredse, blandt andet til den kendte PFLP'er fra Beiruth Marwan FAHOM. Om der er en direkte sammenhæng mellem disse forhold, og dermed et absolut internationalt samarbejde lige i kanten af terrorisme, vides ikke bestemt, men muligheden foreligger." Rapporten nævnedes endvidere, at medlemmer af gruppen havde været aktive i Århus-området, samt at tysk terrorisme, Rote Armee Fraktion og 2. junibevægelsen, blandt andet havde forbindelser i Århus-området. Om disse tyske ekstremistiske grupper noterede Afdeling T, at de måtte siges "nærmest at være eksperter på terrorområdet", men at man ikke kunne bestemme, om de tyske grupper havde så gode forbindelser til danske kredse, at man kunne tænke sig terrorisme forøvet i Danmark.⁹²⁷

Aflytningerne og overvågningen endte uden de store resultater. Det skyldtes, at gruppen opretholdt en række særdeles effektive foranstaltninger til hemmeligholdelse og sløring, hvilket PET erkendte. Ifølge senere interviews med gruppens medlemmer noterede de numre på bagvedkørende biler, hver gang de selv var på vej et sted hen, som de ikke var interesseret i, at nogen kendte til. Dukkede det samme nummer op flere gange, blev det anført som "PET nummer", og gruppen opbyggede efterhånden en hel samling af den slags numre.⁹²⁸ PET bemærkede i en notits fra 1982 at "Det er en gruppe, der opererer i det skjulte, og som er skabt til ikke at sige og gøre tingene på en normal måde, hvilket medfører, at det er umuligt at opsnappe informationer vedrørende gruppens arbejdsområde og meddelelsessystem."⁹²⁹

Mistanke om kriminelle forhold 1982-85

Fra 1982 til omkring 1986 tog PET relativt få initiativer til overvågning af gruppen, da tjenesten mente, at gruppen nedsatte sit aktivitetsniveau i forhold til PFLP. I årsberetningen fra 1982 hed det således:

"Slutteligt skal det bemærkes, at den i 1970'erne dannede gruppe "The APPLE", den gruppe af danske PFLP-sympatisører, formentlig ikke har haft kontakt til PFLP i

927 PET, emnesag: "Kortfattet oversigt over de umiddelbare muligheder for udenlandsk terrorisme på dansk grund i 1982", afdeling T, 4. december 1981.

928 Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2*, 1.th, s. 56.

929 PET, personsag: Notits, u.d. 1982.

løbet af 1982. Den Postbox som gruppen lejede i København betales dog fortsat med kr. 300 i kvartalet.”⁹³⁰

Overvågningen af gruppen aftog således gennem den periode, igennem hvilken de siden blev tiltalt for at have begået en række alvorlige forbrydelser. I flere tilfælde blev overvågningen af gruppen kortvarigt genoptaget i forbindelse med de enkelte forhold/røverier, uden det dog førte til sigtelser. Først i forbindelse med efterforskningen af røveriet mod Købmagergade Postkontor fandt politiet tilstrækkelige indicier og beviser til at kunne rejse sigtelser mod gruppens medlemmer for røverier begået i perioden 1982-86. Forholdene beskrives i det følgende, fordi de udgjorde en central del af PET's senere efterforskning mod gruppen, da de er omtalt i de fleste hidtidigt publicerede værker om gruppen, og da de var vigtige anklagepunkter under retssagen mod gruppens medlemmer i 1990-91. Omtalen af nedenstående forhold rummer ingen overvejelser om skyldsspørgsmål i forbindelse med røverierne, men præsenterer alene den mistanke, PET og til dels også kriminalpolitiet efterfølgende rettede mod gruppen.

Ved Vesterport

To unge postfunktionærer var den 2. april 1982 klokken lidt over 10 om formiddagen på vej til fods fra posthuset på Vester Farimagsgade til Privatbanken, Ved Vesterport, da to maskerede mænd kom løbende bagfra og gav den ene funktionær et slag i baghovedet og væltede den anden omkuld. De to røvere tog den omsætning, som de to funktionærer rutinemæssigt var ved at fragte fra posthuset til banken, hvilket svarede til 768.000 kr. i kontanter og ca. 72 millioner kr. i checks. Herefter løb de gennem en bygning ud til Vester Søgade, hvor en tredje mand ventede i en stjålet bil.⁹³¹ Et vidne havde bemærket den holdende flugtbil og dennes fører, og bilen blev fundet senere samme dag parkeret på en vej på Frederiksberg.⁹³² Det viste sig, at den var stjålet aftenen i forvejen.⁹³³ Postansatte, et stort antal vidner og beboere omkring det sted, hvorfra bilen var blevet stjålet, afgav vidneforklaringer og gav signalement. De mest interessante vidner gennemgik fotos og blev bedt om at afgive forklaringer igen syv år senere, efter

⁹³⁰ PET, administrativ sag: Årsberetning for 1982.

⁹³¹ *Politiken*, 3. april 1982, og PET, operationssag: Forhold II, Bilag 2-5.

⁹³² PET, operationssag: Forhold II, Bilag 39.

⁹³³ PET, operationssag: Forhold II, Bilag 19-26.

arrestationer af Appel-gruppens medlemmer i 1989, for at få præsenteret nye fotos af blandt andet de arresterede gruppemedlemmer. Det eneste spor, der siden dukkede op, var en hjemmelavet lærredspose, som gerningsmændene benyttede; den blev sammen med nogle opbrudte pengemagasiner fundet knap to måneder senere i en sø lidt uden for Sorø.⁹³⁴ Flere konkrete spor fandt kriminalpolitiet ikke, og røveriet blev aldrig opklaret.

Et vidne havde dagen før røveriet lagt mærke til en varevogn, der holdt parkeret tæt ved Privatbanken, og hvori der befandt sig tre mænd, der umiddelbart passede på de signalement, politiet fik fra de mange vidneforklaringer.⁹³⁵ Dette var en af anledningerne til, at rejseafdelingen på baggrund af de foregående års efterforskning i Århus et par uger efter røveriet, den 19. april 1982, rettede henvendelse til kriminalpolitiet i København. Rejseafdelingen ønskede at "henlede opmærksomheden" på fire af Appel-gruppens medlemmer, der i den foregående tid havde været i rejseafdelingens søgelys. De fire var Niels Jørgensen, Torkil Lauesen, Peter Døllner og Jan Weimann.⁹³⁶ Der blev ikke umiddelbart taget kontakt til de fire, eftersom der pågik efterforskning hos rejseafdelingen. Desuden mente kriminalpolitiet ikke, at rejseafdelingens beskrivelser af de fire stemte overens med de signalement, man havde fået ved de mange vidneforklaringer. Der var intet bevis, og ingen blev dømt for forholdet.

Lyngbyrøveriet

Onsdag den 2. marts 1983, fandt et røveri sted foran Den Danske Bank i Lyngby. En pengetransport med to bankbetjente stoppede foran filialen, der var det sidste stop på turen, for at aflevere en lille sum penge. Netop som bankbetjenten ved siden af føreren steg ud af bilen med den lille pengesum, nærmede en mand sig hurtigt bagfra og gav bankbetjenten et slag i baghovedet. Trods slaget forsøgte bankbetjenten at løbe hen mod banken. Efter få skridt blev han anråbt, muligvis på et udenlandsk sprog, hvorefter han vendte sig om og så en mand, der pegede direkte på ham med en pistol. Betjenten smed sig på fortovet, og føreren af bilen aktiverede alarmen til bankens eget sikkerhedssystem. Mere nåede han ikke, før bildøren blev revet op, og en anden røver med et ukendt våben påførte chauff-

⁹³⁴ PET, operationssag: Forhold II, Bilag 72-76.

⁹³⁵ PET, operationssag: Forhold II, Bilag 34.

⁹³⁶ PET, operationssag: Forhold II, Bilag 77.

føren et slag i venstre side af hovedet og hev ham ud på vejen, hvor han fik flere slag. De to gerningsmænd sprang ind i bankbilen, kørte i høj fart væk ad Lyngby-gårdsvej og Lundtoftgårdsvej, svingede ned ad en lille skrænt og fortsatte ad en asfalteret gang- og cykelsti, der førte under Helsingørmotorvejen. Her forlod de bankbilen, løb slæbende på en stor bylt op ad en mindre sti til selve motorvejen, hvor en kvinde og en mand holdt og ventede på en busholdeplads i en metalgrå Mazda med svenske nummerplader. Herfra forsvandt de med et udbytte på ca. 8,3 millioner kroner i kontanter. Røveriet efterforskedes af Lyngby Politi, men forblev i princippet uopklaret. Det er dog efterfølgende en almindelig opfattelse, at røveriet blev begået af den kreds af personer, der siden er blevet kendt som Blekingegadebanden.⁹³⁷

Historien om Lyngbyrøveriet har afstedkommet megen debat i tilslutning til offentliggørelsen af journalist Peter Øvig Knudsens bog *Blekingegadebanden*, og Kommissionen afgiver i umiddelbar forlængelse af dette kapitel en nærmere redegørelse for og vurdering af PET's og Justitsministeriets rolle i forbindelse med efterforskningen af røveriet.

Rausingforholdet

Rausingforholdet omhandler gruppens planer om at kidnappe den svenske milliardærsøn, Jörn Rausing, i januar 1985. Det skal understreges, at kidnapningen aldrig blev gennemført, og at intet om forholdet i øvrigt slap ud før retssagen efter røveriet mod Købmagergade Postkontor, hvor politiet i lejligheden i Blekingegade fandt en drejebog i form af fire ringbind med planer for kidnapningen. Politimyndighederne tog derfor ingen initiativer over for gruppen i de år, hvor planlægningen foregik.⁹³⁸

Planerne om kidnapningen tog form i løbet af 1983-84, og forberedelserne var lange og grundige. Planen var ifølge anklagemyndigheden finansieret af PFLP, der udbetalte et beløb på 63.000 DM til et af gruppens medlemmer under et besøg i Damaskus i november 1984.⁹³⁹ Ud over de mange observationer af Rau-

937 *Politiken*, 3. marts 1983, og PET, operationssag: Forhold III, A-Bilag 1, 6, 8-10.

938 Nedenstående beskrivelse bygger derfor på senere materiale: Retsbogen for Østre Landsret, interviews med gruppens medlemmer samt de fund, som kriminalpolitiet gjorde i lejligheden i Blekingegade i maj 1989.

939 Retsbog for Østre Landsret, 1. november 1990, s. 4.

sings rutiner indrettede Appel-gruppen en hytte i Norge, i hvilken han skulle tilbageholdes, mens løsesumsforhandlingerne stod på. Rummet, som han skulle opholde sig i, var bygget af svenske materialer, således at kidnappingsofferet skulle tro, han befandt sig i Sverige. Mad og drikkevarer, slik, bøger, spil og selv sømmene i væggene var af svensk fabrikat. Selve kidnappingen skulle foregå på Jörn Rausings privatadresse i Lund, hvor han skulle bedøves og derefter køres til Norge. Gruppen havde anskaffet et middel til bedøvelse og havde nøje indøvet og gennemgået køreturen fra Rausings hjem til hytten i Norge. Planen skulle gennemføres tidligt om morgenen den 7. januar 1985, men blev opgivet umiddelbart før den skulle gennemføres.⁹⁴⁰ Et medlem af gruppen var taget til Lund den 6. januar og havde observeret Jörn Rausings lejlighed hele natten. De fem øvrige forlod København tidligt om morgenen den 7. januar og holdt klar i deres biler, da aktionen blev afblæst i sidste øjeblik. Ifølge retsbogen fra retssagen i efteråret 1990 var der tale om "frivillig tilbagetræden", da gruppen under sagen forklarede, at et af medlemmerne fortrød sin medvirken, hvorefter de øvrige opgav foretagendet.⁹⁴¹

Det er en opfattelse i den eksisterende litteratur, at idéen tilsyneladende var gruppens eget påfund, men at PFLP sanktionerede planen, ligesom PFLP var ansvarlig for de praktiske forhold i forbindelse med overdragelsen af pengene.⁹⁴² Under ransagningen af lejligheden i Blekingegade i maj 1989 fandt politiet breve stilet til både Jörn Rausing selv, om at han var kidnappet og skulle forholde sig i ro, samt breve og minikasettebånd med instruktioner til Jörn Rausings far, Gad Rausing.⁹⁴³ Båndene og brevene var blevet udleveret til et af gruppens medlemmer på en rejse til Algier i december 1984.⁹⁴⁴ Kidnapperne præsenterede sig som "Good Cesar", og der var indtalt og nedskrevet nøje instruktioner om, hvordan Gad Rausing skulle imødekomme kidnappernes krav. Alt i alt skulle han udbetale, hvad der svarede til 25 millioner US dollars, fordelt på fire valutaer: D-mark,

940 Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2, 1.th*, s. 63 f., Hans Bunde, Peter Damberg og Mette Josias, *Blekingegade – Røvere eller soldater?* s. 15 f. og Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af "Illusionsløs Realisme"*, s. 127 f.

941 Anklagemyndigheden mente, at gruppen var blevet opdaget under observation af lejligheden og var blevet afsløret som værende af dansk oprindelse. Dette fik man ikke medhold i. Ibid. og PET, operationssag og Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af "Illusionsløs Realisme"*, s. 132.

942 Andreas Nawrocki og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af "Illusionsløs Realisme"*, s. 127.

943 PET, personsag: Rapport maj 1989.

944 Se Retsbog for Østre Landsret, 1. november 1990, s. 4.

Schweizer-franc, hollandske gylden og US-dollars. Pengene skulle være klar ti dage efter kidnappingen og skulle bæres i to blå kufferter af mærket Samsonite. Gad Rausing skulle chartre et fly, hvis registreringsnummer han skulle oplyse til kidnapperne via en kontaktannonce. Herefter skulle følge en instruktion om at flyve fra London til Zürich, og dagen efter fra Zürich til Beirut. Efter præcis to timer i Beirut skulle han flyve til Kuwait, igen vente to timer i transithallen, hvorefter han skulle flyve til Djibouti lufthavn på den afrikanske østkyst. Her skulle han opholde sig otte timer, hvorefter han igen skulle flyve tilbage til Zürich. Under hele turen skulle han bære kufferterne med penge, være ikklædt gråt jakkesæt og beige farvet tørklæde, samt synligt bære de nyeste udgaver af Le Monde og Newsweek. Under et af de mange ophold ville en mand henvende sig og give nye instruktioner.⁹⁴⁵

I marts 1985 mødtes et af gruppens medlemmer med Marwan el-Fahoum på Cypern for at orientere ham om, hvorfor planen i første omgang ikke blev gennemført. Fahoum opfordrede gruppen til at arbejde videre med planen, men blev på et nyt møde i Berlin i maj måned informeret om, at gruppen "ikke moralsk var i stand til" at gennemføre aktionen. Ifølge Appel-gruppens eget udsagn blev Marwan el-Fahoum "godt knotten" og forsøgte at overtale gruppen til at fortsætte med planen.⁹⁴⁶ Dette var sandsynligvis grunden til, at de detaljerede planer endnu fire år efter de skulle have været gennemført, stadig befandt sig i lejligheden i Blekingegade. Anklagemyndigheden betragtede det som et tegn på, at planerne ikke var helt opgivet.

Bagsværd Torv

To mænd stod en mandag morgen i februar 1985 og ventede på, at en pengetransport fra Privatbanken skulle afhente de 2,7 millioner kroner, der op til weekenden var blevet indbetalt til Bagsværd Posthus. Da bankbuddet var på vej ud af posthuset, blev han holdt op af en af de to mænd, der sagde noget på "gebrokkent" dansk og fratog bankbuddet pengesækkene. Umiddelbart efter affyrede en af røverne et skud gennem et af pengetransportens vinduer og løb herefter hen

945 PET, personsag: Rapport maj 1989.

946 Retsbog for Østre Landsret, 1. november 1990, s. 7-8.

til en stjålet bil, i hvilken en tredje mand holdt og ventede. De forsvandt tilsyneladende uden noget spor.⁹⁴⁷

Bankrøveriet på Bagsværd Torv blev ikke inddraget i de senere undersøgelser i forbindelse med efterforskningen i 1988-90. Når det alligevel er nævnt her, skyldes det, at PET samme dag, som røveriet blev begået, iværksatte observationer af flere af Appel-gruppens medlemmer.⁹⁴⁸ Tjenesten havde altså gruppen i fokus efter Lyngbyrøveriet, selv om der aldrig blev tilvejebragt klare beviser. Røveriet på Bagsværd Torv nævnes ikke yderligere i arkivalierne.

Rullestolsrøveriet

En decembermorgen i 1985 gennemførtes endnu en aktion mod Privatbanken, da et bud var i færd med at hente en pengebeholdning fra Herlev Postkontor. Buddet var på vej gennem posthusets forhal/trappeopgang og ud til den pengetransport, der holdt parkeret lige ved posthusets hovedindgang, da røveriet skete. Ingen havde tilsyneladende bemærket en mand i en kørestol med et tæppe over sig, og en hjælper der stod umiddelbart bag ham, som lidt forinden havde taget opstilling i trappeopgangens hjørne, under foregivende af at vente på handicapfliften. Manden, der havde siddet i rullestolen, var i færd med at begive sig op ad trappen, da bankbuddet begyndte at gå ned af den. Da buddet med pengesækken passerede, vendte den "handicappede" sig om og slog buddet to gange i baghovedet med en blød genstand og vristede sækken fra buddet, der efterhånden var nået helt hen til udgangsdøren. Da buddet efterfølgende kiggede op, stod "hjælperen" bag kørestolen og pegede på ham med noget, der lignede et oversavet jagtgevær. De to røvere løb ud af posthuset, ned i den nærliggende fodgængertunnel, der førte under den brede Herlev Ringgade, op ad en lille trappe og ind i et parkeringshus, hvor en bil holdt og ventede på dem. Røveriet var tydeligvis velplanlagt og blev gennemført på få minutter. Et par vidner mente, at røverne bar falske skæg og muligvis også parykker. Andre vidner gav en overfladisk beskrivelse af flugtbilen, der angiveligt var en sølvgrå Toyota Corolla. Fra det øjeblik bilen forlod parkeringshuset, havde politiet ingen spor overhovedet.

⁹⁴⁷ *Politiken*, 5. februar 1985.

⁹⁴⁸ PET, personsag: "Vedr. Observation i forbindelse med røveri på Bagsværd Torv", 4. februar 1985.

Udbyttet blev ca. 1,4 millioner kr. i kontanter og cirka 68,4 millioner kr. i checks, der dog ikke kunne omsættes.⁹⁴⁹

Under ransagningen af lejligheden i Blekingegade i foråret 1989 fandt politiet en række observationsnotater omhandlende en bil med det registreringsnummer, som Privatbankens pengetransport havde haft ved røveriet. Kriminalpolitiet foretog skriftprøver og fandt i flere tilfælde "en til sikkerhed grænsende sandsynlighed for", at notaterne var foretaget af nogle af gruppens medlemmer.⁹⁵⁰ Derudover fandt man en drejebog med nogle kvitteringer fra efteråret 1984 fra en "Haarhandel/Teatersminke butik" på nogle overskæg og noget sminke, hvor der på bagsiden var påført følgende notater: "Flugtrute – Planlæg tirsdag 3 OK? – Pllæg onsdag 2 – Niels tøj – køb bil – 1) Mængde!, 2) Obs!, 3) Rute!"⁹⁵¹ Man fandt desuden en række båndoptagelser af Radioavisen døgnet efter røveriet, kun med de passager der handlede om dette.⁹⁵² Derudover fandt politiet en række kasserede recepter fra en lægepraksis i Herlev, som Appel-gruppen tilsyneladende havde brugt som udgangspunkt for at rette henvendelse til de omhandlende personer. Politiet kontaktede de pågældende og spurgte, om de på noget tidspunkt var blevet ringet op af analyseinstitutter, havde mistet legitimationspapirer mv. Dette gjorde politiet givetvis, fordi man havde en antagelse om, at det var den måde, ved hjælp af hvilken gruppen producerede falske identiteter. Af senere interviews med gruppens medlemmer fremgår det, at gruppen antagelig via en læge, som gruppen stod i tæt kontakt til, fremskaffede sygehusjournaler og andre personlige papirer fra vilkårlige personer, som de efterfølgende ringede op under påskud af at være ansat ved analyseinstitutter. På den måde fik gruppen såvel personlige som mere almene oplysninger om en person, hvorefter man kunne oprette en dækidentitet.⁹⁵³

949 *Politiken*, 4. december 1985 og PET, operationssag: Bilag B3 – B10, og B94- B95.

950 PET, operationssag: Bilag B57 – B147.

951 PET, operationssag: Bilag B96.

952 PET, operationssag: Bilag B44-B45. Også omtalt i Hans Bunde, Peter Damborg og Mette Josias, *Blekingegade – Røvere eller soldater?*, s. 44.

953 Se Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2, 1.th*, s. 59 og PET, operationssag: Bilag A31.

Operation PINEAPPLE

I sidste halvdel af juni 1986 modtog PET oplysninger om, at PFLP i Damaskus var i færd med at "genoprette" kontakten til Appel-gruppen, da der, ifølge de foreliggende oplysninger, ikke havde været nogen nævneværdig kontakt mellem PFLP og Appel-gruppen de foregående omtrent fire år. Der findes kun få indberetninger fra disse år, men ifølge en notits fra tjenesten havde Appel-gruppen, "så vidt vi ved, (...) været inaktiv i nogle år".⁹⁵⁴ Derudover blev der fra PET's side hverken anmodet om eller afsagt retskendelser til overvågningsaktiviteter over for gruppens medlemmer i perioden 1982-86. Den 3. juni 1986 var Niels Jørgensen imidlertid blevet anholdt i færd med at stjæle en VW-varevogn, hvorefter han havde identificeret sig med et falsk kørekort. I hans besiddelse fandt man en tændingslås med to originale VW tændingsnøgler, en bærbar radiotelefon med håndmikrofon, samt diverse opdirkningsværktøj. Ordenspolitiet gav Niels Jørgensen en bøde, men fandt ingen anledning til at foretage sig yderligere. Uvist hvornår blev PET i løbet af sommeren informeret om sagen.⁹⁵⁵

Den 22. juni 1986 fik PET via en telefonaflytning oplysninger om, at Marwan el-Fahoum ønskede at komme i kontakt med gruppen. Igen var det PET's overvågning af de palæstinensiske miljøer, der var kilde til oplysningen. I løbet af de foregående år var PWU blevet nedlagt samtidig med, at den tidligere formand Sati Bakir var blevet afsat som leder af den danske PFLP-gruppe. Det var angiveligt sket som følge af et opgør med Abu Daya, der repræsenterede en mere yderliggående linje. Ifølge PET's arkiver fik Abu Daya dog aldrig samme opbakning fra ledelsen i Damaskus og blev i 1987 selv afsat som leder.⁹⁵⁶ Marwan el-Fahoum spurgte under samtalen med Hassan Abu Daya efter et telefonnummer, som PET senere fandt ud af var Godfred Appels. Derudover søgte han en mand "af samme slags som ham der døde" og der blev under samtalen udvekslet kommentarer om noget, der blev benævnt som "Toufaha" – det arabiske ord for æble. Fahoum ville desuden skaffe adressen på et trykkeri/tidsskrift, som han ville videregive til Abu Daya, hvilket også tyder på, at denne ikke havde samme kendskab til PFLP's dan-

954 PET, personsag: Notits om "PFLP-lederen Marwan El Fahoum's forsøg på at genoptage kontakten til den her kendte tidligere aktive sympatisørgruppe, "APPLE-gruppen", 27. juni 1986".

955 I slutningen af juli oplyste Københavns Politis tekniske afdeling PET om detaljerne vedrørende det falske kørekort. PET, personsag: "Vedr. Samtale med (...) Teknisk afdeling, København, afd. 2", 29. juli 1986, og PET, operationssag: Kendelse bilag 58.

956 PET, operationssag: Kendelse bilag 47. Notat fremlagt i Københavns byret 11. april 1989.

ske kontakter som sin forgænger. Endelig bad han Abu Daya meddele gruppen, at de skulle tage til Damaskus og tage kontakt til Fahoum på et givent telefonnummer.⁹⁵⁷ PET konkluderede imidlertid hurtigt, at den omtalte døde mand var Jens Holger Jensen, at det omtalte trykkeri/tidsskrift var Manifest, og at "Æblet" var det samme som Appel-gruppen. Det fremgik desuden af PET's skrivelse, at Appel-gruppen på dette tidspunkt var mistænkt for at stå i forbindelse med to af ovenstående forhold, nemlig kidnapningen i Glostrup i 1980 og pengetransport-røveriet i Lyngby 1983.⁹⁵⁸ Sammenholdt med, at det ifølge PET var internationalt kendt, at PFLP på dette tidspunkt manglede økonomiske midler til at finansiere sine aktiviteter, kunne det tyde på, at PFLP ville genoptage "tidligere tiders aktiviteter med de herværende danske sympatisører, om hvem vi jo ved, at PFLP (...) har ønsket et militært samarbejde med. Formålet vil givetvis være at skaffe økonomiske midler til PFLP, formentlig udført ved kriminalitet her i landet."⁹⁵⁹

I den efterfølgende PET-rapport blev det anbefalet, at man iværksatte fornyet overvågning af gruppens medlemmer. Begrundelsen var en mistanke om nye kriminelle aktiviteter, der byggede på en formodning om, at gruppen tidligere havde været indblandet i tilsvarende aktiviteter. Med virkning fra den 24. juli 1986 fik PET rettens tilladelse til at iværksætte telefonaflytning af gruppens fire kernemedlemmer, forlaget Manifest samt yderligere to adresser med relationer til gruppen. Efter at være blevet forlænget et par gange ophørte aflytningerne for hovedpartens vedkommende den 20. oktober 1986,⁹⁶⁰ da gruppen, med tjenestens egne ord, var for professionel til, at der kom nævneværdige oplysninger ud af telefonaflytningerne. Derudover var der et ressourcemæssigt aspekt, hvorefter tjenesten fremover ville benytte sig af mere "indgående efterforskningsskridt" i form af rumaflytninger.⁹⁶¹ Aflytningen af Torkil Lauesens telefon fortsatte til den 7. marts 1987, hvor den ophørte grundet "ressourcemæssige prioriteringer".⁹⁶²

Ud over telefonaflytningen blev overvågningen i løbet af efteråret planlagt udvidet til også at indebære rumaflytning af Torkil Lauesen lejlighed, under ko-

957 Det gjorde Niels Jørgensen den 1. august, men uden at PET fandt ud af det. Først ved den senere efterforskning i 1989-90 kom det via undersøgelser af Niels Jørgensens pas frem, at han flere gange i løbet af efteråret 1986 var i Damaskus. PET, operationssag: Sagsresumé til byretten, s. 28.

958 PET, personsag: Notits om "PFLP-lederen Marwan El Fahoum's forsøg på at genoptage kontakten til den her kendte tidligere aktive sympatisørgruppe, "APPLE-gruppen", 27. juni 1986".

959 Ibid.

960 PET, operationssag: Kendelse bilag 12, 18, 22, 26; Kendelse bilag 31, 33; Kendelse bilag 83.

961 PET, operationssag: Kendelse bilag 22.

962 PET, operationssag: Kendelse bilag 12.

denavnet *Operation PINEAPPLE*. Den umiddelbare begrundelse for dette var, at telefonaflytningen havde afsløret, at Torkil Lauesens og hans kone havde planlagt en tur til Sovjetunionen i september, under hvilken PET antog, at de skulle mødes med repræsentanter for PFLP. Derudover var det blevet konstateret, at flere af de øvrige medlemmer af Appel-gruppen af og til besøgte lejligheden, hvorefter PET fandt det sandsynligt, at medlemmerne holdt møder i lejligheden, og operationen blev beskrevet som en "teknisk operation rettet mod ... Lauesen, med det formål at klarlægge hans og de andre medlemmer af APPLE-gruppens aktiviteter til fordel af den palæstinensiske terrororganisation PFLP".⁹⁶³ Den 4. september hed det yderligere i en PET-rapport forud for operationen, at man på det foreliggende grundlag måtte forvente, at gruppen "... i snarlig fremtid ville udføre en eller anden form for kriminel aktivitet til fordel for den palæstinensiske terrororganisation PFLP".⁹⁶⁴ Også overvågningen af forlaget Manifest blev udvidet til at gælde rumaflytning, dels begrundet i forventet mødeaktivitet, dels for at afsløre mulig fabrikation af falske kørekort. Tjenesten havde nogle uger forinden fået endnu et bevis på gruppens brug af falske papirer, jf. ovenfor om arrestationen af Niels Jørgensen i starten af juni 1986.⁹⁶⁵

Tilsyneladende blev ingen af de to rumaflytninger etableret, selv om tjenesten havde fået rettens tilladelse til at iværksætte dem. Angiveligt indebar etableringen af begge rumaflytninger praktiske vanskeligheder, ud over at tjenesten fik oplysninger om, at gruppen havde opsagt kontrakten med det trykkeri, hvor Manifest holdt til. Til gengæld gav overvågningen af de palæstinensiske miljøer stadig visse nyttige oplysninger, trods alle Appel-gruppens sikkerhedsbestemmelser. Det gjaldt specielt telefonaflytningen af Sati Bakirs arvtager, Hassan Abu Daya, der fungerede som den nye kontakt mellem PFLP i Damaskus og de PFLP-relaterede palæstinensiske grupper i Danmark. I juli-august 1986 hed det i en indberetning, at overvågningen havde afsløret samtaler mellem Torkil Lauesen og Abu Daya og mellem Abu Daya og Marwan el-Fahoum, og at "... de [Appel-gruppen] var klar til at gøre alt, hvad El FAHOUM ønskede".⁹⁶⁶

Et par måneder senere, i december 1986, blev der begået et stort røveri mod Daells Varehus. Flere af Appel-gruppens medlemmer blev sigtet for dette røveri i foråret 1989, men frifundet under retssagen i 1990-91. Da selve røveriet

963 PET, operationssag: "Vedr. Thorkil Lauesen", 4. september 1986.

964 Ibid.

965 PET, operationssag: Kendelse bilag 58.

966 Ibid.

blev begået, var status for PET's overvågning af gruppen altså den, at tjenesten aflyttede Torkil Lauesens telefon og visse telefoner i de palæstinensiske kredse. Aflytningerne af de øvrige medlemmer af Appel-gruppen var ophørt i oktober 1986, og de to planlagte rumaflytninger var tilsyneladende ikke blevet etableret. Den 5. januar, cirka to uger efter røveriet, indhentede PET fornyet tilladelse til at foretage rumaflytning af Torkil Lauesens lejlighed, og igen blev det bemærket, at aflytningen endnu ikke var blevet etableret, men at det forventedes at ville ske i snarlig fremtid.⁹⁶⁷ Aflytningen af Lauesens telefon afslørede til gengæld en bemærkelsesværdig samtale den 25. december mellem Torkil Lausen (TL) og en bekendt (L) til denne, som i PET's indberetning blev gengivet således:

"TL: Ønsker god jul

L: Takker for det "nyttige udstyr" – spørger, om det ikke var besværligt at få det med samtidig med de 5 millioner?

TL: Nej, det gik – (pinlig tavshed??)

L: Griner.... det er den slags småting, der sommetider fælder.

TL: Ja, – når jeg nu var i Dalle Valle -".⁹⁶⁸

PET konkluderede af samtalen, at Torkil Lauesen havde købt en praktisk julegave i Daells Varehus, og at den bekendte, idet han takkede for gaven, lod en bemærkning falde om røveriet. Men på trods af, at de altså måtte have et vist kendskab til hinanden, blev samtalen ført i en humoristisk tone, der ifølge tjenesten dækkede over en vis forlegenhed, hvilket ifølge tjenesten tydede på, at L ikke havde noget kendskab til Torkil Lauesens "kriminelle aktiviteter". Alt taget i betragtning var det dog ikke helt uforståeligt, at PET alligevel valgte at opbevare samtalen indtil videre.

Daells Varehus

"Røvere væk med fem mill. i barnevogn" lød overskriften på Politiken den 23. december 1986, dagen efter et røveri, der på dette tidspunkt rent udbytte-mæssigt kun blev overgået af Lyngby-røveriet i 1983. Om morgen den 22. december havde tre mænd forklædt som håndværkere taget opstilling i en smal

⁹⁶⁷ PET, operationssag: Kendelse bilag 11.

⁹⁶⁸ PET, personsag: "Vedr. Samtale om røveriet i Daells Varehus den 22. december 1986", 24. februar 1987.

gang umiddelbart uden for det lokale i Daells Varehus, hvor kassebeholdningen befandt sig. Et bud fra Bikuben var med hjælp fra en lokal kvindelig ansat ved at bære juleweekendens omsætning ud af kasserummet i seks sorte nylontasker og havde netop åbnet døren ud til den smalle gang, da han blev overfaldet af de tre "håndværkere". Gerningsmændene masede ind i rummet, truede de ansatte med pistoler og slog den kvindeligt ansatte, der bar to af pengetaskerne, så hun faldt til gulvet og tabte dem. Røverne tog alle taskerne og løb hen ad gangen, men blev indhentet af varehusets lokale sikkerhedschef, hvilket resulterede i et kort håndgemæng. Sikkerhedschefen pådrog sig et kraniebrud efter et hårdt slag i hovedet, angiveligt med et pistolskæfte, men fik dog fravristet røverne den ene af pengetaskerne med cirka 1,5 millioner kroner. Via bagtrapper og en bagdør, der kun blev benyttet af varehusets ansatte, løb røverne ned i gården til Nørregade 24, hvor de på forhånd havde parkeret en barnevogn. De hev to lyse cottoncoats, som to af gerningsmændene iførte sig, op af barnevognen og lagde pengetaskerne ned i barnevognen. Den ene skubbede barnevognen, og de begav sig i roligt tempo ud af porten til Nørregade og i retning af Nørreport station. Kort efter skråede de tre gerningsmænd over Nørregade og satte tempoet så meget op, at et vidne bemærkede at "de tydeligvis havde temmelig travlt." Da samme vidne havde udtrykt bekymring for barnet som følge af mændenes noget usikre kørsel med barnevognen, havde røverne svaret noget i retning af "... vi klarer den!"; og i hast bevæget sig ind ad en port på den anden side af Nørregade. Her forsvandt sporet for to af røvernes vedkommende. Den sidste blev kort efter set komme ud af en port ved Nørre Voldgade 56. Iklædt parkacoat med opslået hætte krydsede han i høj fart Nørre Voldgade med barnevognen foran sig for endelig at forsvinde ned i parkeringskælderen under Israels Plads. Her så et enkelt vidne to mænd med en overfyldt barnevogn, uden dog at tænke videre over det i første omgang. En time senere fandt politiet barnevognen.⁹⁶⁹

I håndværkertasken blev fundet et magasin, formentlig fra en belgisk fremstillet pistol. Under ransagningen af lejligheden i Blekingegade i maj 1989 fandt politiet netop en af disse pistoler, til hvilken magasinet passede.⁹⁷⁰ Derudover fandt politiet et forfalsket kørekort, der afslørede flere af gruppens arbejdsmetoder. Efterforskningen viste, at de falske kørekort var blevet benyttet ved leje af en bil fra den 20. december 1986 klokken 9 til den 22. december 1986 klokken 12.00, det vil sige omkring det tidsrum hvor røveriet mod Daells Varehus fandt sted.

969 *Politiken*, 23. december 1986, og PET, operationssag: Bilag A4-A12, B2-B4, C9-C15, E1, E2, E4, E9.

970 PET, operationssag: Bilag J-4.

Samtidig fandt man en "ægte" lejekontrakt i det navn, der var opgivet på det falske kørekort. Den adresse, der var benyttet ved leje af bilen i december 1986, havde imidlertid aldrig været beboet af den person, hvis navn stod på kørekortet. Det ledte samlet efterforskningsgruppen til den slutning, at Appel-gruppen måtte have fisket den rigtige kontrakt op af en skraldespand ved ét udlejningsfirma, for herefter at bruge oplysningerne til at fremstille et falsk kørekort, som de så benyttede hos et andet udlejningsfirma.⁹⁷¹ Det blev dog aldrig bevist, at den lejede bil havde været benyttet ved Daells Varehus-røveriet, og ingen af gruppens medlemmer blev dømt for røveriet.

Café Libération

Overvågningen og aflytningen af Appel-gruppen fra sommeren 1986 afslørede ingen kriminelle aktiviteter. Til gengæld fik PET på dette tidspunkt oplysninger om, at nogle af gruppens medlemmer havde planer om at åbne en Café på Vestmannagade ved Islands Brygge i København.⁹⁷² Fra bevillingspolitiet fik PET den 2. februar oplyst, at man havde givet tilladelse til restaurationsdrift af Café Libération, i hvis bestyrelse der sad et enkelt medlem af Appel-gruppen og nogle med tætte relationer til gruppen.

Gruppen har selv senere berettet, at Niels Jørgensen blev ansat i caféen som langtidsledig og havde den største del i det daglige arbejde. Caféen skulle drives med det formål at give overskuddet til de grupper, man støttede i den tredje verden. Af og til blev der arrangeret politiske møder i caféen, og i Manifest/Kommunistisk Arbejdsgruppe regi udgav gruppen bladet *Libération* og fik desuden trykt et par politiske bøger. Flere af gruppens medlemmer og folk med relationer til gruppen arbejdede frivilligt med at drive caféen. På længere sigt måtte de dog

971 PET, operationssag: Bilag J-36. I senere interviews har gruppens medlemmer fortalt hvordan de ved hjælp af en magnet og spiralledninger fiskede bilnøgler op fra de steder, hvor kunder afleverede bilnøgler til bilværksteder uden for værkstedets åbningstid. I lejligheden i Blekingegade havde gruppen en nøglefræser, på hvilken de lavede kopier af bilnøgler, hvorefter de afleverede de oprindelige nøgler tilbage. Senere blev det muligt for gruppen at have en nøglefræser med i den bil, de brugte ved de natlige "nøglefiske-ture". Se Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2*, 1.th, s. 65, og Retsbog for Østre Landsret 13. december 1990.

972 Se PET, operationssag: Kendelse bilag 34.

erkende, at projektet ikke levede op til forventningerne; arbejdet var for stort og fortjenesten for lille.⁹⁷³

Allerede i starten af februar 1987, samme dag som PET fik oplyst, at bevilningspolitiet havde givet tilladelse til restaurationsdrift, anmodede PET om retsens kendelse til at foretage aflytning af den telefon, der tilhørte Café Libération. PET's begrundelse for anmodningen var den efterhånden ofte fremførte, at caféen blev drevet af Appel-gruppen, der mistænktes for at stå bag berigelsesforbrydelser til fordel for PFLP. Endnu mistænkte man dog – ifølge denne rapport i hvert fald – kun gruppen for Glostrupforholdet i 1980 og Lyngbyforholdet i 1983.⁹⁷⁴ Daells Varehusforholdet, der havde fundet sted blot seks uger forinden, blev altså ikke nævnt, hvorefter det er usikkert, om PET på dette tidspunkt overhovedet mistænkte gruppen for at have deltaget i det. Nogle uger senere, den 25. februar 1987, indhentede tjenesten rettens tilladelse til også at foretage rumaflytning af Café Libération. Det skete ud fra en forventning om, at aktiviteterne omkring forlaget Manifest som tidligere nævnt ville flytte til den nye café på Islands Brygge.⁹⁷⁵ Tjenesten indhentede fornyede retskendelser hver fjerde uge i over et halvt år, men rumaflytningen blev ikke etableret i denne omgang i hvert fald (der blev iværksat nye initiativer efter røveriet mod Købmagergade Postkontor). Den 19. oktober 1987 oplyste PET retten, at der ikke ønskedes fornyet kendelse.⁹⁷⁶ Telefonaflytningen fortsatte, bortset fra enkelte afbrydelser, frem til den 22. august 1988. Ud over telefonaflytning foretog PET i løbet af foråret 1987 ved flere lejligheder observation af selve caféen. Rapporterne fra disse observationer beskrev lokalernes beliggenhed og indretning, hvor mange personer der opholdt sig i lokalet, samt i nogle tilfælde hvilken rute de ansatte fulgte, når de forlod caféen om aftenen.⁹⁷⁷

Udbyttet af overvågningen var ikke overvældende, men dog tilstrækkeligt til, at PET fik forlænget retskendelserne. I december 1987 afslørede overvågningen, at caféen leverede mad til et PFLP-møde i København. I april 1988 modtog PET oplysninger fra en udenlandsk tjeneste om, at PFLP med Marwan el-Fahoum som den ansvarlige for udenrigsanliggender havde planer om at genoptage sine

973 Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade* 2, 1.th, s. 74 f.

974 PET, operationssag: Kendelse bilag 34.

975 PET, operationssag: Kendelse bilag 59.

976 Ibid.

977 PET, personsag: Observation af Café Libération, 24. februar, 25. februar, 26. februar, 5. marts, 19. marts og 8. maj 1987.

terroraktioner uden for Mellemøsten. Da overvågningen af caféen af tekniske årsager var midlertidigt afbrudt, begik tjenesten et notat, som fremhævede behovet for at genoptage telefonaflytningen, da det var "sandsynligt", at Marwan el-Fahoum ville benytte sine kontakter, det vil sige Appel-gruppen, til at yde "den tilrejsende terrorgruppe logistisk støtte". Aflytningen blev genoptaget, men intet tyder på, at der foregik noget af det, den udenlandske tjeneste advarede mod.⁹⁷⁸

Købmagergade Postkontor

Klokken lidt over fem om morgenen den 3. november 1988 dukkede fire personer op ved portvagten til postgården ved Købmagergade Postkontor. To af dem udgav sig for at være civilklædte kriminalbetjente. De to øvrige bar nøjagtige kopier af almindelige politiuniformer.⁹⁷⁹ De to civilklædte påstod over for portvagten, at der i løbet af natten var sket et knivoverfald på Gråbrødre Torv, som man var i gang med at efterforske. De to politiuniformerede personer gik derefter ind i postgården under påskud af efterforskningsgerning, netop som en pengetransport ankom til postgården. Portvagten svarede på spørgsmål fra de to civilklædte og lukkede porten efter pengetransporten, da denne var inde i gården. Den ene af de to mænd, der kørte pengetransportvognen, åbnede til lasten og begyndte at læsse værdierne fra bilen over i et trådnat. Da aflæsningen var færdig, startede selve røveriet. De to uniformerede overfaldt de to chauffører af transporten samtidig med, at de to civilklædte overmandede portvagten og åbnede porten til postgården. Her ankom nu en femte gerningsmand i en orangerød Toyota Hiace varevogn, som han bakkede ind i gården. Den ene af de to civilklædte gerningsmænd truede personalet med et oversavet jagtgevær, mens værdierne blev læsset over i varevognen. Cirka halvandet minut senere hoppede tre af gerningsmændene ind i varevognen og en fjerde ind ved siden af varevognens chauffør. Varevognen kørte hurtigt ud af porten til Løvstræde og svingede til højre ned mod Købmagergade med knap 13 millioner kr. liggende i varerummet.

Chaufføren i pengetransporten havde nået at slå alarm over bilens radio, inden han blev overmandet. Signalet var blevet opfanget af to patruljevogne, der

⁹⁷⁸ Se PET, operationssag: Kendelse bilag 34.

⁹⁷⁹ Gruppen havde selv syet uniformerne fra februar 1988 og i tiden fremefter. Se retsbog for Østre Landsret 13. december 1990, s. 5.

tilfældigvis var lige i nærheden. Den ene, "Alfa Syd", befandt sig på Købmagergade nær Krystalgade og drejede ned ad Løvstræde mod gerningsmændene, der efterfølgende svingede brat uden om patruljevognen og kørte op over venstre fortovej. En af betjentene hoppede ud af patruljevognen og skød efter varevognen, hvorved bagruden knustes. Da varevognen straks efter for enden af Løvstræde drejede til højre ned ad Købmagergade, blev den mødt af den anden patruljevogn, "011", der i alarmeringsøjeblikket befandt sig på Amagertorv. Den ene betjent i denne vogn, den 22-årige Jesper Egtved Hansen, sprang ud af patruljevognen og trak sin tjenestepistol. Personen, der sad på passagersædet i flugtbilen, sprang ligeledes ud af bilen, og affyrede et skud med et oversavet haglgevær. Et hagl ramte den unge betjent i det ene øje, og han afgik ved døden som følge heraf samme dag. Varevognen fortsatte herefter i høj fart ned ad Klareboderne og ned i en parkeringskælder i Klerkegade, hvor gerningsmændene på forhånd havde stillet to biler. Disse to var sammen med Toyota-kassevognen, der blev benyttet ved røveriet, og en "ekstra" bil blevet stjålet den 2. november. Ingen af de stjalne biler bar synlige tegn på indbrud. Gruppen flyttede værdierne over i de to personbiler og fulgte herefter en rute ud af København, under hvilken der blev foretaget yderligere omladninger. Det kom senere frem, at gruppen havde praktiseret "nøglefiskeri" i stort omfang forud for røveriet. Derudover havde et af gruppens medlemmer ombygget en nøglefræser, så den kunne bruges i en bil, hvorved gruppen kunne lave nøglekopier med det samme under de natlige "nøglefiskeri-ture". I august-september havde gruppen fundet de to personbiler, man ville benytte som flugtbiler, og Hiacen var blevet fundet senere på året.⁹⁸⁰

Gruppen beholdt selv den udenlandske valuta fra røveriet. De øvrige ca. 11 millioner kr. blev i midten af december sendt ud af landet til to unavngivne modtagere.⁹⁸¹

PET og efterforskningen

Samme dag, den 3. november klokken 8.57, blot nogle timer efter røveriet mod Købmagergades Postkontor, oprettede PET observation af Niels Jørgensen, som herefter blev observeret hver dag de næste otte dage. I samme periode blev der

⁹⁸⁰ Retsbog for Østre Landsret 13. december 1990, Hans Bunde, Peter Damborg og Mette Josias, *Blekingegade – Røvere eller soldater?*, s. 72-73, Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2*, 1.th, s. 7-10.

⁹⁸¹ Retsbog for Østre Landsret 17. december 1990, s. 9.

etableret "punktvis" observationer af de øvrige fire gamle medlemmer af gruppen. Herefter fulgte observationerne jævnt på ugentlig basis i tiden frem til anholdelsesaktionen i midten af april 1989, dog med Niels Jørgensen som det mest hyppige observationsobjekt. PET arbejdede tydeligvis med en tese om, at gruppen måtte have nogle skjulte lokaliteter, idet tjenesten i en rekvisition forud for en observationsrekvisition af netop Niels Jørgensen skrev, at han muligvis kunne bringe observationsholdet rundt til eventuelle kontaktsteder og hemmelige lokaliteter, hvor materiel fra gruppen blev opbevaret.⁹⁸² Man oprettede desuden en række observationer mod Café Libération, hvor indsatsen blev rettet mod de fire ovennævnte kernemedlemmer. Under et "stormøde" på caféen observerede PET ved en given lejlighed, at to af medlemmerne forlod caféen og gik en tur rundt om nogle boligblokke "i dyb samtale."⁹⁸³

I begyndelsen af december 1988 oprettede politiet en undersøgelsesgruppe under ledelse af Københavns kriminalpoliti Afdeling C, med personale fra København, Lyngby, Gladsaxe og PET. Samtidig iværksatte PET telefonaflytninger af personer, som PET mistænkte for overtrædelse af straffelovens § 114, den ofte benyttede paragraf i forbindelse med aflytningen af Appel-gruppen, der omhandler støtte til terrorbevægelser, in casu PFLP. Det var ved tidligere lejligheder blevet afsløret, at disse personer havde forskellige tilknytninger til gruppen, hvilket dog ikke blev nærmere præciseret i anmodningerne forud for aflytningerne. De fleste aflytninger ophørte i vinteren 1989, da de ikke umiddelbart tilførte efterforskningen noget nyt.⁹⁸⁴ Derudover blev Café Libérations telefon aflyttet med start nogle dage efter røveriet, og denne aflytning varede ved i et halvt år. I januar 1989 blev telefonaflytningen af caféen suppleret med en rumaflytning, der denne gang blev etableret, men som kun var aktiveret under møder på caféen.⁹⁸⁵ Først i løbet af vinteren og foråret indledte undersøgelsesgruppen aflytninger af gruppens medlemmer. Som det var tilfældet ved tidligere aflytninger, forhindrede gruppens interne sikkerhedsrutiner tilsyneladende, at væsentlige oplysninger kom ud.

I marts 1989, over fire måneder efter røveriet, var der stadig ikke foretaget nogen anholdelser. Undersøgelsesgruppen udarbejdede i midten af marts 1989 en rapport, som viste, at man havde indsamlet og udvekslet et stort antal oplys-

982 PET, personsag: "Vedr. Rekvisition af observation", 7. februar 1989.

983 PET, operationssag: Kendelse bilag 36.

984 Se PET, operationssag: Kendelse bilag 53 og 54.

985 PET, operationssag: Kendelse bilag 36.

ninger om gruppens oprindelse, udvikling, aktiviteter og kontakt til PFLP, og at efterforskningen omfattede følgende forhold:

- Gidseltagning og forsøg på røveri i Glostrup 7. juli 1980.
- Jens Holger Jensens færdselsdrab 15. september 1980, "utvivlsomt i forbindelse med forsøg på røveri."
- Branden mod møbelfirmaet CEBRA i Århus 17. september 1980.
- Dokumentfalsk, november 1980.
- Væbnet røveri mod pengetransport 2. april 1982, Ved Vesterport.
- Særligt farligt røveri mod pengetransport 2. marts 1983 i Lyngby.
- Dokumentfalsk, januar 1984.
- Særligt farligt røveri mod pengetransport i Herlev ("Rullestolsrøveriet").
- Brugstyveri af varevogn 3. juni 1986.
- Dokumentfalsk, juni 1986.
- Særligt farligt røveri mod varehus/pengetransport 22. december 1986 (Daells Varehus).
- Særligt farligt røveri mod posthus/pengetransport 3. november 1988 (Købmagergade) og drab på politibetjent.

Rapporten fremhævede de helt gennemgående træk ved forbrydelserne og indikationer, der pegede på, at gerningsmændene skulle søges uden for de "normale kriminelle kredse", og i personkredse, "der pga. sympati eller idealisme skaffer penge/værdier til den 'fælles sag' uden hensyn til nødvendige magtmidler".⁹⁸⁶

Den 12. april 1989 indhentede undersøgelsesgruppen tilladelser til ransagninger af lejligheder, og den 13. april anholdt politiet de fire kernemedlemmer af Appel-gruppen: Peter Døllner, Torkil Lauesen, Niels Jørgensen og Jan Weimann. I tilslutning til det efterfølgende grundlovsforhør blev de sigtet for tre røverier af særlig farlig karakter, samt for overtrædelse af straffelovens § 114 ved at have ydet væsentlig bistand til PFLP.⁹⁸⁷ Bemærkelsesværdigt nok blev de ikke i første omgang sigtet for Købmagergadeforholdene, men for Glostrupforholdet i 1980 samt de to røverier i henholdsvis 1982 og 83: Ved Vesterport og i Lyngby. Gruppens medlemmer nægtede sig skyldige, men blev varetægtsfængslet, hvorefter undersøgelsesgruppen arbejdede videre med efterforskningen. Trods de mange indicier blev der ikke fundet entydige beviser. Politiet genindkaldte i slutningen

⁹⁸⁶ Kriminalpolitiet i København, afd. C: Rapport 19. marts 1989.

⁹⁸⁷ PET, operationssag: Forhold II, bilag A-4, A-5 og A-6 og forhold III, bilag G-10.

af april tidligere vidner fra Lyngby-røveriet i 1983 til konfrontationer med nogle af gruppens medlemmer, men uden resultat. Derudover havde de varetagtsfængslede en ens nøgle, der dog så for ordinær ud til at blive genkendt, selv om den blev affotograferet og kom i landets aviser. Før den 2. maj 1989 arbejdede politiet stort set kun med mistanker og indicier.

Gennembrud og nye sigtelser

Klokken 7.15 om morgenen den 2. maj 1989 blev det ene af de to sidste medlemmer af Appel-gruppen, der endnu var på fri fod, Carsten Nielsen, involveret i et alvorligt trafikuheld på Birkerød Kongevej nord for København. I Carsten Nielsens besiddelse fandt politiet en nøgle, der var identisk med den, de øvrige medlemmer af gruppen havde. Endvidere fandt man en telefonregning udstedt til Frode Nielsen, Blekingegade 2, 1.th. Carsten Nielsen og endnu et medlem af gruppen, Karsten Møller Hansen, blev anholdt, og samme eftermiddag tog tre kriminalbetjente ud til adressen, hvor det hurtigt blev klart, at arrestanternes nøglesæt alle passede til både gade- og hoveddør på adressen i Blekingegade.⁹⁸⁸ Der blev iværksat en ransagning af lejligheden, der umiddelbart forekom "forladt" og uden mærkbare spor efter kriminelle aktiviteter, bortset fra nogle parrykker, noget maskering samt nogle bærbare radioer. Under en ny gennemgang af lejligheden senere samme dag, blev betjentene opmærksomme på en meget bred væg, hvorpå der var fastskruet en reol. Politifolkene lavede en åbning i væggen og fandt et hemmeligt rum, med politi- og postuniformer og en hel del håndvåben, jagtgeværer og sprængstoffer.⁹⁸⁹ Nærmere undersøgelser afslørede

988 Intet i materialet tyder på nogle uregelmæssigheder i forbindelse med anholdelserne af Carsten Nielsen eller fundet af telefonregningen. Carsten Nielsen var en af de eneste der endnu var på fri fod, og den omfattende efterforskning taget i betragtning behøvede politiet ingen som helst undskyldning for at anholde ham og afklare hans gøren og laden. Hertil skal det nævnes, at PET indtil december 1988 slet ikke kendte til Carsten Nielsen. I en afrapportering fra en telefonaflytning, der i øvrigt ikke afslørede noget ud over almindelig politisk samtale, nævntes det, at man ikke havde nogen oplysninger om denne Carsten Nielsen, men at man ville prøve at få identificeret ham som en del af efterforskningsarbejdet. Spekulationer, som dem der i visse sammenhænge har været fremme om, at politiet på nogen måde skulle have provokeret Carsten Nielsen til at have kørt galt, savner grundlag. Havde de overhovedet vidst hvor han var og kendt hans tætte relationer til gruppen lidt bedre, ville de højst sandsynligt have anholdt ham på et tidligere tidspunkt.

989 PET, operationssag: Bilag J-2.

drejebøger for røverier, observationsnotater af pengetransportvogne og planer om kidnapning for blot at nævne de vigtigste ting. Lejligheden var blevet lejet i september 1985 i falsk navn, og havde siden fungeret som et mødested, hvor der blev planlagt illegale aktiviteter.⁹⁹⁰

De mange fund førte til en række nye sigtelser og til nye aflytninger af folk med tilknytning til gruppens medlemmer. Et af de vigtigste forhold var Rausing-forholdet, for hvilket gruppens medlemmer blev sigtet for

"... ved i foråret sommeren 1985 [1984] i forening med medgerningsmænd, under nøje planlægning og efter systematiske observationer at have iværksat handlinger til bortførsel af den svenske statsborger JÖRN RAUSING (...) for efterfølgende under trusler om at slå pågældende ihjel at presse familien til at udbetale en løse-sum på 25 millioner US-dollars."⁹⁹¹

Det store våbenfund i det hemmelige rum i lejligheden omfattede:

- Håndvåben; pistoler og maskinpistoler
- En såkaldt "Pumpgun"
- 34 stk. panserværnsraketter
- 120 stk. håndgranater
- 24 stk. røghåndgranater
- 80 stk. personelminer
- 1 kasse sprængsnor og detonatorer
- 1 kasse el-tændsatser
- Cirka 140 kg sprængstof, heraf en stor mængde formbart
- Knap 5.000 patroner

Efterforskningen konstaterede et sammenfald mellem dette våbenfund og et våbentyveri, der havde fundet sted i Flen i Sverige i november 1982, og et andet tyveri fra et våbendepot i Jægersborg vandtårn i 1973. Derudover kunne der konstateres et sammenfald mellem det samme våbentyveri i Sverige og fundet af et nedgravet våbenlager i Fontainebleau-skoven lidt uden for Paris i 1986 samt nogle tegninger over dette område i Frankrig, som politiet fandt i lejligheden i Blekingegade.⁹⁹² Gruppen blev sigtet for hæleri af grov beskaffenhed i tidsrum-

990 Betina Bendix & Lene Løvschall, *Blekingegade 2*, 1.th, s. 64.

991 PET, operationssag: Bilag 004, s. 78.

992 Hans Bunde, Peter Damborg og Mette Josias, *Blekingegade – Røvere eller soldater?*, s. 61.

met fra den 7. november 1982 til den 2. maj 1989.⁹⁹³ Under den efterfølgende retssag kom det frem, at gruppen i årene 1982-83 havde holdt en række møder om muligheden for at smugle våben til de palæstinensiske områder i kølvandet på den israelske invasion af Libanon i 1982. I løbet af 1984 havde gruppen mere konkret undersøgt mulighederne for at få transporteret våbnene til området, og man undersøgte bilmodeller, ruter og tilgængelighed via søvejen, men opgav planen senere på året. I samme periode havde et af gruppens medlemmer foreslået våbentyverier i Norge og havde i den forbindelse foretaget en række observationer. Det blev ved planerne.

Uvist hvornår og af hvem blev våbnene i løbet af årene 1985-86 flyttet fra en af gruppens tidligere dækadresser til Blekingegade.⁹⁹⁴ Da Niels Jørgensen i 1986 blev anholdt for brugstyveri af en varevogn var dette et led i en anden plan, der skulle skaffe gruppen af med våbnene. Ifølge Niels Jørgensens egen forklaring var planen at smide sprængstofferne, detonatorerne og raketterne i søer og branddamme.⁹⁹⁵ Endelig viste det sig under retssagen, at flere af gruppens medlemmer i 1984 i en skov i Nordsjælland havde prøvet at skyde med nogle af håndvåbnene.⁹⁹⁶

Z-FILE

En anden vigtig ny sigtelse afspejlede endnu et aspekt af gruppens forbindelser med PFLP. I lejligheden fandt politiet en række ringbind, der indeholdt oplysninger om ca. 500 personer, organisationer og firmaer, af "jødisk/zionistisk oprindelse", den såkaldte "Z-file". Derudover var der oplysninger om folk, der havde udtrykt sympati for Israel, oplysninger om handelssamarbejdet mellem EF og Israel, samt oplysninger om danske firmaer, der beskæftigede sig med våbenproduktion, og disse firmaers forbindelser til Israel.⁹⁹⁷ Oplysningerne var hovedsageligt indhentet af Bo Weimann, der efter eget udsagn var blevet opfordret til det i 1982, uoplyst af hvem. Det angivelige hovedformål med arkivet var at kortlægge Mossads virksomhed i Danmark. I mere konkrete vendinger

993 PET, personsag: Kriminalpolitiets anmeldelse 4. juli 1989.

994 Retsbog for Østre Landsret, 1. oktober 1990, s. 11-12.

995 Retsbog for Østre Landsret, 1. oktober 1990, s. 5, 10.

996 Retsbog for Østre Landsret, 1. oktober 1990, s. 8.

997 PET, personsag: Notat vedr. overtrædelse af straffelovens § 108, 16. oktober 1989.

handlede det om at "få indblik i de politiske sider af zionismen i Danmark" samt "Israel-lobbyens indflydelse i dansk politik". Bo Weimann betegnede selv indhentningen som en "biblioteksopgave" og understregede under retssagen i 1990, at oplysningerne i vid udstrækning stammede fra offentligt tilgængelige oplysninger på det Kongelige Bibliotek. Mere konkret byggede de på en systematisk gennemgang af foreninger, tidsskrifter, aviser, sympatitilkendegivelser osv. Han afleverede en mængde oplysninger til den person, der havde opfordret ham til at indsamle dem. Han arbejdede ifølge det oplyste på opgaven i årene 1982-84.⁹⁹⁸ Eftersom oplysningerne skulle stilles til rådighed for PFLP, blev gruppen sigtet for overtrædelse af straffelovens § 108 stk. 1 ved at have bistået fremmed efterretningsvæsen til at virke inden for den danske stats område.

Retssag og dom

Ved retssagens begyndelse den 3. september 1990 var de syv personer tiltalt for i alt 15 forhold. Mod alle syv rejstes tiltale for en række tilfælde af dokumentfalsk, til dels som forsøg, for hæleri med hensyn til tyveri af våben og for overtrædelser af våbenloven, for forsøg på tyveri fra politistationer i Sverige i 1983 og for forsøg på tyveri fra våbendepoter i Norge i perioden 1983-85. Mod seks personer fra gruppen (alle undtagen Carsten Nielsen) rejstes tiltale for overtrædelse af straffelovens § 108, eller forsøg herpå, ved at have indsamlet og videregivet oplysninger til PFLP (den såkaldte Z-file), for røveriet mod Den Danske Bank i Lyngby i 1983, og for forsøg på frihedsberøvelse og forsøg på røveri (Rausingforholdet). Mod seks personer (alle undtagen Døllner) rejstes tiltale for røveri mod Herlev postkontor i 1985, det såkaldte "Rullestolsrøveri", for forsøg på røveri mod Amagerbanken i 1985-86, for røveri mod Daells Varehus i 1986, for røveri mod Købmagergade postkontor i 1988 og for drab i forbindelse med Købmagergaderøveriet. Endelig blev Karsten Møller Hansen tillige tiltalt for overtrædelse af straffelovens § 152 ved at have tilskyndet en læge til at røbe fortrolige oplysninger, som lægen erfarede i sit virke.

Under domsforhandlingen frafaldt anklagemyndigheden en række af forholdene. Som eksempler kan nævnes forholdene om forsøg på tyveri fra politistationer og våbendepoter og forholdet om røveriet i Lyngby, idet tiltalen dog opretholdtes mod Niels Jørgensen, og tiltalen for røveriet i Herlev og Daells Va-

⁹⁹⁸ Retsbog for Østre Landsret, 2. oktober 1990.

rehus for så vidt angår Bo Weimann, Karsten Møller Hansen og Carsten Nielsen, idet tiltalen opretholdtes mod de øvrige. Nævningetinget frifandt de tiltalte for en række af forholdene, bl.a. røveriet i Lyngby, røveriet i Herlev, røveriet mod Daells Varehus og drabsforholdet. Endvidere frifandt nævningetinget for tiltalen om frihedsberøvelse af Rausing på grund af de tiltaltes frivillige tilbagetræden fra forsøg. Den del af Rausingforholdet, der angik røveri, var frafaldet af anklagemyndigheden.

De tiltalte blev alle fundet skyldige i en del af forholdene og idømt fængselsstraffe fra et til ti år. **Niels Jørgensen** blev straffet med fængsel i ti år for dokumentfalsk, hæleri med hensyn til våben, overtrædelse af våbenloven, forsøg på røveri mod Amagerbanken og røveri mod Købmagergade postkontor. **Torkil Lauesen** blev straffet med fængsel i ti år for dokumentfalsk, hæleri med hensyn til våben, overtrædelse af våbenloven, forsøg på røveri mod Amagerbanken og røveri mod Købmagergade postkontor. **Jan Weimann** blev straffet med fængsel i ti år for dokumentfalsk, hæleri med hensyn til våben, overtrædelse af våbenloven, forsøg på røveri mod Amagerbanken og røveri mod Købmagergade postkontor. **Peter Døllner** blev straffet med fængsel i et år for dokumentfalsk og hæleri med hensyn til våben. **Bo Weimann** blev straffet med fængsel i syv år for dokumentfalsk, hæleri med hensyn til våben, overtrædelse af våbenloven, overtrædelse af straffelovens § 108, forsøg på røveri mod Amagerbanken og medvirken til røveri mod Købmagergade postkontor. **Karsten Møller Hansen** blev straffet med fængsel i tre år for dokumentfalsk, overtrædelse af straffelovens § 152 om udnyttelse af fortrolige oplysninger, hæleri med hensyn til våben, forsøg på røveri mod Amagerbanken og medvirken til røveri mod Købmagergade postkontor. Endelig blev **Carsten Nielsen** straffet med fængsel i otte år for dokumentfalsk, hæleri med hensyn til våben, overtrædelse af våbenloven og røveri mod Købmagergade postkontor.

For så vidt angår en del af de forhold, som de syv personer blev dømt for, erkendte de tiltalte under sagen forholdene i større eller mindre grad. De erkendte således alle syv de omfattende dokumentfalskforhold, og de seks, der var tiltalt for forsøg på frihedsberøvelse (Rausingforholdet) erkendte alle forsøget, men gjorde gældende, at de var trådt frivilligt tilbage herfra. Som anført frifandtes de også for forholdet af denne grund. Erkendelserne og retssagen vakte megen offentlig opmærksomhed, eftersom de tiltalte under hele forløbet forud stort set intet havde oplyst til politiet, og det var først under retssagen, at flere af gruppens aktiviteter blev kendt.

Tre af de dømte ankede strafudmålingen til Højesteret med påstand om formildelse, mens anklagemyndigheden ankede med påstand om skærpelse af

straffen for en fjerde, der derpå påstod formildelse. Ved dom af 8. november 1991 stadfæstede Højesteret nævningetingets dom.

Afslutning

Efter det interne opgør i Kommunistisk Arbejdskreds (KAK) dannede en gruppe yngre medlemmer med Jens Holger Jensen i spidsen Kommunistisk Arbejdsgruppe (KA). Gruppens ideologiske udgangspunkt var en fortsættelse af KAK's snylterstatsteori, men adskilte sig i praksis fra denne på en række punkter: KA's tredjeverdensorienterede aktiviteter blev iværksat ud fra opgørelser over, hvor disse aktiviteter ville skade og konfrontere imperialismen mest. Både omfanget og karakteren af støtten var mere aktivistisk og direkte end den tidligere "guru" og leder af KAK, Gotfred Appel, synes at være gået ind for.

Inden for KA opretholdt og udbyggede en lille gruppe kontakten til PFLP via palæstinensiske kredse i Danmark og via PFLP-folk i Mellemøsten. Denne lille gruppe, der blev kendt som Appel-gruppen, arbejdede under meget hemmelige forhold ved siden af det legale politiske arbejde inden for rammerne af KA. Appel-gruppen havde tætte kontakter til PFLP, foretog rejser under konspirative former, benyttede falske identitetspapirer og adresser og undgik bevidst og med betydelig effekt, at PET fik kendskab til gruppens aktiviteter og tilholdssteder.

PET kendte visse af gruppens medlemmer før bruddet i 1978. Tjenesten havde fulgt KAK fra dannelsen i 1963, og kendte også til ungdomsforbundet KUF, som de fleste af den senere Appel-gruppens medlemmer oprindeligt kom fra. Ud over Jens Holger Jensen var ingen af de øvrige registreret fra KUF-tiden. I løbet af 1970'erne, samtidig med at PET nedtonede sin interesse for KAK, indledte tjenesten en tæt overvågning af palæstinensiske miljøer i Danmark og fik derved identificeret, hvilke personer fra disse miljøer, der var tilknyttet PFLP. På baggrund af disse overvågningsaktiviteter fik PET også kendskab til, hvilke kontakter den danske PFLP-gruppe opretholdt, og blev ad denne vej atter opmærksom på KAK og den nye gruppe af unge medlemmer. PET's interesse for Appel-gruppen blev således vakt som følge af overvågningen af palæstinensiske miljøer. Fra 1977-78 godtgjorde overvågning flere tegn på kontakt mellem de unge i Appel-gruppen og de palæstinensiske grupper, og PET oprettede sager på de fire øvrige centrale medlemmer af Appel-gruppen i anden halvår af 1979. I oktober 1979 mødtes Appel-gruppens alle oprindelige fem medlemmer med den fremtrædende PFLP-figur Marwan el-Fahoum. Dette møde indledte PET's overvågning af selve Appel-gruppen, der med vekslende intensitet fortsatte til 1989. De første to

år, 1979-81, blev gruppen fulgt tæt, og PET var i besiddelse af mange oplysninger, der beviste kontakt til PFLP. De første mistanker om kriminel aktivitet opstod ligeledes i denne periode, da et par af gruppens medlemmer blev mistænkt for at have medvirket ved kidnappingen og røveriforsøget i Glostrup i 1980. PET fortsatte overvågningen af gruppen og dens kontakter i form af aflytninger og enkelte observationer frem til slutningen af 1981, hvor overvågningen af gruppen blev nedtonet i en periode.

1982-85 foretog tjenesten ikke nogen intensiv overvågning af gruppen, og der ses kun gennemført enkelte overvågningsinitiativer. Ved den senere retssag i 1990-91 dannede denne periode imidlertid ramme om en række alvorlige tiltalesforhold, heriblandt tre røverier af særlig farlig karakter. Mest bemærkelsesværdigt var Lyngbyrøveriet i 1983, hvor mistanken blev rettet mod Appel-gruppen efter fundet i Paris af 8,3 millioner danske kroner. Bortset fra disse enkelte episoder blev en mere sammenhængende overvågning af gruppen først genoptaget i 1986, da PET igen ved hjælp af overvågning af de palæstinensiske miljøer fik oplysninger om, at Marwan el- Fahoum ville genetablere kontakten til Appel-gruppen. Tjenesten iværksatte en række aflytninger og observationer for at klarlægge karakteren af kontakten mellem gruppen og palæstinenserne. Under kodenavnet *Operation PINEAPPLE* indhentede PET rettens tilladelse til at foretage rumaflytning af et af gruppens medlemmer i løbet af efteråret 1986, hvilket dog aldrig blev iværksat. I løbet af 1987, da gruppen åbnede caféen Libération, overvågede PET i perioder caféen ganske nøje.

Ved røveriet mod Købmagergade postkontor var det tydeligt, at PET umiddelbart mistænkte gruppen. Intensiv efterforskning førte til anholdelse af gruppens medlemmer i april 1989, men beviserne var ikke overbevisende. Først da et af gruppens medlemmer kørte galt et par uger senere, fandt politiet frem til lejligheden i Blekingegade og fik dermed en mængde beviser på en række kriminelle aktiviteter, der førte til nye sigtelser.

En af gruppens forsvarere udtalte efter sagen, at "Gruppen havde en ulyksalig manglende evne til at bruge papirkurven."

18. SÆRLIGT OM PET'S OG JUSTITSMINISTERIETS ROLLE I FORBINDELSE MED EFTERFORSKNINGEN AF RØVERIET I LYNGBY DEN 2. MARTS 1983

Baggrund

Som anført i et tidligere afsnit, blev en pengetransport onsdag den 2. marts 1983 overfaldet foran en bankfilial i Lyngby. Røveriet blev udført af to maskerede mænd, der efter at have slået to bankbetjente ned bemægtigede sig transportbilen og dens indhold af pengesække. Det røvede beløb androg mere end otte millioner kroner og ansås dermed for danmarkshistoriens største røveri. Ved en vejføring under den nærliggende motorvej blev pengesækkene overført til en ventende personbil. Hverken føreren af personbilen eller en kvinde, som var med i bilen, har senere kunnet identificeres. Et vidne, som på cykel passerede vejføringen under motorvejen, og som iagttog pengetransportbilen, mente senere at kunne identificere Niels Jørgensen som en af de to mænd, der havde ført pengetransportbilen.

Røveriet fandt sted på et tidspunkt, hvor begrebet "Blekingegadebanden" var ukendt. Først senere blev røveriet sat i forbindelse med bandens aktiviteter, og under retssagen mod den gruppe, der blev kendt som "Blekingegadebanden", blev også det såkaldte Lyngby-røveri inddraget. Hvem der foretog røveriet er stadig uafklaret. På grundlag af det nævnte vidneudsagn blev der i sagen rejst tiltale mod Niels Jørgensen for dette forhold, men retten fandt ikke, at bevisgrundlaget var tilstrækkeligt til domfældelse. Ingen er derfor dømt for røveriet eller medvirken dertil, men samtidig er det en udbredt opfattelse, at Lyngby-røveriet er en del af Blekingegadebandens kriminelle aktivitet. Om selve røveriet bemærkes, at det af Lyngby Politi blev anset som meget professionelt udført, og efterforsk-

ningen blev naturligt i en første fase rettet mod professionelle røvere, der tidligere havde virket i Danmark. Interessen koncentreredes fra politiets side om to svenske røvere. At et sådant "svensk spor" kunne være relevant, bestyrkedes af, at den bil, som ventede på pengetransportbilen, og hvortil pengesækkene blev omladet, var svensk indregistreret. Dette viste sig senere at være et falsk spor, da nummerpladerne viste sig at være stjålne, og efterfølgende begivenheder i øvrigt ret hurtigt drejede interessen i en anden retning.

Den 26. marts 1983, altså lidt mere end tre uger efter røveriet, blev to mænd anholdt i Charles de Gaulle-lufthavnen i Paris, efter at franske toldmyndigheder havde konstateret, at de i tasker, en kuffert og indsyet i foret på en frakke havde forsøgt at udsmugle et beløb på seks millioner danske kroner i tusindekronesedler og femhundredekronesedler. De to mænd blev anholdt og varetægtsfængslet sigtet for overtrædelse af fransk valutalovgivning, hvorefter så store beløb ikke uden tilladelse måtte udføres af Frankrig. En telex-meddelelse fra Interpol den 29. marts 1983 til den danske Interpol-afdeling anfører de navne på de anholdte, der blev opgivet ved anholdelsen, samt et millionbeløb i danske kroner anslået til 4,5 millioner franc. Dansk politi besvarede denne telex den 5. april med angivelse af, at man ikke havde kendskab til den ene af de to anholdte, og at den anden ikke havde været i Danmark siden november 1982. Det oplystes yderligere, at der havde været afholdt en støttekonference for PFLP i Danmark i marts, og at man ikke kunne forestille sig, at beløbet i danske kroner stammede herfra.

Den 6. april 1983 modtog dansk politi gennem Interpol en ny meddelelse om anholdelsen og tilstedeværelsen af beløbet ca. seks millioner i danske kroner, og dagen efter, den 7. april, fik politimester Søren Sørensen, der var chef for Lyngby politikreds, fra PET meddelelse om anholdelsen. Samme dag – den 7. april – modtog Lyngby Politi kopi af meddelelsen af 6. april fra Interpol, men det fremgår af Lyngby Politis rapporter, at man allerede dagen før, den 6. april, var blevet underrettet fra dansk Interpol om anholdelsen og det store beløb i danske kroner. Lyngby Politi blev således både gennem Interpol direkte og gennem PET underrettet om anholdelsen af de to mænd og den forbindelse til røveriet, som var naturlig at antage på grund af pengebeløbets størrelse, og om at de to mænd var sat i forbindelse med PFLP. Dermed var der også peget på et nyt spor i røverisagen, såfremt man gik ud fra, at pengene stammede herfra.

Sagens videre forløb handler om Lyngby Politis efterforskning af sagen, og i den forbindelse om bestræbelserne på at få identificeret de af de franske toldmyndigheder beslaglagte pengesedler stammende fra røveriet i Lyngby samt bestræbelser på at få udleveret de to i lufthavnen anholdte til Danmark med henblik på afhøring her.

Den 14. april 1983 anmodede Lyngby Politi ved vicepolitimester Jørgen Galle, der var den jurist i Lyngby Politi, som havde ansvaret for sagen, Retten i Lyngby om bistand til at få tilladelse af de franske myndigheder til at afhøre de to anholdte samt om at indhente en række andre oplysninger om de pågældende. Begæringen afsendtes dagen efter som en international retsanmodning. I slutningen af april kom politifolk fra Lyngby politi til Paris og fik der mulighed for at møde de anholdte, ligesom der i en meddelelse fra Interpol af 25. april blev gjort opmærksom på fransk procedure i forbindelse med sådanne anmodninger. Lyngby politi fik således meget hurtigt kontakt med franske myndigheder, der ligeledes hurtigt besvarede de modtagne henvendelser fra Danmark. De to danske politifolk, Johannes Pedersen og Karsten Høy Petersen, opholdt sig i Paris fra den 25. til den 30. april og havde lejlighed til at afhøre de anholdte, hvoraf dog kun ene, Toman, ønskede at udtale sig. Det fremgår af den i den forbindelse udarbejdede rapport fra Lyngby Politi, at man da endnu anså den svenske bankrøver Carlsson som mistænkt i sagen. I øvrigt benægtede den anholdte Toman at kende til røveriet i Lyngby eller at have været i Danmark, og foreholdt oplysning om, at dette var tilfældet, nægtede han at udtale sig yderligere. Afhøringen af Toman kastede således ikke nyt lys over sagen.⁹⁹⁹

Om de to anholdte oplystes gennem franske myndigheder, at det drejede sig om en Mohammed Toman, bosiddende i Berlin, og en Ghazi Massoud, født i Haifa, der rejste under dæksnavnet Mahmoud. Begge var som nævnt tilknyttet PFLP. Denne sidste omstændighed kom til at spille en betydelig rolle for sagens forløb omkring de to.

Det fortsatte forløb af sagen var herefter, at der fra dansk side blev fremsat ønske om en undersøgelse af pengesedlerne for eventuelle fingeraftryk, der kunne sætte sedlerne i forbindelse med Lyngby-røveriet. Dette ønske blev fra de franske myndigheder imødekommet i den form, at man lod franske eksperter undersøge en del af sedlerne. Et resultat af denne undersøgelse var, at der ikke kunne påvises sådanne fingeraftryk. Fra dansk politis side var der ikke umiddelbart tilfredshed med den franske undersøgelse, og der udfoldedes store bestræbelser både for at få samtlige sedler undersøgt eller for at få sedlerne udleveret, således at danske eksperter kunne gennemføre undersøgelsen. Dette sidste lykkedes kun delvis, idet en del af pengesedlerne for et beløb af 500.000 kr. blev udleveret til

⁹⁹⁹ Ovenstående beskrivelse bygger på sagsfremstilling og retsanmodning på dansk og fransk tilsendt Den Kgl. Danske Ambassade i Paris, 7. december 1983. Jf. Kommissionens arkiv: Bilagssamling vedr. Lyngbyrøveriet, s. 159-168.

Danmark i efteråret 1985, uden at det dog lykkedes her at identificere fingeraftryk.

På samme måde endte danske overvejelser om at få udleveret de to anholdte arabere også med, at der fra Justitsministeriet, der er den myndighed, der skal fremsætte udleveringsbegæring, ikke blev fremsat en sådan begæring. De nærmere omstændigheder omkring denne begæring er blevet gjort til gentand for en række formodninger, som vil blive omtalt i det følgende.

Endelig bemærkes, at Lyngby Politis efterforskning i sagen ikke førte til et resultat med hensyn til at identificere de personer, der havde begået selve røveriet. Som allerede nævnt var det først senere i forbindelse med anden kriminalitet begået af den såkaldte "Blekingegadebande", at Lyngby-røveriet blev inddraget i forhold til bandens medlemmer. På denne baggrund er som nævnt fremført en række påstande om forløbet af sagen og herunder samarbejdet mellem Lyngby Politi og PET, som skal omtales i det følgende.

Ifølge sit kommissorium skal denne Kommission beskæftige sig med PET's efterforskning på det politiske område. Når sagen om Lyngby-røveriet, der især har at gøre med det almindelige politis efterforskning af ordinær kriminalitet, alligevel skal behandles her, skyldes det, at der efterfølgende er blevet rejst en række spørgsmål om samarbejdet mellem PET og Lyngby Politi i sagen. I forbindelse med sagen er ligeledes blevet stillet spørgsmål ved Justitsministeriets håndtering af en udleveringsbegæring fra Retten i Lyngby af de to nævnte personer anholdt i Frankrig, som blev sat i forbindelse med røveriet. Omkring disse spørgsmål har der været en del offentlig debat, og spørgsmålet om en undersøgelse er blevet drøftet af folketingspolitikere. I forlængelse heraf har Kommissionen i brev af 11. marts 2008 til daværende justitsminister Lene Espersen oplyst at ville undersøge spørgsmålene om:

"De af Peter Øvig Knudsen fremsatte påstande om, at PET undlod at samarbejde med Lyngby Politi.

Spørgsmålet om danske myndigheder søgte at hindre udlevering af PFLP-folkene.

Spørgsmålet om de franske myndigheders interesse i at udlevere de nævnte PLFP-folk.

Spørgsmål om de franske myndigheders tekniske undersøgelser af en del af de fra PLFP-folkene beslaglagte penge, spørgsmål om udlevering af en del af pengene og PET's interesse heri."¹⁰⁰⁰

1000 Kommissionens arkiv: Brev fra Kommissionen til justitsminister Lene Espersen, 11. marts 2008.

Disse spørgsmål vil blive behandlet nedenfor. Et første afsnit belyser samarbejdet mellem PET og Lyngby Politi. Et andet afsnit omhandler sagsbehandlingen med hensyn til udlevering af de to PFLP-folk og de beslaglagte pengesedler.

Om kildegrundlaget bemærkes, at Kommissionen har haft adgang til et omfattende kildemateriale, der belyser de ovenstående spørgsmål. Relevante akter fra PET er anvendt, og desuden er indsamlet akter i Justitsministeriets og Udenrigsministeriets arkiver, herunder korrespondance med den danske ambassade i Paris samt et antal dokumenter udstedt af franske myndigheder. Yderligere er inddraget materiale fra Københavns Politi, Retten i Lyngby og fra Interpol. Kommissionen har endvidere afhørt involverede sagsbehandlere fra Lyngby Politi, PET og Justitsministeriet, ligesom der fra forskellige aktører i sagen er tilgået Kommissionen oplysninger. Endelig er anvendt referater fra Regeringens Sikkerhedsudvalg beroende i Statsministeriets arkiv og Embedsmændenes Sikkerhedsudvalg beroende i Udenrigsministeriets arkiv.

Samarbejdet mellem PET og Lyngby Politi

For at forstå de kontakter, der etableredes mellem PET og Lyngby Politi, er det vigtigt at fastholde, at der – som allerede nævnt – i efteråret 1983 ikke var nogen, der kendte til eksistensen af den senere såkaldte Blekingegadebande. PET vidste gennem aflytninger af palæstinensere bosat i Danmark, at der fandtes en personkreds, der nærrede sympati for PFLP, og tjenesten kendte navnene på en række personer, der var tilknyttet den såkaldte Appel-gruppe. PET havde imidlertid stillet efterforskningen af disse personer i bero, da man ikke umiddelbart mente at kunne komme videre i sagen. Således savnede PET på det tidspunkt den nødvendige dokumentation for at kunne konstatere, om de pågældende var involveret i eller ville blive involveret i kriminalitet som røveriet i Lyngby.¹⁰⁰¹

De fire navne, som PET var i besiddelse af på danske PFLP-sympatisører, var Jan Weimann, Torkil Lauesen, Peter Døllner og Niels Jørgensen. Disse navne blev af PET i april 1983 stillet til rådighed for Lyngby Politi. De nærmere omstændigheder og vilkår omkring PET's bistand til Lyngby Politi er et af de emner, der efter fremkomsten af andet bind af Peter Øvig Knudsens bog om Blekinge-

¹⁰⁰¹ Se ovenfor.

gadebanden¹⁰⁰² er blevet gjort til genstand for offentlig debat, idet det er blevet hævdet, at PET ikke i tilstrækkelig grad bistod politiet i efterforskningen og satte begrænsninger, der vanskeliggjorde politiets arbejde.¹⁰⁰³ Bogens oplysninger om dette spørgsmål bygger i betydeligt omfang på udsagn fra personer, som efterfølgende er afhørt af Kommissionen. Kommissionen finder ikke anledning til i detaljer at citere eller tage stilling til bogens formuleringer, men forholder sig alene til det direkte for Kommissionen fremførte. Kommissionen har til opklaring af de nævnte forhold afhørt fhv. kriminalassistent Karsten Høy Petersen samt kriminalassistenterne Johannes Helmer Pedersen, Jan Andersen og Henrik Bjerg. Endvidere har Kommissionen afhørt fhv. politimester Søren Sørensen, fhv. kriminalinspektør Gerhard Rohwer samt daværende kriminalinspektør i PET Per Larsen.

Karsten Høy Petersen har forklaret, at PET havde kontaktet politimester Søren Sørensen den 6. april, og at han sammen med Johannes Pedersen og daværende vicekriminalkommissær Willy Pedersen kort efter var til et indledende møde med PET, hvor de blev orienteret om Appel-gruppen og PET's formodning om, at pengene beslaglagt i Frankrig stammede fra Lyngby-røveriet. Yderligere havde Karsten Høy Petersen og Johannes Pedersen to møder med PET. På disse møder fik politifolkene fra Lyngby udleveret de fire navne samt personnumre

1002 Peter Øvig Knudsen, *Blekingegadebanden. Den danske celle* (Gyldendal, 2007); samme, *Blekingegadebanden. Den hårde kerne* (Gyldendal, 2007).

1003 Blekingegadebanden var genstand for udførlig omtale i medierne i 2007-2008. Anledningen var blandt andet påstande om manglende samarbejde mellem Lyngby Politi og PET, samt at Justitsministeriet angiveligt havde blokeret politiets forsøg på at få udleveret to PFLP-folk fra Frankrig. Se blandt andet: Kim Faber, "Politiet tilsidesatte PET's tip om Blekingegadebanden", *Politiken*, 21. januar 2007; Carsten Andersen, "Benspænd fra højeste sted", *Politiken*, 23. oktober 2007; Jens Nauntofte, "Justitsministeriets blinde øje", *Politiken* 3. november 2007; Morten Pihl, "Kommission undersøger kritik i Blekingegadesag", *Jyllands-Posten*, 5. januar 2008; Jeppe Facius og Anders-Peter Mathiasen, "Betjent: Vi blev forhindret i at afsløre Blekingegadebanden", *Berlingske Tidende*, 9. marts 2008; "S kræver svar om Blekingegade", *Jyllands-Posten*, 9. marts 2008; Lars Dahlager, "K vil granske PET", *Politiken*, 10. marts 2008; "Hvorfor blev Blekingegade-banden ikke terror-dømt?", *Jyllands-Posten*, 14. marts 2008; Pelle Voigt, "Masse af løse ender", *Berlingske Tidende*, 19. marts 2008; Jeppe Facius og Anders-Peter Mathiasen, "Danmark bøjede sig for terroreren", *Berlingske Tidende*, 22. marts 2008; Morten Pihl og Carsten Ellegaard, "Terrorfrygt hindrede opklaring", *Jyllands-Posten*, 22. april 2008; Morten Pihl og Carsten Ellegaard, "PET uden konkret mistanke mod bande", *Jyllands-Posten*, 27. april 2008; Leny Malacinski, "Blekingegade-papirer er forsvundet", *Nyhedsavisen*, 17. juni 2008. Også fhv. kriminalinspektør Jørn Moos har bidraget til debatten og har i bogen *Blekingegadebetjenten* forklaret, at Lyngby Politi blev forhindret i at forfølge det franske spor. Se hertil Jeppe Facius og Anders-Peter Mathiasen, *Blekingegadebetjenten. Kriminalinspektør Jørn Moos fortæller* (People's Press, 2007).

samt mulighed for at se PET's materiale i sagen. Ifølge Karsten Høy Petersens forklaring fik de "få oplysninger" og blev indskærpet, at de ikke "måtte bruge dem. De måtte ikke få fotokopi af nogen af dokumenterne. Derimod måtte de godt tage notater, men de skulle gennemgå af [en PET-medarbejder], inden de gik derfra". Det blev indskærpet, at de fire navne ikke måtte komme ud i offentligheden. Karsten Høy Petersen og Johannes Pedersen følte sig derfor "bundet på hænder og fødder", ligesom Karsten Høy Petersen "havde indtryk af, at de [PET] havde meget mere, end de gav udtryk for". Karsten Høy Petersen har yderligere forklaret på spørgsmål, om der blev spurgt efter fotografier, at PET havde sagt, "at man ikke havde nogen". PET havde dog ældre billeder af nogle fra Appel-gruppen i kampuniform under træning i Mellemøsten. Vidnet har over for Kommissionen givet udtryk for, at han var "frustreret og beklagede sig hjemme til politimesteren...". Beklagelsen resulterede i et nyt møde hos PET, hvor Karsten Høy Petersen og Johannes Pedersen ifølge vidnet "nærmest blev begravet i båndudskrifter" af aflytninger af Appel-gruppen fra 1970'erne: "Der var ingen aflytninger op til og efter røveriet". Karsten Høy Petersen har yderligere oplyst, at PET efter at være blevet bedt om fingeraftryk søgte at skaffe fingeraftryk fra en af de mistænkte ved at placere en ølflaske på dennes bil. Karsten Høy Petersen var ikke bekendt med, at disse fingeraftryk rent faktisk senere blev benyttet i et forsøg på at identificere de i Paris beslaglagte pengesedler.¹⁰⁰⁴

Kriminalassistent Johannes Pedersen har over for Kommissionen oplyst, at han blev underrettet om PET's henvendelse til politimester Søren Sørensen på et tidspunkt, hvor han i Sverige var ved at forfølge "det svenske spor", men at han hurtigt kom tilbage og derefter havde møde med PET. Som Karsten Høy Petersen har Johannes Pedersen forklaret om de begrænsninger, der fra PET's side blev lagt med hensyn til offentliggørelse af det materiale om Appel-gruppen, som de to politifolk fik lejlighed til at se i PET.¹⁰⁰⁵

Politimester Søren Sørensen har forklaret, at det var vicepolitimester Jørgen Galle, der var den ansvarlige for efterforskningen af røveriet. Det var for Søren Sørensen "en overraskelse, da han i Øvig Knudsens bog erfarede, at de to politifolk havde set fotos i PET og læst PET's sag, men uden at måtte medtage materialet", idet han dog hertil har bemærket, "... at det er normalt, at politiet i kredsene tager til efterretning, hvis PET ikke vil frigive oplysninger". Politimesteren har yderligere oplyst, at han kun havde "beskeden direkte kontakt med de to efter-

¹⁰⁰⁴ RB: 22. april 2008.

¹⁰⁰⁵ RB: 22. april 2008.

forskere". Han tog sig af "generelle spørgsmål", og det var først efter fremkomsten af Øvig Knudsens bog, "at han fik kendskab til møderne mellem medarbejderne i Lyngby Politi og PET", og han har "ingen erindring om, at de anholdte i Paris havde forbindelse til PFLP".¹⁰⁰⁶

Daværende kriminalinspektør i PET Per Larsen, der af Kommissionen er blevet gjort bekendt med Karsten Høy Petersens forklaring, har forklaret, at PET i 1960'erne og 1970'erne havde overvåget medlemmer af "den senere benævnte Blekingegadebande". Under en ransagning havde man fundet kort og parykker, men det var usikkert om "grupperingen stod for noget politisk eller kun noget kriminelt". PET videregav ifølge Per Larsen "sine mistanker til og samarbejdede med Lyngby politi". Per Larsen har forklaret, at "Alt materiale af relevans for Lyngby-sagen blev overgivet til Lyngby Politi, men ikke alt underliggende". PET havde en betydelig interesse i at holde sin efterforskning af Appel-gruppen hemmelig, således at muligheden for fortsat efterforskning var åben, hvis det viste sig, at gruppen ikke stod bag røveriet. Lyngby Politi fik derfor ikke lov til at benytte et fotografi af Niels Jørgensen, da fotografiet ville afsløre, at gruppen var under overvågning af PET. Ifølge Per Larsen fik Lyngby Politi tilstrækkelige oplysninger om gruppens medlemmer til, at de selv kunne tage billeder af de pågældende personer. Der var, ifølge Per Larsen, ingen konkret mistanke om, at de pågældende var impliceret i røveriet og ingen beviser. PET ønskede at bistå Lyngby Politi med at komme på sporet af Appel-gruppen som mulige mistænkte, men mente, at Lyngby Politi selv skulle følge sporet ved egen efterforskning. Efter Per Larsens opfattelse fik Lyngby Politi adgang til alt relevant materiale og yderligere de ovennævnte bånd for at vise, at der ikke var mere. PET havde ingen beviser, der var hos PET alene tale om "mavefornemmelser", når det gjaldt forbindelsen mellem gruppen og røveriet.¹⁰⁰⁷

Per Larsens forklaring til Kommissionen underbygges af et referat af møde i Regeringens Sikkerhedsudvalg afholdt den 12. maj 1989. På spørgsmål fra udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen bemærkede daværende PET-chef Hanne Bech Hansen ifølge referatet:

1006 RB: 7. maj 2008.

1007 RB: Per Larsen, den 4. juni 2008. Per Larsen: "Lige efter 1983 var der intet materiale, der kunne bidrage til opklaring og domfældelse af røverne. Der var kun PET's mavefornemmelser."

”Forlydenderne om manglende samarbejde mellem PET og kredsene i de store røverisager var grundløse. PET havde kun haft svage indicier at arbejde med, men havde videregivet alle oplysninger til de berørte kredse.”¹⁰⁰⁸

Per Larsens udtalelser bekræftes endvidere af daværende souchef i kriminalpolitiet i Lyngby Willy Pedersen, der over for Kommissionen har forklaret, at han intet ufordelagtigt kan sige om samarbejdet mellem PET og Lyngby Politi i forbindelse med sidstnævtes efterforskning af røveriet mod Den Danske Bank i Lyngby i 1983. Samarbejdet forløb, forklarer Pedersen, upåklageligt.¹⁰⁰⁹

På grundlag af de for Kommissionen afgivne forklaringer og det foreliggende skriftlige materiale må Kommissionen konkludere, at PET på eget initiativ, og så snart mulighed forelå efter pågribelsen af de to PFLP-repræsentanter i Paris, underrettede Lyngby Politi om den mulige forbindelse mellem danske sympatisører med PFLP og røveriet i Lyngby. Det må lægges til grund, at PET i 1983 ganske vist havde tilvejebragt et materiale om Appel-gruppen fra tidligere overvågninger og ransagninger i slutningen af 1970'erne, men intet bevis havde for, at bestemte personer var impliceret i røveriet. Lyngby Politi fik således udleveret relevant materiale og herunder navne og personnumre på fire personer, hvis færden politiet selv havde mulighed for at undersøge, uanset de begrænsninger, der lå i, at oplysningerne ikke måtte offentliggøres. Politiet havde således mulighed for selv at skaffe sig fotografier og andre oplysninger om de pågældende. Kommissionen finder herefter ikke, at der er noget grundlag for at hævde, at PET ikke i fornødent omfang samarbejdede med Lyngby Politi. Yderligere kan Kommissionen konstatere, at Lyngby Politi ikke selv tilvejebragte fotografier eller foretog yderligere efterforskning af det spor, man rent faktisk af PET havde fået mulighed for at forfølge, herunder, således som PET selv gjorde, forsøgte at få de pågældendes fingeraftryk.

Konklusionen må herefter blive, at PET aktivt bistod Lyngby Politi og, så snart der var anledning dertil, medvirkede til, at efterforskningen forlod det falske ”svenske spor” og kom i, hvad der senere viste sig at være en rigtig bane, nemlig forbindelsen til PFLP. Kommissionen finder intet grundlag for den opfattelse, at PET ikke skulle have stillet de relevante oplysninger, man var i besiddelse af, til rådighed for politiet. De angivne begrænsninger, som PET fordrede med hensyn

¹⁰⁰⁸ STM, RSU: Referat af møde 12. maj 1989.

¹⁰⁰⁹ Kommissionens arkiv: ”Notits om telefonsamtale den 12. december 2008 med Willy Pedersen”, 12. december 2008.

til offentliggørelse, må anses som velbegrundede under hensyntagen til usikkerheden omkring de involveredes faktiske forbindelse til røveriet, og de kan ikke antages i sig selv at have lagt hindringer i vejen for Lyngby Politis efterforskning af de personer, hvis navne og data man havde fået oplysning om af PET.¹⁰¹⁰

Behandlingen i Justitsministeriet af udleveringsbegæring vedrørende de i Paris anholdte arabere¹⁰¹¹

Det andet spørgsmål i sagen omkring opklaringen af Lyngby-røveriet, der har givet anledning til diskussion og kritik, er behandlingen af en begæring fra Lyngby Ret om udlevering af de to i Paris anholdte med henblik på afhøring i Danmark om forbindelsen til røveriet. Som baggrund for forståelsen af betydningen af en sådan anmodning skal her kort forudskikkes en omtale af politiets efterforskningsarbejde i samarbejde med franske myndigheder. For forståelsen af sagen er det af betydning at holde to spørgsmål ude fra hinanden. Det ene drejer sig om selve efterforskningen i Danmark af medlemmer af Appel-gruppen som mulige gerningsmænd til røveriet på grundlag af de oplysninger, som Lyngby Politis havde fået til sin rådighed. Det andet spørgsmål handler om mulighederne for yderligere gennem undersøgelse af pengesedlerne beslaglagt i Paris og ved direkte afhøring af de to arabere at få nærmere oplysning om røveriet, som kunne føre til dets opklaring.

Med hensyn til undersøgelsen af pengesedlerne var det politiets forhåbning, at spor af fingeraftryk kunne sætte pengesedlerne i forbindelse med røveriet og både afsløre eventuelle gerningsmænd og – hvad sagen især kom til at handle om – skabe et bevis for forbindelsen mellem de anholdte og røveriet, der gav mulighed for at begære dem udleveret til Danmark. Kernen i dette spørgsmål er, at en eller anden form for bevis for forbindelse mellem pengesedlerne og røveriet var nødvendigt for at begrunde en udlevering. Uanset at det både dengang og i dag forekommer mere end nærliggende, at et så stort pengebeløb, som

1010 Der henvises endvidere til Kommissionens beretning, bind 12, om efterforskningen 1980-81 af et brandattentat i Århus, hvor medlemmer af Appel-gruppen var under mistanke, men hvor intet bevis blev fundet.

1011 De to anholdte hed hhv. Toman og Mahmoud. Førstnævnte var i besiddelse af et tysk ID-papir for udlændinge og et syd-yemenitisk pas, mens sidstnævnte var indehaver af et syd-yemenitisk diplomaspas, der angav, at han var 1. sekretær ved Syd-Yemens ambassade i Damaskus. Kommissionens arkiv: Telex, 29. august 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 13-14.

besidderne ikke kan redegøre for proveniensen af, stammer fra en forbrydelse, så er formodninger om en sådan forbindelse ikke i forhold til fremmede myndigheder tilstrækkeligt til, at retsapparatet kan sættes i gang med henblik på den indgribende foranstaltning, som det er at begære udlevering af eller faktisk udlevere personer til retsforfølgning eller blot afhøring i andre lande. En del af de frustrationer hos politiet, som er kommet til udtryk i forbindelse med denne fase af sagen, og som netop handler om, at Lyngby Politi ikke mente, at der blev gjort nok for at få undersøgt pengesedlerne eller gennemført en udlevering af de anholdte, skyldes således mangelfuld forståelse for og kendskab til samspillet mellem dansk ret og fransk ret og forskellen på betydningen af formodninger og det, der kan anses som bevist, når sådanne retsskridt skal gennemføres i forhold til et fremmed land. Hertil kommer, som det vil fremgå af det følgende, at Lyngby Politi heller ikke efterfølgende blev orienteret om sagsbehandlingen og dens juridiske grundlag.

Den 14. april 1983 fremsatte politiet gennem Retten i Lyngby anmodning til franske myndigheder om ret til at afhøre de to arabere samt modtage forskellige andre oplysninger. Anmodningen blev taget til følge, og i slutningen af april fik efterforskerne fra Lyngby Politi som nævnt mulighed for at afhøre de to arabere i overværelse af franske myndigheder. Efter fransk lovgivning er det en såkaldt forhørsdommer, der står for afhøring i den konkrete sag, og spørgsmål til sigtede i sagen kan kun rettes gennem forhørsdommeren. Politiet var derfor afskåret fra direkte at spørge til pengesedlerne, og svarene på spørgsmål om kendskab til røveriet i Lyngby eller andre spørgsmål, der var mulighed for at stille, førte ikke til nogen oplysninger, der kunne be- eller afkræfte en forbindelse til røveriet. En fransk rapport konkluderer da også, at afhøringen ikke kunne etablere en sådan forbindelse.¹⁰¹²

¹⁰¹² Kommissionens arkiv: "Retsanmodning", 14. april 1983; "Vedr. Undersøgelse af Toman og Munder", telex om dansk politis og PET's repræsentanters rejse til Paris, 21. april 1983; "Rapport vedr. væbnet røveri mod pengetransport fra Den Danske Bank, forøvet den 020383 i Lyngby", 26. april 1983; Fransk indenrigsministeriel rapport af 5. maj 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 32-33, 36, 42-43, 63-66.

Undersøgelse af de beslaglagte pengesedler

I det følgende redegøres for dels spørgsmålet om undersøgelsen af de beslaglagte pengesedler dels udleveringsbegæringen vedrørende de to anholdte arabere. Med hensyn til de danske pengesedler beslaglagt i lufthavnen i Paris var der fra dansk side ønske om selv at gennemføre en undersøgelse for fingeraftryk. I første omgang fik dansk politi i Paris mulighed for at besigtige de beslaglagte 5.000 stk. 1.000 kr. sedler og 2.000 stk. 500 kr. sedler. Sedlerne var for de flestes vedkommende nye, dog var 500 kr. sedlerne brugte.¹⁰¹³ Den omstændighed, at så mange sedler var ubrugte, måtte naturligvis i sig selv usandsynliggøre, at pengene var tilvejebragt ved indsamling. Ved politiets afhøring i København af den herboende palæstinenser Sati Bakir den 10. maj 1983 blev da også bekræftet, at en sådan indsamling ikke havde fundet sted. Sati Bakir benægtede samtidig kendskab til de to i Paris anholdte.¹⁰¹⁴

Den 16. maj 1983 bekræftede Nationalbanken, at man ville stille nye pengesedler til rådighed for franske myndigheder, såfremt franskmændene ville undersøge de beslaglagte sedler, og de derved ville blive ubrugelige.¹⁰¹⁵ Den 28. juni 1983 fremsatte Lyngby Politi gennem retten i Lyngby en retsanmodning i henhold til den internationale konvention om gensidig hjælp i straffesager af 1959 (ratificeret af både Danmark og Frankrig) om undersøgelse for fingeraftryk på de beslaglagte pengesedler. Anmodningen gik ud på, at franskmændene med eventuel bistand fra danske eksperter skulle undersøge sedlerne for gennem fingeraftryk, som dansk politi ville stille til rådighed, at finde en mulig forbindelse til røveriet. Som alternativ mulighed anførtes, at pengene kunne ombyttes med andre sedler og sendes til Danmark, således at danske eksperter kunne stå for undersøgelsen.¹⁰¹⁶ I september 1983 fik Lyngby Politi oplysning om, at der fra fransk side var gennemført en undersøgelse af en del af pengesedlerne, og at man intet havde fundet. I den forbindelse hævdedes fra fransk side, at pengesedlerne var belagt med paraffin, hvilket danske eksperter benægtede.¹⁰¹⁷ Dette spørgsmål,

1013 Kommissionens arkiv: "Rapport vedr. gennemsyn/kontrol af pengesedler i Ch. De Gaulle lufthavnen, Paris, fredag d. 29.4.83.", 3. maj 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 55-57.

1014 Kommissionens arkiv: "Rapport vedr. væbnet røveri mod pengetransport fra Den Danske Bank, forøvet den 020383 i Lyngby", 9. maj 1983". Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 67-69.

1015 Kommissionens arkiv: Skrivelse fra Danmarks Nationalbank til Politimesteren i Lyngby, 16. maj 1983, Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 72.

1016 Kommissionens arkiv: Retsanmodning, 28. juni 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 78-79.

1017 Kommissionens arkiv: "Rapport vedr. undersøgelse af de 6.000.000 kr. beslaglagt i Paris den 260383.", 14. september 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 101-105.

der naturligvis har at gøre med dansk politis mistillid til intensiteten af den franske undersøgelse, er ikke af betydning for Kommissionen, der må konstatere, at det ikke lykkedes gennem en undersøgelse af pengesedlerne at tilvejebringe det fornødne bevis for en forbindelse til røveriet. Der er ikke rejst spørgsmål om den danske sagsbehandling med hensyn til dette spørgsmål, og det kan da også kun konstateres, at der fra dansk side faktisk udfoldedes bestræbelser på at få pengene til Danmark. Af et brev af december 1983 fra det franske Justitsministerium fremgår, at man fortsat undersøgte sagen og ville udlevere pengene, hvis en undersøgelse førte frem til, at de stammede fra en forbrydelse i Danmark.¹⁰¹⁸ Ifølge indberetning af 26. januar 1984 fra den danske ambassade i Paris forudså de franske myndigheder den 7. december 1983, at undersøgelsen ville vare endnu seks måneder.¹⁰¹⁹ Af en notits fra 1. februar 1984 fra konsulatafdelingen i Paris fremgår ganske vist, at den franske undersøgelsesdommer havde oplyst, at fingeraftryksundersøgelsen var afsluttet allerede den 26. december 1983,¹⁰²⁰ men ifølge skrivelse af 3. oktober 1984 fra Justitsministeriet til Udenrigsministeriet havde de danske myndigheder afventet undersøgelse af resterende pengesedler for fingeraftryk, og det franske Udenrigsministerium havde først den 9. september 1984 meddelt den danske ambassade, at undersøgelsen nu var afsluttet, uden resultat.¹⁰²¹

Efter en længere korrespondance med de franske myndigheder fra Justitsministeriet gennem Udenrigsministeriet og den danske ambassade modtog Danmarks Nationalbank i september 1985 fra franske myndigheder et antal pengesedler, nemlig 508 femhundredekronesedler mod udlevering af ubeskadigede sedler fra Danmarks Nationalbank. De sedler, man fik udleveret, var dem, som i Frankrig var blevet undersøgt for fingeraftryk og derved var blevet ubrugelige som betalingsmiddel.¹⁰²² I Danmark foretog Centralbureauet for Identifikation en undersøgelse af sedlerne, der resulterede i, at der kun fandtes ét brugbart fingeraftryk. Dette aftryk blev sammenholdt med fire fingeraftryk, som Lyngby

1018 Kommissionens arkiv: Skrivelse fra det franske justitsministerium til generalkonsul Bent Andersen. Påtegning "accepteret tlf. BA" [Bent Andersen], 20. december 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 178-179.

1019 Kommissionens arkiv: Skrivelse fra Bent Andersen til Udenrigsministeriet, 26. januar 1984. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 188.

1020 Kommissionens arkiv: Notits, undersøgelse af pengesedler, 1. februar 1984. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 194.

1021 Kommissionens arkiv: Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 206.

1022 Se hertil også afsnittet "Ombytning af pengesedler", nedenfor.

Politi havde fået til rådighed af PET, men resultatet var negativt.¹⁰²³ Dette spor endte altså blindt.¹⁰²⁴

Det falder uden for Kommissionens område at udtale sig om, hvorvidt en større beredvillighed fra franske myndigheders side til at gennemføre en undersøgelse eller at stille flere sedler til rådighed for danske eksperter, da man endelig kom så vidt, kunne have ført til et andet resultat. Denne del af sagsforløbet gav anledning til en del frustration blandt danske politifolk, men som det vil være fremgået, har denne frustration ikke adresse til danske myndigheder. Spekulationer over graden af interesse fra fransk side for at nå et positivt resultat med henblik på at etablere en forbindelse mellem pengene og røveriet med deraf følgende muligt krav om udlevering til Danmark falder ligeledes uden for Kommissionens opgaver. Det kan dog konstateres, at franskmændene rent faktisk påtog sig et ikke ubetydeligt undersøgelsesarbejde og også i øvrigt med hensyn til pengesedlerne var samarbejdsvillige med dansk politi og andre myndigheder.

Udlevering af de anholdte

Anderledes forholder det sig med det andet spørgsmål i sagen, der handler om udlevering af de to anholdte. Den 16. august 1983 begærede og fik Lyngby Politi en kendelse fra Retten i Lyngby om varetægtsfængsling af de to anholdte (in absentia) og beslaglæggelse af de seks millioner kr. Kendelsen var begrundet med, at der fandtes begrundet mistanke om, at de pågældende havde gjort sig skyldige i hæleri med hensyn til det anførte beløb.¹⁰²⁵ I tilslutning hertil anmodede politiet

1023 Kommissionens arkiv: Bent Andersen, Den Kgl. Danske Ambassade i Paris, til Udenrigsministeriet, 29. august 1985; "Rapport vedr. røveri fra pengetransportbil fra Den Danske Bank på Lundtoftegårdsvej i 1983", 29. september 1985, politirapport af 9. september 1985 med continuationer af 10. september 1985 samt 13. januar 1986. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 247, 249-250.

1024 De daværende kontorchefer og fuldmægtige i Justitsministeriet, Torsten Hesselbjerg, Carl Christian Duus, Ida Heide-Jørgensen og Hanne Schmidt, som har været nævnt i nyhedsmedierne i 2008 i forbindelse med omtalen af behandlingen i Justitsministeriet af spørgsmålet om udlevering af de to i Paris anholdte, har ifølge Kommissionens materiale alene deltaget i behandlingen af den franske anmodning om ombytning af pengesedler i 1984-85.

Daværende fuldmægtig, Lise-Lotte Sørensen (nu Nilas), som ligeledes har været nævnt, ses alene at have underskrevet nogle fremsendelsesnotitser til Udenrigsministeriet og ambassaden i Paris i perioden december 1983-januar 1984.

De har alle på Kommissionens forespørgsel forklaret, at de ikke har nogen erindring om sagen.

1025 Kommissionens arkiv: Kendelse af 16. august 1983, Retten i Lyngby. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 95-96. Det fremstår ikke klart af kendelsen, hvorledes hæleriet nærmere måtte være opstået. Det er overordentligt nærliggende at antage, at der menes hæleri mht. røveri, idet anklage-

retten om at fremsætte en retsanmodning over for de franske myndigheder om udlevering af de pågældende, hvilken anmodning blev imødekommet. Retsanmodningen om udlevering blev herefter ekspederet af den danske anklagemyndighed på den måde, at politimesteren i Lyngby allerede den 17. august anmodede Statsadvokaten for Sjælland om i medfør af artikel 16 i den europæiske udleveringskonvention over for de franske myndigheder at fremsætte begæring om foreløbig anholdelse og fængsling af de to arabere, som nu stod over for domfældelse i Frankrig og derefter formentlig udvisning fra landet, indtil en officiel begæring om udlevering forelå – dvs. efter konventionens såkaldte *haste-procedure*.¹⁰²⁶ Efter disse regler kan (og kunne) i hastende sager en retsanmodning om foreløbig anholdelse og fængsling fremsættes over for de kompetente myndigheder i den stat, der anmodes om at anholde og fængsle, direkte bl.a. ved post eller telegraf. Herved fraviges konventionens almindelige regel i artikel 12, hvorefter begæringer (retsanmodninger) skal fremsættes ad diplomatisk vej bilagt en række dokumenter. Hasteproceduren foreskriver videre, at den direkte henvendelse skal følges af en begæring med de dokumenter, der kræves efter konventionens artikel 12. En sådan begæring med dokumenter skal være fremsat senest 18 dage efter anholdelsen i det pågældende land. Meningen med disse regler er således at give en mulighed for at opsætte en eventuel udvisning, indtil dokumentation kan fremsendes.

Forståelsen af sagsforløbet i Danmark omkring denne udlevering kræver foruden til de allerede omtalte konventionsbestemmelser kendskab til en række processuelle regler. Det er således i Danmark Justitsministeriet, der afgør, om en udleveringsbegæring skal fremsættes over for et andet land eller ej. Forudsætningen for, at en sådan begæring kan nyde fremme, er, at det bevismæssigt er muligt at overbevise et andet lands myndigheder om, at den eller de personer, der begæres udleveret, virkelig er impliceret i kriminalitet i det land, der begærer udleveringen. En anden forudsætning for, at en sådan begæring kan nyde fremme vil som regel være, at der foreligger en aftale mellem de to lande om udlevering af sigtede til retsforfølgning evt. i form af en generel overenskomst

myndigheden rejste sigtelse for medvirken til røveri, subsidiært hæleri mht. røveri. Det må anses for sikkert, at det til grund for hæleriet liggende røveri er røveriet den 2. marts 1983, idet kendelsen må læses i sammenhæng med rettens retsanmodning af 15. april 1983, der omhandler efterforskningsskridt mod de samme personer og udtrykkeligt henviser til røveriet.

¹⁰²⁶ Kommissionens arkiv: Politimesteren i Lyngby til Statsadvokaten for Sjælland, 17. august 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 99-100.

underskrevet af flere lande herunder de to lande, hvorimellem der er spørgsmål om udlevering. Et væsentligt element i den her foreliggende sag er, at Frankrig ikke på det tidspunkt havde tiltrådt den nævnte overenskomst om udlevering, og at der derfor ikke mellem Danmark og Frankrig forelå en sådan aftale. Danmark havde således ikke krav på en udlevering, og det må i sig selv stå som tvivlsomt, om selv en velbegrundet begæring ville have nydt fremme.¹⁰²⁷ Det er derfor bemærkelsesværdigt, at Retten i Lyngby i sin afgørelse af 16. august 1983 om anmodning om udlevering henviste til udleveringskonventionen fra 1957, og at hasteprocedure efter konventionen iværksattes, men det kan selvsagt ikke udelukkes, at Frankrig, i det omfang man overhovedet var indstillet på at udlevere personer til retsforfølgning i et andet land i et eller andet omfang, ville følge konventionens regler, uagtet at Frankrig ikke var forpligtet hertil.

I denne sag kommer så hertil, at man ikke fra det danske Justitsministeriums side mente at have et tilstrækkeligt grundlag i form af bevis for forbindelse mellem pengesedlerne i Frankrig og røveriet, og at man derfor anså det for omsonst at fremføre begæringen. I offentligheden er senere rejst diskussion af denne beslutning fra Justitsministeriets side, og det er derfor naturligt hertil at føje den betragtning, at det må anses for mindre sandsynligt, at en udlevering og mulighed for afhøring i Danmark overhovedet ville have bidraget til sagens opklaring. Kun den ene af de anholdte havde udtalt sig, og han benægtede at kende til røveriet. Uanset om man kunne have bevist, at i hvert fald en af de anholdte havde været i Danmark, ville der derfor ikke herved være etableret en forbindelse til de mistænkte i Appel-gruppen. Det betyder ikke, at det ikke er forståeligt, at der opstod frustration hos politiets efterforskere og måske en fornemmelse af at blive ladet i stikken af højere myndigheder, men grundlaget for en sådan frustration må snarere søges i fravær af kommunikation inden for politiet med hensyn til forklaring og orientering om de retlige realiteter end i en berettiget formodning om, at Justitsministeriet ikke skulle have handlet, som det måtte forventes, nemlig med udgangspunkt i de retlige muligheder for udlevering.

Sagens fortsatte omstændigheder er herefter følgende:

¹⁰²⁷ Den 13. december 1957 undertegnede en række stater, herunder Danmark og Frankrig, Europæisk konvention af samme dato om udlevering af lovovertrædere. Danmark ratificerede konventionen den 13. september 1962, jf. kgl. resolution af 5. juli 1962, og konventionen trådte for Danmarks vedkommende i kraft den 12. december 1962. Frankrig ratificerede derimod først konventionen den 10. februar 1986 med ikrafttræden den 11. maj 1986.

Retsanmodningen fra dommeren i Lyngby af 16. august 1983 om udlevering af de fængslede blev fremsendt som telex til de franske myndigheder, og den 21. september meddelte en fransk dommer telefonisk retten i Lyngby, at en sådan begæring fremsendt på denne måde kun havde virkning i 18 dage efter det tidspunkt, hvor de dømte ville blive løsladt.¹⁰²⁸ Der henvises herved i virkeligheden til den oven for beskrevne hasteprocedure, hvorefter en tilbageholdelse af de pågældende ud over 18-dagesfristen normalt måtte forudsætte en begæring fra Justitsministeriet, hvilket på dette tidspunkt ikke forelå og i øvrigt – som det vil fremgå – heller ikke senere blev fremsat. Muligt har den franske dommer ikke været bekendt med, at Frankrig ikke havde tilsluttet sig en omtalte konvention, og derfor henvist til dens bestemmelser.

Om den tekniske behandling af sagen kan fremhæves, at en udleveringsbegæring fra det danske Justitsministerium i givet fald ville blive fremsendt ad diplomatisk vej gennem Udenrigsministeriet til den danske ambassade i Paris og derfra videre til det franske Justitsministerium. Der var således en del myndigheder involveret i sagen. Som det vil fremgå af det følgende, har der på grundlag af de mellem ministerierne førte forhandlinger i Udenrigsministeriets retsafdeling været et vist kendskab til og formodninger om, hvad der var det danske Justitsministeriums holdning til en udlevering.

I første omgang blev de to anholdte dømt den 6. oktober 1983 ved retten i Bobigny til henholdsvis to og et års fængsel samt bøder.¹⁰²⁹ Dommen, der intet indeholder om eventuel forbindelse til røveriet i Danmark, blev appelleret. De to dømte forblev i varetægtsfængsel under appellen. Danske myndigheder havde således endnu en frist, selv om det også efter, hvad den danske generalkonsul i Paris, som fulgte sagen, kunne oplyse i en telex af 31. oktober, så dårligt ud med hensyn til udlevering, da der ingen udleveringsaftale forelå, og forsvarerne i sagen ville modsætte sig en udlevering og tilsyneladende havde støtte andetsteds fra til dette standpunkt.¹⁰³⁰ Hermed var antydnet, at der heller ikke fra franske myndigheders side var interesse for at medvirke til en udlevering til et andet land af personer med forbindelse til PFLP.

1028 Kommissionens arkiv: "Rapport vedr. røveri af kr. 8,3 mill. Forøvet d. 2.3.1983 ud for Lyngbygårdsvej 143, 2800 Lyngby", 23. september 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 106-107.

1029 Kommissionens arkiv: Telex fra franske myndigheder til PET, dateret 19. oktober 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 118.

1030 Kommissionens arkiv: Chiffertelegram fra Den Kgl. Danske Ambassade i Paris til Udenrigsministeriet, 31. oktober 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 120-121.

Den 4. november 1983 meddelte ambassaden i Paris, at sagen var udsat til december for at imødekomme de danske ønsker om en undersøgelse af pengesedlerne.¹⁰³¹ Det fremhævedes samtidig, at i mangel på aftale om udlevering gjaldt en frist på 20 dage, hvor løsladte kunne tilbageholdes efter en dansk retskendelse.¹⁰³²

Fra det franske justitsministerium kom umiddelbart efter en anmodning om et møde med den danske ambassadør. Om dette møde findes materiale i Udenrigsministeriets arkiv. Indholdet af en notits fra den danske konsulatsafdeling i Paris af 21. november 1983 underskrevet af generalkonsul Bent Andersen er blevet fremdraget i den forbindelse. Det hedder i denne notits, der altså er udtryk for, hvad konsulatsafdelingen har opfattet og formuleret til internt brug, at det var Udenrigsministeriets sagsbehandler i retsafdelingen, Herluf Hansens ”personlige opfattelse af sagen”, at Justitsministeriet med hensyn til udleveringsspørgsmålet var ”lidt ulden, og at man måske slet ikke ønsker palæstinenserne til Danmark med de eventuelle følger som dette vil kunne indebære og at man måske vil slå sig til tåls med, at T og G [de to PFLP-folk] straffes i Frankrig.” Derpå hedder det:

”noget tyder på, at vi måske ikke vil kræve udlevering og Herluf H. skulle ikke blive overrasket, dersom hele sagen gik i vasken.”¹⁰³³

Af en anden notits, ligeledes udfærdiget af Bent Andersen, fremgår det, at ”den danske stilling [er] følgende”. I ni punkter forklares der nærmere om den danske holdning, og det fremgår blandt andet, at fuldmægtig i Justitsministeriet, Henning Fode¹⁰³⁴, havde oplyst, at der fra dansk side kun ville blive fremsendt

1031 Kommissionens arkiv: Chiffertelegram fra Den Kgl. Danske Ambassade i Paris til Udenrigsministeriet, 4. november 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s.123-124.

1032 Oplysningen om en frist på 20 dage synes at være begrundet i det forhold, at der ikke mellem Danmark og Frankrig bestod en udleveringsaftale i en situation som den foreliggende. Fristen kan udspringe af rent franske regler eller evt. have forbindelse med udleveringskonventionens hasteprocedure, der ikke udelukker en frihedsberøvelse ud over 18 dage til afventen af begæring med bilag, men sætter absolut frist på 40 dage inden for hvilken, begæringen skal fremkomme. I modsat fald skal frihedsberøvelsen ophøre, jf. konventionens artikel 16, stk. 4.

1033 Kommissionens arkiv: Notits ved Bent Andersen, 21. november 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 130-131.

1034 Fodes navn er udstreget i hånden og i margenen er anført ”afløst af fmtl. Linde Jensen?”. E. Linde Jensen har i brev af 4. august 2008 til Kommissionen oplyst ikke at have nogen erindring om sagen.

en udleveringsbegæring, såfremt undersøgelsen af pengesedlerne skaffede det fornødne bevis for forbindelsen til røveriet, og under punkt fem fremhæves det

”Dersom T og G [de to PFLP-folk] skulle opnå en betinget løsladelse inden undersøgelsen er afsluttet, vil det danske jm [Justitsministeriet] græde tørre tårer. Man vil endvidere have forståelse for, at Frankrig ikke vil kunne varetægtsfængsle T og G med henblik på en eventuel udlevering. [Tidsfrist på grund af manglende udleveringsaftale].”¹⁰³⁵

De citerede passager kan give indtryk af, at der ikke var et helhjertet dansk ønske om at få udleveret de to PFLP-folk, men ret beset gengiver de alene det indtryk, som generalkonsulen har fået af en holdning hos en medarbejder i Udenrigsministeriet. Det understreges således i citatet af 21. november 1983, at den udtrykte holdning er Herluf Hansens personlige. Det er formentlig de samme oplysninger fra Herluf Hansen, der ligger til grund for det i notitsen af 22. november 1983 anførte om, at man i Justitsministeriet ville ”græde tørre tårer”, såfremt en udlevering ikke ville finde sted. Der er således tale om en tredjehåndsuplysning, dvs. Bent Andersens opfattelse af Herluf Hansens opfattelse af Justitsministeriets holdning til en eventuel udlevering af de to PFLP-folk til Danmark. Om denne opfattelse er rigtig eller ej, er en anden sag.

Der er imidlertid i den forbindelse grund til at fremhæve, at pågældende citater, som læst isoleret kan tages som udtryk for en let kynisk holdning til udleveringsspørgsmålet, får en anden betydning, såfremt de sættes ind i en samtidig politisk sammenhæng, som har at gøre med frykten for palæstinensisk terrorvirksomhed. Yderligere skal det fremhæves, at overvejelserne i Justitsministeriet om udlevering eller ej ikke er begrænset til juridiske overvejelser. Normalt vil sådanne begæringer være rutinesager, men om en udleveringsbegæring skal fremsættes eller ej er i princippet tillige et politisk spørgsmål, der har at gøre med forholdet til en fremmed magt og evt. politiske eller andre konsekvenser af udleveringen. Der er således i sig selv intet odiøst i, at der i Justitsministeriet er blevet givet udtryk for betænkeligheder ved konsekvenserne af en udlevering.

Bent Andersen har i et brev af 9. september 2008 til Kommissionen oplyst om forhold, der kan have betydning for en retvisende forståelse af ovennævnte citater vedrørende Justitsministeriets holdning til udlevering. Han udtaler således:

¹⁰³⁵ Kommissionens arkiv: Notis, 22. november 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 132-133.

”... jeg husker dog, at ambassadoer Ole Bierring og jeg efter anholdelsen af de to palaistinsere i lufthavnen i Paris, blev indkaldt til møde hos direktøren for den franske justitsministers kabinet, altså en af ministerens nærmeste personlige raadgivere. Jeg mener ligeledes at huske, at de franske moededeltagere nævnte de mange attentater mod Frankrig og det var mit indtryk, at man paa denne baggrund helst saa, at de anholdte ikke blev udleveret til Danmark.”

Andersen nævner videre, at Frankrig i 1983 havde været genstand for 13 terrorangreb med 74 dræbte og 152 sårede til følge.¹⁰³⁶

Generalkonsulen inddrager med disse oplysninger den politiske situation i Frankrig, som er en del af baggrunden for at forstå udleveringssagens forløb. Terrortrusler fra PFLP var en faktor i det franske beslutningsgrundlag. I forlængelse heraf kan der være grund til at erindre om, at Frankrig i samme periode indtog en ganske afvisende holdning over for europæiske nabolandes anmodninger om at udlevere terrorister til retsforfølgning, uanset om der var begrundet mistanke om forbrydelser af særdeles alvorlig karakter (f. eks. drab og kidnapning). I 1981 bestemte en fransk domstol, at handlinger begået af en anholdt basker var at betegne som kriminelle og ikke politisk motiverede. Retten anbefalede derfor en udlevering til Spanien, en beslutning, som den franske regering imidlertid ikke ville iværksætte. Samme år blev flere ETA-medlemmer tildelt politisk asyl i Frankrig. I april 1983 mødtes den franske indenrigsminister Gaston Defferre med sin spanske ministerkollega José Barrionuevo. Den franske minister afviste ifølge Barrionuevo et spansk krav om udlevering af baskere bosiddende i Frankrig med en bemærkning om, at ”dem må De finde i Spanien”. Først i juni 1984 underskrev de to ministre en bilateral aftale, ifølge hvilken Frankrig eksplicit anerkendte, at ”en terrorist ikke er en politisk flygtning”. Aftalen førte til udlevering af tre baskere til Spanien, hvilket fremkaldte polemik i Frankrig, og den franske regering satte derfor udleveringerne i bero indtil 1987. Antallet af udviste til tredjelande i 1984 var 28.¹⁰³⁷

¹⁰³⁶ Kommissionens arkiv: Bent Andersen til Kommissionen, 9. september 2008.

¹⁰³⁷ Paddy Woodworth, *Guerra sucia, manos limpias. ETA, el GAL y la democracia española* (Barcelona, 2002), s. 167,170 (engelsk or. udgave: Paddy Woodworth, *Dirty War, clean hands: ETA, the Gal and Spanish Democracy* (Cork, 2001). Se også den spanske indenrigsministers erindringer: José Barrionuevo, *2.001 días en Interior* (Barcelona, 1997), s. 57-59. Det kan yderligere bemærkes, at Frankrig i en række udleveringssager fra de senere år efter ratifikation af udleveringstraktaten med hensyn til italienske statsborgere har udvist betydelig tilbageholdenhed med hensyn til udlevering. Der henvises generelt til sagerne vedrørende Cesare Battisti, Marina Petrella og Antonio Negri.

Justitsministeriets holdning til at begære de to PFLP-folk udleveret må således ses i sammenhæng med ministeriets kendskab til Frankrigs velkendte negative holdning til udleveringsspørgsmålet, når det gjaldt personer med terroristforbindelser. Denne holdning måtte tillægges yderligere betydning, når der ikke eksisterede nogen bilateral udleveringsaftale mellem Danmark og Frankrig. Hvilken vægt disse overvejelser har haft i Justitsministeriets ledelse, har Kommissionen ikke nærmere kunnet fastslå. Dog kan det nævnes, at daværende afdelingschef, senere departementschef, i Justitsministeriet Poul Lundbæk Andersen i en vidneafhøring for Kommissionen – med fremhævelse af, at han ingen erindring havde om den pågældende sag – har udtalt som sin formodning, at den ansvarlige ledelse i Justitsministeriet måtte have gjort sig overvejelser om den situation, Danmark ville bringe sig i, dersom de to pågældende PFLP-folk blev udleveret til Danmark. Lundbæk Andersen har videre givet udtryk for, at man i Danmark kunne komme til at sidde med folk, der indebar betydelige risici, måske uden at opnå andet end at få dem dømt for hæleri. Dertil kom, at Danmark måtte om ikke forvente, så i al fald se det som en mulighed, at sympatisører af de to PFLP-folk kunne foretage aktioner rettet mod Danmark og danske interesser, såfremt de to blev udleveret til strafforfølgning i Danmark.¹⁰³⁸ At sådanne overvejelser imidlertid ikke har været udslagsgivende for Justitsministeriets håndtering af sagen, nævnes af Henning Fode, der på det tidspunkt var fuldmægtig i Justitsministeriet. Fode har over for Kommissionen forklaret, ”at ham bekendt har der ikke været sådanne overvejelser. Han har ikke deltaget i noget sådant, og han tror bestemt ikke, at det er tilfældet.”¹⁰³⁹ Referaterne fra Embedsmændenes og Regeringens Sikkerhedsudvalg i nævnte periode omtaler ikke sådanne overvejelser.

Kommissionen kan, som det vil fremgå af det følgende, konstatere, at den juridiske sagsbehandling i Justitsministeriet nøje har fulgt gældende regler og retningslinjer. Der er således ikke tale om, at Justitsministeriet har modvirket eller på anden måde forhindret udlevering af de to nævnte PFLP-folk. At man i Justitsministeriet har gjort sig overvejelser over, hvordan situationen ville udvikle sig, såfremt de to PFLP-folk blev udleveret til Danmark, kan ikke give anledning til kritik. Det hører tværtimod med til ministeriets opgaver at overveje sagen i dens helhed og herunder også politiske konsekvenser.

¹⁰³⁸ RB: Poul Lundbæk Andersen, 18. juni 2008.

¹⁰³⁹ RB: Henning Fode, 5. august 2008.

Der er i det for Kommissionen foreliggende materiale ikke oplysninger, der viser, om andre end Lyngby Politi har været involveret i beslutningen om at anmode Retten i Lyngby om at udfærdige en retsanmodning om udlevering af de i Frankrig fængslede arabiske mænd. Som anført har Politimesteren i Lyngby anmodet Statsadvokaten om at iværksætte hasteproceduren efter udleveringskonventionen, og denne procedure blev også indledt.

Forståelsen af de efterfølgende forløb må bygge på indsigt i den danske anklagemyndigheds hierarkiske struktur. Herefter er det sådan, at den overordnede anklagemyndighed kan efterprøve og om fornødent omgøre en underordnet anklagemyndigheds beslutning. Således som systemet er indrettet, er Justitsministeren i princippet landets øverste anklager.¹⁰⁴⁰ Dette kommer kun i sjældnere tilfælde til udtryk i praksis, men det er ministerens – og dermed Justitsministeriets – beføjelse, når omstændighederne taler derfor, at afstå fra at videresende en retsanmodning, jf. herved dagældende retsplejelovs § 106. Det er derfor i overensstemmelse med almindelige regler, at Justitsministeriet foretager en selvstændig vurdering af, om der foreligger tilstrækkeligt bevis for den rejste sigtelse til at søge de pågældende udleveret. I den konkrete sag betyder det, at Justitsministeriet juridisk var fuldt ud berettiget til at undlade af gå videre med Lyngby Rets kendelse om udlevering fra Frankrig, når ministeriet ikke mente, at der kunne opnås tilstrækkeligt ved en udlevering.

Som anført ovenfor fandt Retten i Lyngby, at der var begrundet mistanke om, at de pågældende var skyldige i hæleri med hensyn til røveri. Justitsministeriet har i sin vurdering af sagen lagt vægt på, at det foreliggende bevismateriale ikke kunne ventes at føre til en domfældelse.¹⁰⁴¹ Denne vurdering af beviserne har Kommissionen ikke grundlag for at kritisere.

Under et møde om sagen mellem den danske ambassadør i Paris og det franske Justitsministerium den 25. november 1983 blev fra dansk side understreget, at en udleveringsbegæring kun ville blive fremført, hvis undersøgelsen af penge-

1040 Jf. Eva Smith, Jørgen Jochimsen, Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, *Straffeprocessen* (Thomson, 2008) s. 111.

1041 Jf. Justitsministeriets udaterede sagsfremstilling, Kommissionens bilagssamling s. 165. Justitsministeriets beviskrav har antageligt sammenhæng med de krav, som Danmark kan stille til udenlandske myndigheder, der søger personer udleveret fra Danmark. Danmark har således taget et forbehold for udleveringskonventionens artikel 12, som har fundet udtryk i loven, der gennemførte konventionen i dansk ret, jf. lov nr. 249 af 9. juni 1967. Efter denne lovs § 3, stk. 5, skal Danmark nægte udlevering, hvis det pga. særlige omstændigheder må antages, at sigtelsen savner tilstrækkeligt bevismæssigt grundlag.

sedlerne gav det fornødne bevis, og i et brev af 5. december bekræftede det danske Justitsministerium over for det franske, at dette var det danske synspunkt, og denne bekræftelse blev dagen efter af den danske ambassade videresendt til kontakten i det franske justitsministerium.¹⁰⁴² Det er vanskeligt juridisk at kritisere dette standpunkt, som er det, som danske myndigheder ville indtage, såfremt der fremsattes krav om udlevering af personer i Danmark. Meget tyder derfor på, at de franske myndigheder, såfremt det overhovedet skulle kunne komme på tale at indlede forhandlinger om udlevering til Danmark, kan have indtaget et standpunkt over for Danmark med hensyn til beviserne for de fængsledes skyld i den danske sigtelse, der modsvare de krav, danske myndigheder kan rejse over for udenlandske begæringer.

Den 7. december 1983 fremsendte den danske ambassade i Paris til Justitsministeriet i Danmark en oversættelse af et ”tilbud vedrørende udleveringssagen” fra fransk side, som tog udgangspunkt i, at undersøgelsen af pengesedlerne ville trække ud, og at man fra fransk side ville udlevere sedlerne til Danmark, hvis undersøgelsen mundede ud i, at de kunne forbindes med røveriet. Til gengæld ønskede franskmændene, at den danske kendelse om fængsling af de to arabere blev trukket tilbage, da man ikke mente, at der var fornødent grundlag for at tilbageholde dem, når endelig dom var afsagt i valutasagen, og de måtte formodes at skulle løslades.¹⁰⁴³

Hertil svarede Justitsministeriet den 9. december, at man fortsat ikke mente at have grundlag for en begæring om udlevering, samt at man ikke ville gøre den af Retten i Lyngby afsagte fængslingskendelse gældende i Frankrig. Svaret var udformet af kontorchef Rhedin.¹⁰⁴⁴ Denne afslutning på sagen blev ikke meddelt til Politiet i Lyngby, som først i februar 1984 fik oplysningen om, at udleveringsbegæringen var frafaldet, fra den danske ambassade i Paris i forbindelse med en henkendelse fra en fransk dommer om den fortsatte beslaglæggelse af pengesedlerne.¹⁰⁴⁵

De to anholdte palæstinensere blev i øvrigt uden yderligere dom løsladt den 12. december 1983 efter et forlig med toldvæsenet og forlod straks Frankrig.

¹⁰⁴² Kommissionens arkiv: Notits (konsulatsafdelingen ved Bent Andersen), 28. november 1983; Udenrigsministeriet, telex 5. december 1983; Brev fra Ole Bierring til det franske justitsministerium, 6. december 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 134-135; 137-141, 142.

¹⁰⁴³ Kommissionens arkiv: Telex fra Den Kgl. Danske Ambassade i Paris til kontorchef Peter Rhedin, Justitsministeriet, 7. december 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 156.

¹⁰⁴⁴ Kommissionens arkiv: Justitsministeriet til Den Kgl. Danske Ambassade i Paris, 9. december 1983. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 174-175.

¹⁰⁴⁵ Kommissionens arkiv: Notits, undersøgelse af pengesedler, 1. februar 1984. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 194.

Herefter var der ikke længere spørgsmål om udlevering, men undersøgelserne af pengesedlerne fortsatte som aftalt og med det ovenfor refererede resultat.

Ombytning af pengesedler

Endnu en detalje hører med til sagsforløbet. I begyndelsen af 1984 henvendte en fransk dommer, Mdm Filippi, sig til dommeren i Lyngby med henblik på, at den foranledigede en ombytning af de i Frankrig undersøgte pengesedler.¹⁰⁴⁶ Af senere korrespondance med ambassaden fremgår, at det var den franske dommers opfattelse, at al korrespondance skulle foregå direkte mellem dommere og uden om andre myndigheder. Den franske dommer var bekymret over fortsat at tilbageholde de beslaglagte penge, som tilhørte toldvæsenet, og ønskede, at den danske dommer ophævede beslaglæggelsen af pengesedlerne. Sagen løstes ved, at en sådan meddelelse udarbejdet i Justitsministeriet fremsendtes fra dommeren i Lyngby i april 1985 til den franske dommer. Den 30. april 1985 ophævedes således kendelsen af 16. august 1983 om beslaglæggelse af pengesedlerne.¹⁰⁴⁷ Ingen kunne herefter beskylde franske domstole for ikke at have behandlet danske retsanmodninger med alvor.

De undersøgte danske pengesedler blev som tidligere nævnt senere ombyttet af Nationalbanken.¹⁰⁴⁸ Om pengesedlernes videre skæbne vides, at de blev indbetalt til den franske nationalbank og herfra anvendt til opkøb af fransk valuta i Danmark.¹⁰⁴⁹ Den væsentligste del af udbyttet af Lyngby-røveriet, idet der herved ses bort fra tvivl om pengenes proveniens fra røveriet, kom således den franske stat til gode i form af valutareserver.

Af en notits fra den danske ambassade fremgår, at Lyngby Politi ønskede en ny retsanmodning fremsendt i februar 1984 om ombytning af pengesedlerne i Frankrig med danske. Det fremgår endvidere af notitsen, at det var Justitsministeriets holdning, at en sådan anmodning ikke ville nyde fremme.¹⁰⁵⁰ Politime-

1046 Kommissionens arkiv: Notits, udlevering af defekte pengesedler (konsulatsafdelingen), 26. marts 1984. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 200.

1047 Kommissionens arkiv: Retten i Lyngby. Kendelse, 30. april 1985. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 239.

1048 Kommissionens arkiv: Danmarks Nationalbank til Udenrigsministeriet, 20. september 1985. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 252.

1049 Kommissionens arkiv: Rapport vedr. undersøgelse omkring 6 mill d.kr., 7. april 1989. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 257-258.

1050 Kommissionens arkiv: Notits 1. februar 1984 med continuation 2. februar 1984. Bilagssamling vedr. Lyngby-røveriet, s. 194.

ster Søren Sørensen har over for Kommissionen oplyst, at han ved den lejlighed blev ringet op af vistnok kontorchef Rhedin, der fortalte, at Justitsministeriet ikke ville fremme en begæring om udlevering af pengesedlerne til Danmark. Søren Sørensen oplyste, at han havde udarbejdet et notat om denne samtale, og at notatet skulle ligge i sagen.¹⁰⁵¹ Et sådant notat er ikke blevet fundet, og Kommissionen har til bedømmelse af samtalen kun politimesterens forklaring for Kommissionen, som indskrænker sig til den oplysning, at ministeriet ”oplyste ved en kontorchef – vistnok Rhedin – at begæringen om udlevering af pengesedlerne til Danmark, ikke vil blive fremmet, men at efterforskningen i øvrigt skulle fortsætte”. Denne forklaring er i overensstemmelse med den mellem danske og franske myndigheder indgåede aftale på grundlag af det franske ”tilbud” af 7. december 1983.

Kommissionen har ikke grundlag for at vurdere, om en sådan anmodning, uanset aftalen af 7. december 1983, ville have mulighed for at nyde fremme i Frankrig, men kan alene konstatere på grundlag af sagsforløbet i øvrigt omkring pengesedlerne, at det må anses for mindre sandsynligt, at franskmændene ville have udleveret pengesedler uden selv at foretage en undersøgelse, ligesom det må stille sig som tvivlsomt, om en udlevering til Danmark ville have ført til et positivt resultat, jf. det ovenfor bemærkede om sedler, der blev undersøgt efterfølgende i Danmark.

Under afhøring for Kommissionen har Karsten Høy Petersen og Johannes Pedersen fortalt, at de på et tidspunkt i 1984 fik at vide, at efterforskningen var slut, og ”hvis de fortalte om det, var det slut med deres tid i politiet” (Johannes Pedersen), eller, at de hvis de fortsatte med at søge at skaffe pengesedlerne til Danmark ”ville blive fyret fra deres job i politiet” (Karsten Høy Petersen).¹⁰⁵² Politimester Søren Sørensen har oplyst, at han eller andre på hans vegne ikke har givet et sådant pålæg om at standse efterforskningen i sagen. Det drejede sig alene om fortsættelse af det franske spor, men ikke om fortsat efterforskning i Danmark.¹⁰⁵³

Om baggrunden for ønsket om en fornyet retsanmodning, og de forventninger, der var til en sådan i Lyngby Politi, gælder, som ovenfor antydnet, at den bygger på ukendskab til Justitsministeriets muligheder for at agere i forhold til franske myndigheder, der stillede sig velvilligt over for selv at foretage undersø-

¹⁰⁵¹ RB: Søren Sørensen, 7. maj 2008.

¹⁰⁵² RB: Karsten Høy Petersen, 22. april 2008. RB: Johannes Pedersen, 22. april 2008.

¹⁰⁵³ RB: Søren Sørensen, 7. maj 2008.

gelser af pengesedlerne, men som var yderst tilbageholdende med at udlevere materiale eller personer, som ville kunne bidrage til at etablere en forbindelse mellem PFLP og røveriet i Lyngby. Der kan på grundlag af det materiale, der foreligger i sagen, ikke være tvivl om, at franske myndigheder har haft samme opfattelse som PET og Justitsministeriet, at der var tale om en overordentlig følsom sag med forbindelser til en terrororganisation, og at der derfor var betydelig interesse fra fransk side i at håndtere sagen uden for megen indblanding fra fremmede stater, i dette tilfælde Danmark. At Justitsministeriet realistisk indså, at mulighederne for at komme videre i sagen både retligt og politisk var begrænsede, og at et egentligt bevis ikke kunne tilvejebringes, er svært at kritisere.

Men igen er det forståeligt, at der opstod frustration blandt efterforskerne, og det kan synes påfaldende, at kommunikationen mellem Justitsministeriet, Politimesteren i Lyngby og efterforskerne i politiet tilsyneladende svigtede med hensyn til forståelsen af de overordnede hensyn, der lå bag de trufne afgørelser. Kommissionen har ikke mulighed for nogen sikker udtalelse herom. Henning Fode har for Kommissionen forklaret om forbindelsen mellem ministeriet og Lyngby Politis ledelse, at ”han ikke kan sige, om der var løbende dialog, men der var naturligvis kontakt, og Lyngby Politi var udmærket klar over, at der krævede det et godt mistankegrundlag for at få de to personer udleveret. Der er ingen tvivl om, at man lagde mange kræfter i det”. I den forbindelse kan der også peges på den hierarkiske struktur i dansk politi, der indebærer, at kommunikationen mellem de uddannede jurister, der udgør ledelsen også af det lokale politi, og politifolkene, der står for efterforskning, undertiden er begrænset. Kommissionen må således konstatere, at politikredsens chef, politimesteren, ikke synes at have orienteret efterforskerne om, at Justitsministeriet ikke mente at kunne fremme udleveringsbegæringen. Under alle omstændigheder må det fastslås, at der hos Lyngby Politi var opstået urealistiske forventninger til, hvad der kunne opnås i Frankrig, og dermed også urealistiske forestillinger om betydningen for opklaringen af røveriet af, at man havde adgang til en nærmere afhøring i Danmark af de to arabere.

Disse urealistiske forventninger, og den måde, de er blevet fremført på i pressen og i Peter Øvig Knudsens bog, har skygget over den kendsgerning, at politiet i Lyngby næppe ad den vej ville kunne opklare sagen. Samtidig underbetones det, at Lyngby Politi i virkeligheden opgav det spor, som muligt kunne have ledt til en opklaring, nemlig overvågning af de personer i Appel-gruppen, som anses som de egentlige gerningsmænd. Men også her er der naturligvis stor usikkerhed om mulighederne for at komme til bunds i sagen. Heller ikke PET fik afgørende beviser, førend man ved fundet af lejligheden i Blekingegade langt senere virkelig

vidste, hvad det var, man stod over for. Og det hører vel med til historien, at det var Købmagergade-røveriets tragiske forløb, der satte gang i overvejelser, som går ud på, at hvis Lyngby-røveriet var blevet opklaret, så ville bandens aktiviteter være blevet afsløret tidligere. Der er et element af bagklogskab i beskrivelsen af forløbet, som muligt har sløret blikket for, hvad der var muligt at opklare i 1983, uanset hvilke undersøgelser eller afhøringer, der havde været adgang til.

Afslutning

Kommissionens vurdering vedrørende Lyngby-røveriet må herefter blive, (I) at der ikke med rette kan rettes bebrejdelser mod PET for ikke at have stillet materiale vedrørende Appel-gruppen til rådighed for Lyngby Politi eller for at have pålagt politiet indskrænkninger med hensyn til anvendelsen, der ikke var rimeligt begrundet i materialets karakter og PET's arbejde.

Ligeledes er det Kommissionens opfattelse, at der (II) ikke er grundlag for en opfattelse af, at Justitsministeriet ikke skulle have gjort, hvad der var muligt for at fremme en udleveringsbegæring mod to i Frankrig anholdte arabere eller i øvrigt skulle have beordret en generel indstilling af efterforskningen af røveriet i Lyngby 1983. Og endelig bør det (III) fremhæves, at beslutningen om ikke at begære udlevering af de to arabere ikke kan antages at have haft betydning for mulighederne for opklaring af røveriet.

19. RETLIG VURDERING FOR SÅ VIDT ANGÅR PERIODEN 1968-1989

Kommissionen har ikke ved sin gennemgang af PET's virksomhed vedrørende "Maoistiske miljøer" konstateret tilfælde, hvor PET har overtrådt regler og retningslinjer fastsat af Folketinget eller regeringen.

DEL 3: FÆLLES KURS KLUBBEN, SKOLESAMVIRKET TVIND, DEN RØDE HØJSKOLE OG SOLIDARITETSBEVÆGELSER

20. FÆLLES KURS KLUBBEN

Den 29. oktober 1979 blev sømændenes formand Preben Møller Hansen ekskluderet af DKP efter 23 års medlemskab.¹⁰⁵⁴ To dage efter rettede Preben Møller Hansen i et indlæg i Ekstra Bladet en hård kritik mod DKP, hvor han blandt andet lagde vægt på, at det var kendetegnende for DKP, at det ikke tålte nogen form for kritik. Ifølge Preben Møller Hansen udnyttede partiet dets medlemmer, når det gjaldt indsamling af midler, mens medlemmerne hverken vandt indflydelse eller fik tak for deres indsats. De havde eksempelvis intet at skulle have sagt, da en snæver kreds inden for DKP's ledelse traf beslutning om at "gå i kanen med socialdemokraterne" og at ekskludere Møller Hansen fra partiet. Desuden havde DKP modsat sig dannelsen af et "transportarbejderforbund", som Møller Hansen og andre havde foreslået. Dette stred ifølge Preben Møller Hansen mod idéen om, at fagforeningerne ikke skulle styres af partierne. Endeligt beskyldte Preben Møller Hansen DKP's ledelse for at belønne sig selv med rejser til østlandene.¹⁰⁵⁵

På et møde i Sømændenes Forbund den 2. november 1979 "strukturerede" 136 mennesker "Fælles Kurs Klubben" med Sømandsforbundets kasserer som formand og Preben Møller Hansen som næstformand.¹⁰⁵⁶ Den følgende måned rejste Preben Møller Hansen rundt i Danmark og agiterede for oprettelsen af Fælles Kurs Klubber, der alle skulle være led i en større tværsocialistisk bevægelse. Navnet henviste til en fælles kurs mod kapitalen og mod kapitalens bolværk

1054 Den følgende beskrivelse omhandler Fælles Kurs Klubben som politisk gruppe. Se desuden Kommissionens beretning, bind 6 og 8 om PET's overvågning af hhv. DKP og arbejdsmarkedet.

1055 *Politiken*, 30. oktober 1979; *Ekstra Bladet*, 1. november 1979.

1056 *Land og folk*, 2. november 1979; *Politiken*, 2. november 1979.

Socialdemokratiet, og der blev lagt op til, at venstrefløjen skulle forenes med den socialdemokratiske arvefjende. I Ekstra Bladet blev det lagt frem sådan, at det var Fælles Kurs Klubbens mål at knuse hele ”den forstenede venstrefløj” og samle kræfterne under én fane.¹⁰⁵⁷ I et udkast til et program for organisationen blev forslaget om enhed fremlagt mere fredeligt i form af en appel til hele arbejderklassen om at gå til modstand mod ”det nuværende uretfærdige samfund”. Det fremgik af forordet til programforslaget, at programmet var ment som et samarbejdsgrundlag for hele venstrefløjen – dog undtaget DKP, der som parti symboliserede den enhed med Socialdemokratiet, som Fælles Kurs Klubben ville arbejde imod.¹⁰⁵⁸ Umiddelbart afviste Preben Møller Hansen stå i spidsen for et eventuelt parti, blandt andet fordi han mente, at der i forvejen var for mange partier på venstrefløjen.¹⁰⁵⁹

Den 3. januar 1980 blev Fælles Kurs Klubben (FKK) stiftet officielt. Jørgen Tved var formand og Preben Møller Hansen næstformand. Det blev erklæret, at Fælles Kurs Klubben var en ny type socialistisk organisation, der dog stod på marxismens og leninismens grund. Organisationens arbejdsprogram tog udgangspunkt i den faglige kamp: Målet var ”aktionsenhed i fagbevægelsen” og ”en demokratisk, kæmpende fagbevægelse.” Et vigtigt budskab var endvidere, at FKK ville samle ”socialistiske, kommunistiske og partiløse arbejdere” og ”diskutere den taktik, politik og strategi, som de danske arbejdere har brug for, med udgangspunkt i de eksisterende arbejderpartier.” Mere konkret ville FKK arrangere debataftener og weekendkurser samt udgive det politiske skrift *Derudaf*.¹⁰⁶⁰ Ifølge omtalen i aviserne havde cirka 500 personer meldt sig ind i FKK i løbet af de første fem måneder, og der var oprettet ni afdelinger.¹⁰⁶¹

Den 1. maj 1984 udkom første nummer af FKK’s nye politiske skrift *Gnisten*, der havde til mål at give FKK’s arbejde ”en bedre teoretisk ballast”. Selv om den revolutionære retorik var dæmpet sammenlignet med ml-gruppernes, hed det i tidsskriftets første linjer, at det var FKK’s hovedformål at forene venstrefløjen i Danmark og ”medvirke til skabelsen af en samlet revolutionær bevægelse”.¹⁰⁶² Det blev endvidere nævnt, at *Gnisten* muligvis ville forsøge at samarbejde med

¹⁰⁵⁷ *Ekstra-Bladet*, 12. november 1979.

¹⁰⁵⁸ FKK: Forord til Programforslag, u.d.

¹⁰⁵⁹ *Information*, 17.-18. november 1979.

¹⁰⁶⁰ Fælles Kurs Klubben: *Manifest for Fælles Kurs Klubben – Vedtaget på Fælles Kurs Klubbens landskonference d. 3.-4. april, 1980.*

¹⁰⁶¹ Se f.eks. *Information*, 5.-6. april 1980.

¹⁰⁶² *Gnisten*, nr. 1, 1. maj 1984, s. 3.

bladet *Socialisten*, for derved at samarbejde med Forbundet Socialisterne. Knap en uge senere holdt Fælles Kurs Klubbens ledelse ekstraordinært møde. Preben Møller Hansen foreslog nu, at der skulle udarbejdes et politisk program for organisationen.¹⁰⁶³ Programmet, der bestod af et principprogram og et handlingsprogram, blev vedtaget på FKK's landsmøde den 10.-11. november 1984.

Af principprogrammet fremgik, at FKK havde et revolutionært sigte på linje med flere af de øvrige yderliggående grupper på venstrefløjen. Der fandtes ifølge programmet ingen parlamentarisk vej til socialismen, og arbejderklassen måtte forberede sig på at gribe magten og "om nødvendigt forsvare de folkelige beslutninger med væbnet magt". Det borgerlige statsapparat måtte knuses, "for at nedbryde al modstand fra den tidligere herskende klasse" og for at organisere den socialistiske opbygning af samfundet.¹⁰⁶⁴

Det mere kortsigtede handlingsprogram tog i vid udstrækning udgangspunkt i kampen på det danske arbejdsmarked, i modsætning til eksempelvis KAK og Manifest/Kommunistisk Arbejdsgruppe, der som ovenfor beskrevet tog udgangspunkt i en international tredjeverdensbaseret kamp. For FKK var opbygningen af "aktionsenheden" et afgørende middel i kampen for at "genskabe arbejderklassens kamporganisationer" og dermed "den mest påtrængende opgave for Fælles Kurs Klubbens medlemmer". Begrebet dækkede med FKK's egne ord over en samarbejdsmetode for organisationer og bevægelser, der trods forskellige opfattelser mødtes i et samlet virke. Konkret skulle der oprettes "brancherettede tillidsmands-ringe" og afholdes landsdækkende og lokale konferencer, alt underlagt en form for landsdækkende koordinering og ledelse af kampen.¹⁰⁶⁵

Ved kommunalvalget i november 1985 stillede repræsentanter fra Fælles Kurs Klubben op i København, Frederiksberg, Esbjerg og Odense. Et hovedpunkt i organisationens kampagne var en kritik af de nedskæringer og "skandaløse forhold" for pensionister, efterlønsmodtagere, arbejdsløse m.fl., som landets kommuner havde et medansvar for. Det var således mere socialpolitiske protester end revolutionære paroler, der prægede programmet forud for kommunalvalget.¹⁰⁶⁶ FKK stillede op i valgteknisk samarbejde med SF, DKP og VS, og

¹⁰⁶³ *Arbejderbladet*, 8/84, s. 12.

¹⁰⁶⁴ *Fælles Kurs Klubbens program – Vedtaget på Fælles Kurs Klubbens landsmøde d. 10.-11. november 1984*, Arbejderforlaget 1985, s. 16-19.

¹⁰⁶⁵ *Ibid.*, s. 34 f.

¹⁰⁶⁶ *Arbejderbladet*, særnummer om kommunalvalget, 7/85.

fik sammenlagt 1.819 stemmer, heraf knap 1.600 i København.¹⁰⁶⁷ Valget var en skuffelse.

Mindre end et halvt år senere blev FKK imidlertid omdannet til et politisk parti. Den 19. april 1986 holdt arbejderpartiet Fælles Kurs stiftende landsmøde, og et halvt år senere havde partiet indsamlet 20.000 af de i alt 25.000 underskrifter, det krævede at blive opstillet til valg til Folketinget. De flittigste indsamlere af underskrifter blev ifølge PET's oplysninger udlovet præmier i form af rejser og lignende.¹⁰⁶⁸ Ved folketingsvalget den 8. september 1987 blev partiet valgt ind i Folketinget med 2,2 pct. af stemmerne, men allerede et halvt år senere, ved det såkaldte "anløbsvalg" den 10. maj 1988, fik partiet "kun" 1,9 pct. af de afgivne stemmer, og dermed var partiet igen ude af Folketinget. Fælles Kurs var på mange måder et atypisk venstrefløjsparti. Trods tidligere års sympatidemonstrationer med antiimperialistiske bevægelser i den tredje verden, markerede partiet sig i Folketinget med en politik, der var hård over for flygtninge og indvandrere. Dette samt ældrepolitikken blev partiets mærkesag.¹⁰⁶⁹ Fælles Kurs stillede op igen i december 1990, men også denne gang uden at blive valgt ind. Fælles Kurs har ikke efterfølgende opstillet til Folketinget.¹⁰⁷⁰

Overvågning af Fælles Kurs Klubben

De tidligste oplysninger i PET's arkiv om Fælles Kurs Klubben er fra januar 1980, da PET via en kilde i DKP modtog oplysninger om etableringen af den nye organisation. PET noterede i første omgang navne på centrale FKK-aktører, hvoraf fire allerede var registreret.¹⁰⁷¹ Derudover fik PET som en af de tidligste oplysninger orientering om, at der i Køge var dannet en lokalafdeling af Fælles Kurs Klubben under navnet "Fællesfronten", hvor Preben Møller Hansen havde været folketingskandidat for DKP ved valget i 1979. Den lokale organisation blev dannet af kommunister, der var trådt ud af DKP i protest mod partiets eksklusion

1067 PET, emnesag: ks. "Vedr. Fælles Kurs Klubbens opstilling til kommunalvalget", 5. marts 1986.

1068 PET, emnesag: "Vedr. stiftelsen af arbejderpartiet "Fælles Kurs"", 24. november 1986.

1069 Se Søren Hein Rasmussen, *Danmarkshistorien bd. 16 1985-2000, Grænser forsvinder* (Politiken & Gyldendal, 2004), s. 57 og 161, og Carsten Fenger-Grøn & Malene Grøndahl, *Flygtningenes danmarkshistorie 1954-2004* (Aarhus Universitetsforlag, 2004), s. 209.

1070 Tal hentet fra Folketingets hjemmeside, www.ft.dk.

1071 PET, emnesag: "Vedr. stiftelsen af partiet "Fælles-Kurs Klubben i Danmark"", 11. januar 1980.

af Preben Møller Hansen.¹⁰⁷² Samlet set modtog PET imidlertid ikke mange oplysninger om FKK i 1980 og 1981, men emnesagen godtgør, at PET løbende noterede oplysninger om FKK på baggrund af indlæg i blandt andet lokalaviser.¹⁰⁷³ Det er vanskeligt at formulere noget præcist om PET's vurdering af FKK på dette tidlige tidspunkt, men det skønnes, at PET synes at have tillagt FKK's idéer om en samling af venstrefløjen uden om DKP nogen vægt. I et notat fra juni 1980 hedder det i al fald, at styrkeforholdet mellem DKP og den øvrige venstrefløj var ved at ændre sig, og at repræsentanter fra SF, VS, FS, KAm-I, KAP og FKK havde markeret sig stadigt stærkere og havde fået "langt større indflydelse" end nogensinde tidligere.¹⁰⁷⁴

PET's notitser omhandlende FKK mellem 1980 og 1982 var som oven for antydnet primært baseret på åbne oplysninger. PET bemærkede i 1980, at FKK havde spillet en rolle i en konflikt mellem DSB og Sømændenes Forbund dette år.¹⁰⁷⁵ Desuden bemærkede PET, at FKK deltog i et antal offentlige møder sammen med blandt andre VS, SF, SAP og KAP.¹⁰⁷⁶ I 1982 tildelte PET imidlertid FKK og Preben Møller Hansen øget opmærksomhed. Baggrunden var Preben Møller Hansens østkontakter, og at han i begyndelsen af 1982 havde deltaget i World Federation of Trade Unions' 10. kongres på Cuba.¹⁰⁷⁷ Desuden noterede PET i 1982, at Preben Møller Hansen angiveligt havde forsøgt at kuppe sig ind i bestyrelsen for Landsforeningen Danmark-Libyen.¹⁰⁷⁸ En anden årsag til PET's øgede interesse for FKK var, at Preben Møller Hansen i begyndelsen af 1980'erne med jævne mellemrum argumenterede for etablering af et stort transportarbejderforbund ved sammenlægning af en række eksisterende forbund inden for beslægtede områder.¹⁰⁷⁹ Forslaget mødte imidlertid stærk modstand fra andre dele af fagbevægelsen, ikke mindst blandt de forretningsførere i SID, der tilhørte

1072 PET, emnesag: "Vedr. Dannelse af ny organisation i Køge", 17. december 1979. Oplysningerne stammede angiveligt fra åbne kilder.

1073 PET, emnesag: ks. "Vedr. Fælles Kurs Klubben", 25. februar 1980.

1074 PET, emnesag: "Vedr. Venstrefløjs-samling uden om DKP på vej", 3. juni 1980.

1075 PET, emnesag: Vedr. Færgekollisionen på Storebælt 18. juni, 1. juli og 13. august 1980.

1076 PET, emnesag: "Vedr. Protestoptog fra venstrefløjen i Ålborg", 3. februar 1981.

1077 PET, emnesag: "Vedr. World Federation of Trade Unions 10. kongres", 29. juli 1982.

1078 PET, emnesag: "Vedr. Landsforeningen Danmark-Libyen", 30. september 1982 og "Vedr. Dansk Libysk Venskabsforenings generalforsamling", 1. oktober 1982. PET, emnesag: Udskrift fra overvågning, 14. april 1983.

1079 Det nævnes f.eks. også i resolutionerne vedtaget på FKK's landskonference d. 14.-15. november 1981.

DKP. PET's interesse for spørgsmålet var antagelig, at hvis et sådant forbund blev etableret, ville det kunne lamme Danmark i tilfælde af en konfliktsituation.¹⁰⁸⁰

Preben Møller Hansen var i mange år medlem af DKP, men blev i 1979 ekskluderet. Efterfølgende stiftede han Fælles Kurs Klubben, der senere blev omdannet til parti Fælles Kurs, som i 1987-88 var præsenteret i Folketinget. Formålet med Fælles Kurs Klubben var at samle hele venstrefløjen uden om DKP for på fælles grund at føre en kamp mod "det reaktionære Danmark". PET bemærkede bl.a., at Preben Møller Hansen havde østkontakter, og at han ydede økonomisk støtte til BZ-Brigaden, der af PET blev sat i forbindelse med støtte til udenlandske terrormiljøer. (Polfoto).

I juni 1984 udarbejdede PET en 13-sider lang rapport om FKK's oprindelse, udvikling og aktiviteter. I rapporten blev der især lagt vægt på kontakten til øvrige venstrefløjsgrupper, herunder til BZ'erne, den økonomiske støtte til et antal fagforbund og til forskellige venskabsforeninger. Endelig betonedes Preben Møller Hansens forestillinger om et samlet transportarbejderforbund.¹⁰⁸¹ FKK begyndte samtidig, det vil sige fra 1983/84, at optræde i PET's årsberetninger med selv-

¹⁰⁸⁰ PET, emnesag: "Vedr. Preben Møller Hansen og hans idé om oprettelse af et transportarbejderforbund", 6. maj 1983.

¹⁰⁸¹ PET, emnesag: ks. "Vedr. Fælles Kurs Klubben", 15. juni 1984.

stændige – og ganske lange – afsnit. De nye retningslinjer for tjenesten fra 1983 var givetvis medvirkende til dette, da de i højere grad end tidligere muliggjorde registrering af flere af grupperne på den yderste venstrefløj. Om det skyldtes de nye retningslinjer, at PET fandt det nødvendigt at udarbejde en notits om FKK's pensionistafdeling, Fælles Kurs Pensionister (FKP), er imidlertid uvist. Under alle omstændigheder blev der i sommeren 1984 udarbejdet en kort notits, der beskrev dannelsen af FKP, herunder navne og telefonnumre på formand, kasserer og bestyrelse.¹⁰⁸² Helt overordnet var FKK interessant for PET, fordi det lykkedes FKK at samle venstrefløjen til forskellige aktiviteter. FKK's succes skyldtes den stærke økonomi, som Sømændenes Forbund og Preben Møller Hansen sikrede.¹⁰⁸³

I PET's årsberetning for 1984 fyldte omtalen af FKK omkring 11 sider, mens de øvrige grupper på den yderste venstrefløj oftest blev beskrevet på en enkelt side. Det havde flere årsager: For det første var FKK's medlemstal i årets løb steget fra 1.000 til 1.500. For det andet mente PET, at det i overensstemmelse med FKK's ambitioner var lykkedes at virke som samlingssted og platform. PET mente således at kunne konstatere, at organisationens inderkreds var en "broget flok", der tidligere havde tilhørt en række forskellige venstrefløjsgrupper. FKK's politiske program var ifølge PET så bredt formuleret, at det nemt kunne rumme samtlige af de repræsenteredes udgangspunkter. Samtidig mente tjenesten, at der trods fælles demonstrationer og aktiviteter kun var en enkelt organisation, der havde planer om et tættere samarbejde med FKK, nemlig Forbundet Socialisterne (FS). En tredje årsag til PET's lange omtale af gruppen lå i forlængelse af FKK's fornævnte økonomiske forhold. PET mente fortsat, at FKK's styrke og evne til at samle flere grupper på venstrefløjen var tæt knyttet til forbundets stærke økonomi. På dette punkt adskilte FKK sig betydeligt fra de andre grupper på venstrefløjen. Sømændenes Uddannelsesfond, den største af fondene, rådede angiveligt over mere end 40 millioner kroner, der i overensstemmelse med en overenskomstaftale var indbetalt til fonden fra rederierne. Da Preben Møller Hansen åbent erklærede, at fonden blandt andet støttede BZ'erne økonomisk, konstaterede han selv i forlængelse heraf, at det faktisk betød, at skibsrederne

1082 PET, emnesag: "Vedr. Fælles Kurs Klubben og Fælles Kurs Pensionister", 2. august 1984. FKP var allerede blevet dannet i december 1983, men kom ikke i PET's "søgelys" før sommeren 1984.

1083 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1983, afd. C.

dermed støttede BZ'ernes aktiviteter.¹⁰⁸⁴ PET's interesse for FKK's økonomiske styrke var endnu en årsag til den lange omtale i årsberetningen. Tidligere PET-medarbejdere, der har været afhørt i Kommissionen, har også bekræftet PET's interesse i FKK's stærke økonomi.¹⁰⁸⁵

På aktionssiden mente PET, at FKK i årets løb havde deltaget i en række aktioner. Under en NATO-øvelse i september 1984 havde FKU i Esbjerg sammen med "Esbjerg Basekomité" arrangeret aktioner mod øvelsen. Den 6. september havde ca. 50 unge demonstranter, heraf nogle "BZ-lignende typer" forøvet hærværk og ildspåsættelse af DFDS-koncernens hovedkvarter i København. Efter som PET havde oplysninger om, at demonstranterne umiddelbart før demonstrationen havde holdt møde i Sømændenes Forbunds hovedkvarter, betragtede PET FKK som arrangør af aktionen. Det medførte den første af i alt seks aflytninger, der blev rettet mod FKK-miljøet fra organisationens start indtil 1989. Fra 11. september til 4. oktober 1984 aflyttede PET med henvisning til straffelovens kap. 20 de telefonlinjer, der var installeret i FKK's lokaler på Herluf Trollesgade i København.¹⁰⁸⁶ Aflytningen gav ikke oplysninger, der kunne føre til opklaring af aktionerne.¹⁰⁸⁷ I november besatte en gruppe unge den københavnske afdeling af Jyske Bank i protest mod bankens handel med den sydafrikanske valuta "Kruger Rand". Elleve andre afdelinger af Jyske Bank blev udsat for hærværk. PET antog på baggrund af ubekræftede kildeindberetninger, at FKK havde "haft noget med aktionerne at gøre". Tjenesten mente at få bekræftet sine formodninger, da Preben Møller Hansen på landsmødet i november 1984 havde udtalt, at FKK havde været involveret i en række aktioner, men at han ikke kunne nævne detaljer, da der var risiko for, at "mange af de tilstedeværende kammerater ville havne i fængsel".¹⁰⁸⁸ Samlet set mente PET i midten af 1980'erne, at FKK var en gruppe, der ikke veg tilbage

1084 Se Ulla Nygaard Thomsen, *Sømandens Kurs – Portræt af Preben Møller Hansen* (Ekstra Bladet, 1987), s. 81 f. og *Ny Dag* 21. august 1984.

1085 Således Per Larsen, RB: 3. september 2002.

1086 Retsbog for Københavns Byret, 11. september 1984. Straffelovens kap. 20 omfatter "almenfarlige forbrydelser", "brandstiftelse", "fareforvoldelse" mv.

1087 PET, emnesag: ks. Afslutning på aflytning af (...), 2. oktober 1984.

1088 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1984, afd. C.

”for at tage såvel utraditionelle som ulovlige metoder (politivedtægts- og straffelovsovertrædelser) i brug for at markere sig i offentligheden som det revolutionære parti på venstrefløjen, der mener sin politik alvorligt i kampen mod det kapitalistiske samfundssystem og alle dets overgreb på arbejderklassen”.¹⁰⁸⁹

Det er bemærkelsesværdigt, at FKK's forhold til Sovjetunionen kun udgjorde en lille del af PET's beskrivelse i årsberetningen for 1984. Samtidig kan det konstateres, at en betydelig del af PET's indberetninger i løbet af det kommende år, 1985, omhandlede Preben Møller Hansens forbindelse til Venskabsforeningen Danmark-Sovjetunionen. Ifølge PET's oplysninger var DKP bekymret for Møller Hansens forsøg på at ”underlægge” sig foreningen ved at danne fraktioner og platforme.¹⁰⁹⁰

Registrering, partidannelse og udenlandske kontakter

Preben Møller Hansen var selv overbevist om, at hans og FKK's telefoner blev aflyttet gennem en lang årrække. Samtidig udtrykte han på sin klare facon, at han var fuldstændig ligeglad med, om dette fandt sted: Han havde aldrig sagt noget, der ikke tålte dagens lys. Det fremgår af et af de mange interviews i aviser og ugeblade, hvorfra PET hentede de fleste oplysninger om de politiske miljøer. Pressen fandt generelt Preben Møller Hansen interessant som følge af hans entreprenante økonomiske aktiviteter og – af og til – fiaskoer, hans hårdhændede faglige kampe og hans kulørte personlighed. Selv havde han tilsyneladende ikke noget imod at stille op til interviews og reportager, hvorfor PET's sag om Preben Møller Hansen og FKK bugner af udklip fra aviser, politiske skrifter og ugeblade.¹⁰⁹¹

Aflytningen af Preben Møller Hansen havde langt fra det omfang, som han selv troede. Ud over en aflytning under en NATO-øvelse i efteråret 1984 har Kommissionen fundet dokumentation for fem andre aflytninger. Tre af disse blev foretaget i 1985, og to af aflytningerne var relateret til overenskomstkonflikten i april. Den ene fandt sted i Århus fra den 1. til den 30. april, den anden i Odense fra den 3. til den 22. april. Begge steder frygtede man, at FKK ville

¹⁰⁸⁹ Ibid.

¹⁰⁹⁰ PET, emnesag: ”Vedr. frygt i DKP og Landsforeningen Danmark/Sovjet”, 14. februar 1985, og ”Vedr. Landsforeningen Danmark-Sovjet”, 20. februar 1985.

¹⁰⁹¹ PET, emnesag: Ukendt blad 21. maj 1986, samt div. udklip.

deltage i og koordinere ulovlige blokader og aktioner, og begge steder blev der henvist til straffelovens § 114 og § 193.¹⁰⁹² I juni 1985 blev der iværksat en ny aflytning, dels af Fælles Kurs Klubbens lokaler i København, dels af FKK's faglige sekretær i Århus. Disse aflytninger kom i stand i forbindelse med den israelske vicepremierministers besøg mellem den 9. og den 12. juni 1985 og løb fra den 4. til den 14. juni. PET havde tidligere konstateret, at den pågældende sekretær havde været aktiv deltager i demonstrationer og uroligheder under den israelske forsvarsminister Ariel Sharons besøg i 1983. Da tjenesten mente, at FKK og sekretæren opretholdt kontakt til palæstinensiske kredse, blev der iværksat en telefonaflytning med henvisning til straffelovens kap. 20 i almindelighed, og § 237 om "attentatforsøg" i særdeleshed.¹⁰⁹³ Aflytningen førte ikke til oplysninger, der pegede i retning af planer om overtrædelse af straffeloven.

FKK's årsmøde fra den 30. november til den 1. december 1985 blev overvåget af PET. I arkivalierne henvises der til båndudskrifter fra mødet, hvilket tyder på, at en person optog talerne fra landsmødet på bånd og videregav disse til PET. Derudover blev der foretaget motorregistreringstjek på de biler, der ankom til skolen, hvor mødet blev holdt, og der blev taget fotos af en del af deltagerne. Flere af disse var tydeligvis ældre personer, der formentlig var medlemmer af Fælles Kurs' pensionistorganisation, FKP. Suppleret med FKK's egne udgivelser og trykte resolutioner udarbejdede PET i marts 1986 et langt og grundigt referat fra landsmødet, der også indeholdt en redegørelse for hvilke personer, der var blevet valgt til hvilke organer. Sammen med de førnævnte aflytninger af ledende personer i FKK konkluderede PET, at Preben Møller Hansen besad en næsten enevældig magt i organisationen, og at partiet oplevede en indre splittelse. I den følgende årsberetning fra PET hed det, at en del medlemmer som følge af de interne uenigheder var vendt tilbage til DKP. Da tjenesten samtidig bemærkede, at en stor del af medlemmerne var pensionister, ville man ikke udelukke, at dette var medvirkende til FKK's "ændrede aktivitetsmønstre".¹⁰⁹⁴

I årsberetningen fra 1985 beskrev PET FKK's aktiviteter som væsentligt mere afdæmpede i forhold til det foregående år. Medlemstallet blev anslået til cirka 2.500. Endvidere blev det berettet, at der under konflikterne på arbejdsmarkedet i foråret 1985 havde været "forbavsende stille" omkring FKK. Den aflytning, der blev foretaget på Fyn under konflikten, havde da også afsløret, at nogle FKK-

1092 Retsbog fra byretten i Odense, 3. april 1984 og Retsbog fra byretten i Århus, 1. april 1985.

1093 Retsbog fra byretten i Århus, 4. juni 1985.

1094 PET, emnesag: Dokumenter fra FKK's årsmøde 1985.

medlemmer mente, at aktiviteterne havde været for moderate.¹⁰⁹⁵ Endelig bemærkede PET, at FKK stadig opretholdt nære forbindelser til venskabsforeningen Danmark-Libyen og i øvrigt også en vis kontakt til palæstinensiske miljøer. Selv om PET i 1985 betragtede FKK's aktiviteter som mere afdæmpede, mente tjenesten, at medlemskab af FKK var tilstrækkeligt registreringsgrundlag. Denne opfattelse forelagde PET Wamberg-udvalget den 29. april 1985, idet PET samtidig præsenterede et notat om FKK's grundlag og virksomhed. Udvalget accepterede efterfølgende, at personer, der kunne identificeres som medlemmer af FKK, kunne registreres.¹⁰⁹⁶ Som det var tilfældet med de øvrige grupper, betød det dog langt fra, at alle medlemmer faktisk *blev* registreret. Praksis gjaldt i øvrigt ikke personer, der via medlemskab af andre organisationer var indmeldt kollektivt i FKK.

Kontakten til Libyen fangede atter PET's opmærksomhed i efteråret 1986. Overvågningen af de anarkistiske miljøer i Århus omkring bogcaféen Regnbuen afslørede en samtale mellem en person herfra og en person fra FKK's internationale udvalg. Begge skulle deltage i en ungdomskonference i Libyen, ifølge PET betalt af den libyske stat. PET noterede navnene på de fem deltagere, hvoraf tre i forvejen var registrerede.¹⁰⁹⁷ Ved hjemkomsten oprettede PET en observation i Kastrup Lufthavn og fotograferede flere af deltagerne.¹⁰⁹⁸

Den 14. oktober 1986 nedlagde Dansk-Libysk Arabisk venskabsforening sig selv på en ekstraordinær generalforsamling, der blev afholdt i lokalerne i Herluf Trollesgade. PET havde en kilde med ved nævnte generalforsamling, som meddelte, at Preben Møller Hansen havde været blandt dem, der stemte for nedlæggelse. Grunden hertil var for kilden lidt uklar, men det var tilsyneladende en gennemgående opfattelse, at foreningens struktur og virke var ineffektiv i forhold til de resultater, man ønskede at opnå. PET noterede dog i et senere notat, at man var overbevist om, at den egentlige årsag var Sømændenes Forbunds ønske om at fjerne visse medlemmer, og at det var forventeligt, at foreningen ville genopstå nogle få måneder senere.¹⁰⁹⁹ Et par måneder forinden, i august 1986, var Preben Møller Hansen blevet ekskluderet af forretningsudvalget for venskabsfor-

1095 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1985, afd. C og PET, emnesag: ks. "Vedr. FKK's aktiviteter i forbindelse med konflikten på arbejdsmarkedet i apr. 85", 6. maj 1985.

1096 PET, emnesag: Notits vedr. FKK, marts 1985 og referat fra WU-møde 29. april 1985.

1097 PET, emnesag: ks. "Vedr. danske statsborgere med tilknytning til FKK", 3. september 1986 og 13. oktober 1986.

1098 PET, emnesag: ks. Vedr. (...) hjemkomst fra Libyen, 30. september 1986.

1099 PET, emnesag: "Vedr. Dansk-Libysk Arabisk venskabsforening, 17. oktober 1986", 28. oktober 1986.

eningen Danmark-Sovjetunionen. Derved falmende to hidtil vigtige aspekter af PET's trusselsbillede i forhold til Preben Møller Hansen og hans politiske aktiviteter.

Oplysninger i PET's arkiv om FKK og Preben Møller Hansen kom med årene i stigende grad fra åbne kilder. Det gjaldt f.eks. de historier om, at Sømændenes Forbund skulle have afsløret våbensmugling, herunder på danske skibe, til Iran og Irak samt, på et tidligere tidspunkt, Sydafrika. Skrivelserne førte til, at en repræsentant for det amerikanske senatsudvalg, der undersøgte USA's våbensalg, besøgte Sømændenes Forbund 1. april 1987. Efter mødet udtalte et ledende medlem af forbundet, at repræsentanten hverken virkede særligt velforberedt eller særligt interesseret.¹¹⁰⁰ Der er dog enkelte undtagelser, der peger i retning af, at PET endnu i september 1987 havde kontakter i Fælles Kurs. Det tyder de grundige referater fra partiets landsmøde og landsledelsesmøder i september og oktober på.¹¹⁰¹

Dagen efter at partiet Fælles Kurs blev valgt ind i Folketinget 8. september, behandlede Wamberg-udvalget på ny spørgsmålet om registrering af FKK-medlemmer. PET's chef mente, at der ikke længere burde ske registrering alene på baggrund af medlemskab af partiet, hvilket udvalgets medlemmer tilsluttede sig. Samtidig ville PET gennemgå alle hidtidige registreringer af FKK-medlemmer for at få klarlagt, hvilke registreringer der eventuelt skulle opretholdes. Da udvalget et par måneder senere på ny trådte sammen, oplyste PET, at man havde beholdt seks registreringssager. De pågældende forblev registrerede, fordi der var andre grunde, ud over deres medlemskab af FKK, herfor.¹¹⁰² I PET's årsberetning for 1987 hed det fortsat, at Preben Møller Hansen stod i spidsen for et stigende antal organisationer, fonde og institutioner, og at han ydede økonomisk støtte til "den kæmpende venstrefløj". Der blev dog ikke nævnt eksempler eller specifikke omstændigheder.¹¹⁰³

1100 PET, emnesag: "Vedr. amerikansk henvendelse til Sømændenes Forbund", 1. april 1987.

1101 PET, emnesag: "Vedr. Fælles Kurs Landsledelsesmøde", 7. oktober 1987; "Vedr. Arbejderpartiet Fælles Kurs' ordinære landsmøde 1987", 23. oktober 1987 og "Vedr. Landsledelsesmøde Fælles Kurs", 31. oktober 1987.

1102 WU-møde 9. september 1987, og 3. november 1987.

1103 PET, administrativ sag: Årsberetning for 1987, afd. C.

Sammenfatning

Fælles Kurs Klubben (FKK) blev dannet efter Preben Møller Hansens brud med DKP og kunne opfattes som den politiske gren af Sømændenes Forbund. FKK havde som sit primære formål at samle hele venstrefløjen uden om DKP for på fælles grund at føre en kamp mod "det reaktionære Danmark". Internationalt var det FKK's mål at føre kamp mod imperialismen. I de første par år førte dette til et samarbejde med det maoistiske KAm-I og senere med Forbundet Socialisterne. Ellers søgte FKK indflydelse i en række fagforbund og venskabsforeninger, herunder Danmark-Sovjet, Danmark-Libyen og Danmark-Nordkorea. Derudover ydede FKK og Preben Møller Hansen ved flere lejligheder støtte til BZ-miljøet. I 1986 omdannedes FKK til et parti der kom i Folketinget ved valget i 1987.

PET fulgte udviklingen i FKK. Idéen om at FKK ville udgøre en platform for den samlede antiimperialistiske kamp var interessant for PET på grund af de mange penge, der befandt sig i Preben Møller Hansens forskellige fonde. Kontakterne til Sovjetunionen, de øvrige østlande og de palæstinensiske miljøer udgjorde ligeledes en del af baggrunden for PET's interesse. Samarbejdet med BZ'erne skabte forventninger om uroskabende virksomhed. Disse forhold blev forelagt Wamberg-udvalget, hvorefter PET fik "grønt lys" til at registrere medlemmer af FKK udelukkende på baggrund af medlemskab. Antallet af personer, der blev registreret som direkte følge af FKK-medlemskab, udgør højst 40 personer. De mest fremtrædende og aktive medlemmer var allerede kendt af PET.

PET havde en række kontakter, der deltog i FKK's arrangementer, og som overvågede visse aktiviteter ganske tæt. Der blev foretaget i alt seks telefonaflytninger, de fleste af FKK's lokaler i Herluf Trollesgade. Preben Møller Hansens egen telefon blev ikke aflttet. Størstedelen af PET's oplysninger om FKK stammede fra åbne kilder.

21. TVIND

I 1977 udfærdigede en PET-medarbejder en rapport om skolesamvirket Tvinds virksomhed. Det er formentlig den første samlede vurdering af Tvind, som PET lod koncipere. PET havde iværksat en efterforskning mod skolesamvirket fire måneder forinden, og notitsen var skrevet på baggrund af oplysninger fra denne. Det hed i rapporten, at Tvind eksperimenterede med undervisning og pædagogiske tiltag, hvilket angiveligt forekom den danske offentlighed sympatisk. Desuden hed det, at Tvind stod i kontakt med udenlandske ekstremistgrupper. På baggrund af disse oplysninger var PET's efterforskning drevet af et ønske om at opklare, hvorvidt skolerne primært havde fokus på undervisning, eller om skolerne var et dække for et andet projekt: At forberede og træne unge mennesker til at udføre en revolution.¹¹⁰⁴ Det fremgår ikke af rapporten, hvem der havde forfattet den, og ej heller hvem der var dens modtager. Det er derfor ikke muligt at fastslå, hvilken vægt rapportens konklusioner havde. Til gengæld synes det truselsbillede, der blev tegnet, at have været en rettesnor for PET's videre efterforskning: At skabe indsigt i Tvinds mulige kontakt til udenlandske terrororganisationer og at få afklaret, hvorvidt skolerne i den sammenhæng havde et ærinde, der var skjult for offentligheden og i strid med den lovlige samfundsorden.

Mogens Amdi Petersen

PET havde kendskab til Mogens Amdi Petersen allerede inden Tvinds oprettelse. Mogens Amdi Petersens personsag blev oprettet i 1965, men makuleret, tilsyneladende i januar 1969, for at blive genoprettet, da han blev anholdt og dømt for vold mod politiet under en demonstration mod NPD (Nationaldemokratische Partei Deutschlands, Tysklands Nationaldemokratiske Parti) i Flensborg i august

¹¹⁰⁴ PET, emnesag: "Vedr.: Den rejsende Højskole og Det Nødvendige Seminarium. Ang.: Gennemgang af tilgået materiale". 5. januar 1977.

1969. Det fremgår ikke, hvad der oprindeligt havde foranlediget Amdi Petersens registrering, men eftersom han optrådte i dagspressen som aktiv demonstrant imod det dansk-vesttyske militærsamarbejde og også protesterede imod de hemmelige kartoteker under debatten i 1964, kan det formodes, at baggrunden for registreringen skal findes i disse to forhold.¹¹⁰⁵ Eftersom Amdi Petersens første personsag blev makuleret, er det materiale, der i dag findes på sagen, indsamlet i forbindelse med og i tiden efter hans genregistrering hos PET. Særligt sagen om Amdi Petersens anholdelse i Flensborg fylder meget.

Den 22. august 1969 blev Amdi Petersen som nævnt anholdt i Flensborg i forbindelse med urolighederne forud for et NPD-møde samme aften. Han blev sigtet for at have kastet sten mod politiet, for at opfordre andre hertil samt for at have kommanderet en stenkastende gruppe. I alt blev det ifølge to flensborgske aviser til ”oprør og brud på landefreden under skærpede omstændigheder.”¹¹⁰⁶ Selv sagde Amdi Petersen, at han kun havde vendt sit skyts mod det hus, hvor mødet blev holdt. Pressen, og ikke kun den venstreorienterede, var gennemgående sympatisk indstillet over for Amdi Petersen. Det vakte nemlig journalisterne opmærksomhed, at der måske var foregået et samarbejde mellem dansk og vesttysk politi om anholdelsen, og at politiet i Flensborg på forhånd syntes at været blevet oplyst om sandsynligheden for, at Amdi Petersen ville dukke op.¹¹⁰⁷ Et sådant forhold blev opfattet som kompromitterende for myndighederne blot et år efter regeringserklæringens ikrafttræden og øgede mistanken om, at der foregik registrering og udveksling af informationer om personer som Amdi Petersen, der på dette tidspunkt kun var kendt for lovlig politisk aktivitet.¹¹⁰⁸

1105 PET, personsag: ”Vedr. PETERSEN, Mogens Amdi. Den 3. september 1969.”

1106 Det kongelige danske konsulat, Flensborg til Udenrigsministeriet. 28. august 1969 og ”Amdi Petersen ikke på fri fod mod kaution,” *Flensborg Avis*, 25. august 1969. PET, personsag.

1107 PET, personsag: ”Vedr. Lærer Mogens Amdi PETERSEN, f. d. 9/1 – 1939 i Tønder, der den 22. august 1969 blev anholdt i Flensborg for sin deltagelse i urolighederne i forbindelse med et NPD-møde samme dags aften. Politiets Efterretningstjeneste, 20. oktober 1969.”

1108 Blandt presseklippene i sagen findes også en artikel fra *Flensborg Avis*. Den medarbejder, som havde lagt den pågældende artikel på sagen, havde også påhæftet et kartotekskort med følgende bemærkning: ”til orientering. det er ret interessant at se, at bl.a. det danske mindretals blad, ”Flensborg Avis”, der afgjort ikke har yderliggående synspunkter, af frygt for den kommende nynazisme støtter de kommunister, som bekæmper NPD.” Man var altså i PET opmærksom på, hvor politisk følsom en sag dette var i grænselandet, og hvordan der i forlængelse af dette kunne opstå, hvis ikke uventede alliancer, så i hvert fald uventede sympatitilkendegivelser.

Pressens formodning byggede især på, at den tyske betjent, som foranledigede anholdelsen, i sin rapport havde beskrevet Amdi Petersen som ”langhåret og med stort skæg” til trods for, at Amdi Petersen ved anholdelsen var kortklippet og glatraget. En sådan beskrivelse af Amdi Petersen mentes at være fremkommet, fordi rapportskriveren havde påført et ældre signalement, der skulle være hentet fra kartoteksoplysninger i Vesttyskland, men som havde dansk oprindelse. Endvidere havde det vesttyske politi angivet Amdi Petersens forhenværende adresse i Næsby på Fyn, selv om han ikke havde boet der i flere år. Ifølge pressen tydede også dette på, at oplysninger om Amdi Petersen var givet videre til Vesttyskland af danske myndigheder. Endelig tolkede journalisterne det vesttyske politis villighed til at lade Amdi Petersen krydse grænsen, i modsætning til en flok ”åbenlyse demonstranter”, som et led i bestræbelserne på at anholde ham. Journalisterne mente med andre ord, at Amdi Petersen udelukkende var blevet lukket ind i landet for at give det vesttyske politi lejlighed til at anholde ham.¹¹⁰⁹

En dansk politimand rejste til Kiel for at undersøge de ovennævnte forhold. ”Landesamt für Verfassungsschutz” (LfV) /Indenrigsministeriet undersøgte sagen og meddelte, at Amdi Petersen indtil sin anholdelse havde været ukendt hos politiet i Flensborg. Derimod havde politiet fra kilder i Flensborg fået at vide, at der lød rygter om, at danske ”læderjakker” ville melde deres ankomst i forbindelse med NPD-mødet. Politiet regnede med, at en sådan gruppe udelukkende var interesseret i spektakel og ikke den politiske side af sagen. En dansk journalist havde også henvendt sig til politiet i dagene op til demonstrationen, og ifølge den danske politimands rapport var det denne journals iver efter at vide, om politiet tog forholdsregler ved grænsen, der endte som politiets forhåndsoplysninger om demonstrationen. Journalisten havde dog ikke nævnt Amdi Petersens navn. Samme journalist havde kontaktet kriminalpolitiet i Flensborg efter Amdi Petersens anholdelse i håbet om at opnå mere information og havde ved den lejlighed fortalt, at alle avisredaktioner, alle politiets tjenestesteder og alle justitsmyndigheder havde kendt Amdi Petersen gennem længere tid. Endvidere havde journalisten oplyst, at Amdi Petersen aldrig lod en mulighed for gadekamp mod politiet passere. Endelig fik politimanden opklaret, hvordan Amdi Petersen egentlig var blevet beskrevet i den rapport, der var blevet udfærdiget i forbindelse med hans anholdelse: Der stod ikke noget om, at Amdi Petersen havde langt hår og stort skæg. Det, der stod, var, at Amdi Petersen havde skæg, men at politimanden kun havde set ham i ret dårlig kunstig belysning, og da Amdi

¹¹⁰⁹ PET, personsag: ”Rapport, torsdag 9.10.1969”.

Petersen virkede ubarberet og i øvrigt havde en fremspringende hage, havde det efterladt politimanden med det indtryk, at han havde skæg.¹¹¹⁰

Amdi Petersen blev sigtet for offentlig sammensværgelse og angreb på en politibetjent, hvilket resulterede i en dom på seks måneders ubetinget fængsel. Det var den hårdeste straf, der blev givet i forbindelse med urolighederne. I oktober samme år blev dommen dog ændret ved landsretten i Flensborg: Fire af de seks måneders fængsel blev gjort betinget, og Amdi Petersen blev dermed løsladt. Det fremgår af de tilknyttede rapporter og notitser, at politiets vurdering og opfattelse af Amdi Petersen var knyttet til hans forudgående protester. Da politimesteren i Graasten skulle underrette PET om Amdi Petersens dom for vold mod politiet, blev det påpeget, at samme Amdi Petersen var identisk med ”provo-læreren fra Fyn”.¹¹¹¹ Det danske konsulat i Flensborg noterede samtidig, at en dansk faglærer havde forklaret retten, at Amdi Petersen var kendt som pacifist, underforstået at han ikke kastede med sten. Endvidere bemærkede en PET-medarbejder i en tilknyttet notits af 3. september 1969, at ”det erindres her, at P. i dagspressen for et par år siden gentagne gange var omtalt som demonstrant. Han var blandt andet deltager i demonstrationer mod dansk-vesttysk militær-samarbejde, ligesom han deltog i kampagnen mod ’De hemmelige kartoteker’”. Det blev tilføjet, at Amdi Petersen ikke var registreret.¹¹¹²

PET’s chef Arne Nielsen bekræftede ovenstående, da han på opfordring af Engberg-Pedersen på et møde i Wamberg-udvalget den 16. oktober 1969 orienterede medlemmerne om Mogens Amdi Petersens status i forhold til PET: Amdi Petersen var ifølge Arne Nielsen ukendt hos efterretningstjenesten ved sin anholdelse i Flensborg i august. Endvidere understregede han over for udvalget, at hverken PET eller det lokale politi havde givet det vesttyske politi oplysninger om Amdi Petersen. Afslutningsvis nævnte Justitsministeriets departementschef Niels Madsen, at sagen formentlig ville blive omtalt og formentlig også behandlet af justitsministeren under Folketingets førstebehandling af VS’ lovforslag om ændring af straffeloven vedrørende registrering af politisk tilhørsforhold i ef-

1110 PET, personsag: ”Rapport, torsdag 9.10.1969”

1111 PET, personsag: Notits. Fra Politimesteren i Graasten til PET, til underretning, 29. august 1969 og ”Provo-læreren fra Fyn anholdt i Flensborg”, *Sønderjyden* 25. august 1969. Amdi Petersen var også kendt i offentligheden, fordi han i foråret 1965 var blevet afskediget fra sit lærerjob på Fyn, angiveligt fordi han var langhåret.

1112 PET, personsag: ”Vedr. PETERSEN, Mogens Amdi.“, 3. september 1969.

En rapport om politiets interesse for Amdi Petersen i tiden indtil domsfældelsen i Flensborg. Udateret. Forfattet af Jens Bak og Poul Jørgensen. JM, P.O.-sag.

terretningsøjemed.¹¹¹³ Det var blandt andet omstændighederne omkring Amdi Petersens anholdelse, der havde foranlediget partiet til at kræve en lovændring. Niels Madsen fik ret, og sagen blev rejst i Folketinget den 22. oktober, hvor justitsminister Thestrup erklærede, at vesttyske myndigheder over for ham havde erklæret, at deres opmærksomhed ikke fra nogen dansk side var blevet henledt på Amdi Petersen, og at de ikke kendte ham forud for urolighederne den 22. august. Ifølge Thestrup havde det først vist sig i forbindelse med anholdelsen af Amdi Petersen, at han var dansk statsborger.¹¹¹⁴ Niels Madsen lovede i øvrigt at underrette Wamberg-udvalgets medlemmer på det næste møde om sagens forløb i Folketinget.¹¹¹⁵

Tvinds historie og ideologi

I 1966 tog Amdi Petersen et beskedent forskud på studenteroprøret, da han ved indvielsen af Odense Universitet og foran den kongelige familie demonstrativt afstod fra at trykke rektors hånd. Amdi Petersen var på dette tidspunkt filosofistuderende og udtalte til Fyns Tidende, at han ikke kunne give rektor hånden på at ville respektere de akademiske love for de studerende ved Odense Universitet. "Det ville have været uhæderligt af mig. Lovene er uantagelige – de er simpelthen under lavmål". Amdi Petersen udtrykte således tidligt sin modstand mod universitetslovene og reglerne ved en traditionel uddannelsesinstitution som Odense Universitet. I årene der fulgte, rejste Amdi Petersen med vekslende

1113 Udvalget vedrørende Politiets Efterretningstjenestes registrering og videregivelse af oplysninger. Referat af udvalgets 46. møde 16. oktober 1969.

1114 1. behandling af forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov m.v. Forhandlinger i Folketinget, 22. oktober 1969.

1115 Referat af 46. møde i Politiets Efterretningstjenestes udvalg vedr. videregivelse af oplysninger. 16. oktober 1969. Under udvalgets næste møde den 12. december 1969 tilføjede Niels Madsen, at han ikke havde kommentarer til justitsministerens udtalelser i Folketinget 22. oktober 1969. Referat af 47. møde i Politiets Efterretningstjenestes udvalg vedr. videregivelse af oplysninger. Frank Poulsen. 15. december 1969. 17. juni 1977 blev Amdi Petersen endnu en gang omtalt under et Wamberg-udvalgsmøde, da udvalgets formand og Engberg-Pedersen efter eget ønske fik lejlighed til at gennemse nogle gamle sager. Udvalget ønskede sig at få registreringsgrundlaget at vide i to af disse sager, og den ene af disse var altså Amdi Petersens. Både hans navn og navnet på den anden, der var registreret, synes at være påført papiret senere. Navnene står i parentes og med tyndere bogstaver. Referat, Udvalget vedr. PET's Registrering og Videregivelse af Oplysninger, 17. juni 1977. Referatet er dateret 26. juni 1977.

rejsekammerater rundt i store dele af verden. I 1968 satte han og kammeraterne for første gang ud på en længere busrejse, der bragte dem til Afrika og tilbage til Danmark via Mellemøsten. Året efter opstod ideen om et nyt skolesystem, der omfattede rejser til den tredje verden. I 1971 oprettede han Den Rejsende Højskole. Det første hold indlogerede sig på Rantzausminde Efterskole, og de første 40 elever blev fundet af en rejsesekretær og kom fra hele landet. Der blev indkøbt fem busser, Fanø Strandhotel blev erhvervet, og dette udgjorde de følgende år skolens fysiske rammer. Det var også i 1971, at Amdi Petersen præsenterede læreplanen for Det Nødvendige Seminarium (DNS). Der var stor interesse for den nye læreruddannelse i uddannelsessektoren, og den socialdemokratiske undervisningsminister Knud Heinesen godkendte DNS som forsøgsordning, hvilket gjorde det muligt for 80 studerende at gennemføre et 4-årigt forløb.¹¹¹⁶ I 1988, da Venstres Bertel Haarder havde været undervisningsminister i seks år, fik DNS fratrækt sit tilskud.¹¹¹⁷

Tvind var ikke præget af dogmatiske indstillinger. Faktisk var det vigtigt, at man på Tvind ikke bekendte sig til entydigt til én bestemt teori, men fattede lid til praksis. Parolen var således ”praksis vil vise det”, og praksis blev her udmøntet i pædagogikken. Læreruddannelsen var dog en undtagelse og således den eneste teoretiske uddannelse, der ifølge Tvindskolernes overbevisning fungerede. Det bekræfter journalist Tine Eiby i sin erindringsbog *Til Tjeneste* om sit ophold på Tvind i 1977: ”Den eneste uddannelse, som umiddelbart faldt i god jord i Tvind-kulturen, var læreruddannelsen. Men hvorfor så ikke tage den på Det Nødvendige Seminarium? (...) På de almindelige lærerseminarer blev man jo bare uddannet til at opdrage børnene til det borgerlige samfund, lød argumentet.”¹¹¹⁸ De

1116 Når de fire år var gået, skulle ministeriet tage stilling til seminariets videre liv og forløb. Venstres undervisningsminister 1973-75, Tove Nielsen, forlængede ikke forsøgsordningen. Det ændredes dog i 1976, hvor socialdemokraten Ritt Bjerregaard var undervisningsminister, og DNS fik fornyet sin forsøgsordning med endnu fire år. Forlængelsen blev ledsaget af en lang debat i Folketinget. I 1980 fremsatte den socialdemokratiske undervisningsminister Dorte Bennedsen et lovforslag om statsstøtte til DNS. Igen var der debat i Folketinget, hvor det blandt andet kom frem, at der ikke forelå en ekstern rapport om de to forsøgsperioder. DNS fik alligevel sin bevilling, hvilket muliggjorde en årlig optagelse af lærerstuderende. Jes Fabricius Møller, *På Sejrens Vej*, s. 52.

1117 Der findes enkelte papirer på Tvindsagen, der hidrører fra Undervisningsministeriet. Følgende redegørelse koncentrerer sig om PET's efterforskning af Tvind, og det bevarede materiale vidner ikke om et samarbejde med/inddragelse af Undervisningsministeriet. Undervisningsministeriets forhold til/problemer med Tvind er ikke inddraget, ligesom anklagen mod Tvind for økonomisk kriminalitet og den tilknyttede retssag ikke behandles.

1118 Tine Eiby, *Til Tjeneste. Dengang i 70'erne* (Gyldendal, 2006), s. 58.

tvinduddannede lærere skulle gå forrest som en slags kadre for Tvind og skolens projekt.

Selv om Tvind således gik egne veje og ikke lod sig diktere af en bestemt teori, havde Tvind meget til fælles med flere andre af samtidens udøvere af modkultur og ungdomsoprør. Dette gjaldt især skolens antiimperialistiske og antiautoritære overbevisninger. Således var det antiimperialismen, der dannede rammen for Tvinds verdensopfattelse og derved skolernes praksis. Tvinds leder Amdi Petersen og lærergruppen på skolerne orienterede sig i et vist omfang efter Mao og ideen om den borgerliggjorte arbejderbevægelse. På Tvind læste man maoismens mantra ”landet besejrer byen” i en global sammenhæng og nåede frem til, at ”landet” var den tredje verden, og byerne de vestlige industrialiserede lande. Sympatien for den tredje verdens frigørelsesbevægelser var en naturlig følge heraf, og Tvind udtrykte også gerne støtte til grupper som RAF, der sigtede mod at undergrave Vestens systemer og samfund. Selv skulle ”Tvindpartisanen” ikke bevæbnes med et gevær: Pædagogikken var våbnet. Dette understreges i antologien *Flere visne blomster*. Bogen findes i PET’s arkiv og adskillige blyantsunderstregninger vidner om, at den blev læst. Ole Stig Andersen orienterede også Embedsmændenes Sikkerhedsudvalg under et møde i 1980 om den kritiske udgivelse, der ifølge PET-chefen bekræftede tjenestens trusselsbillede af Tvind.¹¹¹⁹

PET bliver opmærksom på Tvind

I PET-rapporten fra 1977 blev Tvinds historie beskrevet, og især blev der lagt vægt på spørgsmålene om skolens opbygning, ideologi og økonomiske forhold. Ifølge rapporten blev skolesamvirket oprettet af en kreds af unge mennesker omkring Amdi Petersen. Ideen til oprettelse af en højskole opstod i 1969, efter at Amdi Petersen og syv andre havde foretaget en rejse jorden rundt. Et besøg i Kina havde begejstret den danske flok i en sådan grad, at man besluttede at opbygge en skole, der skulle fungere på et kollektivt grundlag. PET bemærkede, hvordan skolens lærere blev ansat på livstid, og at deres løn gik i en fælles pulje. Bortløbne elever og lærere, som det lykkedes for skolen at finde igen, blev ifølge rapporten genstand for en effektiv ”opdragelse” (citationstegn følger rapporten).

¹¹¹⁹ Heinz Bencke, ”Fra Revolution til Opportunistisk Utålmodighed,” Palle Møller (red.), *Flere Visne Blomster* (Husets forlag, 1980), s. 171. Referat af embedsmandsudvalget for sikkerhedsspørgsmål torsdag den 4. december 1980.

Ydermere blev det noteret, at der var konstateret uregelmæssigheder i forbindelse med en række udlændinges ophold på Tvind. Det blev desuden beskrevet, hvordan skolesamvirket voksede, og hvordan det opnåede anerkendelse og økonomiske tilskud fra det offentlige.¹¹²⁰

Tvind havde ikke været genstand for PET's interesse før sommeren 1976, hvor et vidne havde henvendt sig til PET. Den pågældende oplyste, at to grupper cubanere havde opholdt sig på Tvind-skolerne. Hver gruppe havde været på skolen i 14 dage, men vidnet var ikke klar over, hvad de havde foretaget sig. Den pågældende fortalte også, at skolerne arbejdede på et maoistisk grundlag, men at Tvind ikke var tilknyttet en egentlig fraktion. Kina fremstod imidlertid som et forbillede, og Tvind forsøgte derfor at indføre "det kinesiske kollektivsystem" på skolerne. Endvidere forsøgte skolerne at udnytte det kapitalistiske samfunds svagheder med henblik på at nå det endelige mål, der blev beskrevet som en marxistisk revolution. Endelig videregav den pågældende oplysninger om skolerne's ærinde med rejserne til den tredje verden: Her var det meningen, at der skulle dannes kontakt til revolutionære bevægelser, og at man "under virksomhed i disse lande støtter disse revolutionære kræfter."¹¹²¹ De indsamlede oplysninger, der dannede baggrund for rapporten, stammede fra forskellig side. Der var flere kilder, der selv havde henvendt sig til PET. Desuden havde mindst to politikredse videregivet oplysninger til PET. Når Tvind rejste til udlandet, førte det ofte til henvendelser fra udenlandske myndigheder, som efterfølgende gav PET oplysninger om Tvinds rejser i udlandet. Ydermere var rapporten baseret på almindelige åbne kilder, f.eks. dagspressen.¹¹²²

Den tredje verden

Det var især den tredje verden, der var mål for Tvinds aktiviteter. Udlandsrejserne var en del af uddannelsesforløbet, og engagementet i den tredje verden kom også til udtryk gennem Tvinds bistandsorganisation, Ulandshjælp fra Folk til Folk (UFF), der blev dannet i 1977, ifølge paraplyorganisationen Humana People to People med det sigte at forbedre forholdene i fattige dele af verden. UFF's

¹¹²⁰ PET, emnesag: "Vedr.: Den rejsende Højskole og Det Nødvendige Seminarium. Ang.: Gennemgang af tilgået materiale. 5. januar 1977".

¹¹²¹ Ibid.

¹¹²² Ibid., RB: 27. april 2004.

arbejde byggede på en forestilling om at bibringe nødlidende mennesker i den tredje verden en del af det danske samfunds overflod. Tøjindsamlingerne var et element heri. UFF's første kontor lå i Svendborg, hvorfra indsamling og forsendelse af tøj til Mocambique og Pakistan blev organiseret. Allerede i 1981 var der 24 butikker i Danmark, hvor brugt tøj blev solgt til fordel for ulandsarbejde. Som forbillede i dette arbejde havde UFF den såkaldte "Klunsergruppe", der på sin side var inspireret af Tøj til Afrika (TTA), der var tilknyttet Kommunistisk Arbejdskreds og M/KA.¹¹²³

For Tvind/UFF blev det sydlige Afrika omdrejningspunkt for organisationens arbejde. I Mocambique hjalp UFF flygtninge fra Rhodesia med tøj, biler og andet udstyr. Ifølge PET arrangerede UFF også kurser i Danmark, der skulle hjælpe afrikanere til et bedre liv i flygtningelejre. Da det hvide styre i Sydrhodesia faldt, og landet blev til Zimbabwe, havde UFF opbygget en ekspertise om landet, der sandsynligvis banede vejen for, at organisationen etablerede sig som lokal samarbejdspartner for en række donorer. I løbet af 1980'erne udvidede UFF sit virkefelt i Afrika og igangsatte projekter i Zambia og Guinea Bissau. I 1983 blev det såkaldte Frontline Institute etableret i Danmark, hvor både afrikanere og europæere blev uddannet til at opbygge Frontline Village Centre, der fungerede som eksempler på den positive udvikling i Afrika.¹¹²⁴ Tvinds engagement i Afrika skal ses i lyset af Danmarks udenrigspolitik, der fra slutningen af 1960'erne i stadig større grad interesserede sig for ulandenes selvstændighed og udvikling, og Tvinds aktiviteter kan til en vis grad ses som en forlængelse af den officielle danske politik på bistandsområdet.¹¹²⁵ Derudover havde den danske bistandspolitik et vist græsrodspræg, hvilket måske var med til at "normalisere" Tvind i forhold til offentligheden og sikre velvilje og fortsat politisk opbakning.

Eftersom UFF ofte virkede som organisatorisk paraply for Tvinds engagement, interesserede PET sig for UFF og forsøgte at kortlægge dens forhold til Tvind og dennes aktiviteter. Dette kom blandt andet til udtryk i et udateret PET-notat, der dog antagelig er fra 1980. Ifølge notatet blev UFF oprettet i november 1977. Organisationens formål var at oplyse om ulandsproblemer, indsamle

1123 Jes Fabricius Møller, *På Sejrens Vej*, s. 132.

1124 Jes Fabricius Møller dokumenterer i sin bog, at UFF og Tvind var og er to sider af samme sag. Jes Fabricius Møller, *På Sejrens Vej*, s. 139.

1125 Om dansk bistandspolitik i perioden se Thorsten Borring Olesen, "Stabilitet og turbulens. Udviklingspolitikken 1975-1989", i: Carsten Due-Nielsen, Ole Feldbæk og Nikolaj Petersen (red.), *Idealer og realiteter. Dansk udviklingspolitik 1945-2005* (Gyldendal, 2008), s. 258-389.

og videregive ulandshjælp fra folk i Danmark til folk og folkelige bevægelser i ulandene. UFF var ifølge notatet ikke en selvstændig organisation, selv om det fremgik af organisationens vedtægter, men en del af Tvind-skolerne. Den nære forbindelse fremgik også af, at UFF's formand var Poul Jørgensen, der samtidig havde en ledende funktion ved Tvind-skolerne.¹¹²⁶ Ifølge notatet havde UFF netop færdiggjort etableringen af en soveposefabrik i Beirut, og der var også indkøbt flere gamle ambulancer, som skulle sendes til Libanon. Der var tidligere blevet indkøbt andre motorkøretøjer, som var ombygget til ambulancer, og netop dette forhold hæftede PET sig især ved, da det ifølge notatet var "... en kendt sag, at brugte ambulancer bliver brugt til våbentransporter." PET var imidlertid ikke i besiddelse af oplysninger, der kunne bekræfte, at de danske køretøjer blev anvendt til våbentransporter. UFF havde daglig kontakt til PWU i forbindelse med ovenstående projekter og organiserede også udveksling af kurerpost, foredragsvirksomhed og udstedelse af visa. Det blev også nævnt, at medlemmerne af UFF-gruppen i Odense var identiske med medlemmerne af en Palæstina-gruppe i Odense.¹¹²⁷ I PET's rapport, der som nævnt antagelig var fra 1980, blev Tvind og UFF således kædet sammen med mellemstlig terrorisme, om end det skal understreges, at der alene var tale om en mistanke fra PET's side.

PET noterede endvidere, at UFF havde nære kontakter til ZANU (Zimbabwe African National Union), og i 1979 havde 110 "ZANU-partisaner" besøgt Tvind-skolerne for "at lære at styre deres land." Eleverne fra Zimbabwe havde i øvrigt haft en del kontakt med PWU under deres ophold. Karakteren af denne kontakt blev ikke videre uddybet.¹¹²⁸

1126 PET, personsag: Poul Jørgensen har igennem mange år været Tvinds talsmand og ansigt udadtil. Han blev allerede i 1970 lærer ved Den rejsende Højskole og to år senere forstander på Det Nødvendige Seminarium. Han blev registreret i efteråret 1979, det vil sige et par måneder efter, at operation Silkeborg var blevet iværksat i maj samme år. Der findes en oversigt i Poul Jørgensens personsag over de af hans aktiviteter og samtaler, som interesserede PET. Oversigten er påbegyndt allerede 18. januar 1979, dvs. inden Jørgensen blev registreret. Jørgensens opkald til udlandet blev noteret af PET, og det blev også bemærket, når han havde ført samtaler med Undervisningsministeriet.

1127 Dette forhold blev uddybet i en notits dateret 4. februar 1980. Ved at sammenholde oplysninger fra aflytningen af Tvind og materiale angående ovenstående adresse mente PET at kunne konkludere, at UFF i Odense og en Palæstina-gruppe i Odense bestod af de samme mennesker. Fem personer blev nævnt i denne sammenhæng, de var alle tilmeldt UFF's adresse og tilknyttet Tvind-skolerne. Yderligere havde en person, som også var registreret, hvad PET betegnede "et meget nært samarbejde med PFLP (PWU)". PET, emnesag: "Vedr. Operation Silkeborg, Ang. UFF i Odense, Kristiansdals Alle 99, tlf. 175471".

1128 PET, emnesag: "NOTAT. Vedr.: U-landshjælp Folk til Folk (UFF)".

Operation Silkeborg

Den 9. april 1979 anmodede PET retten om tilladelse til at aflytte en telefon på en Tvind-skole i Ulfborg. Dette var den første retsanmodning fra PET's side om telefonaflytning af Tvind, og den markerer begyndelsen på en aflytningsoperation, der skulle vare indtil december 1981, hvor den sidste kendelse blev givet. Aflytningen blev i PET døbt Operation Silkeborg.¹¹²⁹ Den følgende måned, den 15. maj 1979, bad PET om at få kendelsen ændret til at gælde et nyt nummer, idet det første åbenbart ikke blev anvendt længere.¹¹³⁰ I juni udgik en skrivelse fra Centralafdelingen til regionerne, hvor PET's interesse for Tvind blev skitseret. PET interesserede sig for Tvinds indkøb af elektronisk udstyr og for Tvinds formodede forbindelse til PLO. Eller formuleret lidt mere firkantet: PET havde mistanke om, at Tvind havde kontakt til miljøer, der bedrev terrorisme, og PET ønskede afklaret, om Tvind indkøbte elektronisk udstyr til brug for udenlandske kriminelle miljøer.

Regionerne blev i forlængelse heraf bedt om at sammenfatte følgende fem punkter om Tvinds lokale aktiviteter:

- Tvinds aktiviteter inden for regionen, herunder beskrivelser af skolernes beliggenhed.
- Plan over undervisningen på skolen.
- Oversigt over skolens lærere, de fast tilknyttede såvel som eventuelle gæstelærere.
- Hvem besøgte skolen, hvor mange elever fandtes der, og hvilke kurser deltog de i?
- Hvilke aktiviteter havde Tvind uden for skolerne?¹¹³¹

1129 Udskrift af retsbogen for straffesager for Århus by- og herredsret. 7. Afdeling. Vedr. Foranstaltningen under efterforskningen vedrørende en kreds af personer, der sigtes for overtrædelse af straffelovens § 114 samt straffelovens § 108, stk. 1. 9. april 1979. Rapport vedr. Begæring om rettens kendelse til aflytning af telefonnummer (-----), tilhørende Tvind-skolerne, Madum, Ulfborg. 9. april 1979.

1130 Udskrift af retsbogen for straffesager for Århus by- og herredsret. 7. Afdeling. Foranstaltningen under efterforskningen vedrørende en kreds af personer, der sigtes for overtrædelse af straffelovens § 114 samt straffelovens § 108, stk. 1. 15. maj 1979. Rapport vedr. Begæring om rettens kendelse til ændring af aflytning fra telefon (-----) til telefon (-----), begge numre tilhørende Tvind-skolerne. 15. maj 1979. Udskrift af retsbogen for straffesager for Århus by- og herredsret 7. afdeling. Vedr. Foranstaltning under efterforskningen af en kreds af personer, der sigtes for overtrædelse af straffelovens § 114 samt straffelovens § 108, stk. 1. 4. maj 1979.

1131 PET, mnemesag: "Vedr.: TVIND-skolernes aktiviteter i regionerne", 13. juni 1979.

Mogens Amdi Petersen var kendt af PET tilbage til 1965, men det var først i 1976, at PET begyndte at interessere sig for Skolesamvirket Tvind. Baggrunden var, at et vidne henvendte sig til PET med oplysninger om, at skolesamvirket arbejdede for at fremme revolutionen. PET efterforskede derpå Tvinds forbindelser bl.a. til Mellemøsten. PET mistænkte i den forbindelse Tvind for at stå i forbindelse med terrorkredse. PET's efterforskning blev afsløret i pressen i 1983. Derefter blev den afviklet. (Polfoto).

Det operationelle hovedkvarter blev lagt i Region II. Desuden blev PET's afdeling T (terrorafdelingen) inddraget i operationen. Afdeling T fik således til opgave hver måned at fremsende en oversigt over forbindelsen mellem PWU og Tvind til Centralafdelingen og Region II. Det fremgår af det bevarede materiale, at PET's region II endvidere agtede at udarbejde et diagram over Amdi Petersens rejser og hans opholdssted samt en oversigt over hele Tvind. Centralafdelingen henstillede til de andre regioner, at de udfærdigede tilsvarende oversigter. I forhold til oprettelsen af et eventuelt navnekartotek i Centralafdelingen var der enighed om, at det ikke var hensigtsmæssigt at oprette et særskilt kartotek i hovedstaden, når nu der blev ført "et tilsvarende navnekartotek i reg. II, hvortil oplysninger indgår dagligt."¹¹³²

Umiddelbart godtgjorde PET's efterforskning, at en af lærerne fra Tvind under falskt navn havde aftalt møde med et firma i Belgien. Efterfølgende konstaterede PET, at tre fremtrædende medlemmer af Tvind skulle rejse hjem fra et

¹¹³² Der findes et enkelt kartotek i PET's arkiv, der har forbindelse til operation Silkeborg.

ophold i Schweiz via Belgien. Dette interesserede PET, for det var i Belgien, at Tvind tidligere havde indkøbt det elektroniske udstyr, der oprindeligt havde motiveret aflytningen. PET vurderede, at rejsen til Schweiz var begrundet i, at Amdi Petersen først skulle have udleveret penge til betaling af noget udstyr, som PET forventede, Tvind efterfølgende ville købe i Belgien.¹¹³³

Resultaterne af PET's efterforskning forekom begrænsede, men alligevel valgte PET at fortsætte operationen. Det blev således fra Centralafdelingen indstillet, at regionerne fortsat skulle følge Tvind og i den forbindelse være opmærksom på den lokale presse. Informationerne skulle samles i Centralafdelingen i København, der efterfølgende ville udsende en oversigt. Samarbejde og korrespondance med udlandet foregik også via Centralafdelingen. Med hensyn til efterforskningen burde den så vidt muligt, "begrænses til det efterretningsmæssige". Regionerne skulle således alene koncentrere sig om følgende aktører: Koordinationssgruppen, lærere, aktive/fremtrædende elever, forbindelse til PWU/PFLP i ind- og udland, besøg/ophold i og fra udlandet og herunder konspiratorisk optræden mv. og endelig, hvad PET kaldte "aktiviteter i øvrigt." Endvidere vurderede PET, at identificering af centrale personer i og omkring Tvind var vigtig, og at det var hensigtsmæssigt at oprette en personmappe på hver enkelt person samt oversigt over hver af Tvinds institutioner. Tvinds elever skulle ikke identificeres, med mindre de var med skolen på rejse til Mellemøsten. Det var de fastboende personer samt de, der var på besøg fra lande som Sovjetunionen, Cuba og de arabiske lande, der havde PET's interesse. Indregistreringsnumrene på skolernes køretøjer, nye og bortkomne pas og oprettelsen af "søsterskoler" i Tyskland, Sverige og Norge havde også interesse. Det blev desuden anført som hensigtsmæssigt at aflytte den telefon, som Amdi Petersen ringede til fra sin bil. Kendelsen kunne tilsyneladende udvides til at gælde aflytning af et hvert givent sted, hvor Amdi Petersen måtte opholde sig således, at aflytningen kunne flyttes efter behov. Der var også to telefoner i København, som tjenesten kunne have gavn af at aflytte, men hvem de tilhørte, fremgik ikke.

I september 1979 blev aflytningen udvidet.¹¹³⁴ Samme måned blev Tvinds forbindelse til udenlandske organisationer nævnt i et notat, hvor særligt skolernes forbindelse til PWU blev fremhævet og kaldt en af de "væsentligste kontaktpunkter". PET's efterforskning begyndte nu at give bedre resultater: Det københav-

1133 PET, emnesag: "Vedr.: Operation Silkeborg, Ang.: Besøg fra Centralafdelingen i Reg. II, Århus i tidsrummet fra d. 22/8-79 til d. 23/8-79, begge dage incl.", Torsdag d. 23. august 1979.

1134 Udskrift af retsbogen for straffesager for Århus by- og herredsret. 7. Afdeling, 6. september 1979.

ske PWU-kontor var angiveligt et knudepunkt for PFLP, idet der herfra blev distribueret propaganda til Europa og USA samt afgivet ordre til de andre PFLP-celler i Skandinavien. Kontorets økonomi blev blandt andet sikret via bidrag fra Libyen og Irak. Endvidere fremgik det, at Marwan Fahoum, der var medarbejder i PFLP's Mellemøstafdeling for udenlandsforbindelser og oversøiske operationer, under et møde med PWU havde drøftet muligheden for at rekruttere danske statsborgere til militære operationer, og at Tvind var bragt på bane i denne forbindelse. Fahoum havde angiveligt bedt det danske kontor sørge for, at de mest pålidelige Tvind-elever blev sendt til Beirut. Målet med en sådan rejse kunne være at filme mål af betydning for PFLP. Ifølge Fahoum havde europæiske frivillige tidligere udført lignende opgaver.¹¹³⁵

I februar 1980 gjorde PET status over Operation Silkeborg. Fokus var på følgende otte punkter:

- Tvinds forbindelse til Mellemøsten
- Tvinds samarbejde med ZANU
- Tvinds samarbejde og kontakt til udenlandske ambassader
- Tvinds forbindelser til Cuba
- Tvinds forbindelser til og samarbejde med POLISARIO
- Tvinds forbindelser til og samarbejde med andre udenlandske organisationer
- Tvinds forbindelser og samarbejde med danske organisationer
- Amdi Petersens færd og virke inden for Tvind

PET's interesse for Tvind var således målrettet mod Tvinds forhold til udenlandske befrielses- og terrorbevægelser. Med hensyn til den videre aflytning af telefonerne på Tvind ønskede PET at fortsætte disse og endvidere oprette en ny på en Tvind-skole i Juelsminde. I det hele taget skulle efterforskningen udvides: Der var en afhoppet lærer, som PET skulle finde en indgang til. Samtidig overvejede PET at etablere kontakt til tidligere elever af interesse. En penetrant blev også efterlyst, og – som det vil fremgå – rekrutterede PET samme sommer en person til opgaven.¹¹³⁶

¹¹³⁵ PET, emnesag: "NOTAT vedr. TVIND-skolernes forbindelse med udenlandske organisationer", 21. september 1979.

¹¹³⁶ PET, emnesag: "Referat af møde i Centralafdelingen 14.2.1980 vedr. operation Silkeborg."

Retten imødekom PET's anmodning, da tjenesten den 9. juni 1980 fik forlænet aflytningen af tre telefonnumre.¹¹³⁷ Behovet blev forklaret med, at en gruppe fra skolen opholdt sig i Libanon, og at gruppen ifølge PET's oplysninger kunne kontaktes på PFLP's hovedkvarter i Beirut. Endvidere ønskede man hos PET at efterforske en rejse, som ti personer fra Tvind skulle på til Sydamerika og Cuba via Lima.¹¹³⁸ PET's anmodning om at aflytte telefonen i Juelsminde blev også imødekommet, og netop denne aflytning viste sig at være frugtbar. Der indløb således oplysninger om, at der på skolen var personer, der havde kontakt til den cubanske ambassade og til Dansk-cubansk forening. Desuden blev det godtgjort, at Tvinds skoler stod over for at kontakte nynazistiske grupper samt venstreorienterede partier i Vesttyskland med henblik på at etablere en fælles holdning mod atomkraft. Endvidere dukkede navnet DIAZ op. Denne var kendt hos PET samt hos en udenlandsk myndighed, der meddelte PET, at den pågældende var tilknyttet en sydamerikansk "terror-bevægelse" kaldet "M-19."¹¹³⁹

Selv om PET indsamlede efterretningsmæssigt relevante oplysninger, synes tjenesten at have haft vanskeligt ved at holde Operation Silkeborg fokuseret. I slutningen af 1980 blev der i PET's region I holdt møde om operationen, og her fandt deltagerne det i al fald nødvendigt at understrege, at PET ikke skulle interessere sig for uddannelsesmæssige forhold, men alene de dele af Tvinds virksomhed, der efterlod indtryk af, at Tvind ydede bistand til terrororganisationer. Inden for dette felt havde PET fortsat et antal ubesvarede spørgsmål med hensyn til eventuel undervisning i våben- og radiobrug, opbevaring af våben og radio-materiel og ikke mindst "undervisning/forberedelse til en voldelig samfundsomvæltning." Derfor ønskede PET at opretholde efterforskningen.¹¹⁴⁰ Efter at have fået rettens tilladelse til at fortsætte telefonaflytningen blev aflytningsoperationen imidlertid afsluttet den 8. december 1981, idet PET over for retten begrundede beslutningen på følgende måde: "... det [må] siges, at informationerne fra

1137 Udskrift af retsbogen for straffesager for Århus by- og herredsret, 7. afdeling, 9. juni 1980.

1138 PET, emnesag: Rapport, mandag den 9/6 1980 vedr. anmodning til retten om forlængelse af kendelse, der bemyndiger politiet til at foretage aflytning af telefon (----), tilhørende Den Rejsende Højskole i Juelsminde og telefonerne (----) og (....), tilhørende Tvindskolernes, Madum pr. Ulfborg.

1139 PET, emnesag: "Vedr.: Operation Silkeborg, Ang.: Hernan Gonzales Diaz. 17/6-80".

1140 PET, emnesag: "Vedr. "SILKEBORG", Referat af møde holdt i RGI 8. december 1980", 12. december 1980.

aflytningerne ikke har været af en sådan beskaffenhed i den senere tid, at politiet fortsat vil satse efterforskningen på aflytninger, der er meget ressourcekrævende. Derimod vil der i fremtiden blive efterforsket med andre midler, hvorfor aflytning af telefon (---) og telex nr. (---) indstilles indtil videre.”¹¹⁴¹

En PET-medarbejder, der var tilknyttet Operation Silkeborg, har over for Kommissionen forklaret, at der efter hans opfattelse ikke var noget ”sprængfarligt” ved Tvind. Samme PET-medarbejder har dog over for Kommissionen givet udtryk for, at han ikke er sikker på, at PET’s afdeling T var enig i beslutningen om at indstille aflytningen.¹¹⁴²

En kilde i Tvind

På et tidspunkt sendte PET en kilde på ophold på Tvind. Formålet var at opnå indsigt i, hvordan Tvind fungerede rent praktisk, herunder hvordan skolesamvirkets ideologiske grundlag kom til udtryk, og hvem skolen samarbejdede med i forbindelse med rejser. Det var meningen, at denne indsigt skulle uddybe og perspektivere de oplysninger, som operation Silkeborg kastede af sig. Kilden blev ført af to PET-medarbejdere fra Region IV. Efter at have været på en udlandsrejse aflagde kilden beretning for PET. Den pågældende leverede blandt andet oplysninger om personnavne og pasnumre, både danske og udenlandske. Kilden indsamlede også informationer, der tilsammen kunne give indtryk af skolesamvirkets organisation og Tvinds ideologiske holdepunkter.¹¹⁴³ Kilden synes at have været af den opfattelse, at Tvind svigtede sine elever: Forholdene på skolerne var uhygiejniske, og maden var dårlig. Rejserne var endvidere farlige for elevernes personlige sikkerhed og helbred.¹¹⁴⁴ Hvad angik skolesamvirkets økonomi, var det kildens opfattelse, at der blev fiflet med offentlige støttekroner. Dette stem-

¹¹⁴¹ PET, emnesag: Rapport vedr. anmodning til Retten vedr. afslutning af telefon- og telexaflytning. 8. december 1981. PET anmodede retten om, at telefonernes indehaver ikke skulle underrettes om aflytningerne, som det også var tilfældet med de aflytninger, der blev taget ned undervejs i operationen, og retten imødekom dette. Udskrift af retsbogen for straffesager for Retten i Århus 7. afdeling, Vedr. Foranstaltning under efterforskning mod en kreds af personer, der sigtes for overtrædelse af straffelovens § 114 og § 108, stk.1. 8. december 1981.

¹¹⁴² RB: 27. april 2004.

¹¹⁴³ PET, operationssag: ”Vedr.: Operation [-]”. 14. september 1981.

¹¹⁴⁴ PET, operationssag: ”Vedr.: Operation [-]”, 7. september 1981.

mer overens med et vidneudsagn fra en PET-medarbejder. Den pågældende har forklaret, at det eneste, PET stod tilbage med efter sin efterretningsindsats mod Tvind, var bevis for ”lidt småsvindel vedrørende kommunerne osv.”¹¹⁴⁵

Ole Stig Andersen har over for Kommissionen forklaret, at han ikke husker, om der var materiale til at rejse en sigtelse mod Tvind, men at PET mente, at der i Tvind var støtte til grupper, der havde forbindelse til terrorkredse. Endvidere mente tjenesten, at der blev ”opbygget kæmpe formuer” af statens penge på Tvind.¹¹⁴⁶

Afsløring og afvikling af Operation Silkeborg

I marts 1983 begyndte Ekstra Bladet en kritisk artikelserie om Tvind,¹¹⁴⁷ og få dage senere, den 11. marts, offentliggjorde avisen, at PET havde aflyttet Tvind. Ekstra Bladet var kommet i besiddelse af en PET-rapport udfærdiget i 1981 på baggrund af en aflytning af Tvind-skolerne. Aflytningen var ifølge artiklen sat i værk af den forrige regering. Først og fremmest blev der spekuleret i, om PET havde rettens godkendelse til at foretage aflytninger. Ekstra Bladet fandt i den anledning, at sagen kom meget velkomment for Schlüter-regeringen, da det kunne opfattes som kontroversielt, at der var indsamlet efterretningsmateriale om Tvind i Anker Jørgensens regeringstid. Med hensyn til aflytningens indhold citerede Ekstra Bladet Amdi Petersen og Poul Jørgensen for at have udtalt: ”Det er faneme godt at kunne ringe til Ritt Bjerregaard.”¹¹⁴⁸ Den følgende dag udtalte Ritt Bjerregaard til Ekstra Bladet, at hun var utryk ved PET, fordi tjenestens telefonaflytning forekom tilfældig. Ritt Bjerregaard nævnte videre, at hun ikke var blevet orienteret via Regeringens Sikkerhedsudvalg om PET's interesse for Tvind i 1981, da hun var socialminister. Desuden fortalte Ritt Bjerregaard, at hun kendte Amdi Petersen, da de var begge fra Odense, og fordi hun havde haft et antal møder med ham i forbindelse med Tvind. Overhovedet opfattede hun Tvind som ”en

1145 RB: 22. maj 2002. Denne udtalelse faldt i sammenhæng med en vurdering af rimeligheden i, at aflytningen af Tvind blev nedtaget og udfordres andre steder i dette afsnit af andre PET-medarbejdere.

1146 RB: Ole Stig Andersen, 10. juni 2003.

PET, emnesag: ”Vedr. frygt for chikane fra ”Tvindskolerne””, 2. september 1987 og ”Vedr. Oplysninger om TVIND-imperiet.”

1147 PET, emnesag: ”AVIS-UDKLIP for 1983”. ”Tvind bosser til afhøring hos politiet”, *Ekstra Bladet*, 4. marts 1983. Samme historie var også at finde i *B.T.*, 4. marts 1983.

1148 ”PET sat på Amdi og Ritt”, *Ekstra Bladet*, 11. marts 1983.

værdifuld nyskabelse”. Samtidig var Ritt Bjerregaard dog bekymret for, at Tvind var ved at vokse sig for stor og uoverskuelig.¹¹⁴⁹

Ekstra Bladets afsløringer lagde et vist pres på justitsminister Erik Ninn-Hansen. Gennem foråret og sommeren forsøgte forskellige politikere fra SF og VS således at presse justitsministeren til at meddele, hvad og hvem der havde motiveret aflytningen, men ministeren var i det store og hele afvisende og gav kun meget ordknappe svar, som tydeligvis ikke tilfredsstillede oppositionen.¹¹⁵⁰ Samtidig forsøgte Poul Jørgensen fra Tvind sommeren igennem at få et antal byretter til at oplyse, hvem havde afsagt kendelse om aflytningen af Tvind. Dette endte dog resultatløst.¹¹⁵¹

Den fortsatte debat om PET's overvågning af Tvind blev den 9. august 1983 bragt op på et møde i Embedsmændenes Sikkerhedsudvalg, hvor udvalget tiltrådte et notat af 3. august samme år vedrørende PET's efterforskningsmæssige interesse i Tvind. I notatet blev resultaterne af PET's efterforskning sammenfattet, og tjenestens interesse blev blandt andet begrundet med en bemærkning om, at Tvinds ideologiske grundlag var ”marxistisk-revolutionært med hovedvægten lagt på allerede i skolen at forme det revolutionære menneske.” Desuden blev Tvinds forbindelser til PFLP, til diverse frihedsbevægelser samt til ZANU understreget. Ydermere blev det bemærket, at en delegation fra Tvind stod over for at skulle besøge Nordkorea. Formålet med rejsen var ukendt, men rejseudgifterne fra Moskva til Nordkorea blev betalt af Nordkorea. Notatet rummede yderligere en bemærkning om, at forholdene omkring Tvind ”utvivlsomt” havde betydning for statens sikkerhed, hvorfor der fortsat burde være efterforskningsmæssig interesse for skolerne og deres miljø. PET anbefalede derfor, at det af tjenesten indsamlede materiale skulle bevares og være tilgængeligt for politiet. Afslutningsvis blev det understreget, at ”visse tjenester, som politiets efterretningstjeneste samarbejder med, formentlig ikke vil kunne forstå, såfremt sikkerhedstjenesten

1149 ”Ritt: Jeg er utryg ved PET”, *Ekstra Bladet*, 12. marts 1983.

1150 PET, emnesag: Diverse avisartikler. ”Læk hos PET undersøges”, *Politiken*, 17. marts 1983. Folketingstidende 16. marts 1983, 7687-7688, Spørgsmål til ministeren.

1151 PET, emnesag: Horsens By- og Herredsret, 1. afdeling, til Skolesamvirket Tvind. 3. juni 1983. Omslag med bilag 17. Telex med udskrift af dombogen for Vestre Landsret, 3. juni 1983. Telex dateret 20. juni 1983. Udskrift af Højesterets Anke- og Kæremålsudvalgs dombog i kriminelle sager. Rigsadvokaten mod Poul Jørgensen, Skolesamvirket Tvind, 15. december 1983. Et folgebrev fra Rigsadvokaten, dateret 4. januar 1984, er påhæftet dommen.

i Danmark ikke længere interesserede sig for TVIND, hvis aktiviteter som nævnt også vedrører sikkerheden i andre lande.”¹¹⁵²

Den 17. august 1983 konstaterede Regeringens Sikkerhedsudvalg, at sagen mod Tvind måtte anses for afsluttet. Det blev samtidig besluttet, at dele af materialet fra aflytningen ”af hensyn til efterforskningen i andre henseender” skulle bevares. Samtidig blev det aftalt, at PET skulle foretage en gennemgang af aflytningsmaterialet, således at alt det materiale, der ikke længere havde betydning, blev destrueret i overensstemmelse med retsplejelovens § 787 stk. 5.¹¹⁵³ Den 24. august 1983 blev Wamberg-udvalget orienteret, da Ole Stig Andersen redegjorde for sagen.¹¹⁵⁴ I månederne der fulgte blev PET’s regioner anmodet om at destruere genparter af de notitser, de havde indsendt til Centralafdelingen i forbindelse med Operation Silkeborg.¹¹⁵⁵ Dette skabte en vis frustration i visse dele af politiet.¹¹⁵⁶ Dette bekræftes også af Ole Stig Andersens forklaring for Kommissionen.¹¹⁵⁷

Ole Stig Andersen var imidlertid ikke altid enig med sin politiske chef, hvad angik efterforskningsmaterialet fra overvågningen af Tvind. Justitsminister Erik Ninn-Hansen ønskede således på et tidspunkt, i modsætning til Ole Stig Andersen, at destruere et antal telefonrapporter fra aflytningen af Tvind. Ifølge Ole Stig Andersen tog justitsministeren spørgsmålet op i regeringen, hvor Ole Stig Andersens standpunkt fandt opbakning hos Poul Schlüter, hvorfor flere rapporter er bevaret.¹¹⁵⁸

1152 PET, emnesag: ”Notat. Hemmeligt”, 3. august 1983. Vedr. Forespørgelsesdebat i Folketinget. Notatet synes delvist skrevet på baggrund af en hemmelig-stemplet notits, der er dateret 26. juli 1983. Der er påhæftet et foto af Marwan Fahoum, Jens Holger Jensen og en person fra Tvind på notitsen. Billedet er optaget august 1980 i København. Vedr. Tvindskolerne. Den 26.7.1983. Det fremgår ikke, hvem der er notitsens forfatter.

17. august 1983 blev Regeringens Sikkerhedsudvalg enige om, at hvad der blev kaldt ”den særlige undersøgelse vedr. Tvind”, nu måtte anses for afsluttet. Referat af møde i Regeringens Sikkerhedsudvalg onsdag den 17. august 1983. Under Wamberg-udvalgets møde den 23. august 1983 redegjorde Ole Stig Andersen for Tvindsagen og viste udvalget ovenstående notat. Referat af Wamberg-udvalgets møde den 24. august 1983 kl. 11.30 i PET.

1153 Referat af møde i Regeringens Sikkerhedsudvalg, onsdag 17. august 1983.

1154 Udvalget vedrørende Politiets Efterretningstjenestes registrering og videregivelse af oplysninger. Referat af udvalgets møde den 24. august 1983 kl. 11.30 i PET.

1155 PET, emnesag: Telex til regionerne fra PET Centralafdelingen 14. november 1983.

1156 RB: 27. april 2004.

1157 RB: Ole Stig Andersen, 10. juni 2003

1158 Ibid.

Afslutning

PET registrerede personer, der indtog ledende stillinger på de forskellige institutioner på Tvind samt i de organisationer, der virkede under Tvind. Det var især Operation Silkeborg, der gav tjenesten anledning til at registrere personerne i og omkring Tvind. I referaterne fra Wamberg-udvalgets møder er der lister over de nyregistrerede, og i Tvinds tilfælde over de nyregistreredes stilling og placering inden for Tvind. F.eks. var der i tiden 25. januar til 5. marts 1980 registreret to personer med tilknytning til Tvind, en ”Kvinde der er med i inderkredsen omkring Tvind-Skolerne” og ”Bestyrelsesformanden for ”Det Nødvendige Seminarium” under Tvind-Skolerne.”¹¹⁵⁹ Alene en ”tilknytning” til Tvind kunne også være en registreringsgrund. Dette fremgår af listen over nyregistrerede fra den 4. december til den 21. januar 1980, hvor en enkelt person står opført som, ”Person med tilknytning til Tvind-skolen.”¹¹⁶⁰ I hvert fald én person blev registreret, fordi vedkommende samarbejdede med Tvind, og altså ikke fordi den pågældende egentlig var tilknyttet skolesamvirket. Det drejede sig om en kontakt i rejsebranchen.¹¹⁶¹ Omkring 30 personer er tilsyneladende blevet registreret på baggrund af kontakt til eller egentlig tilknytning til Tvind.¹¹⁶²

¹¹⁵⁹ Referat af Wamberg-udvalgets møde 14. marts 1980. Nyregistrerede i tiden 25. januar – 5. marts 1980.

¹¹⁶⁰ Referat af Wamberg-udvalgets møde 7. januar 1980. Nyregistrerede i tiden 4. december 1979 – 24. januar 1980.

¹¹⁶¹ Referat af Wamberg-udvalgets møde 4. november 1980. Nyregistrerede i tiden 28/8-20/10 1980. Følgende årsag gives for registrering af den pågældende: ”Tvind-skolernes kontakt i rejsebranchen til bl.a. Aero-flot.”

¹¹⁶² Det understreges i den førnævnte notits fra 1996 om PET’s efterforskning af Tvind, at ”ingen er registreret alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed, ligesom ingen er registreret alene på baggrund af isolerede oplysninger om tilknytning til Tvind.” Notits vedrørende PET’s efterforskning i relation til Tvind, Rigspolitichefen, Politiets Efterretningstjeneste, 19. maj 1996.

22. DEN RØDE HØJSKOLE

I juni 1979 forsøgte PET at placere en kilde på Den Røde Højskole i Svendborg. Hensigten var at undersøge, hvorvidt der bestod forbindelser mellem højskolen og østdiplomater samt personer med tilknytning til terrororganisationer. Operationen blev imidlertid hurtigt afviklet, for PET's kilde forlod højskolen allerede på sin første dag. Han havde genkendt en gammel skolekammerat blandt skolens elever og frygtede derfor, at han og operationen ville blive kompromitteret. Der blev dog udfærdiget en rapport om kildens ene dag på skolen, og hvordan den var forløbet. Efterfølgende forsøgte PET at identificere de personer, kilden havde fået kendskab til. Dette vanskeliggjordes dog af, at man var på fornavn på skolen. Men de fornævne, som kilden havde hørt, blev noteret. Den gamle skolekammerat blev også identificeret, og hans personnummer og adresse noteret. Endelig blev det materiale, som kilden havde fået udleveret på skolen, lagt på sagen. Det drejede sig om en introduktion til skolen og kurset samt et dagsprogram for den første uge. Kilden var tilsyneladende blevet tilmeldt et kursus kaldet *Læreren som lønarbejder*.¹¹⁶³

På PET's emnesag vedrørende Den Røde Højskole beror der endvidere kopier af et antal emnekort, og heraf kan formentlig sluttes om baggrunden for PET's beslutning om at iværksætte en operation imod Den Røde Højskole: PET noterede i februar 1972, at nogle VS'ere "og andre" agtede at oprette en socialistisk højskole i Svendborg. En af initiativtagerne var en lærer, der allerede var registreret hos PET. PET noterede videre, at Niels Munk Plum Fonden havde støttet skolen med en kontant udbetaling til den gård, der skulle huse skolen. Det følgende år noterede PET, at skolen udbød et såkaldt Sovjet-kursus, der indebar en rejse til Sovjetunionen senere samme år. Det fremgår videre, at skolen planlagde

¹¹⁶³ PET, emnesag: "Vedr. Operation [-]. Ang. "DEN RØDE HØJSKOLE", Gerritsgade 56, 5700 Svendborg", 13. juni 1979 og "Vedr.: Operation [-]. Ang.: "DEN RØDE HØJSKOLE", Gerritsgade 56, 5700 Svendborg", 5. juli 1979. Endvidere to papirer fra Den Røde Højskole, *Orientering og dagsprogram for kurset – Læreren som lønarbejder* og *Værd at vide inden du kommer til Den Røde Højskole*.

flere sådanne rejser de følgende år. I oktober 1973 indgik en række københavnske fagforeninger ifølge PET et samarbejde med Den Røde Højskole. Højskolen skulle afholde tre kurser, og PET vurderede, at samarbejdet måtte ses som et forsøg på at skaffe kommunisterne større indflydelse i fagbevægelsen. I marts 1974 noterede PET, at højskolen samarbejdede med Chile-komitéen. To år senere, i 1976, noterede PET sig, at 3. sekretæren ved den sovjetiske ambassade foretog en rejse til provinsen, blandt andet for at holde foredrag på Den Røde Højskole. I efteråret 1976 havde 1. sekretæren ved den østtyske ambassade henvendt sig på Svendborg Sygehus for at hente en kvindelig patient, som det viste sig allerede var afhentet af, hvad PET kaldte ”venner” fra Den Røde Højskole. Det følgende år, 1977, bemærkede PET, at Den Røde Højskole udbød kurser, hvori indgik en uges ophold i Berlin. Ifølge dagspressen var det også muligt at komme på en seks ugers tur med højskolen til DDR, Ungarn, Tjekkoslovakiet, Rumænien og Sovjetunionen. I 1978 bemærkede man i PET, at Den Røde Højskole var medarrangør af en demonstration i forbindelse med et NATO-forsvarsministermøde. I februar samme år var der besøg af en sovjetisk delegation, og om sommeren besøgte personer fra højskolen en skole i Ungarn.¹¹⁶⁴ Oplysningerne på emnekortene stemmer overens med den meget kortfattede og overordnede arbejdsplan for kilden: Skolen havde kontakt til østdiplomater og arrangerede rejser til østblokken. Emnekortene underbygger imidlertid ikke en mistanke om, at højskolen havde kontakt til terrororganisationer.

PET forsøgte tilsyneladende ikke at gennemføre en lignende operation med en anden kilde. Tjenesten var dog fortsat interesseret i højskolens aktiviteter, hvilket fremgår af en kort notits fra januar 1980. Den er påhæftet en brochure om et Cuba-kursus, som Den Røde Højskole afholdt fra den 4. august 1980 til den 20. december 1980. Brochuren var fundet på et kommunebibliotek og blev sendt fra Region III til Centralafdelingen. Kurset inkluderede en rejse til Cuba og sigtede ifølge programmet mod at undervise eleverne i ”imperialismens væsen”, ”USA’s indflydelse i Syd- og Mellemamerika” og ”andre staters historie, f.eks. Nicaragua og revolutionsmodeller.” Det fremgik også af brochuren, at det var muligt at søge om stats- og kommunestøtte til opholdet på højskolen.¹¹⁶⁵ Der findes flere brochurer om kurser på skolen samt indberetninger om sovjetiske diplomaters besøg på højskolen. Endvidere noterede PET i 1981, at Den Røde Højskole

¹¹⁶⁴ PET, emnesag: Emnekort. ”Centraladministrationen, Undervisningsministeriet – Skolevæsen. Røde Højskole, Den, Gerritsgade 56, 5700 Svendborg.” 1972-1978.

¹¹⁶⁵ PET, emnesag: ”Vedr.: CUBAKURSUS fra den 4.8.-20.12.1980.” Den 25. januar 1980.

medvirkede i forbindelse med en blokade og demonstration ved Central-Tryk i Taulov ved Fredericia.¹¹⁶⁶ Det følgende år noterede PET, at højskolen afholdt et kursus i "Nyanarkisme i Danmark", hvor blandt andet Børnerockbevægelsen og Sammenslutningen af Bevidst Arbejdssky Elementer (SABAE) deltog.¹¹⁶⁷ I en indberetning om generalforsamlingen i Dansk-Libysk Venskabsforening blev det nævnt, at venskabsforeningen havde knyttet kontakt til Den Røde Højskole i perioden 1983-84. Det fremgik ikke, hvad kontakten indebar.¹¹⁶⁸

I december 1982 afholdt Den Røde Højskole et såkaldt BZ-kursus, hvor eleverne ifølge en løbeseddel fra højskolen skulle "diskutere oprøret", "have flere med", "diskutere nye aktionsformer", "give hinanden styrke og energi". Endvidere fremgik det, at der var brug for flere, der gik imod systemet, for mange var vrede, men også bange og usikre. Ifølge løbesedlen ventede de vrede, bange og usikre på "ET SPARK BAGI". Mere specifikt var kurset dels en indføring i forskellige oprørsteorier, dels var det meningen, at deltagerne skulle møde både danske og tyske repræsentanter fra BZ-Brigaden samt politikfolk og politikere. Kurset var arrangeret i samarbejde med aktive BZ'ere og arbejdsløse. Det var ifølge løbesedlen muligt at opnå støtte fra enten kommune eller stat til sit ophold. PET formulerede en notits på baggrund af løbesedlen og underrettede Region IV. Endelig havde en medarbejder i Region III hørt om kurset, fra hvad han kaldte en pålidelig kilde. Kilden kendte en, der havde talt med en ung kvinde, som havde været på kurset, og hun havde blandt andet fortalt om, hvordan man skulle optræde over for politiet under aktioner. Det var lykkedes for PET-medarbejderen at finde en brochure fra Den Røde Højskole på Kolding Kommunebibliotek. Denne omtalte det kursus, der er beskrevet ovenfor. Indberetningen blev videresendt til Centralafdelingen og Region IV.¹¹⁶⁹ I marts 1983 oplyste en kilde, at man på DKP's ekstraordinære distriktskonference på Fyn havde diskuteret Den Røde Højskole og distriktsformanden for DKP på Fyn, der også sad i højskolens ledergruppe, havde givet udtryk for sin utilfredshed med, at visse kommuner ikke ville give

¹¹⁶⁶ PET, emnesag: "Vedr.: Blokade/demonstration ved "Central-Tryk" i Taulov ved Fredericia arrangeret af typografer men med tilløbere fra Kolding Højskole samt den Røde Højskole i Svendborg. Den 23.2. 1981."

¹¹⁶⁷ PET, emnesag: "Vedr.: Anarkistlære på Den Røde Højskole i Svendborg". Afd. C, den 24. februar 1982.

¹¹⁶⁸ PET, emnesag: "Vedr.: Gen.forsamling i Venskabsforeningen DK/Libyen". Ekstrakt. Ingen dato.

¹¹⁶⁹ PET, emnesag: "BZ Den Røde Højskole". Løbeseddel fra Den Røde Højskole. Ingen dato." Vedr.: BZ-kursus i Svendborg. Afd. C, den 19. nov. 1982."

"Indberetning vedrørende BZ-uddannelse på højskole. 8. FEB 83." Kopi af brochure vedhæftet.

tilskud til unge, der ønskede at deltage i BZ-kurset. Endvidere havde formanden fortalt, at skolen ville ændre BZ-kursets navn, så det i stedet kaldtes et kursus om ungdommens problemer. Det var meningen, at kurset skulle have så ”rummelige og officielle rammer som muligt.” Kilden mente, at diskussionen var udtryk for, at DKP dominerede Den Røde Højskole, og at højskolen forestod BZ-kurset for at få kontakt til og eventuel indflydelse på BZ-bevægelsen.¹¹⁷⁰ Senere samme måned fremsendte politimesteren i Gladsaxe en liste over politikredsens kendte og aktive BZ’ere. Det blev om en enkelt på listen noteret, at han opholdt sig på Den Røde Højskole, hvor han ”trænes i kamp mod politiet”.¹¹⁷¹

Den Røde Højskole i Svendborg var genstand for PET's interesse i 1970'erne og 1980'erne. I 1970'erne var det højskolens kontakt til DKP og diplomater fra østblokken, der vakte PET's interesse. I 1980'erne var det også kontakten mellem BZ-miljøet og højskolen, der påkaldte sig PET's interesse. (Polfoto).

Der findes også et par udklip fra Land og Folk, Ekstra Bladet og Information på sagen. Der er primært tale om annoncer for de kurser, højskolen udbød. Endvidere findes der artikler, som blev bragt i forbindelse med Den Røde Højskoles 15 års jubilæum i august 1987, ligesom det blev noteret, da højskolen fik ny forstan-

¹¹⁷⁰ PET, emnesag: ”Vedr.: BZ-kursus på Den Røde Højskole i Svendborg”, 22. marts 1983.

¹¹⁷¹ PET, emnesag: Liste med oplysninger vedr. Gladsaxe politikredsens kendte og aktive BZ’ere. Politimesteren i Gladsaxe den 29. marts 1983.

der samme måned. Fra en aflytning fandt PET i juni 1987 ud af, at den tidligere forstander Ole Hjort havde forladt sin stilling på højskolen, og at det sandsynligvis var enten Kurt Jacobsen eller Kurt Dahl, der skulle overtage posten. Den 23. juli konstaterede PET på baggrund af en notits i Politiken, at det imidlertid var Hans Lassen, der havde fået jobbet. PET identificerede den pågældende og føjede en notits med hans CPR-nummer til sagen.¹¹⁷²

I januar 1989 noterede PET, at højskolen i august 1988 havde holdt en såkaldt diskussionsuge med temaet ”Vor Fængslende Fremtid”. Højskolen havde indbudt personer fra blandt andet BZ-bevægelsen, Next Stop Sovjet, Christiania og TV Stop. Blandt de øvrige inviterede var Else Hammerich, der på dette tidspunkt var medlem af EF-parlamentet, videnskabsjournalisten Tor Nørretranders, samt en række journalister og medarbejdere fra månedsbladet *Press*. Disse oplysninger havde PET tilsyneladende fra det program, der også var lagt på sagen. Region IV observerede med assistance fra Region II, hvad der kaldtes ”relevante steder” omkring Den Røde Højskole under seminaret, som blev fotograferet. Der blev også udfærdiget en rapport. De observerede køretøjer og deres ejere blev identificeret.¹¹⁷³

I september 1988 spurgte en udenlandsk myndighed til to artikler, som Det Fri Aktuelt havde bragt om en amerikansk statsborger, indianer og borgerretsforkæmper Leonard Peltier. Peltier blev ifølge notitsen dømt for drab på to FBI-ansatte i 1976; drab han nægtede ethvert kendskab til. En gruppe advokater og indianere havde efter domfældelsen samlet sig i en forsvarsgruppe med den hensigt at få sagen mod Peltier rejst igen. I den forbindelse havde to indianske kvinder besøgt Danmark i september 1988 og holdt foredrag om Peltiers sag. Mødet var arrangeret af, hvad der blev kaldt ”hjemlige indianer-solidaritetsorganisationer”, hhv. Big Mountain og IWGIA. Artiklerne i Det Fri Aktuelt var forfattet af en reportagegruppe, der kaldte sig PRAXIS, og som ifølge notitsen ”blandt andet” havde hjemme på Den Røde Højskole. Ifølge PET holdt en mand med tilknytning til magasinet *Press* til på skolen, hvorfra han med sin reportagegruppe, der bestod af ”en flok journalist-spirer”, opstøvede, hvad PET kaldte ”farlige historier”. Region IV havde forsøgt at identificere de pågældende personer, men havde ikke haft held til det. Senere opsatte regionen en observation ud fra den

1172 PET, emnesag: ”Vedr.: Identificering af Hans LASSEN – forstander for Den Røde Højskole”. Afd. 2, den 29. oktober 1987.

1173 PET, emnesag: ”Vedr.: Diskussionsuge med temaet, ”Vor Fængslende Fremtid”, afholdt på Den Røde Højskole i Svendborg, i tiden fra den 22o888-28o888. REG IV den 5. JAN 1989.”

formodning, at den nævnte journalist opholdt sig på Den Røde Højskole. Dette gav dog heller ikke noget resultat, hvilket den udenlandske myndigheds tjeneste blev underrettet mundtligt om.¹¹⁷⁴ En kopi af observationsrapporten findes på sagen.¹¹⁷⁵

Helt overordnet synes udviklingen i PET's opfattelse af Den Røde Højskole at afspejle den generelle udvikling i PET's trusselsbillede: I 1970'erne, da PET noterede, at Den Røde Højskole blev opført, var det kontakten til DKP og en række østdiplomater, der synes at have været mest afgørende. Kontakten til, eller om man vil, parløbet med DKP forblev interessant for PET igennem 1980'erne, men tjenesten synes i lige så høj grad at have interesseret sig for kontakten til BZ-miljøet og det, der blev opfattet som miljøets undergravende dagsorden. Endelig var PET imødekommende, da en udenlandsk tjeneste ønskede informationer om en artikelserie, som blev bragt i *Det fri Aktuelt* om en amerikansk statsborger, der var dømt for drab.

Den Røde Højskole blev nedlagt i 1997.

¹¹⁷⁴ PET, emnesag: "Vedr.: Identificering af artikelforfattere. Emne: IWGIA." Afd. 2, den 22. marts 1991. Det fremgår ikke af notitsen, hvorfor den er dateret så sent i forhold til PET's samtale med den alierede tjeneste. Samtalen foregik 8. september 1988.

¹¹⁷⁵ PET, emnesag: Vedr.: Identifikation af [-], Afd. 2, den 12. december 1988.

23. SOLIDARITETSBEVÆGELSER

Som nævnt blev den politiske venstrefløj splittet i 1950'erne og 1960'erne, og nye politiske partier og organisationer dukkede op. I den forbindelse var det ikke Sovjetunionen, der blev set som et politisk forbillede: Flere af de nye partier knyttede sig til andre lande og deres visioner om socialisme. Ud over de nye venstreorienterede partier og partiforberedende grupperinger blev der fra 1960'erne og de følgende årtier etableret talrige foreninger, organisationer, smågrupper og komitéer. Disse stillede ikke mod direkte parlamentarisk indflydelse, men havde som mål at skabe opmærksomhed om enkelte landes og bevægelers frihedskampe. Desuden søgte de om penge og opbakning fra etablerede partier og organisationer. Et fælles udgangspunkt for mange af grupperne var antiimperialismen, forstået således at de hævdede at være modstandere af den amerikanske, den sovjetiske og den europæiske imperialisme. Mange af bevægelserne blev dannet af folk, der havde været aktive i modstanden mod USA's krig i Vietnam, og kampagnen mod Vietnamkrigen var den væsentligste inspiration. Dermed kom mange af grupperne – selv om de også stillede sig kritisk til Sovjetunionen – især til at kritisere USA's politik.

PET overvågede, som det vil fremgå nedenfor, de antiimperialistiske miljøer. Nedenfor vil denne overvågning blive beskrevet. Fremstillingen indledes med en beskrivelse af de støttegrupper for syd- og mellemamerikanske bevægelser, organisationer etc., der optræder i PET's arkiv. Derpå følger en fremstilling af støttegrupperne for miljøer, bevægelser etc. i Mellemøsten. Dette afsnit efterfølges af en beskrivelse af PET's overvågning af grupper, der erklærede sig solidariske med antiapartheid- og befrielsesbevægelser i det sydlige Afrika.¹¹⁷⁶

¹¹⁷⁶ I det følgende besvares folketingsspørgsmål nr. 141: "De politiske grupperinger, der er nævnt i PET-redegørelsen side 39-43, omfatter angiveligt frihedsbevægelser. Er listen komplet? Blev organisationer som PLO og ANC også overvåget?", jf. folketingsspørgsmål nr. 344: "Havde PET i 1980'erne agenter eller meddelere placeret i andre organisationer eller bevægelser, eller overvågede PET andre organisationer eller bevægelser?"

Syd- og Mellemamerika

PET's arkiv indeholder emnesager om støttegrupper for diverse lokale bevægelser og grupperes virksomhed i Syd- og Mellemamerika: Dansk-Cubansk Forening, Ecuador-gruppen, El Salvador Kampagnen (undertiden kaldet El Salvador-komitéen), Komitéen Salvador Allende, Nicaragua-komitéen, Panama-Initiativet og Solidaritetsgruppen Fidel Salsatek. Kommissionen har gennemgået de nævnte emnesager, og det er vurderingen, at PET's praksis har været, at efterretningstjenesten, umiddelbart efter at have konstateret en ny solidaritetsbevægelses stiftelse, rutinemæssigt oprettede en emnesag på denne.¹¹⁷⁷

At PET oprettede emnesager på de nævnte bevægelser betyder ikke, at PET foretog nogen intensiv efterforskning.¹¹⁷⁸ Tværtimod fremgår det af det anvendte materiale, at PET kun undtagelsesvis iværksatte en intensiv efterforskning. Emnesagerne rummer således typisk kun almindeligt tilgængelige oplysninger indhentet via åbne kilder, f.eks. aviser, tryksager og agitationsmateriale. På baggrund heraf bemærkede PET, hvornår den enkelte bevægelse blev stiftet, hvilke synspunkter der blev givet udtryk for i bevægelsens navn, og i hvilket omfang de af bevægelsen fremsatte synspunkter blev forsøgt omsat til handlinger. Desuden anvendte PET de offentligt tilgængelige oplysninger til at tegne et billede af aktørkredsen: Var det DKP eller DKP'ere, der stod som initiativtagere? Hvem sluttede i øvrigt op bag den enkelte bevægelse, og var det muligt at tegne et mønster?¹¹⁷⁹ I enkelte af emnesagerne ses der dog også oplysninger tilvejebragt ved hjælp af kilder og telefonaflytning.¹¹⁸⁰ Et eksempel herpå var, da PET i 1983 forud for årets Rebildfest indhentede rettens tilladelse til at aflytte en telefon til-

¹¹⁷⁷ Til eksempel: El Salvador Kampagnen blev stiftet i 1980. De tidligste oplysninger i PET's arkiv om kampagnen er fra januar 1981. Tilsvarende: Komitéen Salvador Allende blev oprettet i 1974. Da PET i 1974 via diverse lokalblade konstaterede, at der blev dannet en række lokale afdelinger af denne komité, blev det bemærket i emnesagen. Via de offentligt tilgængelige kontaktoplysninger i artiklerne identificerede PET navne og adresser på initiativtagerne og lagde dem på sagen.

¹¹⁷⁸ Der beror kun et dokument i emnesagen på Panama Initiativet, og det handler om en demonstration arrangeret foran den amerikanske ambassade i december 1989. PET, emnesag: "Vedr.: Demonstration i protest mod USA's invasion af Panama". Emne: Politisk kampagne vedrørende Syd- og Mellemamerika. Afd. 2, 8. januar 1990.

¹¹⁷⁹ Det var eksempelvis tilfældet i emnesagen omhandlende El Salvador-kampagnen. PET, emnesag: El Salvador-kampagnen: Skrivelse, 3. januar 1985.

¹¹⁸⁰ F.eks. var der ikke nogen overvågning af Solidaritetsgruppen Fidel Salsatek, og de oplysninger der ligger på emnesagen er fra åbne kilder samt overskudsinformation fra anden aflytning. PET, emnesag.

hørende en person fra El Salvador-kampagnen. Årsagen var, at PET var i besiddelse af oplysninger om, at den pågældende ville foranstalte uro under årets Rebildfest. Desuden havde PET dokumentation for, at den pågældende året før havde medvirket ved udførelse af anden uro.¹¹⁸¹

PET var i 1970'erne stort set udelukkende interesseret i de nævnte bevægelser og komitéers politiske udgangspunkt, idet tjenesten forsøgte at bestemme, hvorvidt der var tale om såkaldte front- eller bufferorganisationer, det vil sige organisationer der i offentligheden efterlod indtryk af at være upolitiske eller tværpolitiske, da organisationen virkede for en idé eller et mål, der kunne vinde almen tilslutning, men som reelt virkede for at fremme sovjetiske synspunkter og dermed underminere de vestlige samfund.¹¹⁸² I 1980'erne blev PET's interesse for de nævnte bevægelser imidlertid øget. Dette skete i takt med, at nogle bevægelser var involveret i det, der i PET's jargon omtaltes som "uro".¹¹⁸³ Eftersom PET var en sikkerheds- og varslingstjeneste, havde PET også til opgave at informere det åbne politi om planlagt uro, inden denne kom til udførelse. I to tilfælde foretog PET mere systematisk efterforskning af grupper, der erklærede deres sympati for systemer og bevægelser i Syd- og Mellemamerika. Disse vil blive beskrevet nedenfor.

Nicaragua-komitéen

Nicaragua blev fra midten af 1930'erne regeret af Somozafamilien, der med støtte fra USA opretholdt et autoritært regime. I 1961 blev den venstreorienterede FSLN (El Frente Sandinista de Liberación Nacional, Den Nationale Sandinistiske Befrielsesfront) dannet. I 1962 begyndte den at udføre operationer mod styret, hvilket flere gange medførte, at der blev indført undtagelsestilstand. I 1970'erne voksede befolkningens utilfredshed med Somozas styre, og fra 1978 befandt landet sig i borgerkrig. I juli 1979 overtog FSLN med Daniel Ortega i spidsen magten i Nicaragua.¹¹⁸⁴ Et antal danske venstrefløjsgrupper betragtede Ortegas styre som "et lys i mørket", og som det nye forbillede i den antiimperialistiske kamp. Men

1181 PET, emnesag: El Salvador-kampagnen, kopier af emnekort, 15. juni 1983, 22. juni 1983, 15. juli 1983.

1182 JM, P.O.-sag: "Kommunistisk frontorganisation repræsenteret i Danmark", udateret men antagelig fra 1956. Om PET's overvågning af kommunistiske frontorganisationer, se Kommissionens beretning, bind 6. Om front- og bufferorganisationer se Kommissionens beretning, bind 10, kapitlet om overvågning af fredsbevægelsen.

1183 Dette var tilfældet med Ecuador-gruppen. Jf. PET, emnesag: "Vedr. Kampagne mod A.P. Møller i forbindelse med firmaets olieboring i Sydamerikas regnskov", 30. august 1989.

1184 Thomas W. Walker, *Nicaragua – The Land of Sandino* (Westview Press, 1981) s. 25-41.

sympatien begrænsede sig ikke til det nye venstre: Sandiniststyret nød sympati fra et bredere spektrum af politiske grupper, som rakte ind mod den politiske midte, f.eks. Radikal Ungdom.¹¹⁸⁵

Ifølge *Arbejderavisen* blev Nicaragua-komiteén stiftet med deltagelse af folk fra Chile-komiteén, Dansk-Cubansk Forening, Internationalt Forum, Kommunistiske Studenter, Mellemlfolkeligt Samvirkes Latinamerikagruppe, RSF, SF og VS. Formålet var ifølge PET's oplysninger at "mobilisere en bred og aktiv solidaritet med genopbygningen og udviklingen af Nicaragua på Sandinist-bevægelsen FSLN's betingelser."¹¹⁸⁶ En del demonstrationer, hvor gruppen medvirkede, blev noteret af PET, men ikke overvåget. Et eksempel var en demonstration foran den amerikanske ambassade den 3. marts 1981, der blev holdt for at markere støtte til befrielseskampen i El Salvador. Arrangørerne var ifølge PET Internationalt Forum, der var en antiimperialistisk organisation, som støttede befrielsesbevægelser og såkaldte antiimperialistiske "overgangssamfund" i den tredje verden. Som medarrangør stod blandt andre Chilekomiteén, Mellemlfolkeligt Samvirke, Nicaraguakomiteén, SAP, VS, et navngivent og registreret DKP-medlem, samt medlem af Folketinget for VS, Anne-Grethe Holmsgaard.¹¹⁸⁷ I begyndelsen af 1980'erne synes PET dog ikke at have tillagt komiteén større vægt, hvilket fremgår af en notits fra 1983: "Nicaragua-komiteén har i det forløbne år ikke markeret sig særligt, og at der ikke var fremsat trusler af nogen art."¹¹⁸⁸

I 1984 påbegyndtes initiativet "Fredsvagt i Nicaragua". Det var et af de kendteste tiltag, som Nicaragua-komiteén var involveret i. Målet var at forhindre en – ifølge kritikere planlagt eller i al fald ønsket – amerikansk invasion af Nicaragua. Ved at øge den danske befolknings opmærksomhed på situationen håbede man at skabe et politisk pres på USA og dermed reducere den påståede militære trussel mod Nicaragua. Under stor pressedækning blev der således i januar 1984 planlagt udsendelse af en "fredsbrigade", der blandt andet blev støttet af forhenværende statsminister Anker Jørgensen (S), forfatter og teolog Johannes

1185 Ved Nicaragua-komiteéns møde i juli 1979 deltog således repræsentanter fra VS, IS, DSU, RU, DKP, Chilekomiteén, KAP, FMI og IF var tilknyttet lignede arrangementer. ABA, KAP's arkiv, ks. 24, læg: Nicaragua-kampagnen 1979: Møde i Nicaragua-komiteén 16/7 1979.

1186 PET, emnesag: Notits, 30. april 1980.

1187 PET, emnesag: Vedlagt emnekort af 5. marts 1981. Ovenstående signalement af Internationalt Forum er fra skriftet Stine Lindhardt, Poul Mikael Allarp og Erling Pedersen (red.), *Det Alternative Danmark – Vejviser over græsrodder og venstrefløj* (Tidsskriftcentret, 1983), s. 235.

1188 PET, emnesag: Notits, 30. maj 1983. Jf. "Vedr. Nicaragua-komiteén", 16. september 1983, vedlagt emnekort af 28. oktober 1983.

Møllehave, venstrefløjspolitiker og jurist Ole Krarup, folketingsmedlem Lasse Budtz (S), fagforeningsmand Hardy Hansen, folketingsmedlem Anne Grethe Holmsgaard (VS) m.fl. Ifølge dagspressen var det planen, at fredsvagterne skulle tage ophold i den nordlige del af landet, hvor CIA-støttede tilhængere af den tidligere diktator Somoza, de såkaldte "Contraer", var mest aktive, og hvor faren for amerikanskstøttede aktiviteter ifølge kritikere forekom størst.¹¹⁸⁹ Det første hold danske statsborgere tog af sted den 20. februar 1984.¹¹⁹⁰ PET fulgte sagen via avisudklip og udfærdigede små notater om, hvilke kendte personer der støttede initiativet. Det kunne også forekomme, at en PET-medarbejder dukkede op ved åbne møder.¹¹⁹¹ Derudover modtog PET informationer fra kilder i miljøet.¹¹⁹²

I januar 1985 udarbejdede PET en statusrapport over Nicaragua-komiteéns aktiviteter og forbindelser: Ifølge PET's oplysninger havde 32 personer været udstationeret som fredsvagter, heraf var en del offentligt kendte personer. Knap en tredjedel var i forvejen registreret i PET. Kun tre stod nævnt som medlemmer af DKP.¹¹⁹³ Rapporten berettede om personernes øvrige politiske aktiviteter og beskrev, hvilke Nicaragua-relaterede projekter (møder, foredrag og indsamlinger), de udsendte havde iværksat. Derudover blev der redegjort for nicaraguanisk besøgsaktivitet i Danmark, og hvilke politiske placeringer de besøgende havde i deres hjemland. Det blev endvidere anført, hvilke danskere der havde overværet valget i Nicaragua i november 1984, og hvilke debatarrangementer der var blevet afholdt i Danmark i den forbindelse. Sammenfattende blev det i rapporten konstateret, at Nicaragua-komiteén havde et nært samarbejde med El Salvador-komiteén, der ifølge tjenesten måtte betegnes som en paraplyorganisation for Syd- og Mellemamerikaaktiviteterne, herunder også Dansk-Cubansk forening. Det var PET's opfattelse, at Nicaragua-komiteén søgte at fremstå som en forening med bred politisk tilslutning, for på den måde at få Folketinget til

1189 Se f.eks. *Information*, 17. januar 1984; *Politiken*, 19. januar 1984 og *Berlingske Tidende*, 12. februar 1984.

1190 PET, emnesag: "Vedr. 'Fredsvagter til Nicaragua'", 20. februar 1984.

1191 PET, emnesag: "Vedr. Referat af solidaritetsmøde (...)", 2. april 1984.

1192 PET, emnesag: "Vedr. Fredsvagter til Nicaragua og Nicaragua-komiteén i Odense", 4. maj 1984. Ibid., "Vedr. Den permanente Nicaragua fredsvagt", 9. juli 1984.

1193 PET, emnesag: "Vedr. Fredsvagten i Nicaragua", 3. januar 1985. Listen inkluderede desuden politikerne Preben Vilhelm (VS) og Margrete Auken (SF), et par fagforeningsfolk fra SID, en repræsentant fra Lejernes LO, tre forfattere, en præst og en lektor, hvis politiske tilhørsforhold ikke fremgik. Ifølge Preben Bach (red.), *Fredsvagt – Øjenvidneberetninger fra Nicaragua* (Modtryk, 1984) var antallet af deltagere 28, fordelt i seks delegationer.

at bevilge større og bedre bistand til Nicaragua. PET mente imidlertid, at El Salvador-komitéen, Dansk-Cubansk Forening og ikke mindst DKP havde stor indflydelse på, hvilke aktiviteter der skulle udøves af Nicaragua-komitéen.¹¹⁹⁴ PET's overvågning af gruppen skal ses i dette lys.

PET's vurdering af de pronicaraguanske bevægelser som kommunistisk dominerede blev underbygget af en rapport fra den danske ambassade i Nicaragua til Udenrigsministeriet fra januar 1985, som PET modtog en kopi af. Ifølge denne var der ingen tvivl om Nicaraguas tilhørsforhold til den kommunistiske verden.¹¹⁹⁵ Senere beretninger har bekræftet dele af PET's formodninger om kontakt mellem østblokken og Nicaragua.¹¹⁹⁶

I juli 1985 spurgte en udenlandsk efterretningstjeneste PET om oplysninger om Internationalt Forum og dets kontakt til blandt andre Nicaragua-komitéen. PET svarede, at IF udadtil fremtrådte upolitisk, men at personer fra VS givet havde stor indflydelse i organisationen. PET beskrev desuden IF som initiativtager til en række aktiviteter rettet mod den tredje verden og nævnte, at disse aktiviteter blev udøvet gennem organisationer som Nicaragua-komitéen. Ved en anden lejlighed spurgte den samme udenlandske tjeneste om Nicaragua-komitéens fredsvagtinitiativ. Den tidligere nævnte Moskva-kommunistiske indflydelse blev ikke nævnt i nogen af skrivelserne, om end det fremgik, at en række foredragsmøder var arrangeret af VS, SF og DKP.¹¹⁹⁷

Via åbne kilder fulgte PET fortsat med i udsendelsen af danske politisk aktive til Nicaragua. Desuden var PET opmærksom på møder og foredrag, de hjemvendte efterfølgende deltog i. I februar 1986 fik PET desuden oplysninger om, at en række danske statsborgere rejste til Managua i Nicaragua via Moskva, og at Nicaragua-komitéen havde skaffet flybilletterne.¹¹⁹⁸ Et par måneder senere modtog PET via Københavns Politi oplysninger om en forestående demonstration den 15. april 1986. Demonstrationen var lovligt anmeldt og arrangeret af Internationalt Forum og Nicaragua-komitéen. PET overvågede demonstrationen og noterede blandt de 1.000-1.500 deltagere to "kendte" deltagere og ca. 90 personer

1194 PET, emnesag: "Vedr. Nicaragua-komitéen", 3. januar 1985.

1195 PET, emnesag: "Skrivelse fra den kgl. Danske ambassade til udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen", 31. januar 1985.

1196 Werner Grossman, *Den sidste spionchef* (Forlaget Friis, 2004), s. 120-122.

1197 PET, emnesag: "Skrivelse fra udenlandsk myndighed, 10. juli 1985; "Vedr. Internationalt Forum", 11. september 1985; "Vedr. [-]", 26. juni 1985.

1198 PET, emnesag: "Vedr. 3 DK-statsborgere, der den 15. dec 1985 rejste til Managua via Moskva", 25. februar 1986.

fra BZ-Brigaden. Ifølge PET forløb demonstrationen ”på vanlig vis når der er BZ’ere involveret”, hvilket betød, at der blev kastet med flasker, maler- og røg-bomber mv. Der opstod flere sammenstød, og ifølge PET kom flere politifolk lettere til skade. Af de tre anholdte personer var to kendt som ”sædeles aktive” BZ’ere.¹¹⁹⁹

Ovenstående viser, at det ved denne lejlighed var BZ-Brigaden, der var i centrum for PET’s observationer. I det hele taget synes PET’s oprindelige opfattelse af, at den sovjetorienterede kommunisme var den primære trussel i forhold til komitéen at være blevet dæmpet i løbet af 1986. Dette trussels aspekt nævnes således efterhånden kun sjældent i notitserne om komitéens aktiviteter. PET fortsatte imidlertid med at følge komitéen, primært via åbne kilder.¹²⁰⁰ I maj 1987 afholdt Nicaragua-komitéen endnu en demonstration. Ud over de 400 ”almindelige” sympatisører, deltog 50-60 maskeklædte BZ’ere, hvoraf flere var registreret hos PET, og som også denne gang forårsagede uro.¹²⁰¹ Ifølge pressens dækning af episoden var politiet mødt talstærkt op og slog hårdt ned på urostitferne. Samtidig fremgik det af pressens dækning, at Nicaragua-komitéens talere lagde kraftig afstand til BZ’ernes metoder og gentagne gange opfordrede dem til at indstille deres aktioner. De to anholdelser, der blev foretaget, var dog ikke fra BZ-Brigaden, og det hed tillige ifølge medierne, at BZ’erne efter demonstrationen gik fredeligt hjem.¹²⁰²

I 1987 modtog PET en udenlandsk forespørgsel om, hvorvidt ”Internationalt Netværk for fred i Mellemamerika” (INFIMA) havde et netværk i Danmark, og i givet fald, hvilke aktiviteter netværket stod bag.¹²⁰³ PET svarede, at INFIMA havde virket i Danmark siden december 1986, og at gruppen havde samme adresse som Nicaragua-komitéen. Derudover havde netværket kontakt til ”enkelt-personer og organisationer fra fredsbevægelser, solidaritetsbevægelser, fagbevægelser, politiske partier og fonde i Danmark”. Der blev ikke nævnt navne. Endelig blev det oplyst, at INFIMA-Danmark var i hyppig kontakt med INFIMA i Belgien, Norge, Skotland og Spanien, og at det danske netværk viderebragte informationer fra hovedkontoret i Panama til disse lande.¹²⁰⁴

1199 PET, emnesag: ”Demonstration tirsdag d. 15. april 1986”, 16. april 1986. Vedr. PET’s efterforskning af BZ-Brigaden se Kommissionens beretning, bind 10.

1200 PET, emnesag: ”Vedr. SID’s bidrag”, 17. juni 1986.

1201 PET, emnesag: ”Vedr. Demonstration d. 21/5 1987”.

1202 *Ekstra Bladet*, 22. maj 1987; *B.T.*, 22. maj 1987.

1203 PET, emnesag: ”The International Network for Peace in Central America”, 11. maj 1987.

1204 PET, emnesag: ”Vedr. Internationalt Netværk for Fred i Mellemamerika (INFIMA)”, 29. juni 1987.

I juli 1987 konstaterede PET, at en sovjetisk diplomat kontaktede Nicaragua-komitéen, da man fra sovjetisk side ”var meget interesseret i komitéens arbejde”. Den ambassadeansatte fik oplyst åbningstider og adresse på komitéen og fik at vide, at man blot skulle spørge efter en bestemt person. Dette forhold vidner om begrænset kontakt mellem ambassaden og komitéen indtil dette tidspunkt.¹²⁰⁵ En af de sidste indberetninger i sagen om Nicaragua-komitéen er fra et seminar i oktober 1988, som blev arrangeret sammen med Internationalt Forum. PET fik via en kilde, der var til stede ved mødet, et fyldigt referat af diskussionen.¹²⁰⁶

Dansk-Cubansk Forening

Dansk-Cubansk Forening blev oprettet i 1968 og eksisterer endnu i dag.¹²⁰⁷ Som nævnt samarbejdede foreningen med en række andre grupper, der solidariserede sig med Syd- og Mellemamerika. I 1969 markerede foreningen en cubansk mærkedag, hvilket gav PET anledning til at indhente oplysninger om de personer, der var aktive heri. Natten til den 21. juli 1969 var en mand blevet anholdt for ulovlig plakatoptklæbning. Plakatoptklæberen var allerede registreret af PET.¹²⁰⁸ Desuden fik PET oplysninger fra Københavns Politi om arrangementet, idet en kvinde på vegne af Dansk-Cubansk Forening søgte om tilladelse til at afholde et solidaritetsmøde på Nytorv den 26. juli 1969. Det fremgik af en notits, at den pågældende var registreret hos PET. En kvinde, som repræsenterede The Black Panther Party, stod endvidere opført med sit personregistreringsnummer, job og adresse. Otto Sand, som var medlem af Dansk-Cubansk Forening, stod også opført med personregistreringsnummer, adresse og job. Endelig blev en ungkom-

INFIMA's ambition var ifølge PET at videreformidle informationer fra Mellemamerika og støtte de kampagner, der var blevet vedtaget i Panama i 1986. Blandt disse blev en international kampagne mod contraerne og forholdsregler ved en eventuel invasion af Nicaragua nævnt. Ibid.

1205 PET, emnesag: ”Vedr. Russisk kontakt til Nicaragua komitéen”, 30. juni 1987.

1206 PET, emnesag: ”Vedr. Seminar om El Salvador d. 15/10 1988”.

1207 Hermed besvares folketingssspørgsmål nr. 176: ”Er der medlemmer af ’Dansk-Cubansk Venskabsforening’, som qua deres medlemskab er blevet overvåget og/eller registreret?; samt folketingssspørgsmål nr. 177: ”Er der sket overvågning af arrangementer, som ’Dansk-Cubansk Venskabsforening’ har afholdt?”

1208 PET, emnesag: Telex fra station 2, udateret.

munist fra Cuba nævnt.¹²⁰⁹ PET forsøgte efterfølgende at indhente oplysninger om den pågældende, men forgæves.¹²¹⁰

PET indsamlede igen oplysninger om Dansk-Cubansk Forening i 1972. Dette skete gennem åbne kilder og i forbindelse med en studietur til Cuba, som blev annonceret i Minavisen den 22. februar 1972.¹²¹¹ På et tidspunkt traf en PET-medarbejder tilsyneladende helt tilfældigt en person, der var på vej til Cuba. Den pågældende tilbød PET-medarbejderen, at de kunne tale sammen om hans oplevelser, når han igen vendte hjem.¹²¹² Om dette skete, er uvist, men det fremgår af sagen, at PET efterfølgende ved hjælp af en ”yderst sårbar kilde” fik identificeret personer, der optrådte på to fotografier beroende i sagen.¹²¹³ Størstedelen af de rejsende var ikke tidligere registreret hos PET, men blev det efter rejsen.¹²¹⁴

1209 PET, emnesag: ”Vedr. DANSK-CUBANSK FORENINGs højtideligholdelse af CUBA’s revolutionsdag den 26/7 1969”, 1. august 1969.

1210 PET, emnesag: ”Vedr.: Den cubanske revolutionsdag den 26/7 1969”; ”Vedr. Luis DIAZ. Ref. PET’s skrivelse nr. 411/69 af 1.8.69”.

1211 PET, emnesag: ”Vedr. Studierejse til Cuba”, 3. marts 1972.

1212 PET, emnesag: ”Vedr. [-] – Cuba-rejser – sommeren 1972”, 1. maj 1972.

1213 PET, emnesag: ”Vedr. Den nordiske Brigade 1972”, udateret, indgået 13.7.1972. Jf. ”Ung nykøbingenser har hilst på Castro”, *Lolland-Falsters Folketidende*, 12. august 1972; Mads Nissen Styrk, ”I arbejdslejr på Cuba”, *Sjællands Tidende*, 21. august 1972. Det fremgår at yderligere en person, der havde været på Cuba, var registreret af PET for østkontakter. PET, emnesag: ”[-], der har deltaget i arbejdslejr på Cuba”, 28. august 1972.

1214 PET, emnesag: ”Vedr.: Fællesrejse til Cuba i juli 1972 arrangeret af Dansk Ungdoms Fællesråd, Dansk-Cubansk Forening og Internationalt Forum”, 22. januar 1973. Pågældende dokument rummer navne på 34 af de 180 danske statsborgere, der deltog i rejsen. Alle nævnt med fødselsdata, stilling og adresse. I 1973 blev yderligere fem deltagere identificeret og registreret. Det fremgår også af referaterne fra Wamberg-udvalget, at rejser var den hyppigste årsag til registrering. Omfanget af de registreringer på givne tidspunkter, der står opgivet i referaterne, stemmer overens med oplysninger, der gives i sagen på Dansk-Cubansk Forening. Feks. PET, WU, mødereferater, 8. november 1972, 14. december 1972, 7. februar 1973 og 14. marts 1973. PET, emnesag: ”Vedr. Rejse til CUBA. Den 13. februar 1973”. Notits med navn, CPR-nummer, adresse og stilling på fem deltagere på rejse til Cuba i juli 1972. Desuden findes der en notits på sagen om bestyrelsen for DKP i Aalborg, hvoraf det fremgår, at en af de fem sent registrerede rejsedeltagere var formand for DKP, Aalborg, Vestbyen. PET, emnesag: ”Vedr.: DKP- Aalborg – Vestbyen”, 8. november 1985. Der findes ligeledes en notits om indholdet i en tegnebog, der blev indleveret som hittegods i juli 1974. Blandt papirerne i tegnebogen var et identitetskort fra Brigada Nordica. En kopi af kortet er vedhæftet sagen samt en kopi af den pågældendes DKU-partibog. PET, emnesag: ”Vedrørende Adresse og CPR-nummer anført”, 19. juli 1974.

I sagen findes der også eksempler på, at PET korresponderede med udenlandske myndigheder om de rejser, som Dansk-Cubansk Forening var med til at arrangere. Den 30. marts 1973 orienterede en udenlandsk myndighed PET om et møde i Helsinki for lederne af samtlige cubanske repræsentationer i Skandinavien. Formålet med mødet skal have været at drøfte, hvordan Brigada Nórdicas rejse til Cuba skulle forløbe det følgende år. Den udenlandske myndighed udbad sig forgæves de oplysninger, som PET måtte have om mødet og dets resultater.¹²¹⁵

En udenlandsk myndighed lod PET vide, at 187 unge fra Sverige, Norge, Finland og Danmark var rejst ind i Cuba den 28. juni 1973.¹²¹⁶ Desuden modtog PET oplysninger om en sydeuropæisk gruppes planlægning af en rejse til Cuba, og hvordan deltagerne alle var særligt udvalgte af det pågældende lands kommunistiske ungdomsorganisation. Afslutningsvis bad den udenlandske myndighed om oplysninger, "... hvis alle eller nogle af deltagerne som tidligere vil få særlig træning i subversiv aktivitet, sabotage og guerillakrigsførelse."¹²¹⁷ Det fremgår ikke af sagen i øvrigt, at PET arbejdede ud fra den antagelse, at brigadernes ophold på Cuba indebar sådanne aktiviteter. Til gengæld vedblev PET at notere det, når en gruppe rejste til Cuba. Det fremgår endvidere, at PET vedblev at identificere deltagerne, når det var muligt.¹²¹⁸

Mellemøsten og Palæstina

Den anden hovedgruppe af støttekomitéer, solidaritetsbevægelser og kontaktgrupper, der havde PET's interesse i de sidste årtier af den kolde krig, orienterede sig mod Mellemøsten og Palæstina. I PET's arkiv er der oprettet emnesager på følgende grupper: Anti-Imperialistisk Kontakt- og Solidaritetsudvalg, Anti-Repressionsgruppen, EMMAUS-bevægelsen, Forbundet mod Imperialismen, Golf-komiteen (overført til Forbundet mod Imperialismen), Internationalt Forum, Komiteen for palæstinensisk-israelsk sameksistens, Libyen Solidaritet,

1215 PET, emnesag: "Vedr.: Møde i Helsingfors for ledere af cubanske repræsentationer", 30. marts 1973.

1216 PET, emnesag: "Vedr. 'Den nordiske Brigade' indrejst til Cuba. 5. juli 1973". Det tilføjes 17. maj 1974, at "det vides, at der var dansk deltagelse i Cuba-rejsen 1973. Samtlige muligheder for at fremskaffe oplysninger om danskernes identitet er forsøgt, men med negativt resultat."

1217 PET, emnesag: "Vedr. 'Den internationale Brigades' organisation på Cuba. 1.9.1973".

1218 PET, emnesag: "Vedr.: [- inkl. personnummer og adresse], der i sommeren 1974 har foretaget en rejse til Cuba. 22/10 - 74.". Aflytningsrapport: "Vedr. Operation 'Artist", 6. juni 1977.

New Outlook, Palæstina-grupperne, Palæstinakampagnen, Solidaritetskomiteen Danmark-Tyrkiet og Tredje Verdens Stemme.

Som for grupperne beskrevet i afsnittet om Syd- og Mellemamerika gælder det også for de her nævnte bevægelser og grupper, at oprettelse af en emnesag ikke i sig selv var udtryk for, at PET nærrede nogen væsentlig interesse. PET synes eksempelvis ikke at have interesseret sig for Komiteen for palæstinensisk-israelsk sameksistens og ej heller for New Outlook. Kommissionens gennemgang af de nævnte sager viser, at ingen af dem var genstand for systematisk overvågning, og det er kun i enkelte tilfælde, at PET periodevis har interesseret sig mere systematisk for nogle af bevægelserne. Et eksempel herpå var Golf-komiteerne, der ifølge PET's oplysninger stod i kontakt med PFLP.¹²¹⁹

Andre grupper tiltrak sig PET's interesse, da de ifølge politiets oplysninger var involveret i uro under demonstrationer. Det var f.eks. tilfældet med en gruppe, der kaldte sig Libyen Solidaritet.¹²²⁰ Det var også tilfældet med en gruppe, der kaldte sig Anti-imperialistisk Kontakt- og Solidaritetsudvalg.¹²²¹ PET var tilsvarende interesseret i at følge Palæstinakampagnens aktiviteter, idet denne ifølge PET's oplysninger var en "drivkraft" og et "koordinerende led" mellem grupper af aktivister, der udførte voldelige aktiviteter mod israelske interesser i Danmark. Med dette argument fik PET byrettens godkendelse til at aflytte kampagnens telefoner i forsommeren 1988.¹²²²

Palæstina-grupperne

De Danske Palæstina-grupper var genstand for nogen interesse i PET. Ud over åbne kilder støttede PET sig til kontakter inden for den offentlige sektor. Baggrunden for PET's interesse synes at have været gruppernes relationer til palæstinensiske miljøer i såvel Mellemøsten som i Danmark. PET skærpede sin opmærksomhed på denne gruppe fra omkring 1975.

En række af de tidligste bevarede notitser i PET om propalæstinensiske aktiviteter i danske miljøer stammer fra en kontakt, som PET havde på Odense Uni-

1219 PET, emnesag: "Vedr.: GOLFKOMITEEN, Rådhusstræde 13, 3. sal, 1466 København K." 10. februar 1975.

1220 PET, emnesag, diverse dokumenter.

1221 PET, emnesag, "Vedr. Møde i Anti-Imperialistisk Kontakt- og Solidaritetsudvalg den 16.2.87 i Medborgerhuset, Blågårds Plads 3, Kbh. N.", 23. februar 1987.

1222 PET, emnesag: "Vedr. begæring om kendelse på telefonaflytning 2/3 1988", og "Baggrundsmateriale i forbindelse med telefonkendelse". PET, emnesag: "Notat vedr. Palæstina-kampagnen fremlagt i Københavns byret 7/3 1988".

versitet. I september 1972 debatterede de studerende Sorte Septembers aktion ved olympiaden i München, hvor en række israelske sportsfolk blev taget som gidsler og dræbt. Debatten udfoldede sig på såkaldte ”Dagsedler”, der fungerede som diskussionsforum på universitetet, og som efterlod indtryk af mange pro-palæstinensiske synspunkter. Samtidig distancerede adskillige sig fra de volds-handlinger, der havde fundet sted i forbindelsen med gidseltagningen. PET fik kopier af forskellige indlæg, hvorefter seks meningstilkendegivere blev identificeret. PET registrerede ikke de pågældende.¹²²³

I 1973 blev der ifølge PET’s oplysninger dannet en arbejdsgruppe med henblik på ”oplysning om Palæstina og palæstinenserne historie (...) til forskel fra den gængse information i danske medier”. Ifølge gruppen var dansk presse præget af ”unuancerede pro-israelske holdninger”, hvilket angiveligt også kendetegnede ”gennemsnitsdanskeren”. Mens ordet ”zionisme” nævnes i gruppens materiale, optræder ”imperialisme” ikke. I modsætning til andre i miljøet gav gruppen således ikke udtryk for, at zionisme og imperialism gik hånd i hånd. Arbejdsgruppen udgav *Palæstina-orientering*.¹²²⁴

I februar 1975 gav en kilde PET oplysninger om De Danske Palæstina-gruppers adresser, formål og kontaktpersoner.¹²²⁵ Den ledende figur var tilsyneladende ikke kendt af PET i forvejen. Året efter modtog PET oplysninger fra en udenlandsk myndighed om et møde mellem danske, norske og svenske Palæstina-grupper, der skulle finde sted i Danmark i midten af november samme år. Baggrunden for mødet var angiveligt, at grupperne skulle drøfte muligheder for samarbejde.¹²²⁶ Suppleret med overvågningen af palæstinensiske kredse i Danmark fik PET oplysninger om et kommende møde hos en navngiven dansk skuespiller, hvorefter PET besluttede at oprette observation med fotovogn ved skuespillerens bopæl.¹²²⁷ Dagen før mødet modtog PET en telex fra en udenlandsk myndighed, der angav, at der skulle være kommende møder. Samtidig udbad den pågældende myndighed sig oplysninger om mødernes indhold og deltagere.¹²²⁸ Derudover efterspurgt den udenlandske myndighed oplysninger

1223 PET, emnesag: Notits, 13. september 1972.

1224 Stine Lindhardt, Poul Mikael Allarp og Erling Pedersen (red.), *Det Alternative Danmark*, s. 266.

1225 PET, emnesag: Indberetninger fra kilde februar og november 1975. Kilden fungerede i 1970’erne som fast meddeler for PET og fortalte om en række venstrefløjsgrupper og solidaritetsbevægelser. Blandt andet fik PET oplyst, at der i oktober 1973 var blevet oprettet en postgirokonto for gruppen.

1226 PET, emnesag: De Danske Palæstina-grupper, Telex fra udenlandsk myndighed, 11. oktober 1976.

1227 PET, emnesag: ”Vedr. Palæstinagrupper møde i København”, 10. november 1976.

1228 PET, emnesag: ”Vedr. Pro-palæstinensiske møder i Danmark og Sverige”, 12. november 1976.

om en navngiven PFLP-repræsentants ophold i Danmark samt om, hvilke personer og grupper repræsentanten havde haft møder med. Det er uvist, hvor den udenlandske myndighed havde sine oplysninger fra, men flere forhold tyder på, at den kilde, der gav oplysninger til PET om de palæstinensiske miljøer, også gav oplysninger til den udenlandske tjeneste.¹²²⁹ PET observerede, fotograferede og identificerede mødets deltagere.¹²³⁰

I foråret 1977 oplyste en kilde, at værten for ovenstående møde havde besøgt den libyske ambassade for at søge om støtte til en konference for de skandinaviske Palæstina-grupper. Det er uvist, hvad der kom ud af mødet.¹²³¹ Kilden forsynede derudover PET med oplysninger om gruppens regnskaber for 1975. I forbindelse med Palæstina-ugen i Odense i november 1980 deltog en række personer fra de palæstinensiske miljøer. PET noterede en repræsentant for PLO, en repræsentant for PFLP samt to repræsentanter for PWU i Danmark. PET oprettede observationer ved delegationens ankomst til Odense og noterede desuden registreringsnumrene på dens formodede køretøjer.¹²³²

Fra åbne kilder fik PET i juli og august 1982 oplysninger om, at Palæstina-gruppen i Odense havde taget initiativ til en pengeindsamling med det formål at købe en gammel ambulance. I august blev ambulancen fyldt med medicin og førstehjælpsudstyr og kørt til Libanon.¹²³³ Samme måned afholdt Palæstina-gruppen i Odense en demonstration i protest mod Israels invasion af Libanon. Demonstrationen fik støtte fra DKP, VS, SF, Radikal Ungdom, DKU, SFU, Komm.S., FKK og SAP.¹²³⁴

Sammenfattende kan det konstateres, at PET's overvågning af Palæstina-grupperne var mest intens mellem 1977 og 1982. Derefter fik overvågningen mere karakter af notitser om samarbejde med øvrige grupper og afholdelse af demonstrationer mv. PET's oplysninger stammede dels fra kilder tilknyttet selve gruppen, dels fra kilder i de palæstinensiske miljøer. I 1980'erne fik PET i stadig større grad sine oplysninger fra åbne kilder. Endvidere fik PET oplysninger via en udenlandsk efterretningstjeneste. Et par personer blev registreret som følge

1229 PET, emnesag: "Vedr. Senior PFLP-repræsentant på besøg i Danmark", 12. november 1976.

1230 PET, emnesag: "Vedr. optagelse af fotos af mødedeltagere til et møde hos [-]", 13. november 1976.

1231 PET, emnesag: "Vedr. Palæstinagrupperne – konference 1977", 11. marts 1977.

1232 PET, Reg. IV: "Notitser vedr. palæstinaugen i Odense 15-30/11 1980."

1233 PET, emnesag: "Vedr. Palæstinagruppen i Odense og dens indkøb og forsendelse af en ambulance til Libanon", 15. juli 1982 og 31. august 1982.

1234 PET, emnesag: "Vedr. Anti-israelske demonstrationer i Odense", 27. juli 1982.

af deres arbejde i Palæstina-gruppen. Flere personer var kendt af PET fra andre venstrefløjsmiljøer.

Antipartheid- og befrielsesbevægelser

Den tredje gruppe antiimperialistiske miljøer, der havde PET's interesse, var de grupperinger, der engagerede sig i modstanden mod apartheidregimet i Sydafrika. PET's arkiv indeholder emnesager på følgende grupper: Landskomitéen Sydafrika Aktion (LSA), SWAPO – South West Africa People's Organization, Anti-Apartheid Danmark, MAMA (Militante Aktivister mod Apartheid) samt Unge mod Apartheid. Som vanligt søgte PET at undersøge eventuelle forbindelser mellem de overvågede miljøer og resten af den yderste venstrefløj. Det var tydeligt, at den voldelige del af antiapartheidbevægelsen havde tætte bånd til BZ-Brigaden.¹²³⁵ Men det var ikke herfra, at antiapartheidbevægelsen havde sit udspring, og den var ikke oprindelig voldelig. F.eks. demonstrerede den unge DsU'er Per Hækkerup, Danmarks udenrigsminister 1962-66, allerede imod det racistiske regime i 1950. Og dette på meget fredelig vis, iklædt habit, pibe og et budskabsskilt om maven.¹²³⁶

I 1980'erne opstod der imidlertid en række grupper, som fremførte deres kritik af regimet i Sydafrika blandt andet gennem voldelige aktiviteter. En stor del af materialet i PET's emnesager herom drejer sig om anmeldelse af demonstrationer og det hærværk, der ofte forekom i forbindelse med demonstrationerne. Særligt Shell og det sydafrikanske konsulat var udsat for blokader, hærværk, rudeknusninger og i konsulatets tilfælde, besættelse. Det fremgår, at der var en betydelig overlapning mellem organisationerne, og det gjaldt også antiapartheid-grupperne.

Landskomitéen Sydafrika Aktion

Landskomitéen Sydafrika Aktion (LSA) var et koordinerende organ, der samlede størstedelen af den danske indsats mod det sydafrikanske apartheidstyre. På selve sagen findes blot et enkelt tresiders notat fra april 1990. Her gives årstallet for foreningens oprettelse (1978 – FN's anti-apartheid år) og dens adresse i Nørregade i København. Adressen delte Sydafrika Aktion med Sydafrikakomitéen.

¹²³⁵ Om BZ-Brigaden se Kommissionens beretning, bind 10.

¹²³⁶ Nikolaj Bøgh, *Hækkerup*, (Aschehoug, 2003), s. 113.

LSA omfattede 15 lokale Sydafrika-komitéer og landsdækkende politiske, faglige og kulturelle organisationer. Komitéen havde kontakt til ANC (African National Congress, Den Afrikanske Nationalkongres), SACTU (South African Congress of Trade Unions, Den Sydafrikanske Fagforeningskongres), SWAPO (South West Africa People's Organization, Det Sydvestafrikanske Folks Organisation) og den faglige sammenslutning NUNW (National Union of Namibian Workers, Landsforeningen for Namibiske Arbejdere) i Namibia. Komitéen arbejdede primært for afbrydelse af enhver dansk forbindelse til Sydafrika og samarbejdede i øvrigt med ANC i Nordisk Sanktionsbureau, der overvågede, om den danske sanktionslovgivning blev efterlevet. En boykot af Shell-produkter stod øverst på kampagnens dagsorden. Samtidig støttede komitéen den palæstinensiske kamp og opfordrede i denne forbindelse til boykot af israelsk frugt. Forbindelsen synes at have interesseret PET, der søgte at knytte de forskellige grupper overbevisninger og medlemmer sammen. I forlængelse heraf blev det noteret, at formanden for LSA var medlem af DKP og havde været på skolingsophold i Ungarn i sommeren 1987. Kilder beskrev den pågældende som moderat, idet han tog afstand fra voldelige hærværksaktioner ud fra den overbevisning, at det skadede sagen i forhold til den brede befolkning. Afslutningsvis blev der gjort en notits om LSA's mål for fremtiden: Via Nordisk Råd skulle en afbrydelse af diplomatiske forbindelser med Sydafrika vedtages, presset skulle øges på multinationale selskaber for afviklingen af danske økonomiske interesser i Sydafrika, et samarbejde med Folkebevægelsen mod EF skulle hindre, at handelsrestriktionerne mod Sydafrika blev mildnet med det indre marked, LSA skulle søge at skabe en NEXT STOP WINDHOOG-bevægelse, der skulle sendes fredsvagter til Namibia, og endelig var det meningen, at LSA skulle fortsætte sit opkøb af aktier i danske firmaer, der handlede med Sydafrika. Dette ville give LSA mulighed for at stille krav om, at firmaerne trak sig ud af Sydafrika.¹²³⁷

Landskomitéen Sydafrika Aktion blev tildelt betydelig opmærksomhed i PET's årsberetning fra 1985. Det nævnes, at LSA var det samlende organ for en række komitéer rundt om i landet, og at der to gange om året blev afholdt landsseminarer for komitéerne, samt at der i januar 1985 på initiativ af Mellempfolkeligt Samvirke og Landskomitéen Sydafrika-aktion blev dannet en københavnsk komité, der talrige gange havde markeret sig som en meget militant gruppe. Der var således flere BZ-aktivister blandt medlemmerne, og det var en kendt sag, at de havde taget aktiv del i flere af aktionerne, herunder indtrængen på det

¹²³⁷ PET, emnesag: "Vedr.: Landskomiteen Sydafrika Aktion (LSA)", 26. april 1990.

Sydafrikanske Konsulat den 21. marts 1985. Konsulatet blev ved denne lejlighed udråbt til ANC's repræsentation i Danmark, og ruderne blev knust. 14 aktivister blev anholdt. Konsulatet blev desuden udsat for hærværk flere gange i løbet af året.

Den 2. maj trængte en gruppe aktivister ind på South African Airways kontor på Vesterbrogade i København, hvor der blev udøvet hærværk mod kontorets inventar. I den forbindelse blev to personer anholdt. Den 23. maj trængte 10-15 aktivister ind i Investeringsbørsen ved Holmens Kanal og ødelagde kontorinventar til en værdi af ca. 100.000 kr. Den 26. juni trængte aktivister ind i Mærsk McKinney Møllers have, hvor de tændte bål. Her blev tre personer anholdt. Den 2. september blev South African Airways lokaler igen angrebet og udsat for rudedekrusninger og bemaling. Elleve personer blev anholdt. Den 20. september blev 17 aktivister, der aktionerede mod forretninger, som handlede med sydafrikanske varer, anholdt. Den 4. oktober trængte tolv maskerede aktivister ind i rejsebureauet ITTA, hvor inventar og lokaler blev udsat for omfattende hærværk. Ingen blev anholdt, idet aktivisterne var forsvundet, da politiet ankom. Året sluttede med en aktion mod BR-legetøj og Lego: ti aktivister stjal 70 kasser Lego fra en BR-butik på Strøget i København; kasserne blev bragt til Storkespringvandet, hvor de blev overhældt med petroleum og sat i brand. Det lykkedes ikke for politiet at finde gerningsmændene.

I Region II havde Sydafrika-komiteéen også udøvet hærværk mod firmaer og forretninger med forbindelse til Sydafrika. Aktionerne havde mestendels fundet sted i og omkring Århus. Maersk Air, BP og Århus Oliefabrik havde været de mest udsatte. Ifølge årsberetningen havde komitéerne et "snævert" samarbejde med ANC-kontoret i København og kontakt til LSA-SWAPO og forskellige fagforeninger i Danmark.¹²³⁸

Konklusion

Det samlede antal aktive personer i de grupper, der var virksomme i de ovenfor beskrevne miljøer, oversteg skønsmæssigt aldrig 1.500. Skønt der var tale om et forholdsvis lille antal personer, organiserede de sig i et større antal grupper, der ofte befandt sig i indbyrdes kampe, ligesom flere af grupperne udfoldede store bestræbelser på at afgrænse sig ideologisk, teoretisk og praktisk i forhold til

¹²³⁸ PET, administrativ sag: "Årsberetning for 1985".

hinanden. Oversigterne over de nyregistreringer, som PET afleverede til Wamberg-udvalget, stemmer overens med det billede, som sagerne om de små grupper tegner: Registrering skete i størst omfang på grund af ophold i Østeuropa, Sovjetunionen eller Mellemøsten eller på grund af kontakt til personer derfra. I midten af 1980'erne blev tilknytning til BZ-miljøet også registreringsgrund.

24. RETLIG VURDERING FOR SÅ VIDT ANGÅR PERIODEN 1968-1989

Kommissionen har ikke ved sin gennemgang af PET's virksomhed vedrørende de i Del 3 omhandlede grupperinger konstateret tilfælde, hvor PET har overtrådt regler og retningslinjer fastsat af Folketinget eller regeringen.

DEL 4: KONKLUSION, KILDER, LITTERATUR, BILAG OG RETSUDVALGETS SPØRGSMÅL TIL JUSTITSMINISTEREN

25. KONKLUSION

PET havde under den kolde krig til opgave at ”overvåge, forebygge og modvirke foretagender og handlinger, som må antages at rumme en fare for rigets selvstændighed og sikkerhed og den lovlige samfundsorden ...”. Dette var formuleringen i den instruks, som justitsminister Hans Hækkerup (S) satte sit navn under i 1953. Med instruksen fik PET blandt andet til opgave at orientere sig om den virksomhed, der blev udfoldet i revolutionære miljøer på den politiske venstrefløj. PET’s overvågning af DKP og VS er beskrevet i Kommissionens beretning bind 6 og 7. Nærværende bind har alene beskrevet PET’s overvågning af den del af den politiske venstrefløj, der ikke, bortset fra Fælles Kurs, opnåede repræsentation i Folketinget. Det handler primært om trotskister og maoister; PET’s efterforskning i forhold til Skolesamvirket Tvind, Den Røde Højskole og solidaritetsbevægelserne er ligeledes beskrevet på de foregående sider. Om PET’s efterforskning af disse miljøer kan følgende konkluderes:

Mellem 1945 og begyndelsen af 1960’erne var PET kun i begrænset omfang interesseret i trotskistisk virksomhed. PET vurderede, at trotskisterne udgjorde et meget begrænset politisk segment uden væsentlig betydning for den politiske udvikling. PET mente sig alligevel af to grunde forpligtet til at orientere sig om trotskisternes virksomhed. For det første støttede danske trotskister ifølge PET den algierske befrielsesbevægelse FLN med komponenter til våbenfremstilling. For det andet havde PET en selvstændig interesse i at overvåge danske trotskisters virksomhed, da de af tjenesten indsamlede oplysninger kunne anvendes som handelsvare i det internationale efterretningssamarbejde.

En følge af konflikten mellem Sovjetunionen og Kina var, at der i 1960’erne opstod nye politiske strømninger på den danske og vesteuropæiske venstrefløj. I Danmark viste det sig blandt andet, da Gotfred Appel, der tidligere havde været

medlem af DKP, i 1963 stiftede det maoistiske KAK. Ifølge PET virkede maoismen dragende på en del af den revolutionære venstrefløj, idet Maos kompromisløse politik og retorik forekom mere ægte revolutionær end Khrusjtjovs tilsyneladende mere imødekommende politik, der blandt andet blev formuleret under slagordet ”fredelig sameksistens”. Desuden var det PET’s vurdering, at maoismen tiltrak en del yngre revolutionære, idet Kina i 1960’erne og 1970’erne efterlod indtryk af at være beskytter af ”det kæmpende folk” i den tredje verden. Derved kom Kina og maoismen i Danmark og den vestlige verden til at indtage positionen som en antiimperialistisk venstrefløj. Oprindeligt havde det været danske maoisters ambition at etablere et såkaldt ”ægte” revolutionært kommunistiske parti, men maoisterne var indbyrdes uenige om den rette fortolkning af maoismen, og derfor blev der etableret en række nye partier og partiforberevende grupper, herunder KFML, KAP, KAm-l, DKP/ml og M/KA.

I 1960’erne og 1970’erne synes trotskister og maoister at have indtaget en lige fremtrædende rolle i PET’s overordnede trusselsbillede, om end på forskellig vis. PET’s efterforskning mod maoisterne var kun i begrænset omfang drevet af en interesse i at få svar på, hvorvidt og i hvilket omfang de havde kontakt til fremmede magter. PET interesserede sig ganske vist for nogle maoisters sympati for Kina, Albanien og andre lande, men truslen mod Danmark herfra blev af PET vurderet som begrænset og ikke tillagt samme betydning som den trussel, der udgik fra DKP’s forhold til Sovjetunionen. Delvis anderledes forholdt det sig med trotskisternes internationale forbindelser. PET og Justitsministeriet modtog således fra udenlandske samarbejdspartnere oplysninger om, at den danske sektion af Fjerde Internationale var involveret i produktion af bomber, som trotskister antoges at anvende i både Danmark og i andre lande. PET’s efterforskning var således delvis motiveret af trotskisternes internationale forbindelser, og det er blandt andet i det lys, man skal se PET’s forsøg på i 1971 at hverve Kasper Nergaard som kilde. Overordnet set var PET’s efterforskning mod trotskister og maoister dog primært motiveret af de to politiske miljøers rolle i såkaldt ”uro”. Dette gjaldt eksempelvis i Vietnambevægelsen, hvor begge miljøer sammen og hver for sig var meget aktive.

Den lille gruppe inden for Manifest/Kommunistisk Arbejdsgruppe, der er blevet kendt som Appel-gruppen og ”Blekingegadebanden”, udgør et særligt kapitel i PET’s efterforskning af maoistiske miljøer. Gruppen knyttede i 1970’erne og 1980’erne bånd til PFLP både via de palæstinensiske kredse i Danmark og via PFLP i Mellemøsten og arbejdede i stor hemmelighed ved siden af de mere åbne politiske aktiviteter inden for rammerne af Manifest/Kommunistisk Arbejdsgruppe. Gruppens aktiviteter var drevet af overvejelser om, hvor de kunne skade

og konfrontere imperialismen med størst effekt. PET havde overvåget Manifest/Kommunistisk Arbejdsgruppes forgænger, KAK, siden 1970, men intensiteten af overvågningen faldt i 1970'erne, hvor kildematerialet tyder på, at de palæstinensiske forbindelser blev skabt. Via overvågningen af de palæstinensiske miljøer i Danmark kom Appel-gruppen i PET's søgelys i 1978-79, og gruppen forblev med svingende intensitet i fokus, indtil medlemmerne i 1989 blev anholdt og sigtet for en række røverier begået i 1980'erne. Trods PET's overvågning lykkedes det i vid udstrækning gruppen at undgå, at PET fik kendskab til dens aktiviteter og tilholdssteder. Kommissionens undersøgelse af PET's og Justitsministeriets rolle i forbindelse med efterforskningen af Lyngby-røveriet den 2. marts 1983 viser, at PET stillede relevant materiale om Appel-gruppen til rådighed for Lyngby Politi i tilslutning til sidstnævntes efterforskning. Desuden viser undersøgelsen, at der ikke er grundlag for den opfattelse, at Justitsministeriet ikke gjorde, hvad der var muligt, for at fremme en udleveringsbegæring af de to arabere, der var tilbageholdt i Paris. Endelig konstateres det, at ministeriets beslutning om ikke at begære udlevering af de to arabere ikke kan antages at have haft betydning for mulighederne for at opklare røveriet.

I 1970'erne og 1980'erne blev PET i stigende grad interesseret i nye venstrefløjsmiljøer: Fælles Kurs Klubben, Skolesamvirket Tvind, Den Røde Højskole og periodens solidaritetsbevægelser. Preben Møller Hansens Fælles Kurs Klubben var ikke en maoistisk gruppe, men PET's overvågning af klubben er beskrevet ovenfor på grund af dens ambitioner om at samle mange af de kræfter og grupper, der fandtes blandt maoister, anarkister mv. Fælles Kurs Klubbens økonomiske råderum kombineret med aktioner i samarbejde med blandt andre BZ'erne og engagementet i en række solidaritetsgrupper og venskabsforeninger udgjorde de primære trusselspekter. Hertil kom, at Preben Møller Hansen opretholdt sovjetiske kontakter efter sit brud med DKP.

PET's efterforskning af den yderste venstrefløj illustrerer en udvikling i PET's efterforskningsmetoder. Under den tidlige kolde krig benyttede PET sig i høj grad af åbne kilder i overvågningen. Desuden foretog politiet afhøringer af personer fra de overvågede miljøer eller gennemførte samtaler med personer, der havde kontakt til den yderste venstrefløj. Fra midten af 1960'erne blev PET, bl.a. som følge af den offentlige debat om kartotekernes voksende omfang, en stadig mere kritiseret institution, hvilket blandt andet fik den virkning, at PET fik vanskeligere ved at hverve kilder i venstrefløjsmiljøerne. Vanskeligheden viste sig tydeligt, da PET i 1971 forsøgte at hverve Kasper Neergaard som kilde til trotskisternes aktiviteter. Han udstillede PET for offentligheden, da han hævdede, at PET havde opfordret ham til at stjæle trotskisternes arkiv. Det var denne og

andre erfaringer, der gjorde, at PET fra 1970'erne og frem i stigende grad valgte at sende kilder ind i de overvågede miljøer, da man vurderede, at de af tjenesten indsatte kilder var nemmere at styre end de, der blev hvervet i miljøerne. Konkret fik det mislykkede forsøg på at hverve Kasper Neergaard den konsekvens, at PET strammede kildeføringen, så at tjenestens ledelse fremover skulle godkende nye kilder, hvor det tidligere havde været den enkelte PET-medarbejder, der førte sine egne kilder.

Hvad angår registrering af de overvågede, havde PET mellem 1948 og 1964 i meget vid udstrækning mulighed for at registrere både trotskister og maoister. Regeringserklæringen fra 1968 ændrede ikke væsentligt ved det forhold. Det hed ganske vist heri, at PET herefter ikke længere måtte registrere danske statsborgere alene på baggrund af lovlig politisk aktivitet, men forud for erklæringens offentliggørelse havde Justitsministeriet formuleret en fortolkning af regeringserklæringen, der blev tiltrådt af VKR-regeringen. Denne fortolkning slog fast, at PET havde mulighed for at opretholde eller foretage nye registreringer af ledende medlemmer af politiske organisationer, såfremt de pågældende havde østkontakter eller tilhørte såkaldte ”urogrupper”. Sådanne grupper var maoister og trotskister.

I 1983 vedtog regeringen et nyt sæt regler for overvågning på det politiske område. Ifølge dette regelsæt havde PET tilladelse til at overvåge partier og organisationer og registrere dets medlemmer, såfremt realisering af partiets eller organisationens program forudsatte brug af ulovlige metoder. Wamberg-udvalget godkendte herefter, at medlemskab af Revolutionære Socialisters Forbund og Socialistisk Arbejderparti var tilstrækkeligt til at blive registreret.

26. KILDER OG LITTERATUR

Kilder

Upublicerede kilder

Ministerier:

Statsministeriet [STM]

Regeringens Sikkerhedsudvalg [RSU]

Udenrigsministeriet [UM]

Embedsmændenes Sikkerhedsudvalg [ESU]

Justitsministeriet [JM]

P.O.-sager

Ujournaliserede sager

PET's arkiv [PET]:

Administrative sager

Aftalemapper

Emnekartoteker

Emnesager

Fakta gruppens materiale

Historisk Arkiv

Juristernes kopimapper

Kildesager

Operationssager

Personsager

Wamberg-udvalget [WU]

Statslige arkiver og andre institutioner:

Rigsarkivet [RA]:

Knud Thestrups privatarkiv

Københavns Byret, Grundlovsafdelingen:

Retsbøger [RB]

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv [ABA]:

SAP's arkiv

KAP's arkiv

VS's arkiv

SF's arkiv

PET-Kommissionens arkiv:

Korrespondance-skrivelser

Retsbøger [RB]

Samtaler med aktører fra de overvågede miljøer

Publicerede kilder

Aviser

Aktuelt

Berlingske Tidende

B.T.

Dagbladet

Dagens Nyheder

Demokraten

Ekstra Bladet

Information

Jyllands-Posten

Kristeligt Dagblad

Land og Folk

Politiken

Internetressourcer

www.baader-meinhof.com
 www.ft.dk
 www.kanafani.dk
 www.leksikon.org

Litteratur

NB. Tryksager, publicerede politiske programmer og lignende fra de overvågede miljøer er ikke medtaget nedenfor.

A

Alexander, Robert J., *International Trotskyism 1929-1985. A Documented Analysis of the Movement* (Duke University Press, 1991).
 Andersen, Steen og Peter Frederiksen, "Mellem Potemkinkulisser og ideologisk forførelse" i: Peter Scharff Smith og Adam Holm (red.), *Idealisme eller fanatisme? Opgøret om venstrefløjen under den kolde krig* (Forum, 2003).
 Andersson, Kent-Åke, Mogens Pedersen, Daniel Bensaid, *Den lange march* (Socialistisk Arbejderforlag, 1988).
 Andrew, Christopher and Vasili Mitrokhin, *The Mitrokhin Archive – The KGB in Europe and the West* (Penguin Press, 1999).

B

Bach, Preben (red.), *Fredsvagt – Øjenvidneberetninger fra Nicaragua* (Modtryk, 1984).
 Barrionuevo, José, *2.001 días en Interior* (Barcelona, 1997).
 Bencke, Heinz, "Fra Revolution til Opportunistisk Utålmodighed," i: Palle Møller (red.), *Flere Visne Blomster* (Husets forlag, 1980).
 Bendix, Betina & Lene Løvschall, *Blekingegade 2, 1.th* (Borgen, 1994).
 Brødsgaard, Karl-Erik, Vibeke Hemmel, Susanne Thorbek og Hatla Telle: "Indokina" i: Morten Thing (red.): *Politisk revy i 20 år* (Politisk Revy, 1983).
 Bunde, Hans, Peter Damborg og Mette Josias, *Blekingegade – Røvere eller soldater?* (Danmarks Radio - forlaget, 1991).
 Bøgh, Nikolaj, *Hækkerup* (Aschehoug, 2003).

C

- Canali, Mauro, *Le spie del regime* (Bologna, 2004).
- Chang, Jung & Jon Halliday, *Mao. Den ukendte historie* (Gyldendal, 2006).
- Christiansen, Niels Finn & Klaus Petersen, "The Dynamics of Social Solidarity: The Danish Welfare State, 1900-2000", *Scandinavian Journal of History*, 2001.
- Crockatt, Richard, *The Fifty Years War. The United States and the Soviet Union in World Politics, 1941-1991* (Routledge, 1996).
- Courtois, Stéphane m.fl., *Kommunismens Sorte Bog. Forbrydelser, terror, undertrykkelse* (Høst & Søn, 2003).

D

- Dahl, Ernst, *Venstrefløjens lange march. Politiske strategier på venstrefløjen – DKP, SAP og VS (Solidaritet, 1999).*
- Danmark under den kolde krig. Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991*, bd. 1-4 (DIIS, 2005).
- Davidson-Nielsen, Hans, *En højere sags tjeneste. PET under den kolde krig* (Politiken, 2007).
- Deutscher, Isaac, *The Prophet Armed. Trotsky: 1879-1921; The Prophet Unarmed. Trotsky: 1921-1929; The Prophet Outcast. Trotsky: 1929-1940* (Oxford University Press, 1954, 1959, 1963).
- Dimitrov, Georgii, *Diario. Gli anni di Mosca* (Torino, 2002).

E

- Eiby, Tine, *Til Tjeneste. Dengang i 70'erne*. (Gyldendal, 2006).

F

- Facijs, Jeppe og Anders-Peter Mathiasen, *Blekingegadebetjenten. Kriminalinspektør Jørn Moos fortæller* (People's Press, 2007).
- Fenger-Grøn, Carsten & Malene Grøndahl, *Flygtningenes danmarkshistorie 1954-2004* (Aarhus Universitetsforlag, 2004).
- Ferro, Marc (red.), *Kolonialismens sorte bog. 500 års forbrydelser* (Høst og Søn, 2005).
- Frederiksen, Peter, *Kindkys af Pol Pot – Kampuchea og den danske forbindelse* (Lindhardt og Ringhof, 2004).

G

- Grossman, Werner, *Den sidste spionchef* (Forlaget Friis, 2004).

H

Hammerich, Paul, *Velfærd på afbetaling* (Gyldendal, 1980).

Hansen, Bente, Jesper Høm, Gregers Nielsen, Roald Pay og Jørgen Schytte (red.), *Dengang i 60'erne – billeder fra dengang, tekster fra i dag* (Gyldendal, 1979).

Hedegaard, Lars, "Farvel til arbejderklassen – Blekingegadebandens vej til illegaliteten", i: Peter Scharff Smith og Adam Holm (red.), *Idealisme eller fanatisme? Opgøret om venstrefløjen under den kolde krig* (Forum, 2003).

Henningsen, Sven (red.), *Internationalt Politisk Leksikon* (Jul. Gjellerups Forlag, 1948).

Hjort, Magnus, *Hotet från vänster – Säkerhetstjänsternas övervakning av kommunister, anarkister m.m. 1965-2002*. Forskarrapport till Säkerhetstjänstkommissionen (Stockholm, 2002).

"Hov det må I ikke. Samtale med Jørgen Schytte og Pelle Bull", i: Bente Hansen, Jesper Høm, Gregers Nielsen, Roald Pay og Jørgen Schytte (red.), *Dengang i 60'erne – billeder fra dengang, tekster fra i dag* (Gyldendal, 1979).

J

Jensen, Erik, *De Hemmelige Tjenester. PET og FE gennem 40 år. En oversigt* (Demos, 1998).

Jian, Chen, *Mao's China & the Cold War* (The University of North Carolina Press, 2001).

Jørgensen, Klaus, *Atomvåbnenes rolle i dansk politik* (Odense Universitetsforlag, 1973).

Jørgensen, Thomas Ekman, "Jagten på Røde Oktober", i: Peter Scharff Smith og Adam Holm (red.), *Idealisme eller fanatisme? Opgøret om venstrefløjen under den kolde krig* (Forum, 2003).

Jørgensen, Thomas Ekmann, "Hinsides kommunismen – det Nye Venstre og dets udløbere", *Arbejderhistorie* 2004/4.

K

Karpantschof, René og Flemming Mikkelsen, "Fra slumstormerne til de autonome. Husbesættelse, ungdom og social protest i Danmark 1965-2001" i: Flemming Mikkelsen (red.), *Bevægelser i demokrati. Foreninger og kollektive aktioner i Danmark* (Aarhus Universitetsforlag, 2002).

Khrushjov, Nikita, *Uofficielle erindringer* (Munksgaard, 1991).

Kirchhoff, Hans, John T. Lauridsen og Aage Trommer (red.), *Hvem var hvem 1940-1945* (Gad, 2005).

Knudsen, Peter Øvig, *Blekingegadebanden*, bd. 1-2 (Gyldendal, 2007).
 Krogh, Torben, *Anslag mod statens sikkerhed. Efterretningssagerne 1969-71* (Rhodos, 1971).

L

LaFeber, Walter, *America, Russia, and the Cold War 1945-1990* (McGraw-Hill Inc, 1991).
 Larsen, Steen Bille, *Mod strømmen. Den kommunistiske "højre"- og "venstre"-opposition i 30'ernes Danmark* (SFAH, 1986).
 Lindhardt, Stine, Poul Mikael Allarp og Erling Pedersen (red.), *Det Alternative Danmark – Vejviser over græsrodder og venstrefløj* (Tidsskriftcentret, 1983).
 Livingstone, Neil C. & David Halevy, *Inside the PLO. Covert Units, Secret Funds, and the War against Israel and the United States* (Hale, 1991).
 Lundestad, Geir, *East, West, North, South. Major Developments in International Politics since 1945* (Oxford University Press, 1999).

M

Madsen, Anton Schou, *Trotskismen i Danmark* (Upubliceret speciale, AUC, 1983).
 Madsen, Per Askholm og Jens Otto Madsen, *Fra sandkasse til kadreparti. VS's dannelse og udvikling 1967-73* (VS forlaget, 1980).
 Malnes, Raino og Knut Midgaard, *Politisk tenkning fra antikken til vår tid* (Oslo, 1994).
 Marx, Karl og Friedrich Engels, *Det kommunistiske Manifest* (Tiden, 1946).
 Mikkelsen, Flemming (red.), *Bevægelser i demokrati. Foreninger og kollektive aktioner i Danmark* (Aarhus Universitetsforlag, 2002).
 Muffman, Richard, "This is Baader-Meinhof", www.baader-meinhof.com/timeline/1977.html.
 Møller, Jes Fabricius, *På Sejrens Vej – historien om Skolesamvirket Tvind og dets skaber Mogens Amdi Petersen* (DIKE, 1999).
 Møller, Palle (red.), *Flere Visne Blomster* (Husets forlag, 1980).
 NATO-håndbogen (NATO, 2001).

N

Nawrocki, Andreas og Lars Jakob Augustesen, *Konsekvensen af "Illusionsløs Realisme" – Et projekt om Blekingegadegruppen* (Specialeafhandling, RUC 2000).

Nielsen, Knud Holt og Thomas Wegener Friis, ”Mens vi venter på kommissionen...”, *Arbejderhistorie* 2008/2.

Nielsen, Knud Holt, *Giv mig de rene og ranke... Danmarks Kommunistiske Ungdom 1960-1990* (Upubliceret ph.d.-afhandling, 2007).

Nissen, Henrik S., *Landet blev by 1950-1970. Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, bd. 14 (Gyldendal og Politiken, 1991/2004).

Nordby, Ib, *Det glemte mytteri. Soldatermytterne i 1953* (Syddansk Universitetsforlag, 2004).

Nordentoft, Johs. og Søren Hein Rasmussen, *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen 1960-1972* (Odense Universitetsforlag, 1991).

Nygaard, Bertel, *Forsøg på et alternativ. Den trotskistiske bevægelse i Danmark 1933-1973* (Upubliceret manuskript, version juli 2005).

Nørgaard, Erik, *Krig og slutspil. Gestapo og dansk politi mod Kominterns ”bombefolk”* (Bogan, 1986).

O

Olesen, Thorsten Borring og Poul Villaume, *I blokopdelingens tegn 1945-1972. Dansk udenrigspolitikshistorie 5* (Gyldendal, 2005).

P

Petersen, Hans Uwe, ”Jungclas”, i: Hans Kirchhoff, John T. Lauridsen og Aage Trommer (red.), *Hvem var hvem 1940-1945* (Gad, 2005).

Petersen, Klaus & Nils Arne Sørensen (red.), *Den kolde krig på hjemmefronten* (Syddansk Universitetsforlag, 2004).

Petersen, Klaus & Nils Arne Sørensen, ”Den kolde krig på hjemmefronten. En indledning”, i: Klaus Petersen & Nils Arne Sørensen (red.), *Den kolde krig på hjemmefronten* (Syddansk Universitetsforlag, 2004).

Pipes, Richard, *Communism. A History* (Modern Library, 2003).

Plum, Mikkel, *Bombardér hovedkvarteret! Hvad venstrefløjen sagde, skrev og bedrev fra Stalins død til efter Murens fald* (Gyldendal, 1998).

R

Rasmussen, Hanne og Mogens Rüdiger, *Tiden efter 1945. Danmarks historie*, bd. 8 (Gyldendal, 1988).

Rasmussen, Lars Bo, Gitte Vejlbj og Hans Chr. Viemose, *Mexicanersagen* (Roskilde Universitetsforlag, 1977).

Rasmussen, Søren Hein, *Grænser forsvinder. Danmarkshistorien bd. 16 1985-2000* (Politiken & Gyldendal, 2004).

Rasmussen, Søren Hein, *Sære alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark* (Odense Universitetsforlag, 1997).

Rauch, Georg von, *Geschichte des bolschewistischen Rußland* (Fischer Bücherei, 1963).

S

Sassoon, Donald, *One Hundred Years of Socialism. The West European Left in the Twentieth Century* (The New Press, 1996).

Service, Robert, *Comrades. Communism: A World History* (Macmillan, 2007).

Skovrind, Åge, "Trotskisterne og befrielseskampen i Algeriet", i: *Socialistisk Information*, 2003.

Smith, Eva, Jørgen Jochimsen, Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, *Straf-feprocessen* (Forlaget Thomsen, 2008).

Socialdemokratiske Noter (21. årg., 1949-50).

Socialistisk Håndbog – Politiske grupper på venstrefløjen og andre progressive organisationer. Formål og aktiviteter (Tidsskriftscentret, 1975).

Spence, Jonathan D., *Kina 1949-1991 – Folkerepublikken* (Lademann, 1992).

Styrk, Mads Nissen, Poul Smidt m.fl., *Efterretningstjeneste på udflugt. Kasper Neergaard-sagen* (Demos, 1972).

Sudoplatov, Pavel and Anatoli Sudoplatov with Jerrold L. and Leona P. Schecter, *Special Tasks* (Boston, 1994).

T

Thing, Morten (red.), *Politisk revy i 20 år* (Politisk Revy, 1983).

Thing, Morten, *Kommunismens Kultur. DKP og de intellektuelle 1918-1960* (Tidderne Skifter, 1993).

Thomsen, Ulla Nygaard, *Sømandens Kurs – Portræt af Preben Møller Hansen* (Ekstra Bladet, 1987).

U

Under Dække. Efterretninger om samspillet mellem NATO-politikere, efterretningstjenester og højre-ekstremistiske grupper (Demos, 1978).

V/W

Villaume, Poul, *Allieret med forbehold. Danmark, NATO og den kolde krig. En studie i dansk sikkerhedspolitik 1949-1961* (Eirene, 1995).

Villaume, Poul, *Lavvækst og frontdannelse 1970-1985. Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, bd. 15 (Gyldendal og Politiken, 2005).

Viñas, Ángel, *La soledad de la República. El abandono de las democracias y el viraje hacia la Unión Soviética* (Barcelona, 2006).

Walker, Thomas W., *Nicaragua – The Land of Sandino* (Westview Press, 1981).

Woods Alan & Ted Grant, *Lenin og Trotskij. Hvad de virkelig stod for* (Socialistisk Standpunkt, 2007).

Woodworth, Paddy, *Guerra sucia, manos limpias. ETA, el GAL y la democracia española* (Barcelona, 2002), (engelsk or. udgave: *Paddy Woodworth, Dirty War, Clean Hands: ETA, the Gal and Spanish Democracy* (Cork, 2001).

Y

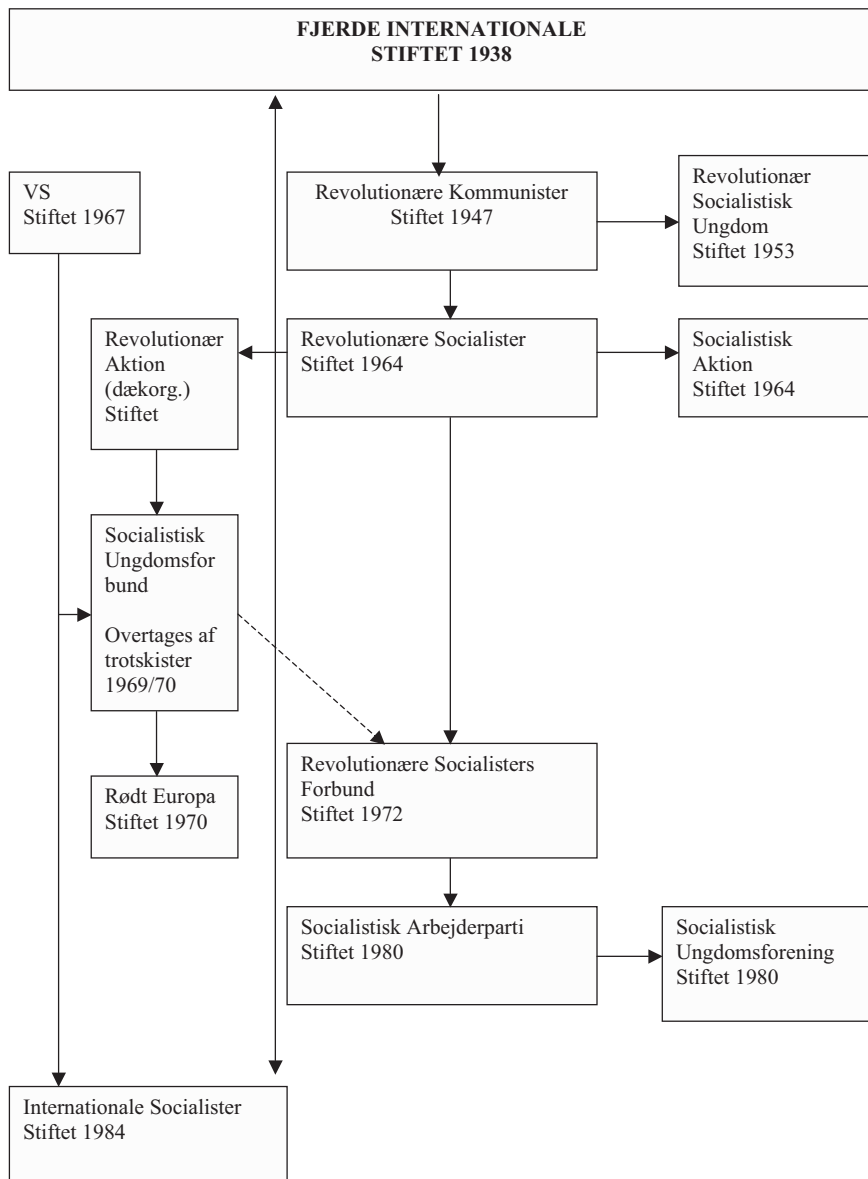
Young, John W., *America, Russia and the Cold War 1941-1998* (Longman, 1999).

27. BILAG

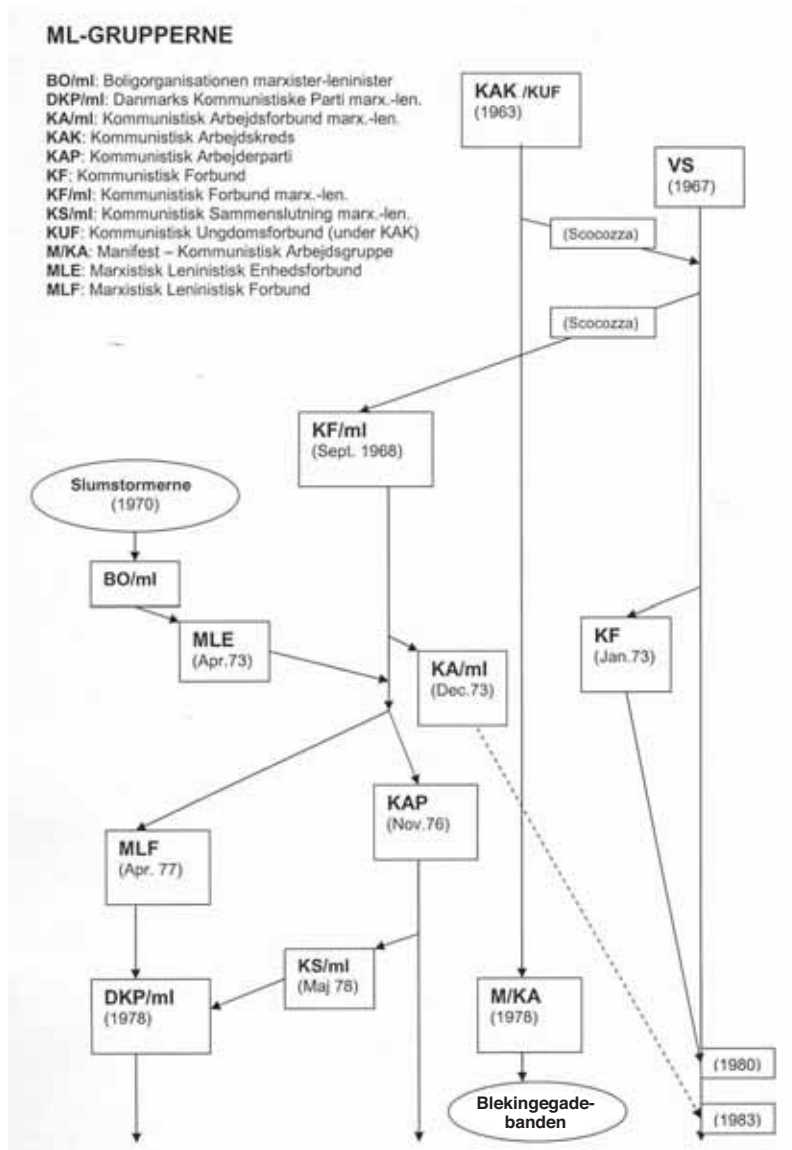
Bilag 1

Trotskistiske organisationer i Danmark 1947-1989

Baseret på oplysninger i PET's arkiv. VS var ikke trotskistisk, men der var trotskister i partiet.

Bilag 2

Bilag 3

Skematisk oversigt over ml-gruppernes medlemsantal og størrelse

1968:

Gruppe	Estimeret antal medlemmer	Evt. antal sympatisører
KAK	5-10	
KUF	20-25 (1969-70: ca. 120)	
KFML	30	
Danske Rødgardister	15	

1973:

KAK	30	
KFML	100 (1975)	
MLE		
KAm-l	50	

1978:

M/KA (ved dannelsen)	10-13	
KAK (ved opløsningen)	24	
KAm-l	150 (1976)	
KAP (tidl. KFML)	700 ¹²³⁸	folketingsvalg 1979: 13.000 stemmer
DKPm-l	50	folketingsvalg 1984: 1.000 stemmer

¹²³⁹ PET, emnekartotek: "Pro-Kinesisk kommunisme", PET skønnede 22. april 1976, at forbundet havde 3-700 medlemmer. Forbundets blad Kommunist mentes at have ca. 1.200 faste abonnenter. I Leksikon for det 20. århundrede nævnes det at partiet i 1977-78 havde "hen ved 1.000 medlemmer".

POLITISKE SKRIFTER (Gruppernes aviser og tidsskrifter)

BOml: *Tjen Folket*

DKPm-l: *Arbejderen*
Undervejs

KAK: *Orientering* (opr. *Kommunistisk Orientering*)
Bulletin (Kinesiske ambassades publikation, indtil 1969)

KAm-l: *Arbejderbladet*

KAP: *Arbejderavisen*

KF: *Arbejderpolitik*

KFML: *Kommunist*

KUF: *Ungkommunisten*

KUML: *Rød Front*

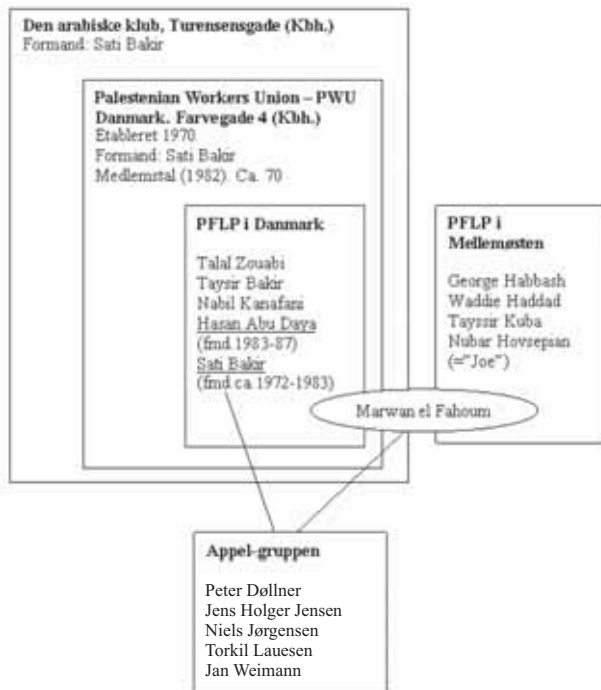
Kredsen omkring ”Kommunistiske Arbejdere”:

Arbejderavisen (omkring nov. 1972)

Røde Stjerne – Nyt (aug. 1972)

Bilag 4

PFLP: GRUPPER OG NØGLEPERSONER I DANMARK

DANMARK

Sati Bakir: Formand for PWU og den arabiske forening
Leder af den PFLP-kreds i Danmark
Dansk statsborger, dansk gift

Hasan Abu Daya:

Talal Zouabi: Ledende figur i den danske PFLP-kreds.
Deltager i træningslejen i Libyen 1976

LIBANON/SYRIEN

George Habbash: Grundlægger af PFLP i 1967 på et marxistisk-leninistisk grundlag

Marwan el Fahoum:

Tilknyttet PFLP's centrale ledelse i Beirut/Damascus
Leder af PFLP's afdeling for Skandinavien fra 1978 og gift med svensk kvinde. Fra 1978-79 i Danmark og Sverige gentagne gange.
En af Appel-gruppens vigtigste kontakter

Nubar Hovsepian:

Opr. armenier. Rejste i 1976-77 rundt i Europa til europæisk baserede PFLP-celler, herunder Danmark i 1977, hvor han bliver bekendt med den danske PFLP-kreds' netop etablerede forbindelse til Appel-gruppen.

Tayssir Kuba:

Fra 1973 leder af PFLP's *Foreign Sphere Department* i Beirut/Damascus. Siden leder PFLP's politiske afdeling

Waddie Haddad:

PFLP's operationelle leder i Beirut/Damascus. Omstøder flere steder som en stor militær begavelse Brød i midt 70'erne med PFLP for at danne den mere aktivistiske gruppe *PFLP General Command*, PFLP-SC. ("Inside the PLO")

SPØRGSMÅL TIL JUSTITSMINISTEREN

Som ministeren har undladt at besvare under henvisning til PET-Kommis-
sionens arbejde, men som er helt eller delvist besvaret i nærværende bind

Spørgsmål nr. 123:

”Er der personer, som er blevet registeret af PET, fordi de pågældende har skre-
vet under på anmeldelse af et politisk parti f.eks. SAP, KAP eller DKP/ML?”

Spørgsmål nr. 138:

Er der andre organisationer hvis forbindelse med danske ide- og interesseorga-
nisationer, der påkalder sig særlig bevågenhed? (F.eks. islamiske fundamentalis-
ter, separatist- eller løsrivelsesbevægelser som PKK).

Spørgsmål nr. 141:

”De politiske grupperinger, der er nævnt i PET-redegørelsen side 39-43, omfatter
angiveligt frihedsbevægelser. Er listen komplet? Blev organisationer som PLO og
ANC også overvåget?”

Spørgsmål 152:

”Blev 1. maj møder i 1980’erne overvåget af PET? I bekræftende fald hvilke og
hvor?”

Spørgsmål nr. 170:

”Er der medlemmer af ”Husets Forlag”, som qua deres medlemskab er blevet
overvåget og/eller registreret?”

Spørgsmål nr. 171:

”Er der sket overvågning af arrangementer, som ”Husets Forlag” har afholdt?”

Spørgsmål nr. 172:

”Er der medlemmer af ”Socialistisk Bogklub”; som qua deres medlemskab er blevet overvåget og/eller registreret?”

Spørgsmål nr. 173:

”Er der sket overvågning af arrangementer, som ”Socialistisk Bogklub har afholdt?”

Spørgsmål nr. 174:

Er der medlemmer af ”Modtryk”, som qua deres medlemskab er blevet overvåget og/eller registreret?

Spørgsmål nr. 175:

Er der sket overvågning af arrangementer, som ”Modtryk” har afholdt?

Spørgsmål 176:

”Er der medlemmer af ’Dansk-Cubansk Venskabsforening’, som qua deres medlemskab er blevet overvåget og/eller registreret?

Spørgsmål 177:

”Er der sket overvågning af arrangementer, som ’Dansk-Cubansk Venskabsforening’ har afholdt?”

Spørgsmål nr. 310:

”Ministeren bedes uddybe, hvad der menes med sætningen: ’Det er således ikke blevet anset som værende i strid med regeringserklæringen, at PET har efterforsket mod f.eks. SAP, KAP og DKP/ML’ (PET-redegørelsen side 39). Samtidig bedes ministeren oplyse, hvem der har foretaget vurderingen af DKP/ML, på hvilket grundlag det er sket, samt om sager har været forelagt den ansvarlige minister og i givet fald hvornår?”

Spørgsmål nr. 311:

”Ministeren bedes oplyse, om PET har infiltreret DKP/ML. I bekræftende fald ønskes oplyst, i hvilke perioder og hvem der har givet tilladelsen. Samtidig ønskes oplyst, om infiltreringen har været forelagt den ansvarlige minister og i givet fald hvornår?”

Spørgsmål nr. 312:

”Ministeren bedes oplyse, om PET har ransaget eller foretaget indbrud i DKP/ML’s partikontor. I bekræftende fald ønskes oplyst hvornår?”

Spørgsmål nr. 313:

”Ministeren bedes oplyse, i hvilket omfang PET har foretaget rumaflytning af partiets kontorer og kontrolleret post sendt til partiet.”

Spørgsmål nr. 314:

”Ministeren bedes oplyse, om PET har overvåget eller infiltreret DKP/ML’s årlige sommerlejr. I bekræftende fald ønskes oplyst, hvorvidt der er sket en registrering af lejrdeeltagerne.”

Spørgsmål nr. 315:

”Ministeren bedes oplyse, om PET på noget tidspunkt har modtaget oplysninger på grundlag af de anmelderblanketter, som gjorde DKP/ML opstillingsberettiget til folketingsvalgene i 1984 og 1987 under navnet Marxistisk Leninistisk Parti. I bekræftende fald ønskes oplyst, om der er sket registreringer på grundlag af disse oplysninger.”

Spørgsmål nr. 316:

”Ministeren bedes oplyse, i hvilket omfang PET har aflyttet telefoner tilhørende DKP/ML og Dagbladet Arbejderen.”

Spørgsmål nr. 317:

”Ministeren bedes oplyse, om PET på noget tidspunkt har foretaget en registrering af abonnenterne på Dagbladet Arbejderen. Samtidig bedes ministeren oplyse, om det er korrekt, at PET gennem postvæsenet har indhentet oplysninger om Dagbladet Arbejderens abonnenter, samt på hvilket juridisk grundlag dette fandt sted.”

Spørgsmål nr. 318:

”Ministeren bedes oplyse, i hvilket omfang PET har foretaget telefonaflytninger, rumaflytninger og kontrolleret privat post hos ledende medlemmer af DKP/ML.”

Spørgsmål nr. 319:

”Ministeren bedes oplyse, om medlemmer af DKP/ML er blevet registreret af PET alene på grundlag af rejser til Albanien, Nordkorea eller Cuba. I bekræftende fald bedes oplyst hvem, og hvornår?”

Spørgsmål nr. 320:

”Ministeren bedes oplyse, om PET har benyttet kontaktnet til at registrere DKP/MLs medlemmer og/eller aktiviteter.”

Spørgsmål nr. 321:

”Ministeren bedes oplyse, om PET foretager registrering af medlemmer af DKP/ML alene på grundlag af deres partitilhørsforhold.”

Spørgsmål nr. 322:

”Ministeren bedes oplyse, om PET har videregivet oplysninger om DKP/ML – herunder oplysninger om lovlige politiske aktiviteter – til andre landes efterretningstjenester.”

Spørgsmål nr. 323:

”Ministeren bedes oplyse, om PET ved hjælp af sin overvågning, registrering og mulige infiltration af DKP/ML på noget tidspunkt har afsløret ulovligheder?”

Spørgsmål nr. 324:

”Godkendte den daværende justitsminister overvågningen af gruppen ”Kampagnen til støtte for de sultestrejkende irske fanger”, jf. Aktuelt den 14. maj 1998? I bekræftende fald – med hvilken begrundelse overvågede man gruppen? I benægtende fald – hvem godkendte overvågningen og med hvilken begrundelse?”

Spørgsmål nr. 325:

”Foretog PET husundersøgelser hos Inger V. Johansen eller andre medlemmer af gruppen ”Kampagnen til støtte for de sultestrejkende irske fanger” i forbindelse med overvågningen, og med hvilken begrundelse, jf. Aktuelt den 14. maj 1998. Hvad skulle de indsamlede oplysninger bruges til?”

Spørgsmål nr. 326:

”Havde PET opfattelsen af – eller mistanke om – at arbejdet i gruppen ”Kampagnen til støtte for de sultestrejkende irske fanger” kunne have karakter af samfundsomstyrtende virksomhed, eller at gruppen havde planer om at begå forbrydelse mod staten eller enkeltpersoner, jfr. Aktuelt den 14. maj 1998?”

Spørgsmål nr. 332:

”I hvilket omfang foregik der aflytning af støttekomiteens telefoner eller Solidaritetshusets telefoner?”

Spørgsmål nr. 333:

"I hvilket omfang er der sket overvågning, herunder rumaflytning og registrering af støttekomiteens lokaler?"

Spørgsmål nr. 334:

"I hvilket omfang skete der registrering og overvågning af personer med tilknytning til støttekomiteen, og af hvilke personer?"

Spørgsmål nr. 335:

"I hvilket omfang skete der registrering og overvågning af støttekomiteens aktiviteter?"

Spørgsmål nr. 336:

"I hvilket omfang forsøgte PET at infiltrere støttekomiteen?"

Spørgsmål 341:

"Havde PET i 1980'erne agenter eller meddelere placeret i KAP, eller overvågede PET KAP?"

Spørgsmål nr. 342:

"Havde PET i 1980'erne agenter eller meddelere placeret i DKPml, eller overvågede PET DKPml?"

Spørgsmål nr. 343:

Havde PET i 1980'erne agenter eller meddelere placeret i andre partier end SAP, SE, DKP, KAP og DKP/ML, eller overvågede PET andre partier end disse?

Spørgsmål nr. 344:

"Havde PET i 1980'erne agenter eller meddelere placeret i andre organisationer eller bevægelser, eller overvågede PET andre organisationer eller bevægelser?"

BERETNING AFGIVET AF PET-KOMMISSIONEN:

Leif Aamand (formand), landsdommer,
Østre Landsret.

Johnny Laursen, lektor, ph.d.,
Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet.

Regin Schmidt, adjunkt, ph.d.,
Afdeling for Historie, Saxo-Instituttet, Københavns Universitet.

Ditlev Tamm, professor, dr.jur. et phil., dr.h.c.,
Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet.

Jens Vedsted-Hansen, professor, dr.jur.,
Juridisk Institut, Aarhus Universitet.

Forsideillustration:

Røveriet mod Købmagergade Postkontor endte tragisk, da den unge politibetjent Jesper Egtved Hansen blev dræbt af et medlem af den såkaldte Blekingegadebande. Medlemmerne af banden blev efterfølgende dømt for en række kriminelle aktiviteter begået i 1980'erne, men ingen af medlemmerne blev dømt for drabet på den unge politibetjent. (*Polfoto*).

Resumé:

Dette bind beskriver PET's overvågning af politiske partier og politisk-ideologisk prægede grupperinger på den yderste venstrefløj. Først fremstilles overvågningen af trotskistiske grupper 1945-89, dernæst af maoistiske miljøer 1963-89 og afslutningsvis af Fælles Kurs Klubben, Skolesamvirket Tvind, Den Røde Højskole samt et antal solidaritetsbevægelser fra 1970'erne og 1980'erne.